

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS

BILETENS

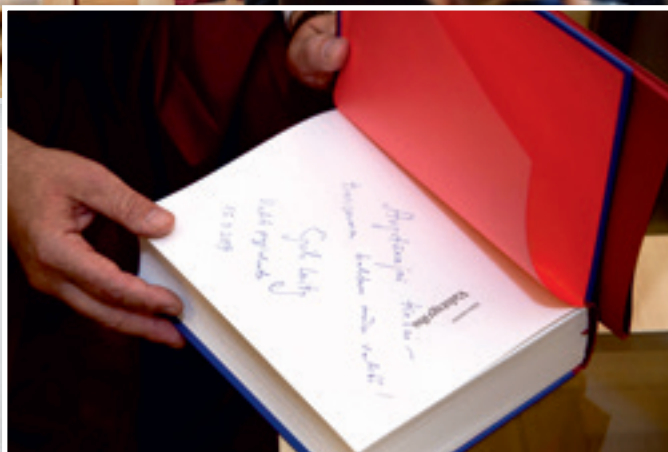
NR.19 / 2019 DECEMBRIS

TIESLIETU
PADOMES
INFORMĀCIJALATVIJAS
TIESNEŠU
KONFERENCEDISCIPLINĀRTIESA
TIESĪBU PRAKSEPIEREDZE:
KOMANDĒJUMU
INFORMĀCIJA
UN ATZIŅAS

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTA EGILA LEVITA VIZĪTE AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

2019.gada 16.septembrī oficiālā vizītē Augstāko tiesu apmeklēja Valsts prezidents Egils Levits. Sarunā ar tiesas vadību pārrunātas Latvijas tiesu sistēmas aktualitātes, bet tiekoties ar visu tiesas kolektīvu, Valsts prezidents akcentēja Augstākās tiesas vietu valsts varas sistēmā, kā arī tiesas lomu tiesību ļaunprātīgas izmantošanas nepieļaušanā. Valsts prezidents atzina, ka ir priecīgs būt tiesā, jo 25 gadus no savas profesionālās darbības laika ir bijis tiesnesis: „Līdz ar to man šī telpa, cilvēki un vide ir ļoti tuvi, šeit es jūtos kā mājās. Tāpēc mēs varam arī runāt ļoti atklāti un tieši, lai risinātu kopīgas problēmas.”

Augstākajai tiesai veltīts ieraksts Egila Levita grāmatā „Valstsgrība”

AUGSTĀKĀS TIESAS DARBINIEKI IEPAZĪST KOLĒĢU DARBU ZEMĀKAS INSTANCES TIESĀS

Tiesu dialogu, kas nepieciešams tiesu sistēmas vienotībai un attīstībai, veido ne tikai tiesnešu, bet arī tiesu darbinieku sadarbība un pieredzes apmaiņa. Tādēļ Augstākā tiesa šajā gadā sākusī jaunu tradīciju – Augstākās tiesas darbinieku pieredzes apmaiņas vizītes pirmās un otrās instances tiesās, iepazīstoties ar kolēģu darbu, daloties savā pieredzē un uzklausot kolēģu vēlmes un ieteikumus sadarbībai ar Augstāko tiesu. Šiem braucieniem ir vēl viens ieguvums – Augstākās tiesas struktūrvienību sadarbība. Tā kā braucienos dodas pārstāvis no katra departamenta, Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas, Kancelejas un Administrācijas, tā ir iespēja iepazīt arī pašiem savus kolēģus un viņu darbu.

7.maijā Augstākās tiesas darbinieki apmeklēja pirmās un otrās instances tiesas Jelgavā – Administratīvās rajona tiesas namu, Zemgales rajona tiesu un Zemgales apgabaltiesu.

Pirmā brauciena pirmā pieturvieta – Administratīvās rajona tiesas Jelgavas tiesu nams

Administratīvās rajona tiesas Jelgavas tiesu namā Augstākās tiesas darbiniekus sagaida tiesu nama priekšsēdētājs Mārtiņš Birkmanis

Ar Zemgales rajona tiesas darbu iepazīstina tiesas priekšsēdētāja Līga Ašmane (pirmā no labās)

Administratīvās rajona tiesas namā apskatīt ļauts arī konvojēto tiesas dalībnieku slēgtās uzturēšanās telpas

Zemgales rajona tiesas namā skatāma Zemgales apgabaltiesas tiesneses Daces Skrauples gleznu izstāde

Zemgales apgabaltiesas tiesas zālē

BILETENS
Nr.19
2019. gada decembris

ISSN 1691-810X

Izdevējs
LATVIJAS REPUBLIKAS
AUGSTĀKĀ TIESA

Brīvības bulvāris 36, Rīgā, LV-1511

Sagatavoja
Augstākās tiesas Administrācija
Redaktore Rasma Zvejniece

Foto: Augstākā tiesa;
tiesnešu un darbinieku personīgie arhivi;
Valsts prezidenta kanceleja;
Latvijas Vēstnesis;
LU Juridiskā fakultāte;
Raimonds Birkenfelds;
Konferenču un citu pasākumu
rikotāj institūcijas.

Iespiests
SIA "Dardedze hologrāfija"
Metiens 300 eks. Rīgā, 2019

SATURS

I AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA	2
Augstākās tiesas plēnums	2
Valsts prezidenta Egila Levita vizīte Augstākajā tiesā	9
Aktualitātes	14
Mediju diena Augstākajā tiesā	21
II TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA	29
III LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCE	32
IV PIEREDZE: KOMANDĒJUMU INFORMĀCIJA UN ATZIŅAS	52
Informē Dzintra AMERIKA, Dzintra BALTA, Aija BRANTA, Jautrīte BRIEDE, Anita KOVAĻEVSKA, Zane PĒTERSONE, Rudīte VĪDUŠA, Rihards GULBIS, Elina MAJORE, Anita ZIKMANE	52
Projektu aktivitātes – pieredzes apmaiņai	
Tiesnešu palīgu loma efektīvā Augstākās tiesas darba organizācijā	64
Justīcija attīstībai	69
Pieredzes apmaiņas vizītes	
Augstākās tiesas delegācija Polijā	80
Administrācijas delegācija Ungārijā	82
Latvijas pārstāvība Eiropas Padomes tieslietu organizācijās	84
Augstākās tiesas tiesneši un darbinieki – eksperti un lektori ES projektā Ukrainā	89
V TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS	92
Ivars BIČKOVIČS. Nav pieļaujama tiesas spriešanas ietekmēšana	92
Ivars BIČKOVIČS. Senāts un tiesību zinātne: sadarbība un mijiedarbība	93
Ivars BIČKOVIČS. Tiesnešu biedrībai jāpaplašina tiesnešu interešu loks un jāstiprina pašapziņa	99
Dzintra BALTA. Komunikācija. Neatkarība. Kas pirmā?	100
Aigars STRUPIŠS. Par Augstākās tiesas advokātu sistēmas ieviešanas lietderību	102
Aigars STRUPIŠS. Procesuālā regulējuma efektivitāte komercstrīdu un ekonomisko noziegumu lietu izskatīšanā	102
Rasma ZVEJNIECE, Iveta JAUDZEMA. Vēsture kā Augstākās tiesas komunikācijas instruments	104
TIESA. TAISNĪGUMS. TIESNEŠA MUGURKAULS	107
Augstākās tiesas diskusija sarunu festivālā LAMPA	
Grāmatas „Tiesas un mediju komunikācija. Sabiedriskā viedokļa un mediju ietekme uz taisnīgu tiesu” atvēršana	116
Aigars STRUPIŠS. Fundamentālās pamatvērtības mediju un tiesu dialogā	116
Dace MITA. Tiesnesis nevar aizbēgt no laika, kurā viņš dzīvo	117
Dace ŠULMANE. Dzimumu labklājības līmeņa atšķirību leģitīmācija.	118
Tiesību socioloģisks ieskaits Francijā	
Rudīte VĪDUŠA. Nemantiskā kaitējuma atbildzināšana administratīvajā procesā Latvijā	120
Administratīvo tiesu 15.gadadienai veltīta konference	124
„No vispārējiem tiesu principiem izrietošā administratīvo tiesu kompetence”	
Veronika KRŪMIŅA. Administratīvo tiesu darba kvalitātes latīņa ir augsta	125
Anita KOVAĻEVSKA. Objektīvās izmeklēšanas princips Latvijā	126
Jautrīte BRIEDE. Rūpības principa saturs un piemērošana administratīvajās tiesībās	129
Līga DĀCE. Administratīvo tiesu dialoga ar Satversmes tiesu procesuālie aspekti	131
Aleksandrs POTAIČUKS. Eiropas Savienības administratīvo tiesu mehānismi pieejas tiesai atvieglošanai un ierobežošanai	136
Aleksandrs POTAIČUKS. OLAF ziņojuma ietekme uz lietu izskatīšanu administratīvajā tiesā	139
Jānis GEKS. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis no nekustamā īpašuma atsavināšanas	142
VI DISCIPLINĀRTIESA	149
Izveidots Disciplinārtiesas lēmumu pārskats un klasifikatori	149
Disciplinārtiesas atziņas	149
Atslēgvārdi	154
VII TIESĪBU PRAKSE	155
Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulces lēmumi	155
Skaidrojums par Senāta lēmumu lietā SPC-5/2019	157
Tiesu prakses apkopojumi	160
Nozīmīgākās lietas Senātā 2019.gada pirmajā pusē	161
Juridiskās literatūras jaunumi	168

I AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA

AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMS

AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMS ATZĪST, KA ĢENERĀLPROKURORA ATLAIŠANAI NAV PAMATA

Augstākās tiesas plēnuma 18.oktobrī uzskatīja un apsprieda senatores Marikas Senkānes ziņojumu par prokurora atļaušanas pamatu pārbaudi, uzskatīja ģenerālprokuroru Ēriku Kalnmeieru un tieslietu ministru Jāni Bordānu un vienbalsīgi atzina, ka ģenerālprokurora Ērika Kalnmeiera atļaušanai nav pamata.

Lēmumu veikt pārbaudi, vai ir pamats ģenerālprokurora atļaušanai no amata, Augstākās tiesas priekšsēdētājs pieņēma, pamatojoties uz Prokuratūras likuma 41.³ panta otro daļu, pēc 39 Saeimas deputātu pieprasījuma. Deputāti bija norādījuši divus no

Prokuratūras likumā paredzētajiem ģenerālprokurora atļaušanas pamatiem – ģenerālprokurora neatbilstību nevainojamas reputācijas prasībām un tišu likumpārkāpumu vai nolaidību, pildot dienesta pienākumus, kā rezultātā iestājušās būtiskas kaitīgas sekas.

Senatore Marika Senkāne, kura bija pilnvarota veikt pārbaudi par deputātu pieprasījumā norādītajiem faktiem, savā ziņojumā konstatēja, ka tajā norādītie pārkāpuma fakti pārbaudes gaitā nav guvuši apstiprinājumu.

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.2

18.10.2019.

Par ģenerālprokurora atļaušanas pamatu izvērtēšanu

Apspriedis Augstākās tiesas senatores Marikas Senkānes ziņojumu par ģenerālprokurora atļaušanas pamatu pārbaudes rezultātiem, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.panta ceturto daļu, Augstākās tiesas plēnuma nolēma

atzīt, ka ģenerālprokurora Ē.Kalnmeiera atļaušanai no amata nav pamata.

Priekšsēdētājs I.Bičkovičs
Plēnuma sekretāre M.Senkāne

NO SENATORES MARIKAS SENKĀNES ZIŅOJUMA PAR ĢENERĀLPROKURORA ATLAIŠANAS PAMATU PĀRBAUDES REZULTĀTIEM

VII

Novērtējums un secinājumi

Kā jau norādīts šī atzinuma III sadaļā „Pārbaudes procedūras un robežas”, Saeimas deputātu pieprasījuma pārbaudi veicošā tiesneša uzdevums ir pārbaudīt, vai ir noticis pieprasījumā norādītais pārkāpuma fakts, ar kādiem pierādījumiem tas apstiprinās, kādi ir bijuši pārkāpuma izdarīšanas apstākļi, iemesli, un novērtēt, vai tā rezultātā ir iestājušās būtiskas kaitīgas sekas. Strukturējot Saeimas deputātu pieprasījumu, tajā norādītie pārkāpuma fakti turpmāk tiks analizēti atsevišķi, sniedzot tiem attiecīgu vērtējumu.

1. Pieprasījumā norādītā pārkāpuma fakts – Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas

izšķērdēšanas novēršanas likuma 2.panta pirmās daļas un Likuma par budžetu un finanšu vadību 46.panta pirmās daļas pārkāpums, 93,4% no prioritārajam pasākumam „Prokuratūras struktūrvienību ēkas Kalpaka bulvārī 6, Rīgā, remontdarbi” 2018.gadam piešķirtā finansējuma izlietošana pretēji piešķiršanas mērķim – pārbaudes gaitā nav guvis apstiprinājumu.

Atbilstoši Valsts kontroles sniegtajā paskaidrojumā norādītajam saskaņā ar Prokuratūras 2017.gada 1.jūnija prioritāro pasākumu 2018.–2020.gadam pieprasījumu un likuma „Par valsts budžetu 2018.gadam” paskaidrojumiem prioritārā pasākuma darbības rezultāts (mērķis) ir noteikts – piemērotu darba apstākļu nodrošināšana ēkā Kalpaka bulvārī 6, Rīgā, izvietoto

Senatore Marika Senkāne preses konferencē par ģenerālprokurora atlaišanas pamatu pārbaudi

prokuratūras struktūrvienību darbiniekiem. Šajā sakarā noskaidrots, ka atbilstoši ēkas apsaimniekotāja (VAS „Valsts nekustamie īpašumi”) tābrīža vizijai šī mērķa realizēšanu tika plānots sasniegt, veicot ēkas remontu trīs kārtās un 2018.gadā paredzot divu remontdarbu projektu izstrādi par summu 96 800 euro. Šī summa Prokuratūrai tika piešķirta kā papildu finansējums prioritārajiem pasākumiem 2018.gadam. Tikai pēc ēkas apsaimniekotāja veiktās padziļinātās izpētes vēlāk atklājās, ka valdības līmenī nepieciešams meklēt citu risinājumu, jo ēkai nepieciešama pilna renovācija, kas neatbilda nedz iepriekš apstiprinātajam remontdarbu plānam, nedz izmaksām. Netiek apšaubīts fakts, ka remontdarbu divu projektu izstrādei piešķirtie līdzekļi faktiski tika izmantoti tādiem neatliekamajiem remontdarbiem, kas vismaz uz laiku un daļēji uzlaboja Prokuratūras darbinieku darba apstākļus, kamēr valdības līmenī tiks pieņemts galīgais lēmums jautājumā par rīcību ar Prokuratūras ēku.

Atbilstoši Prokuratūras likuma 23.panta pirmajai daļai ģenerālprokurors vada Prokuratūras darbu, kas nozīmē ne vien atbildību par finanšu disciplīnas ievērošanu, bet arī par darbinieku darba apstākļu nodrošināšanu atbilstoši normatīvu prasībām, darba aizsardzības normatīvu ievērošanu, telpu aprikošanu slepenības režīma nodrošināšanai u.c., turklāt minētās prasības ir nodrošināmas nepārtraukti. Apstākļos, kad valsts kā Prokuratūras ēkas īpašniece ilgstoši nav spējusi izlemt, kad, kā un vai vispār realizēt ēkas renovāciju, nav pamata pārņemt iestādes vadītājam rīcību, kas iestādes darbiniekiem ne vairāk kā normālus darba

apstākļus nodrošina vismaz pagaidu režīmā. Jāņem vērā, ka ģenerālprokurors lēmumu par attiecīgo līdzekļu izlietojumu nav pieņēmis vienpersoniski un voluntāri, bet iepriekš konsultējies ar VAS „Valsts nekustamie īpašumi” un Finanšu ministrijas amatpersonām, meklējot optimālu, reālu un apstākļiem atbilstošu risinājumu. Šādā situācijā jāatzīst, ka arī neatliekamajiem remontiem izlietotie valsts budžeta līdzekļi ne tikai bijuši vērsti uz Prokuratūras prioritāro pasākumu 2018.–2020.gadam pieprasījumā definēto mērķi, bet iespēju robežās konkrētajā situācijā sekmējuši arī tā sasniegšanu. To apstiprina 2019. gada 1.augusta Finanšu ministrijas Valsts sekretāres Baibas Bānes sniegtais skaidrojums „Par Prokuratūrai prioritārajam pasākumam „Prokuratūras struktūrvienību ēkas Kalpaka bulvārī 6, Rīgā remontdarbi” 2018.gadam piešķirtā finansējuma izlietojuma atbilstību pasākuma mērķim”. Līdz ar to Saeimas deputātu pieprasījumā norādītais, ka pārbaudāmās personas rīcība aplūkojamā jautājuma sakarā ir radījusi zaudējumus valsts budžetam, ir nepamatots un neatbilst konstatētajiem apstākļiem.

2. Pieprasījumā norādītā pārkāpuma fakts – Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14.panta pirmās daļas un divpadsmitās daļas pārkāpumi prokuroru atlīdzības aprēķināšanā, kā arī Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 2.panta pirmās daļas pārkāpums – pārbaudes gaitā nav guvis apstiprinājumu.

Kā izriet no Valsts kontroles Revīzijas ziņojuma „Par Latvijas Republikas Prokuratūras 2018.gada pārskatu”,

Prokuratūrā pieļauta tāda Atlīdzības likuma normu interpretācija, kas neatbilst likuma mērķim – panākt, ka valsts un pašvaldības institūcijās amatpersonu atbildības noteikšanā tiek piemēroti līdzvērtīgi nosacījumi, proti, attiecībā uz piemaksu noteikšanu darbiniekiem Prokuratūra Atlīdzības likuma normas interpretējusi atšķirīgi nekā vairumā valsts un pašvaldības iestāžu. Tajā pat laikā Valsts kontrole pārbaudes veicējai sniegtajiem papildu paskaidrojumiem pievienojusi Saeimas Juridiskā biroja 2019.gada 11.aprīli sniegto rakstveida viedokli un Valsts kancelejas 2019.gada 25.marta un 3.aprīļa rakstveida viedokli, no kuriem nepārprotami izriet, ka deputātu pieprasījumā norādītās Atlīdzības likuma normas – 14.panta pirmā un divpadsmitā daļa – Prokuratūra interpretējusi atbilstoši to mērķim vai, citiem vārdiem, pareizi. To ņemot vērā, Valsts kontrole savos paskaidrojumos atzinusi, ka konkrētajā gadījumā normatīvais regulējums nav skaidrs un viennozīmīgi saprotams, tādejā tā pēc revīzijas vērsīsies Latvijas Republikas Saeimā un Valsts kancelejā, lūdzot kompleksi izvērtēt un pārskatīt prokuroru kopējo atbildību veidojošās komponentes, lai neradītu disproporciju starp tiesiskajā regulējumā paredzēto savstarpējo prokuroru un tiesnešu atbildības apmēra attiecību, kā arī precizēt normatīvo regulējumu, lai turpmāk nepieļautu tās atšķirīgu piemērošanu un nodrošinātu līdzvērtīgu nosacījumu ievērošanu budžeta finansētās institūcijās.

Šāda situācija izslēdz iespēju secināt, ka ģenerālprokurors pieļāvis tīšu likuma pārkāpumu, kā norādīts Saeimas deputātu pieprasījumā, bet norāda uz to, ka Valsts kontroles akcentētās problēmas cēlonis ir kompetentu institūciju augsta ranga profesionāļu atšķirīgā likuma interpretācija, kam par iemeslu savukārt ir neskaidrs un atšķirīgi interpretējams normatīvais regulējums.

3. Pieprasījumā norādītais pārkāpuma fakts – ģenerālprokurora vadītās Prokuratūras īstenotā izmeklēšanas darba organizācija un uzraudzība ir neapmierinoša, jo prokurori neuzņemas īstenot vadošo lomu kriminālprocesa izmeklēšanā, kā arī ignorē starptautisko ekspertu un Valsts kontroles norādes – pārbaudes gaitā nav guvis apstiprinājumu.

Kā izriet no Saeimas deputātu parakstītā izvērtējuma pieprasījuma, secinājums par izmeklēšanas darba neapmierinošu organizāciju un uzraudzību izdarīts, pamatojoties uz 2017.gada 20.septembra Valsts kontroles publicētā ziņojuma par lietderības revīziju „Pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāte Valsts policijā” konstatēto. Ņemot vērā minēto, tika analizēta Lietderības revīzijas ziņojumā iekļautā informācija attiecībā uz kriminālprocesā iesaistīto amatpersonu kompetences sadalījumu un izmeklētāja tiešā priekšnieka un uzraugošā prokurora lomu pirmstiesas izmeklēšanas kvalitātes nodrošināšanai.

Valsts kontrole šajā sakarā ieteikusi izvērtēt, vai Kriminālprocesa likumā noteiktais atbildības un kompetences sadalījums starp izmeklētāju un uzraugošo prokuroru ir optimālākais efektīvas, mērķtiecīgas, ātras un ekonomiskas pirmstiesas izmeklēšanas nodrošināšanai, kā arī pārskatīt kriminālprocesa uzraudzībā un kontrolē iesaistīto subjektu kompetences

apjomu, novēršot veicamo uzdevumu pārklāšanos.

Viens no faktoriem, kas būtiski ietekmē kriminālprocesa efektivitāti Valsts policijā, norādīts ar Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanos 2005.gadā samazinātais uzraugošā prokurora kompetences apjoms, nosakot, ka norādījumi par izmeklēšanas virzību un konkrētu izmeklēšanas darbību veikšanu izmeklētājam ir sniedzami tikai tad, ja mērķtiecīga izmeklēšana netiek nodrošināta vai tiek pieļauta neattaisnota iejaukšanās personas dzīvē vai vilcināšanās. Tāpat norādīts, ka konstatēti trūkumi izmeklēšanas darba organizācijā un metodiskajā vadībā, un secināts, ka pēdējos gados Valsts policijā īstenotās strukturālās reformas nav sekmējušas tās darbības rezultātu uzlabošanu izmeklēšanas jomā, jo darba organizācija struktūrvienībās ir pilnībā atkarīga no katras reģionālās pārvaldes un iecirkņa vadības izpratnes, bet nepieciešama pārdomāta metodiskā vadība un vienotu darba izpildes kontroles principu noteikšana (sk. *Lietderības revīzijas ziņojuma 9.–10.lpp.*). No visiem (kopumā 18) Valsts kontroles ieteikumiem Valsts policijas spēju uzlabošanai veikt izmeklēšanu pirmstiesas kriminālprocesā efektīvāk un kvalitatīvāk tikai viens saistīts ar prokuroru veikto izmeklēšanas uzraudzību, un tajā norādīts uz nepieciešamību vērsties Ministru kabinetā, lai lemtu par nepieciešamajiem pasākumiem izmeklēšanas efektivitātes veicināšanai (sk. *Lietderības ziņojuma 20.lpp.*).

Ģenerālprokurors paskaidrojis, ka minētā Lietderības revīzijas ziņojuma sakarā 2018.gada 27.jūnijā Ģenerālprokuratūrā tika apspriesti Iekšlietu ministrijas un Valsts policijas izstrādātie grozījumi Kriminālprocesa likumā, un 2018.gada 16.jūlijā ģenerālprokurors sniedzis rakstisku viedokli, norādot, ka pozitīvi vērtē Iekšlietu ministrijas un Valsts policijas vēlmi veicināt izmeklēšanas procesa efektivitāti, to ātrāku un ekonomiskāku norisi, kriminālprocesa uzkrājuma samazināšanos, atklāto noziedzīgo nodarījumu skaita pieaugumu un izmeklēšanas kvalitātes uzlabošanu, bet šie mērķi nav sasniedzami vienīgi ar atbildības pārlikšanu no izmeklētāja un viņa tiešā priekšnieka uz uzraugošo prokuroru, kā tika piedāvāts izstrādātajos grozījumos. Ģenerālprokurors norādījis uz nepieciešamību meklēt kompleksu risinājumu, ceļot izmeklētāju un prokuroru darba kvalitāti un veicot Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma normu vispārēju revīziju. Iekšlietu ministrijas un Valsts policijas piedāvāto iepriekšminēto pieeju nav atbalstījis arī Tieslietu ministrijas pastāvīgā darba grupa Kriminālprocesa likumu grozījumu izstrādei 2018.gada 20.septembra sēdē, kurā piedalījās gan Valsts kontroles, gan visu tiesībsargājošo institūciju pārstāvji, gan Latvijas Universitātes akadēmiskie spēki. Sniegtie paskaidrojumi apstiprinās ar tiem pievienoto ģenerālprokurora 2018.gada 16.jūlija vēstuli Nr.N-101-2018-00245 iekšlietu un tieslietu ministriem „Par priekšlikumiem Kriminālprocesa likuma pilnveidošanai” un tā paša datuma Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vēstuli Nr.S-100-2018-09666 Valsts kontrolei „Par Valsts kontroles izteiktajiem priekšlikumiem pirmstiesas izmeklēšanas uzlabošanai”. Minētajās vēstulēs izvērtēti analizēta aktuālā problemātika pirmstiesas izmeklēšanas efektivitātes uzlabošanā, un norādītā argumentācija pārliecinoši apstiprina, ka visas ar izmeklēšanas institūtu saistītās problēmas ir jārisina sistēmiski. Atsaucoties uz Tieslietu ministrijas

darba grupas ekspertu un Valsts kontroles pārstāvju ieteikumiem, norādīts, ka sagatavotais priekšlikums grozījumiem Kriminālprocesa likumā attiecībā uz kompetences sadalījumu starp izmeklētāju un uzraugošo prokuroru, kā arī uzraugošā prokurora un tiesā priekšnieka kompetences apjomu tālāka apspriešana ir pārsteidzīga. Pirms tam veicami tādi neatliekami uzdevumi kā, piemēram, izmeklētāju noslogotības jautājuma risināšana, atalgojuma palielināšana, aktīvāka Kriminālprocesa likumā esošo instrumentu izmantošana, lai mazinātu pirmstiesas izmeklēšanā esošo kriminālprocesa apjomu, un daudzi citi.

Nemot vērā minēto, deputātu pieprasījumā minētais apstāklis, ka Latvijā atšķirībā no starptautiskās prakses prokurori neuzņemas īstenot vadošo lomu kriminālprocesa izmeklēšanā, kā arī ignorē starptautisko ekspertu un Valsts kontroles norādes, kā centrālo iemeslu neapmierinošai izmeklēšanas darba organizācijai, norādīts nepamatoti. Atzīstams, ka Prokuratūras īstenotā izmeklēšanas darba organizācija un uzraudzība atbilst spēkā esošajam Kriminālprocesa regulējumam, atbilstoši kuram izmeklēšanas darba organizēšana ir katras izmeklēšanas iestādes kompetencē un tās amatpersonu atbildība.

4. Pieprasījumā norādītais pārkāpuma fakts – ģenerālprokurora atbildība par nelōģisku NILL lietu izmeklēšanas darba organizāciju un atšķirīgu praksi noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas (NILLTF) apkarošanas jautājumos izmeklēšanas iestādē, prokuratūrā un tiesā, kā arī par tiesībsargājošo iestāžu nepamatotu fokusēšanos uz predikatīvā noziedzīgā nodarījuma noskaidrošanu – pārbaudes gaitā nav guvis apstiprinājumu.

Saeimas deputātu ieskatā, minētais pārkāpuma fakts izriet no 2018.gada 23.augusta Moneyval ziņojuma par Latvijas NILLTF novēršanas sistēmas novērtēšanas 5.kārtu.

Atbilstoši NILLTFN likuma 50.pantam Kontroles dienests bija vadošā iestāde ar darbības mērķi novērst iespēju izmantot Latvijas finanšu sistēmu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai un terorisma un proliferācijas finansēšanai, un līdz 2018.gada 31.decembrim tas darbojās Prokuratūras pārraudzībā. Ģenerālprokurora kompetencē ietilpa Kontroles dienesta struktūras un amatu saraksta noteikšana atbilstoši piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem, kā arī priekšnieka iecelšana. Atbilstoši Prokuratūras likuma 49.⁴pantam redakcijā līdz 2018.gada 31.decembrim ģenerālprokuroram bija tiesības iepazīties ar visu Kontroles dienesta rīcībā esošo informāciju, lietvedību, pieprasīt paskaidrojumus no darbiniekiem un dot norādījumus attiecībā uz pieļauto likumpārkāpumu novēršanu. Vienlaikus atbilstoši tiesību doktrīnā paustajam atziņām atrašanās pārraudzībā kā valsts iestāžu padotības forma pieļauj tikai tiesības un pienākumu atcelt prettiesisku lēmumu, bet nedod tiesības dot rīkojumus un konkrētus norādījumus attiecībā uz likumā paredzēto darbību veikšanu. Respektīvi, minētais regulējums faktiski nozīmēja ģenerālprokuroram un īpaši pilnvarotiem Ģenerālprokuratūras prokuroriem deleģētas tiesības uzraudzīt, lai padotībā esošā Kontroles dienesta darbība

atbilstu likumam. Ģenerālprokurora paskaidrojumos pārbaudes veicējai pamatoti norādīts uz to, ka, realizējot likumā reglamentēto Kontroles dienesta pārraudzību, Prokuratūrai bija pienākums ievērot starptautiski aizsargāto Kontroles dienesta autonomiju, nepārsniedzot pieļaujamās robežas tā darbības uzraudzībā (sk. 2015. gada 20.maija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2015/849). Uz to norādīts arī Moneyval ziņojumā (sk. Ziņojuma 341., 347., 350.punktu), īpaši uzsverot nepieciešamību novērst jebkādas neskaidrības NILLTFN likumā attiecībā uz Kontroles dienesta funkcionālo autonomiju no Ģenerālprokuratūras. Tieši minēto rekomendāciju iespaidā 2019.gada 1.janvārī stājās spēkā grozījumi NILLTFN likuma 50.pantā, precīzi un skaidri nosakot gan šīs institūcijas mērķi – novērst iespēju izmantot Latvijas Republikas finanšu sistēmu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai un terorisma finansēšanai, gan pilnīgu neatkarību savā darbībā. Minēto regulējumu aplūkojot vēsturiskā un sistēmiskā aspektā, par nepareizu atzīstams Saeimas deputātu pieprasījumā secinātais, ka centrālā loma NILLTF risku izvērtēšanā un apkarošanā līdz 2018.gada 31.decembrim bijusi Ģenerālprokuratūrai.

Nav apšaubāms, ka Kontroles dienesta darba rezultāti Moneyval ziņojumā nav atzīti par pietiekamiem NILLTF novēršanas jomā, ko uzskatāmi ilustrē Ziņojumam pievienotā 11.tabula par Kontroles dienesta izplatītajiem ziņojumiem un ar tiem saistītajām kriminālvajāšanām un notiesājošiem spriedumiem procentuālā izteiksmē, kā arī Ziņojuma 172.punkts, tomēr pārbaudes veicējai nav izdevies atrast apstiprinājumu deputātu pieprasījumā ietvertajai tēzei, ka viens no būtiskākajiem iemesliem Latvijas finanšu sistēmas zemajam starptautiskajam novērtējumam ir nelōģiska NILL lietu izmeklēšana. Tā vietā atzīmējams, ka Moneyval ziņojumā atzinīgi pieminēta Kontroles dienesta štata vietu palielināšana, vienlaikus atklāti norādot, ka problēma ir pārmērīgā darbinieku mainība, ko cita starpā veicina Kontroles dienesta piedāvātās relatīvi zemās algas, kas vidēji ir divas reizes mazākas nekā privātajā sektorā (sk. Ziņojuma 137., 138.punktu).

Moneyval ziņojuma 172.punkts apstiprina Saeimas deputātu pieprasījumā norādīto, ka ekspertu skatījumā zema kriminālvajāšanu skaits ir saistāms ar to, ka prokuratūra un tiesas pārmērīgi koncentrējas uz paša predikatīvā noziedzīgā nodarījuma konstatēšanu. Respektīvi, prokuroriem šo noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanā tiek pārmests pārmērīgi augsts pierādīšanas sliekšnis fakta, ka persona zinājusi par līdzekļu noziedzīgo izcelsmi, konstatēšanai.

Ģenerālprokurors savos paskaidrojumos kā iemeslu šādai rīcībai norādījis spēkā esošā normatīvā regulējuma problēmas.

Pārbaudes gaitā noskaidrots, ka kopš 2010.gada 1.janvāra Latvijai ir saistoša 2005.gada 16.maija Eiropas Padomes Konvencija par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju. Tās 9.panta piektā daļa nosaka, ka ikviena dalībvalsts nodrošina to, ka iepriekšēja vai vienlaicīga notiesāšana par predikatīvo nodarījumu nav priekšnoteikums tam, lai personu notiesātu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju. Savukārt tās sestā daļa paredz pienākumu ikvienai dalībvalstij nodrošināt, ka saskaņā ar šo pantu

personu var notiesāt par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, ja ir pierādīts, ka līdzekļi ir iegūti, izdarot predikativu nodarījumu, turklāt šādā gadījumā nav precīzi jāpierāda, ar kuru noziegumu saistīta šādu līdzekļu ieguve. Neskatoties uz to, praksē atbilstoši tajā laikā spēkā esošajam normatīvajam regulējumam ilgstoši pastāvēja kritērijs, ka noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas pierādīšanai ir nepieciešams konstatēt predikativu noziedzīgo nodarījumu. Tas būtiski apgrūtinājis autonomo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas gadījumu (kad nav zināms konkrēts predikativs noziedzīgais nodarījums, kura rezultātā līdzekļi tikuši iegūti) izmeklēšanu un iztiesāšanu. Šādas situācijas novēršanas nolūkā laikā no 2013. līdz 2016.gadam tika nodrošinātas apmācības par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas apkarošanu, tai skaitā par šāda noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju kopumā, 140 tiesnešiem un 150 prokuroriem. Tāpat Kontroles dienests ir nodrošinājis regulāras apmācības tiesībsargājošo iestāžu pārstāvjiem par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanu, tai skaitā 2015.gadā 10 lekcijas 278 dalībniekiem, kuru vidū bijuši 120 prokurori, 52 tiesu darbinieki un 32 izmeklētāji. Papildus 2017.gadā notikušas institucionālas mācības izmeklētājiem, prokuroriem un tiesnešiem NILL novēršanas efektivitātes paaugstināšanas jomā, kas notiek Eiropas Komisijas Strukturālo reformu atbalsta programmas ietvaros, kopumā apmācot 37 tiesībsargājošo iestāžu darbiniekus. Gatavojoties Moneyval komitejas ekspertu 5.novērtēšanas kārtai, Tieslietu ministrijas 2017.gada 14.septembrī rīkotajā sanāksmē, piedaloties Tieslietu ministrijas, Ģenerālprokuratūras, Kontroles dienesta, Valsts policijas un tiesnešu pārstāvjiem, tika secināts, ka kļūdainās prakses maiņai tomēr nepieciešamas izmaiņas likumā, skaidri un nepārprotami norādot jau iepriekš minētajā Eiropas Padomes Konvencijā reglamentēto, ka NILL pierādīšanai nav jākonstatē, kāda konkrēti predikativa noziedzīga nodarījuma rezultātā līdzekļi ir iegūti. Rezultātā 2017.gada 9.novembrī spēkā stājās grozījumi NILLTFN likuma 5.pantā, papildinot to ar otro prim daļu, atbilstoši kurai darbības ir atzīstamas par NILL neatkarīgi no tā, vai konstatēts, konkrēti no kura noziedzīgā nodarījuma līdzekļi iegūti. 2018.gada 20.jūnijā pieņemti grozījumi Kriminālprocesa likuma 124.pantā, papildinot to ar septīto daļu, kurā paredzēts, ka NILL pierādīšanai nepieciešams konstatēt, ka līdzekļi ir noziedzīgi iegūti, bet nav nepieciešams pierādīt, konkrēti no kura noziedzīgā nodarījuma tie iegūti.

Minētais, pārbaudes veicējas ieskatā, norāda nevis uz ģenerālprokurora tišu likuma pārkāpumu vai nolaidību, bet uz problēmām Latvijai saistošu starptautisku normatīvu transponēšanā un izpildē. Proti, Latvija Eiropas Padomes Konvencijai par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju pievienojās 2005.gada 16.maijā, un no šī brīža prasība nodrošināt Konvencijā izvirzīto prasību izpildi valstij bija labi zināma. Neskatoties uz to, 2008.gadā valsts izšķīrās par tāda normatīvā regulējuma noteikšanu speciālajā likumā (NILLTFN likums), kurā Konvencijas 9.panta 5. un 6.punkta prasības nav ietvertas. Iespējams, likumdevējs paļāvās, ka tiesībsargājošajās struktūrās strādājošie praktiķi,

neskatoties uz spēkā esošajā kriminālprocesuālajā regulējumā nostiprinātajiem principiem, minēto Konvenciju piemēros nepastarpināti. Faktiski normatīvo aktu piemērotājiem netika nodrošināta tāda starptautiskās, krimināltiesiskās un kriminālprocesuālās likumdošanas harmonizēšana, kas ļautu to piemērot vienveidīgi un jēgpilni. Tieši šo apstākli pārbaudes veicēja uzskata par izšķirošo problēmu, kuras dēļ specifisku noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana un pierādīšana praksē ilgstoši izrādījies grūti pārvarams izaicinājums. Situācijas labošana visā sistēmā, veicot izglītojošus pasākumus un, visbeidzot, tikai 2017.gadā panākot atbilstošus grozījumus likumā, nav vienas dienas un vienas amatpersonas gribas jautājums arī tad, ja runa ir par ģenerālprokuroru. Augstāk norādītais liecina, ka, kaut arī tas prasījis laiku, ir veikti pasākumi situācijas uzlabošanai, kas gala rezultātā arī panākta.

Atbilstoši Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) 2019.gada 13.marta izvērtējumā ietvertajām rekomendācijām attiecībā uz noziedzīgu nodarījumu, kas saistīti ar NILL atklāšanu, izmeklēšanu un iztiesāšanu (7.sadaļa), prokuroriem rekomendēts uzņemties galveno atbildību, izstrādājot vadlīnijas par efektīvu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas lietu izmeklēšanu, kā arī par izmeklēšanas procesā iegūstamajiem pierādījumiem. Šajā sakarā pārbaudāmajai personai izteikta kritika par to, ka viņa pretēji minētajiem ieteikumiem kavējusi vadlīniju operatīvu izstrādi un praktisku pielietošanu. Šādas kritikas pamats pārbaudes gaitā nav guvis apstiprinājumu.

Ar Ministru kabineta 2018.gada 11.oktobra rīkojumu Nr.512 apstiprināts „Pasākumu plāns noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laikposmam līdz 2019.gada 31.decembrim”. Lai izpildītu Moneyval rekomendāciju par vadlīniju izstrādi vienotas pieejas nodrošināšanai praksē, šajā plānā tika ietverts atbilstošs pasākums par prakses vadlīniju izstrādi. Kaut arī no pārbaudes gaitā iegūtajiem materiāliem ir saprotams, ka tiesībsargājošo iestāžu starpā pastāvējušas domstarpības jautājumā par to, kurai iestādei – Tieslietu ministrijai, Valsts policijai vai Ģenerālprokuratūrai – būtu jāuzņemas šā procesa koordinēšana, neapšaubāms ir fakts, ka Ģenerālprokuratūras pārstāvji izveidotajā darba grupā ir aktīvi piedalījušies, turklāt ģenerālprokurors personīgi saņēmis pateicības vēstuli, kurā īpaši atzīmēta Prokuratūras pārstāvju aktīvā dalība un veiktais ieguldījums vadlīniju satura izstrādē kopumā. To apstiprina pārbaudes materiāliem pievienotā Valsts policijas koledžas 2019.gada 12.jūnija vēstule Nr.20/8-809. Savukārt no Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un novēršanas dienesta Ģenerālprokuratūrai adresētās 2019.gada 26.jūnija vēstules izriet, ka Prokuratūras darbinieku aktīva līdzdalība vadlīniju izstrādē turpinās un tiesībsargājošo institūciju sadarbība ir veiksmīga.

Kā redzams no pārbaudei iesniegtajiem materiāliem, neatbilst patiesībai Saeimas deputātu pieprasījumā izteiktais apgalvojums, ka NILL lietu izmeklēšanā nav progresa. Ģenerālprokuratūras iesniegtie statistikas dati apstiprina, ka pēc nepieciešamo normatīvo regulējumu stāšanās spēkā statistika ir acīmredzami uzlabojusies. Apsūdzībā pēc Krimināllikuma 195.panta 2017.gadā tiesai tika nodotas 10 krimināllietas 33 personu

apsūdzībā, 2018.gadā – 23 krimināllietas 54 personu apsūdzībā, bet 2019.gada pirmajos četros mēnešos – 16 krimināllietas 26 personu apsūdzībā. Turklāt panākta kriminālvajāšanas prakses efektivizēšana attiecībā uz trešo personu veiktajiem un autonomajiem NILL gadījumiem, proti, ja laika posmā no 2013. līdz 2017. gadam tika konstatēta tikai viena trešās personas un viena autonomā NILL lieta, tad 2018.gadā šie procesi veidojuši vienu trešo daļu no apsūdzībām, bet 2019.gada pirmajos četros mēnešos – gandrīz pusi.

5. Pieprasījumā norādītais pārkāpuma fakts – ģenerālprokurors, organizējot un vadot Ģenerālprokuratūras darbu, ir rīkojies pretēji sabiedrības interesēm – pārbaudes gaitā nav guvis apstiprinājumu.

Šī pārkāpuma pamatā norādīti trīs gadījumi, kad apsūdzēto personu darbības bez iesniedzējiem saprotama izskaidrojuma ir pārkvalificētas uz mazāk smagiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Konstatēts, ka Ģenerālprokuratūrā tikusi veikta pārbaude, lai noskaidrotu, vai Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurors A. M. kriminālprocesā Nr.16870001218 nav pārkāpis likuma prasības, un tās gaitā konstatēts, ka minētajā kriminālprocesā nepareizi tika kvalificēts personas izdarīts noziedzīgais nodarījums, proti, tas kvalificēts kā mazāk smags, nevis smags noziedzīgs nodarījums. Tas savukārt bijis par pamatu mīkstāka soda mēra noteikšanai prokurora priekšrakstā par sodu.

Saskaņā ar Prokuratūras likuma 5.panta pirmo daļu prokurors lēmumus pieņem patstāvīgi un vienpersoniski, pamatojoties uz savu pārlicību un likumiem, ievērojot personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā, nevainīguma prezumpciju, patiesību un likumību. Minētā likuma 6.pantā reglamentēta prokurora neatkarība. Minētais likuma regulējums skaidri norāda, ka prokurors lēmumus kriminālprocesā pieņem pilnībā patstāvīgi un vienai personai, arī ģenerālprokuroram, nav tiesību iejaukties to pieņemšanā, dodot prokuroram, piemēram, vadošus norādījumus attiecībā uz vēlamo sodu. Prokuratūras likuma 43.panta pirmās daļas 1.punkts nosaka, ka par tišu likuma pārkāpumu vai nolaidību, pildot amata pienākumus, prokuroru var saukt pie disciplināratbildības.

Izvērtējis prokurora A.M. pārbaudes lietas materiālus, sniegtos paskaidrojumus un iebildumus, 2019.gada 22.janvārī ģenerālprokurors izdeva pavēli Nr.P-101-130-2019-00001 „Par disciplinārsoda piemērošanu Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokuroram A.M.” sakarā ar izdarītu tišu likuma pārkāpumu, pildot amata pienākumus, un piemēroja prokuroram disciplinārsodu – prokurora mēneša algas samazināšanu 15% apmērā uz sešiem mēnešiem. Minētajā pārbaudē ģenerālprokurors secināja, ka prokurors A.M. ir pieļāvis tišu likuma pārkāpumu, kriminālprocesā Nr.16870001218 nepareizi kvalificējot izdarīto noziedzīgo nodarījumu kā mazāk smagu, nevis smagu noziedzīgu nodarījumu, un tādējādi pārkāpis Kriminālprocesa likuma 6.pantā un 5.panta pirmajā daļā noteiktos kriminālprocesa un prokurora darbības pamatprincipus.

Disciplinārtiesa 2019.gada 29.martā, izskatījusi prokurora A.M. iesniegto sūdzību par ģenerālprokurora pavēli par disciplinārsoda piemērošanu, nolēma atstāt ģenerālprokurora pavēli negrozītu, bet sūdzību noraidīt. Disciplinārtiesa atzina par pamatotu ģenerālprokurora pavēli konstatēto, ka prokurors ir pieļāvis tišu likuma pārkāpumu, nepareizi kvalificējot izdarīto noziedzīgo nodarījumu kā mazāk smagu, nevis smagu noziedzīgu nodarījumu.

Līdz ar to redzams, ka ģenerālprokurors ir izmantojis likumā noteikto regulējumu, lai atbilstoši reaģētu uz konstatēto nelikumīgo prokurora rīcību, tādēļ pārmetumi par rīkošanos pretēji sabiedrības interesēm vai nolaidīgu attieksmi pret savu pienākumu pildīšanu šajā gadījumā ir nevietā.

Pārbaudes gaitā konstatēts, ka ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2016.gada 29.jūlija spriedumu vienošanās procesa kārtībā iztiesāta krimināllieta Nr.15830013614 O.A., G.K., I.V., B.D., J.Ņ., I.G., Z.B., J.G. un V.M. apsūdzībā pēc Krimināllikuma 218.panta trešās daļas, proti, par ar nodokli apliekamo objektu slēpšanu un izvairīšanos no nodokļu nomaksas organizētā grupā, nodarot valstij zaudējumus lielā apmērā. Deputātu pieprasījumā šī krimināllieta apzīmēta par t.s. Gan-Bei lietu. Krimināllieta par cietušo atzītā Latvijas valsts, kuru tiesas procesā pārstāvējis Valsts ieņēmumu dienests, pārstāve tiesas sēdē apliecinājusi, ka valstij radītais kaitējums (957 799,96 euro) ir novērstas un valsts pilnībā piekrit noslēgtajam vienošanās. Vainīgajām personām tika noteikti ar brīvības atņemšanu nesaistīti sodi, tajā skaitā naudas sodi un piedziņas kopumā 394 790 euro.

Uz minēto kriminālietu nevar attiecināt deputātu pieprasījumā norādīto, ka notikusi noziedzīga nodarījuma prettiesiska pārkvalifikācija uz mazāk smagu noziedzīgu nodarījumu, tomēr ir saprotams, ka deputāti šādā veidā centušies vērst uzmanību uz gadījumiem, kad par smagiem noziedzīgiem nodarījumiem personām tiek piespriesti ar brīvības atņemšanu nesaistīti sodi.

Arī šajā sakarā norādāms, ka ģenerālprokuroram nav tiesību iejaukties kriminālprocesa gaitā pieņemtajos lēmumos vai dot norādījumus par konkrētā lietā nosakāmajiem sodiem. Uzraudzību pār kriminālprocesā pieņemtajiem lēmumiem atbilstoši Kriminālprocesa likuma 46.pantam isteno amatā augstāks prokurors. Pasludinot notiesājošu spriedumu krimināllieta vienošanās procesa kārtībā, tiesa ir pārbaudījusi vienošanās noslēgšanas apstākļus un vienošanās atbilstību Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma prasībām un atzinusi to par likumam atbilstošu. Attiecībā uz konkrēto lietu īpaši atzīmējams, ka saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 5.panta pirmo daļu tiesās pārvaldes iestādes pārstāv Latvijas Republiku, un Latvijas Republika ir atbildīga par tiesās pārvaldes iestāžu darbību. Valsts kā sākotnējās publisko tiesību juridiskās personas struktūru veido vispirms tās orgāns (Ministru kabinets) un tā izveidotās valsts iestādes. Tādējādi visas valsts tiesās pārvaldes iestādes savā darbībā pārstāv valsti. Valsts ieņēmumu dienests kā valsts tiesās pārvaldes iestāde un vienlaikus cietušā pārstāvis apspriežamajā krimināllieta vienošanās noslēgšanai piekritis pilnībā, acīmredzot apsverot sava pārstāvamā intereses visplašākajā nozīmē. Šādos apstākļos nevar piekrist Saeimas deputātu

pieprasījumā norādītajam, ka konkrētā vienošanās par sodu noslēgta pretēji valsts vai sabiedrības interesēm.

Pārbaudē konstatēts arī, ka ar Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2016.gada 14.novembra spriedumu vienošanās procesa kārtībā iztiesāta krimināllieta Nr.12812002414 G.M.G. apsūdzībā pēc Krimināllikuma 323.panta pirmās daļas un 323.panta otrās daļas, proti, par kukuļa nodošanu un kukuļa nodošanu lielā apmērā valsts amatpersonai ar starpnieku un I.B. apsūdzībā pēc Krimināllikuma 321.panta otrās daļas, proti, par kukuļa piesavināšanos, ko persona saņēmusi nodošanai citai valsts amatpersonai. Abiem apsūdzētajiem krimināllietā noteikts ar brīvības atņemšanu nesaistīts sods – G.M.G. – 20 minimālo mēnešalgu jeb 7400 *euro* apmērā, bet I.B. – 30 minimālo mēnešalgu jeb 11 100 *euro* apmērā. Arī uz šo gadījumu vienādā mērā attiecas iepriekš norādītais gan par prokurora neatkarību lēmumu pieņemšanā konkrētās kriminālprocesā, gan par tiesas lomu noslēgtās vienošanās pamatotības izvērtēšanā, iztiesājot krimināllietu vienošanās procesa kārtībā.

Vienlaikus pārbaudes veicēja personīgi uzskata, ka bijušajai Rīgas apgabaltiesas tiesnesei I.B. noteiktais sods par izdarīto noziedzīgo nodarījumu saprātīgam vērotājam no malas var radīt pamatotas šaubas par tā samērojamību ar valstij, precīzāk, tiesu varai nodarīto kaitējumu. Pārbaudes veicējas ieskatā, šāda mēroga kaitējumu nevar atsvērt vai mazināt nedz savas vainas atzišana un izdarītā nožēlošana, nedz naudas līdzekļu piesavinātā kukuļa apmērā nodošana valstij. Tieši otrādi, apspriežamajai spriedumā izklāstītie un tiesneses atzītie fakti tiesu varas prestižu ietekmē graujoši negatīvi.

Tomēr būtiski ir atzīmēt, ka bijušajai Rīgas apgabaltiesas tiesnesei I.B. inkriminētā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī spēkā bija regulējums, atbilstoši kuram Krimināllikuma 321.panta otrajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums (kukuļa piesavināšanās, ko valsts amatpersona saņēmusi nodošanai citai valsts amatpersonai vai ko tā pieņēmusi, uzdodoties par citu valsts amatpersonu) bija klasificējams kā mazāk smags noziedzīgs nodarījums, par kuru atbilstoši Krimināllikuma 46.panta ceturtajai daļai brīvības atņemšanas sodu var piemērot tikai gadījumā, ja soda mērķis nav sasniedzams, nosakot kādu no attiecīgā panta sankcijā paredzētajiem vieglāka soda veidiem. Respektīvi, par šādu noziedzīgu nodarījumu brīvības atņemšanas sods nosakāms tikai izņēmuma gadījumos, un tiesai to īpaši motivējot. Tikai 2017.gada 8.jūnijā tika pieņemti Krimināllikuma grozījumi minētajā pantā (spēkā kopš 2018.gada 1.janvāra), un saskaņā ar tiem šāds noziedzīgs nodarījums ir atzīstams par smagu, paredzot arī bargāku sodu. Kā redzams no Saeimā iesniegtās likuma anotācijas, minētos grozījumus ierosinājusi Tieslietu ministrija pēc Ģenerālprokuratūras iniciatīvas. Līdz ar to arī šajā gadījumā pārmērumi ģenerālprokuroram par rīkošanos pretēji sabiedrības interesēm ir nepamatoti.

6. Pieprasījumā norādītais pārkāpuma fakts – ģenerālprokurors, rīkojoties prettiesiski, ir zaudējis nevainojamu reputāciju un tādēļ zaudējis sabiedrības uzticību – pārbaudes gaitā nav guvis apstiprinājumu.

Saeimas deputātu pieprasījumā pamatoti norādīts, ka ģenerālprokurora amats prasa ievērot visaugstākos

ētikas standartus, un prettiesiska rīcība šo amatu var diskreditēt un graut amatpersonas reputāciju. Tāpat nav apšaubāms, ka tiesību normu ievērošana ir tikai ētikas minimums, un nevainojamas reputācijas prasība pieprasa no amatpersonas ievērot augstākus ētikas standartus, nekā vidēji sabiedrībā pieņemts. Prokurora ētikas standarti ir noteikti Latvijas prokuroru Ētikas kodeksā.

Kā izriet no Saeimas deputātu pieprasījuma, ģenerālprokurora reputācijas zaudējums tiek saistīts ar deputātu pieprasījumā norādītajiem tīšiem likuma pārkāpumiem, kuri veiktās pārbaudes gaitā nav apstiprinājušies. Tā kā Prokuratūras likuma 41.¹panta izpratnē pārbaudes uzdevums ir pārbaudīt konkrētus pārkāpuma faktus, bet uz citiem ētikas normu pārkāpumiem deputātu pieprasījumā nav norādīts, arī pārkāpuma fakts par ģenerālprokurora neatbilstību nevainojamas reputācijas prasībām nav konstatējams.

VIII

Noslēguma jautājumi

Ģenerālprokurors ir viena no augstākajām valsts amatpersonām, kurai atbilstoši normatīvajam regulējumam jābūt brīvai no jebkādas nepamatotas ietekmes un pakļautam vienīgi likumam. Šādas augstas amatpersonas atļaušana, vēl jo vairāk, konstatējot viņas prettiesisku rīcību, nolaidīgu darba pienākumu pildīšanu vai būtisku reputācijas zaudēšanu, tiesiskā valstī vienmēr uzskatāma par ārkārtas gadījumu, tādēļ nolūkā nepieļaut politisku vai cita veida ietekmi vai subjektīvu attieksmi ģenerālprokurora atļaušanas kārtībā likumā tiek strikti reglamentēta. Mūsu valstī striktais likuma regulējums šajā jautājumā izpaužas prasībā atļaušanas pieprasījumā norādīt konkrētu, Prokuratūras likuma 41.¹pantā minētu, pārkāpuma faktu. Tā esamību pārbauda īpaši norikots Augstākās tiesas tiesnesis, bet gala atzinumu dod Augstākās tiesas Plēnums. Šāds regulējums pieprasa pilnīgi objektīvu un uz likumu pamatotu konkrētu faktu par augstas amatpersonas izdarītu smagu pārkāpumu pārbaudi un izslēdz hipotētisku, subjektīvu vai vispārīgu secinājumu izdarīšanu par amatpersonas darba rezultātiem kā tādiem, kā arī to iespējamo ietekmi uz situāciju valstī.

Izprotot problemātiku, ko cita starpā valstī radījis 2018.gada 23.augustā publicētais Eiropas Padomes Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un terorisma finansēšanas novēršanas komitejas ziņojums par Latvijas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un terorisma finansēšanas novēršanas sistēmas novērtēšanas 5.kārtu, kā arī sabiedrībā nereti vērojamā ironiskā attieksme pret tiesībsargājošo struktūru nespēju saukt pie kriminālatbildības personas, pret kurām bijuši ierosināti sabiedrības plašu interesi izraisījuši kriminālprocesi, atzinīgi ir vērtējama vēlme visaugstākajā līmenī meklēt šādas situācijas cēloni un veicinošos apstākļus, lai turpmāk līdzīgu situāciju nepieļautu. Tomēr gadījumā, kad tiek iniciēta ģenerālprokurora atļaušana no amata, tas neatbrīvo pieprasījuma iesniedzēju no pienākuma norādīt konkrētus un objektīvi pārbaudāmus pārkāpuma faktus, nedz arī pārbaudes veicēju no pienākuma savu atzinumu balstīt tikai uz objektīviem secinājumiem.

VALSTS PREZIDENTA EGILA LEVITA VIZĪTE AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

Valsts prezidents Egils Levits 16.septembrī vizītē Augstākajā tiesā, tiekoties gan ar tiesas vadību, gan ar visu tiesas kolektīvu, pārrunāja tiesu izaicinājumus – administratīvo lietu skaita palielināšanos, lietu sarežģītību un pārāk lielu krimināllietu izskatīšanas ilgumu. Valsts prezidents uzsvēra tiesneša lomu tiesas procesa vadībā un likumu piemērošanā, nodrošinot

efektīvu tiesvedību un tiesību godprātīgu izmantošanu.

Valsts prezidents norādīja, ka Augstākā tiesa ir viens no sešiem konstitucionālajiem orgāniem Latvijas valstī, un savas prezidentūras sākumā prezidents apmeklēja šīs visas institūcijas, lai pārrunātu to aktualitātes un lomu valsts sistēmā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs sagaida Valsts prezidentu Egilu Levitu

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJA IVARA BIČKOVIČA UZRUNA

Augsti godātais Valsts prezidenta kungs!
Cienījamie Augstākās tiesas tiesneši, darbinieki!

Šodien mūsu mājā – Augstākajā tiesā, Senātā – ir vēsturisks notikums. Pie mums ciemojas cilvēks, kuru, pieņemu, visi ļoti labi pazīstam. Bet pazīstam kā kolēģi – tiesnesi starptautiskās institūcijās, kurš ne reizi vien bijis kopā ar mums un dažādos formātos runājis par tiesnešiem aktuālām, profesionālām, globālām lietām un vienmēr bijis atsaucīgs mūsu vēlmei uzdot jautājumus un tikties ar viņu. Bet šodien Egils Levita kungs kā Valsts prezidents ir pirmajā vēsturiskajā vizītē Augstākajā tiesā. Liels paldies viņam par laiku, kuru atradis būt kopā ar mums.

Mēs esam visi kopā, un gribu vēlreiz teikt to, ko mēs paši ne vienreiz vien esam viens otram teikuši: neatkarīgi no mūsu amatiem – vai esam tiesneši, palīgi vai tehniskie darbinieki – katrs no mums dara kopīgu darbu, kas rezultējas efektīvā, taisnīgā tiesas spriešanā, nodrošinot vienu no cilvēka pamattiesībām.

Tāpēc šodien šeit esam visi, lai kopā turpinātu sarunu, ko ar Valsts prezidentu sākām tiesas vadības lokā. Ko Augstākā tiesa var darīt, lai veicinātu sabiedrības uzticēšanos Latvijas tiesu sistēmai kopumā? Ko Augstākā tiesa un katrs no mums var darīt, lai tiesas darbu, arī pirmajā instancē, padarītu efektīvāku, raitāku, mazāk smagnēju?

Kā viena no tēmām šai sarunai ir pieteikts veids vai iespēja samazināt ne vienmēr godīgu personu vēlmi uz citu rēķina mēģināt ļaunprātīgā vai negodīgā veidā ar tiesas kā instrumenta palīdzību īstenot savas intereses.

VALSTS PREZIDENTA EGILA LEVITA UZRUNA AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

Tiesas priekšsēdētāja kungs!
Senatori! Tiesneši! Kolēģi!

I

Šodien esmu šeit, lai izceltu konstitucionālos orgānus Latvijas Satversmē.

Latvijas Satversme ir jāpadara reljefāka, kas atbilstu Satversmes saturam un Satversmes principiem. Mums Satversmē ir paredzēti seši konstitucionālie orgāni, t.i., Valsts prezidents, Saeima, Ministru kabinets, Satversmes tiesa, Augstākā tiesa un Valsts kontrole. Kā esmu konstatējis sarunās ar daudziem politiķiem un arī juristiem, šis īpašais konstitucionālo orgānu statuss nav īpaši pazīstams vai arī nav pietiekoši apzināts. Proti, tas nozīmē to, ka Latvijas Republika ir juridiska persona. Abstrakta juridiska persona, kura darbojas tieši un nepastarpināti caur šiem sešiem konstitucionālajiem orgāniem. Līdzīgi kā jebkura biedrība, jebkura kompānija, sabiedrība nevar darboties tieši, jo tā ir juridiska persona, tai nepieciešami zināmi orgāni – valde, padome un citi. Tā arī Latvijas Republika darbojas caur šiem orgāniem. Tas nozīmē, ka jūs spriežat tiesu tieši Latvijas Republikas vārdā, Saeima pieņem likumus Latvijas Republikas vārdā un Valsts prezidents un arī citi darbojas Latvijas Republikas vārdā. Ar to šo konstitucionālo orgānu statuss atšķiras no simtiem citu valsts institūciju un iestāžu statusa.

Tas ir ļoti būtiski no valsts tiesību statusa viedokļa, lai atdalītu šos konstitucionālos orgānus no citiem. Tam ir

arī zināmas procesuālas un politiskas sekas. Piemēram, attiecībā uz budžeta formēšanu šiem konstitucionālajiem orgāniem jāiesniedz savs budžets pa tiešo Saeimā, nevis caur Finanšu ministriju. Arī citi jautājumi par iekšējo autonomiju – kā organizē darbu, kā sadala darba vietas un darba iekšējo organizāciju. Tas pieder pie šo konstitucionālo orgānu autonomijas.

Tādēļ ir svarīgi, lai Latvijas Satversme iegūtu zināmu reljefāku redzējumu, apzinoties šo konstitucionālo statusu. Viens no šādiem momentiem, kas to varētu izcelt, ir mana formāla vizīte pie visiem pārējiem konstitucionālajiem orgāniem. Es jau biju Saeimā, šorīt biju Satversmes tiesā, tagad esmu šeit pie jums, dārgie kolēģi. Septembra beigās būšu arī Ministru kabinetā un Valsts kontrolē. Šī ir tāda kā iepazīšanās vizīte, kaut gan esmu šeit bijis jau vismaz 100 reižu, bet no jauna iepazīstu jūs visus un arī šo telpu Valsts prezidenta amatā.

II

Kolēģi!

Vispirms gribētu pateikt dažus vārdus par Senātu un Augstāko tiesu kopumā no manas iepriekšējās darbības viedokļa. Pirms diviem mēnešiem vēl biju Eiropas Savienības Tiesas tiesnesis. Mūsu Augstākās tiesas Senāta uzdotie jautājumi veido ļoti labu dialogu ar Eiropas Savienības Tiesu. Kopumā Latvija, kopš iestājusies Eiropas Savienībā, šajā laikā uzdevusi 70 prejudiciālos jautājumus. Eiropas Savienības Tiesā jau ir zināms priekšstats par to, kādus jautājumus uzdod Latvija. Un man jāsaka, ka Eiropas Savienības Tiesā ir izveidojies aizspriedums – ja jautājums nāk no Latvijas Augstākās tiesas, tad tas ir nopietni. Salīdzinot ar citu valstu uzdotajiem jautājumiem,

Valsts prezidenta tikšanās ar Augstākās tiesas kolektīvu – tiesnešiem un darbiniekiem

Valsts prezidenta uzruna

daudz biežāk šie jautājumi tiek nodoti lielajai Palātai, jo tie ir nopietni jautājumi. Līdz ar to Latvijas Augstākā tiesa ir līdzdarbojusies Eiropas Savienības tiesību judikatūras veidošanā ļoti nopietnā veidā.

Tas nozīmē arī to, ka kolēģi labi saprot, kuri varētu būt vienkārši jautājumi, ar kuriem nevajadzētu apgrūtināt Eiropas Savienības Tiesu, jo atbilde ir jau salasāma. Bet tur, kur tas tiešām tā nav, jautājumi tiek uzdoti visās Eiropas Savienības tiesību jomās. 2017.gadā Eiropas Savienības Tiesas dokumentācijas un pētniecības centrs bija veicis statistisku analīzi par dažādu valstu uzdotajiem jautājumiem, un rezultāti liecināja par vienmērīgu sadalījumu visās Eiropas Savienības valstīs gan civiltiesību, gan krimināltiesību jautājumos. Krimināltiesības ir maza joma, bet arī tur ir ļoti nopietni spriedumi.

Senāts 2019.gadā par savu darbības prioritāti ir izvirzījis uzdevumu samazināt lietu izskatīšanas termiņus. Skatoties 2018. un 2019.gada pirmās puses datus, tie nav paši labākie, bet nav arī sliktākie. Es pat teiktu, ka labāki nekā veselā virknē valstu, tai skaitā arī lielajās valstīs. Tas nozīmē, ka vidēji lietu izskatīšanas ātrums Latvijā ir atbilstošs, un līdz ar to nevajadzētu būt pārmērīgām bažām par šo jautājumu. Jāņem arī vērā, ka sarežģīts process un sarežģītas lietas ir jāizskata noteiktā kvalitātē, un šī kvalitāte prasa zināmu laiku. Tā ka es teiktu, ka tas ir labs rādītājs, bet, protams, to var uzlabot. Domāju, ka priekšsēdētāja kungs un visi pārējie kolēģi arī par to domā.

Problemātika ir tajā, ka sabiedrība pievērs uzmanību ne jau šim videjam rādītājam, kas patiešām ir labs, bet gan dažām atsevišķām lietām, kas ilgst ļoti ilgi. Un šīs atsevišķās lietas rada sabiedrībā iespaidu par mūsu tiesu darba kvalitāti un par tiesu darbu kopumā. Te rodas jautājums, kādēļ tas tā ir.

Es redzu šeit divus iemeslus, un primāri es runāju par krimināllietām. Tātad šeit ir divi jautājumi. Viens jautājums ir procesa likuma jautājums. Un šeit man jāsaka, ka mūsu Kriminālprocesa likums, kas tika pieņemts, ja nemaldos, 2005.gadā, balstās uz klasiskajiem Eiropas krimināltiesību procesu atziņu principiem, kādā veidā tiek nodrošināts taisnīgs process un apsūdzētā tiesības. Mūsu Kriminālprocesa likums pilnībā atbilst šiem principiem. Tur, teiksim, tādu īpašu problēmu nav. Es nezinu, vai Satversmes tiesas spriedumi par to runā, bet šādi atsevišķi gadījumi vienmēr var būt. Problēma ir tā, ka laiks iet uz priekšu un arī krimināllietu, krimināltiesu klienti kļūst arvien gudrāki un labāk prot izmantot trūkumus, respektīvi, šīs tiesības prot izmantot tādā veidā, ka tas nonāk pretrunā ar kriminālprocesa jēgu. Kriminālprocesa jēga ir panākt taisnīgu spriedumu. Un šis taisnīgums satur divas puses. Viena puse ir taisnīga tiesas rīcība attiecībā pret apsūdzēto. Otrs ir taisnīga tiesas rīcība attiecībā pret sabiedrību. Un šie divi mērķi kriminālprocesā ir jāsabalansē tā, lai tie viens otru „neizstumj” ārā. Šajā gadījumā varētu secināt, ka atsevišķos gadījumos šis mērķis nodrošināt taisnīgu procesu apsūdzētajam, ja apsūdzētais to izmanto pretrunā, noved pie tā, ka šis process nonāk pretrunā ar sabiedrības interesēm par taisnīgu procesu. Un šis ir būtisks jautājums, ar ko saduras daudzas Eiropas valstis, tādēļ lielākajā daļā Eiropas valstu beidzamajos gados ir veiktas korektūras Kriminālprocesa likumos. Tās ir būtībā šo krimināltiesību procesu jaunākās atziņas, ka ir šie klasiskie principi, kas nodrošina, ka tiesības nedrīkst tikt izmantotas pretrunā visa kriminālprocesa interesēm.

Pie mums tas tā vēl līdz galam nav. Tādēļ pastāv iespēja šo kriminālprocesa jēgu apiet tā, ka savtīgās interesēs var pārmērīgi novilcināt procesu. Aizstāvamā intereses vienmēr

Valsts prezidenta saruna ar Augstākās tiesas vadību – priekšsēdētāju, Senāta departamentu priekšsēdētājiem, Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāju un Administrācijas vadītāju

Senāta vadība ar Valsts prezidentu: (no kreisās) Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja p.i. Pēteris Opincāns, Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa, Valsts prezidents Egils Levits, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, Civillietu departamenta priekšsēdētājs Aigars Strupīšs

ir savtīgas, tā tam arī ir jābūt, bet šīs intereses nevar tikt realizētas uz sabiedrības rēķina. Es domāju, ka gudri un veikli advokāti, protams, šīs iespējas redz un izmanto, un līdz ar to rodas šis sabiedrības iespaids, ka visa tiesu vara nefunkcionē. Tādēļ man šķiet, ka ir pienācis laiks arī mums veikt grozījumus Kriminālprocesa likumā, lai no likuma viedokļa varētu noturēt balansu starp šīm divām interesēm.

Es zinu, ka 2010. un 2011.gadā Saeimā jau vienreiz bija iesniegti šādi grozījumi. Tādēļ es domāju, ka būtu pienācis laiks arī valdībai, kas „iet uz priekšu ar tiesiskuma karogu”, pārdomāt šo jautājumu un sagatavot attiecīgus grozījumus, jo tie nav komplicēti. Tie, kuri nodarbojas ar kriminālprocesu, zina, kuri ir šie jautājumi, ko Saeima varētu samazināt vai vispār likvidēt, lai lieki neradītu šo objektīvi nepareizo priekšstatu par tiesu varas efektivitāti.

Esmu runājis un turpināšu runāt ar tieslietu ministru par šo jautājumu, arī Saeimas Juridiskā komisija noteikti to atbalsta, ka kriminālprocesa grozījumi ir jāgatavo Tieslietu ministrijai, kas ir kompetenta šādu grozījumu izstrādāšanā, ņemot vērā arī tiesu un Augstākās tiesas rīcību šajā darba grupā.

Ir vēl viens moments, kur varbūt ir šādi atsevišķi procesi, kas ilgst nepiedodami ilgi, un tas ir jau pie esošajām likumdošanas normām, kur nav obligāti nepieciešami grozījumi. Ir tā, ka atsevišķos gadījumos tiesnesis nevis

vada procesu, bet tiek vadīts. Līdz ar to tiesnesis neizpilda lomu, kas viņam būtu jāveic – procesa vadīšana. Uzsveru vārdu „vadišana”. Ko nozīmē vadīt procesu? Tas prasa vairākas spējas. Pati pirmā ir pietiekoša pašapziņa, nevis kā cilvēka pašapziņa, bet kā tiesneša pašapziņa. Ir gadījumi, kad tiesnešiem nav pietiekošas tiesnešu pašapziņas. Kas ir vislabākais rādītājs? Var skatīt pagājušā gada aptauju par tiesu varas subjektīvo neatkarības izjūtu. Ja mēs apskatāmies, kāda ir objektīvā situācija ar tiesu varas vai tiesnešu neatkarību, praktiski viss ir nodrošināts, un arī reāli praksē diez vai sastopas cilvēki ar ietekmēšanas mēģinājumiem, kad kāds zvana un saka, ka tev jāspriež tā vai tā. Šeit ir runa par pašapziņas jautājumu. Ievērojama daļa kolēģu izjūt to, ka viņiem šī neatkarība nav pietiekoša un ka ir vai varētu būt potenciāli spiedieni. Šis jautājums ir tiešām tiesnešu pašapziņas jautājums – bailes par kādu iespējamu potenciālu spiedienu. Jo faktiski jau ir tā, ka tiesnesis savā amatā ir nodrošināts, proti, šo amatu nevar atņemt vai atcelt kaut kādu iemeslu dēļ. Viņam varētu būt samērā vienalga, ko raksta avīzēs un saka citi sabiedrības locekļi. Viņam ir jāspriež tiesa pēc labākās sirdsapziņas un apziņas, neraugoties uz to, ko tev saka paziņas vai draugi. Un šis ir pašapziņas jautājums, kolēģi. Es domāju, ka tam vajadzētu pievērst uzmanību, jo to var ārēji ietekmēt – to var paaugstināt, veidot mācību kursus.

Jautājumi Valsts prezidentam

Tikšanās noslēgumā – iespēja tikt pie Valsts prezidenta Egila Levita ieraksta un autogrāfa viņa grāmatā „Valstsgriba”

Mēs runājam par to, ka Latvijas tiesnešu mācību centrs beidzamajos gados piedāvājis procesu vadību kā vienas dienas mācību kursu. Kolēģi, es domāju, ka procesu vadība, izmantojot esošo pašreizējo likumdošanu, ir prasme un spēja, ko lielākā daļa kolēģu apgūst pašmācības ceļā, bet tur, kur tas nepieciešams, es domāju, ka mācību centram vajadzētu piedāvāt šādus kursus.

Es gribētu tikai vienu mazu momentu piezīmēt attiecībā uz procesa vadību. Tas ir tas, kas ir faktiski nerakstīts likums, varbūt kādā valstī tas ir ierakstīts likumā, ko angļiski sauc *hint* jeb *remark*, t.i., dot norādi. Dot norādi procesa dalībniekam tajā gadījumā, ja procesa dalībnieks runā un aizrunājas tā, ka viņš nonāk pretrunā ar savām interesēm. Ir vesela virkne jautājumu, kas saistīti ar labu procesa vadību, un būtu labi, ja mācību centrs izstrādātu tādu kursu, ko varētu piedāvāt, lai šajos ilgajos procesos un arī jebkurā citā procesā nodrošinātu labāku procesa virzību uz iznākumu.

Vēl arī nedaudz par tiesību godprātīgu izmantošanu no procesa dalībnieku puses. Tas gan nav tieši saistīts ar to, par ko es runāju saistībā ar kriminālprocesiem. Piemēram, attiecībā uz civilprocesu un administratīvo procesu var būt situācijas, ka attiecīgais pieteicējs procesā izmanto savas likumā dotās tiesības pretēji šo tiesību jēgai un būtībai. Šeit faktiski administratīvā procesā ir runa par to, kādā veidā attiecīgā likuma teksts tiek saprasts vispārējo

tiesību kontekstā. Jo šis teksts dod tiesības, bet šīs tiesības vienmēr ir ietvertas principu kontekstā. Un tas ir absolūti vienmēr teorētiski un praktiski. Satversmes tiesa šo domu vairākos spriedumos ir attīstījusi, ka nekad nevienā situācijā nepastāv viens pats teksts. Teksts vienmēr ir ietverts kontekstā, un šo kontekstu veido tiesību principi un arī vispārējā tiesību sistēma kā tāda. Mēs varam redzēt, ka ir attiecīgas situācijas, ka tiesneši neredz šo kontekstu un spriež tikai pēc teksta. Un tas ir jautājums par pareizu un labu tiesas spriešanu. Mēs arī runājam par to, ko nozīmē kvalitatīvs spriedums, un šādus spriedumus nevar noteikt kā kvalitatīvus, kas spiesti tikai pēc teksta, ignorējot kontekstu. Cerams, ka Augstākajā tiesā tiek „izķerti” šādi jautājumi un spriedumi, bet tam vajadzētu pievērst vēl lielāku uzmanību.

III

Kolēģi!

Man ir prieks, ka esmu šeit, starp jums, jo vislielāko daļu no manas profesionālās darbības laika esmu bijis jūsu kolēģis – 25 gadus. Līdz ar to man šī telpa, cilvēki un vide ir ļoti tuvi, šeit es jutos kā mājās. Tāpēc mēs varam arī runāt ļoti atklāti un tieši, lai risinātu kopīgas problēmas.

Es novēlu Augstākajai tiesai, senatoriem, tiesnešiem, darbiniekiem veiksmīgu un produktīvu darbu. Turiet augstā godā jūsu konstitucionālo statusu!

VALSTS AUGSTĀKAIS APBALVOJUMS DIVIEM SENATORIEM

Par sevišķiem nopelniem Latvijas valsts labā Triju Zvaigžņu ordenis piešķirts Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētājam Pēterim Dzalbem un Civillietu departamenta senatorei Mārietei Zāģerei.

Pēterim Dzalbem piešķirta ordeņa trešā šķira, un viņš iecelts par Triju Zvaigžņu ordeņa komandieri.

Savukārt Māriete Zāģere iecelta par Triju Zvaigžņu ordeņa virsnieci, piešķirot ordeņa ceturto šķiru.

Apbalvojumu senatoriem un vēl vairāk nekā 70 izcilām personībām pasniedza Valsts prezidents Egils Levits Latvijas valsts svētkos 18.novembrī.

SENATORI APSPIEĒŽ KASĀCIJAS TIESVEDĪBAS EFEKTIVITĀTI

28.oktobrī notika Augstākās tiesas konference „Tiesvedības efektivitāte: kasācijas tiesvedības ierosināšana vai atteikums”, kurā piedalījās visu trīs departamentu senatori un zinātniski analitiskie padomnieki.

Konferences pirmajā daļā Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis Mārtiņš Mits informēja par aktuālajiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem, kuriem ir būtiska nozīme Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas normu piemērošanā, kā arī detalizētāk pārrunāja dažus būtiskus nolēmumus lietās, kas izskatītas pret Latviju.

Konferences otrā daļa bija veltīta kasācijas tiesvedības pirmajam posmam, proti, lēmumam par kasācijas tiesvedības ierosināšanu vai atteikumu. Šo konferences daļu ievadīja Mārtiņa Mita apkopotās ECT atziņas par šo jautājumu. Tiesnesis uzsvēra, ka tiesības uz taisnīgu

tiesu nodrošināmas, ievērojot kasācijas sūdzībai izvirzīto prasību paredzamību. Paredzamību veido normatīvajā regulējumā ietvertās prasības kopā ar tiesu praksi šajos jautājumos. Kasācijas instancē, lai arī var tikt izvirzītas augstākas prasības kasācijas tiesvedības efektivitātes un kvalitātes nodrošināšanas nolūkā, tomēr tiesa nedrīkst rīkoties pārlieku formāli.

Turpinājumā Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas padomnieks Reinis Markvarts iepazīstināja ar kasācijas sūdzību atlasē modeļiem dažu Eiropas valstu tiesās, savukārt Civillietu departamenta zinātniski analitiskais padomnieks Rihards Gulbis ar revīzijas tiesvedības filtriem Vācijā.

Pēc tam senatori diskutēja par prakses problēmām un apsprieda iespējamus risinājumus kasācijas tiesvedības kvalitātes (gan saturiskās, gan procesa ātruma) uzlabošanā. Senatoru ieskatā, tiesvedības efektivitātes

uzlabošanai nepieciešams izstrādāt informatīvus ieteikumus procesa dalībniekiem, kuros primāri vēršama uzmanība uz kasācijas būtības izskaidrošanu. Sākotnēji tā varētu būt noteikta veidlapa kasācijas sūdzības sastādīšanai, kas, pēc pārbaudes praksē, vēlāk varētu kļūt par obligātu prasību kasācijas sūdzības iesniegšanai. Kasācijas sūdzības kvalitāte ir arī tieši atkarīga no kasatora izpratnes par kasācijas instancē izskatāmo jautājumu būtību, proti, no izpratnes par to, kas ir tiesību jautājums. Jautājumā par kasācijas tiesvedības ierosināšanas atteikuma pamatojumu klātesošie

norādīja, ka pakāpeniski veicināma izpratne, ka kasācija pieņem izskatīšanai tiesību jautājumus, nevis kā šobrīd – pārbauda iespējamus atteikuma pamatus. Nobeigumā, secinot, ka zemāku instanču nolēmumi ir kļūvuši pieejami, senatoru ieskatā, arī zudusi nepieciešamība kasācijas instances nolēmumā detalizēti atferēt zemākās instancēs lemtu. Kasācijas instances nolēmuma saturs apspriežams procesuālo regulējumu kontekstā.

*Konference rikota sadarbībā ar
Tiesu administrāciju ESF projekta „Justīcija attīstībai”
(Nr.3.4.1.0/16/I/001) ietvaros*

AUGSTĀKO TIESU APMEKLĒ EIROPAS TIESLIETU ORGANIZĀCIJU AUGSTAS AMATPERSONAS

No kreisās: Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, projekta „Justīcija attīstībai” vadītāja Anna Skrjabina, Augstākās tiesas senatore Aija Branta, CEPEJ prezidents Ramins Gurbanovs un CCJE sekretariāta vadītājs Artāšs Melikjans

31.oktobrī uz tikšanos Augstākajā tiesā ieradās Eiropas Padomes Komitejas Tiesu efektivitātei (CEPEJ) prezidents Ramins Gurbanovs (*Ramin Gurbanov*) un Eiropas tiesnešu konsultatīvās padomes (CCJE) sekretariāta vadītājs Artāšs Melikjans (*Artashes Melikyan*). Eiropas tieslietu organizāciju amatpersonas tikās ar Augstākās tiesas un Tieslietu padomes priekšsēdētāju Ivaru Bičkoviču un senatori Aiju Brantu, kas ir Latvijas pārstāve abās Eiropas tieslietu organizācijās.

Pārrunāti Latvijas tiesu sistēmas problēmjautājumi un CEPEJ redzējums tiesu darba efektivizēšanā Eiropas

valstīs. Eiropas tieslietu organizāciju pārstāvji uzsvēra, ka Latvijas tieslietu sistēma Eiropas kontekstā ir labās pozīcijās, tādēļ jo īpaši atzinīgi vērtējama Latvijas tiesu gatavība turpmākai darba pilnveidošanai un efektivizēšanai.

CEPEJ prezidents vizītē Latvijā ieradies, lai Eiropas Komisijas Strukturālo reformu atbalsta programmas ietvaros atklātu jaunu projektu, ar kuru plānots uzlabot Latvijas tiesu sistēmas organizāciju, veicināt mediācijas izmantošanu un attīstīt valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sistēmu, izmantojot CEPEJ izstrādātos instrumentus un metodiku.

LATVIJU APMEKLĒ SLOVĒNIJAS AUGSTĀKĀS TIESAS DELEGĀCIJA

Augstākās tiesas priekšsēdētājs ar viesiem: (no kreisās) Damijans Florjančičs, Marjeta Švaba-Široka, Ivars Bičkovičs un Vladimirs Balažičs

Septembrī Augstākā tiesa uzņēma viesus – Slovēnijas Augstākās tiesas delegāciju tiesas priekšsēdētāja Damijana Florjančiča vadībā. Viesi iepazinās ar Latvijas pieredzi Augstākās tiesas funkciju nodrošināšanā un dalījās ar savu pieredzi.

Diskusijā Augstākajā tiesā abu tiesu kolēģi apmainījās informācijā un viedokļos par kasācijas procesuālo regulējumu abās valstīs, par tiesu darba organizāciju,

aktuālajām problēmām un to risinājumiem. Diskusijā ar Slovēnijas Augstākās tiesas pārstāvjiem piedalījās Augstākās tiesas priekšsēdētājs, tiesneši un padomnieki no visiem departamentiem, Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas un Administrācijas pārstāvji.

Slovēnijas Augstākās tiesas delegācija apmeklēja arī Satversmes tiesu.

VALERIJANAM JONIKĀNAM PIEŠKIRTS GODA TIESNEŠA NOSAUKUMS

Tieslietu padome 21.oktobra sēdē piešķīra Goda tiesneša nosaukumu bijušajam Augstākās tiesas senatoram Valerijanam Jonikānam. Priekšlikumu par Goda tiesneša nosaukuma piešķiršanu iesniedza Augstākās tiesas Civillietu departaments.

Goda tiesneša nosaukumu Tieslietu padome var piešķirt tiesnesim, kurš godprātīgi strādājis un izbeidzis tiesneša darbību. Valerijans Jonikāns ir piecpadsmitais Latvijas tiesnesis, kam piešķirts šis goda nosaukums.

TIESNEŠU SASTĀVA IZMAIŅAS AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

30.aprīlī tiesneša amata pienākumus beidza pildīt Senāta Civillietu departamenta senators Valerijans Jonikāns, bet 9.septembrī – Krimināllietu departamenta senatori Anita Nusberga un Voldemārs Čiževskis. Tiesneši, kas devušies pensijā, bija ar bagātu, vairāk nekā 30 gadus ilgu profesionālo pieredzi tiesneša amatā.

Valerijans Jonikāns ir viens no administratīvo tiesu pamatlicējiem Latvijā – kad 2004.gadā šīs tiesas sāka darbu, viņš bija Senāta Administratīvo lietu departamenta pirmais priekšsēdētājs, pēc tam no 2007. līdz 2010.gadam – Civillietu departamenta

priekšsēdētājs. Cienīts tiesnesis, kas saņēmis gan valsts augstāko apbalvojumu – Triju zvaigžņu ordeni, gan Tieslietu sistēmas Goda zīmi, gan divreiz Augstākās tiesas augstāko apbalvojumu – Temīdas balvu.

Temīdas balvu kā Gada tiesnesis 2014.gadā saņēmis arī Voldemārs Čiževskis. Tāpat gan viņš, gan Anita Nusberga apbalvoti ar Tieslietu sistēmas Goda zīmi.

1.jūlijā darbu Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta tiesneša amatā sāka jauns senators – Aivars Uminkis, kas pirms tam bija Rīgas apgabaltiesas tiesnesis.

AUGSTĀKAJĀ TIESĀ VIESOJAS SENĀTA PIRMĀ PRIEKŠSĒDĒTĀJA KRISTAPA VALTERA MAZMAZMEITA

Vēsturisks mirklis – Senāta tiesas zālē tiesneša krēslā sēž Senāta Apvienotās sapulces pirmā priekšsēdētāja Kristapa Valtera mazmazmeita Kristīne

Latvijas Senāta simtgade atstājusi paliekošas pēdas ne tikai Latvijas tiesu sistēmas, bet arī senatoru dzimtu vēsturē. Pateicoties Augstākās tiesas mājaslapā izlasītai informācijai par piemiņas ozola stādīšanu Senāta pirmā priekšsēdētāja Kristapa Valtera piemiņai, viņa mazmazmeita Kristīne Valtere-Peintnere uzzināja par sava vecvectēva lomām Latvijas vēsturē. Šovasar viņa kopā ar vīru apmeklēja Latviju – Kuldiģā apskatīja dzimtas mājvietu Rumbas pagasta Dindžos un dzimtas kapus, kā arī piemiņas ozolu pilsētas parkā, bet 2.septembrī viesojās Augstākajā tiesā, iepazīstot Latvijas tiesu sistēmu, kuras pamatlicējs bija vecvectēvs. Kristīne Valtere-Peintnere

Augstākās tiesas muzejam dāvināja fotogrāfijas no dzimtas arhīva un puda gandarijumu par to, kā Latvijā tiek godāta viņas vecvectēva piemiņa.

Kristīnes Valteres-Peintneres vectēvs – Kristapa Valtera dēls Nikolajs – arī bija jurists, zvērināts advokāts Latvijas brīvvalsts pirmajā laikā un latviešu trimdas darbinieks pēc otrā pasaules kara Austrijā. Nikolaja Valtera dēla Ērika ģimene pārcēlās uz Ameriku, kur Kristīne izauga un studēja teoloģiju. Pirms septiņiem gadiem viņa ar vīru atgriezās Eiropā. Kristīne Valtere-Peintnere ir 12 garīgi izzinošu grāmatu autore un vada Mākslas abatiju Īrijā.

JAUNIE TIESNEŠI MĀCĀS PAR KOMERCSTRĪDIEM UN GRŪTĀM SITUĀCIJĀM TIESAS ZĀLĒ

Lekciju jaunajiem tiesnešiem un kandidātiem vada Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa

Tiesneša amata kandidātiem un jaunajiem tiesnešiem, kas mācījās Latvijas Tiesnešu mācību centra jauno tiesnešu kursā, 6.jūnijā mācību noslēdzošā diena notika Augstākajā tiesā. Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks Reinis Odiņš lasīja lekcijas par komercstrīdu izskatīšanas īpatnībām un komerclietu aktuālo tiesu praksi. Savukārt Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa ar

jaunajiem un topošajiem tiesnešiem pārrunāja tiesas procesa vadību tiesas zālē, īpaši pievēršoties dažādām grūtajām situācijām, ar ko tiesnešiem tiesas zālē jāspēj tikt galā. Kopīgi tika klausīti tiesas sēžu audioieraksti un analizētas konkrētas situācijas.

Kursa ietvaros nodarbības topošajiem un jaunajiem tiesnešiem vadīja arī citi Augstākās tiesas tiesneši un darbinieki.

AUGSTĀKĀ TIESA PAPLAŠINA PUBLISKI PIEEJAMO NOLĒMUMU KLĀSTU

Augstākā tiesa portālā manas.tiesas.lv pievienojusi vairāk nekā divus tūkstošus Augstākās tiesas nolēmumu papildus tiem, kuri kopš 2013.gada septembra pievienoti saskaņā ar normatīvos noteikto kārtību. Normatīvais regulējums paredz, ka ir jāpublicē anonimizēti Augstākās tiesas Civillietu un Administratīvo lietu departamenta spriedumi un Kriminālietu departamenta lēmumi, kas pieņemti atklātās tiesas sēdēs. Analizējot tiesā saņemtos informācijas pieprasījumus, tika secināts, ka iedzīvotājiem bieži ir nepieciešami Augstākās tiesas nolēmumi, kuri neietilpst minētajās kategorijās un līdz šim nav publicēti. Lai atvieglotu interesentu piekļuvi Augstākās tiesas nolēmumiem, tiesa pēc savas iniciatīvas ir paplašinājusi

publiski pieejamo nolēmumu klāstu. Tagad portālā manas.tiesas.lv ir pieejami arī Augstākās tiesas Civillietu departamenta un Administratīvo lietu departamenta lēmumi par tiesvedības izbeigšanu, lēmumi blakussūdzības tiesvedībās (ja ierosināta tiesvedība Senātā), kā arī nolēmumi lietās sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Tāpat Administratīvo lietu departamenta lēmumi par tiesvedības izbeigšanu blakussūdzības lietās un Civillietu departamenta nolēmumi lietās sakarā ar protestu.

Savukārt Augstākās tiesas mājaslapā Judikatūras sadaļā joprojām tiek publicēti un sistematizēti Senāta nolēmumi ar judikatūras nozīmi un tēzēm, kā arī juridiski interesanti un nozīmīgi nolēmumi bez tēzēm.

AUGSTĀKĀS TIESAS ATBALSTS STUDENTIEM

AUGSTĀKĀ TIESA PIEDĀVĀ TĒMAS TIESĪBU ZINĀTŅU STUDENTU DARBIEM

Augstākā tiesa tiesību zinātņu maģistrantiem un doktorantiem piedāvā iespējamās studiju darba tēmas, kuru pētniecībā interesantu pienesumu dotu arī Augstākās tiesas nolēmumos paustās atziņas. Augstākā tiesa iespēju robežās nodrošinās atbalstu studentu pētniecības darbam, kā arī veiksmīga rezultāta gadījumā – iespēju par šo tēmu uzstāties Augstākās tiesas konferencēs un publicēt materiālu „Augstākās Tiesas Biļetenā”.

Piedāvātās tēmas ir gan krimināltiesību un kriminālprocesa, gan civiltiesību un civilprocesa, gan arī administratīvajās tiesībās. Pārsvārā izvēlētas tādas tēmas, kurās būtiskas atziņas meklējamas arī Eiropas Savienības Tiesas vai Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumos.

2020.gadā tiks atzīmēti 25 gadi, kopš atjaunots Augstākās tiesas Senāts, tādēļ šogad papildus tiek ieteiktas pētniecības tēmas par vispārīgiem kasācijas instances darbības jautājumiem.

AUGSTĀKĀS TIESAS PIEDĀVĀTĀS TĒMAS:

Kasācijas instances darbība

- Kasācijas tiesvedība un process kasācijas instancē (atsevišķi administratīvi procesuālā, civilprocesuālā un kriminālprocesuālā tiesvedība)
- Kasācijas instances vēsture un attīstība Latvijā
- Senāta nolēmumu argumentācijas attīstība

Krimināltiesības un kriminālprocess

- Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā
- Kompensējošais mehānisms (labvēlīgās sekas) tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpuma gadījumā
- Izvairšanās no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas (Krimināllikuma 218. pants)

Komunikācijas studenti no Latvijas Universitātes klausās Augstākās tiesas priekšsēdētāja stāstījumu

Civiltiesības un civilprocess

- Privātās dzīves aizsardzība un tiesības uz vārda brīvību
- Strīdi, kas saistīti ar preču zīmju aizsardzību
- Negodīgi līgumu noteikumi līgumos ar patērētāju

Administratīvās tiesības

- Tiesības uz informāciju un atbildi pēc būtības
- Būvniecības tiesību jautājumi
- Pievienotās vērtības nodokļa jautājumi
- Iedzīvotāju ienākuma nodokļa aprēķināšanas un maksāšanas pienākuma jautājumi

AICINA IZMANTOT PRAKSES IESPĒJAS AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Studentu pašpārvaldes rīkotajā izglītojošajā pasākumā „Juristu Pirmsaristotelis 2019” Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas padomnieks Aleksandrs Potaičuks jaunus jurisprudences studentus iepazīstināja ar studentu iespējām Augstākajā tiesā. Studenti uzzināja par iespējām apmeklēt tiesas sēdes, pirmkursnieku dienām, lekcijām studentu grupām, mācību praksēm, piedāvātajiem studiju darbu tematiem, kā arī nolēmumu meklēšanas iespējām un informācijas saņemšanas kārtību.

Tiesas sežu apmeklējums un tiesību pamatu lekcijas var būt interesanti un noderīgi ne tikai jurisprudences, bet arī komunikācijas, pedagogijas, vēstures, valsts pārvaldes un citu jomu studentiem. Tā ir iespēja koncentrētā veidā iepazīties ar Latvijas tiesību un tiesu sistēmu. Lekciju iespējams papildināt ar ekskursiju pa Tiesu pili vai tikšanos ar Augstākās tiesas atbilstošās jomas darbiniekiem.

Tāpat Augstākā tiesa aicina ne tikai tiesību zinātnes, bet arī citu jomu studentus izmantot mācību prakses iespējas Augstākajā tiesā. Tiesā strādā ne tikai juristi – senatori, senatoru palīgi un zinātniski analitiskie padomnieki, bet arī administratīvais personāls – finanšu, personāla, komunikācijas, informācijas tehnoloģiju un projektu vadības speciālisti. Studentiem, kam nepieciešams praktizēties šādās jomās, iespēju robežās tiek piedāvātas prakses vietas Augstākās tiesas Administrācijā.

Vidzemes augstskolas studenti tiesnešu lomās tiesas procesa izspēlē

KOMUNIKĀCIJAS STUDENTI IEJŪTAS TIESNEŠU LOMĀS

Lai iepazītos ar Latvijas tiesu sistēmu, Augstāko tiesu un izprastu tiesu komunikācijas principus, 26.septembrī Augstāko tiesu apmeklēja Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļas trešā kursa studenti – topošie žurnālisti un sabiedrisko attiecību speciālisti.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs studentus iepazīstināja ar Augstākās tiesas lomu tiesu sistēmā, kā arī pārrunāja vairākus mītus par tiesu darbu, kas izskan publiskajā telpā. Uzsverot, ka tiesas spriedums nav dabisks konflikta risināšanas veids, un pēc tā vienmēr viena puse būs neapmierināta, priekšsēdētājs norādīja uz komunikācijas lomu tiesas spriedumu izpratnē.

Studentiem bija iespēja iejusties tiesnešu lomā un spriest tiesu, balsojot par viņuprāt pareizākajiem spriedumiem un soda mēriem piedāvātajās situācijās. Improvizētais balsojums parādīja, kā emocionāli pasniegta papildinformācija var ietekmēt attieksmi un līdz ar to – spriedumu. Tas parāda, kā mediji var veidot sabiedrības viedokli un cik būtiski ir iespējami saprotamāk izskaidrot tiesas sprieduma motīvus.

Par tiesu lietu atspoguļošanu pastāstīja preses sekretāre Baiba Kataja, savukārt Komunikācijas nodaļas vadītāja Rasma Zvejniece iepazīstināja ar Augstākās tiesas komunikācijas virzieniem, mērķauditorijām, Tieslietu padomes apstiprināto tiesu komunikācijas stratēģiju, kā arī tiesas nolēmumu izmantošanu studiju procesā.

Savukārt 2.novembrī Augstāko tiesu apmeklēja Vidzemes Augstskolas studiju programmu „Mediju un informācijas pratība” un „Stratēģiskā komunikācija un pārvaldība” studenti, kuri apgūst studiju kursu „Mediju un komunikāciju tiesības”. Augstākajā tiesā studentiem bija iespēja iejusties tiesnešu un lietas dalībnieku lomās, izspēlējot tiesu sēdes divās civillietās, kurās tiesai bija jāizvērtē, vai plašsaziņas līdzekļi ir rīkojušies tiesiski, publicējot informāciju, kas pēc atbildētāju domām bija nozīmīga sabiedrībai, bet prasītāju ieskatā bija nepatiesa un aizskāra prasītāju godu un cieņu, kā arī juridisko personu reputāciju.

Tiesu izspēļu laikā lietu dalībnieki aktīvi argumentēja par labu savām pozīcijām un tiesneši, ievērojot Civilprocesa likumā noteiktos principus un lietu izskatīšanas procesuālo kārtību, vadīja tiesu sēdes, palīdzot lietas dalībniekiem nenovirzīties no lietas būtības. Pēc tiesu izspēlēm vairāki studenti, kas bija iejutušies tiesnešu lomās, atzina, ka būtu vēlējušies vairāk iesaistīties patiesības noskaidrošanā savās civillietās, taču procesuālā kārtība un civilprocesā valdošais sacikstes princips šādu iespēju ierobežoja.

Turpinājumā Augstākās tiesas Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks Rihards Gulbis, kurš ir arī iepriekš minētā studiju kursa „Mediju un komunikāciju tiesības” docētājs, sniedza studentiem ieskatu Latvijas tiesu sistēmas uzbūvē un Augstākās tiesas darbā, tostarp plašāk izstāstīja par kasācijas tiesvedības specifiku.

Vidzemes augstskolas studenti Augstākās tiesas lielajā zālē

MEDIJU DIENĀ AUGSTĀKĀ TIESA INFORMĒ PAR TIESU AKTUALITĀTĒM UN NOZĪMĪGĀKAJIEM NOLĒMUMIEM

Veidojot konstruktīvu sadarbību ar medijiem, Augstākā tiesa jau sesto gadu organizēja informatīvi-izglītojošu Mediju dienu par tieslietām rakstošajiem žurnālistiem. Šogad tajā piedalījās četrpadsmit žurnālisti no specializētajiem žurnāliem un portāliem, nacionālajiem un reģionālajiem laikrakstiem.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs un departamentu priekšsēdētāji par tieslietām rakstošos žurnālistus informēja par Augstākās tiesas un tiesu sistēmas aktualitātēm, kā arī par nozīmīgākajiem Senāta nolēmumiem, kas nosaka tiesu praksi un varētu būt noderīgi un interesanti mediju darbā.

Augstākās tiesas un Tieslietu padomes priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, atskatoties uz aizvadīto gadu Augstākajā tiesā, akcentēja Latvijas Senāta simtgadi un Senāta vārda atgriešanu kasācijas instancei. Savukārt par

Tieslietu padomes aizvadītā gada aktualitātēm minēja maksātnespējas procesu tiesvedību izvērtējumu, tiesu varas neatkarības stiprināšanu un Tieslietu padomes kompetences paplašināšanu.

Kā šā gada aktuālākos tieslietu sistēmas jautājumus Ivars Bičkovičs akcentēja zemesgrāmatu tiesnešu integrāciju rajonu tiesās, jaunu tiesnešu amata kandidātu atlases kārtību, tiesu specializācijas risināšanu, kā arī diskusiju par tiesnešu administratīvo imunitāti jeb, precīzāk teikt, administratīvo atbildību.

Departamentu priekšsēdētāji žurnālistus iepazīstināja ar civillietu un administratīvo lietu aktualitātēm un nozīmīgākajiem Senāta nolēmumiem, kas iezīmē ne vien tiesu praksi, bet var noderēt kā pētnieciskās un izglītojošās žurnālistikas tēmas.

CIVILLIETU AKTUALITĀTES

SENĀTA CIVILLIETU DEPARTAMENTA PRIEKŠSĒDĒTĀJS AIGARS STRUPIŠS

Šodien, pirmkārt, gribu īsumā pastāstīt par Augstākās tiesas kompetenci, jo bieži vien sabiedrība īsti nezina, ko tieši dara Augstākā tiesa. Otrkārt, parādīt, kādu kategoriju lietas šobrīd skata Civillietu departaments, kādas ir tendences. Treškārt, aplūkot galvenās problēmas, ar ko Senāts sastopas civillietās. Nobeigumā – dažas pārdomas no savas pieredzes arī par to, ko es gribētu, lai žurnālisti ņemtu vērā, rakstot par tieslietām.

PAR AUGSTĀKĀS TIESAS KOMPETENCI

Bieži vien Augstāko tiesu uztver kā pēdējo instanci. Tas ir pareizi. Augstākā tiesa ir pēdējā instance. Bet Augstākā tiesa neskata strīdu kā tādu. Strīdi tiek izskatīti pirmajā un otrajā instancē. Augstākā tiesa skata tikai un vienīgi jautājumu par to, vai otrās instances tiesa pareizi vai nepareizi piemērojusi tiesību normu. Būtībā tas ir vairāk strīds starp otrās instances zaudētāja pusi un otrās instances tiesu. Līdz ar to tā nav klasiskā situācija, kur viena puse nāk un stāsta savus argumentus, un otra puse nāk un stāsta, kā viņa uztver situāciju, un tiesa skatās, kurai no divām pusēm ir taisnība. Augstākā tiesa vērtē tikai otrās instances tiesas spriedumu, pārbaudot, vai tiesību normas ir pareizi piemērotas. Līdz ar to mēs nevērtējam ne faktus, ne kādus apstākļus, mēs nepārvērtējam to, ko tiesa jau ir novērtējusi. Izņemot ārkārtas gadījumus, kad redzam, ka vērtējums ir absolūti nesaprotams, ka tas vai nu neatbilst veselajam saprātam, vai nav ņemti vērā kādi būtiski pierādījumi. Procesuālās normas skaidri pasaka, ka ir jāvērtē visi pierādījumi kopsakarā. Ja redzam, ka kaut kas būtisks nav vērtēts, mēs dodam atpakaļ izvērtēt to, kas nav vērtēts, bet paši nedodam vērtējumu.

Ir ļoti daudz kasācijas sūdzību, pēc kurām lietu ierosināšana tiek atteikta, jo sūdzībā būtībā ir lūgums iziet ārpus Augstākās tiesas kompetences. Sūdzības iesniedzēji saka: tiesa nepareizi novērtēja to un to. Taču mēs nevaram pārvērtēt to, ko tiesa jau ir lēmusi. Tāda ir tiesību sistēma ne tikai Latvijā, bet arī, piemēram, Francijā, Itālijā. Savukārt

Vācijā ir cita sistēma – tur augstākā tiesa jeb revīzijas institūcija var pati izlemt pārskatīt to, ko skatījusi otrās instances tiesa. Mums to likums neļauj.

PAR CIVILLIETU AKTUĀLĀKO PROBLEMĀTIKU

Šobrīd ir beidzies vilnis ar lietām, kas nāca no krīzes laika. Krīze radīja ļoti daudz prasību pieteikumus par kredītaistībām – banku prasījumi, lizinga prasījumi. 2017. gadā un pagājušā gada pirmajā pusē Civillietu departamentā šīs lietas skaita ziņā sāka samazināties. Tās lietas savā ziņā bija vienveidīgas, un Augstākā tiesa attīstīja diezgan būtisku praksi gan attiecībā uz līgumsodiem, gan uz noilgumiem.

Viena no nozīmīgākajām doktrīnām, kas judikatūrā tika attīstīta, ir **par nesamērīgiem, nesaprātīgiem līgumsodiem**. Sākumā bankas un citi aizdevēji prasīja mežonīgus līgumsodus – pat līdz 200–300%. Ja līgumā tā ierakstīts, tad, lūdzu, pildiet līgumu. Bet tiesas, arī Augstākā tiesa, pateica, ka līgumsodam ir jābūt samērīgam. Pēc tam likumdevējs šo principu, ko tiesas jau ieviesa, nostiprināja likumā, tādejādi apstiprinot šīs prakses pamatotību. Nedrīkst caur kredītiem cilvēkus iedzīt pilnīgā postā. Tagad likumā noteikts, ka pieaugošs līgumsods nedrīkst pārsniegt 10% no pamatparāda.

Tiesu prakse attīstījās arī jautājumā **par komercnoilgumu**. 2010. gadā stājās spēkā Komerclikuma sadaļa par komercdarījumu, ar ko tika ieviests trīs gadu noilguma termiņš. Civillikumā noilgums ir 10 gadi, bet attiecībā uz komercnoilgumu – trīs gadi. Pirms šī norma tika ieviesta, daudzi kreditori, it īpaši bankas, mēdza vilcināties parādu atprasīt, procenti auga. Bet tika ieviests trīs gadu noilguma termiņš, un, ja aizdevējs ir komersants, teiksim banka, tai aizdevums jāatprasa trīs gadu laikā. Tas tika pamatots ar to, ka banka ir profesionālis, tai ir jāseko savām lietām, tā nevar vienkārši nolikt plauktā un gaidīt. Termiņi tik īsi tāpēc, lai būtu tiesiskā noteiktība. Ko tikai bankas neizdomāja, lai mēģinātu apiet šos trīs gadus! Bija lieta, kurā banka bija cēlusi klientam prasību pēc kādiem

pieciem, sešiem gadiem. Noilgums bija iestājies, bet banka mēģināja pamatot, ka noilgums nav iestājies. Jo saskaņā ar Civillikumu noilgums pārtraucas, ja kreditors atgādina parādniekam. Piemēram, pēc divarpus gadiem kreditors pazvana vai aizsūta e-pastu, vai citādi pasaka: „Tu man to parādu tomēr atdod”, un no tā brīža sāk skaitīt jaunu trīs gadu noilgumu – no katra atgādinājuma jauns. Bankas mēģināja izmantot tādu argumentu, ka, lūk, cilvēkam ir pieeja internetbankai un tajā redzams viņa parāda apmērs. Taču Augstākā tiesa iedibināja praksi, ka Civillikuma izpratnē tas nav atgādinājums. Atgādinājumam ir jābūt personiskam, vērstam individuāli uz konkrēto parādu, norādot, kāda summa līdz kuram brīdim ir jāsamaksā. Tas ir atgādinājums, nevis kaut kāda hipotētiska informācija internetā. Starp citu, saskaņā ar līgumu klientam nav pienākums pārbaudīt internetbankas kontu.

Šobrīd ir ļoti daudz lietu **par zemes piespiedu nomu un dzīvojamo māju apsaimniekošanu**. Jo piespiedu noma ir pārvērtusies no taisnīguma atjaunošanas instrumenta par biznesu. Piespiedu noma radās denacionalizācijas procesu rezultātā. Var diskutēt, vai tas bija pareizs, vai nepareizs un cik efektīvs bija tas risinājums, ko likumdevējs izvēlējās, bet iemesls, kāpēc tas radās, bija vēsturiskā taisnīguma atjaunošana – bijušajiem īpašniekiem, viņu mantiniekiem atjaunot īpašuma tiesības. Jo bija situācijas, kad zeme pieder vienam, bet ēkas pieder otram, un tas rada problēmas. Reti kur pasaulē ir tāda situācija, un tas tiešām rada problēmas. Sākotnēji, atjaunojot īpašuma tiesības denacionalizācijas ceļā, šīs tiesības tika atjaunotas fiziskām personām. Taču tagad tās fiziskās personas, kuras atguva zemi denacionalizācijas ceļā, ļoti daudz savu zemju ir pārdevušas, un piespiedu noma ir kļuvusi par biznesu. Ir komersanti, kuri tagad būvē impērijas, kas ir tāds piespiedu nomas biznesa modelis, un tā lieta jau notiek industriālā līmenī. Tagad tiesas saņem ļoti daudz prasījumu šādās lietās, tie ir jautājumi arī par to, kāds ir noilgums piespiedu noma, ja zemes īpašnieks ir komersants. Pēc likuma tie ir trīs gadi, bet viņi atsauca uz to, ka saistība radās tad, kad viņi vēl nebija īpašnieki. Jautājums, vai, pārdodot zemi, iepriekšējo īpašnieku tiesība prasīt atlīdzību par iepriekšējo periodu nāk līdzī vai nenāk. Tas ir strīdīgs un aktuāls jautājums. Senāts to skatīs paplašinātā – vienpadsmit senatoru – sastāvā. Tā ir viena konkrēta lieta, bet no tās tad izrietēs visas pārējās, tāpēc Senāts to skata ārpus rindas. Tā ir kā pilotlieta, lai dotu virzienu pirmajai un otrajai instancei, lai ātrāk šīs lietas skatītu. Šobrīd tiesu prakse pirmajā instancē ir dažāda. Augstākās tiesas uzdevums ir nodrošināt tiesu prakses vienotību. Tas arī ir viens no iemesliem, kāpēc šādas lietas departaments skata paplašinātā sastāvā – lai būtu lielāka autoritāte. Ja to izspriež senatoru vairākums no kopējā skaita, tad ir skaidrs, ka šis jautājuma risinājums pārskatāmā nākotnē netiks mainīts.

Otra lieta, kas tika risināta, bija **par pievienotās vērtības nodokļa (PVN) maksājumu piespiedu zemes nomas attiecībās**. Nodokļa apmēru nosaka likums – bija 6%, 5%, tagad Tieslietu ministrija gatavo projektu par 4% no kadastrālās vērtības gadā. Agrāk tā nebija problēma, jo pēc denacionalizācijas, kad zemes īpašnieki bija fiziskās personas, tie nebija PVN maksātāji. Tāpēc šie 5% vai 6% nebija aktuāli. Tagad, kad tas ir kļuvis par biznesu, rodas jautājums par PVN. Tagad SIA un akciju sabiedrības, kas ir pārpirkušas zemi un kļuvušas zemes īpašnieki, ceļ prasības pret ēku īpašniekiem, daudzdzīvokļu dzīvojamo

māju īpašniekiem un prasa PVN papildus nomas maksas 5%. Senāts arī šo lietu skatīja paplašinātā – piecpadsmit senatoru – sastāvā. Tika nospriests, ka zemes īpašniekam nav tiesību prasīt ēku īpašniekam papildus PVN. Respektīvi no tā izriet secinājums (kas gan nav Civillietu departaments spriedumā tiešā veidā pateikts, jo tas nav departamenta kompetencē), ka tas nenozīmē, ka komersantam nav jāmaksā PVN. Tas faktiski nozīmē to, ka šiem 5% ir jābūt jau ietvertiem nomas maksā, ja zemes īpašnieks ir PVN maksātājs. Četri senatori gan uzrakstīja atsevišķas domas, taču būtisks pārsvars – vienpadsmit senatori – bija par to, ka ēku īpašniekiem nav pienākums maksāt PVN.

Ir diezgan daudz lietu **par valdes locekļa atbildību**, it īpaši šādas prasības ceļ maksātnespējas administratori. Maksātnespējas administratori parasti ir stingri pārliecināti, ka sabiedrību ar ierobežotu atbildību un akciju sabiedrības valde ir nolaidīgi izturējusies pret attiecīgās sabiedrības darbībām vai paši ir zaguši, izņēmuši naudu, un nav zināms, kur tā izmantota. Protams, administrators, nonākot šādā maksātnespējīgā sabiedrībā ar ierobežotu atbildību, izvērtē iespējas un, ja redz nepamatotu līdzekļu izmantošanu, ceļ prasības pret valdes locekļiem. Šādu prasību ir samērā daudz, un veidojas ļoti stabila tiesu prakse. Šī atbildība pastāv un diezgan efektīvi tiek arī realizēta. Bet ir viena svarīga tendence, kas ir jauna mūsu tiesību sistēmā. Agrāk tiesas ar lielākām šaubām skatījās uz to lietu, jo – juridiska persona, ierobežota atbildība un pilnībā norobežota no dalībniekiem, valdes locekļiem utt. Tagad sāk ieviesties tāds koncepts, ko tiešā tulkojumā no angļu valodas sauc „korporatīvā plīvura noņemšana”. Tas ir izplatīts gan Vācijā, gan anglosakšu valstīs. Korporatīvais plīvurs korporatīvo atbildību tā kā aizsedz. Atbild tikai tā korporācija jeb komercsabiedrība. Šobrīd ir jau vairāki spriedumi šajā sakarā. Senāts virzās uz to, ka fiziskā persona nedrīkst aizslēpties aiz SIA un nodarīt zaudējumus citiem. Ja fiziskā persona to dara – aizslēpjas aiz SIA un pati rīkojas kā dalībnieks vai kā valdes loceklis, un šī SIA nodara zaudējumus citiem, tad šo fizisko personu pie noteiktiem apstākļiem var saukt pie atbildības, lai viņa atlīdzina zaudējumus.

Pirmajā šādā lietā situācija bija tāda, ka viena SIA bija iesniegusi pieteikumu Lauku atbalsta dienestam kompensācijas saņemšanai par kuģa sagriešanu. Tas bija Eiropas Savienības maksājums, un SIA saņēma vairākus simtus tūkstošu. Sabiedrībai bija divi valdes locekļi, viņi arī dalībnieki. Viens no valdes locekļiem to naudu ātri pārskaitīja sev, pamatojoties uz kaut kur parādījušos līgumu par to, ka SIA viņam ir parādā precīzi tādu summu, kādu viņš saņēma no Lauku atbalsta dienesta. Un viņš to SIA ātri nolikvidēja. Pēc SIA likvidācijas tika konstatēts, ka dokumentu paketē, kas iesniegta Lauku atbalsta dienestam, lai saņemtu šo kompensāciju, VID izziņa par nodokļu parādu ir viltota. Nodokļu parādi bija, bet viltotajā VID izziņā norādīts, ka parādu nav. Bet tas tiek konstatēts tad, kad SIA vairs nav. Likums noslēdzas ar SIA, zaudētāju nav. Ko lai dara? Lauku atbalsta dienests cēla prasību pret valdes locekli, kas bija arī dalībnieks vienlaikus. Bija arī krimināllieta, protams. Bet diemžēl man nesaprotamu iemeslu dēļ tā beidzās bez rezultāta. Jo tika konstatēts, ka nav iespējams noskaidrot, kurš to parakstu ir viltojis. Tas ir bērnudārzs! Ir svarīgi, ka tas, kurš izmantoja šo izziņu, nevarēja zināt, ka šis ziņas, kas ir izziņā, nav patiesas. Tur noteikti vajadzēja būt kriminālsodam. Bet šoreiz

Sarunā ar žurnālistiem Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs; Civillietu departamenta priekšsēdētājs Aigars Strupišs un Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa

jautājums ir – kā civiltiesiski tikt klāt tai summai? Ņemot vērā šo korporatīvā plīvura noņemšanas doktrīnu, tas bija pirmais spriedums, kur Augstākās tiesas Civillietu departaments pateica, ka šādā situācijā, kad valdes loceklis ir izmantojis viltotu dokumentu, kura saturs nepatiesums viņam nevarēja būt nezināms, jo valdes loceklim ir jāzina, ir vai nav nodokļu parāds, valdes loceklis nevar teikt, ka nezināja, ka ir nodokļu parādi. Tas ietilpst viņa funkcijās un pienākumos. Šādā situācijā viņš atbild neatkarīgi no tā, SIA pastāv vai nepastāv.

Pēc tam bija arī vairākas citas šādas lietas, kur tiesas iet virzienā, ka nevar vairs paslēpties aiz juridiskas personas statusa, radīt zaudējumus un ne par ko vairs neatbildēt.

Otra tendence, kas ir civillietās, ir **atteikšanās no pārmērīgā formālisma**. Kad ir redzams, ka kaut kas īsti „tīrs” nav, bet tiesa neko nevar izdarīt, jo formāli viss ir kārtībā. Piemēram, ir tāda interesanta lieta, kur ir pieci mantoti zemes gabali, ir divi kopīpašnieki – divi mantinieki. Sanāk, ka katrs gabals ir kopīpašums, katram pa domājamo daļu. Pēc likuma, ja viens kopīpašnieks

pārdod, otram ir pirmpirkuma tiesības. Viss kārtībā. Kas notiek šajā gadījumā – viens no kopīpašniekiem uzdāvina visos piecos zemes gabalos vienu domājamo daļu kaut kam citam. Nianse ir tāda, ka pie dāvājuma pirmpirkuma nav, pirmpirkums ir iespējams tikai pie pirkuma. Pirmā un otrā instance noplāta rokas, nu ko – dāvināt ar likumu nav aizliegts, viss kārtībā. Kaut gan – kuram normālam cilvēkam nerodas jautājums – kurš no jums ir uzdāvinājis piecus zemes gabalus svešam cilvēkam. Un Senāts definēja tādu jēdzienu kā „civiltiesiskai apgrozībai netipisks darījums”, jo normāls cilvēks tā parasti nedara. Izejot no tā netipiskā darījuma koncepcijas, Senāts pateica, ka šādā situācijā pierādīšanas pienākums ir otrai pusei, kam jāpamato, kādu

iemeslu dēļ šāds jocīgs, nesaprotams darījums tika slēgts. Tādā veidā vairs ne prasītājam jāpierāda, ka tur ir kaut kas nelikumīgs, jo viņš to nevar pierādīt. Lai otra puse pierāda – varbūt tur tiešām kaut kādas īpašas attiecības pastāv. Bet tas ir netipisks darījums, un šādu netipisku darījumu kategorija jau ir ieviesta vairākos spriedumos, lai kavētu šādu slēpšanos aiz fiktīviem darījumiem.

Pārējās lietas, ko skata Civillietu departaments, – kopīpašums, mantojuma dališana, viss, kur ir kādi mantiski strīdi, darba strīdi, atlaišana no darba. Arī goda un cieņas aizskaršanas lietas, bet tādas ir samērā reti.

PAR PROBLĒMĀM CIVILLIETĀS

Kāpēc lietas dalībnieki reizēm ir neapmierināti, sūdzas presei, sūdzas visiem, ka tiesas ir sliktas? Vispirms ir jāņem vērā civilprocesa īpatnības. Tiesa nav izmeklētājs, tiesa neveic izmeklēšanu. Administratīvajā procesā ir savādāk, tur ir objektīvās izmeklēšanas princips, kas arī tiek izmantots, starp citu, ne jau katru reizi. Bet civilprocesā ir sacikstes princips, dispozitivitātes princips, kas nozīmē, ka katra puse pati izvēlas, ko viņa prasa, kā viņa prasa, kādus pierādījumus viņa iesniedz. Sacikste nozīmē to, ka abām pusēm ir vienādas tiesības, un viena puse šajā sacikstē uzvar ar pierādījumiem. Ar pierādījumiem, nevis ar emocijām vai demagoģiju. Te nonākam pie problēmas, kas ir raksturīga visās tiesās visā pasaulē. Tas ir objektīvās patiesības noskaidrošanas princips. Objektīvās patiesības noskaidrošana reizēm ir neiespējama, un ir atšķirība starp objektīvo patiesību un juridisko patiesību, ko tiesa var noskaidrot. Piemēram, Jānis aizdod Pēterim simts naudiņas ar bankas pārskaitījumu. Pēteris Jānim atdod skaidrā naudā bez lieciniekiem. Pēc kāda laika Jānis ceļ prasību pret Pēteri, sakot, ka tas nav atdevis naudu. Pēteris saka: „Bet es tev atdevu.” „Kā tu vari pierādīt, ka tu man atdevi?” Patiesību zina tikai viņi divi. Abi iet uz tiesu. Viens no viņiem melo. Jautājums – kā tiesnesis var noskaidrot, kurš no viņiem melo? Ar melu detektoru? Detektoru var būt kā viens no pierādījumiem, bet to nevar izmantot pretēji pušu gribai. Te rodas tā problēma, ka svarīgi ir pierādījumi, kas šādā situācijā nonāk tiesai uz galda. Tiesai uz galda nonāk prasības pieteikums un bankas izziņa, ka nauda ir pārskaitīta. Viss. Tiesai vairāk nekā nav. Šajā situācijā ir tikai viens iespējams variants, ko tiesa var izdarīt – piedzīt. Jā, varbūt Pēteris samaksās divreiz. Bet varbūt Pēteris bija melojis un nav samaksājis. Līdz ar to, kas ir svarīgi – katrā strīdā, katrās tiesiskajās attiecībās ir svarīgi nodrošināties ar pierādījumiem. Ja atdod naudu, paraksties. Arī es pats reizēm kaut ko aizdodu vai atdodu bez parakstišanās, visādi gadās – gan labi beidzas, gan slikti. Bet ja gribi drošību, nodrošini pierādījumus. Tiesās ļoti bieži nonāk lietas, kurās ir grūtības ar pierādījumiem, jo, ja pierādījumi ir, normāls cilvēks uz tiesu neiet. Ko strīdēties? Ja nu vienīgi laiku var iegūt. Bet tā kā tiesvedība tagad kļūst aizvien ātrāka, nebūs tā kā agrāk, ka desmit gadus varēja nelikties ne zinis. Tagad 2–3 gadu laikā lieta tiek izskatīta, plus vēl procenti pa virsu jāmaksā.

Vēl tas, ka lietas var būt ļoti līdzīgas, bet nav divu identisku lietu. Piemēram, tajās pašās piespiedu nomas lietās – situācija it kā ir līdzīga, bet vienā lietā ir iesniegti tādi pierādījumi, otrā lietā ir iesniegti citi pierādījumi. Bet puse ir tā pati. Un tiesa vērtē – vienā lietā tie pierādījumi bija pietiekami, otrā – nebija pietiekami. Lietas puse nesaprot, kā tas iespējams – viss ir tas pats, bet vienā

lietā ir tāds iznākums, otrā lietā – pretējs. Amerikāņiem ir teiciens „*devil is in the detail*” – „velns slēpjas detaļās”. Katrai detaļai ir nozīme, līdz ar to divu identisku lietu nav, vienmēr kaut kas atšķirsies. Tas arī izskaidro, kāpēc cilvēkam no malas grūti saprast, kāpēc divas it kā līdzīgas lietas tiek izspriestas pilnīgi dažādi. Bieži vien tāpēc, ka tiek vērtēti citi pierādījumi.

Klasiskā tiesu problēma ir nekvalitatīvi prasības pieteikumi. Te tiesas vairs neko izdarīt nevar. Tiesa sāk skatīt lietu pēc nekvalitatīva prasības pieteikuma. Pirmā instance vēl var kaut ko noprecizēt, vēl var uzdot pusei kaut kādus jautājumus. Ja tas aiziet uz otro instanci, tad lietas rāmis jau ir noteikts, un ārpus tā rāmja vairs iziet nevar. Ja cilvēks ir kaut ko nepareizi paprasījis, to izlabot vairs nav iespējams. Tas rada zināmu neapmierinātību ar tiesu sistēmu. Protams, tiesas kļūdas ir, ne velti ir triju instanču pārsūdzības sistēma. Šāda sistēma pastāv visās valstīs, un tā veidota tikai viena iemesla dēļ – lai novērstu iespējamās tiesas kļūdas. Tiesa var kļūdoties lietas kvalifikācijā, piemēram, vienu līgumu nokvalificē kā cita veida līgumu, līdz ar to piemēro nepareizu normu. Var nepareizi iztulkot normu, pietiekami neizvērtēt pierādījumus. Tā ir tipiska problēma apgabaltiesām un pirmās instances tiesām.

Visu šo problēmu kopums arī rada nelabvēlīgu attieksmi pret tiesām. Pēc definīcijas – 50% klientu no tiesas aiziet neapmierināti – citi varianti nevar būt. Pat reizēm vairāk, ja, piemēram, lietā ir piecas puses – viens prasītājs, četri atbildētāji, tad četri iziet neapmierināti. Ar šādu statistiku nenoturētos neviens bizness, ja puse klientu ir neapmierināti ar servisu. Bet tā ir tiesas specifika.

PAR LĪDZĪGO ŽURNĀLISTA UN TIESNEŠA DARBĀ

Tādēļ es aicinātu žurnālistus neticēt tam, ko saka pirmais kliezējs. Tas jau izriet arī no jūsu profesionālajiem kodeksiem, ka ir **jāuzklausa abas puses**. Tiesa ir tāda pašā situācijā – arī mēs nedrīkstam neko izvērtēt, kamēr neesam uzklājusī abas puses. Te mūsu situācija un profesionālā pieeja ir līdzīga.

Otra lieta, ar ko es gribētu vilkt paralēles starp mūsu profesijām, ir **neatkarība**. Vai jūs augsti vērtējat preses brīvību? Žurnālisti atbildēs – protams, visaugstāk. Tieši tā, kā jūs vērtējat preses brīvību, mēs vērtējam tiesu un tiesnešu neatkarību. Jebkurš izņēmums no šī principa ir bīstams. Tāpat kā jums. Viens mazs ierobežojums rada precedentu, un ar laiku tas precedents kļūst par sniega bumbu. Mums ir tieši tas pats. Es biju arī Disciplinārtiesas priekšsēdētājs, un mana nostāja bija – labāk kļūdos par labu tiesnešu neatkarībai, nekā otrādi. Tāpat, domāju, ir jums. Tiesas lielos vilcienos tiek galā ar saviem „sāpju bērniem”. Nevienā varas atzarā nav tik daudz notiesātu amatpersonu kā tiesneši. Disciplinārlietas tiek ierosinātas, un mēs tiekam vaļā no „melnajām avīm”.

Vēl viena lieta, ko gribu uzsvērt, ir **ierobežotās tiesnešu iespējas izteikties par lietu pirms tās izskatīšanas**. Iespēja atbildēt uz publisku kritiku ir ļoti ierobežota. Tāpēc gribētu aicināt jūs to respektēt. Savulaik kolēģei „Bankas Baltija” lietā viens neuzmanīgs vārds intervijā beidzās ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu. Ņemot vērā šo pieredzi, tiesneši, protams, ir piesardzīgi, un to var saprast. Tā ir mūsu darba specifika. Nav problēmu skaidrot jau izskatītu lietu, bet skatīšanā esošā lietā jebkurš vārds var tikt interpretēts, un no tā var rasties ļoti smagas sekas Latvijas valstij.

ADMINISTRATĪVO LIETU AKTUALITĀTES

SENĀTA ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTA PRIEKŠSĒDĒTĀJA VERONIKA KRŪMIŅA

Šogad administratīvās tiesas nosvinēja savas pastāvēšanas piecpadsmitgadi. Mēs esam jauna tiesa, taču šo gadu laikā esam devuši būtisku ieguldījumu Latvijas kā tiesiskas valsts attīstībā. Bet, ko gan administratīvās tiesas ir devušas tieši Latvijas sabiedrībai un tās cilvēkiem?

PAR ADMINISTRATĪVAJĀM TIESĀM

Administratīvās tiesas uzsāka savu darbu 2004.gada 2.februārī. Patiesībā tam vajadzēja notikt jau 1.februārī, taču togad 1.februāris bija svētdiena. Tās bija jaunas tiesas, kas ienāca tiesu sistēmā kā cita veida tiesas. Administratīvo tiesu tiesneši tika atlasīti īpašā konkursā, lai gan tajā laikā citās tiesās tiesneši konkursa kārtībā netika atlasīti. Konkurss notika vairākas kārtas, kurās pretendentu atbilstība tika vērtēta gan pēc psiholoģiskā testa, gan strukturētās intervijas, gan arī zināšanu testa rezultātiem. Administratīvo tiesu tiesnešu amata kandidātu apmācībai tika izveidota speciāla programma, kuras noslēgumā visiem tiesnešu amata kandidātiem bija jākārto kvalifikācijas eksāmens.

Administratīvās tiesas ienāca gan ar jaunu tiesas kultūru, kā arī jaunu sprieduma rakstīšanas kultūru. Sprieduma strukturēšanu, lai cilvēkam tas pēc iespējas būtu uztveramāks, uzsāka tieši administratīvās tiesas. Lai gan administratīvajām tiesām dažkārt tiek pārmesti gari spriedumi, darbs pie to pilnveidošanas nemitīgi turpinās. Mēs soli pa solim mēģinām rast ideālo līdzsvaru starp to, lai atbildētu uz svarīgākajiem procesa dalībnieku argumentiem, tajā pašā laikā cenšoties spriedumu rakstīt koncentrētāku. Tomēr garš vai īss spriedums nav pašmērķis. Svarīgākais – lai procesa dalībniekiem un arī sabiedrībai tas būtu saprotams.

ADMINISTRATĪVO TIESU KOMPETENCE

Administratīvajā procesā privātpersona tiesājas ar valsti, ja privātpersona uzskata, ka iestāde kaut ko nav izdarījusi tā, kā pienākas.

Raksturīgākie administratīvajās tiesās skatāmie jautājumi:

- Strīds par iestādes atteikumu sniegt informāciju
- Strīds par nodokļa aprēķina pareizību
- Strīds par publiskā iepirkuma norises tiesiskumu
- Strīds par apstākļiem ieslodzījuma vietā
- Strīds par būvatļaujas izsniegšanu/neizsniegšanu
- Strīds saistībā ar valsts dienestu (atbrīvošana no amata, disciplināratbildība, amata konkursa tiesiskums)
- Strīds par personvārdu rakstību
- Strīds par sociālās palīdzības jautājumiem (pensijas, pabalsti, palīdzība dzīvokļu jautājumu risināšanā)
- Strīds par bāriņtiesas lēmumu
- Strīds par skolēna izslēgšanu no skolas, studenta atskaitīšanu no augstskolas.

PAR ATSEVIŠKĀM LIETU KATEGORIJĀM

Jau 2011. un 2012.gadā administratīvajās tiesās tika taisīti spriedumi pieteikumos par **informācijas pieejamību žurnālistiem**. Administratīvās tiesas

vienmēr ir atzinušas žurnālistu tiesības iegūt informāciju par to, kā valsts (pašvaldības) iestādes pilda savas funkcijas un kā rīkojas ar nodokļu maksātāju naudu. Tomēr, pārlūkojot šā gada un pagājušā gada lietas, jāsecina, ka lietās par informācijas pieejamību parādās arvien jaunas nianšes, kas tiesai ir jāizvērtē.

Kā viena no visraksturīgākajām administratīvo lietu kategorijām ir **nodokļu lietas**, proti, strīdi par pievienotās vērtības nodokļa pārmaksas atmaksu, strīdi par iedzīvotāju ienākuma nodokļa vai nekustamā īpašuma nodokļa lielumu u.c. Sākotnēji administratīvajās tiesās bija salīdzinoši daudz lietu, kurās nodokļu maksātājs vēlējas izmantot pievienotās vērtības priekšnodokļa atskaitīšanas tiesības, lai gan prece netika piegādāta vai pakalpojums netika sniegts. Galvenais arguments, nodokļu maksātāja ieskatā, savas taisnības pierādīšanai bija tas, ka nenotikušu darījumu apliecina noformētie dokumenti. Kopumā tiesu prakses nodokļu lietās ir nostabilizējusies.

Savu aktualitāti nezaudē arī lietas par **publiskajiem iepirkumiem**. Līdz ar to aicinātu ne tikai žurnālistus, kuriem ir iespējas pētīt konkrētu jautājumu dziļāk un plašāk, bet arī visu sabiedrību pievērst lielāku uzmanību publiskajiem iepirkumiem. Dažkārt šajās lietās tiesai rodas aizdomas, ka iepirkuma procedūra nav notikusi korekti, taču visa iepirkuma dokumentācija ir sakārtota atbilstoši likumam. Tiesām nav instrumentu, lai tās varētu plašāk izpētīt attiecīgā iepirkuma norisi. Tiesai ir konkrēta publiskā iepirkuma dokumentācija, bet tajā parasti neparādās sakarības, vai un kādā veidā pasūtītājs tieši vai netieši ir saistīts ar kādu no pretendentiem. Tomēr savos spriedumos administratīvās tiesas ir norādījušas arī uz pasūtītāja acimredzamo favoritismu. Piemēram, Rīgas pašvaldības sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Rīgas satiksme” iepirkumu lietā administratīvās tiesas jau 2015.gadā vērsa uzmanību uz neskaidriem piedāvājumu vērtēšanas kritērijiem.

Pieteikumi par apstākļiem ieslodzījuma vietās ir jutīga lietu kategorija, jo šajās lietās, salīdzinoši ar citām lietu kategorijām, pieteicēji biežāk vērsas Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Tiesām ir jāspēj izvērtēt tos apstākļus ieslodzījuma vietā, uz kuriem ir norādījis ieslodzītais, un, ja tiek konstatēts, ka apstākļi ir bijuši neapmierinoši, jāpiešķir kompensācija. Kopumā pieteikumi par apstākļiem ieslodzījumu vietās ir ļoti dažādi, ne tikai par kameru šaurību, ventilācijas un apgaismojuma trūkumu, bet arī par ēdiena pieejamību un kvalitāti, piemēram, par vegāniskā ēdiena pieejamību, par to, vai ēdienā ir pietiekami daudz vitamīnu vai minerālvielu, vai uzturdevā ir pietiekami daudz augļu un dārzeņu u.tml. Valstij, protams, ir jānodrošina apstākļi, lai ieslodzījuma vietā tie būtu cilvēka cienīgi.

Šobrīd Satversmes tiesas sprieduma rezultātā ir paplašinājusies administratīvo tiesu kompetence, proti, atbilstoši Satversmes tiesas noteiktajam administratīvajā tiesā var vērsties **pašvaldību deputāti** gadījumā, ja pašvaldība vai tās orgāns ir pārkāpis deputāta subjektīvās publiskās tiesības, piemēram, tiesības uz informāciju. Likumā ir skaidri noteikts – pašvaldības deputāts var saņemt informāciju arī par pašvaldības komercsabiedrībām, ja tas nepieciešams viņa darbam.

Bet ir pašvaldības, piemēram, Jelgava, Rīga, kurās opozīcijas deputātiem šāda informācija nav pieejama. Savulaik Administratīvo lietu departaments vērsās Vides un reģionālās attīstības ministrijā ar blakus lēmumu, norādot uz to, ka pašvaldību kapitālsabiedrības nepilda tām ar likumu noteikto pienākumu – sniegt deputātiem viņu pilnvaru īstenošanai nepieciešamo informāciju. Diemžēl tas nekādu rezultātu nedeva. Tādējādi ar Satversmes tiesas spriedumu tika noteikta šo strīdu piekritība administratīvajām tiesām.

ADMINISTRATĪVO TIESU IEGULDĪJUMS VALSTS PĀRVALDES UZLABOŠANĀ

Nevar salīdzināt 15 gadus atpakaļ izdoto administratīvo aktu kvalitāti ar šodien izdoto administratīvo aktu kvalitāti. Agrāk bieži vien cilvēkam nelabvēlīgs administratīvais akts tika izdots vispār bez argumentācijas, proti, vienā teikumā. Norāde uz pārsūdzību bieži vien netika norādīta. Tagad reti kura iestāde izdod tik nekvalitatīvus administratīvos aktus. Pašlaik valsts pārvaldē visvājākais posms ir pašvaldību iestādes. Līdz ar to būtu jādama, kā uzlabot pašvaldību iestāžu darbu. Lai arī kopumā iestāžu darba kultūra, ierēdņu izpratne par cilvēktiesībām un saviem pienākumiem pret sabiedrību noteikti ir uzlabojusies, un kā jau tika minēts iepriekš – arvien uzlabojas arī ierēdņu izdoto administratīvo aktu argumentācija –, primāri pašvaldību darbiniekos būtu jānostiprina izpratne par to, kas ir valsts pārvalde, proti, valsts pārvaldes uzdevums ir kalpot sabiedrībai, cilvēkiem, jo valsts pārvalde strādā ne jau savās, bet cilvēku interesēs.

Mans kolēģis – Civillietu departamenta priekšsēdētājs – runāja par dalībnieku apmierinātību un neapmierinātību ar tiesas darbu. Nesen viens advokāts rakstīja par administratīvajām tiesām un salīdzināja administratīvo lietu rezultātus ar civillietu rezultātiem. Civillietās prasītāja prasības pieteikums tiek apmierināts 75% gadījumos, savukārt administratīvajās lietās pieteikums tiek apmierināts 18% gadījumos. Tātad, viņa ieskatā, administratīvās tiesas slikti strādā, jo pieteicējs uzvar tikai 18%.

Jautājums. Jo administratīvās tiesas aizstāv valsti.

Tas ir mīts. Valsts pārvalde strādā ne jau savās, bet cilvēku interesēs. Līdz ar to arī valsts pārvaldes darba rezultāts tik kļūdaini, lai to vairumā gadījumu atzītu par atceļamu, nav iespējams. Te jāpatur prātā, ka mums ir ļoti dažādi strīdnieki. Ir tādi, kas nekad nepieņem, ka viņam nav taisnība. Piemēram, lietā par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Vecāki nesaskata, ka viņi vardarbīgi izturas pret bērnu, lai gan nešaubīgi apstiprinās gan emocionālās, gan fiziskās vardarbības fakti. Vecāki ir neapmierināti, ka viņiem tiek pārtrauktas aizgādības tiesības. Turklāt vecāki nemēģina pat pildīt bāriņtiesas uzliktos pienākumus, piemēram, apmeklēt psihologu, iztirīt dzīvokli u.tml. Kā tad var uzvarēt, ja ir šāda attieksme?

Vai arī kopīpašumu gadījumos. Lietas, kas saistītas ar strīdiem, kuros iesaistīti kopīpašnieki, sagādā raizes ne tikai tiesnešiem, kuri izskata civillietas, bet arī tiesnešiem, kuri izskata administratīvās lietas. Piemēram, būvvalde liek nojaukt to, kas ir patvaļīgi uzbūvēts. Taču tas, kuram liek šo patvaļīgo būvniecību nojaukt, sūdzas, ka arī pārējiem kopīpašniekiem vajag uzlikt šo pienākumu. Tas nekas, ka patvaļīgi būvējis tieši viņš.

Parasti civillietā prasības pieteikumu iesniedz tāds, kurš spēj pierādīt savu pozīciju. Civillietās ir pietiekoši lielas valsts nodevas, lai atturētu no bezmērķīgas tiesāšanās. Administratīvajās lietās cilvēks kritiski nepavērtē, ka iestāde ir pieņēmusi argumentētu un pareizu lēmumu un ka viņa argumenti nav pamatoti un tiek balstīti uz pieņēmumu. Būtībā tā būtu katastrofa, ja administratīvās tiesas konstatētu, ka administratīvie akti ir atceļami 60–70% gadījumos. Tādā gadījumā Latvijā valsts pārvalde darbotos prettiesiski. Valsts pārvalde strādā sabiedrības interesēs un dažkārt nākas samērot konkrēta individa un sabiedrības kopējās interese. Līdz ar to tāds salīdzinājums – cik spriedumu atceļ administratīvajās lietās un cik atceļ civillietās – ir nekorekts.

Jautājums. Varbūt tad cik ir tiesisks vai prettiesisks?

Prettiesiski valsts pārvaldes izdoties administratīvie akti ir jāatceļ, par to nav šaubu. Nenoliedzami, gadās arī tādi administratīvie akti, kuri pārsteidz. Diemžēl ir arī ierēdņi, kuru uzvedība ir nepieņemama un nedara godu ne iestādei, ne valsts pārvaldei kopumā. Taču mans mērķis bija pateikt – lai izvērtētu privātpersonu aizsardzības standartu administratīvajās lietās, nav korekti salīdzināt administratīvo lietu izskatīšanas rezultātus ar civillietu izskatīšanas rezultātiem.

Jautājums. Ir cilvēki, kam tiesāšanās vienkārši ir sports. Ir tāda anekdote – sludinājums: „Pensionāre ar juristes izglītību sabojās garastāvokli jebkuram”.

Jā, es varētu nosaukt apmēram desmit pieteicējus, kas strīdas par jebko. Piemēram, pieteicējs, kurš vēlējas tiesas ēkā ienākt ar ieroci, viņam to neļāva, un viņš par to tiesājas trīs instancēs.

Ir arī cilvēki, kuriem kaut kad 90. gadu sākumā kaut kas nav norisinājies tā, kā gribēts. Iespējams, ka iestāžu lēmumi nav bijuši līdz galam pareizi. Taču ne piecpadsmit gadus atpakaļ, ne tagad neko vairs nevar vērst par labu šiem cilvēkiem. Viņos ir negācija par šo pāridarījumu. Viņu ieskatā, tiesa kaut ko var vērst par labu, taču, diemžēl, tā nav. Šādās vecās lietās tiesa parasti neko vairs nevar ietekmēt. Šie cilvēki jūtas aizvainoti uz tiesu un nevēlas pieņemt to, ka tiesa neko vairs nevar darīt. Tad vienīgais, ko viņi dara – izgāž savu sāpi un negāciju pār tiesu, apsaukājoties un apvainojot personīgi tiesnešus.

NOZĪMĪGĀKĀS LIETAS

Informācijas pieprasījuma lietas:

- žurnālistu tiesības saņemt informāciju par publiskās pārvaldes budžeta līdzekļu izlietojumu (SKA-917/2019)
- ziņotāja par pārkāpumu aizsardzība (SKA-232/2019)
- atklātā tiesas sēdē izskatītas krimināllietas sprieduma, kas nav stājies spēkā, pieejamība (SKA-255/2019)
- policijas darbinieku dienesta telpās uzņemta attēla publiskošana neierobežotam personu lokam ir pieļaujama sabiedrības interesēs (SKA-6/2019)

Šīs visas ir 2019.gada lietas. Lietās par informācijas pieejamību parādās dažādas nianšes.

Ir jāsaprot, ka nav tā, ka vienam ir tiesības pieprasīt un saņemt informāciju, un otram ir pienākums to vienmēr dot. Informācijas atklātības lietās vienmēr tiek svērts, kurai interesei konkrētajā gadījumā tiek dota priekšroka.

Proti, tai, kuras aizsardzībai noteikts ierobežotas pieejamības informācijas statuss, vai tai, kura pamato legītimu šīs informācijas saņemšanas nepieciešamību.

Lietas SKA-917/2019 spriedumā plaši ir argumentēti tieši par žurnālistu tiesībām saņemt ierobežotas pieejamības informāciju žurnālistikas vajadzībām. Nianse šajā lietā ir tā, ka informācija netika prasīta no iestādes, bet no nodibinājuma. Taču, kā konstatēja tiesa, informācija tika prasīta tieši par valsts līdzekļu izlietojumu. Tiesa šajā gadījumā deva priekšroku sabiedrības tiesībām saņemt šo informāciju, iepretim privātpersonu datu aizsardzībai.

Lietā SKA-232/2019 tika risināts jautājums par ziņotāja aizsardzību. Ziņotājs bija informējis Valsts valodas centru par to, ka kādas biedrības vadītājs nelieto latviešu valodu pietiekamā līmenī, kādā šim vadītājam tas būtu jā dara. Šis vadītājs prasīja Valsts valodas centram, lai viņam tiek sniegta informācija par to, kurš ir sūdzējies. Valsts valodas centrs atteicās izsniegt šādu informāciju. Vadītājs Valsts valodas centra atteikumu sniegt informāciju pārsūdzēja tiesā. Tiesa, izskatot šo lietu, vērtēja, vai šis ziņotājs ir aizsargājams, un atzina, ka nenoliedzami – ir aizsargājams. Šajās lietās būtiski ir tas, vai ziņa ir patiesa. Ja tā ir melīga un ziņotājs negodprātīgi ziņo par to, kas patiesībā nav bijis, tad var tikt atzīts, ka ziņotājs nav aizsargājams.

Interesants un svarīgs bija spriedums lietā SKA-255/2019 par atklātā tiesas sēdē izskatītas lietas sprieduma, kas nav stājies spēkā, pieejamību. Strīdīgais aspekts šajā lietā bija tas, vai sprieduma pieejamību ietekmē apstākļi, ka spriedums nebija stājies spēkā. Tiesa atzina, ka nav nozīmes apstāklim, ka spriedums nav stājies spēkā. Visi spriedumi, kas tiek pasludināti publiskā tiesas sēdē vai pieņemti rakstveida procesā un kuriem nav noteikts slēgts statuss, ir pieejami, neatkarīgi no tā, vai tie ir stājušies spēkā.

Lietā SKA-6/2019 tiesa vērsās Eiropas Savienības Tiesā. Šajā lietā tika risināts jautājums par tiesībām publiskot interneta vietnē policijas iecirknī filmētu materiālu. Par šo lietu liela interese bija arī citu Eiropas Savienības dalībvalstu vidū. Tātad persona bija filmējusi policijas darbiniekus, kuri sastādīja administratīvā pārkāpuma protokolu. Lietā tika atzīts, ka policijas darbinieks ir amatpersona, kuras personas datu aizsardzībai ir zemāks līmenis nekā cilvēkam, kurš nav amatpersona. Tajā pašā laikā neatbilstoši datu aizsardzībai būtu pasludināt, ka policijas darbinieka dati vispār nav aizsargājami. Protams, cits jautājums, ja policijas darbinieki, pildot savus dienesta pienākumus, izdara kaut kādus pārkāpumus vai rīkojas neētiski, rupji uzvedas. Lai parādītu šo amatpersonas rīcību, to var publiskot ne tikai žurnālists. Kā jau minēju, šajā lietā tika risināts jautājums par tiesībām publiskot informāciju, nevis par pašu filmēšanu. Diemžēl žurnālisti pēc ziņas publicēšanas par šo lietu sāka rakstīt, ka tiesa ierobežo filmēšanu dienesta telpās. Vēlreiz uzsveru, ne par filmēšanu bija šī lieta. Bet par tiesībām nofilmēto publiskot.

Jau pieminētajā Re:Baltic lietā (SKA-917/2019) ir vēl viena būtiska atziņa: žurnālistam nav jāatklāj topošā pētījuma (raksta) saturs. Žurnālistam ir jāpamato savs ierobežotas pieejamības informācijas pieprasījums, taču iestādei nav pamata šādos gadījumos pieprasīt

žurnālistam sniegt papildu informāciju par topošās publikācijas saturu.

Tālāk nedaudz par **vides jautājumiem**:

- Tiesības vērsties tiesā vides jautājumos tiek atzītas ikvienai personai, kuras mērķis ir vides aizsardzība sabiedrības interesēs (populārsūdzība);
- Ar jēdzienu „vide” šajā kontekstā saprotamas ne tikai dabas vērtības, bet arī, piemēram, kultūrvēsturiskais mantojums (SKA-989/2018).

Administratīvo lietu var ierosināt persona, kuras subjektīvās tiesības ir aizskartas, piemēram, jums netiek sniegta informācija, netiek piešķirta sociālā palīdzība, nepamatoti tiek aprēķināts nodoklis u.tml. Tas skar konkrētā administratīvā akta adresāta subjektīvās tiesības, un administratīvā akta adresāts šo lēmumu var pārsūdzēt tiesā. Savukārt viņa draugs nevar pārsūdzēt. Ja, piemēram, konkrētām žurnālistam nesniedz informāciju, cits kolēģis šo atteikumu nevar pārsūdzēt. Lai vērstos ar pieteikumu administratīvajā tiesā, jābūt aizskartām konkrētās personas tiesībām. Taču vides lietās ir citādi – Rēzeknes iedzīvotājs var iesniegt pieteikumu, piemēram, par gaisa piesārņojumu Rīgā. Vides lietās var iesniegt tā saucamo populārsūdzību.

Kāda kundze ilgus gadus ieibst pret kartinga trases radītajiem trokšņiem. Trokšņi ir piesārņojums, tas ir vides jautājums. Šādā lietā nav nozīmes, vai šī sieviete dzīvo trases tuvumā, un nav nozīmes pat tam, vai viņa dzīvo attiecīgās pašvaldības teritorijā. Ja jautājums ir par vidi piesārņojošu darbību, viņai ir tiesības vērsties administratīvajā tiesā ar pieteikumu.

Kāda kundze vismaz reizi divos mēnešos iesniedza kādu pieteikumu, piemēram, ka viņas kaimiņi ar būvgružiem ir piegružojuši savu teritoriju. Būvgruži nenoliedzami ir kaitīgi, un tas ir vides jautājums. Policija aizgāja pārbaudīt, safotografēja, atsūtīja tiesai bildes. Izrādās – kaimiņi pavasarī ap bērziem apbēruši melnzemi.

2018. un 2019. gadā tiesa izskatīja vairākas nozīmīgas **pilsonības lietas**:

- Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnas saturs saistībā ar Latvijas ārzemju pasu izsniegšanu okupācijas periodā (SKA-237/2018);
- Pilsonības likuma 2.panta pirmās daļas 2.punkta piemērošana attiecībā uz Latvijas okupācijas periodā dzimušajiem (SKA-268/2018);
- Pilsonības likuma 8.¹panta (Latvijas trimdinieku un viņu pēcnācēju pilsonība) interpretācija (SKA-28/2018);
- Iestādes kļūdainas norādes par dubultpilsonības nepieļaujamību ietekme uz Latvijas pilsonības atjaunošanu (SKA-123/2018);
- Pilsonības likuma 8.¹panta pirmās daļas vārdu „minēto iemeslu dēļ” interpretācija (SKA-27/2018);
- Kritērija „rada draudus Latvijas valsts un sabiedrības drošībai” interpretācija saistībā ar pilsonības iegūšanu naturalizācijas kārtībā (SKA-328/2019).

Lietā SKA-237/2018 par Pilsonības likuma regulējuma piemērošanu atbilstoši Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnai spriedumā tika atzīts, ka Latvijas diplomātiskā un konsulārā dienesta ārzemēs istenotā Latvijas

ārzemju pasu izsniegšana un pagarināšana bija svarīga gan Latvijas valsts nepārtrauktības idejas uzturēšanā okupācijas periodā, tostarp saglabājot Latvijas pilsoņu kopumu, gan arī bija praktiski nozīmīga Latvijas pilsoņiem.

2018.gadā tika izskatītas vairākas interesantas lietas par **personu vārdu rakstību**:

- Atļaut mainīt vārdu vai uzvārdu, ja personas vārds vai uzvārds apgrūtina personas iekļaušanos sabiedrībā (SKA-528/2018);
- Personvārdus raksta atbilstoši spēkā esošajām literārās valodas normām (SKA-530/2018);
- Dzimtas uzvārdu rakstība, kurā dubultojošs burts «k» (SKA-359/2018).

Lietā SKA-528/2018 tika risināts jautājums par personas vārda un uzvārda maiņu, ja personas vārds vai uzvārds apgrūtina personas iekļaušanos sabiedrībā. Tiesa šo jautājumu skatīja tieši no personas skatu punkta, proti, nevis, vai sabiedrība akceptē šīs personas personvārdus, bet tieši kā pati persona iekļaujas sabiedrībā un jūtas ar saviem personvārdiem.

Lietā SKA-530/2018 risināts jautājums par personvārdu rakstību atbilstoši spēkā esošajām literārās valodas normām. Vēl arvien tiesā mēdz būt lietas, kurās sievietes prasa, lai viņu uzvārdi tiek rakstīti ar vīriešu dzimtes galotni. Šīs lietas sakarā pētījām uzvārdu piešķiršanu Latvijā 1855.–1856.gadā. Interesanti, ka skrīveri, kas tos uzvārdus pierakstīja, dažkārt pierakstīja ar kļūdām, un tad tā kļūda tiek uzskatīta kā svarīga lieta, kas dzimtai jānes līdzīgu visu laiku. Spriedumā ir interesanta atsauce uz to, ka starpkaru periodā cilvēki arī tiesājās un uzskatīja, ka viņu uzvārdi rakstāmi vienādi vai otrādi. Piemēram, vīrietis ar uzvārdu Rumpis vēlējās, lai viņa uzvārds tiktu rakstīts ar sieviešu dzimtes galotni, proti, Rumpē. Starpkaru Latvijas Senāts atzina, ka nevar rakstīt vīrieša uzvārdu ar sieviešu dzimtes galotni, jo atbilstoši latviešu valodas prasībām sieviešu personvārdi tiek rakstīti ar sieviešu dzimtes galotnēm, vīriešu – ar vīriešu dzimtes galotnēm.

Lietā SKA-359/2018 risināts jautājums par tiesībām uzvārdā rakstīt dubulto līdzskani. Kamēr lieta tika izskatīta tiesā, Ministru kabinets grozīja noteikumus un noteica izņēmumu. Proti, gadījumā, ja tiek pierādīts, ka ar dubulto līdzskani uzvārds jau ir ticis rakstīts vairākās paaudzēs, tad līdzskaņu dubultošana uzvārdā ir pieļaujama.

Ierēdņu disciplinārlietas:

- par disciplinārsodu, kas uzlikts robežsargam par to, ka viņš, esot postenī, spēlē datorspēli un skatās videoklipu (SKA-1208/2018);
- par disciplinārsodu, kas uzlikts par acimredzamu disciplinārpārkāpuma pazīmju ignorēšanu padotā rīcībā (SKA-152/2018);
- par disciplinārsodu, kas uzlikts par izmeklēšanas noslēpuma izpaušanu (SKA-419/2018).

Lietas, kurās tiek risināti jautājumi saistībā ar valsts dienestu, ir ļoti dažādas. Piemēram, robežsargs, esot postenī, spēlē datorspēles un skatās videoklipu. Pats atzīst, ka viņš to ir darījis, tomēr pārsūdz uzlikto disciplinārsodu.

Lietā SKA-152/2018 priekšniekam vajadzēja sastādīt atzinumu, vai padotais ir pārkāpis likumu. Jautājums bija par robežu un par izpratni, kur ir robeža. Robežsargs

ikdienā strādā uz robežas, viņam nevajadzētu būt šaubām par to, ko nozīmē jēdziens *robeža*.

Lietā SKA-419/2018 tika vērtēts jautājums, vai ierēdnei ir pamatoti uzlikts disciplinārsods par izmeklēšanas noslēpuma izpaušanu. Lietas apstākļi bija šādi. Disciplinārlietu izmeklēšanas komisija pārbaudīja, vai ierēdnes rīcībā nav saskatāmas disciplinārpārkāpuma pazīmes. Taču viens no šīs komisijas locekļiem bija iesaistīts kriminālprocesā, kuru bija izmeklējis šī ierēdne. Kriminālprocess bija beidzies. Šī ierēdne informēja iestādes vadītāju, minot arī kriminālprocesa numuru. Pret šo ierēdni tika ierosināta jauna disciplinārlietas un uzlikts disciplinārsods par izmeklēšanas noslēpuma izpaušanu, proti, par to, ka iestādes vadītājam bija izpausts kriminālprocesā iesaistītās personas vārds un kriminālprocesa numurs. Šajā lietā tiesa atzina, ka minētā informācija vispār nav izmeklēšanas noslēpums. Runājot par izmeklēšanas noslēpumu, jāpiebilst, ka nav atrasts pareizais līdzsvars starp aizsargājamām interesēm, proti, interesi uz taisnīgu kriminālprocesu un sabiedrības tiesībām saņemt informāciju. Lai arī es pieļauju, ka krimināltiesību eksperti man varētu nepiekrīst, tomēr pašlaik jēdziens *izmeklēšanas noslēpums* tiek interpretēts pārāk plaši.

Bāriņtiesu lietas – šo lietu nav tik daudz kā, piemēram, nodokļu lietas vai ieslodzīto lietas, bet konstants šo lietu daudzums administratīvajās tiesās ir katru gadu. Lietas, kurās pārsūdz bāriņtiesas lēmumus, ir ļoti dažādas, piemēram,

- par aizgādības tiesību pārtraukšanu/atjaunošanu (vecāku atbildība, bērns kā ķīlnieks);
- par aizbildņu, audžuģimeņu, adoptētāju un aizgādņu rīcību un statusu;
- lietas, kurās vecāki, nespējami savstarpēji vienoties par bērna aizgādības tiesību īstenošanu, lūdz bāriņtiesai pieņemt lēmumu šajā jautājumā.

Dažkārt redzam, ka bāriņtiesas darbu varētu vēlēties labāku. Bāriņtiesām vajadzētu strādāt preventīvi, strādāt ar ģimeni, lai novērstu situāciju, kad jau jāpārtrauc aizgādības tiesības. Nenoliedzami bāriņtiesu darbs ir sarežģīts. Dažkārt ir ļoti grūti izlemt, kur bērnam būs labāk un kāds lēmums ir bērna interesēs. Dažkārt bērns, it īpaši pusaudža vecumā, ļoti labprāt vēlas palikt bioloģiskajā ģimenē, kur viņu neviens nekontrolē un neliek mācīties. Taču vai tas ir bērna interesēs? Dažkārt nākas izskatīt lietas, kurās ir acimredzams, ka vecāki cinās viens ar otru, savās interesēs izmanto bērnu un nemaz nevēlas ne saprast viens otru vai bērnu, ne piekāpties bērna interesēs. Bērns tiek izmantots, lai pierādītu savu autoritāti, izgāztu dusmas uz otru. Sliktākais ir tas, ka vecāki nevēlas raudzīties no bērna pozīcijām, jo, lai arī kādas ir pieaugušo savstarpējās attiecības, bērnam ir tiesības gan uz mammu, gan uz tēti.

NOBEIGUMĀ – SMAIDAM

No lietas materiāliem:

VID kasācijas sūdzībā mēģina pārliecināt, ka pieteicējai (zivju ceļam) bija fiktīvs būvdarbu līgums: pieteicējai ir 200 darbinieki, viņi noteikti paši būvdarbus varēja veikt un nekādu darījumu vispār nevajadzēja.

Pieteicēja paskaidrojumā par kasācijas sūdzību pauž viedokli, ka arī VIDam ir ļoti daudz darbinieku un savu jauno ēku viņi paši droši vien uzbūvējuši.

III

TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA

TIESLIETU PADOME

TIESLIETU PADOME ATBALSTA TIESNEŠU ADMINISTRATĪVĀS IMUNITĀTES ATCELŠANU

Tieslietu padome atbalsta grozījumus likumā „Par tiesu varu” un Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā, kas saistīti ar tiesnešu imunitātes atcelšanu administratīvo pārkāpumu lietās un tiesnešu atstādīšanu no amata pienākumu pildīšanas, ja pret tiesnesi ierosināta disciplinārlieta par pārkāpumu, kas nav savienojams ar tiesneša statusu.

Tieslietu padome piekrīt, ka tiesnesim var piemērot administratīvos sodus, drīkst aizturēt administratīvā kārtā un drīkst piemērot piespiedu atvešanu. Tieslietu padome arī piekrīt, ka administratīvais sods neatbrīvo tiesnesi no viņa

ricības ētiskuma izvērtēšanas atbilstoši disciplināratbildības procedūrām.

Taču Tieslietu padome neatbalsta disciplinārsoda uzlikšanas noilguma termiņa pagarināšanu no diviem līdz četriem gadiem pēc disciplinārā vai administratīvā pārkāpuma izdarīšanas dienas.

Tieslietu padome arī norāda, ka grozījumiem likumos par tiesnešu imunitātes atcelšanu jāstājas spēkā vienlaikus ar Administratīvās atbildības likuma darbības sākumu, kad vairs nebūs paredzēta sankcija – administratīvais arests.

TIESLIETU PADOME NEATBALSTA SPECIALIZĒTAS EKONOMISKĀS TIESAS IZVEIDI

Atzīstot, ka kvalitatīvam tiesvedības procesam tiesnešu specializācija ir nepieciešama, Tieslietu padome tomēr nepiekrīt atsevišķas specializētas ekonomisko lietu tiesas veidošanai. Šādas tiesas izveidei trūkst pietiekamu argumentu un nepieciešamības pamatojuma, kā arī seku izvērtējuma.

Izskatot Tieslietu ministrijas sagatavoto likumprojektu grozījumiem likumā „Par tiesu varu”, kas paredz ekonomiskās tiesas izveidi, Tieslietu padome 25.novembra sēdē atkārtoti noraidīja šādas specializētas tiesas izveidi. Nav saņemtas atbildes uz Tieslietu padomes 3.jūnija sēdē uzdotajiem jautājumiem, un padome joprojām uzskata – tiesnešu specializācija iespējama esošās tiesu sistēmas ietvaros. Tieslietu padome atkārtoti vērsa ministrijas uzmanību, ka nepieciešams izstrādāt lietu specializācijas standartus, ņemot vērā pirmo instanču tiesu specializācijas iespējas pēc to apvienošanas lielākās tiesās.

Tieslietu padome norāda – tiesu sistēmai nepieciešama

stabilitāte un sistēmiska pieeja reformām. Ja specializētas tiesas veidošanas mērķis ir lietu ātrāka izskatīšana, tad koncepcijā nav izvērtēti cēloņi, kas šobrīd ir par iemeslu ilgajiem procesiem – procesuālo likumu nepilnības, problēmas apsūdzībā, izmeklēšanā vai tiesas procesa vadībā. Jaunas tiesas izveide bez grozījumiem procesuālajos likumos gaidīto efektu nedos.

Bez tam specializētas tiesas izveidošana varētu palielināt korupcijas riskus, veidot tiesnešiem nevienmērīgu slodzi, kā arī apgrūtināt tiesas pieejamību, ja tā būtu viena tiesa visai valstij. Nav skaidra arī lietu piekritība šādai tiesai, kurā paredzēts skatīt gan civillietas, gan krimināllietas.

Tieslietu padomes viedoklis jau pēc 3.jūnija sēdes nosūtīts Ministru prezidentam Krišjānim Kariņam, Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājam Jutam Striķei un Tiesu politikas apakškomisijas priekšsēdētājam Inesei Libiņai-Egnerei.

IZSTRĀDĀ JAUNU TIESNEŠA AMATA PROFESIONĀLO STANDARTU

Tieslietu padomes darba kārtībā ir jaunas tiesnešu atlases kārtības izstrādāšana, ar mērķi ieviest konceptuāli jaunu pieeju, kas atbilstu mūsdienīgām prasībām tiesneša amatam. Kvalitatīvi jauna tiesneša amata profesionālā standarta izstrādāšanai Tieslietu padome 30.septembrī

izveidoja darba grupu, kurā strādās Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles, Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšsēdētājs Aigars Strupišs, Augstākās tiesas tiesneša pienākumu izpildītāja Dzintra Balta un tieslietu ministrs Jānis Bordāns.

AKTUALIZĒ JAUTĀJUMU PAR ADVOKĀTU NOSLODZES IETEKMI UZ TIESVEDĪBAS PROCESIEM

Kā vienu no būtiskākajiem faktoriem, kas negatīvi ietekmē tiesvedības ilgumu un procesa norisi, tiesneši norāda advokātu noslodzi. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija, analizējot tiesnešu profesionālās novērtēšanas procesā saņemtos tiesnešu pašnovērtējumus, secinājusi, ka viens no tiesnešu biežāk minētajiem apstākļiem, kas negatīvi ietekmē tiesu darbu, ir advokātu vienlaicīga piedalīšanās vairākos tiesas procesos. Advokāta aizņemtība citās lietās ir šķērslis savlaicīgai tiesas sežu nozīmēšanai un lietas izskatīšanai.

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija aicinājusi apsvērt grozījumus likumā „Par tiesu varu” un noteikt advokātu noslodzes kalendāram tikai informatīvu nozīmi, nevis kā šobrīd, kad likumā noteikts, ka tiesnesim to ņemt vērā ir obligāts nosacījums, nozīmējot tiesas sēdes.

Tieslietu padome 25.novembra sēdē uzklauzīja Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētāja Jāņa Rozenberga informāciju par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas aktualizēto problēmu.

Nenoliedzot problēmu ar advokātu aizņemtību, kas liedz tiesai iespēju nozīmēt atsevišķas krimināllietas izskatīšanai iespējami sākos termiņos, Zvērinātu advokātu padomes ieskatā problēma nav vērtējama kā sistēmiska, jo to rada visai neliels advokātu skaits un skar visai nelielu daļu krimināllietu. Advokātu aizņemtība nerada lietu izskatīšanas novilcināšanu civillietās vai

administratīvajās lietās. Tādēļ Zvērinātu advokātu padome neatbalsta priekšlikumu, ka advokātu noslodzes kalendāram tiktu noteikta vien informatīva nozīme.

Zvērinātu advokātu padome jau radusi vairākus citus problēmas risinājumus. Zvērinātu advokātu Ētikas kodeksā iekļauta norma, ka advokātam jāatsakās no juridiskās palīdzības sniegšanas, ja advokāts nevar pienācīgi veikt savus pienākumus. Zvērinātu advokātu padome rosinājusi priekšlikumus par Kriminālprocesa likuma grozījumiem, paredzot nepieciešamības gadījumā papildus aizstāvja aicināšanu krimināllietas iztiesāšanas laikā.

Turklāt Zvērinātu advokātu padome aicinājusi uz pārrunām 20 noslogotākos Latvijas advokātus, lai informētu par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas pausto iniciatīvu atteikties no advokātu kalendāra un tā iespējamām sekām, kas skartu visus Latvijas advokātus. Kolēģijā apspriesti šo advokātu prakses organizācijas jautājumi.

Tieslietu padome atbalstīja Zvērinātu advokātu padomes centienus normatīvā regulējuma pilnveidošanā, kā arī aktīvo komunikāciju ar advokātiem. Tas varētu mazināt problēmu un veicināt lietu izskatīšanu saprātīgos termiņos, arī neatsakoties no advokātu noslodzes kalendāra. Vienlaikus tiesneši norādīja, ka advokātu kalendāra ieraksti nedrīkst būt ierobežojums efektīvam tiesas darbam, un situācija, ka tiesas sežu primāri jāpieskaņo advokāta darba grafikam, nav pieļaujama.

ENCJ AICINA VEIDOT EIROPAS LĪMEŅA DIALOGU STARP VARAS ATZARIEM

Eiropas Tieslietu padomju asociācijas (ENCJ) ģenerālajā asamblejā jūnijā pieņemts Bratislavas manifest, ar kuru aicināts veidot Eiropas līmeņa dialogu starp varas atzariem, lai panāktu tiesu varas efektīvu aizsardzību no iejaukšanās tās darbā. ENCJ ir gatava piedalīties šajā dialogā.

ENCJ aicina Eiropas Savienības institūcijas stiprināt dalībvalstu tiesu varu un justīcijas tiklu centrālo lomu likuma varas aizsardzībā un noteikt to kompetenci likumu un citu normatīvu izvērtēšanas mehānismos. Eiropas Savienības institūcijas, jo īpaši Eiropas Komisija,

tiekaicinātas veicināt dalībvalstu investīcijas tiesu varā un nodrošināt, ka dalībvalstis iesaista tiesu varu tās reformu izstrādāšanas un realizēšanas plānos.

ENCJ aicina padarīt centralizēti un viegli pieejamu jebkādu Eiropas institūciju apkopotu, analizētu informāciju par valstu tiesu sistēmām un šo institūciju izstrādātos standartus.

Ģenerālajā asamblejā piedalījās Tieslietu padomes sekretariāta vadītāja Solvita Harbaceviča un Tieslietu padomes locekle Dzintra Balta.

TIESU ADMINISTRĀCIJAS IZAICINĀJUMS – E-LIETAS PROJEKTS

Tiesu administrācijas pārskatā par 2018.gada darbības rezultātiem kā būtiskākie sasniegumi minēta pirmās instances tiesu reforma, zemesgrāmatu tiesnešu integrācija vispārējās tiesas sastāvā, tiesnešu atalgojuma reforma, darbinieku kompetenču paplašināšana, tiesu tulkumu reforma, sūdzību reģistra izstrāde, tiesu namu uzlabojumi un tiesu iestāžu komunikācijas pilnveidošana.

Tiesu administrācijas uzdevums ir nodrošināt tiesām visaugstāko profesionālo pakalpojumu līmeni, izmantojot inovatīvas metodes. Pakalpojumu elektronizācijas līmenis jeb e-indeks ir augsts – 95%, par 400% palielināts e-paraksta lietojums. Plaši tiek

izmantotas projektu iespējas. Tiesu administrācija īsteno Eiropas Sociālā fonda projektu „Justīcija attīstībai”, ievieš e-lietas projektu, piedalās sadarbības veicināšanas projektā Ukrainā un Twining projektā Gruzijā.

2019.gada izaicinājumi – sabiedrības uzticēšanās tiesu varai sekmēšana, tiesu darbinieku atalgojuma paaugstināšana, e-lietas projekts, zemesgrāmatu integrācija vispārējās tiesās un Biznesa intelīģences rīka attīstība.

Tiesu administrācijas pārskats bija ilggadējā direktora Edvīna Balševica pēdējais ziņojums šajā amatā. 4.jūnijā viņš stājās Vides un reģionālās attīstības ministrijas valsts sekretāra amatā.

LATVIJAS TIESU SISTĒMAI POZITĪVI RĀDĪTĀJI EIROPAS TIESLIETU SISTĒMU VĒRTĒJUMĀ

Jaunākajā Eiropas Komisijas ziņojumā par Eiropas Savienības rezultātiem tiesiskuma jomā *EU Justice Scoreboard 2019* salīdzināts tiesu sistēmu finansējuma izlietojums, analizēti augstāko tiesu spiedumu kvalitātes standarti, vadības sviras pār nacionālajām izmeklēšanas iestādēm, prokuroru iecelšana un atcelšana, tiesnešu disciplinārlietu procesā iesaistītās institūcijas, lietu sadales standarti un prakse.

Kā Latvijas „stipros punktus” ziņojums akcentē lietu izskatīšanas termiņu stabilitāti, elektronisko saziņu, spriedumu pieejamību, tiesas klientu aptauju organizēšanu, tiesnešu apmācības ES tiesībās.

Savukārt kā Latvijas „vājie punkti” nosaukti budžeta ieguldījumi un atdeve, tiesu neatkarības uztveres lēnais uzlabojums, ilgi lietu izskatīšanas termiņi atsevišķās kategorijās, augstas tiesu nodevas.

ZEMESGRĀMATU TIESNEŠI INTEGRĒTI RAJONA (PILSĒTU) TIESU SASTĀVĀ

Atbilstoši Saeimas 2018.gada 25.oktobrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par tiesu varu” ar 2019.gada 1.jūniju Zemesgrāmatu nodaļas kā atsevišķas struktūrvienības rajona (pilsētu) tiesu sastāvā beigušas darbību un zemesgrāmatu tiesneši integrēti tiesu sastāvā. Ņemot vērā Tieslietu padomes kompetenci noteikt tiesnešu skaitu katrā tiesā un lemt par zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu pārcelšanu, Tieslietu padome 16.maijā pieņēma lēmumus attiecībā uz šo tiesu reformu.

Ar 2019.gada 1.jūniju rajonu (pilsētu) tiesās strādā 405 tiesneši. Katrā rajona (pilsētas) tiesā noteikts šāds tiesnešu skaits: Administratīvajā rajona tiesā – 43, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā – 30, Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesā – 28, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā – 64, Daugavpils tiesā – 26, Kurzemes rajona tiesā – 47, Rēzeknes tiesā – 19, Rīgas rajona tiesā – 43, Vidzemes rajona tiesā – 42, Zemgales rajona tiesā – 63. Tieslietu padome lēma arī par zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu pārcelšanu darbā rajona (pilsētu) tiesās.

TIESLIETU PADOME AKCEPTĒ GROZĪJUMUS TIESNEŠU IZDIENAS PENSIJAS APRĒĶINĀŠANĀ

Tieslietu padome atbalsta priekšlikumu tiesnešu izdienas pensijas aprēķinā ieskaitīt advokāta un akreditētas augstskolas akadēmiskā personāla amatā nostrādāto laiku arī tad, ja tas ir mazāks par 10 gadiem. Izslēdzot no Tiesnešu izdienas pensiju likuma līdz šim noteikto ierobežojumu, tiks nodrošināts samērīgums un vienlīdzība tiesnešu izdienas stāža aprēķināšanā.

Pašreizējais regulējums paredz, ka izdienas stāžā, kas dod tiesības uz izdienas pensiju, ieskaita tiesneša un Satversmes tiesas tiesneša, prokurora un tiesībsarga amatā nostrādāto laiku bez termiņa ierobežojuma, bet advokāta un augstskolas akadēmiskā personāla amatā nostrādāto laiku, ja tas nav mazāks par 10 gadiem.

IZVEIDO TIESU VADĪTĀJU AMATA KANDIDĀTU IZVĒRTĒŠANAS KOMISIJU

Par Tieslietu padomes pārstāvjiem komisijā, kas izvērtē rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas priekšsēdētāja, priekšsēdētāja vietnieka un tiesu nama priekšsēdētāja amata kandidātu piemērotību vakantajam amatam, Tieslietu padome ievēlēja tiesnešus Dzintru Baltu un Guntaru Ploriņu. Dzintra Balta būs šīs komisijas vadītāja.

Saskaņā ar Tieslietu padomes apstiprināto Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas priekšsēdētāja, priekšsēdētāja vietnieka un tiesu nama priekšsēdētāja izvirzīšanas un iecelšanas amatā kārtību komisijas sastāvā iekļauj divus Tieslietu padomes deleģētus locekļus no tiesnešu vidus, tieslietu ministra pilnvarotu

pārstāvi, attiecīgās tiesas tiesnešu kolektīva pārstāvi, kā arī Tiesu administrācijas nodrošinātu personāla atlases speciālistu.

Tieslietu padome vienojās, ka padomes sēdē apstiprināmi tikai Tieslietu padomes deleģētie locekļi no tiesnešu vidus. Pārējo komisijas pārstāvju deleģējums atbilstoši kārtībā noteiktajai kompetencei būs tieslietu ministra un Tiesu administrācijas atbildībā, savu pārstāvi izvirzīs arī attiecīgās tiesas kolektīvs.

Komisijas viedoklim būs rekomendējošs raksturs, gala lēmumu par tiesu vadītāju iecelšanu amatā pieņems Tieslietu padome.

IV

LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCE

2019.GADA 1.NOVEMBRĪ

TIESU EFEKTIVITĀTE UN TIESISKUMS

Latvijas tiesnešu konference, kas notika 1.novembrī, bija papildīta ar tiesu sistēmas efektīvai funkcionēšanai būtiskiem jautājumiem. Tie skāra gan tiesu darba saturisko pusi – spriedumu kvalitāti, tiesas procesa efektīvu vadību, gan tiesu sistēmas neatkarību un šīs neatkarības garantijas, kā arī tiesnešu pašpārvaldi.

Tiesnešu konferenci uzrunāja Valsts prezidents Egils Levits, Tieslietu padomes priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, tieslietu ministrs Jānis Bordāns un Eiropas Padomes Komisijas tiesu efektivitātei (CEPEJ) prezidents Ramins Gurbanovs. Par tiesnešu pašpārvaldes aktualitātem uzstājās Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētājs Māris Vīgants, Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs Pēteris Dzalbe un Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētāja Alla Šilova. Konference uzklausa četrus Tieslietu padomes locekļu kandidātus no rajona (pilsētas)

tiesām, par kuriem balsos elektroniski neklātienas konferencē 5.novembrī, lai ievēlētu vienu jaunu tiesnešu pārstāvi. Tiesnešu konference pieņēma rezolūciju „Par tiesnešu un tiesu darbinieku atlidzību”, kas nosūtīta Valsts prezidentam, Saeimai un Ministru kabinetam.

Konferences otrā daļā norisinājās pa tiesību nozarēm – civiltiesībās, krimināltiesībās un administratīvajās tiesībās, darbu šajās sekcijās vadīja Augstākās tiesas attiecīgās nozares departaments.

Tiesnešu konferencē piedalījās 348 tiesneši no kopumā 548 Latvijas vispārējo tiesu un administratīvo tiesu tiesnešiem. Konferences viesi bija arī Satversmes tiesas tiesneši un Goda tiesneši.

Šajā Biļetena numurā publicējam konferences materiālus – uzrunas, ziņojumus, Tieslietu padomes locekļu kandidātu uzstāšanās un rezolūciju.

Uz Tiesnešu konferenci ierodas Valsts prezidents Egils Levits, CEPEJ prezidents Ramins Gurbanovs un Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs

MŪSU TIESU SISTĒMA DARBOJAS LABI, BET IR ATSEVIŠĶI PUNKTI, KAS UZLABOJAMI

VALSTS PREZIDENTA EGILA LEVITA UZRUNA LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCĒ

Augsti godātie tiesneši! Godātie klātesošie!
Dāmas un kungi!

Mūsu sabiedrības un kopējās identitātes pamats ir kopīgu vērtību kopums, kas balstīts uz pamattiesībām, demokrātiju un tiesiskumu. Neviena demokrātija nevar attīstīties bez neatkarīgām tiesām, kas garantē pamattiesību un pilsonisko brīvību aizsardzību. Tiesiskums tieši ietekmē ikviena cilvēka dzīvi – tas ir priekšnosacījums vienlīdzīgai attieksmei likuma priekšā un individuālo tiesību aizsardzībai. Savukārt tiesu autoritāte ir nepieciešama, lai tiesas varētu savas funkcijas veikt pilnvērtīgi.

Tiesu autoritāti sabiedrībā veido divi galvenie faktori. Pirmais ir tiesu un tiesneša darba saturs jeb kvalitāte, un otrs ir vērtības, kas ir tiesu nolēmumu pamatā. Attiecībā uz pirmo – tas ir pilnīgi kolēģu ziņā, lai jūsu darbs būtu attiecīgi kvalitatīvs, savukārt attiecībā uz otro – par vērtībām, kas ir tiesu nolēmumu pamatā, ir atbildīgi ne tikai tiesneši, bet arī likumdevējs un sabiedrība kopumā. Tiesu vara izpilda un īsteno dzīvē sabiedrības kopējās vērtības, kas vistiešākā veidā izpaužas likumdošanā. Savukārt tiesnesim, piemērojot likumu, ir vienmēr jābūt skaidrām šīm vērtībām un jāredz cauri likuma tekstam, lai ar likuma tekstu spētu saskatīt šīs vērtības. Tas pieder pie tiesneša kvalifikācijas.

Sabiedrības vērtējums par tiesu darbu lielā mērā veidojas ar mediju starpniecību. Taču izvērsta un patiesa vēstījuma pamatā ir spēja un prasme notikumus atspoguļot un uztvert, balstoties uz savstarpējo komunikāciju. Šeit arī iezīmējas tiesas un sabiedrības savstarpējās komunikācijas svarīgums un nepieciešamība. Tikai tiesnesis spēj objektīvā veidā paskaidrot, kāpēc ir nonācis pie konkrētā rezultāta, kāpēc viņa darbība vai bezdarbība ir attaisnojama un nepieciešama.

Ir divi kanāli, kā tiesnesis var komunicēt ar sabiedrību. Pirmais, galvenais un klasiskais, ko vienmēr uzskatīja par vienīgo, ir tiesas nolēmums. Tiesnesis runā caur savu nolēmumu, savu spriedumu. Taču ar to mūsdienu apstākļos vairs nepietiek. Papildus tam tiesnesim ir jārunā arī sabiedrībai saprotamā valodā, lai izskaidrotu

attiecīgo nolēmumu. Tādēļ tikai abi divi kopā – tiesu nolēmumu kvalitāte un komunikācija – ir pamats tam, lai sabiedrība ticētu un uzticētos tiesnesim. Tādēļ arī lielāki daļai tiesu ir savi komunikācijas speciālisti, kuri spēj izskaidrot attiecīgo nolēmumu. Protams, arī tiesnesis pats to var darīt, un šeit labs piemērs ir Satversmes tiesa, kur tiesnesis pats pastāsta vienkāršā valodā, atbildot uz jautājumiem, kādēļ šis spriedums ir tāds, kāds tas ir.

Taisnīguma panākšana tiesā nav tikai jautājums par galarezultātu. Arvien biežāk izšķiroša ir tieši taisnīguma laika dimensija. Tiesas procesa laika dimensijas jautājumi 2019.gadā ne reizi vien ir nokļuvuši sabiedrības diskusiju epicentrā. Tādēļ ļoti pamatoti aktualizēts ir jautājums par smagnējo kriminālprocesa regulējumu, kas pieļauj iespēju, ka procesu var novilkt gadiem ilgi, un šāda veida iespējas novilkt procesu apzināti daļēji sakņojas pašā kriminālprocesa regulējumā, daļēji – arī tiesas procesa vadībā. Attiecībā uz kriminālprocesa regulējumu tieslietu ministrs ir gatavs izskatīt jautājumu par to, kādi regulējumi kriminālprocesā var tikt grozīti, lai tas vairs nebūtu iespējams (vai ne tik efektīvi iespējams). Otrs būtisks jautājums, kādā veidā tiesnesis vada procesu. Ir vienmēr jāatceras, ka tiesnesis ir procesa vadītājs, un tiesnesim ir dotas tiesības iejaukties arī pušu uzstāšanās laikā, pušu runā, ja tās nodarbojas ar nesvarīgākām lietām. Atšķirt svarīgo no nesvarīgā – tas pieder pie katra jurista kvalifikācijas, it sevišķi pie tiesneša kvalifikācijas. Šeit es gribētu uzsvērt, ka Latvijas tiesnešu mācību centram metodoloģiski jāmēģina padziļināt šo jautājumu, kādā veidā atšķirt svarīgo no nesvarīgā. Ja mēs redzam, it sevišķi krimināltiesībās, kur ir desmitiem failu vienā lietā, tad pēc būtības jau var saskatīt šīs lietas būtību, tādā gadījumā lasīt un nodarboties ar mazāk svarīgām epizodēm un jautājumiem nepieder pie taisnīga procesa, kā daži varbūt to uzskata. Tieši otrādi. Tas ir kā aiz kokiem nesaredzēt mežu. Es ieteiktu organizēt semināru par metodoloģiju, kādā veidā tiesnesis vai faktiski jebkurš jurists var atšķirt svarīgo no nesvarīgā, jo tas būtiski ietekmē procesu, tā ilgumu un līdz ar to arī taisnīgumu. Otrs, ko es vēlētos, lai tiesneši vairāk apzinātos savu lomu kā procesa vadītājam un virzītājam. Šeit ir iespējams dot norādījumus pusēm, kādā veidā tās spēj pārvērst savas intereses argumentos un formulēt savus jautājumus tā, lai tiesnesim būtu argumenti, ar kuriem viņš var attiecīgi rīkoties un izmantot par pamatu savam spriedumam. Tātad divas lietas, kurām vajadzētu pievērst lielāku uzmanību, ir tiesneša prasme vadīt procesu un prasme atšķirt svarīgo no nesvarīgā.

Es runāju par procesa novilcināšanu. Lielākā daļa mūsu procesu notiek laikā, un man jāsaka, salīdzinot Eiropas Savienības dalībvalstis, mūsu valstī procesi notiek pietiekoši ātri, un esam kaut kur pa vidu. Katrā ziņā šie ilgie procesi nav vispārēja problēma Latvijā. Tāpat arī, ja apskatāmies Eiropas Savienības Komisijas ziņojumus par mūsu tiesu sistēmu, mēs nevaram teikt, ka mūsu tiesu sistēma ir ļoti sliktā stāvoklī, ka tā nefunkcionētu. Sabiedrībai ir radīts nepareizs priekšstats. Mūsu tiesu sistēma darbojas labi, un es domāju, ka kolēģi var būt

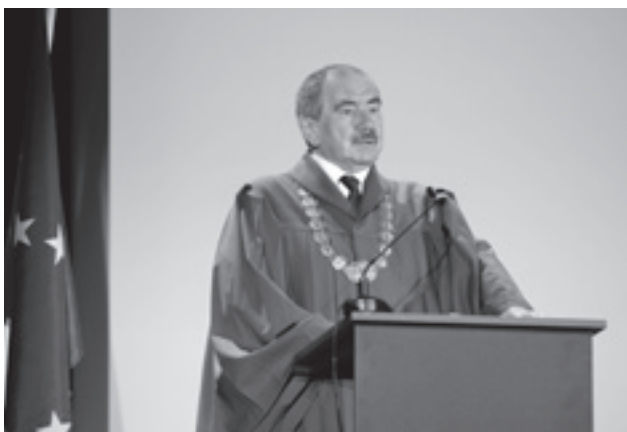
lepni par to, ko mēs esam sasnieguši. Jo mēs esam sasnieguši no samērā zema līmeņa Eiropas Savienības vidējo līmeni. Taču ar to, protams, nepietiek, jo tiesu sistēmas reputāciju veido tieši šie ļoti garie procesi, tādēļ man ir ierosinājums. Iespējams, ka Tieslietu padome varētu izveidot komisiju, kas izskatītu, teiksim, desmit ilgākos procesus Latvijā. Proti, paņemt šos desmit ilgākos procesus un izanalizēt, kādēļ šie garie procesi varēja būt iespējami. Iespējams, ka tas ir likumdošanas jautājums, sistēmas jautājums. Iespējams, tas ir tiesnešu vadības, procesu vadības jautājums, bet es domāju, ka visiem kolēģiem un ne tikai kolēģiem, bet arī visai sabiedrībai būtu svarīgi uzzināt, kur ir problēmas, kādēļ šādi procesi pastāv. Tātad mans ierosinājums ir izveidot šādu komisiju, kas izpēta desmit ilgākos procesus Latvijā un sniedz secinājumus par problēmām. Vai tās ir sistēmiskas

problēmas jeb varbūt tiesnešu kvalifikācijas problēmas?

Tāpat arī nedrīkstam aizmirst tiesnešu iekšējo neatkarību, jo pie vadības prasmes pieder neatkarība. Es runāju par iekšējo neatkarību, jo ar ārējo mums viss ir kārtībā. Šai iekšējai neatkarībai ir jāpievērš lielāka uzmanība, tā sakot, pašrefleksijā, bet arī kolektīvajā refleksijā ir tieši jāpievēršas iekšējās neatkarības jautājumiem. Mūsu tiesu vara, protams, ir labi strādājoša, bet ir atsevišķi punkti, kas ir uzlabojami, un es domāju, ka tas tā ir jebkurā sistēmā. Arī tiesu sistēma ir reflektējoša, un tas var šos atsevišķos punktus mēģināt sakārtot. Es labprāt redzētu mūsu tiesu vienotu, spēcīgu, profesionālu, kas garantē visas sabiedrības vērtību aizsardzību.

Es vēlu saviem bijušajiem kolēģiem un tagadējiem sadarbības partneriem veiksmīgu un produktīvu konferenci!

TIESISKUMS NAV IESPĒJAMS BEZ EFEKTĪVI FUNKCIONĒJOŠAS TIESU VARAS

Ivars BIČKOVIČS, Tieslietu padomes priekšsēdētājs

Labdien, cienjamie kolēģi.

Šodien esam pulcējušies mūsu ikgadējā tiesnešu konferencē. Konferences programma ir papildīta ar daudziem tiesu sistēmas efektīvai funkcionēšanai būtiskiem jautājumiem.

Tie skar gan mūsu darba saturisko pusi – spriedumu kvalitāti, tiesas procesa efektīvu vadību, gan tiesu sistēmas neatkarību un šīs neatkarības garantijas, piemēram, tiesneša konstitucionālajam statusam atbilstošu atalgojumu u.c.

Analizējot gan savu, gan likumdevēja un izpildvaras darbu, ciktāl tas skar tiesu sistēmu, mums primāri jāpatur prātā, ka Satversme definē Latviju kā demokrātisku, tiesisku valsti.

Tiesiskums, pilnīgi loģiski, nav iespējams bez efektīvi funkcionējošas tiesu varas.

Bez šādas tiesu varas apdraudēta ir cilvēka cieņa un brīvība un viņa pamattiesību aizsardzība, kas ir mūsu valsts deklarētās pamatvērtības.

Samērojot ar šīm fundamentālajām aksiomām, mūsu šodienas temati var šķist šauri. Tomēr būtībā tas tā nav, jo katrs no tiem ir šīs kopainas neatņemama sastāvdaļa.

SPRIEDUMU UN TIESAS PROCESA KVALITĀTE

Tiesneša, tiesu sistēmas primārais uzdevums ir strīdu risināšana.

Tieši ar kvalitatīviem, saprotamiem spriedumiem mēs primāri nodrošinām sabiedrības uzticēšanos tiesu varai.

Tādēļ mēs šīs dienas diskusijas veltām spriedumu kvalitātei un tiem faktoriem, kas to ietekmē pozitīvi un negatīvi, šobrīd un potenciāli.

Es aicinātu jūs skatīties uz spriedumu kvalitāti plašāk, ietverot tajā ne vien pašu tekstu, kam, neapšaubāmi, ir jābūt strukturētam, juridiski precīzam un skaidram. Tomēr daļu no sprieduma efektivitātes veido arī tas, kādā procesā mēs pie tā nonākam. Vai tas ir savlaicīgs un objektīvs, vai procesa laikā pusēm nostiprinājusies pārliecība par to, ka to argumenti ir uzskatīti un izsvērti, ka tiesas spriešana ir bijusi taisnīga.

Tajā pašā laikā ir skaidrs, ka tiesvedību atsevišķās situācijās puses var censties izmantot nevis labticīgai problēmu risināšanai, bet rezultāta novilcināšanai vai pat, maldinot tiesu, mēģinājumam nonākt pie sev vēlama prettiesiska rezultāta.

Arī procesa vadība un saskarsmes kultūra ir prasmes, kas ir absolūti nepieciešamas tiesneša darbā.

Ir ļoti būtiski, lai lietu izskatīšanas gaitā tiesnesis rīkotos proaktīvi un turētu procesa „vadības grožus” savās rokās, nepieļaujot procesa novilcināšanu. Tiesnesim ir jāvar nostāties pretī pušu ļaunprātībai, pretējā gadījumā sekas ir ne vien konkrētās lietas ietvaros (pelnītā soda samazināšana procesa ilguma dēļ), bet arī valstiskas, piemēram, potenciāla starptautiska tiesvedība Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta kontekstā.

Skatot lietu pēc būtības, ir svarīgi atcerēties, ka gramatiskā interpretācijas metode nav vienīgais rīks tiesneša arsenālā. Likuma burts ir svarīgs, bet vēl svarīgāk ir paturēt prātā likuma mērķi, saprast, kādēļ kādas sabiedriskas attiecības ir regulējamas. No „kādēļ” izrietēs arī optimālais „kā” tas darāms katrā konkrētajā situācijā. Saprotot regulējuma mērķi, ir arī vieglāk nepieļaut tiesību ļaunprātīgu izmantošanu.

Katrā konkrētajā gadījumā ir jāizdara viss, ko pieļauj procesuālais regulējums, savukārt tur, kur tas liek acīmredzamus šķēršļus efektīvai tiesvedībai, jāvēršas pie likumdevēja, lai to labotu.

Es aicinātu jūs būt drosmīgiem un redzīgiem un apzināties, ka katrs individuālais tiesas process ir arī daļa no sabiedrības viedokļa par tiesu sistēmu.

TIESLIETU SISTĒMAS AKTUALITĀTES

Mums pašiem, bet arī izpildvarai un likumdevējam ir skaidri jāapzinās, ka kvalitatīvu, taisnīgu spriedumu var pieņemt tikai neatkarīga un efektīva tiesa.

Savukārt tiesu varas neatkarību un tās spēju darboties kā atsvaram varas dalīšanas sistēmā ietekmē gan iekšēji, gan ārēji aspekti.

ĀRĒJĀS IETEKMES FAKTORI

Kā ārējās ietekmes faktori, pirmkārt, minamas tiesībspolitiskās diskusijas ar likumdevēju un izpildvaru un tiesu varu skarošās likumdošanas iniciatīvas.

Pēdējos gados pieņemtie plašie grozījumi likumā „Par tiesu varu” ir stiprinājuši tiesu varas neatkarību, it īpaši tiesnešu karjeras virzības jautājumos.

Tomēr pat ar tiem vēl nav sasniegts ideālais varu līdzsvara modelis. Tiesu varai, konkrēti Tieslietu padomei, joprojām nav pietiekamu rīku, kas garantētu tās neatkarības un funkcionēšanas praktisko aspektu izpildi. Tiesu administrācijai, kā tas sākotnēji tika iecerēts, būtu jāstrādā kā Tieslietu padomes atbalsta un izpildstrukturārai, ikdienas dialogā sasaistot politikas veidošanu ar tās realizāciju. Tādējādi tiktu efektīvizēta abu institūciju darbība.

Pieaugot Tieslietu padomes atbildības un darba apjomam, perspektīvā jādomā arī par to, ka tā pārveidojama par pastāvīgu, ikdienas režīmā strādājošu institūciju, kā tas ir lielākajā daļā Eiropas Savienības dalībvalstu.

Runājot par finansējumu tiesu sistēmai, gribētu akcentēt ne vien 2020.gadā paredzēto finansējumu tiesu sistēmai un tiesnešu algām, bet arī Valsts kancelejas sagatavoto un publiskajai apspriešanai piedāvāto Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumprojektu. Jāsaka, ka gan vienā, gan otrā gadījumā izpildvara nav nodrošinājusi pilnvērtīgas konsultācijas ar tiesu varu un nav ņēmusi vērā arī Tieslietu padomes pausto viedokli. Vēl vairāk, iedziļinoties abos dokumentos, rodas nopietnas šaubas par to, cik tāl tiek izprasts vai, kas vēl būtiskāk, cienīts Satversmes tiesas atkārtoti teiktais par tiesneša statusu un cieņpilnu dialogu valsts varu starpā. Tā nav jauna krīze, bet jau hroniska kaite mūsu valsts konstitucionālajā struktūrā. Ja Satversmes tiesas spriedumi par šiem jautājumiem seko cits citam un pati Satversmes tiesa ir spiesta atkārtoties savās atziņās un situācijas vērtējumā, vai mēs varam paļauties uz šī valstiski svarīgā mehānisma efektivitāti? Kas mainīsies, potenciāli atgriežoties Satversmes tiesā, apstrīdot jaunu likumu, kas satur visas vecās, hroniskās problēmas?

Dialogs, ieklausīšanās un kvalitatīva argumentācija ir vispārēja problēma Latvijas varu dialogā – par to liecina arī neatbildētie jautājumi ekonomiskās tiesas izveides idejas apspriešanas procesā, kas virzās uz priekšu, neskatoties uz Tieslietu padomes pausto kritisko

attieksmi pret piedāvātās problēmas risinājumu.

Savukārt administratīvās atbildības jautājumi, kas līdz ar pieļaujamību tiesnesi administratīvi sodīt (aizturēt, atvest piespiedu kārtā, ko jau konceptuāli atbalstījusi Tieslietu padome) aktualizē jautājumus arī par tiesu priekšsēdētāju un tiesnešu pašpārvaldes institūciju lomu šajā procesā.

Es gribētu uzsvērt, ka mēs savās problēmās neesam unikāli.

Arī plašākā nozīmē, starptautiski, tieslietu sistēmām šis nav viegls periods. Populistikas politikas arsenālā ir arī verbāli uzbrukumi tiesu sistēmai, kā mēs redzam arī atsevišķās ES valstīs. Tiek pieņemti tiesu sistēmu neatkarību nopietni ierobežojoši likumi, un regulāri dzirdam par to izraisītiem konfliktiem valsts varas atzaru starpā. Bridī, kad rodas šaubas par kādas konkrētas Eiropas Savienības dalībvalsts tiesu sistēmas neatkarību, tā vairs nav tikai šis valsts, bet jau visas Eiropas Savienības problēma. Tiesu sistēmas neatkarība ir būtiska ne vien tādēļ, lai nodrošinātu demokrātiskas valsts pastāvēšanu, bet arī lai pārējām ES valstīm būtu pārliecība, ka citas dalībvalsts tiesā būs iespējams efektīvi risināt no savstarpējiem ekonomiskajiem kontaktiem un ES tiesībām izrietošos tiesiskos strīdus.

Šādus jautājumus nākas risināt gan Eiropas Savienības Tiesai, gan Eiropas Komisijai, savukārt šo lietu publicitāte ļoti kaitē valsts prestižam. Arī Latvijā valsts varu savstarpējā saskarsmē jāizdara savi secinājumi no šiem gadījumiem.

Tomēr šodien sāku ar mūsu pašu atbildību, gan individuālo, gan sistēmisko, un ar to gribētu arī turpināt.

IEKŠĒJIE FAKTORI

Sarežģītajā kontekstā, kuru iezīmēju, īpaši būtisks ir arī pašas tiesu sistēmas darbs, šī darba iekšējie aspekti, kas mums šodien pārrunājami un visiem kopā ikdienas darbā nodrošināmi.

Katra sprieduma teksta radišanai ir nepieciešams zināšanu kopums – pirmkārt jau juridiskās, bet arī valodas un teksta noformēšanas.

Lai nodrošinātu augstākās raudzes juridisko zināšanu uzkrāšanu tiesnešu korpusā, ir svarīgi ne vien pastāvīgi apgūt jaunas zināšanas un padziļināt esošās, bet arī nodefinēt skaidrus atlasas kritērijus jaunajiem, sistēmā ienākošajiem tiesnešiem. Dažādu juridisko profesiju pārstāvju pieaugoša ieplūšana tiesnešu korpusā nodrošināma ar amatam un atbildībai atbilstošu atalgojumu un sociālajām garantijām, ar skaidrām karjeras un plašākā nozīmē profesionālās izaugsmes iespējām. Visi šie elementi kopā veido tiesneša profesijas prestižu. Tieslietu padome ir izveidojusi darba grupu, kas strādā pie jauno tiesnešu atlasas procesa un kritēriju pārdefinēšanas.

Tāpat mums jāapzinās, ka katrs konkrētais tiesas spriedums un process, kādā pie tā nonākam, rada kopējo iespaidu par tiesu sistēmu kopumā ne tikai procesa dalībniekiem. Šis efekts ir vēl izteiktāks lietās, kas viena vai otra iemesla dēļ ir „skaļas” un kuras atspoguļot izvēlējušies masu mediji. Ir svarīgi, kādi mēs esam, kā tiesu sistēmu pārstāvam savā ikdienas darbā.

Ne mazāk svarīgi ir arī tas, kā mēs sabiedrībai stāstām par savu darbu. Tiesas pēc būtības nevar sniegt sabiedrībai pakalpojumu, kuru saņemot, apmierināti

ir visi – visbiežāk viena puse zaudē vai vismaz neiegūst visu gribēto. Tādēļ būtiski ir ne vien tas, cik skaidrs un motivēts ir pats sprieduma teksts, bet arī tas, kā tas vajadzības gadījumā tiek pasniegts, skaidrots sabiedrībai.

Tas nav viegls darbs, varētu pat teikt, ka bieži tas ir nepateicīgs. Pateicos visiem tiesnešiem, kas ir atvērti komunikācijai ar masu medijiem, ar sabiedrību, jo tiesu neatkarību ilgtermiņā var garantēt sabiedrības pārlicība par tiesu varas nozīmi valsts iekšējā līdzsvara mehānismā. Tiesu varai ir grūti efektīvi pildīt savu lomu sabiedrībā, kura tai netic.

Visbeidzot, pievērsoties arī tiesas priekšsēdētāju lomai, jāatzīmē, ka tiesas spriešanas un spriedumu kvalitāti netieši, bet ļoti konkrēti ietekmē arī darba organizācija katrā tiesā.

Plašākā nozīmē nu jau mēs varētu sākt analizēt, kā tiesu darbu ietekmējusi teritoriālā reforma un kādi soļi šeit tālāk sperami.

Tiesu sistēmas darbības caurskatāmībai nenāk par labu dažādos reģionos pastāvošo tiesu sistēmas uzbūves

risinājumu saskaldītība. Tas traucē, piemēram, atrast vienotus specializācijas un lietu sadales principus, kas savukārt padarītu sistēmu skaidri saprotamu tās individuālajiem klientiem.

NOBEIGUMS

Nobeidzot es atkārtosos, bet ir svarīgi uzsvērt – katram tiesnesim ir jāapzinās sava loma un atbildība – gan individuālā, gan daļa no sistēmiskās.

Pēdējos gados ir redzams, kā pieaug tiesnešu pašpārvaldes institūciju un Tieslietu padomes loma tiesu sistēmas darbā. Tādēļ būsim atbildīgi, izdarot savu izvēli par tiem, kas mūs šajās institūcijās pārstāvēs. Domājiet par katras institūcijas lomu un uzdevumiem un par to, kurš no kandidātiem vislabāk varēs tos veikt savu zināšanu, pieredzes un personisko īpašību dēļ.

Es ceru, ka jūs manis teiktajā radīsiet šodien tālāk apspriežamas tēmas un idejas. Savukārt jūs pieredze, domas un vērtējumi ir svarīga atgriezeniskā saite, bez kuras nav iespējama tiesu sistēmas optimāla attīstība.

TIESU NEATKARĪBA IR KATRA ATSEVIŠĶA TIESNEŠA ATBILDĪBA PRET UZTICĒTO AMATU UN VARU

Jānis BORDĀNS,
Ministru prezidenta biedrs, tieslietu ministrs

2013.gada 1.novembrī jūsu priekšā teicu, ka man ir sapnis par tiesisku valsti. Tagad zinu, ka sapņi, bet jo īpaši to īstenošanas mēģinājums, mēdz būt bistami un var maksāt amatu un vajāšanu, un kā zināms – arī kriminālvajāšanu.

Un tomēr – man joprojām ir sapnis par tiesisku valsti, tāpat kā jums visiem. Jautājums par vienu – drosmi to īstenot.

Viens no sapņiem jau ir piepildījies – par latviešu valsts cienīgu prezidentu! Nākamais sapnis ir par ticības atjaunošanu tiesiskai valstij un neatkarīgai tiesai!

Lai persona varētu realizēt savas tiesības, demokrātiska valsts balstās uz valsts varas dališanas principu. Varas dališanas princips pats par sevi ir tiesu varas neatkarības garantija. Tiesu varai ir jābūt neatkarīgai, lai tā pildītu savu konstitucionālo lomu attiecībā ar pārējiem valsts varas atzariem, sabiedrību kopumā un katras konkrētas lietas dalībniekiem.

Līdz ar to tiesu neatkarība nav pašmērķis vai privilēģija, bet gan rīks cilvēka tiesību realizācijai un aizstāvībai. Un raugoties no šāda skatupunkta, tiesu neatkarība visupirms ir katra atsevišķa tiesneša atbildība pret sev uzticēto amatu un varu. Tas ietver gan nepārtrauktu kvalifikācijas pilnveidi, gan augstu ētikas standartu ievērošanu, gan priekšzīmīgu ikdienas amata pienākumu izpildi.

Neviens no trim valsts varas funkcionālajiem atzariem nevar pastāvēt izolēti. Valsts varas viena otru līdzsvaro. Valsts varu balanss izpaužas ne tikai kompetences robežu nošķiršanā, bet arī kopīgā darbā kopīgu mērķu sasniegšanā.

Domāju, ka varu droši apgalvot, ka tiesiska valsts un ar to saistīta efektīva tiesu vara ir mūsu visu kopīgs mērķis, pie kura sasniegšanas jāstrādā kopā visiem valsts varas atzariem.

Uzskatu, ka tiesu varai ir nepieciešams lideris. Lideri nenosaka ieņemamais amats, bet gan profesionalitāte un pieredze, kas apvienota ar patiesu degsmi augt un attīstīties. Izvirzīt un sasniegt mērķus, pieņemt arvien jaunus sabiedrības un arī tiesību nozaru attīstības radītos izaicinājumus. Būt liderim – tā ir spēja grūtībās ieraudzīt attīstības ceļu un to arī mērķtiecīgi veikt. Būt liderim nozīmē iedvesmot pārmaiņām pārējos.

Tieslietu ministrija kā vadošā valsts pārvaldes iestāde tieslietu nozarē ikvienu iniciatīvu tiesu sistēmas un tiesību sistēmas politikas jomā izvirza, primāri cieši raugoties tieši no sabiedrības prasības pēc stabilas, tiesiskas, efektīvas un kvalitatīvas tiesu iekārtas darbības. Tomēr šo iniciatīvu rezultāti nav atkarīgi tikai no izpildvaras un prasa arī aktīvu tiesu varas iesaisti.

Vienlaikus vēlos uzsvērt, ka Tieslietu ministrija ir tiesu varas tuvākais sadarbības partneris. Tieslietu ministrija ir gatava palīdzēt tiesu varai sasniegt tās mērķus. Tieslietu ministrija aicina novērtēt un izmantot

šo iespēju – vērsties pie tās ar priekšlikumiem, kā novērst jūsu pamanītos šķēršļus efektīvam tiesas procesam un tiesu darbam.

Pēdējo nedēļu laikā esmu ticis gandrīz ar visu tiesu priekšsēdētājiem, lai pārrunātu tiesu darba ikdienas jautājumus un diskutētu par procesuālo efektivitāti. Visās šajās sarunās sadzirdēju tiesu neapmierinātību ar advokātu un prokuroru darba organizāciju, kas ne tikai kavē raitu procesa virzību, bet reizēm pat rada šaubas par procesuālo pilnvaru izmantošanas pamatotību un jēgu.

Uzskatu, ka ir svarīgi meklēt risinājumus, nevis samierināties un pieņemt šo situāciju. Aicinu par katru gadījumu, kad tiesai ir redzams, ka advokāta esošā slodze nav samērojama ar iespējām vest jaunu lietu, ziņot Zvērinātu advokātu padomē, informējot arī Tieslietu ministriju. Ja Zvērinātu advokātu padome atstās bez ievēribas šos paziņojumus vai nespēs rast risinājumu savu pilnvaru ietvaros, esmu gatavs iesaistīties.

Apzinos, ka šī problēma ir samilzusi ilgākā laikā. Tās nav pāris „lielās” lietas, kā mēdz teikt advokatūras pārstāvji. Esmu pārliecinājies, ka problēma ir vienlīdz aktuāla gan Rīgas tiesās, gan arī tiesās ārpus Rīgas.

Visticamāk, nebūs tādu risinājumu, kas to atrisinās vienā dienā. Risinājuma pamatā ir jābūt konsekventām tiesnešu prasībām un rīcībai, kā arī visu iesaistīto institūciju kopīgam darbam. Aicinu Tieslietu padomi, kuras sastāvā ir gan tiesu, gan advokatūras, gan izpildvaras un likumdevējvaras pārstāvji, aktīvi piedalīties šo jautājumu risināšanā.

Atbalstu tiesu varas aktīvo lomu jautājumā par tiesnešu un tiesu darbinieku atalgojumu. Atlīdzības jautājums ir cieši saistīts ne tikai ar valsts pienākumu nodrošināt tiesu varas neatkarības garantijas, bet arī ar tās darbības kvalitāti. Tikai konkurētspējīgs atalgojums spēj noturēt un piesaistīt tiesneša darbam augsti kvalificētus un pieredzējušus juristus. Tāpat arī kvalificēti un zinoši darbinieki ir nozīmīgs resurss tiesas procesa efektivitātes nodrošināšanai.

Tieslietu ministrija ir gatava piedalīties sarunās par tiesu varas amatpersonu atlīdzības jautājumiem, taču Atlīdzības likuma pārstrādes procesā tai diemžēl šāda iespēja netika dota, tāpat kā tiesu varas pārstāvjiem. Tāpēc apliecinu gatavību piedalīties turpmākajā likumprojekta izvērtēšanas procesā – nodrošināt, ka tiek respektētas Satversmes tiesas spriedumos ietvertās atziņas par tiesneša neatkarības principa garantijām, un panākt, ka notiek atklāts dialogs ar tiesu varas pārstāvjiem.

Joprojām tiesu varā nenovērtēta ir tiesnešu palīgu loma. Citēšu pirms sešiem gadiem teikto: „Laiks atgriezties pie sākotnējās ieceres – tiesneša palīgs ir ar

tiesneša kvalifikāciju, tikai varbūt jaunāks un apgūst tiesneša viedumam nepieciešamo pieredzi”. Virziņu ieceri, ka tiesneša palīga amatam nepieciešams celt kvalifikācijas prasības un līdz ar to attiecīgo atlīdzības kategorijas limeni. Šībrīža tiesneša palīga statuss neatbilst tiesas prasībām.

Tiesneša amata kandidatūras atlase. Paldies tiesnesei Dzintrai Baltai, tiesnesim Aigaram Strupišam un Satversmes tiesas tiesnesei Inetai Ziemeles kundzei par jau iesāktu prasību kandidātiem un atlases procedūras izstrādi atbilstoši mūsdienu standartiem. Man patīess prieks, ka, pateicoties jūsu iniciatīvai un atbalstam, Tieslietu padome nolēma pārstrādāt jau kopš 2017.gada gaidītos atlases kritērijus, nevis ērtības labad vienkārši nobalsot par tiem, kādi tie ir bijuši.

Noslēgumā vēlos pievērsties komunikācijai ar sabiedrību un medijiem. Mūsu dinamiskajā informatīvajā telpā ikviena tiesneša pienākums ir saprotami un savlaicīgi skaidrot tiesas rīcību likuma ietvaros. Jau četrus gadus ir spēkā komunikācijas stratēģija un vadlinijas, mēs joprojām turpinām mācīties.

Protams labāk mācīties no citu kļūdām un pozitīvās pieredzes. Pozitīvs piemērs – Satversmes tiesa, kas palēnām nonāca pie atziņas, ka sprieduma skaidrošana un videorullītis ir jāsaprotami savlaicīgi un tas jāpalaiž sprieduma publiskošanas dienā. Esmu gandarīts arī par Rīgas apgabaltiesas iniciatīvu – sprieduma skaidrošana tiesneša Valda Vazdiņa personā tika veiksmīgi izmantota mediju atspoguļojumā. Tāpēc uzsveru, ka sabiedrībai būtu svarīgi no pašiem tiesnešiem saņemt informāciju par apstākļiem un argumentiem notiesājošām vai attaisnojošām spriedumam.

Protams, demokrātiskā sabiedrībā visiem ir tiesības uz vārda brīvību un izteikties par dažādiem jautājumiem. Taču ietvaru tiesas varas reakcijai uz tai adresētu kritiku, piemēram, masu saziņas līdzekļos, nosaka tiesnešu neatkarība, kur tiesneša kā jebkura sabiedrības locekļa tiesības paust viedokli tiek ierobežotas ar tiesneša pienākumu sniegt tikai tādu komentāru, kas saglabā un veicina sabiedrības uzticēšanos tiesneša un tiesu varas taisnīgumam. Savlaicīga un saprotama informācijas pieejamība un tiesneša gatavība likuma ietvaros sniegt skaidrojumu par saviem lēmumiem ir priekšnosacījums, lai sabiedrība uzticētos tiesu varai un tiesu vara atgūtu savu prestižu sabiedrības acīs!

Tiesu varai jāiegūst sabiedrības uzticēšanās, lai tā varētu sekmīgi pildīt savus pienākumus un kalpot sabiedrībai!

Latvija ir vienotās Eiropas tiesību telpas sastāvdaļa. Mēs esam atbildīgi par Eiropu, esam atbildīgi par tiesiskumu Eiropā!

LAI SADARBĪBA AR LATVIJAS TIESU SISTĒMU KĻŪST PAR PANĀKUMU STĀSTU

**Ramins GURBANOVS (Ramin Gurbanov),
Eiropas Padomes Tieslietu sistēmu efektivizācijas
komisijas (CEPEJ) prezidents**

Jūsu Ekselence prezidenta kungs, Augstākās tiesas priekšsēdētāja kungs, tieslietu ministra kungs, cienjamie tiesneši un citi tiesu varas pārstāvji, dārgie kolēģi, dāmas un kungi!

Man ir liels prieks un gods piedalīties gadskārtējā Latvijas tiesnešu konferencē, un es gribu izteikt savu pateicību par ielūgumu un sveikt jūs visus šajā dienā kā Eiropas Padomes Tieslietu sistēmu efektivizācijas komisijas prezidents.

Es pārstāvu Eiropas Padomi, kas ir vadošā cilvēktiesību organizācija Eiropas kontinentā, un es gribētu pievērst jūsu uzmanību tam, ka šobrīd visas dalībvalstis svin Eiropas Padomes 70.gadskārtu. 70 gadu laikā Padome ir izveidojusies par lielāko starptautisko reģionālo organizāciju ar kopējo tiesisko telpu – tā dēvētā isteni paneiropēiskā organizācija ar 47 dalībvalstīm, no kurām 28 ir Eiropas Savienības dalībvalstis. Šī organizācija aptver 830 miljonus cilvēku, kuriem tiek nodrošināti kopēji cilvēktiesību, demokrātijas un tiesiskuma standarti. Neviena cita organizācija pasaulē nav izveidojusi tik visaptverošus mehānismus un sadarbības formas šajā kopējā tiesiskajā telpā, lai aizsargātu mūsu sabiedrību pamatus, kā arī mieru un stabilitāti Eiropā. Vairāk nekā 200 tiesiski saistošu instrumentu aptver ļoti plašu jomu diapazonu un tie ir attīstīti visu eiropiešu labā. Šie visi ir īpaši Eiropas Padomes sasniegumi, un tie arī prasa spēcīgu aizsardzību. Es gribētu sveikt mūs visus šajā gadskārtā un arī novēlēt, lai Eiropas Padomes pamatdarbs cilvēktiesību jomā, demokrātijas un tiesiskuma jomā arī turpmāk darbotos efektīvi.

Ja runājam par to, kā uzlabot tiesiskuma nodrošināšanu Eiropas kontinentā un arī ārpus tā, man ir jāpiemin ārkārtīgi svarīgais darbs, ko veic Eiropas Padomes Tieslietu sistēmu efektivizācijas komisija, ko mēs pazīstam arī ar saīsinājumu CEPEJ, kas ir Eiropas Padomes specializētā institūcija justīcijas jomā. CEPEJ tika dibināta, lai nodrošinātu tiešu atbalstu dalībvalstīm, lai tās varētu uzlabot savas tieslietu sistēmas, padarot tās efektīvākas, kā arī uzlabot justīcijas kvalitāti, lai panāktu, ka tiesu sistēma atbilst Eiropas Padomes standartiem. Tas tika darīts, arī lai samazinātu pārmērīgo Eiropas Cilvēktiesību tiesas darba slodzi un lai šo slodzi novirzītu no pārnacionālā uz nacionālo līmeni.

Vairāk nekā 15 gadu laikā CEPEJ aktīvi iesaistījusies reformu veicināšanā un atbalstīšanā Eiropā justīcijas jomā. Šo gadu laikā intensīvas darbības rezultātā esam izstrādājuši ļoti plašu rīku un metožu diapazonu, ko var izmantot gan tiesneši, gan tiesu priekšsēdētāji, gan arī tiesu sistēmas augstākās amatpersonas un citas iesaistītās puses. It īpaši tādās jomās kā tiesu sistēmas novērtēšana, tiesu darba pārvaldība, kā arī augstākās kvalitātes un tiesvedības ātruma nodrošināšana. Tāpat arī strādājam pie tā, lai sekmētu mediāciju, kā arī labāku tiesu lēmumu izpildi.

Vienlaikus mums ir arī jāatzīst tas, ka mūsdienu sabiedrība ļoti ātri mainās, un tas nepārprotami ietekmē arī tiesu sistēmas. Mūsdienās visas tās iespējas, ko piedāvā informāciju tehnoloģijas un arī prediktīvās justīcijas piemērošana, īpaši tas, ko nodrošina mākslīgais intelekts, tas viss rada izaicinājumus, bet sniedz arī iespējas mūsu tiesu sistēmām visā Eiropā. Var minēt, ka mākslīgais intelekts kā visprogresīvākā tehnoloģija, kas ir iesaistīta šajās lielajās digitālajās pārmaiņās, šķiet, ir arī visdaudzsološākā, bet vienlaikus arī izraisa ļoti svarīgas diskusijas.

Pieaug bažas gan politiskajā, gan arī sabiedrības līmenī visā pasaulē attiecībā uz algoritmu un automātiskas datu apstrādes tehniku izmantošanas paplašināšanos, kas ievērojami ietekmē cilvēktiesību īstenošanu. Ta visa rezultātā izskan aicinājumi ieviest stingrāku kontroli un stingrāku regulējumu. Nesen CEPEJ pieņēma Eiropas Ētikas hartu (*European Ethical Charter*) par mākslīgā intelekta izmantošanu tieslietu sistēmās un to vidē, kas pirmo reizi Eiropā sniedz principu ietvaru, kas var kalpot par vadlīnijām politikas veidotājiem, likumdevējiem un arī tieslietu profesionāļiem, pievērsties šai straujajai attīstībai mākslīgā intelekta izmantošanā valstu tiesu procesos. Mums ir jāpatur prātā tas, ka mākslīgajam intelektam vajadzētu pastiprināt, nevis mazināt tiesiskuma garantijas, kā arī justīcijas kvalitāti. Pieņemot hartu, CEPEJ vēlējas veicināt pozitīvu mākslīgā intelekta izmantošanu, kas, no vienas puses, var kalpot juridiskajiem profesionāļiem un var tikt piemērota to vajadzībām. Bet, no otras puses, to izmantojot, ir arī jārespektē individuālās tiesības un brīvības, ko garantē Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Šobrīd mēs strādājam pie mākslīgā intelekta produktu sertificēšanas sistēmas, kas ir izveidota justīcijas sektoram, un tas tiek darīts, ievērojot Eiropas Ētikas hartas principus.

Es lepojos ar to, ka pēdējo gadu laikā CEPEJ ir kļuvusi par starptautiski atzītu organizāciju, kas nodrošina ekspertus un resursus, lai varētu attīstīt un dalīties ar risinājumiem tieslietu sektorā. Šajā kontekstā es gribētu īpaši uzsvērt sadarbību, kas izveidojusies starp CEPEJ un Latvijas atbildīgajām institūcijām. Man ir liels prieks, ka Tieslietu padome, Augstākā tiesa, kā arī Tieslietu ministrija – visas ir iesaistītas, un arī visas vienlīdz ir apņēmušās šo sadarbību realizēt. 2018.gadā CEPEJ, kā arī nacionālie partneri sekmīgi īstenoja projektu ar nosaukumu „Latvijas tieslietu sistēmas vispārējais novērtējums”, balstoties uz CEPEJ izstrādāto metodoloģiju un rīkiem. Šo vērtējumu veica CEPEJ ekspertu komanda, kas vērtēja Latvijas tiesu sistēmas organizāciju un sniegumu, it īpaši attiecībā uz

tās neatkarību, pārvaldību un pakalpojumu kvalitāti. Tika izveidotas individualizētas rekomendācijas, kā šī sistēma varētu tikt uzlabota. Tas viss pasniegts visaptverošā vērtējuma ziņojumā, kas tika apspriests ar iesaistītajām pusēm un tika arī publiski prezentēts 2018.gada aprīlī.

Pats par sevi saprotams, ka šis ziņojums tika izstrādāts ar noteiktu mērķi, proti, veicināt jaunu darbības virzienus, lai nodrošinātu rekomendāciju izpildi. Šis bija gan attiecīgo valsts iestāžu mērķis, gan, protams, tika domāts arī par tālāku sadarbību starp Latvijas iesaistītajām pusēm un Eiropas Padomi un Eiropas Savienību. Man ir liels prieks, ka Latvijas Tieslietu ministrija ir aicinājusi Eiropas Padomi un Eiropas Komisiju turpināt atbalstīt valsts centienus justīcijas jomā.

Mēs, CEPEJ, esam priecīgi par to, ka varēsim realizēt jaunu projektu ar nosaukumu „Piekļuves justīcijai stiprināšana Latvijā”, sekmējot mediāciju un juridiskās palīdzības pakalpojumus, kā arī atbalstot tiesu politikas attīstību un tiesu pārvaldības kvalitātes uzlabošanu. Šis projekts tika uzsākts vakar. Projekta mērķis ir arvien uzlabot tiesu sistēmas organizāciju un funkcionēšanu, attīstīt mediācijas izmantošanu un arī atbalstīt tālāku valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sistēmas attīstību. Ceru, ka pēc šī projekta veiksmīgas realizēšanas tiesu klienti Latvijā sastapsies ar uzlabotu tiesu darba efektivitāti un uzlabotiem pakalpojumiem.

Vienlaikus gribētu pievērst jūsu uzmanību Eiropas Justīcijas dienas svinībām, kas notika 25.oktobrī Norvēģijā. Tas bija pasākums, ko organizē Eiropas Padome un Eiropas Komisija, lai tuvinātu tiesas tās klientiem, mazinātu barjeras un veidotu dialogu starp klientiem un tiesnešiem, informētu iedzīvotājus par to tiesībām,

palielinātu viņu uzticēšanos tiesām, kā arī sniegtu labāku izpratni par tiesu sistēmas funkcionēšanu. Ciešā sadarbībā ar Norvēģijas iestādēm mēs svinējām Eiropas Justīcijas dienu, kas tika organizēta Oslo. Notika seminārs par tiesnešu lomu mediācijā, kā arī 10. Justīcijas kristāla svaru balvas pasniegšanas ceremonija. Eiropas Padome piešķir šo balvu par inovatīviem projektiem. Tas notiek reizi divos gados, sākot jau ar 2005.gadu, sniedzot iespēju atklāt, izcelt un arī dalīties ar inovācijām, kuru mērķis ir uzlabot tiesu sistēmu administrāciju. Šogad piedalījās 45 projekti no 20 valstīm, no kuriem četri nonāca „īsajā sarakstā”, un pagājušajā nedēļā tika paziņots uzvarētājs, kas saņēma 2019.gada Justīcijas kristāla svaru balvu. Tā bija Slovēnijas Augstākā tiesa ar projektu „Justīcijas kvalitāte”. Pārējie trīs projekti bija no Nīderlandes, Beļģijas un Spānijas, un arī tie tika novērtēti kā labā prakse, un tiem tika piešķirta īpaša atzinības balva. Nīderlandes projekts bija par mediāciju, bet no Spānijas savukārt bija projekts, kas saistīts ar tiesiskumu kibertelpā. Es aicinātu arī jūs izmantot šīs mūsu kaimiņvalstu radītās inovācijas.

Dārgie kolēģi, es gribētu vēlēt jums tik daudz profesionālu sasniegumu, cik iespējams atbilstoši tām pulēm, ko jūs ieguldāt savu pilnvaru īstenošanā. Latvijas tiesu sistēmai es gribētu vēlēt veiksmīgas turpmākās reformas un aizvien pieaugošu sabiedrības uzticību. Arī nākotnē gaidīšu mūsu sadarbības turpinājumu ar Latvijas tiesu sistēmu, un mēs, protams, darīsim visu, lai padarītu šo sadarbību par panākumu stāstu.

Vēl piebilstu, ka es kā tiesnesis no Azerbaidžānas, kā tiesu sistēmas pārstāvis uzskatu, ka man ir tiešām liels gods stāvēt šeit jūsu priekšā un uzrunāt savus Latvijas kolēģus. Paldies par uzmanību!

AKTUALITĀTES TIESNEŠU PROFESIONĀLĀS DARBĪBAS NOVĒRTĒŠANĀ

Māris VĪGANTS,
Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētājs

Godātie konferences dalībnieki!

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija (turpmāk – Kolēģija) ir Latvijas tiesnešu pašpārvaldes institūcija, kuras kompetence, sastāvs un ievēšanas kārtība noteikta likumā „Par tiesu varu”. Kolēģija savas funkcijas pilda

saskaņā ar kolēģijas reglamentu, kas ir apstiprināts ar Tieslietu padomes lēmumu.

Nemot vērā, ka kolēģija ir tiesnešu pašpārvalde, secināms, ka tikai tiesnešu deleģētiem pārstāvjiem ir piešķirtas tiesības pildīt likumā noteiktos pienākumus, kas savukārt norāda uz institucionālu autonomiju lēmumu pieņemšanā, kas ir saistīti ar tiesnešu profesionālo darbību un tiesneša karjeras virzību.

Kolēģijā ievēlēja tiesneša pilnvaru termiņš ir četri gadi, un Tiesnešu konference ievēl Tiesnešu kvalifikācijas kolēģiju deviņu tiesnešu sastāvā. Atbilstoši likumam „Par tiesu varu” kolēģijā tiek ievēlēti tiesneši no pirmās instances tiesas, apelācijas instances tiesas un Augstākās tiesas, tādējādi kolēģijas sastāvs aptver visu instanču tiesas, un kolēģija ir kompetenta izvērtēt atbilstošā apjomā ikvienu Latvijas tiesneša profesionālo darbību.

Kvalifikācijas kolēģija savus pienākumus pilda šādā sastāvā: Māris Vīgants – kolēģijas priekšsēdētājs, Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājs; Silva Reinholde – kolēģijas priekšsēdētāja vietniece, Kurzemes apgabaltiesas priekšsēdētāja; Gunita Galiņa – Kurzemes rajona tiesas tiesnese; Ināra Zariņa – Rīgas rajona tiesas tiesnese; Kristīne Zdanovska – Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnese; Marianna Terjuhana –

Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas priekšsēdētāja; Arturs Freibergs – Augstākās tiesas senators; Aivars Keihs – Augstākās tiesas senators; Rudite Viduša – Augstākās tiesas senatore.

Kvalifikācijas kolēģijas darbību nodrošina Tiesu administrācija, un kolēģijas sēdes notiek ne retāk kā vienu reizi mēnesī.

Kolēģijas kompetence noteikta likumā „Par tiesu varu”, un kolēģijas pamatuzdevums ir veikt tiesnešu profesionālās darbības kārtējo novērtēšanu, kā arī ārpuskārtas novērtēšanu likumos paredzētajos gadījumos. Papildus tam kolēģija pieņem tiesneša amata kandidāta kvalifikācijas eksāmenu, dod atzinumu par tiesneša iecelšanu amatā. Pēc trīs amatā nostrādātiem gadiem kolēģija novērtē tiesneša profesionālo darbību un sniedz atzinumu par apstiprināšanu amatā bez pilnvaru termiņa ierobežojuma vai par atkārtotu iecelšanu tiesneša amatā uz diviem gadiem. Kolēģija tiesīga dot atzinumus par tiesnešu pārcelšanu amatā cita tādas pašas vai augstākas instances tiesā, izņemot par tiesnešiem, kuri kandidē uz Augstākās tiesas tiesneša amatu.

Kvalifikācijas eksāmenu 2018.gadā kārtoja pieci rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amata kandidāti, no tiem eksāmenu nenokārtoja viens kandidāts. Savukārt līdz 2019.gada oktobrim kvalifikācijas eksāmenu kārtoja pieci rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amata kandidāti, kuri sekmīgi nokārtoja eksāmenu, bet no diviem Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātiem viens kandidāts eksāmenu nenokārtoja.

Pildot likumā noteiktās funkcijas, diskusiju un vērtēšanas ceļā tiek doti kolēģijas atzinumi jautājumos par tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanu.

Novērtēšanas procesā kolēģijas sēdē piedalās tiesneši, kuri izsaka savus apsvērumus par secinājumiem vai faktiem, kas norādīti kolēģijai iesniegtajos dokumentos (tiesas priekšsēdētāja atsauksme par tiesneša darbu, augstākas instances tiesas tiesneša atsauksme un tajā norādīto nolēmumu izvērtējums, kā arī tiesneša pašnovērtējums, statistikas ziņas par tiesneša darbu, informācija par tiesneša dalību apmācībās, pieredzes apmaiņas vizītes un papildu informācija, kuru kolēģija ir atzinusi par nepieciešamu pieprasīt, lai iespējami vispusīgāk tiktu novērtēts tiesneša profesionālais sniegums novērtējamajā laika periodā (piecu gadu periods no iepriekšējās novērtēšanas).

Kārtējais novērtēšanas periods ir sācies 2018.gadā un laika periodā no 2018.gada janvāra līdz šodienai kolēģija jau ir paveikusi ievērojamu darbu apjomu – profesionālās darbības kārtējā novērtēšana veikta 262 rajona (pilsētas) tiesu un apgabaltiesu tiesnešiem un 15 Augstākās tiesas tiesnešiem. Šajā laika periodā veikta profesionālās darbības novērtēšana arī 18 jaunajiem tiesnešiem, kuri pēc iecelšanas amatā ir nostrādājuši trīs gadus.

Jāatzīmē, ka kolēģija šajā laika periodā ir sniegusi arī negatīvus atzinumus par četrām pirmās instances tiesas tiesnešu profesionālo darbību, un ir noteikts termiņš atkārtotai tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanai.

Disciplinārtiesā pārsūdzēti divi kolēģijas lēmumi par negatīvu profesionālās darbības novērtējumu, taču Disciplinārtiesā sūdzības atzina par nepamatotām un atstāja spēkā kolēģijas lēmumus.

Vēršu uzmanību uz apstākli, ka negatīva vērtējuma sekas, kas noteiktas likumā, ir saistītas ar to, ka pēc

noteikta laika perioda, kas nevar būt ilgāks par diviem gadiem, kolēģija vērtē tiesneša profesionālo darbību. Ja tiek atkārtoti sniegts negatīvs profesionālās darbības vērtējums, likums „Par tiesu varu” paredz, ka kolēģijai ir jāvēršas Saeimā ar ierosinājumu par tiesneša atlaišanu no amata. Tas ir izņēmuma gadījums un līdzšinējā kolēģijas darbībā šādi lēmumi nav pieņemti.

Atšķirībā no iepriekšējā novērtēšanas perioda (2013.–2015.) kolēģijas reglamentā ir ieviestas novitātes, kas saistītas ar kolēģijas tiesībām, sniedzot pozitīvu atzinumu, lēmumā norādīt ieteikumus profesionālās darbības pilnveidei. Šādi kolēģija rīkojas, ja, veicot novērtēšanu, kolēģijai iesniegtajos dokumentos tiek konstatēts, ka tiesneša profesionālajā darbībā ir kāds aspekts, kas ir jāpilnveido. Kolēģija, sniedzot kopumā pozitīvu darbības vērtējumu, lēmumā norāda ieteikumu (vai ieteikumus) par to jomu, kādā tiesnesim ir jāpilnveido profesionālā darbība. Tādējādi tiek veicināta tiesneša profesionālo prasmju līdzsvarota izaugsme, un tas savukārt uzlabo tiesneša profesionālo sniegumu.

Kolēģijas ieskatā ir svarīgi, lai tiesnešu izpratne par nepieciešamību novērtēt profesionālo darbību un aktīvi šajā procesā līdzdarboties atbilstu tam, kas norādīts likumā „Par tiesu varu”, jo tiesneša profesionālās darbības novērtēšanas mērķis ir veicināt tiesneša nepārtrauktu profesionālo izaugsmi visas viņa karjeras laikā, tādējādi uzlabojot tiesneša un tiesas darba kvalitāti.

Aicinu visus Latvijas tiesnešus īpaši uzmanību uz to, ka kvalitatīvas tiesas un tiesneša darbs ir mērķis, kas noteikts likumā un likumdevēja ieskatā tas ir sasniedzams, ja tiesnešu pašpārvalde regulāri novērtē tiesnešu profesionālo sniegumu. Kolēģijai konstatējot būtiskus trūkumus tiesneša profesionālajā darbībā, tie tiek analizēti motivētā atzinumā par tiesneša negatīvu profesionālās darbības novērtējumu vai arī kolēģija sniedz ieteikumus tiesneša profesionālās darbības pilnveidei, ja tiesneša profesionālā darbība kopumā tiek novērtēta pozitīvi.

Godāti kolēģi, ir ļoti svarīgi apzināties, ka sabiedrībai ir tiesības paļauties, kas tiesnesis savus amata pienākumus pilda kvalitatīvi, saskaņā ar likumu un atbilstoši ētikas normām.

Katrā darbā var tikt pieļautas kļūdas, taču svarīgi ir izprast kļūdu rašanās cēloņus un turpmāk tās neatkārtot. Taču, pildot amata pienākumus, nedrīkst izturēties pavirši un pildīt pienākumus formāli, neiedziļinoties katra izlemjamā jautājuma būtībā. Ikvienam ir tiesības sagaidīt, ka tiesneša rīcība un pieņemtie lēmumi atbildīs gan likuma burtam, gan likuma garam.

Tiesneša darbības lietas izskatīšanas laikā tiesas sēžu zālē vai tiesneša izturēšanās un rīcība ārpus tās, tiesneša saskarsmes prasmes saziņā ar kolēģiem, lietas dalībniekiem un citām personām, kā arī procesuālo dokumentu noformēšanas kvalitāte dažādos tās aspektos rada priekšstatu par tiesu sistēmu kopumā.

Par kolēģijas turpmāko darbu

- Turpināt un līdz 2021.gada decembrim pabeigt 209 tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanu: 190 rajona (pilsētas) tiesu un apgabaltiesu tiesneši, 19 Augstākās tiesas tiesneši.
- Kolēģija savā darbībā arī turpmāk atbilstoši rīkosies, ņemot vērā kolēģijai iesniegtajos dokumentos norādītos apstākļus, jo īpaši tiesnešu

viedokli par apstākļiem, kas kavē sekmīgu profesionālo darbību. Kolēģija jau ir vērsusies Tieslietu padomē ar informatīvu ziņojumu par to, ka patlaban likumā ietvertais pienākums tiesnesim ņemt vērā advokātu noslodzi, plānojot procesuālo darbību veikšanas laiku, ievērojami mazina tiesvedības procesa efektīvu norisi, jo īpaši sarežģītu un apjomīgu krimināllietu un civillietu izskatīšanu. Kolēģijas ziņojums pamatots ar apstākļiem, kas norādīti tiesnešu profesionālās darbības pašnovērtējumā un kuru atbilstību nav pamata apšaubīt.

- Atzīmējams, ka ļoti bieži tiesneši pašnovērtējumos kā apstākļi, kas kavē amata pienākumu izpildi, ir norādījuši uz būtiskiem trūkumiem Tiesu informatīvās sistēmas un Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas sistēmas darbībā, norādīts uz paaugstinātu noslodzi pirmās instances tiesās, kas atrodas Rīgas tiesas apgabala darbības teritorijā, kā arī akcentēts jautājums par tiesnešu atbalsta personāla mainību pirmās instances tiesās, jo īpaši tiesās, kas atrodas Rīgā.
- Kolēģija turpinās stiprināt atgriezenisko saikni ar tiesu priekšsēdētājiem, arī turpmāk nepieciešamības gadījumā aicinot tiesu priekšsēdētājus piedalīties kolēģijas sēdēs un izteikt detalizētāku viedokli par tiesneša profesionālo darbību saistībā ar darba organizācijas noteikumu ievērošanu, tādējādi nodrošinot

informācijas iegūšanu par tiesneša profesionālo darbību attiecīgajā aspektā.

- Arī turpmāk kolēģija informēs tiesu priekšsēdētājus par tiem lēmumiem, kuros norādīti ieteikumi tiesneša profesionālās darbības pilnveidei. Kolēģijas ieskatā tiesnesim un tiesas priekšsēdētājam ir jāsadarbojas, atrodot visefektīvāko iespējamo risinājumu profesionālās darbības līdzsvarotai pilnveidei. Šāda sadarbība respektē tiesneša neatkarību un nodrošina, ka tiesas priekšsēdētājs pilda likumā noteiktos amata pienākumus.
- Konstatējot priekšnoteikumus, kolēģija gatava vērsties Tieslietu padomē un citās institūcijās ar iniciatīvām, lai padarītu tiesu sistēmas funkcionēšanu efektīvāku. Tā, piemēram, aicināt apsvērt iespēju izstrādāt citādus kritērijus Augstākās tiesas tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanai vai arī izvērtēt priekšnoteikumus grozījumiem likumā „Par tiesu varu”, paredzot, ka tiesnesim pēc apstiprināšanas Augstākās tiesas tiesneša amatā netiek veikta profesionālās darbības kārtējā novērtēšana. Otrs priekšlikums – aicināt Tieslietu padomi rīkoties, lai izstrādātu vienotu tiesas nolēmumu noformēšanas standartu, kas būtu jāņem vērā pirmās instances un apelācijas instances tiesām, kā labās prakses piemēru ņemot vērā Augstākās tiesas pieredzi vienota nolēmumu standarta izstrādāšanā un ieviešanā.

NOSLĒDZAS VIENS POSMS TIESNEŠU DISCIPLINĀRĀS ATBILDĪBAS JOMĀ

Pēteris DZALBE,
Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs

Iepriekšējais gads un šis gads ir valsts un valsts institūciju dažādu jubileju gads. Arī saistībā ar tiesnešu disciplināratbildību šajā gadā ir divdesmit pieci gadi, kopš pieņemts un stājās spēkā Tiesnešu disciplinārās atbildības likums, un divdesmit gadi, kopš ievēlēja pirmā Tiesnešu disciplinārkolēģija.

Raugoties vēsturē, pēc Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas tiesnešu disciplināratbildībā var izdalīt starposmu un pirmo posmu, kas noslēdzas šajās dienās.

Man bija dota iespēja piedalīties tiesnešu pašpārvaldes institūcijās, kuru kompetencē ietilpa disciplinārlietu izskatīšana, izņemot gadu, kad biju ievēlēts par jaunizveidotās Disciplinārtiesas priekšsēdētāju.

Ar 1990.gada 1.marta likumu tika apstiprināts „Nolikums par Latvijas PSR tiesnešu disciplināro atbildību, tiesnešu un tautas piesēdētāju atsaukšanu un pirmstermiņa atbrīvošanu”. Nolikums noteica, ka tiesnesi var saukt pie disciplinārās atbildības sakarā ar vainīgu darbību vai bezdarbību par likumības pārkāpumu tiesas lietu izskatīšanā, par citu dienesta pārkāpumu, par necienīgu rīcību. Lietas par tiesnešu disciplinārajiem pārkāpumiem izskatīja attiecīgi tautas tiesnešu kvalifikācijas kolēģija un Augstākās tiesas tiesnešu kvalifikācijas kolēģija. Ierosināt disciplinārlietu bija tiesīgi Augstākās tiesas priekšsēdētājs un tieslietu ministrs. Disciplinārsodu tiesnesim varēja uzlikt ne vēlāk kā vienu mēnesi pēc disciplinārā pārkāpuma atklāšanas dienas, neskaitot dienesta pārbaudes laiku un laiku, kad tiesnesis nav bijis darbā pamatotu iemeslu dēļ, bet ne vēlāk kā vienu gadu pēc pārkāpuma izdarīšanas dienas. Kvalifikācijas kolēģija varēja uzlikt šādus disciplināros sodus: aizrādījumu; rājienu; stingro rājienu. Tautas tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmumu varēja pārsūdzēt Augstākās tiesas tiesnešu kvalifikācijas kolēģijā, bet Augstākās tiesas tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmumu varēja pārsūdzēt PSRS Augstākās tiesas tiesnešu kvalifikācijas kolēģijā divu nedēļu laikā.

1992.gada 15.decembrī tika pieņemts tiesu varas pamatlikums – Latvijas Republikas likums „Par tiesu varu”, kas stājās spēkā 1993.gada 1.janvārī. Likums noteica, ka tiesnesi var saukt pie disciplinārās atbildības par tišu likuma pārkāpumu tiesas lietas izskatīšanā; par darba pienākumu nepildīšanu; par necienīgu rīcību; par administratīvo pārkāpumu. Savukārt par kārtību, kādā tiesnesi sauc pie disciplinārās atbildības, bija norāde, ka to nosaka Latvijas Republikas likums. Ar minēto likumu tika izveidota arī apgabaltiesu tiesnešu kvalifikācijas kolēģija un noteikta jauna kvalifikācijas kolēģiju lēmumu pārsūdzēšanas kārtība, attiecīgi augstāka līmeņa tiesnešu kvalifikācijas kolēģija.

1994.gada 27.oktobrī tika pieņemts Tiesnešu disciplinārās atbildības likums, kas stājās spēkā 1994.gada 24.novembrī. Šā likuma Pārejas noteikumos norādīts, ka ar likuma spēkā stāšanās spēku zaudē 1990.gada 1.marta likums „Par nolikuma „Par Latvijas PSR tiesnešu disciplināro atbildību, tiesnešu un tautas piesēdētāju atsaukšanu un pirmstermiņa atbrīvošanu” apstiprināšanu” un ka līdz Apgabaltiesu tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas ievēšanai tai likumā paredzētās funkcijas veic Augstākās tiesas tiesnešu kvalifikācijas kolēģija.

1998.gada 15.oktobra likums „Grozījumi likumā „Par tiesu varu””, kas stājās spēkā 1998.gada 12.novembrī, noteica, ka tiesnešu konference, aizklāti balsojot, ievēl tiešu disciplinārkolēģiju, savukārt pamatu un kārtību tiesneša saukšanai pie disciplinārās atbildības nosaka speciālais likums.

Ar 1998.gada 15.oktobra likumu „Grozījumi Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā” noteikts, ka lietas par rajona (pilsētu) tiesu, zemesgrāmatu nodaļu, apgabaltiesu un Augstākās tiesas tiesnešu disciplinārajiem un administratīvajiem pārkāpumiem izskata tiesnešu disciplinārkolēģija. Tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāvā ir Augstākās tiesas priekšsēdētājs un viņa vietnieks, trīs Augstākās tiesas tiesneši, divi apgabaltiesu priekšsēdētāji, divi rajonu (pilsētu) tiesu priekšsēdētāji un divi zemesgrāmatu nodaļu priekšnieki. Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļus (izņemot Augstākās tiesas priekšsēdētāju) ievēl tiesnešu konference, aizklāti balsojot.

1999.gada 12.februārī notika Latvijas tiesnešu konference. Kā vēstija Latvijas Republikas oficiālais izdevums „Latvijas Vēstnesis”, uz konferenci bija pulcējušies aptuveni 300 no 397 Latvijas tiesnešiem. Tiesnešu konference, aizklāti balsojot, līdzšīņejo triju kolēģiju vietā, kuras apsprieda gan tiesnešu kvalifikācijas, gan disciplinārlietas dažādu līmeņu tiesās, ievēlēja divas – Tiesnešu kvalifikācijas kolēģiju un Tiesnešu disciplinārkolēģiju. Tiesnešu disciplinārkolēģija darbu uzsāka šādā sastāvā: Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs Augstākās tiesas priekšsēdētājs Andris Guļāns, Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieks Pāvēls Gruzīņš, senatore Ruta Zaķe, tiesneses Aiva Zariņa, Valda Eilande, apgabaltiesu priekšsēdētāji Jānis Muižnieks un Pēteris Dzalbe, rajona tiesu priekšsēdētāji Irēna Poļikarpova un Juris Kāvis, Zemesgrāmatu nodaļu priekšnieki Arnis Naglis un Inga Zālite. Par disciplinārkolēģijas sekretāri tika iecelta Daina Cinkus.

Laika gaitā sakarā ar grozījumiem likumos, amatu izmaiņām, administratīvo tiesu izveidošanu Tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāvs mainījās. Tās sastāvā bija

senatori, tiesneši, priekšsēdētāji un priekšnieki Valerijans Jonkāns, Ivars Bičkovičs, Artūrs Freibergs, Anita Poļakova, Raimonds Grāvelsiņš, Jānis Neimanis, Aldis Laviņš, Sandra Strence, Helēna Muižniece, Iveta Krēvica, Andris Ozols, Gunārs Siliņš, Inese Kiršteine.

Pirmo posmu jeb tā saukto priekšnieku posmu Tiesnešu disciplinārkolēģija noslēdz šādā sastāvā: priekšsēdētājs Pēteris Dzalbe, priekšsēdētāja vietniece Edīte Knēgere, kolēģijas locekļi Pēteris Opincāns, Inta Lauka, Valerijans Maksimovs, Līvija Slica, Inguna Preisa, Ilze Freimane, Ilgvars Jaungēlze, Elga Guitāne, Žanna Zujeva, sekretāre Sanita Jefmova.

Ar 2018.gada 6.septembra likumu „Grozījumi Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā”, kas stājās spēkā 2018.gada 5.oktobrī, likuma 2.panta otrās daļas pirmais teikums izteikts šādā redakcijā: „Tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāvā ir viens Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnesis, viens Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnesis, viens Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta tiesnesis, viens Administratīvās apgabaltiesas tiesnesis, viens apgabaltiesas civillietu kolēģijas tiesnesis, viens apgabaltiesas krimināllietu kolēģijas tiesnesis, viens Administratīvās rajona tiesas tiesnesis un divi rajona (pilsētu) tiesas tiesneši, no kuriem viens ir specializējies civillietu izskatīšanā, bet otrs – krimināllietu izskatīšanā”. Jau iepriekš, 2017.gadā, bija noteikts, ka Tiesnešu disciplinārkolēģijas priekšsēdētāju un viņa vietnieku ievēl tiesnešu disciplinārkolēģija no savu locekļu vidus. Līdz ar to Tiesnešu disciplinārkolēģijas ievēšanas principi ir pielīdzināti citu tiesnešu pašpārvaldes institūciju – Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas un Tiesnešu ētikas komisijas – ievēšanas principiem.

Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma Pārejas noteikumi noteic, ka Tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāvs, kas ievēlēts līdz šā likuma 2.panta otrās daļas grozījuma par tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāvu spēkā stāšanās dienai, turpina savu darbu līdz jauna tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāva ievēšanai kārtējā tiesnešu konferencē. Kandidāti Tiesnešu disciplinārkolēģijai ir pieteikti, un 5.novembrī paredzēta elektroniskā balsošana. Aicinu tiesnešus atbildīgi izvērtēt katru kandidātu un balsot, jo – kādus pārstāvjus un priekšstāvjus ievēlēsīm vēlētajās institūcijās, ar tādiem būs jādzīvo un jāstrādā.

Pašreizējās Tiesnešu disciplinārkolēģijas darbā var izdalīt trīs pamatvirzienus:

1. disciplinārlietu izskatīšana;
2. dalība likumprojektu apspriešanā;
3. komunikācija ar sabiedrību.

Jāuzsver, ka Tiesnešu disciplinārkolēģija nav institūcija, kas darbojas pastāvīgi, un tā uz sēdēm tiek sasaukta, ja nepieciešams izlemt disciplinārkolēģijas kompetencē esošus jautājumus. Tiesneša pamatpienākums ir tiesas spriešana, un lietu izskatīšana un iztiesāšana tiek plānota vairākus mēnešus uz priekšu. Piedalīšanās disciplinārkolēģijas sēdēs, materiālu izpēte saistīta ar tiesneša darba pārplānošanu, kas var skart arī procesos iesaistītās personas. Līdzšinējā prakse bija Tiesnešu disciplinārkolēģijas sēdes sasaukt piektdienās, ievērojot katra jautājuma izskatīšanai noteikto termiņu. Jāatzīmē, ka Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļi apzinīgi, godprātīgi pildīja savus pienākumus.

Kopš 1999.gada, kad tika ievēlēta Tiesnešu disciplinārkolēģija, līdz 2019.gada 1.novembrim izskatītas 249 disciplinārlietas, vidēji gadā 11–12 lietas. Ir bijuši atsevišķi kāpumi un kritumi lietu skaita ziņā – tā 2003. un 2005.gadā izskatītas 19 disciplinārlietas, 2006., 2007., 2014. gadā 17 disciplinārlietas, bet 2008.gadā 5 disciplinārlietas.

Jau agrāk publiski esmu teicis, ka Tiesnešu disciplinārkolēģija stāv tiesnešu neatkarības un padotības vienīgi likumam sardzē un tā nav tikai un vienīgi sodīšanai izveidota tiesnešu pašpārvaldes institūcija. Ja tiesnesis vainojams disciplinārpārkāpuma izdarīšanā, tad viņam jāpiemēro attiecīgi ietekmēšanas līdzekļi, bet ja disciplinārlieta ierosināta nepamatoti, ir jāaizstāv tiesnesis.

Tiesnešu disciplinārkolēģija nav tā pateicīgākā tiesnešu pašpārvaldes institūcija. Darbs tajā saistīts ar negatīvām emocijām, no tās nav sagaidāma profesionālas karjeras izaugsme, iespēja iegūt piemaksas pie algas, skaidrojumi par uzvedības modeļiem. Turklāt arī attieksme pret pieņemtajiem lēmumiem nebūs viennozīmīga. Neraugoties uz to, manuprāt, Tiesnešu disciplinārkolēģija strādāja organizēti, mierīgi, nosvērti, stabili un atbildīgi ārpus jebkādas ietekmes. Ja man būtu tiesības, es katram esošajam un bijušajam disciplinārkolēģijas loceklim un sekretārem izsniegtu pateicības rakstus.

Tiesnešu disciplinārkolēģijas darba sekmīgai organizēšanai un nodrošināšanai liela loma ir sekretārei. Turklāt Tiesnešu disciplinārkolēģija saņem personu iesniegumus un sūdzības gan par jautājumiem, kas saistīti ar tiesas spriešanu, gan par globāliem, ja tā drīkst teikt, jautājumiem. Atkarībā no iesnieguma, sūdzības satura tā tiek nosūtīta amatpersonai, kurai ir tiesības lemt par disciplinārlietas ierosināšanu, vai sniegta atbilde. Atbilstu sagatavošanu veic sekretāre.

Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā tā darbības laikā ir izdarīti 7 grozījumi. Iespējamo likuma grozījumu apspriešanās tika aicināta un piedalījās arī Tiesnešu disciplinārkolēģija, gan mutvārdos, gan rakstveidā paūzot viedokli par attiecīgajiem grozījumiem dažādās institūcijās.

Būtiskākie grozījumi likumā bez jau minētā disciplinārkolēģijas sastāva jautājumiem jāatzīmē disciplināratbildības noilgums un Tiesnešu disciplinārkolēģijas kompetences paplašināšana.

Sākotnēji disciplināratbildības vispārējais termiņš bija 1 gads, speciālais – 1 mēnesis. Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma 1994.gada 24.novembra redakcijā vispārējais noilguma termiņš – seši mēneši, speciālais trīs mēneši, no 1998.gada 12.novembra vispārējais noilguma termiņš pagarināts līdz 2 gadiem. Kopš 2017.gada 19.jūlija Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā noilgums reglamentēts šādi: „Disciplinārsodu tiesnesim var uzlikt triju mēnešu laikā pēc disciplinārlietas ierosināšanas dienas, neskaitot tiesneša pagaidu prombūtnes laiku, bet ne vēlāk kā divu gadu laikā pēc disciplinārā vai administratīvā pārkāpuma izdarīšanas dienas. Par pagaidu prombūtnes laiku tiek uzskatīts atvaļinājums, pārejošas darbnespējas laiks, kad tiesnesis nepilda amata pienākumus citu attaisnojošu iemeslu dēļ. Par pagaidu prombūtni šā likuma izpratnē netiek uzskatīts laiks, kurā tiesnesis ir atstādināts no amata”. Iespējams, ka tuvākajā laikā atkal tiks aktualizēts jautājums par tiesnešu disciplinārās atbildības noilgumu.

Ar 2018.gada 5.oktobri ir paplašināta Tiesnešu disciplinārkolēģijas kompetence, proti, Tiesnešu disciplinārkolēģija var noteikt tiesnesim profesionālās darbības ārpuskārtas novērtēšanu. Bet ar 2017.gada 19.jūliju ir samazināta tieslietu ministra kompetence disciplinārlietu ierosināšanā, ministrs ir tiesīgs ierosināt disciplinārlietas par rajonu (pilsētu) tiesu, to zemesgrāmatu nodaļu un apgabaltiesu tiesnešiem, izslēdzot no ministra kompetences Augstākās tiesas tiesnešus.

Šobrīd Tieslietu padomē tiek apspriesti likumprojekti, kas saistīti ar tiesnešu administratīvās atbildības imunitātes atcelšanu, tiesneša atstādināšanas no amata procesu. Tiesnešu disciplinārkolēģija ir iesniegusi Tieslietu padomei rakstveida un jau apspriestajā daļā mutvārdu viedokli šajos jautājumos ar piebildi, ka jaunievēlētajai Tiesnešu disciplinārkolēģijai var būt arī cits viedoklis.

Tāpat kā nemitīgi noris normatīvo aktu pilnveidošana, tā arī Tiesnešu disciplinārkolēģija turpina pilnveidot lēmumu kvalitāti.

Tiesneša disciplinārlietā pieņemtie lēmumi pēc to spēkā stāšanās tiek nosūtīti visiem tiesu priekšsēdētājiem. Disciplinārlietā pieņemtais lēmums, izņemot lēmumu par disciplinārlietas materiālu nosūtīšanu Ģenerālprokuratūrai jautājuma lemsānai par kriminālprocesa uzsākšanu, pēc tā stāšanās spēkā tiek publicēts tīmekļvietnē, aizsedzot to informācijas daļu, kas atklāj personas datus, tai skaitā sensitīvus personas datus. Kopš 2017.gada 19.jūlija, publicējot disciplinārlietā pieņemto lēmumu tīmekļvietnē, lēmumā pie atbildības sauktās personas vārds un uzvārds netiek aizsegts. Tīmekļvietnē lēmums atrodas visu tā aktīvo periodu, proti, vienu gadu (disciplinārsoda dzēšana) vai laiku līdz disciplinārsoda noņemšanai. Līdz ar to interesentiem ir iespēja iepazīties ar Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumiem.

Ne mazāk svarīgs virziens Tiesnešu disciplinārkolēģijas darbā ir komunikācija ar plašsaziņas līdzekļiem. Novērojumi un pieredze rāda – ja pats ko pateiksi, daudzi tam neticēs, ja to pateiks žurnālists, daudzi tam ticēs.

Līdzšinējā prakse bija tāda, ka informāciju (mutvārdu vai rakstveida) par Tiesnešu disciplinārkolēģijas darbu sniedza kolēģijas priekšsēdētājs vai viņa uzdevumā kolēģijas priekšsēdētāja vietnieks vai kolēģijas loceklis. Nav jāsatraucas, ka intervija notiek, piemēram, pusstundu vai sniegta plaša atbilde, bet publiski parādās daži teikumi vai dažas sekundes un varbūt subjektīvi ne tie svarīgākie mirkli. Svarīga ir attieksme, kā tiek pasniegts iegūtais materiāls. Komunikācija ir mijiedarbība, un sižets vai raksts ir tās rezultāts. Abām pusēm ir jābūt sapratnei, par ko runā vai raksta vai arī pilda kādu konkrētu uzdevumu. Tiesnešu disciplinārkolēģija nav izvairījusies komunicēt caur žurnālistiem ar sabiedrību. Dažkārt, it īpaši pēdējā laikā, lasot, klausoties un skatoties paziņojumus, rodas pārdomas par dzīvošanu un darbošanos dažādās realitātes.

Sniedzot ieskatu Tiesnešu disciplinārkolēģijas darbā, pabeidzu strādāt Tiesnešu disciplinārkolēģijā. Paldies tiesnešiem par doto uzticību, Tiesnešu disciplinārkolēģijas bijušajiem un esošajiem locekļiem, sekretārem par ieguldīto darbu, un novēlu izturību jaunievēlētajai Tiesnešu disciplinārkolēģijai.

* Ziņojums publicēts saīsināti

RAKSTĀM PAŠI SEV LIKUMU

Alla ŠILOVA,
Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētāja

Vispirms vēlos pateikties par iespēju uzstāties tiesnešu konferencē. Šodien runāšu par Tiesnešu ētikas kodeksu, Tiesnešu ētikas komisijas darbu, par mūsu darbu, jo sabiedrība no mums sagaida ne vien taisnīgu spriedumu, balstītu uz tiesību normām, bet arī cieņu pret likumu, ētikas normām, ētiskumu gan darbā, gan ārpus darba.

Tiesnešu ētikas kodekss Latvijā bija jau kopš 1995. gada 20. aprīļa, bet pirmais Tiesnešu ētikas komisijas sastāvs tika izveidots 2008. gada 11. aprīlī, pēc trīspadsmit gadiem, kad sākās konkrētu dzīves situāciju izvērtēšana saskaņā ar Ētikas kodeksā ierakstītajām tiesnešu ētikas normām, veidojot, var teikt, Latvijas tiesnešu ētikas judikatūru.

Tiesnešu ētikas kodekss šobrīd sastāv no pieciem kanoniem, kas noteic tiesneša uzvedības normas.

Jau pirmajos Tiesnešu ētikas komisijas skaidrojumos un atzinumos parādījās Tiesnešu ētikas komisijas atsaucis uz Tiesnešu uzvedības Bangaloras principiem, kas tika apstiprināti 2002. gadā, lai ieviestu tiesnešu ētikas standartus. To mērķis ir sniegt tiesnešiem norādījumus un palīdzēt arī sabiedrībai saprast un atbalstīt tiesnešu darbu, kā arī lai papildinātu pastāvošās ētikas normas, kuras ir saistošas tiesnešiem.

Strādājot ar Latvijas Tiesnešu ētikas kodeksu, komisijas locekļi arvien biežāk saskārās ar tā nepilnībām un trūkumiem, jo vairākas Latvijas Tiesnešu ētikas kodeksa normas neatbilst mūsdienu situācijām, dublē likumos noteiktos aizliegumus, bet dažas vispār nav piemērojamas, jo nepamatoti ierobežo tiesneša rīcību, tostarp arī ārpusdarba, attiecībā ar ģimenes locekļiem.

Iespēju robežās Tiesnešu ētikas komisija rīko izbraukuma sēdes un tajās ir apspriedusi ar tiesnešiem Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa pilnveidošanas nepieciešamību. Tiesneši ir atzinuši, ka šāda nepieciešamība pastāv, jo vairāki kanoni ir zaudējuši aktualitāti, mainoties likumiem, bet daži nav iekļauti, kas norāda uz nepieciešamību pārskatīt un pilnveidot ētikas normas.

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 91.² panta pirmās daļas 5. punktu viena no Tiesnešu ētikas komisijas funkcijām ir izstrādāt Tiesnešu ētikas kodeksa normas un iesniegt tās apstiprināšanai Tiesnešu konferencē. Turklāt 2014. gadā Ministru kabinets nosūtīja komisijai Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) ceturtās

kārtas novērtēšanas ziņojumu par Latviju un informatīvo ziņojumu „Par GRECO rekomendācijām un to izpildes nodrošināšanu”, kurā arī GRECO eksperti bija secinājuši, ka Tiesnešu ētikas kodekss ir novecojis. Ņemot vērā minēto, Ministru kabinets uzdeva Tiesnešu ētikas komisijai aktualizēt Tiesnešu ētikas kodeksu. Arī Valsts kontrole savā 2017. gada revīzijas ziņojumā „Vai tiesu iekārtas attīstības pasākumi ir veicinājuši tiesu darbības efektivitāti?” norādījusi uz nepieciešamību izvērtēt un pilnveidot Tiesnešu ētikas kodeksu.

Ņemot vērā minēto, komisija ir aktualizējusi Tiesnešu ētikas kodeksu un 2019. gada septembrī nodeva to tiesnešiem apspriešanai.

Tiesnešu ieteikumi, komentāri un labojumi Tiesnešu ētikas komisijā netika saņemti līdz pat šai dienai, līdz ar to konferences darba kārtībā nebija iespējams paredzēt Tiesnešu ētikas kodeksa apspriešanu. Apzinot tiesnešu noslodzi, bet, izmantojot iespēju, tomēr aicinu tiesnešus atrast laiku un iepazīties ar aktualizētā kodeksa redakciju un izteikties par to.

Tiesnešu ētikas kodeksa pilnveidošanu Tiesnešu ētikas komisija veica, izmantojot tikai savus resursus. Uzsākot darbu, komisijas locekļi iepazinās ar citu valstu tiesnešu ētikas standartiem un secināja, ka tie veidoti principu veidā, kas tika atzīts arī par mums piemērotu modeli.

Aktualizētais Tiesnešu ētikas kodekss sastāv no preambulas un pieciem kanoniem – neatkarība, godprātība un cieņa, objektivitāte, kompetence, atbildība. Katrā kanonā ir ietverta principa būtība un tā piemērošanas jomas.

Apspriežot aktualizēto Tiesnešu ētikas kodeksu, lūdzu ņemt vērā, ka, salīdzinot ar šobrīd spēkā esošo kodeksu, tas ir veidots kā tiesnešu ētikas darbības un uzvedības principu kopums, tajā vairs nav iekļauti detalizēti uzvedības noteikumi, kaut arī tika saglabāti kanoni. Atbalstu šādai pieejai izteica arī tie tiesneši, kuri apmeklēja komisijas izbraukuma sēdes un apsprieda ar komisiju kodeksa aktualizāciju. Tāpat Tiesnešu ētikas kodeksā vairs nav minētas situācijas, kuras šodien tiek reglamentētas normatīvajos aktos.

Tiesnesim ir izvirzītas augstas uzvedības prasības un standarti. Mēs paši esam izvēlējušies kļūt par tiesnešiem un ikdienas dzīvē mums jāpieturas pie noteiktām vērtībām, kas ir ētikas principi. Mums ir iespēja tos pilnveidot, lai tie nebūtu par apgrūtinājumu vai neatkarības ierobežojumu tiesneša darbā, gluži otrādi – lai tie mums palīdzētu pieņemt lēmumu sarežģītā situācijā un izvairīties no neētiskas rīcības. Demokrātiskā sabiedrībā ļoti svarīga ir sabiedrības uzticēšanās tiesu varai un tiesnešu morālajai autoritātei un godprātībai. Ir būtiski, lai tiesneši respektētu un cienītu savu amatu un censtos pastiprināt un saglabāt paļaušanos uz tiesu varu.

Gribētos mūsu kodeksa pilnveidošanas un apstiprināšanas procesu salīdzināt ar likuma pieņemšanu – šobrīd mēs rakstām paši sev likumu, kas mums būs jāievēro katru dienu, katrā lietā un katrā sarežģītā dzīves situācijā, un lai Tiesnešu ētikas komisija spētu saglabāt tās proaktīvo padomdevējas lomu ar tiesnešu ētiku saistītajos jautājumos, kā arī stingri norādīt uz ētikas normu pārkāpumiem.

Lai mums tas izdodas!

Četras tiesneses, kas izvirzītas par kandidātēm Tieslietu padomes locekļa amatam, iepazīstina ar sevi un savu redzējumu darbam Tieslietu padomē

TIESLIETU PADOMES LOCEKĻA KANDIDĀTU REDZĒJUMS SAVAM DARBAM PADOMĒ

Līga AŠMANE,
Zemgales rajona tiesas priekšsēdētāja

Labdien, kolēģi! Vispirms liels paldies tiem kolēģiem, kuri mani izvirzīja šim amatam, novērtēja manu darbu un prasmes. Paldies arī tiem kolēģiem, kuri neļāva

atteikties kandidēt, jo tāda doma bija. Un tā kā neesmu atteikusies kandidēt, man bija laiks apdomāt, ko es varu piedāvāt, ja jūs mani ievēlētu šajā amatā, un ko es varu dot.

Pirmkārt, es gribu teikt, ka tā ir mana pieredze, kas ir iegūta, gandrīz 21 gadu strādājot par tiesnesi. Bet pati nozīmīgākā un pati būtiskākā šim amatam man šķiet tā pieredze, ko esmu ieguvusi tiesas priekšsēdētāja amatā. Un jo sevišķi – īstenojot dzīvē tiesu teritoriālo reformu. Jo tie bija izaicinājumi, kādi nebija gaidīti, tā bija pieredze, kādu, nu es varu apgalvot, nevar iegūt tiesnesis, strādājot vienā savā tiesā. Tā bija pieredze un iespēja paskatīties uz sistēmu kopumā, ieraudzīt daudzus aspektus citādāk, nekā bija domāts pirms tam. Un vēl viens izaicinājums, kas ir šobrīd, – reforma, iekļaujot zemesgrāmatu tiesnešus vispārējās jurisdikcijas tiesas sastāvā. Tā atkal ir pieredze.

Un šī pieredze kopā ar maniem gadiem ir mana bagātība, mana brīvība. Brīvība, nevis neatkarība – brīvība savos uzskatos, brīvība izteikt savus uzskatus un brīvība arī rīkoties.

Aija ĀVA,
Kurzemes rajona tiesas priekšsēdētāja vietniece

Sveicināti, kolēģi! Esmu Kurzemes rajona tiesas priekšsēdētāja vietniece. Savu tiesneša karjeru esmu uzsākusi Rīgā, Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesā. Man ir bijis tas gods pildīt šīs tiesas priekšsēdētāja pienākumus, kas, bez šaubām, ir ielikuši savu artavu arī manās zināšanās un manā pieredzē.

Šobrīd esmu nomainījusi reģionu, strādāju Kurzemes rajona tiesā Liepājā. Domāju, ka mans pieresums varētu būt reģionālās pārstāvniecības nodrošināšana Tieslietu padomē. Uzskatu, ka tam ir nozīme – tiešā veidā spējot informēt Tieslietu padomi par to, kā procesi, kas mums visiem ir svarīgi, norisinās reģionos, vienlaikus zinot, kā ir strādāt Rīgā. Domāju, ka tā varētu būt mana individuālā nianse darbam Tieslietu padomē.

Skatoties uz Tieslietu padomes darbību kopumā un diezgan daudz par to domājot pēdējās dienās, es gribētu nākotnē palielināt Tieslietu padomes ietekmi attiecībā uz tiesu varas pārstāvniecību publiskajā telpā. Es saskatu tur gan lielus resursus, gan lielas iespējas. Sākot jau ar to, ka Tieslietu padomes darbības atspoguļojums gan masu medijiem, gan sabiedrībai, gan mums pašiem iet vienā mazā lodziņā Augstākās tiesas mājaslapā. Manuprāt, sabiedrība netiek pietiekami informēta par Tieslietu padomes lēmumiem. Man būtu priekšlikums Tieslietu padomei apdomāt iespēju lēmumus turpmāk sastādīt arī argumentēti motivētus, nevis tikai težu veidā, kā tas ir šobrīd. Un Tieslietu padomes locekļiem plašāk piedalīties diskusijās gan ar sabiedrību, gan ar medijiem, gan ar mums – tiesnešiem. Manuprāt, tas būtu ļoti svētīgi gan sabiedrībai, lai uzzinātu Tieslietu padomes darbības mērķus, pieņemtos lēmumus un informāciju par tiesu sistēmas virzību, gan mums kā tiesnešiem, jo arī mums kā tiesu sistēmas sastāvdaļai reizēm ir tāda sajūta, ka ir vajadzīgs kāds, kas pastāv par mums. Mēs varam katrs individuāli izteikties savās lietās, runājot par pieņemtajiem nolēmumiem, un mēs to darām. Bet es gribētu redzēt arī Tieslietu padomi kā tādu tiešām tiesu varas pārstāvniecību sabiedriskajā publiskajā telpā visplašākajā veidā.

Tas ir mans vēlējums Tieslietu padomei, jo saskatu, ka šajā ziņā ir daudz neizmantotu resursu, kas neprasa ne likumu grozījumus, ne arī kādus īpašus ieguldījumus, jo Tieslietu padomē jau šobrīd strādā gan gudri, gan harizmātiski kolēģi. Un paldies viņiem par to, ko viņi dara.

Signe GRĪNBERGA,
Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas priekšsēdētāja vietniece

Labdien, cienījamie kolēģi. Esmu Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas tiesnese, arī šīs tiesas priekšsēdētāja vietniece un šobrīd pildu kādu laiku arī tiesas priekšsēdētāja pienākumus. Vispirms, kolēģi, gribu pateikties par to uzticību, ka izvirzījāt manu kandidatūru. Es to augstu novērtēju un reizē arī saprotu, ka ar savu līdzšinējo darbošanos esmu iemantojusi jūsu uzticību.

Runājot par Tieslietu padomes darbu, uzskatu, ka pašlaik Tieslietu padome ar tās pieņemtajiem lēmumiem

ir darījusi visu iespējamo, lai stiprinātu sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Piemēram, ir konceptuāli atbalstījusi tiesnešu imunitātes administratīvo pārkāpumu lietās atcelšanu. Kā arī izlēmusi vairākus tiesu sistēmai nozīmīgus jautājumus, piemēram, tiesnešu un tiesu darbinieku atbildības jautājumu, ir izvirzījusi jaunus kritērijus tiesu priekšsēdētāju, to vietnieku ievēlēšanai. Arī šobrīd Tieslietu padome stāv ārkārtīgi interesantu un radošu procesu priekšā – Tieslietu padomes izaicinājums ir jaunas tiesnešu atlases kārtības izstrādāšana.

Runājot par manu pieredzi, es ne tikai kā tiesnese un tiesas priekšsēdētāja vietniece, bet arī piedaloties Tieslietu ministrijas krimināltiesību darba grupā un arī dažādos starptautiskos pasākumos, kas ir saistīti ar krimināltiesību jomu, esmu ar savu pieredzi un attiecīgo viedokli. Domāju, arī piedaloties Tieslietu padomes darbā, es savu viedokli spēšu aizstāvēt. Es strādāju par tiesnesi jau vienpadsmito gadu un zinu visas tās mieles, visu to *drēbi*, kas ir tiesneša darbam, un varu teikt, ka tiesneša darbs ir ne tikai grūts un atbildīgs, bet vienlaikus arī radošs un interesants. Tie kolēģi, kuri mani zina, ir jau izteikuši atzinību, izvirzot manu kandidatūru Tieslietu padomes locekļa amatam. Bet tiem, kuri nezina, varu teikt, ka ar savu pieredzi un personīgām īpašībām varēšu kvalitatīvi un ar lielu atbildības sajūtu veikt man uzticētos pienākumus.

Inga PUTRA,
Zemgales rajona tiesas tiesnese

Labdien, konferences dalībnieki! Labdien, mani lieliskie kolēģi! Tā ir liela atbildība šodien Jūs uzrunāt un viest Jūsos uzticēšanos man uzticēt šo ārkārtīgi nozīmīgo amatu. Paldies Latvijas Tiesnešu biedrībai par manas kandidatūras izvirzīšanu. Latvijas Tiesnešu biedrības valdē ir pārstāvētas visas specializācijas, visas instances, abi dzimumi un tiesneši ar dažādu darba pieredzi ilguma ziņā, līdz ar to domāju – viņi ir saskatījuši manā darbā, manā attieksmē tās kvalitātes, kas spētu dot Tieslietu padomes darbībā pozitīvu pienesumu.

Šodien konferencē uzrunās gandrīz katrs uzdeva kaut ko Tieslietu padomei. Liekas, ka Tieslietu padomes loceklim, ja kādu ievēl, ir jāpārdala visas lietas uz jums, lai var tikt galā ar visiem darbiem un papildu pienākumiem. Bet jābūt man pašai pret sevi godīgai un jābūt godīgai arī pret Jums – Tieslietu padomes locekļa amats laikam nav tas amats, kuru iegūstot, var laimē priecāties, jo pēdējā laikā, pavērojot Tieslietu padomes tiešraides, redzam – darbs ir ārkārtīgi saspringts, darbs ir smags un atbildīgs. Man kā sievietei gribētos, lai tādu smagumu nestu vīrieša platie un spēcīgie pleci, bet šodien uz skatuves ir četras daiļas dāmas. Taču jāatzīst, ka dzīve mani ir apveltījusi ar ārkārtīgi platiem un spēcīgiem pleciem. Un 10 gadu darba pieredze, 7 no tiem administratīvā tiesneša, trīs – vispārējās jurisdikcijas,

specializējoties krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās, manus muskuļus ir tikai pieaudzējusi. Tieslietu padomes locekļa amats ir milzu izaicinājums. Es nekad savā dzīvē neesmu atteikusies ne no viena izaicinājuma, un visi izaicinājumi ir vainagojušies panākumiem, un augļus no šiem panākumiem baudu ne tikai es pati, bet visi cilvēki man apkārt. Par to, protams, man liels prieks. Kaut vai daudzus gadus atpakaļ man piedāvātā iespēja nolasīt kādu lekciju nu ir pārvērtusies par manu hobiju, kas atveldzē manu smago ikdienu, un manas lekcijas ir plaši apmeklētas un ļoti augstu novērtētas. To daru jau astoņus gadus, un paldies Jums par teicamo novērtējumu. Tas dod stimulu strādāt turpmāk.

Par Tieslietu padomes darbu ikdienā un aktualitātēm, par ko šodien runājam. Jāsaka, par tiesnešu imunitātes atcelšanu administratīvie tiesneši jau pirms septiņiem gadiem visi nobalsoja. Tāpat ir runāts par to, ka ir jāizvirza jaunas kvalitātes, jaunas prasības jaunajiem tiesnešiem. Par ekonomisko tiesu izveidi – redzu, ka Tieslietu padomes viedoklis saskan arī ar manu pārliecību. Manuprāt, tas dos man spēku ātrāk iekļauties šajā darbā un dot savu pienesumu. Protams, var daudz runāt, ko Tieslietu padome var darīt un uzlabot – tas procesa gaitā.

Vairāki no Tieslietu padomes locekļiem ir ar mani sadarbojušies, esam kopā strādājuši gan darbā, gan ārpus tiešā darba. Viņi zina manas darbaspējas, manu atbildību, manu attieksmi pret tiesiskumu, pret to, ka man rūp mana un tiesu darba kvalitāte. Man rūp, ko citi par mums domā, un man rūp vissvarīgākais – ko mēs paši par sevi domājam. Tas, ka mēs ar Tieslietu padomes kolēģiem esam un būsim, tā teikt, uz viena viļņa, palīdzēs man ātri iekļauties šajā darbā, jo Tieslietu padome ir komandas darbs, nevis individuāla performance.

Nākamo nedēļu laikā Jums ir jāpieņem ļoti atbildīgs lēmums, jo ir četras kandidātes, acimredzot, labākās no labākajām, drosmīgākās no drosmīgākajām, uzņēmīgākās un atbildīgākās no atbildīgākajām. Novēlu veiksmi man un pārējām kandidātēm. Savukārt Jums novēlu, lai izsvērts un pārdomāts lēmums.

LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCES REZOLŪCIJA PAR TIESNEŠU UN TIESU DARBINIEKU ATLĪDZĪBU

2019. gada 1. novembrī

Tiesnešu konference, ņemot vērā:

- Latvijas Republikas Satversmes 83.pantu, no kura izriet, ka pienācīga tiesnešu darba samaksa ietilpst Latvijas Republikas Satversmes 83.pantā ietvertās tiesnešu neatkarības saturā;
- likuma „Par tiesu varu” 92.panta otrās daļas 3.punktā noteikto, ka Tiesnešu konference apspriež materiālās un sociālās nodrošināšanas un citus būtiskus tiesnešu darba jautājumus;
- Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā paredzēto par tiesnešu un tiesu darbinieku atalgojumu;
- Satversmes tiesas 2017.gada 26.oktobra priekšmetā lietā Nr.2016-31-01 „Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 4.panta deviņās daļas un 6.¹ panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 83. un 107.pantam” paustās atziņas;
- Tieslietu padomes 2018.gada 15.oktobra lēmumā Nr.347 „Par grozījumiem Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā” ietvertos priekšlikumus;
- Tieslietu padomes 2019.gada 30.septembra lēmumu Nr.113 „Par Augstākās tiesas prioritārajiem pasākumiem un budžeta pieprasījumu 2020.gadam” un lēmumu Nr.114 „Par rajonu (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu budžeta pieprasījumu 2020.gadam”, kuros atzīts par nepietiekamu budžeta pieprasījums daļā par tiesu darbinieku atalgojuma palielināšanu līdz maksimālajam apmēram esošā normatīvā regulējuma ietvaros,

ievērojot:

- Deklarācijā par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību 174.punktā teikto, ka „sekmēsīm sabiedrības uzticēšanos tiesu varai, kas balstīta uz tiesiskuma nostiprināšanu un tiesu sistēmas prestiža paaugstināšanu”;
- Ministru kabineta ārkārtas sēdē 2019.gada 11. oktobrī atbalstīto likumprojektu „Par valsts budžetu 2020.gadam” un likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022.gadam”, kurā tiesu varai – tiesnešu un tiesu darbinieku konkurētspējīga atalgojuma nodrošināšanai – nav paredzēti papildu līdzekļi;
- 2019.gada 11.oktobrī sabiedrības apspriešanai Valsts kancelejas nodoto likumprojektu „Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums”, kurā cita starpā paredzēts tiesnešu un tiesu darbinieku atalgojuma tiesiskais regulējums, un likumprojekta anotācijā norādīto, ka „atlīdzības sistēma valsts un pašvaldību institūcijās pārskatīta un pilnveidota, lai tā spētu nodrošināt konkurētspējīgu atlīdzību valsts pārvaldē, kas veicinātu stabili, efektīvu un atklātu valsts un pašvaldību institūciju darbu”;
- ka tiesnešu atalgojums likumprojektā „Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un

darbinieku atlīdzības likums” pēc būtības nav pārskatīts un nav konkurētspējīgs ar izpildu varas un likumdevēja varas attiecīgu amatpersonu atalgojumu;

- ka tiesiskuma nostiprināšana un tiesu sistēmas prestiža paaugstināšana nav iedomājama bez augsti kvalificētiem un motivētiem tiesnešiem un tiesu darbiniekiem, ko nodrošina tiesneša statusam atbilstošs atalgojums un tiesu darbinieku konkurētspējīgs atalgojums,

pauž nožēlu:

- par līdzšinējo valdības un Saeimas īstenoto nepietiekošo politiku tiesu varas stiprināšanas jomā, ilgstoši neparedzot un nenodrošinot tiesneša statusam atbilstošu atalgojumu, tādējādi spiežot tiesnešus vairākkārtīgi vērsties Latvijas Republikas Satversmes tiesā savu tiesību aizsardzībai, kas norāda uz izpildu varas un likumdevēja varas nepietiekamu izpratni par tiesu varas lomu un nozīmi Latvijas Republikas kā tiesiskas un demokrātiskas valsts attīstībā;
- par līdzšinējo valdības un Saeimas nepietiekošo rīcību, ilgstoši atliekot un nerisinot tiesu darbinieku nekonkurētspējīgā atalgojuma problēmu, tādējādi neveicinot tiesu varas pilnvērtīgu attīstību un nesekmējot tiesu varas prestiža celšanu,

uzsver, ka tiesneša amatam atbilstošs un tiesu darbiniekiem konkurētspējīgs atalgojums ir priekšnosacījums līdzsvarotai visu Latvijas Republikas valsts varas atzaru attīstībai, tādējādi veicinot un stiprinot tiesiskuma nostiprināšanu Latvijas Republikā,

aicina likumprojekta „Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums” turpmākā izskatīšanas laikā ņemt par piemēru Igaunijas Republikā esošo valsts pārvaldes finansēto amatpersonu atalgojuma modeli, kurā valsts amatpersonas atalgojuma sistēma veidota, ievērojot loģisku atalgojuma hierarhiju atbilstoši ieņemamo amatu nozīmīgumam, kā arī ņemt vērā Tieslietu padomes 2018.gada 15.oktobra lēmumā Nr.347 paustās atziņas par tiesnešu atalgojumu un Tieslietu padomes 2019.gada 30.septembra lēmumā norādīto par tiesas darbinieku atalgojumu,

pieprasa likumprojekta „Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums” turpmākās izskatīšanas laikā nodrošināt tādu atlīdzības sistēmu, lai tā ievērotu līdzsvaru starp visiem valsts varas atzariem un būtu konkurētspējīga ne tikai valsts pārvaldē izpildu varas un likumdevēja varas atzarā, bet arī tiesu varas atzarā,

atzīst, ka valsts un tiesu sistēmas jēgpilnai attīstībai ir nepieciešams kvalitatīvs dialogs starp valsts varas atzariem ne tikai atlīdzības sistēmas pilnveides jautājumos, tādēļ izsaka apņemšanos to nodrošināt no savas puses un aicina izpildu varu, likumdevēja varu uz pilnvērtīgu sadarbību, kas balstīta cieņpilnā dialogā un vērsta uz konstruktīvu, valstisku risinājumu rašanu,

uzdod Tiesu administrācijai nosūtīt šo rezolūciju Valsts prezidentam, Saeimai un Ministru kabinetam.

Konferences vadītāja I.Freimane

Tiesneši balso par rezolūciju

Rezolūcijas iniciators – Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnesis Zigmunds Dundurs

TIESNEŠU KONFERENCES LĒMUMI

PAR TIESLIETU PADOMES LOCEKĻA IEVĒLĒŠANU

- Par Tieslietu padomes locekli no rajona (pilsētu) tiesnešu vidus Tiesnešu e-konferencē 2019.gada 13.novembrī ievēlēja Aija ĀVA, Kurzemes rajona tiesas priekšsēdētāja vietniece.

PAR TIESNEŠU KVALIFIKĀCIJAS KOLĒGIJAS LOCEKĻA IEVĒLĒŠANU

- Par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekli no apgabaltiesu civillietu tiesas kolēģiju vidus Tiesnešu e-konferencē 5.novembrī ievēlēja Marianna TERJUHANA, Zemgales apgabaltiesas tiesnese.

PAR TIESNEŠU DISCIPLINĀRKOLĒGIJAS LOCEKĻU IEVĒLĒŠANU

Par Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļiem Tiesnešu e-konferencē 5.novembrī ievēlēti:

- Līvija SLICA, Augstākās tiesas tiesnese, – no Administratīvo lietu departamenta tiesnešu vidus;

- Valerijs MAKSIMOVŠ, Augstākās tiesas tiesnesis, – no Civillietu departamenta tiesnešu vidus;
- Pēteris OPINCĀNS, Augstākās tiesas tiesnesis, – no Krimināllietu departamenta tiesnešu vidus;
- Ilona RŪKE, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnese, – no rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu vidus, specializējusies civillietu izskatīšanā;
- Ilze FREIMANE, Administratīvās rajona tiesas priekšsēdētāja, – no Administratīvās rajona tiesas tiesnešu vidus.

Par Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļiem Tiesnešu e-konferencē 13.novembrī ievēlēti:

- Ilgvars JAUNĢELŽE, Kurzemes rajona tiesas priekšsēdētājs, – no rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu vidus, specializējies krimināllietu izskatīšanā;
- Kaspars BERĶIS, Administratīvās apgabaltiesas tiesnesis – no Administratīvās apgabaltiesas tiesnešu vidus;
- Alla ŠILOVA, Latgales apgabaltiesas civillietu kolēģijas priekšsēdētāja, – no apgabaltiesu civillietu kolēģiju tiesnešu vidus;
- Inguna PREISA, Zemgales apgabaltiesas priekšsēdētāja, – no apgabaltiesu krimināllietu kolēģiju tiesnešu vidus.

III LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCE

Konferences vadītāja Administratīvās rajona tiesas priekšsēdētāja Ilze Freimane un sekretārs Zemgales apgabaltiesas tiesnesis Aigars Sniedzītis

Civiltiesību sekcijas darbu vada Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšsēdētājs Aigars Strupišs, par nolēmumu kvalitāti ar kolēģiem runā arī Civillietu departamenta tiesneses Edīte Vernuša un Dzintra Balta

Krimināltiesību sekcijā referē Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta zinātniski analītiskie padomnieki Jānis Baumanis un Nora Magone, bet departamenta priekšsēdētājs Pēteris Dzalbe akcentē aktualitātes ne tikai krimināltiesībās, bet visā tiesu sistēmā

Administratīvo tiesību sekcijā Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments izvēlējies runāt par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas aktualitātēm, un par lektoriem aicināti Tieslietu ministrijas, Finanšu ministrijas un Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvji, bet par patiesā labuma guvēju atklāšanu – Uzņēmumu reģistra pārstāvis

IV PIEREDZE: KOMANDĒJUMU INFORMĀCIJA UN ATZIŅAS

**Administratīvo lietu departamenta tiesnese Jautrite BRIEDE
pedalijās Eiropas Savienības Tiesas organizētajā tiesnešu forumā**

(Luksemburga, 2019.gada 17.novembris – 20.novembris)

Pasākuma pirmajā plenārsesijā aplūkoti divi jautājumi: 1) prejudiciālā nolēmuma tiesvedība: jaunākā judikatūra par procesuāliem jautājumiem; 2) jaunākās judikatūras tendences tiesu iestāžu neatkarības jomā.

Līguma par Eiropas Savienības darbību 267.panta trešā daļa uzliek pienākumu dalībvalsts tiesu pēdējai instancei uzdot prejudiciālu jautājumu Eiropas Savienības Tiesai par Savienības normu interpretāciju. Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai dalībvalsts tiesai nav pienākuma uzdot jautājumu, ja tā konstatē, ka izvirzītais jautājums nav nozīmīgs vai par attiecīgo normu jau ir sniegta interpretācija, vai ja Savienības tiesību pareiza piemērošana ir tik acīmredzama, ka nerodas nekādas saprātīgas šaubas. Šādas iespējamības pastāvēšana ir jāizvērtē atkarībā no Savienības tiesību raksturīpašībām, īpašajām grūtībām, ko rada to interpretācija, un no riska, ka judikatūra Savienībā atšķirsies.

Tiesas priekšsēdētājs K.Lenarts informēja, ka atbilstoši nesen veiktajam pētījumam dalībvalstīs nepastāv vienota pieeja, kad dalībvalsts tiesa vērsas ar jautājumu Savienības tiesā. Piemēram, Portugāles tiesas nevērsas, ja interpretācija ir „absolūti skaidra”, Polijas – ja nav nekādu šaubu, Francijas un Igaunijas tiesas vērsas tikai tad, ja saskata nopietnas interpretācijas grūtības.

K.Lenarts vērsa uzmanību uz Eiropas Savienības Tiesas 2018.gada 4.oktobra spriedumu lietā C-416/17 par Francijas pienākumu neizpildi saistībā ar prejudiciāla jautājuma neuzdošanu. Šajā lietā Francijas Augstākā administratīvā tiesa – Valsts Padome (*Conseil d'État*), izskatot nodokļu lietu, bija analizējusi Eiropas Savienības Tiesas spriedumu līdzīgā lietā pret Lielbritāniju un bija konstatējusi, ka izskatāmajā lietā piemērojamas normas ir atšķirīgas, tāpēc tai šķita, ka interpretācija ir skaidra, un tā izlēja lietu, nevērsoties ar prejudiciālo jautājumu. Eiropas Komisija cēla prasību pret Franciju Eiropas Savienības Tiesā. Savienības Tiesa piekrita Komisijai, ka Francijas Valsts Padome nevarēja būt pārliecināta, ka Savienības Tiesas sprieduma argumentācija arī šajā lietā būtu tieši tāda pati kā bija Lielbritānijas lietā. Savienības

Tiesa konstatēja, ka konkrētajā lietā Valsts Padome izmantoja nepareizu interpretāciju un nonāca pie nepareiza risinājuma, kas nozīmē, ka brīdī, kad tā taisīja spriedumu, nebija izslēdzama saprātīgu šaubu pastāvēšana par šo interpretāciju. Valsts Padomei bija jāvērsas ar jautājumu, lai novērstu kļūdainas Savienības tiesību interpretācijas risku.

K.Lenarts atzina, ka dažkārt Eiropas Savienības Tiesa pārāk detalizēti analizē konkrētās lietas apstākļus, tāpēc dalībvalsts tiesai šķiet, ka konkrētās atziņas uz to neattiecas. Viņš norādīja, ka aktuāls ir jautājums, vai Savienības Tiesai, atbildot uz uzdoto jautājumu, jācenšas atrisināt konkrētā lieta, vai jāmēģina noteikt vispārīgas norādes par interpretāciju. K.Lenarta ieskatā, Eiropas Savienības Tiesai jāmēģina atrast vidusceļš starp konkrētību un abstraktumu, lai šo lietu varētu izmantot arī citas valstīs. Viņaprāt, dalībvalstu tiesām jānošķir tiesību normu interpretācija no tiesību normu piemērošanas.

Zviedrijas Augstākās tiesas tiesnesis T.Bulls norādīja, ka viņam kā dalībvalsts tiesnesim iepriekš minētais spriedums Francijas lietā rada lielas problēmas, jo Eiropas Savienības normas ir ļoti atšķirīgas no dalībvalstu tiesībām, tāpēc dalībvalstu tiesām vienmēr rodas grūtības ar interpretāciju. Viņš vaicāja, vai tiesām dalībvalstu augstākajām tiesām jāuzdod jautājums vienmēr, kad tām rodas jebkādas šaubas par normu interpretāciju. Viņš un arī vairāki citi diskusijas dalībnieki norādīja, ka tiesību normu interpretācija nav nošķirama no tiesību normu piemērošanas, ka tās „ejot roku rokā”. Dalībvalstu tiesām nav saprotams, kad tās var nevērsties ar jautājumu, jo interpretācijas skaidrība (acīmredzama) ir diezgan subjektīvs kritērijs. Nobeidzot diskusiju, K.Lenarts uzsvēra, ka iepriekš minētajā spriedumā pret Franciju Valsts padomei netika pārņemta nelabvēlība, ka ne jau Eiropas Savienības Tiesa rosināja šo jautājumu, bet gan Komisija.

Otrajā plenārsesijā Tiesas priekšsēdētāja vietniece R.Silva de Lapuerta uzsvēra, ka dalībvalstu tiesnešu neatkarība ir ļoti svarīga Eiropas Savienības tiesību

normu piemērošanas kontekstā. Viņa norādīja uz Līguma par Eiropas Savienību 19.pantu, no kura izriet, ka dalībvalstu tiesas veic kontroli arī par Eiropas Savienības tiesību ievērošanu. No Eiropas Savienības tiesību sistēmas viedokļa tiesnešu neatkarība svarīga, arī iedzīvinot normas par prejudiciālā jautājuma uzdošanu, tiesu spriedumu savstarpēju atzišanu un aresta orderi. Tiek prezumēts, ka tiesneši visās dalībvalstīs ir neatkarīgi. Ja ir aizdomas, ka kādā dalībvalstī nav nodrošināta tiesnešu neatkarība, un tiesai konkrētā lietā tas ir būtiski, tiesa var vērsties ar prejudiciālu jautājumu Eiropas Savienības Tiesā, lai tā šo apstākli pārbauda.

Par tiesnešu neatkarību otru ziņojumu sniedza Horvātijas Konstitucionālās tiesas tiesnesis G.Selanecs, kurš stāstīja, ka arī viņa tiesā ir izspriesta tiesnešu algu noteikšanas lieta. Kā vienu no apsvērumiem, ko tiesa bija norādījusi spriedumā, viņš norādīja varas dališanas principu, lai novērstu, ka valsts vara tiek koncentrēta tikai vienā tās atzārā.

Notika trīs darbsemināri. Semināru „Jēdziens „savienības tiesību īstenošana dalībvalstīs”” vadīja Eiropas Savienības Tiesas ģenerāladvokāts M.Bobeks.

Seminārā aplūkots jautājums par Eiropas Savienības normu piemērošanu lietās, kuras pamatā regulē nacionālās tiesību normas. Tiesas ģenerāladvokāts minēja vairākus piemērus, kad Eiropas Savienības Tiesa faktiski bija izlēmusi ar procesu saistītus jautājumus, kas pēc būtības ir dalībvalstu nacionālo tiesību jautājumi. Kā piemēru viņš minēja *Ispas* (Rumānija) lietu C-298/16, kurā jautājums bija par procesa dalībnieku tiesībām ieskatīties lietas materiālos. Kaut arī jautājums bija saistīts ar pievienotās vērtības nodokli, kas ietilpst Eiropas Savienības tiesību sfērā, Savienības Tiesai faktiski bija jārisina procesuāls jautājums. Līdzīgi arī *Dzivev* (Bulgārija) lietā C-310/16 tika lemts par procesa jautājumiem, proti, telefona ieraksta izmantošanu kā pierādījumu situācijā, kad šo atļauju bija devusi tiesa, kura lemšanas brīdī vairs nebija kompetenta.

Diskutēts, ka pastāv procesuālā autonomija, no vienas puses, un Eiropas Savienības Pamattiesību Harta, kurā ietvertas arī procesuālās tiesības, no otras. Kaut arī Harta sākotnēji bija domāta, lai regulētu tieši Eiropas Savienības institūciju darbību, visvairāk spriedumu tomēr ir tieši par dalībvalstu institūcijām, jo dalībvalstu tiesas uzdod jautājumus, piesaucot arī Hartu. Savukārt lietās pret Savienības institūcijām harta tik bieži piesaukta netiekot.

Pirmā diena noslēdzās ar darbsemināru „Eiropas Savienības Vispārējās tiesas aktualitātes un nesēnā judikatūra”.

Otrajā dienā foruma dalībnieki piedalījās tiesas sēdē apvienotajās lietās C-724/18 un C-727/18 *Cali Apartments*.

Lieta saistīta ar īstermiņa mēbelētu dzīvojamo telpu izīrēšanu par maksu (*airbnb pakalpojumi*) un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū normu interpretāciju. Vairākas Francijas pašvaldības ir noteikušas kārtību, ka, lai varētu piedāvāt mēbelētu dzīvokli īstermiņa īrei, personām ir jāsaņem atļauja no pašvaldības. Ar to tiek mēģināts atrisināt problēmu, ka pilsētu centros faktiski nav iespējams izīrēt mājokli ilgtermiņā, bet tikai īstermiņā, jo tas izīrētājiem ir finansiāli izdevīgāk. Tādā veidā, iespējams, tiek pārkāpta direktīvas normas. Lai to noskaidrotu, Francijas Kasācijas tiesa (*Cour de cassation*) vērsusies ar prejudiciāliem jautājumiem Eiropas Savienības Tiesā.

Lietā viedokli sniedza arī vairāku citu dalībvalstu pārstāvji, un visi no viņiem aizstāvēja Francijas regulējumu, norādot, ka noteiktajam ierobežojumam ir leģitims mērķis un tas ir samērīgs. Savukārt Komisijas pārstāvis uzskatīja, ka kritēriji, ko noteikusi konkrētā pašvaldība, ir pārāk neskaidri. Piemēram, neesot skaidrs, vai tie attiecināmi arī uz telpām, ko izīrē universitāšu stažieriem vai Erasmus studentiem. „Tas, kas abstrakti ir pareizi, praksē ne vienmēr ir pareizi,” viņš teica.

Administratīvo lietu departamenta tiesnese Jautrite BRIEDE piedalījās CEPEJ organizētā konferencē „Augstākās tiesas reorganizācija: salīdzinoši un papildinoši viedokļi, kā uzlabot prāvnieku uzticību tiesām”

(Tunisa, 2019.gada 6.novembris – 9.novembris)

Pasākuma mērķis bija atklāt un diskutēt metodes un apstākļus, kas veicina Augstākās tiesas nozīmīgumu un efektivitāti. Diskusija tika fokusēta uz dališanos ar labāko pieredzi, ņemot vērā, ka diskusijas dalībnieki bija no dažādām valstīm ar atšķirīgām tiesiskajām kultūrām. Pasākums pamatā bija adresēts Tunisijas tiesnešiem, Tieslietu padomes locekļiem, prokuroriem (kas faktiski pilda līdzīgu lomu kā ģenerāladvokāti Eiropas Savienības Tiesā), Tieslietu ministrijas darbiniekiem. No ārvalstu ekspertiem piedalījās arī eksperti no Beļģijas, Francijas un Itālijas.

Konferencē tika apskatīti trīs temati: 1) Augstākās tiesas reformēšanas metodoloģija, 2) pieeja Augstākajai tiesai, 3) kā sekmēt judikatūras iedzīvināšanu.

Pirmajā daļā pamatā diskutēts par Augstāko tiesu finansiālo neatkarību. Tunisijas Augstākā tiesa nav finansiāli neatkarīga, tās budžetu veido Tieslietu ministrija. Attiecības starp ministriju un tiesu ir diezgan

saspringtas, Tieslietu ministrija finansiāli pietiekami nenodrošina visas Augstākās tiesas vajadzības. Piemēram, tiesneši nav nodrošināti ar datoriem, viņi izmanto savus personiskos datorus, bet spriedumus par savu naudu dodas izdrukāt pie komersantiem, kas sniedz drukāšanas pakalpojumus.

Otrā tēma tika veltīta tā sauktajiem kasācijas filtriem, kuri Tunisijas Augstākajā tiesā vispār nepastāv. Šī tiesa izskata visas saņemtās lietas, taču līdz ar to tai neveidojas vienota tiesu prakse, par vienu un to pašu tiesību jautājumu tiek dotas atšķirīgas interpretācijas un pieņemti dažādi spriedumi, līdz ar to pārkāpjot vienlīdzības un tiesiskās noteiktības principus. Lielākā daļa no Tunisijas pārstāvjiem, kas piedalījās šajā diskusijā, izteicās par labu kasācijas filtru ieviešanai. Izskanēja pat tāda, no mūsu viedokļa raugoties, neparasta doma, ka pie Augstākās tiesas varētu izveidot komisiju no tiesnešiem, profesoriem un

advokātiem, kas nodarbotos ar izskatāmo lietu atlasī.

Interesanti, ka arī Itālijā faktiski nedarbojas kasācijas filtru sistēma, jo Itālijas konstitūcijā pēc fašistiskā režīma gāšanas tika ierakstīts, ka ikvienam ir tiesības uz viņa lietas izskatīšanu arī Augstākajā tiesā. Tas ir iemesls, kāpēc tik daudz itāļu lietu par tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumiem termiņu dēļ ir Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Itālijas tiesnesis stāstīja, ka dažkārt spriedums, jo īpaši krimināllietās, tiek pārsūdzēts Augstākajā tiesā tikai tāpēc, ka tādējādi lieta netiks ātri izskatīta un persona tiks atbrīvota no soda lietu izskatīšanas termiņa pārkāpuma dēļ. Tāpēc Itālijā šobrīd notiekot mēģinājumi vienkāršot lietu izskatīšanas procesu.

Trešajā daļā notika diskusijas par Augstākās tiesas judikatūras veidošanu, popularizēšanu un apkopošanu. Tunisijas Augstākajai tiesai tikai nesen ir izveidota mājaslapa, taču tā nesniedz informāciju par judikatūru. Tunisijā vispār vēl nav izveidota spriedumu datubāze ar meklēšanas rīkiem. Konferenču dalībnieki ar lielu interesi iepazīs ar Latvijas pieredzi šajā jomā, atzinīgi novērtējot gan Latvijas Augstākās tiesas veidoto judikatūras datubāzi, gan Augstākās tiesas sadarbību ar tiesību aktu vietnes likumi.lv veidotājiem. Ne vien Tunisijas, bet arī Francijas pārstāvis norādīja, ka Baltijas valstis šajā jomā esot attīstījušās vairāk.

Administratīvo lietu departamenta tiesnese Dzintra AMERIKA piedalījās Eiropas Konkurences tiesību tiesnešu asociācijas sadarbībā ar Eiropas Komisiju rīkotajā tikšanās

(Brisele, 2019.gada 14.novembris – 15.novembris)

Eiropas Konkurences tiesību tiesnešu asociācija sadarbībā ar Eiropas Komisiju rīko savstarpējas tikšanās ar mērķi stiprināt nacionālo tiesnešu, kas izskata konkurences lietas, un Eiropas Komisijas Konkurences ģenerāldirektorāta (*Directorate General for Competition*) sadarbību. Tiek apspriesti dažādi problēmjautājumi, kas tiesnešiem rodas praksē, piemērojot Eiropas Savienības tiesības, arī jaunu normatīvo aktu izstrāde vai grozīšana, ņemot vērā arī tiesnešu viedokļus.

Tikšanās dalībnieki informēti par Eiropas Parlamenta un Padomes 2018.gada 11.decembra Direktīvas (ES) 2019/1 par apstākļu nodrošināšanu nolūkā dot dalībvalstu konkurences iestādēm iespēju efektīvāk izpildīt konkurences noteikumus un par iekšējā tirgus pienācīgas darbības nodrošināšanu ieviešanas gaitu. Dalībnieki aicināti sekot līdzi šim procesam un gadījumā, ja valstij rodas problēmas ar direktīvas ieviešanu, ziņot par to komisijai.

Kā viens no būtiskākajiem jautājumiem, kas izraisīja arī plašas tiesnešu diskusijas, bija par konfidencialas informācijas izpaušanu vienam no procesa dalībniekiem. Eiropas Komisija ir sagatavojusi paziņojumu „Par konfidencialas informācijas aizsardzību saistībā ar ES konkurences tiesību privāttiesisko izpildi valstu tiesībās” (pieejams Eiropas Komisijas mājaslapā), kurā analizēts jautājums par piekļuvi pierādījumiem kontekstā ar pierādījumiem, kas satur konfidencialu informāciju. Paziņojums dod norādes, kā rīkoties ar konfidencialu informāciju visa tiesas procesa gaitā, arī laikā, kad šī informācija atrodas jau arhīvā. Eiropas Komisijas sagatavotās vadlīnijas tika arī kritizētas. Dažas valstis atzīst, ka, neatklājot informāciju procesa dalībniekam, tiek pārkāptas konstitucionālās tiesības, un tas nav pieļaujams. Daži iebilda, ka komisija šādi ierobežo valstu brīvību (tostarp brīvību noteikt procesuālos likumus). Lai arī šis Eiropas Komisijas paziņojums ir attiecināms uz civillietām, kurās tiek izskatīti jautājumi par konkurences tiesību pārkāpumiem un zaudējumu atlīdzinājumu, tomēr vadlīnijas var noderēt arī administratīvajās lietās.

Tāpat tika apspriesta Komisijas 2010.gada 20.aprīļa regulas Nr.330/2010 par Līguma par Eiropas Savienības darbību 101.panta 3.punkta piemērošanu vertikālu nolīgumu un saskaņotu darbību kategorijām (spēkā līdz 2022.gada 31.maijam) attīstība, proti, vai ir jāļauj, lai šis regulējums zaudē spēku, vai tas tomēr jāpagarina, vai arī tajā ir jāizdara kādas izmaiņas, ņemot vērā tirgus attīstību kopš 2010.gada un vērā ņemamo digitālā tirgus pieaugumu, kā arī jaunu tirgus spēlētāju parādīšanos digitālajā tirgū. Komisija isumā informēja par šiem jautājumiem, padziļināta, tikai šim jautājumam veltīta tikšanās notiks 2020.gada februārī.

Komisija informēja tiesnešus par to, kā Eiropas Komisija tiek informēta par tiesas spriedumiem, kas ir pieņemti nacionālajās tiesās saistībā ar konkurences tiesībām. Pirms tikšanās tika aizpildīta anketa par nacionālo tiesu praksi un iespējamiem šķēršļiem, kāpēc Eiropas Komisija netiek informēta par šādiem spriedumiem, lai gan Padomes 2002.gada 16.decembra regulas (EK) Nr.1/2003 par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82.pantā, 15.panta 2.punkts to skaidri noteic. Tāpat Eiropas Komisija vēlējas iegūt informāciju par ierobežotas pieejamības informācijas iekļaušanu spriedumos, proti, vai Komisijai nosūtītie spriedumi jau ir rediģēti un vai spriedumus var brīvi publicēt.

Viens no tikšanās darba kārtības jautājumiem paredzēja ieskatu nacionālo tiesu praksē saistībā ar uzņēmumu, kuri ir apvienojuši spēkus, vienotu piedalīšos publisko iepirkumu konkursos. Tika prezentēta arī Latvijas tiesu prakse.

Sniegta informācija arī par Eiropas Komisijas veikto pētījumu saistībā ar valstu pieredzi valsts atbalsta lietās. Pētījums ir pieejams Eiropas Komisijas mājaslapā. Prezentēts arī pētījums „Kartelju nodarīto zaudējumu prasības Eiropā: kā tiesas ir novērtējušas kartelju rezultātā radušos cenu sadārdzinājumus” (*Cartel damages actions in Europe: How courts have assessed cartel overcharges*), kurā ļoti kodolīgā veidā apkopota Eiropas valstu tiesu prakse šādu lietu skatīšanā.

Administratīvo lietu departamenta tiesnese Anita KOVALEVSKA piedalījās Eiropas Tiesnešu apmācības tīkla sadarbībā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu organizētā seminārā tiesnešiem, kas apmāca citus tiesnešus

(Strasbūra, 2019.gada 23.septembris – 25.septembris)

Semināra mērķis bija sniegt zināšanas par jaunāko Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, tiesas procedūrām un tās spriedumu izpildi, iegūt prasmes HUDOC datubāzes lietošanā, kā arī dot iespēju apmeklēt Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas tiesas sēdi.

Semināra pirmajā dienā Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis Branko Lubarda (*Branko Lubarda*) stāstīja par Lielās palātas 2019.gada 31.janvāra spriedumu lietā *Rooman v. Belgium*. Šajā lietā persona ar garīgu rakstura traucējumiem, kura bija notiesāta par noziedzīgiem nodarījumiem, tika piespiedu kārtā ievietota psihiatriskajā slimnīcā. Persona sūdzējās, ka slimnīcā faktiski nesaņēma nekādu psihiatrisko ārstēšanu, jo slimnīcā neviens no personāla nerunāja vāciski, bet sūdzības iesniedzējs runāja tikai vāciski (vācu valoda ir viena no trīs Beļģijas oficiālajām valodām). Tiesa šajā lietā atzina gan Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.panta, gan 5.panta pārkāpumu 13 gadus ilgā periodā, kad nekāda psihiatriskā palīdzība vācu valodā viņam netika piedāvāta. Savukārt pārkāpumi netika konstatēti attiecībā uz vēlāku periodu, kad sūdzības iesniedzējam mēģināja piedāvāt psihiatrisku ārstēšanu vācu valodā, bet viņš nesadarbojās. Tiesa norādīja, ka Konvencija negarantē ieslodzītajam tiesības uz medicīnisko aprūpi tieši viņa valodā. Taču psihiatriskās ārstēšanas kontekstā lingvistiskais elements var būt izšķirošs, lemjot par to, vai personai bija nodrošināta atbilstoša ārstēšana. Spriedumā ir sniegts visaptverošs pārskats par tiesas praksi jautājumā par ieslodzīto personu medicīnisko aprūpi 3.panta kontekstā, kā arī precizētas attiecības starp 3. un 5.pantu. 3.panta pārkāpuma konstatēšanai ir nepieciešams augstāks aizskāruma intensitātes līmenis, tāpēc 3.panta pārkāpuma neesības gadījumā 5.pants tomēr var būt pārkāpts. Savukārt, ja 3.panta pārkāpums ir konstatēts, tad ir iespējams konstatēt arī 5.panta pārkāpumu to pašu iemeslu dēļ.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis Pols Lemmens (*Paul Lemmens*) sniedza izvērstu pārskatu par tiesībām uz taisnīgu tiesu, pieminot arī vairākas nesenās tiesā izskatītas lietas (*Regner v. Czech Republic*, *Mutu and Pechstein c. Switzerland*, *Zubac v. Croatia*, *Denisov v. Ukraine*, *Correia de Matos v. Portugal*, *Beuze v. Belgium*, *Murtazaliyeva v. Russia*). Lekcija deva iespēju padziļināt ikvienam tiesnesim ļoti nozīmīgās zināšanas par tiesībām uz taisnīgu tiesu un aktualitātēm šajā jomā.

Dienas noslēgumā Nīderlandes tiesnešu akadēmijas konsultante Afina fan der Waude (*Afina van der Woude*) vadīja nodarbību par pieaugušo mācīšanās principiem. Sniegta informācija par dažādām pieaugušo apmācības izmantojamām metodēm, kā arī rosināts pārdomāt, kuras metodes ir piemērotākas konkrētu apmācību mērķu sasniegšanai (zināšanas, izpratne, prasmes vai attieksme).

Otrajā dienā Eiropas Cilvēktiesību tiesas Sekretariāta nodaļas vadītājs Viktors Soloveičiks (*Victor Soloveytchik*)

stāstīja par to, kā tiek izvērtēta katra tiesā saņemtā sūdzība. Sākotnējā posmā sūdzības atbilstību formālām prasībām (vai ir aizpildītas visas sūdzību veidlapas sadaļas, vai sūdzība ir parakstīta, vai ir pievienoti nepieciešamie dokumenti u.tml.) izvērtē tiesas sekretariātā nodarbinātie juristi, tiesneši šajā stadijā iesaistīti netiek. Tikai tad, kad ir konstatēts, ka sūdzība atbilst formālajām procedūrām, tā tiek nodota tiesnešiem. Īsi tika raksturoti visi iespējamie nolēmumi, ko tiesa var pieņemt, un to pieņemšanas procedūras. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir veikusi dažādus pasākumus, lai uzlabotu tās darba efektivitāti. Palielināts tiesas sekretariāta personāla skaits, pārskatītas konvencijā un tās protokolā noteiktās procedūras, piemēram, paredzot, ka lēmumu par sūdzības nepieņemamību var pieņemt viens tiesnesis un paplašinot trīs tiesnešu komitejas pilnvaras. Daudz ir strādāts arī pie cita veida procedūru uzlabojumiem, piemēram, ieviešot iespēju lietās, kur ir skaidra tiesas prakse, komunicēt lietu attiecīgajai valdībai un spriedumu sagatavot vienkāršotā veidā (tiek atspoguļoti tikai paši būtiskākie faktiskie apstākļi, turklāt tabulas veidā, spriedums ir tipveida, tiek automātiski ģenerēts tiesas informācijas sistēmā). Pēdējā laikā ir paplašinātas iespējas piemērot šo procedūru ne tikai identiskām, bet arī līdzīgām lietām. Kā viens no darba efektivizēšanas līdzekļiem tika minēts arī tas, ka vienas valsts lietas tiek sagrupētas tematiskās grupās, un tad tiesas sekretariāta juristi un tiesa strādā ar šādu tematisko grupu, nepievēršot tik lielu uzmanību lietu ienākšanas kārtībai, jo ir vieglāk secīgi strādāt ar vairākām līdzīgu tematu skarošām lietām, nevis nepārtraukti mainīt analizējamo tematu.

Eiropas Padomes pārstāve Dženīna Munteanu (*Geanina Munteanu*) sniedza informāciju par Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu izpildes procedūru, norādot arī to, ka tai var sekot līdz *HUDOC.EXEC* datubāzē.

HELP projekta pārstāve Ana Medarska-Lazova (*Ana Medarska-Lazova*) informēja par projekta piedāvātajām iespējām ikvienam interesentam reģistrēties HELP projekta mājaslapā un apgūt tur tiešaistē dažādus kursus par cilvēktiesībām. Šie kursi tiek piedāvāti dažādās valodās. Daži ir arī latviešu valodā. Jaunākie kursi ir par šādām tēmām: Spīdzināšanas novēršanas komitejas standarti, Ģimenes tiesības un cilvēktiesības, Cietušo tiesības kriminālprocesā, Radikalizācijas novēršana, Sieviešu pieeja tiesību aizsardzības līdzekļiem. Vairāki kursi ir atjaunoti, iekļaujot tajos jaunāko informāciju: Datu aizsardzība un privātums, Alternatīvas imigrantu aizturēšanai, Efektīva naida noziegumu izmeklēšana un iztiesāšana, Bizness un cilvēktiesības, Darba tiesības, Vārda brīvība. 2020.gadā būs pieejami kursi par žurnālistu aizsardzību, tiesnešu ētiku un kibernetizāciju.

Bijusī Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese Fransuāza Tulkensa (*Françoise Tulkens*) sniedza priekšlasījumu

„Pamattiesības un valsts drošība: nešķirami sabiedrotie”. Viņa norādīja, ka no cilvēktiesībām (tiesībām uz dzīvību un demokrātiskas iekārtas aizsardzības principa) izriet valstu pienākums cīnīties pret terorismu. Taču valstu pienākums ir arī ievērot cilvēktiesības, un tas ietver arī varas negodprātīgas izmantošanas aizliegumu un patvaļīgas rīcības nepieļaujamību. Lai šos pienākumus sabalansētu, ir jārunā par cilvēktiesību ierobežošanu. Ir absolūtas tiesības, kuru ierobežošana nav pieļaujama nekādos apstākļos nekādu iemeslu dēļ (spīdzināšanas aizliegums), taču ir arī tiesības, kuras var ierobežot. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākās lietās ir vērtējusi gan tiesību uz taisnīgu tiesu, gan tiesību uz privāto dzīvi ierobežošanas pieļaujamību cīņās ar terorismu un valsts drošības aizsardzības kontekstā.

Dienas noslēgumā Eiropas Cilvēktiesību tiesas sekretariāta juriste Ana Vilfana-Vospērnika (*Ana Vilfan-Vospērnik*) sniedza informāciju par lietu *Muhammad and Muhammad v. Romania*. Bija arī iespēja apmeklēt Lielās palātas tiesas sēdi šajā lietā. Sūdzības iesniedzēji ir Pakistānas pilsoņi, kuri studēja Rumānijā. Prokurors iesniedza prasību tiesā pasludināt abus sūdzības iesniedzējus par nevēlamiem Rumānijas teritorijā, jo saskaņā ar informāciju, kas ir valsts noslēpums, viņi plānoja piedalīties teroristiskās aktivitātēs un radīja

draudus valsts drošībai. Tiesa prasību apmierināja, un viņi tika izraidīti no Rumānijas. Pakistānas pilsoņi iesniedza sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesai, norādot, ka ir pārkāptas viņu Konvencijas 7.protokola 1.pantā un Konvencijas 13.pantā garantētās tiesības, jo viņi nav informēti par izraidīšanas iemesliem. Nacionālās tiesas tikai atsaucās uz slepeno informāciju, nekonkretizējot, par kādām tieši darbībām viņi tiek apsūdzēti. Lielās palātas sēdē tiesneši uzdeva lietas dalībniekiem jautājumus par to, vai advokātiem, kas sūdzības iesniedzējus pārstāvēja nacionālajās tiesās, bija iespējas iegūt pieļaidi valsts noslēpumam un līdz ar to iepazīties ar visiem lietas materiāliem, kas bija nacionālo tiesu rīcībā; vai bija iespējams nosūtīt klientus pie cita advokāta, kam šāda pieļaide jau bija; kāpēc drošības dienesta preses relizē bija plašāka informācija par izraidīšanas iemesliem nekā sūdzības iesniedzējiem sniegtā informācija nacionālā tiesas procesa laikā. Tā kā var saskatīt zināmas līdzības starp lietā apskatīto procedūru un procedūru, kādā Latvijā iekšlietu ministrs var iekļaut personas sarakstā, kurām iecelšana Latvijā ir aizliegta, ir nepieciešams sekot līdz lietas iznākumam Eiropas Cilvēktiesību tiesā, lai pēc tam varētu izvērtēt mūsu procedūru atbilstību Eiropas Cilvēktiesību konvencijai un tās protokoliem.

**Civillietu departamenta tiesnese Dzintra BALTA
piedalījās Eiropas Tiesnešu apmācību tīkla (EJTN) organizētā
pieredzes apmaiņas vizītē Nīderlandē**

(Ūtrehta un Hāga, 2019.gada 9.septembris – 13.septembris)

Pieredzes apmaiņas grupā bija iekļauti tiesneši un prokurori no dažādām valstīm – pa vienam pārstāvim no Albānijas, Austrijas, Igaunijas un trīs pārstāvji no Latvijas. Vairākas aktivitātes norisinājās kopā ar citām pieredzes apmaiņas grupām, kurās piedalījās dažādu tiesu un ar tiesvedību saistītu institūciju pārstāvji, kā arī mācībspēki no Beļģijas, Bulgārijas, Francijas, Grieķijas, Itālijas, Polijas, Somijas, Spānijas, Vācijas, Nīderlandes. Pieredzes apmaiņa galvenokārt norisinājās Nīderlandes tiesnešu un prokuroru mācību centrā, kas tiek apzīmēts SSR (*Studiecentrum Rechtspleging/Study and training Centre for the Judiciary*), tā darbinieku un lektoru vadībā.

Pirmajā dienā apgūta informācija par Nīderlandes valsti, tiesu sistēmu, prokuratūru, tiesnešu un prokuroru apmācības sistēmu. Notika interaktīva visu grupu dalībnieku savstarpēja iepazīšanās un vispārējas informācijas apmaiņa.

Otrajā dienā lektoru pieredzes apmaiņas grupas dalībnieki katrs individuāli prezentēja savas valsts tiesu sistēmu un tiesnešu/prokuroru apmācības sistēmu. Grupu dalībnieki sadalījās divos interešu virzienos, un tika prezentēti, kā arī diskutēti jautājumi par tiesu neatkarību un atbildību un par prokuratūras neaizskaramību.

Trešajā dienā dalībnieki devās uz Hāgu, kur iepazīs ar Augstākās tiesas darbu, kā arī Starptautiskās sadarbības biroja darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā civiltiesiskās nolaušanās gadījumos.

Ceturtajā dienā apaļā galda diskusijās dalībnieki apsprieda tiesnešu un prokuroru sākumizglītības un tālākizglītības jautājumus; notika tikšanās un diskusija ar sākumizglītībā iesaistīto tiesneša amata kandidātu un prokurora amata kandidātu.

Piektajā dienā notika pieredzes apmaiņa par apmācību veidošanu un nodrošināšanu, e-izglītību, līderības mācību nozīmi un saturu, personiskās attīstības programmu izveidi apmācāmajiem.

NĪDERLANDES TIESU SISTĒMA

Nīderlandē uz 2019.gada septembri 17 353 156 iedzīvotāji, 2489 tiesneši, aptuveni 5100 tiesu darbinieki un 1500 atbalsta servisu darbinieki. Tiesu lietu skaits kopā visu tiesību jomu tiesās – 1,5 miljoni.

Tiesu sistēmas budžets 2019.gadā 1 000 219 000 *euro* (ar 34 000 000 *euro* deficītu). Šis ir pirmais budžets ar deficītu. Ir arī darbinieku un tiesnešu deficīts. Katru gadu vajadzētu apmācīt 120 jaunus tiesnešus, bet pagājušajā gadā budžets bija tikai 80 tiesnešu apmācībai.

Līdzīgi kā Latvijā, Nīderlandē 2013.gadā notika reforma tiesu darba efektīvizēšanai un tika izveidotas 11 rajona tiesas (iepriekš bija 19). Dažas no tām joprojām sastopas ar grūtībām darba administrēšanā. Bez 11 rajona tiesām ir 4 apelācijas tiesas un Augstākā tiesa. Valsts padome ir tiesu sistēmas sastāvdaļa un tā pilda divējādas funkcijas: ir padomdevēja par likumdošanu parlamentam un

pārsūdzības instance administratīvajām lietām imigrācijas un vides jautājumos.

Nīderlandē ir arī speciāla komercietu tiesa, kurā iespējams vērsties, lai atrisinātu sarežģītus starptautiskus komercstrīdus, tiesvedībā izmantojot angļu valodu, kas ir starptautiska biznesa valoda. Tas darīts, ņemot vērā, ka komercdarījumi bieži tiek sagatavoti angļu valodā, un puses no valstīm, kurās ir atšķirīgas valodas, savstarpēji sazinās angļu valodā. Priekšnoteikums šādas tiesas izveidei ir augsta uzticība Nīderlandes tiesu sistēmai.

Iepriekš tiesu darba uzraudzība (tai skaitā menedžments, tiesnešu atlase u.c.) bija tieslietu ministra kompetencē, bet tagad tiesas darbu vada tās padome, bet tiesu uzraudzību veic Tieslietu padome. Katras tiesas padomes sastāvā ir tiesas priekšsēdētājs, juridiskais loceklis un ne juridiskais loceklis (var būt, piemēram, finanšu/ekonomisko jautājumu eksperts). Tiesas padome atbild par darba kvalitāti, darbiniekiem, darba organizāciju, finanšu jautājumiem, ekām, drošību, IT.

Nīderlandes Tieslietu padomes (turpmāk – TP) funkcijas ir: stratēģijas veidošana, budžeta pieprasījuma sagatavošana, finanšu vadības uzraudzība, personāla politika, tās pārziņā ir īpašumi, IT jautājumi. Galvenais uzdevums ir veicināt tiesu sistēmas kvalitāti, vienotu tiesu praksi, konsultēt par jauniem tiesību aktiem, kas ietekmē tiesvedību. TP darbojas arī kā tiesu iestāžu pārstāve gan valsts, gan starptautiskā līmenī. TP izveido un uzrauga tiesnešu atlases komisiju (sastāvošu no tiesnešiem un sabiedrības pārstāvjiem). TP ieceļ tiesu priekšsēdētājus un pārējos tiesu padomju locekļus.

Nīderlandes Augstākā tiesa ir kasācijas instance, kurā kopā darbojas 34 tiesneši, apmēram vienādā skaitā katrā no tiesību jomām – civiltiesībās, krimināltiesībās, administratīvajās tiesībās. Vidēji gadā Augstākā tiesa saņem 430 civillietas, 4500 krimināllietas un 800 administratīvās lietas. Process ir atšķirīgs katrā no jomām, bet visās iespējams saņemt Ģenerāladvokāta viedokli (nav saistošs tiesai). Nav atsevišķo domu institūta. Tendence – censties panākt vienotu lēmumu arī tad, ja kaut vienam ir atšķirīgs viedoklis. Lietas tiek izskatītas galvenokārt rakstiski, kopš 2011.gada ir bijušas apmēram 10 tiesas sēdes. Lietu materiāli ir digitalizēti, Augstākajā tiesā iespējams vērsties elektroniski. Augstākajā tiesā ir plašs atbalsta personāls, tostarp zinātniskais birojs, kas apkopo lietu izskatīšanai nepieciešamos materiālus, sagatavo projektus.

Augstākās tiesas tiesneši regulāri tiek ar zemāku instanču tiesu un tā sauktajiem „kvalitātes” tiesnešiem, lai veidotu dialogu (arī par Augstākās tiesas nolēmumos ietvertām atziņām). Augstākā tiesa saskata savu lomu tiesu sistēmas iekšējās kultūras veidošanā, tostarp nostiprinot izpratni „mēs esam tiesa”, nevis tikai „es esmu tiesnesis”.

Nīderlandes tiesu sistēma ir augstu vērtēta sabiedrībā, starptautiski atzīta tās atbilstība augstiem standartiem. Tiesu sistēma kvalitatīvi komunicē ar sabiedrību, veido saikni ar to (atvērto durvju dienas, skolu apmeklēšana, sabiedrības klātbūtne sēdēs, aptaujas u.tml.). Taču paši tiesneši atzīst, ka sistēma nav perfekta, ir grūtības un būtu nepieciešami uzlabojumi, piemēram, tādos jautājumos kā naudas, resursu trūkums, lielāka līdzdalība tiesu priekšsēdētāju, darbinieku izvēlē, uzlabojama lietu sadales caurskatāmība. Tas, ka tiesām ir augsta sabiedrības uzticēšanās, nav pamats pašapmierinātībai.

Aktuālajā dienas kārtībā ir virkne jautājumu: kā saglabāt augsto uzticamību situācijā, kad izzūd vidusskīra, pieaug plaisa starp bagātajiem un nabagajiem; kā panākt juridisko risinājumu atbilstību konstitūcijai (tā kā nav konstitucionālās tiesas, formāli tiesneši nedrīkst vērtēt likumu atbilstību konstitūcijai, bet pamattiesības tiek iedzīvīnātas, pamatojoties un starptautiskajām tiesību normām); kā vienoti piemērot likumu četrās apelācijas instances tiesās; kā panākt tiesu sistēmas budžeta nošķiršanu no Tieslietu ministrijas budžeta.

Nīderlandes prokuratūra ir balstīta franču sistēmā. Viens no prokuratūras uzdevumiem ir izmeklēt noziedzīgus nodarījumus, ne tikai vadīt izmeklēšanu; prokuratūra veic kriminālvajāšanu, uzrauga spriedumu izpildi. Izmeklēšanas iestādes ir nacionālā policija (iepriekš bija vairākas reģionālās policijas) un speciālās izmeklēšanas iestādes, parasti saistītas ar kādu ministriju (piemēram, nodokļu lietās, sociālajās lietās), Militārā policija.

Nīderlandes prokuratūrā ir 5000 nodarbinātie, no tiem 800 prokurori. Tiek izvērtētas apmēram 200 000 krimināllietas gadā, no kurām 105 000 beidzas ar tiesas spriedumu, 95 000 noslēdzas bez tiesas iesaistes (40 000 lietās dažādu iemeslu dēļ tiek izlemts nesaukt pie kriminālatbildības, bet 35 000 lietās prokuros piemēro sankciju); 130 000 „mazās krimināllietas” (*misdemeanours*), no kurām 50 000 noslēdzas ar tiesas spriedumu, bet 80 000 tiek atrisinātas ārpus tiesas.

Atsevišķās nodarījumu kategorijās (kas nav saistītas ar vardarbību) prokuratūra sadarbībā ar citām organizācijām lem, kurai organizācijai labāk atrisināt lietu (piemēram, ar mediāciju) tā, lai tas būtu jēgpilni sabiedrībai un nebūtu nepieciešama krimināllietā.

Prokuroriem ir plašas pilnvaras pieņemt lēmumu nesaukt personu pie kriminālatbildības. Iemesli tam var būt tehniski (piemēram, personas nāve) vai politiski (piemēram, nodarījuma sekas ir ietekmējušas pašu vainīgo ļoti smagi vai ja vainīgais ir atlidzinājis zaudējumus cietušajam). Tas var būt arī ar nosacījumu, piemēram, „noliec lietu plauktā” uz laiku, kurā personai noteikts neizdarīt jaunu noziedzīgu nodarījumu; ja šajā laikā izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu, iet uz tiesu abas lietas.

Tiesas spriedumu sastādīšanai krimināllietās praktiska pieeja: vispirms tiek sastādīts saīsinātais spriedums, par to var iesniegt apelāciju, tikai pēc tam raksta motivēto, un pēc iepazīšanās ar motivēto spriedumu aizstāvība var izlemt, vai atsaukt apelāciju.

Tiek uzskatīts, ka sistēma, kurā katram lieciniekam jābūt tiesā, ir pārāk dārga, tādēļ tiesā jāierodas tikai svarīgākajiem lieciniekiem. Aizstāvības darbs ir pārliecināt, kurš liecinieks ir tik nozīmīgs, ka jāaicina.

Īpaša Nīderlandei raksturīga iezīme ir trīspusejas konsultācijas – tās notiek starp prokuratūru, policiju un pašvaldības vadītāju par jautājumiem, kas saistīti ar noziedzību, publisko drošību un policijas spēku izmantošanu.

TIESNEŠU NEATKARĪBA UN ATBILDĪBA

Tiesnešu neatkarības stiprināšanā svarīga loma ir Eiropas tiesnešu konsultatīvajai padomei (*Consultative Council of European Judges – CCJE*), kas ir padomdevēja institūcija Eiropas Padomei. Nozīmīga loma ir visu tiesnešu starptautiskajai sadarbībai kopējas Eiropas vērtībām atbilstošas tiesību telpas veidošanā. CCJE

IV PIEREDZE: KOMANDĒJUMU INFORMĀCIJA UN ATZIŅAS

atzinumi apspriežami un iedzīvināmi dalībvalstīs. Eiropas Tieslietu padomju sadarbības tīkls (ENCJ) nosaka tiesnešu atbildības un neatkarības standartus, kā arī cenšas noteikt indikatorus, kas liecina, vai šie standarti tiek sasniegti. Neatkarība un atbildība ir nesaraujami saistītas. Pētījums un aptaujas rezultāti par neatkarību (*Report on Independence, Accountability and quality of the Judiciary, 2018-2019*) pieejami internetā: www.encj.eu (sk. sadaļā *Topics and projects*).

TIESNEŠU UN PROKURORU APMĀCĪBA

Nīderlandes tiesnešu un prokuroru mācību centrs (turpmāk – SSR) dibināts 1960.gadā, sākotnēji darbojās Hāgā, šobrīd galvenā mītne ir Utrehtā. Mācības notiek ne tikai centra telpās, bet arī uz vietas tiesās, prokuratūrā un citās pilsētās. Kopš dibināšanas SSR ir Nīderlandes tiesu sistēmas un prokuratūras kopējais mācību institūts, tas darbojas neatkarīgi no Tieslietu ministrijas, tā devīze ir „Lieliska apmācība taisnīgai sabiedrībai”. Daudzi pasniedzēji strādā tiesu sistēmā vai ir universitātes mācību spēki, tādejādi tiek apvienotas akadēmiskās zināšanas ar praktiskajām. Viens no galvenajiem mērķiem ir tiesu sistēmas, kriminālvajāšanas, izmeklēšanas kvalitāte un attīstība. Pamats – iekšējā kultūra, saskaņā ar kuru tiesu sistēma ir organizācija, kas mācās. Par efektīvāko metodi tiek uzskatīta mācīšanās darot, kā arī profesionāļu mācīšanās vienam no otra.

Centra padome sastāv no tiesnešiem un prokuroriem. Centrā ir 170 darbinieki (juristi – uz laiku darbā norīkoti tiesneši un prokurori; mācību eksperti; IT un audio/video speciālisti; komunikācijas speciālisti; administratīvie darbinieki), 1200 lektori. Budžets 22 miljoni eiro. 2018. gadā veiktas aptuveni 2500 mācību aktivitātes, kurās bijuši 28000 dalībnieki.

Mācību centrs nodrošina sākumizglītību (*initial training*), tālākāpmācību (*continuous training*), apmācību menedžmentā. SSR darbojas starptautiski, tostarp kā Eiropas Tiesiskās apmācības tīkla (EJTN) līdzdibinātājs. Sadarbojas ar EJTN, Euro Arab Network, IOJT. Realizēti projekti Balkānos, Vidējos Austrumos, Indonēzijā, Surinamā. Tiesnešu un prokuroru sākumizglītība iepriekš 54 gadu garumā bija pilnībā vienota; mācību ilgums bija 6 gadi un bija fiksēta programma. Kopš 2014.gada mainīta mācību pieeja, kā arī nodalīta atsevišķi tiesnešu un prokuroru apmācība. Iepriekš bija iespējams mainīt amatu bez speciālas apmācības, tagad nepieciešama 6–15 mēnešu apmācība, lai mainītu amatu no tiesneša uz prokuroru un otrādi.

Nīderlandes apmācību sistēmā unikālais ir tas, ka apmācības aptver praktisku darbu tiesā vai prokuratūrā, katram mācību dalībniekam tiek veidota individuāla (*tailor-made*) mācību programma. Mācību filozofija ir: katrs apmācāmais ir sava apmācību procesa īpašnieks, kurš aktīvi piedalās mācību progresa sasniegšanā; apmācāmajam tiek nodrošināta vide un atbalsts tieši viņam nepieciešamo zināšanu un prasmju apgūšanā.

SĀKUMIZGLĪTĪBA PROKURORIEM

Prokurora palīgam mācību ilgums 12 mēneši un vienāda programma visiem apmācāmajiem.

Prokuroriem sākumizglītības ilgums 1,5–4 gadi, atkarībā no pieredzes. Iepriekš jābūt vismaz 2 gadu pieredzei jurista darbā (līmenis nav precīzi noteikts).

Atlases process tiek uzsākts, atbrīvojoties vakancei. Pēc

rakstiska pieteikuma saņemšanas notiek formālo prasību atbilstības pārbaude un pirmsatlases intervija. Valsts līmenī centralizēti tiek veikts novērtējums, notiek intervija ar atlases komisiju, kura sastāv no prokuratūras pārstāvjiem. Papildus prokuratūra nolīgst psihologu, kas veic psiholoģisko novērtējumu. Lokāli – konkrētajā prokuratūras iestādē izlemj par kandidāta nodarbināšanu.

Prokuratūras iestādes padome izlemj, cik ilgas mācības konkrētajam amata kandidātam nepieciešamas. Katrā mācību grupā 12 dalībnieki. Par pamatu tiek ņemta standarta programma, bet tā tiek pielāgota individuāli, atbilstoši katra apmācāmā iepriekšējai pieredzei. Par ieguvumu tiek uzskatīts, ka grupas dalībniekiem ir dažāda iepriekšējā pieredze un apmācību procesā tiek sekmēta pieredzes apmaiņa. Vienlaikus gadījumā, ja kandidāti ir ļoti atšķirīgi, var būt grūtības pielāgot programmu atšķirīgajām vajadzībām.

Kandidāti vienlaikus mācās un ir nodarbināti prokuratūrā kā jaunākie prokurori. Lai novērtētu apmācību rezultātus, citastarp notiek reālas lietas sagatavošana un procesa izspēle. Dots īss laiks sagatavoties, izspēle notiek tajā pašā dienā. Vērtētāji ir prokuratūras pārstāvji, kas nepazīst vērtējamos.

SĀKUMIZGLĪTĪBA TIESNEŠIEM

Lai uzsāktu sākumapmācību, jābūt juridiskajai izglītībai – maģistra grādam tiesību zinātnē – un vismaz 2 gadu pieredzei juridiskajā darbā. Atlasi veic neatkarīga komisija. Tiek veikts analītisks tests, notiek vairākkārtējas pārrunas centralizēti un noslēguma atlases intervija konkrētajā tiesā. Pēc tā seko pārrunas ar komisiju, piedaloties mācību centra pārstāvim, un tiek veidots ieteikums konkrētās tiesas padomei par nepieciešamo mācību ilgumu.

Sākumizglītības laiks ir atkarīgs no zināšanu līmeņa un iepriekšējās nodarbošanās. Mācību ilgums no 6 mēnešiem līdz 4 gadiem. Mācību veidošanas pamatā ir tiesnesim nepieciešamo kompetenču apraksti. Programma ir elastīga – reizi mēnesī var izvēlēties kādu semināru, ko uzskata par visnepieciešamāko, piemēram, civiltiesībās vai kādā prasmē (runas prasmes, psiholoģija u.c.). Mācības var būt visās tiesību jomās, ja nav zināms, ar kuru jomu tieši strādās pēc stāšanās amatā. Viss mācību laiks tiek sadalīts: uz vietas tiesā 70%, dalība mācībās 30%.

Mācību programma sadalīta fāzēs. Sākuma fāzē netiek veikta novērtēšana. Šīs stadijas noslēgumā tiek veidots personiskais mācību plāns un pašnovērtējums kopā gan ar tā saukto „prakses mentoru”, kas vada darbā tiesā, gan mācību mentoru. Viena no fāzēm ir stažēšanās dažādās institūcijās.

Katram apmācāmajam tiek veidots digitālais portfolio, kurā ietilpst pašnovērtējums, novērtējumi, padarītā apraksts u.tml. Katrā fāzē notiek novērtēšana, ko veic abi mentori kopā ar apmācāmo, kopīgi tiek lemts arī par to, kas pievienojams portfolio. Portfolio mācību noslēgumā tiek nodots vērtēšanas komisijai.

TĀLĀKIZGLĪTĪBA UN MĀCĪBU METODES

Mācību centrs reizi gadā rīko sanāksmes ar katras tiesas, prokuratūras izglītības pārstāvjiem, kuri nodod ziņas par mācību vajadzībām. No noskaidrotā izvēlas, kurus kursus izstrādāt, un veido plānu. Mācību plānu izvērtē Tieslietu padome un prokuratūra, veic precizējumus, ja nepieciešams. Uz plāna pamata tiek saņemts budžets.

Paredzēts, ka katram tiesnesim jāmacās 32 stundas gadā. Pašas tiesas kontrolē šī noteikuma izpildi. Ja tiesnesis ir prakses mentors (apmāca topošo tiesnesi sākumizglītības programmā), to var ieskaitīt kā 32 mācību stundas. Mācīties var mācību centrā vai arī citās mācību iestādēs, piemēram, universitātēs.

Mācību nepieciešamību var arī noteikt tiesību jomas maiņa. Tas nav obligāti, bet ir ierasta prakse, ka tiesnesis pēc katriem 5–6 gadiem tās pašas tiesas ietvaros maina tiesību jomu, kurā specializējas.

Katram mācību kursam ir menedžeris, kas tiesnesim-mentoram dod padomus par izglītības jautājumiem (mērķi, metodes utml.). Lektori par tiesībām galvenokārt ir tiesneši, arī profesori vai zinātnieki, bet par prasmēm – citi speciālisti, piemēram, psihologi.

Mācību centram ir speciāls IT departaments (10 darbinieki), kas nodrošina e-vidi informācijas sniegšanai un e-mācībām. Tiek veidotas Web lekcijas, vebināri, intervijas, facebook aktivitātes, podkāsti utml. Ar katru gadu pieaug e-mācību moduļu skaits, piemēram, pirms 2 gadiem tika radīti 80 moduļi. Nākotnē paredzēts šādus moduļus pielāgot cilvēkiem ar krāsu aklumu un lasīšanas grūtībām.

Īpaša vieta apmācībās ir liderības (tai skaitā personiskās liderības) mācībām. Tās tiek nodrošinātas visiem interesentiem. Šo mācību ietvaros, piemēram, ir kurss par orientāciju uz liderību, komandas attīstības mācības. Notiek speciāla apmācība vadītāju atlases veikšanai, kuras ietvaros apgūst prasmes noteikt, kādus liderus vajag, ko viņiem jāasniedz, kādām kvalitātēm/kompetencēm jāpieņem.

Piesakoties mācībām, jāpilda personas tests, jāveic sava profila sastādīšana, sniedzot pašvērtējumu: kā es daru lietas, ko jāattīsta, es un citas personas (kā es sadarbojos komandā, organizācijā, sabiedrībā). Veidojot apmācību, tiek ņemts vērā konkrētais amats un nākotnes vīzija.

SECINĀJUMI

Ikviens nacionālais tiesnesis ir arī Eiropas tiesnesis un veido kopīgām vērtībām atbilstošu tiesību vidi, kurā vērtības dzīvo, nevis paliek uz papīra.

Tiesnešu apmācībā vienlīdz liela nozīme piešķirama profesionālajiem jautājumiem un personiskajai attīstībai. Pēc iespējas attīstāma un izmantojama individuāla pieeja (profesionālim/profesionāļu grupai) mācību programmu veidošanā. Personiskās liderības mācības nodrošināmas pēc iespējas plašākam tiesnešu lokam.

Nepieciešams definēt/aprakstīt tiesnesim nepieciešamās kompetences (to, kā tām jāizpaužas tiesneša darbā), lai to varētu izmantot kā jauno tiesnešu atlasē, tā arī esošo tiesnešu apmācībā.

Apsverama iespēja izmantot Nīderlandes pieredzi, lai uzlabotu tiesnešu amata kandidātu atlases un apmācības procesu.

Latvijā, stiprinot tiesu sistēmas neatkarību, vienlaikus ar Tieslietu padomes kompetences paplašināšanu, līdzīgi kā Nīderlandē, varētu tikt risināts jautājums par tiesu sistēmas budžeta nošķiršanu no Tieslietu ministrijas budžeta.

Būtu apsverama prejudiciālā jautājuma uzdošanas institūta ieviešana nacionālajā līmenī (zemāku instanču tiesu iespēja uzdot Augstākajai tiesai jautājumu gadījumā, ja ir liels skaits lietu, kurās risināms viens tiesību jautājums).

Joprojām aktuāla ir nepieciešamība nodrošināt kvalitatīvu un pietiekamu svešvalodu apmācību tiesnešiem un tiesu darbiniekiem, lai būtu iespējama ne tikai kvalitatīva starptautiskā tiesiskā sadarbība lietu ietvaros, bet arī starptautiska pieredzes apmaiņa kļūtu par vispārēju labo praksi redzesloka paplašināšanā un darba kvalitātes uzlabošanā.

**Kancelejas vadītāja Elna MAJORE
piedalījās Eiropas Savienības tiesu tīkla kontaktpersonu sanāksmē
Eiropas Savienības Tiesā**

(Luksemburga, 2019.gada 8.septembris – 9.septembris)

Eiropas Savienības tiesu tīkls jeb platforma (JNEU) kļuva pieejama Eiropas Savienības valstu augstāko tiesu priekšsēdētājiem, tiesu kontaktpersonām, vietējiem administratoriem un citiem lietotājiem 2018.gada sākumā.

Šīs sanāksmes laikā prezentēts projekts par plašāku datu izplatīšanu publiskajā Eiropas Savienības Tiesas (Curia) platformā. Arvien palielinās juristu, studentu un citu interesentu interese par nacionālajiem nolēmumiem, publikācijām un pētījumiem Eiropas tiesību jautājumos. Tādēļ plānots Eiropas Savienības Tiesas mājaslapā izveidot JNEU publisko daļu, kas būtu pieejama visiem interesentiem. Sanāksmē dots salīdzinājums starp nepublisko un publisko tīklu (platformu), kāda informācija šobrīd ir publiski pieejama, kādu ir paredzēts izplatīt, kāda informācija varētu dublēt abās platformās (tie varētu būt lūgumi sniegt prejudiciālo nolēmumu; no ES tiesību viedokļa nozīmīgi nacionālie nolēmumi; piezīmes un pētījumi). Paredzēts arī paplašināt JNEU nepubliskās

daļas saturu ar publikācijām, akadēmiskajiem pētījumiem, rekomendācijām, gada pārskatiem u.c.

Sniegtas rekomendācijas, kā izvēlēties pievienošanai JNEU nacionālo tiesu nolēmumus, kas interesanti un nozīmīgi no ES tiesību viedokļa. Dalībvalstis aicinātas aktīvāk iesaistīties šādu nolēmumu pievienošanā kopīgajā ES tiesu tīklā. Pēc EST apkopotajiem datiem kopš 2014. gada Eiropas Savienības tiesu tīklā pievienoti 486 ES valstu nacionālie nolēmumi. Latvijai nav pievienots neviens šāds nolēmums.

Diskutēts par personas datu aizsardzības jautājumiem, proti, nepieciešamību anonimizēt personas datus prejudiciālajos lēmumos un tiesu nacionālajos nolēmumos. Citās valstīs anonimizējamās informācijas apjoms ir daudz mazāks nekā būtu nepieciešams, pievienojot nolēmumu ES tiesu tīklā.

Sanāksmē pārrunātas arī citas sadarbības iespējas Eiropas Savienības tiesu tīklā.

Civillietu departamenta tiesnese Zane PĒTERSONE piedalījās Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja (EUIPO) rīkotajā seminārā intelektuālā īpašuma tiesnešiem un prokuroriem „Vājas preču zīmes”

(Alikante, 2019.gada 17.jūnijs – 20.jūnijs)

Seminārā papildinātas zināšanas par tādu preču zīmju lietu izskatīšanu, kurās tiesai ir jāvērtē kombinētas (figuratīvas) preču zīmes ar vājiem elementiem vai elementiem bez atšķirtspējas. Tas ir ļoti aktuāls un vairumā preču zīmju lietu sastopams jautājums, tomēr nebūt ne vienkāršs un viennozīmīgs, ko arī parādīja semināra praktisko uzdevumu risināšanas rezultāti.

Seminārā piedalījās tiesneši un prokurori no Austrijas, Beļģijas, Bulgārijas, Horvātijas, Čehijas, Francijas, Igaunijas, Grieķijas, Itālijas, Japānas, Latvijas, Lietuvas, Luksemburgas, Maltas, Nīderlandes, Norvēģijas, Polijas, Portugāles, Rumānijas, Slovākijas, Slovēnijas, Spānijas, Šveices, Turcijas, Ungārijas un Vācijas. No Latvijas piedalījās arī Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesneses Ilze Ošiņa un Skaidrīte Buivīde un Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnese Inga Krigena-Jurkāne, kuras arī specializējas intelektuālā īpašuma lietu izskatīšanā.

Lielākoties darbs notika diskusiju formā, dalībvalstu pārstāvjiem debatējot un daloties pieredzē sešās grupās. Pirms semināra bija jāsatgavo mājas darbs, kurā bija

rakstveidā jāsniedz atbildes uz teorētiskiem jautājumiem, tādiem kā, piemēram, vai kombinētas (figuratīvas) preču zīmes, kas sastāv no aprakstošiem elementiem vai elementiem bez atšķirtspējas, vārdiskā elementa stilizācija ir pietiekama, lai preču zīmi kopumā atzītu par atšķirtspējīgu un attiecīgi reģistrējamu; kā stilizāciju novērtēt, kādus kritērijus apsvērt; vai krāsas pievienošana piešķir zīmei atšķirtspēju; vai ģeometrisku figūru, interpunkcijas zīmju vai citu bieži tirdzniecībā lietotu simbolu pievienošana ir pietiekama atšķirtspējas iegūšanai; kāda nozīme ir vārdisko elementu izvietojumam, utt.

Bija arī praktiskie uzdevumi, kuri jārisina gan mājās, gan seminārā. Vairumā uzdevumu bija jāsalīdzina konkrētas preču zīmes, lai noteiktu, vai to reģistrāciju tiesai jāatzīst par spēkā neesošu atšķirtspējas trūkuma dēļ. Otra veida uzdevumi bija saistīti ar autortiesību muzikālo darbu salīdzināšanu nolūkā noteikt, vai dziesmas radīšanā ir izmantota citu autoru dziesma un vai tās izmantošanai bija nepieciešama autortiesību subjektu atļauja.

Administratīvo lietu departamenta tiesnese Rudite VĪDUŠA piedalījās Eiropas konkurences tiesību tiesnešu asociācijas (AECLJ) rīkotā konferencē „Konkurences tiesības un regulēto tīklu tirgi”

(Kopenhāgena, 2019.gada 13.jūnijs – 15.jūnijs)

Konference bija veltīta jomai, kurā saskaras un nereti pārklājas konkurences iestāžu un sabiedrisko pakalpojumu regulatoru funkcijas – regulēto tīklu tirgiem (enerģija, telekomunikācijas).

Konferences ievadā sniegts vispārīgs ieskats tēmā. Kā secināms, piemēram, no Eiropas Parlamenta un Padomes 2018.gada 11.decembra Direktīvas (ES) 2018/1972 par Eiropas Elektronisko sakaru kodeksa izveidi, Eiropas Savienība vēlas panākt, ka, attīstoties konkurencei tirgos, pakāpeniski samazinātos nozares īpašais *ex ante* regulējums, t.i., valsts regulatīvā funkcija, un galu galā būtu nodrošināts, ka elektroniskos sakarus regulē tikai konkurences tiesību akti. Eiropas Savienībā regulēšana un konkurence pēdējā desmitgadē ir gājušas roku rokā, kas atstājis ietekmi arī uz institucionālajiem risinājumiem atsevišķās valstīs, veidojot iestādes, kuru kompetencē ir abas šīs jomas. Specifiska iezīme ir arī tas, ka gan enerģijas, gan telekomunikāciju tirgos viens no galvenajiem jautājumiem ir piekļuve tīkliem starptautiskā, valsts un lokālā līmenī. Tāpat šajā nozarē ir jāņem vērā, ka uz to attiecas gan konkurences tiesības, gan valsts atbalsta tiesības.

Tālākā konferences gaitā apskatīti konkurences tiesību pamatjēdzieni un pamatjautājumi, bet skatot tos caur regulējamo nozaru prizmu. Atsevišķi referāti tika veltīti

tirgus definēšanai, saistot to ar apvienošanās kontroli, valsts atbalstu un dominējoša stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas konstatēšanu tieši regulējamās nozarēs. Šajā ziņā interesanta bija Nīderlandes Rūpniecības un tirdzniecības apelācijas tiesas tiesneša uzstāšanās par lietu, kurā galvenais strīda jautājums bija pareiza konkrētā tirgus noteikšana (tradicionālie/elektroniskie pasta pakalpojumi), tostarp izmantojot un apstrīdot t.s. SSNIP (*small but significant and non-transitory increase in price*) testu. Kā varēja secināt no dalībnieku komentāriem, dalībvalstis ir visai atšķirīga attieksme pret iespējām un nepieciešamību izmantot tiesā SSNIP testu un pret šā testa lietderību ekonomiskajā analizē.

Atsevišķa sadaļa tika veltīta konkurences tiesību pamatjēdzienu ekonomiskajai analīzei saistībā ar regulētajiem tirgiem.

Ar sīkāku ieskatu regulēšanas jomā Somijā (regulējums, iestāžu kompetence, prakse) uzstājās Somijas Tirgus tiesas tiesnesis.

Eiropas Universitātes institūta profesors Pjērs Luidži Parku (*Pier Luigi Parcu*) sniedza ieskatu par paredzamajām Eiropas Savienības konkurences tiesību attīstības tendencēm un sagaidāmajām problēmām digitalizētajos tirgos, īpaši iedziļinoties regulēto nozaru attīstībā. Tostarp

tika uzsvērts, ka arvien lielāka nozīme ir dalībvalstu tiesību piemērotāju savstarpējās saziņas tīkliem un apmācībām.

Konferences dalībniekus uzrunāja arī Margarēte Vestagere (*Margrethe Vestager*), Eiropas konkurences komisāre, iepazīstinot ar vīziju par pasaules un Eiropas Savienības virzību digitālajā laikmetā un jaunajiem izaicinājumiem, ko tas prasis konkurences politikas veidotājiem un tiesību piemērotājiem.

Konferences otrā diena tradicionāli tika veltīta dalībvalstu

tiesnešu ziņojumiem par aktuālajām izskatītajām lietām. Šajā gadā īpaši interesantas bija Nīderlandes un Apvienotās Karalistes lietas, jo šajās valstīs tiesas atšķirīgi vērtējušas iespēju attiecīgajā jurisdikcijā piedzīt zaudējumus, kas radīti ar kartējiem vairākās valstīs, arī ārpus Eiropas Savienības, laikā, pirms tika pieņemta Padomes Regula (EK) Nr.1/2003 par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82.pantā.

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita ZIKMANE piedalījās Augstāko tiesu tīkla (SCN) kontaktpunktu ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu sanāksmē

(Strasbūra, 2019.gada 6.jūnijs – 7.jūnijs)

Latvijas Augstākā tiesa pieteicās par kontaktpunktu Eiropas Cilvēktiesību tiesai (ECT) 2018.gada nogalē un pabeidza pievienošanās procedūru 2019.gada februārī. Šobrīd Augstāko tiesu tīklā pārstāvētas 36 valstis ar 77 tiesām (kontaktpunktiem). Kontaktpunkti var būt augstākajās un konstitucionālajās tiesās.

Kontaktpunktu pārstāvju tikšanās tiek organizēta, lai iepazīstinātu ar informācijas apmaiņas platformas aktualitātēm, kā arī lai informētu par ECT aktuālajām atziņām noteiktos, pašu dalībnieku izvēlētos jautājumos.

SCN tiek uzturēts iekšējs tīkls, kura ietvaros notiek informācijas pieprasījumu lūgumu izpilde no dalībvalstu puses. Augstākā tiesa sagatavojusi atbildes uz divām anketām: par elektronisko signālu pārtveršanas uzraudzību un par informācijas pieejamību izraidīšanas lietās. Šajā tīklā notiek arī ECT sagatavotās informācijas nodošana.

PAR KNOWLEDGE SHEARING (KS) PLATFORMU

SCN iekšējā tīklā atvērta papildu lauks, kurā ECT apkopotā veidā sola uzturēt aktuālu informāciju par noteiktiem Konvencijas pantiem, kā arī sagatavotos apkopojumus par noteiktām tēmām. Šajā vietnē par konkrēto pantu pieejams aktuāls (ik katrus četrus mēnešus aktualizēts) judikatūras apkopojums, ar norādi par pēdējo aktualizācijas datumu un pēc aktualizācijas pieņemtie ECT nolēmumi. Tas ļauj operatīvi pašam lietotājam papildināt nepieciešamo vērtējumu. Šajā profesionāli pārvaldītājā vienas pieturas avotā būs uzticama un aktuāla informācija. Ja projekta testa režīms (iekšējs tikai SCN) būs veiksmīgs, tad 2020.gada vasarā šī platforma tiks nodota publiski pieejamai lietošanai.

PAR HELP APMĀCĪBU PROGRAMMU

Pasākuma dalībnieki tika iepazīstināti ar HEPL (*Human Rights Education for Legal Professionals*) programmu. Apmācības par dažādām tēmām, piemēram, nolēmumu motivēšana krimināllietās, tiesības uz īpašumu, starptautiskā sadarbība krimināltiesībās, u.c. Apmācību kursu ilgums 2–20 stundas. Apmācību materiālos gan prezentācijas, gan komentāri. Apmācības aptver Eiropas Padomes un Eiropas Savienības tiesību dimensiju. Apmācības paredzētas individuālai apguvei.

LEKCIJA PAR PAMATTIESĪBU ES UN KONVENCIJAS LĪMENĪ PIEMĒROŠANU

Dots vispārīgs ieskats par problemātiku sabalansēt pamattiesību aizsardzības standartu nodrošināšanu

ES tiesību jautājumos un ārpus ES tiesību (tātad Konvencijas tvērumā) ietilpstošos jautājumos. ES tiesību jomā aktualitātes ECT ir Eiropas aresta lēmumu izpilde, imigrācijas jautājumi, prejudiciālo jautājumu uzdošana (proti, motivēts atteikums).

ECTK 16.PROTOKOLA PIEMĒROŠANA

ECT šogad ir pieņēmusi pirmo nolēmumu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 16.protokola procedūrā (procedūra, kas ļauj dalībvalsts, kura pievienojusies šim protokolam, tiesai uzdot prejudiciālu jautājumu ECT par Konvencijas piemērošanu). Pirmā bija Francijas kasācijas tiesa, un jautājums bija par ārvalstis surogāt mātei dzimuša bērna un reģistrējamās mātes attiecībām (Konvencijas 8.pants). ECT pārstāvis sniedza informāciju par jautājuma izskatīšanas procedūras aspektiem, proti, kā ECT nodrošināja nolēmuma sagatavošanu.

IMIGRĀCIJAS JAUTĀJUMU AKTUALITĀTES

Šajā tematiskajā sekcijā bija trīs prezentācijas. Pirmā par Konvencijas 39.panta (pagaidu noregulējums) piemērošanas procedūru ECT. Pārējas divas par valstu jurisdikciju (attiecīgi – atbildību), ārkārtas pasākumiem jūrā un uz sauszemes, sadarbību ES dalībvalstu starpā, kā arī imigrantu sociālo nodrošinājumu un ģimenes apvienošanās tiesībām.

TERORISMA LIETU AKTUALITĀTES

Šajā tēmā apskatīta judikatūra jautājumos par valstu pozitīvo pienākumu aizsargāt dzīvību kontekstā ar aktīvu rīcību, ja ir zināmi terorisma draudi, kā arī organizēta rīcība terorisma akta gadījumā. Aktualizēti dažādi procesa jautājumi, kas varētu būt saistīti arī ar terorisma lietu izmeklēšanu. Lai arī vispārējie standarti ir nodrošināmi neatkarīgi no noziedzīgā nodarījuma veida, tomēr terorisma lietās var būt īpatnības, kas saistītas ar sabiedrības drošību. Piemēram, pieļaujams noteikt ierobežojumu tikties ar radniekiem. Tika aktualizēts jautājums par īpašu rūpību, lemjot par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu pirmstiesas procesā.

Saistībā ar izsekošanas un datu iegūšanas jautājumiem ECT judikatūra var noderēt nacionālo procedūru izvērtējumam pamattiesību garantēšanai. Kā aktuāls tika norādīts jautājums par tiesību iegūt informāciju un iespēju meklēt aizsardzību tiesā pret nepamatotu valsts varas izmantošanu. Šobrīd Lielā palāta skata lietu *Big Brother Watch et autores c. Rayaume-Uni*, iesnieguma Nr.58170/13.

**Kriminālietu departamenta tiesnese Aija BRANTA
piedalījās Eiropas Padomes un Eiropas Komisijas organizētā konferencē
„Reagējot uz cietumu pārapdzīvotību”**

(Strasbūra, 2019.gada 23.aprīlis – 26.aprīlis)

Konferences mērķis bija izvērtēt cietumu pārapdzīvotības problēmu no dažādiem aspektiem, proti, no prokuroru, tiesnešu, Eiropas valstu tieslietu ministriju un Eiropas Padomes Noziedzības problēmu komitejas (CDPC) skatu punkta, kā arī iezīmēt iespējamus praktiskos soļus, ko dažādās kriminālprocesa stadijās varētu veikt, lai ieslodzījuma vietās nodrošinātu labāku ieslodzīto plūsmu un atrisinātu pārapdzīvotības problēmu. Konferences mērķis bija arī noskaidrot, kādu atbalstu minētās problēmas risināšanā varētu sniegt Eiropas Padome. Piemēram, organizēt tikšanās politiskajā (tieslietu ministru) līmenī, lai iepazīstinātu ar konferences rezultātiem un panāktu problēmas efektīvāku risināšanu dalībvalstīs.

Konferences atklāšanā uzrunas teica vairākas augstas amatpersonas – Eiropas Padomes Ģenerālsēkretāra vietniece Gabriēla Bataini-Dragoni (*Gabriella Battaini-Dragoni*), Eiropas Komisijas Ģenerāldirektorāta Tiesiskuma un Patērētāju departamenta direktore Tina Astola (*Tiina Astola*) un Eiropas Spidzināšanas novēršanas komitejas prezidents Mikola Gnatovskis (*Mykola Gnatovskyy*).

Runātāji, uzsverot situācijas nopietnību, norādīja, ka vairāk nekā trešdaļā Eiropas valstu ir aktuāla ieslodzījuma vietu pārapdzīvotības problēma. Turklāt vairāk nekā 9000 iesniegumu par cilvēka cieņu pazemojošu attieksmi un sliktiem apstākļiem ieslodzījuma vietās gaida izskatīšanu Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Vairumā iesniegumu norādīts uz pārapdzīvotības problēmām. Runātāji atzīmēja, ka jautājums par apstākļu uzlabošanu ieslodzījumu vietās nav populārs un izraisa negatīvu reakciju gan sabiedrībā, gan medijos, neņemot vērā faktu, ka visas sabiedrības interesēs ir sakārtota penitenciārā sistēma, kas nodrošina personu reintegrāciju sabiedrībā pēc soda izciešanas.

Ar pamatreferātu par pārapdzīvotības problēmām aizturēšanas un soda izciešanas vietās no Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas skatu punkta uzstājās Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese Sofra Olerija (*Sofra O'Leary*). Tiesnese norādīja, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa saņem ievērojamu skaitu iesniegumu par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3.panta pārkāpumu. Iesniegumi pamatā ir par neatbilstošiem apstākļiem ieslodzījuma vietās. Lielākajā daļā iesniegumu tiek norādīts uz vairāku apstākļu kopumu – antisanitāri apstākļi kamerās, vardarbība ieslodzīto starpā, nepietiekama personīgā telpa, problēmas sakarā ar cietumu pārapdzīvotību, bieža pārvietošana starp cietumiem, neatbilstoši apstākļi pārvietošanas laikā u.tml. Ņemot vērā konferences tematiku, tiesnese analizēja divas būtiskākās problēmas, proti, ieslodzījuma vietu pārapdzīvotību un pietiekamas personīgās telpas trūkumu vairāku ieslodzīto kamerās. Kā ilustrāciju daudzām būtiskām problēmām, ar kurām jāsasarkas ieslodzītajiem, referente norādīja 2017.gadā lietā *Rezmives and Others v. Romania* konstatētos faktus.

Referente atsaucās arī uz 2016.gada spriedumu lietā *Muršič v. Croatia*, kurā, izvērtējot iepriekš tās praksē izteiktās atziņas, Eiropas Cilvēktiesību tiesa precizēja ieslodzījuma vietu pārapdzīvotības izvērtēšanas standartus. Tiesnese uzsvēra kopš 2004.gada Eiropas Cilvēktiesību tiesā ieviesto pilota spriedumu procedūru, kas tika izveidota, lai, konstatējot strukturālas problēmas, kuras atklājušās vairākās pret konkrētu valsti ierosinātajās lietās, attiecīgajai valstij uzliktu pienākumu šīs problēmas atrisināt. Proti, saskaņā ar šo procedūru, kad tiesa saņem vairākus iesniegumus, kuros norādīts uz vieniem un tiem pašiem pārkāpumiem, tā izraugās vienu vai vairākas lietas izskatīšanai pilota procedūrā. Pilota spriedumu mērķis ir konstatēt sistēmiskas vai strukturālas problēmas dalībvalstī un sniegt skaidras vadlīnijas par konkrēti nepieciešamo atbildzinājumu pārkāpuma gadījumā. Ar pilota spriedumu palīdzību tiek nodrošināta Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas sistēmas efektivitāte, samazinot līdzīga satura iesniegumu skaitu. Tiesnese citēja spriedumā lietā *Varga and Others v. Hungary* norādīto – „pilota spriedumu mērķis ir piespiest valsti-atbildētāju atrisināt lielu skaitu individuālu gadījumu, kas rodas no vienām un tām pašām strukturālām problēmām valsts līmenī, tādējādi īstenojot subsidiaritātes principu, kurš ir Konvencijas sistēmas pamatā.” Tiesnese norādīja uz vienu no pilota spriedumu procedūras būtiskām iezīmēm, proti, iespēju atlikt vai „iesaldēt” līdzīgu lietu izskatīšanu uz noteiktu laiku, lai attiecīgās valsts valdība, atbilstoši rikojojoties, veiktu attiecīgus pasākumus, kas norādīti spriedumā. Tiesa ar pilota spriedumu palīdzību ir risinājusi ieslodzījuma vietu pārapdzīvotības problēmu Bulgārijā (*Neshkov and Others v. Bulgaria*), Ungārijā (*Varga and Others v. Hungary, Szél v. Hungary, István Gábor Kovács v. Hungary, Hagyo v. Hungary, Fehér v. Hungary*), Itālijā (*Torreggiani and Others v. Italy*), Polijā (*Orchowski v. Poland, Norbert Sikorski v. Poland*), Rumānijā (*Rezmives and Others v. Romania, Iacov Stanciu v. Romania*) un Krievijā (*Ananyev and Others v. Russia*).

Pēc diskusijām konferences darbs turpinājās vairākās paralēli notiekošās sesijās.

Sesijā „Ieslodzīto pieplūduma samazināšana ieslodzījuma vietās un dalītā atbildība”, kas bija veltīta pirmstiesas posmam, ar referātiem uzstājās prokurori no Zviedrijas, Portugāles un Vācijas. Referenti dalījās pieredzē par pirmstiesas apcietinājuma piemērošanu. Proti, kādi apstākļi izvērtējami, lai personai piemērotu vai nepiemērotu pirmstiesas apcietinājumu.

Sesijā „Saistība starp noziedzību un ieslodzīto pieplūdumu” ar referātiem uzstājās Lozannas universitātes (Šveice) un Nīderlandes tieslietu ministrijas pārstāvji. Runātāji norādīja, ka ir būtiski izprast sakarības, kas ietekmē ieslodzīto pieplūdumu ieslodzījuma vietā. Ne vienmēr tas ir saistāms ar izdarīto noziegumu skaita pieaugumu un to smagumu. Smagu noziegumu izmeklēšana notiek ilgāku laika periodu,

turklāt šādus noziegumus var būt izdarījušas organizētas grupas. Līdz ar to pāiet ilgāks laiks starp izmeklēšanas pabeigšanu, kas jāpavada ieslodzījuma vietā, un personu nosūtīšanu piespriedā sodā izciešanai.

Sesijā „Izvēles iespējas notiesājot” ar referātiem uzstājās apelācijas instances tiesas tiesneses no Francijas un Norvēģijas. Runātājas norādīja, ka, nosakot sodu apsūdzētajiem, tiesneši ir saistīti ar likumā noteikto. Vienlaikus pēdējos gados likumdevējs tiesnešiem piedāvā plašāku „sodišanas ēdienkarti”, piemēram, sabiedriskos darbus, elektronisko uzraudzību u.tml., kas ievērojami samazina ieslodzīto skaitu brīvības atņemšanas vietās.

Sesijā „Ieslodzīto skaita menedžments – Ziemeļvalstu un Latvijas pieredze” ar referātiem uzstājās Helsinku universitātes profesors, Apvienotās Karalistes Tieslietu un cietumu nodaļas direktors un Latvijas Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece tiesību politikas jautājumos Laila Medina. Referente pastāstīja par Latvijas pieredzi ieslodzīto skaita samazināšanā, minot vairākus rādītājus, kas uzskatāmi demonstrē Latvijas sasniegumus šajā jomā. Ilustrācijai atsevišķi fakti no L.Medinas prezentācijas. 2004.gadā 15 Latvijas cietumos bija 8231 persona (no tām 3269 pirmstiesas izmeklēšanā, 4962 – notiesātas). Uz 100 000 iedzīvotājiem 361 ieslodzītais. Neviena probācijas dienesta. 2018.gadā 10 cietumos – 3507 personas (no tām 955 pirmstiesas izmeklēšanā, 2553 – notiesātas). Uz 100 000 iedzīvotājiem 195 ieslodzītie. Vairāk nekā 18 000 personu – probācijas dienesta klienti. Secinājumos Latvijas pārstāve norādīja, ka reformu rezultātā ir samazinājies cietumu skaits no 15 uz 9, uzlabojušies ieslodzījuma apstākļi; strauji pieaugusi alternatīvo sankciju piemērošana; piemērojot sankcijas, resocializācijas programmās intensīvāk tiek izmantotas modernās metodes; izmaiņas ieslodzīto profilā – to personu koncentrācija, kuras izdarījušas smagus noziegumus, personas ar sociālām un medicīniskām problēmām.

Sesijā „Spriedumu izpildes fāze: caurspīdīgums spriedumu izpildē” ar referātiem uzstājās Īrijas Probācijas servisa direktors, Somijas kriminālsankciju aģentūras vadītāja, Francijas cietumu administrēšanas direktorāta direktora vietnieks. Runātāji dalījās pieredzē, risinot ar ieslodzījuma vietu pārapdzīvotību saistītās problēmas. Tika norādīts, ka tikai detalizēti plānojot, pārtraugot un pārskatot stratēģiju, pamatojoties uz veiktajiem

pētījumiem, iespējami uzlabojumi šajā jomā. Somijas pārstāve norādīja uz veikto pasākumu rezultātiem – pirmstermiņa atbrīvošana, piemērojot uzraudzību, valstij ir ekonomiski izdevīgāka (2018.gadā šādā veidā tika ietaupīti apmēram 9 milj. euro); 80–85% gadījumos šādā veidā tiek pabeigta soda izciešana; pirmstermiņa atbrīvošana, piemērojot uzraudzību, samazina recidīvu).

Sekcijā „Novēršana, pārraudzība un kompensēšanas mehānismi” ar referātiem uzstājās Eiropas Padomes Spidzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanas komitejas (CPT) prezidents un Eiropas Padomes pārstāvis. Referenti atzīmēja vairākās Eiropas valstīs īstenotās reformas krimināltiesību jomā, kā rezultātā dekriminalizēti vairāki nodarījumi, par kuriem iepriekš bija paredzēta īslaicīga brīvības atņemšana. Veiktas izmaiņas arī kriminālprocesā, piešķirot tiesnešiem iespēju plašāk piemērot alternatīvās sankcijas. Runātāji norādīja, ka cietumu apdzīvotība nav vienveidīga, to ietekmē dažādi faktori. Šie faktori ir rūpīgi jāizvērtē un jāņem vērā, projektējot jaunas cietuma ēkas vai rekonstruējot vecās. Referenti norādīja uz dalītas atbildības ieviešanu, risinot jautājumu par cietumu pārapdzīvotību. Minētais paredz pastāvīgas konsultācijas starp cietumu administrāciju, prokuroriem, tiesnešiem, kā arī parlamentu locekļu iesaistīšanu šīs problēmas risināšanā. Cietumu apdzīvotības efektīva pārraudzība jābalsta uz Eiropas valstu kopīgiem standartiem, vienlaikus atzīstot, ka ikviena valsts var noteikt augstākus standartus. Referenti uzsvēra, ka būtiski ir izveidot pieteikumu iesniegšanas mehānismus atbilstoša atbildzinājuma nodrošināšanai pārkāpuma gadījumā.

Otrās dienas plenārsēdē, kurā ar referātu uzstājās Austrijas Tieslietu ministrijas pārstāvis, bija veltīta jautājumiem par starptautiskās sadarbības efektivizāciju krimināltiesību jomā Eiropā, it īpaši attiecībā uz izdošanas un izraidīšanas procedūrām un notiesāto personu pārvietošanu.

Konferences laikā bija iespēja piedalīties foto izstādes atklāšanā. Izstāde veltīta Somijas atklāta tipa cietumu izveidošanai un darbībai. Franču žurnālistes un fotogrāfes Rafaēlas Diroselas (*Raphaëlle Duroselle*) darbos skatāma Somijas atklāta tipa divu cietumu iemītnieku ikdienas, ko fotogrāfe bija vērojusi divu nedēļu laikā.

Civillietu departamenta zinātniski analitiskais padomnieks Rihards GULBIS piedalījās Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centra (Observatorijas) Tiesību ekspertu grupas sanāksmē

(Alikante, 2019.gada 7.aprīlis – 9.aprīlis)

Observatorijas Tiesību ekspertu grupas pirmajā sanāksmē eksperti iepazīstināti ar Observatorijas funkcijām, darba formām (4 darba grupas, 6 ekspertu grupas) un aktuālajiem uzdevumiem, tostarp nesen veiktajiem un uzsāktajiem pētījumiem. Tāpat eksperti informēti par iesaisti, kuru Observatorija sagaida no Tiesību ekspertu grupas. Eksperti lūgti izteikt viedokli par diviem pētījumiem, kurus Observatorija plāno

organizēt tuvākajā laikā.

Pirmais pētījums par dinamiskajiem aizlieguma pienākumrikojumiem (*Study on Forward-Looking Blocking Injunctions*). Pētījuma ietvaros plānots noskaidrot, kāds dinamisko aizlieguma pienākumrikojumu tiesiskais ietvars pastāv izpētes valstīs (Vācija, Francija, Īrija, Itālija, Rumānija, Slovākija, Zviedrija), kā arī šāda ietvara nepastāvēšanas iemesli un alternatīvie līdzekļi, kas ļauj

tiesību īpašniekiem aizsargāties pret savu intelektuālā īpašuma tiesību objektu neatļautu izmantošanu tiešsaistē. Tāpat pētījuma ietvaros ir plānots veikt gadījumu analīzi un tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanas modelēšanu noteiktos intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu gadījumos (tipveida gadījumi: neatļauti izplatīta saturs straumēšana tīmekļvietnē (saīšu izvietošana/ glabāšana), izplatīšana datņu koplietošanas platformās, straumēšanas serveros, kuros saturs tiek straumēts tiešraidē (*live stream*), viltoto preču pārdošana vai reklamēšana). Pētījumu plānots veikt 2020. gada pirmajā pusgadā. Ekspertu grupas sanāsmē diskutēts par to, vai ir izvēlētas atbilstošas izpētes valstis, proti, tās, kurās var iegūt vērtīgus secinājumus. Vairāki eksperti norādīja, ka šādā pētījumā noteikti vajadzēja iekļaut Lielbritāniju, jo tajā tiek efektīvi piemēroti dinamiskie aizlieguma pienākumrikojumi. No ekspertiem tiek sagaidīts viedoklis par pētījumā paredzētajiem modelēšanas gadījumiem (*case scenarios*), kā arī informācija par katra eksperta dalībvalsti pastāvošo tiesu praksi dinamisko aizlieguma pienākumrikojumu jautājumā.

Otrs pētījums par tiesu iestāžu starptautisko sadarbību krimināllietās (*International Judicial Cooperation in Criminal Matters*). Eksperti tika informēti par 2018.gada 13.septembrī publicēto pētījumu par normatīvajiem līdzekļiem attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību tiešsaistes pārkāpumiem (*Study on Legislative Measures Related to Online IPR Infringements*). Jaunā pētījuma iespējama tvēruma: tiesu iestāžu starptautiskās sadarbības rīku un to piemērošanas

krimināllietās padziļināta izpēte (neaprobežojoties ar tiešsaistes vidi), informācijas iegūšana no visām ES dalībvalstīm, pastiprināta uzmanība intelektuālā īpašuma pārkāpuma lietām Eurojust institūcijā. Vairāki eksperti izteica viedokli, ka pētījumam būtu jāaptver ne vien starptautiskā sadarbība krimināllietās, bet arī civilīetās.

Dalība Observatorijas Tiesību ekspertu grupas pirmajā sanāsmē deva iespēju iegūt aktuālo informāciju par Observatorijas jau veiktajiem un nākotnē paredzētajiem pētījumiem, kā arī ekspertu līmenī apspriest jautājumu par dinamiskajiem aizlieguma pienākumrikojumiem. Minētie pienākumrikojumi, ar kuriem tiek liegta piekļuve bez tiesību īpašnieka piekrišanas tiešsaistē izplatītajam saturam vai viltotu preču piedāvājumiem neatkarīgi no tā, ka pēc tiesas lēmuma tiek mainīts pārkāpumam izmantotais domēns, līdz šim Latvijas tiesu praksē nav piemēroti. Vienlaikus citu valstu pieredze liecina, ka šāds tiesiskās aizsardzības līdzeklis var būt efektīvs rīks cīņā ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Ievēribu pelna arī viena no ekspertiem paustais viedoklis, ka formāla šāda tiesiskās aizsardzības līdzekļa neesība valsts civilprocesuālajā regulējumā nenozīmē, ka praksē netiek sasniegts līdzīgs rezultāts ar jau esošajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, ar kuriem atbildētajiem tiek noteikts aizliegums veikt noteiktas darbības vai uzlikts pienākums veikt kādu darbību (piemēram, liegt piekļuvi noteiktai tīmekļvietnei). Iespēja piemērot šādu lēmumu gadījumos, kad pārkāpējs nomaina domēnu, ir atkarīga arī no civilprocesuālās izpratnes par tiesas lēmuma tvērumu.

PROJEKTU AKTIVITĀTES – PIEREDZES APMAIŅAI

ZIEMEĻVALSTU UN BALTIJAS VALSTU MOBILITĀTES PROGRAMMAS PROJEKTS „TIESNEŠU PALĪGU LOMA EFEKTĪVĀ AUGSTĀKĀS TIESAS DARBA ORGANIZĀCIJĀ”

Augstākās tiesas Administrācijas sagatavotais projekts „Tiesnešu palīgu loma efektīvā Augstākās tiesas darba organizācijā” guvis atbalstu Ziemeļvalstu un Baltijas valstu mobilitātes programmā „Valsts administrācija”.

Projekta mērķis ir nodrošināt pieredzes apmaiņu starp Latvijas Augstākās tiesas un Ziemeļvalstu Augstāko tiesu tiesnešu palīgiem. Tiesnešu palīgi un padomnieki dosies uz Zviedrijas, Somijas, Norvēģijas un Islandes Augstākajām tiesām un diskutēs par inovatīviem veidiem, kā sniegt atbalstu tiesneša darbā, tiesneša palīgu kompetenci un lomu nolēmumu kvalitātes nodrošināšanā, kā arī dažādām nolēmumu rakstīšanas tehnikām. Projekts nodrošinās labās prakses apmaiņu efektīvā lietu izskatīšanā Augstākajās tiesās.

**NORDIC-BALTIC
MOBILITY
PROGRAMME**

Public administration

Islande: tiesnešu palīgu atbildība – lietu izpēte, nolēmumu projekti un preses relīzes

Augstākās tiesas pārstāvji ar Islandes Augstākās tiesas kolēģēm

Oktobrī pieredzes apmaiņas vizītē uz Islandes Augstāko tiesu devās Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja palīdzē Sanita JEFIMOVA, Administratīvo lietu departamenta tiesneša palīdzē Madara ŠENBRŪNA un Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks Reinis ODIŅŠ.

Līdz 2018.gadam Augstākā tiesa Islandē bija otrā līmeņa tiesa divu līmeņu tiesu sistēmā, un saistībā ar relatīvi nesen ieviesto trīs pakāpju sistēmu un funkciju nodošanu apelācijas instancei Islandes Augstākajā tiesā ir ievērojami mazāk tiesnešu un tiesnešu palīgu, jo ir mazāka noslodze. Šobrīd tajā strādā tikai seši tiesneši un trīs tiesnešu palīgi. Tiesnešu palīgi nav piesaistīti vienam tiesnesim, bet projektu veidā tiek piesaistīti konkrētu lietu izskatīšanai un atbild par šīs lietas izpēti, nolēmuma projekta sagatavošanu, kā arī preses relīžu gatavošanu par pieņemto nolēmumu. Katrā lietā strādā viens tiesneša palīgs. Tiesneši un palīgi nav specializējušies pa tiesību nozarēm, visi strādā ar krimināllietām, civillietām un administratīvajām lietām.

Islandes Augstākajā tiesā ir no Latvijas atšķirīga kasācijas sūdzību iesniegšanas kārtība – lai iesniegtu kasācijas sūdzību, lietas dalībniekam vispirms no Augstākās tiesas ir jāsaņem atļauja sūdzības iesniegšanai. Pieprasījumi tiek izskatīti 1–2 nedēļu laikā. Tikai pēc atļaujas saņemšanas persona var sniegt pilnu sūdzību ar izvērtiem argumentiem. Tas ļauj būtiski samazināt

izskatāmo lietu skaitu, jo pilnas kasācijas sūdzības tiek iesniegtas tikai juridiski nozīmīgās lietās. Tiesnešu palīgi ir atbildīgi par šo atļauju izskatīšanu un nolēmumu projektu sagatavošanu. 2019.gada deviņos mēnešos Islandes Augstākajā tiesā bijuši 259 pieprasījumi atļaut pārsūdzēt apelācijas instances tiesas spriedumus, turklāt krimināllietās visi pieprasījumi ir noraidīti.

Lietas skata mutvārdu procesā, tikai maza apjoma lietās likumā noteiktā kārtībā var būt rakstveida process. Islandes tiesas procesā nav pieņemts ievērot *jura novit curia* principu (*tiesai pašai jāzina likumi*), jo tiek uzskatīts, ka tiesnesim tad būtu jāstrādā pušu un to advokātu vietā. Tajā pašā laikā tika atzīts, ka *jura novit curia* ir efektīvs līdzeklis, lai viena lieta neatgrieztos vairākkārt augstākā instancē.

Islandes kolēģi stāstīja par ideju ieviest tiesneša vietnieka institūtu, lai atslogotu tiesnešus maza apmēra un nesarežģītās lietās, līdzīgi kā tas ir Kanādā un Norvēģijā. Par tiesneša vietniekiem varētu kļūt tiesneša palīgi ar atbilstošu stāžu, nokārtojot pārbaudījumu.

Komunikācijas un sabiedrības uzticības veicināšanas jomā situācija Latvijā un Islandē ir līdzīga. Islandē šobrīd tiesu sistēmai uzticas tikai 40% iedzīvotāju. Tiesnešu palīgi to skaidroja ar tiesnešu atsacišanos runāt ar sabiedrību un medijiem. Latvijas delegācija Islandes kolēģiem pastāstīja par Latvijas pieredzi kontaktu veidošanā ar sabiedrību.

Norvēģija: tiesnešu palīgu sekretariāts un mentori

Latvijas Augstākās tiesas tiesnešu palīdzes ar Norvēģijas Augstākās tiesas kolēģiem diskutē par tiesnešu palīgu darba specifiku

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājas palīdzē Santa OZOLA, Civillietu departamenta tiesneša palīdzē Elīna PURĒNA un Administratīvo lietu departamenta tiesneša palīdzē Madara ŠENBRŪNA oktobrī pieredzes apmaiņas vizītē apmeklēja tiesas Norvēģijā – Augstāko tiesu un Borgartingas apelācijas instances tiesu.

Augstākās tiesas pārstāvēm bija iespēja iepazīties ar Norvēģijas Augstākās tiesas un Borgartingas apelācijas instances tiesas tiesnešu palīgu darbu, tīkoties ar Norvēģijas Augstākās tiesas tiesnešu palīgu sekretariāta vadītāju *Birthe Aspehaug Buset*, viņas vietnieku *Knut Aastebøl*, kā arī Borgartingas apelācijas instances tiesas tiesnešu palīgu sekretariāta palīdzi un sekretariāta vadītāju.

NORVĒGIJAS TIESU SISTĒMA UN TIESVEDĪBAS PROCESS

Norvēģijas tiesu sistēmu veido 60 rajona tiesas, 6 apelācijas instances tiesas un Augstākā tiesa. Visām šīm tiesām ir vispārējā jurisdikcija, tajās tiek izskatītas civillietas, krimināllietas, administratīvo tiesību lietas un konstitucionālās lietas. Tāpat pie tiesu sistēmas tiek pieskaitītas arī samierināšanās padomes (*conciliation boards*), kas gan netiek uzskatītas par tiesu instanci. Samierināšanās padomes pastāv pie pašvaldībām, to mērķis ir veikt samierināšanu starp pusēm un tajās tiek risināti tikai civiltiesiski strīdi. Šobrīd parlamentā notiek diskusijas par iespējamu tiesu reformu, kuras rezultātā rajona tiesu skaits varētu samazināties līdz 22.

Pirmajā instancē lietas tiek izskatītas mutvārdu procesā. Visas lietas tiek pirmo reizi skatītas rajona tiesā. Civillietās lietu izskata viens tiesnesis. Specifiskās un tehniski sarežģītās lietās, piemēram, patentu vai būvniecības lietās, retos gadījumos tiek pieaicināti divi tiesneši-eksperti, ja lietas dalībnieks piesaka šādu lūgumu. Lēmums par šāda tiesneša-eksperta izvēli ir pārsūdzams. Krimināllietas izskata viena tiesneša sastāvā ar piesēdētājiem (*lay judges*). Piesēdētājus izvēlas no saraksta, kuru uztur pašvaldība. Sarakstā iekļauj personas, kuras ir izteikušas vēlmi būt par piesēdētāju. Pēc iekļaušanas sarakstā nav tiesību bez svarīga iemesla atteikties pildīt piesēdētāja pienākumus. Administratīvās lietas izskata tādā pašā procesuālā kārtībā kā civillietas, un administratīvo tiesību lietas statistikas ziņā netiek atsevišķi izdalītas.

Apelācijas instance arī lietas izskata mutvārdu procesā. Jau apelācijas instancē tiek uzsākta lietu filtrēšana, t.i., ir iespējams atteikties lietās izskatīšanu, ja par to vienojas kolēģija trīs tiesnešu sastāvā. Šādu atteikumu ir iespējams pieņemt, ja tiek uzskatīts, ka lietas rezultāts nemainīsies (apelācijas sūdzībai nav izredžu tikt apmierinātai) civillietā vai administratīvajā lietā vai arī likumā noteiktais soda mērs nepārsniedz 6 gadus (krimināllietā). No 2020.gada šādu atteikumu būs iespējams pieņemt arī tad, ja soda apmērs varētu pārsniegt 6 gadus. Atteikums tiek sniegts apmēram 60% no visām apelācijas instancē saņemtajām lietām.

Lietā pēc būtības apelācijas instances tiesā tiek izskatīta mutvārdos trīs tiesnešu sastāvā (civillietas un administratīvās lietas), bet krimināllietu izskatīšanā piedalās 3 vai 2 tiesneši un 4 vai 5 piesēdētāji (skaits atkarīgs no noziedzīgā nodarījuma smaguma). Arī apelācijas

instancē civillietās var tikt pieaicināti tiesneši-eksperti, to lietas dalībnieki var lūgt arī tad, ja, izskatot lietu rajona tiesā, šādi eksperti nav piedalījušies.

Spriedumam jābūt pieņemtam 3 nedēļu laikā pēc lietas izskatīšanas tiesas sēdē, taču nereti sprieduma sastādīšanai nepieciešamais laiks pārsniedz šo termiņu.

Konkrēti Borgartingas apelācijas instances tiesā ir pārsūdzami 13 rajona tiesu pieņemtie nolēmumi. Tā ir lielākā apelācijas instances tiesa Norvēģijā pēc cilvēku skaita, kas dzīvo tās piekritībā esošajā reģionā (1,5 miljoni jeb 30% no visas valsts iedzīvotāju skaita). Ņemot vērā tiesas noslodzes palielināšanos, kas saistīta ar to, ka aizvien vairāk cilvēku dzīvo Oslo un citos šīs tiesas piekritībā esošajos reģionos, tiek risināts jautājums par dažu no šīm 13 rajona tiesām piekritības maiņu attiecībā uz pārsūdzības instanci. Borgartingas apelācijas instances tiesā strādā 68 tiesneši, no kuriem 40% ir sievietes. Vidējais vecums – 56 gadi, 42% no visiem tiesnešiem ir 60 vai vairāk gadus veci. Pirms kļūšanas par tiesnešiem daudzi tiesneši bijuši juristi, prokurori vai strādājuši valsts iestādēs, t.i., nav obligāti pirms tam jāstrādā par rajona tiesas tiesnesi. Apelācijas instances tiesā nav tiesnešu vai tiesnešu palīgu specializāciju.

Borgartingas apelācijas instances tiesā 2018.gadā tiesas sēdēs izskatītas apmēram 500 krimināllietas un 780 civillietas.

Līdz 2018.gadam Norvēģijā krimināllietas izskatīja ar zvērināto piedalīšanos, taču tas tika mainīts, jo netika uzskatīts par pareizu tas, ka zvērinātajiem savs lēmums nav jāpamato.

Augstākā tiesa dibināta 1815.gadā. Norvēģijas konstitūcijas 88.pants paredz, ka Norvēģijas Augstākā tiesa ir pēdējā tiesu instance. Krimināllietās kasācijas kārtībā var risināt jautājumu tikai par soda apmēru, bet ne par vainu. Augstākajā tiesā nenotiek specializēšanās – visi tiesneši skata visu veidu lietas, tai skaitā konstitucionāla rakstura jautājumus, kam jāpastāv konkrēta strīda (lietas) ietvaros. Augstākās tiesas mērķis ir tiesību normu skaidrojuma sniegšana konkrētā lietā un tiesiskās domas attīstība svarīgos tiesību jautājumos.

Augstākā tiesa sastāv no divām kolēģijām, sauktām par pirmo un otro kolēģiju, kasācijas sūdzību atlases komitejas (*Appeals Selection Committee*). Augstākajā tiesā ir divdesmit tiesneši. No tiem 8 sievietes, tostarp priekšsēdētāja, un 12 vīrieši. Tiesneši netiek iecelti uz noteiktu termiņu, taču viņiem ir jāpensionējas, sasniedzot 70 gadu vecumu. Tiesnešus Augstākajā tiesā iecel izpildvara, pastāv diskusijas par nepieciešamību izveidot Tieslietu padomei līdzīgu institūciju, taču Norvēģijā tiesu neatkarība netiek uzskatīta par aktuālu problēmu. Sabiedrības uzticēšanās tiesām sasniedz 89%.

Tiesneša darbs tiek organizēts rotācijas kārtībā, rotāciju veicot ik pēc 5 nedēļām. Tā 5 nedēļas pieciem no 20 tiesnešiem ir jāstrādā pirmajā kolēģijā, pieciem – otrajā, vēl pieciem – kasācijas sūdzību atlases komitejā, bet pieciem ir tā saucamā „office week”, kad tiesneši nepiedalās tiesas sēdēs, bet raksta spriedumus, gatavojas konferencēm utt.

Kasācijas sūdzību atlases komiteja izlemj, kuras lietas būtu izskatāmas kasācijas kārtībā (*giving leave to appeal*) un izskata sūdzības par pagaidu noregulējuma lēmumiem (*interlocutory orders*). Katru lietu komitejā izskata trīs tiesnešu sastāvā. Jautājums par to, vai lieta būtu nododama izskatīšanai kasācijas kārtībā, tiek izlemts tikai

pēc dokumentiem – bez tiesas sēdes. Komitejā gada laikā tiek izskatītas apmēram 2200 lietas.

Kad lieta tiek saņemta Augstākajā tiesā, to vispirms izskatīšanai atlases komitejā sagatavo tiesneša palīgs (*law clerk*). Saņemot lietu, tiesneša palīgs pārbauda formālo prasību ievērošanu attiecībā uz kasācijas sūdzību un sagatavo rakstveidā atzinumu par kasācijas sūdzībā paustajiem argumentiem par materiālo tiesību un procesuālo tiesību jautājumiem, pārbauda, kāda bijusi tiesu prakse šajā jautājumā, kāds ir normatīvais regulējums un arī izsaka viedokli par to, vai kasācijas tiesvedība būtu uzsākama vai nē. Atzinums nav saistoša rakstura un ir iestādes iekšējais dokuments. Jautājums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu vai atteikumu tiek izlemts 2–4 nedēļu laikā.

Kasācijas tiesvedības uzsākšanas pamats ir tas, ka lietas ietvaros būtu risināmi jautājumi, kuriem ir nozīme ne tikai konkrētās lietas ietvaros, bet arī citās tiesvedībās un sabiedrībā kopumā. Kasācijas tiesvedības uzsākšana tiek uzskatīta par izņēmuma gadījumu, jo tiek pieņemts, ka process ir noslēdzies pēc divām instancēm un ir pietiekami, ka vērtējumu jau izteikušas pirmās divas tiesu instances. Izņēmums, kad lietas dalībniekam ir tiesības uz kasācijas tiesvedības uzsākšanu, ir situācija, kad krimināllietā apsūdzēto ir notiesājusi apelācijas instances tiesa, bet attaisnojusi rajona tiesa. Kasācijas tiesvedība tiek uzsākta 10–15% no visām lietām, kas Augstākajā tiesā saņemtas. Tas ir aptuveni 60–70 civillietas un 45–50 krimināllietas gadā. Lai tiesvedību uzsāktu, nepieciešams, lai vismaz 1 no 3 tiesnešiem uzskatītu, ka ir pamats uzsākt kasācijas tiesvedību. Ierosināšanas lēmums netiek motivēts. Atteikuma gadījumā lēmumā tiek norādīta tiesību norma, kas atļauj tiesvedību nerisināt, kā arī norādīts uz to, ka kasācijas sūdzība nav pamatota, jo lietas izskatīšanas rezultāts nemainīsies, plašāk atteikumu nepamatojot.

Tā kā ierosināšanas lēmums netiek motivēts, pirms tiesas sēdes tiesnesis tiek ar juristiem un apspriež to, kāpēc kasācijas tiesvedība ierosināta un norāda, par kuriem kasācijas sūdzības argumentiem juristiem tiesas sēdē vajadzētu izteikties.

Kasācijas tiesvedības uzsākšanas gadījumā lietu izskata mutvārdu procesā piecu tiesnešu sastāvā, t.i., pirmā vai otrā kolēģija. Sevišķi svarīgas lietas izskata visi 20 tiesneši kopā plēnuma sēdēs vai paplašinātā 11 tiesnešu sastāvā. Lietas izskatīšanā pārsvarā piedalās tikai juristi, jo kasācijas sūdzības pārsvarā iesniedz juristi. Kasācijas sūdzību iesniegt un sevi pārstāvēt kasācijas instances tiesas sēdē nav liegts arī pašam lietas dalībniekam, taču šādi gadījumi ir reti. Ja kasācijas tiesvedība ierosināta pēc tādas kasācijas sūdzības, kuru iesniedzis pats lietas dalībnieks, Augstākā tiesa piedāvā jurista palīdzību, kura pakalpojumus apmaksā Augstākā tiesa.

Pēc lietas izskatīšanas tiesas sēdē notiek tiesnešu apspriede un tiek sagatavots spriedums, kura motīvus raksta referējošais tiesnesis „es” formā, pārējie tiesneši sprieduma motīvu beigās pauž savu piekrišanu motīviem ar vārdu „piekritu” vai raksta motivāciju, kāpēc nepiekrīt referējošā tiesneša norādītajiem motīviem. Augstākā tiesa neizšķir strīdu pēc būtības, bet, līdzīgi kā Latvijā, nosūta lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Augstākā tiesa publicē visus savus nolēmumus, daļu no tiem arī angļu valodā. Tie pieejami viņu mājaslapā *domstol.no*, sadaļā *selected rulings*.

TIESNEŠU PALĪGU LOMA TIESVEDĪBAS PROCESĀ

Tiesnešu palīgu sekretariātu izveidošana Norvēģijas tiesās ir salīdzinoši jauna tendence. Šādi sekretariāti pastāv divās apelācijas instances tiesās un Augstākajā tiesā.

Augstākajā tiesā strādā 23 tiesnešu palīgi, tie nav piesaistīti tiesnešiem, bet strādā ar tiem nozīmētajām lietām. Palīgiem nav specializācijas, lietas starp palīgiem tiek sadalītas pēc noslodzes. Izņēmums – ja jau bijusi līdzīga lieta, tad dod lietu sagatavot tam pašam palīgam. Palīgiem tiek organizētas sapulces, kurās viņi apmainās ar informāciju par lietām, ar kurām strādā, lai veidotu vienotu praksi.

Lieta pēc tās saņemšanas Augstākajā tiesā tiek nodota tiesneša palīgam, kurš pārbauda, vai ir ievērotas visas kasācijas sūdzības formālās prasības (iesniegšanas termiņš, tiesāšanās izdevumi), kā arī to, vai lieta nav jau iepriekš izskatīta kasācijas instancē un vai nav kāds tiesnesis, kurš nevar piedalīties lietas izskatīšanā. Palīgs arī reģistrē datus par lietu informācijas sistēmā, kas pieejama arī juristiem. Palīgs nenodarbojas ar tehniskiem darbiem, tostarp dokumentu nosūtīšanu, šos pienākumus pilda tehniskie sekretāri.

Palīga galvenais uzdevums ir sagatavot atzinumu par kasācijas sūdzības pamatotību, t.i., vai tai ir izredzes tikt apmierinātai, tādējādi palīdzot atsijāt lietas, kurās tiesvedības process nebūtu turpināms. Atzinumā tiek norādīts īss lietas kopsavilkums un analizēti kasācijas sūdzības argumenti, norādot uz piemērojamiem likumiem, citiem tiesību avotiem un to, vai lieta skar Eiropas Savienības tiesības. Atzinums nav saistošs, ja referējošais tiesnesis atzinumā minētajam nepiekrīt, viņš var nodot lietu atpakaļ papildus izpētes veikšanai. Katrs palīgs strādā ar aptuveni 5–6 lietām vienlaikus. Atkarībā no lietas sarežģītības, atzinuma sagatavošanai nepieciešams no pāris dienām līdz pāris nedēļām.

Līdz 2015.gadam tiesnešu palīgi Augstākajā tiesā strādāja tikai Kasācijas sūdzību atlases komitejā, bet šobrīd, palīgu skaitam pieaugot, tie var tikt piesaistīti arī tālākās lietas izskatīšanas stadijās pēc kasācijas tiesvedības ierosināšanas. Spriedumu motīvus raksta paši tiesneši.

Augstākajā tiesā tiesneša palīgs tiek pieņemts darbā uz 7 gadiem, ar mērķi nodrošināt, ka tiesnešu palīgu korpusu pamatā veido gados jauni cilvēki. Tiek uzskatīts, ka ir svarīgi, lai tiesnešu palīgi labi orientētos jaunākajās tendencēs gan ar jurisprudenci saistītajos jautājumos, gan citās jomās, piemēram, modernajās tehnoloģijās. Tiesneša palīgu amata kandidāti pamatā tiek izvēlēti, ņemot vērā universitātē iegūtos grādus, vienlaikus par priekšrocību tiek uzskatīta pretendenta iepriekšējā pieredze jurista amatā.

Jaunajiem tiesnešu palīgiem tiek norikoti mentori – viens no vecākiem palīgiem un viens no tiesnešiem, kuri lasa visus jaunā palīga sagatavotos atzinumus un izsaka komentārus, lai nodrošinātu to, ka apmācāmais palīgs saprot, kam lietā ir jāpievērš uzmanība un kas nav svarīgi. Mentoru uzraudzība notiek katru reizi, kad jaunais palīgs uzsāk strādāt ar tādu lietu kategoriju, kurā iepriekš nav atzinumus sagatavojis.

Augstākajā tiesā palīgiem ir iespēja piedalīties apmācību vizītēs, kas ilgst apmēram 2 nedēļas, Eiropas Savienības Tiesā un Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Tādā veidā palīgi pilnveido savas zināšanas par šo tiesu darba organizāciju.

Augstākās tiesas tiesnese Cecilie Østensen Berglund norādīja, ka tiesnešu palīgu nozīme izpaužas: 1) iespēja tiesnesim plānot laiku un darbu efektīvāk; 2) labi sagatavota lieta, it īpaši no procesuālā aspekta; 3) vienmēr ir kāds, kurš ir lietas kursā par lietu, var atbildēt uz jautājumiem; 4) palīgi sagatavo kasācijas tiesvedības uzsākšanas vai atteikuma lēmumu projektus; 5) palīgi sagatavo preses relizes un palīdz sagatavoties komunikācijai ar presi; 6) palīgi labāk pārzina, kāda bijusi iepriekšējā tiesu prakse konkrētajā jautājumā; 7) palīgi piedalās tiesnešu apspriedēs, jo spēj palīdzēt – pārzina lietas apstākļus.

Borgartingas apelācijas instances tiesā ir 13 tiesnešu palīgi, nākamgad, ja finansējums to atļaus, ir plānots palīgu skaitu palielināt līdz 15. Tiesnešu palīgi darbojas tā saucamajā „division 4” jeb lietas sagatavošanas kolēģijā kopā ar 9 tiesnešiem (5 krimināllietās un 4 civilīlētās). Tiesnešu palīgu sekretariāta izveide Borgartingas apelācijas instances tiesā uzsākta 2004.gadā. Sekretariāta izveides mērķis bija samazināt lietas izskatīšanas laiku apelācijas instancē un atvieglot tiesnešu darbu. Atšķirībā no Augstākajā tiesā strādājošajiem palīgiem palīgi apelācijas instances tiesā raksta motivētus nolēmumu projektus. Tāpat šo palīgu darba pienākumos ietilpst lietas dalībnieku, kurus nepārstāv jurists, vispārīga rakstura konsultēšana par to, kādas prasības likums paredz attiecībā uz dokumentu iesniegšanu tiesā.

SECINĀJUMI

1. Norvēģijas un Latvijas tiesu sistēmas ir atšķirīgas, līdz ar to atšķiras tiesnešu palīgu loma un funkciju apjoms. Norvēģijas Augstākajā tiesā tiesnešu palīgi pamatā ir iesaistīti lietas sākotnējā izpētē, vērtējot to, vai ir ierosināma attiecīgā kasācijas tiesvedība. Šāda pieeja izriet no Norvēģijas Augstākās tiesas lomas, kas virzīta uz judikatūras veidošanu sabiedrībai svarīgās lietās.

2. Atšķirībā no Latvijas Norvēģijas Augstākajā tiesā tiesnešu palīgi neizstrādā spriedumu projektus, bet sastāda argumentētus atzinumus par konkrēto lietu un tās virzību. Pēdējā laikā palīgi tiek iesaistīti sarežģītu lietu izpētē arī pēc kasācijas tiesvedības ierosināšanas. Palīgu galvenais uzdevums ir atslogot tiesnešu darbu, lai tiesnesis varētu pilnībā koncentrēties uz tiesību jautājumiem konkrētajās lietās. Līdz ar to palīgi veic arī citas ar tiesas darbu tieši vai netieši saistītus pienākumus, piemēram, sagatavo preses relizes, apkopo aktuālo tiesu praksi.

3. Neskatoties uz tiesu sistēmu atšķirībām, varētu apsvērt šādu Norvēģijas tiesnešu palīgu funkciju pārņemšanu Latvijas tiesu sistēmā:

- mentoru piesaistīšana uz noteiktu laiku jaunajiem tiesnešu palīgiem, lai nodrošinātu efektīvāku palīga iekļaušanos Augstākās tiesas darba organizēšanā un veicinātu jaunā palīga labāku izpratni par Augstākās tiesas funkcijām un darba specifiku;
- tiesnešu palīgu iesaiste aktuālās tiesu prakses apkopošanā un turpmākā tās aktualizēšanā konkrēto departamentu vajadzībām;
- nodrošināt iespēju tiesnešu palīgiem piedalīties apmācību vizītēs Eiropas Savienības Tiesā un Eiropas Cilvēktiesību tiesā, lai pilnveidotu palīgu zināšanas par šo tiesu darba organizāciju, jaunāko tiesu praksi un citiem svarīgiem jautājumiem.

EIROPAS SOCIĀLĀ FONDA PROJEKTS „JUSTĪCIJA ATTĪSTĪBAI”

Dānija: datu aizsardzība

Krimināllietu departamenta tiesnese Aija BRANTA un zinātniski analītiskā padomniece Nora MAGONE 19.–20.septembrī piedalījās Eiropas Tiesību Akadēmijas Dānijā rīkotajā Eiropola datu aizsardzības ekspertu tīkla konferencē „Paradīze zudusi? Tiesiskuma nodrošināšana datu aizsardzības laukumā”.

Konferences mērķis bija izpētīt Eiropas Savienības datu aizsardzības noteikumu ieviešanas praksi policijas darbā un apspriest ar datu aizsardzību saistītās problēmas, ņemot vērā straujās izmaiņas noziedzīgajā vidē.

Ar referātiem uzstājās gan nacionālo, gan Eiropas Savienības institūciju pārstāvji, akadēmiskās vides un privātā sektora pārstāvji. Pēc referentu uzstāšanās notika astoņas paneldiskusijas.

1. „Tāpēc es viņus radīju brīvus un brīviem viņiem ir jāpaliek”, „Jautājumi un atbildes ar ētisko hakeri – kāda ir privātuma cena?” Paneli vadīja un ar prezentāciju uzstājās *Ralph Echemandia*, kas ir pasauleslāvens kibernetikas speciālists, kuru starptautiski atpazīst ar vārdu „Ētiskais hakeris”. Jau vairāk nekā 20 gadus viņš apmāca Amerikas Savienoto Valstu jūras spēkus NASA, *Google*, *Microsoft*, *Oracle*, *Amex*, *Intel*, *Boeing*, *Simantec* un *IBM*.

2. „Zināšanas aizliegts? Aizdomīgs, nepamatots. [...] Vai tas var būt greks zināt? Vai tā var būt nāve?” Diskusiju vadīja *Julia Thorsøe Ballaschk*, Dānijas Valsts policijas vecākā speciāliste, bet ar prezentācijām uzstājās *Nico van Eijk*, Amsterdamas universitātes profesors mediju un telekomunikāciju tiesībās un Informācijas tiesību institūta direktors, *John Grant*, privātuma un cilvēktiesību speciālists no „Palantir Tehnoloģijas”, *Courtney Bowman*, privātuma un cilvēktiesību speciālists no „Palantir Tehnoloģijas”, *Juraj Sajfert*, Eiropas Komisijas Tieslietu un patērētāju tiesību aizsardzības ģenerāldirektorāta Datu aizsardzības nodaļas speciālists. Prezentāciju galvenā tēma – Prognozēšana ir galvenā kārtības nodrošināšanas sastāvdaļa: kurā no jomām jāiegulda tiesībsargājošo iestāžu līdzekļi, lai nākotnē personas atturētu no noziegumu izdarīšanas? Kur visdrīzāk varētu notvert bēgli/aizdomās turēto? Kurš ir potenciālais nākamais upuris, kuram nepieciešama aizsardzība? Vienlaikus jāizvērtē, cik dziļai jābūt prognozēšanai, kad to veic, izmantojot sarežģītu datoranalīzi. Vai ejat par tālu, ja indivīds tiek tiesāts, pamatojoties tikai uz datora aprēķinātu varbūtību, ka tiks izdarīts noziegums? Šajā panelī tika diskutēts par prognozēšanas niansēm policijas darbā un tehniskiem pasākumiem, lai netiktu pārkāptas personu pamattiesības.

3. „Arī mūsu mokas laika gaitā var kļūt par mūsu elementiem”, „Aizkulisēs: Dānijas policija ceļā uz datiem balstītu darbību”. Prezentāciju sniedza *Jakob Lindergård-Bentzen*, Dānijas Valsts policijas Nacionālā

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

izmeklēšanas centra pārstāvis, un divi pārstāvji no Īpašās izmeklēšanas nodaļas. Panela pamatjautājums – kā organizācija īsteno uz datiem balstītu pieeju? Nacionālā izmeklēšanas centra analītiķi sniedza ieskatu par izaicinājumiem institūcijas vadībā un darba organizēšanā, virzot iestādi uz digitalizāciju.

4. „Staiģājošo miroņu atgriešanās - datu saglabāšana ceļā atpakaļ uz ES regulēšanas līmeni?”

Paneli vadīja *Jan Ellermann*, Eiropola Datu aizsardzības biroja vecākais speciālists, bet ar prezentācijām uzstājās *Jana Ringwald*, Frankfurtes ģenerālprokurora biroja Kibernoziedzības centra prokurore, *Christian Dressler*, Vācijas Informācijas tehnoloģiju centrālā biroja drošības jomā (ZITIS) direktors, *Nora Ni Loidean*, Londonas Universitātes tiesību lektore, Padziļināto juridisko studiju institūta Informācijas tiesību un politikas centra direktore, *TJ McIntyre*, Īrijas digitālo tiesību organizācijas pārstāvis. Neraugoties uz to, ka telekomunikāciju datu saglabāšanas lietderība un tiesiskums ir aktuāls jau vairāk nekā desmit gadus, par to joprojām diskutē likumdevēji Eiropā. Par to tiek diskutēts arī tiesas zālēs. No vienas puses, tiek apgalvots, ka tādējādi veidojas mozaika no valstu atšķirīgās prakses, kas būtiski kavē smagu noziegumu un terorisma starptautisko prevenciju un izmeklēšanu. No otras puses, šādā situācijā ES pilsoņi nevar paļauties uz to, ka ikvienā dalībvalstī viņu pamattiesības tiks aizsargātas vienādi. Auditorija tika iepazīstināta arī ar situāciju Vācijā, kur policijai ir stingri ierobežota sakaru datu izmantošana.

5. „Kas mani ir tumšs, izgaismo”, „Atvērto avotu izmantošana, veicot izpēti digitālajā telpā”.

Paneli vadīja *Nicole Samantha van der Meulen*, Eiropola Eiropas kibernetikas centra vecākā stratēģiskās analītiķe, bet ar prezentācijām uzstājās *Fukami*, drošības konsultants no Briseles, *Fanny Coudert*, Eiropas datu aizsardzības uzrauga biroja juriste. Diskusija bija par šādiem jautājumiem: Ebay pārdots nozagts velosipēds – vai policija drīkst saglabāt informāciju par pārdevējiem un pircējiem? Kā ir ar visu publiski pieejamo informāciju Ebay? Kā ir ar uzlauzto *Gmail* kontu datubāzi, kas ir publicēta tā sauktajā Dark Web? Apspriesti reāli piemēri par atvērto avotu izmantošanu digitālajā izmeklēšanā. Cik lielā mērā datu aizsardzības likumi attiecas uz informāciju, kas jau ir publiski pieejama? Kā organizācijas, piemēram, tiesībsargājošās iestādes, var novērst tehniskus šķēršļus atklātā pirmkoda informācijas izmantošanā un strādāt ar lieliem datu apjomiem?

6. „Vientulība dažreiz ir labākā sabiedrība”, „Privātuma nodrošināšanas problēmas pārrobežu e-pierādījumu apmaiņā”.

Diskusiju vadīja *Christian Wiese Svanberg*, Dānijas Valsts policijas datu aizsardzības virsnieks, bet ar prezentācijām uzstājās *Tjabbe Bos*, Eiropas Komisijas Migrācijas un iekšlietu ģenerāldirektorāta

Kibernoziedzības nodaļas virsnieks, *Kenneth J.Harris*, ASV misijas ES ASV tieslietu departamenta vecākais padomnieks starptautiskajās krimināltiesībās, *Hans Jakob Folker*, advokātu firmas Kromann-Reumert partneris. Pierādījumu globalizācija rada būtiskas problēmas tiesībsargājošo iestāžu darbā, izmeklējot noziedzīgos nodarījumus. Tradicionālie pārrobežu mehānismi, piemēram, savstarpējās tiesiskās palīdzības līgumi ir pārāk lēni un nav piemēroti pieprasīto pierādījumu veidam. Nesen ASV un ES Komisija pieņemtie tiesību akti piešķirs tiesībsargājošajām iestādēm pilnvaras iegūt datus ārpus to teritorijas. Tika izvērtētas iespējamās konfliktsituācijas, tiesībsargājošām iestādēm cenšoties iegūt datus ārpus to jurisdikcijas.

7. „Kāpēc visa cilvēce būtu viena cilvēka vainas dēļ jāsoda, ja tā ir bez vainas”, „Masveida izsekošanas sistēmas izveidošana – PDR gadījums”.

Diskusiju vadīja un ar prezentācijām uzstājās *Christian Wiese Svanberg*, Dānijas Valsts policijas datu aizsardzības virsnieks, un *Bijan Moini*, Pilsoņu tiesību biedrības (*Gesellschaft für Freiheitsrechte*) jurists. Kopš Eiropas Parlamenta un Padomes 2016.gada 27.aprīļa direktīvas par pasažieru datu reģistra (PDR) datu izmantošanu teroristu nodarījumu un smagu noziegumu novēršanai, atklāšanai, izmeklēšanai un saukšanai pie atbildības stāšanās spēkā 2018. gada maijā Eiropas Savienības tiesībsargājošās iestādes ir savākušas personu datus par vairāk nekā 350 miljoniem lidmašīnu pasažieru. Šī informācija tiek izmantota, lai identificētu „nezināmos” – noziedzniekus, kuri tiesībsargājošajām iestādēm vēl nav zināmi. Kritiķi apgalvo, ka šī pārsvarā nevainīgu pilsoņu masveida izsekošana pārkāpj pamattiesības uz privātumu. Debašu mērķis bija izvērtēt, vai un kā policija var veidot masveida izsekošanas sistēmu, kas atbilst ES datu aizsardzības principiem.

8. „Alexa, vai jūs esat gatava atbalstīt policijas izmeklēšanu?”, „Tiesībsargājošo iestāžu pieejas nodrošināšana viedierīcēm”.

Diskusiju vadīja *Daniel Drewer*, Eiropola datu aizsardzības virsnieks, bet ar prezentācijām uzstājās *Hiroshi Miyashita*, Čuo Universitātes Tokijā asociētais tiesību profesors, *Mika Lauhde*, Huawei viceprezidents kibernetiskā drošībā un privātuma nodrošināšanā, *Nicole Samantha van der Meulen*, Eiropola Eiropas kibernetiskās drošības centra vecākā stratēģiskā analītiķe. Diskusijās apspriestie jautājumi: cik noderīgi policijas izmeklēšanai ir dati, kas tiek glabāti mājas viedierīcēs? „Lietiskais internets” (Alexa, FitBit u.c.) nepārprotami rada jaunas ērtības patērētājiem, bet kāda ir tā ietekme uz pamattiesībām? Kurām tiesībsargājošajām iestādēm jābūt pilnvarotām piekļūt datiem viedierīcēs? Kāda veida noziegumu izmeklēšanā vajadzētu būt iespējai piekļūt viedierīču datiem un iespējai tos izmantot? Kādas ir problēmas saistībā ar IoT datu kā pierādījumu izmantošanu tiesas procesā? 5G tehnoloģijas ietekme uz tiesībsargājošo iestāžu cīņu pret smagiem noziegumiem un terorismu.

Secinājumi un ieteikumi

Eiropas Savienībā krimināltiesību jomas regulējums balstīts uz līdzsvara nodrošināšanu starp cilvēktiesībām un drošību. Šajā kontekstā nepieciešams ievērot arī Eiropas Savienībā noteiktos ierobežojumus personas datu

iegūšanā, izmantošanā un glabāšanā. Minētais skatāms kopsakarā ar personas tiesībām uz privātumu, nevainīguma prezumpciju, kā arī ar sabiedrības interesēm sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā. Proti, no vienas puses, ir sabiedrības interese pēc drošības, ko nodrošina tiesībsargājošās iestādes, no otras puses – iespējams, ka datu vākšanu un analīzi var atzīt par pārāk plašu, jo tādējādi liels cilvēku skaits tiek pakļauts nepamatotām aizdomām, kā arī var radīt aizdomas par diskrimināciju. Turklāt, izmantojot prognozēšanā datorprogrammas, rezultāti var būt kļūdaini, jo ne visus apstākļus, ko ņemtu vērā analītiķis, ir iespējams iestrādāt šādās programmās.

Arvien lielāku nozīmi starptautiskajā sadarbībā ieņem e-pierādījumu apmaiņa gan Eiropas Savienības dalībvalstu starpā, gan Eiropas Savienības dalībvalstīm sadarbojoties ar citām valstīm, kurās ir atšķirīga pieeja un tiesiskais regulējums, piemēram, ASV vai Japānā. Lai nodrošinātu citu valstu tiesībsargājošo iestāžu piekļuvi elektroniskajiem datiem, kas tiek glabāti ASV bāzētos serveros, ASV ir izstrādājusi speciālus likumus, kā arī regulējumu atsevišķu valstu starpā, kas noteic, ko un kādos apstākļos cita valsts var prasīt no ASV un kādi ir šo datu nodošanas noteikumi. Šobrīd noris sarunas par šādu līgumu starp ASV un ES.

Attīstoties sadarbībai krimināltiesību jomā, kā arī paplašinoties noziedzīgo nodarījumu teritoriālajam mērogam, kā arī pieaugot noziegumiem digitālajā vidē, palielinās nepieciešamība pēc e-pierādījumiem, kas atrodas pie servisa sniedzējiem ārpus konkrētas valsts robežām. Dalībvalstīm jau šobrīd pieejams plašs tiesiskās sadarbības instrumentu klāsts, turklāt tiek strādāts pie tiesiskā regulējuma uzlabošanas, kas paātrinātu un efektīvizētu e-pierādījumu iegūšanu – gan regulas, kas ļautu pieprasīt saglabāt un sniegt e-pierādījumus pakalpojumu sniedzējiem, kas atrodas iekšējā tirgū, gan direktīvas, kas noteiktu, ka visiem pakalpojumu sniedzējiem ES vajadzētu būt pārstāvim.

Lai arī Eiropas Parlamenta un Padomes 2016.gada 27.aprīļa direktīva (ES) 2016/681 par pasažieru datu reģistra (PDR) datu izmantošanu teroristu nodarījumu un smagu noziegumu novēršanai, atklāšanai, izmeklēšanai un saukšanai pie atbildības par tiem paredz stingrus ierobežojumus datu glabāšanas ilgumam un sensitīvo datu apstrādei, kā arī pieejai šiem datiem, to nodošanai trešajām valstīm, izmantojot šos datus noziedzīgu nodarījumu atklāšanā un prognozēšanā, atsevišķos gadījumos tiek identificētas konkrētas personas, nepamatoti tās sasaistot ar aizdomām par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, ko var atzīt par tiešu vai netiešu diskrimināciju. Pastāv viedoklis, ka šī direktīva būtībā autorizē personu masveida izsekošanu.

Prezentācijās un diskusijā skatīts jautājums par personas publiskoto datu un atrašanās vietas noteikšanas izmantošanu noziedzīgu nodarījumu atklāšanā un izmeklēšanā. Eksperti no dažādām valstīm secināja, ka arī šādos gadījumos datu izmantošana ir pakļauta datu aizsardzības noteikumiem un ir izmantojama, atklājot noziedzīgus nodarījumus.

Nākotnes izaicinājums tiesībsargājošajām iestādēm būs 5G tehnoloģiju plašāka ieviešana, kas ietekmēs noziedzīgo nodarījumu atklāšanu, aizdomās turēto identificēšanu, ņemot vērā, ka šādā tīklā ierīču izmantošanas informācija būs grūtāk iegūstama.

Dānija un Islande: tiesu nolēmumu pieejamība un sistematizācija, tiesu prakses pētniecība

Dānijas Augstākās tiesas bibliotēkā

Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas pārstāvji Anita ZIKMANE, Kristīne LAGANOVSKA, Aleksandrs POTAIČUKS, Maija ZALPĒTERE, Reinis MARKVARTS jūnijā iepazinās ar Dānijas un Islandes pieredzi tiesu darba pētniecības jomā

ATZIŅAS

1. Islande un Dānija ir nelielas valstis, kas iedzīvotāju skaita ziņā ir salīdzināmas ar Latviju, tāpēc to pieredze tiesu sistēmas organizēšanā ir jo īpaši vērtīga arī mūsu valstij. Dānijas tiesu sistēmai ir senas tradīcijas, turpretim neatkarīgās Islandes tiesu sistēma, līdzīgi kā Latvijas tiesu sistēma, ir salīdzinoši jauna, un tā balstās uz citu valstu pieredzi (Islandes gadījumā galvenokārt uz Norvēģijas un Dānijas pieredzi). Ņemot vērā Latvijas un šo valstu salīdzinoši līdzīgo iedzīvotāju skaitu un tiesu sistēmas tradīcijas, būtu apsverama iespēja pārņemt vērtīgākos risinājumus tiesu darba organizācijā.

2. Lai nodrošinātu tiesu prakses vienotību noteiktā laika posmā, gan arī tiesu prakses kontinuitāti, Dānijā un Islandē ieviesta šāda prakse:

- Dānijas Augstākajā tiesā tiesas sastāvs tiek bieži mainīts, bet Islandes Augstākajā tiesā, kur tiesnešu un lietu skaits ir neliels, visu lietu izskatīšanā piedalās gandrīz visi tiesneši;
- Abās valstīs tiesas palīgpersonāls nestrādā tikai

Tiesas apspriežu istaba Islandes Augstākajā tiesā

konkrētam tiesnesim, kas veicina informācijas apmaiņu un vienveidību lietu izskatīšanā;

- Dānijā liela nozīme tiek piešķirta tiesas procesa dokumentēšanai un jo īpaši tiesnešu viedokļu dokumentēšanai. Šis aspekts būtu pelnījis ievēribu, jo tam ir praktiska nozīme vienveidīgas tiesas spriešanas nodrošināšanā ilgstošā periodā.
3. Islandes Patentu valdes projekts sava darba kvalitātes novērtēšanai (ISO sertifikāts) šai iestādei ļāvis apzināt tiešo funkciju izpildei nepieciešamos

resursus. Tāpat arī izvērtējama Islandes Patentu valdes veiktā lēmumu aprakstošās daļas aizstāšana ar pušu procesuālo dokumentu publicēšanu.

4. Islandes apelācijas instances tiesa bija piemērs tam, ka tiesu reformas var radīt negatīvu ietekmi uz individuālu lietu izskatīšanu. Tas varētu būt nozīmīgi, apsverot reformas Latvijas tiesu sistēmā, piemēram, veidojot specializētās tiesas.

5. Islandes pirmās instances tiesas, kurās nereti ir tikai viens tiesnesis, ir labs piemērs tam, kā nodrošināt efektīvu lietu izskatīšanu tiesu pārslodzes vai citos gadījumos. Islandē atbalstu tiesu darbības efektivitātei sniedz Tiesu administrācija – lietu pārdales, tiesnešu tālākizglītības un citos jautājumos.

6. Kopenhāgenas universitātes pētnieciskā institūta „iCourts” pieredze publiskā finansējuma piesaistē ir paraugs, kā iegūt līdzekļus jurisprudences pētījumiem. Empirisko pētījumu metožu un informācijas tehnoloģiju risinājumu izmantošana nodrošina šo pētījumu salīdzināmību ar pētījumiem dabaszinātnēs. Nozīmīgi ir norādīt uz pētnieku neatkarību, proti, ja institūta pētnieki iesaistās aktivitātēs, kur, piemēram, kā advokāti pārstāv puses atsevišķās lietās, šos projektus strikti nodala no institūta pētījumiem.

PLAŠĀK PAR REDZĒTO

Dānijas Augstākā tiesa (*Højesteret*) kā kasācijas instancē strādā tiesas priekšsēdētājs un 17 tiesneši. Viens no tiesnešiem uz diviem gadiem tiek norikots kasācijas atļauju panelī, viens tiesnesis darbojas ar lietu sagatavošanu. Vidēji Augstākā tiesa izskata 120 līdz 150 lietas gadā. Lietu sagatavošanu izpriešanai uzrauga viens tiesnesis, kas ir nozīmēts uz noteiktu laiku. Viņš arī izlemj visus procedūras jautājumus. Visi tiesneši skata visas lietas (nav specializācijas). Ir divi tiesas sastāvi. Lai nodrošinātu tiesu prakses vienveidību, tiesas sastāvs tiek mainīts katrus divus mēnešus. Kasācijas atļauju panelis sastāv no trīs tiesnešiem (1 pirmās instances, 1 apelācijas instances un 1 Augstākās tiesas), viena tiesībszinātneka un viena advokāta. Kasācijas atļauju panelis lūgumus izlemj 1 līdz 2 gadu laikā. Kasācijas atļauju panelis nav Augstākās tiesas daļa. Skatot lietu, Augstākās tiesas tiesneši nezina, kāpēc lietā ir piešķirta kasācijas atļauja – vai nolēmums šķitis nepareizs, vai saskatīta nepieciešamība nostiprināt tiesu praksi. Lietas, kuras skatītas tikai vienā tiesu instancē, var tikt pārsūdzētas Augstākajā tiesā bez kasācijas atļaujas.

Tiesas nolēmums tiek sagatavots nedēļu pēc tiesas sēdes. Tas lietas dalībniekiem tiek paziņots elektroniski un tūlīt arī pievienots datubāzē (attiecīgi – pieejams tiesas tīmekļa vietnē). Augstākajā tiesā tiek uzkrāti visi tās nolēmumi. Tiek sagatavotas nolēmumu grāmatas – visi gada nolēmumi iesietā veidā. Papildus nolēmumi ir pieejami arī elektroniski iekšējā tīklā.

Tikai trijos no desmit spriedumiem ir atsaucis uz agrāko judikatūru, pārējos spriedumos lielākoties nav nekādu atsaucis, tiesa norāda, ka pievienojas zemākās instances tiesas viedoklim. Reti dotas atsaucis uz Eiropas tiesu judikatūru. Likums un tā skaidrojumi ir pietiekami tiesai, lai tā varētu taisīt nolēmumu. Ļoti plaši tiek izmantoti normatīvo aktu izstrādes materiāli (anotācijas), uz ko arī visbiežāk ir atrodamas atsaucis nolēmumos.

Tiesnešu disciplinārtiesas izskata gan tiesnešu, gan tiesnešu palīgu pārkāpumus. Piemēram, tiesnesis var saņemt disciplinārsodu, ja spriedumā nav iekļāvis pietiekamu pamatojumu. Disciplinārtiesā lemj arī par blakusdarba atļaušanu tiesnešiem – saskaņā ar noteikumiem blakus darbā tiesneši nedrīkst pelnīt vairāk nekā pusi no algas apmēra, ko tie saņem par tiesneša amata pildīšanu.

Islandes Augstākā tiesa (*Hæstiréttur Islands*) ir izveidota 1919.gadā. Tā ir pēdējās instances tiesa. Islandē 2018.gada 1.janvārī tika ieviests jauns tiesas līmenis (apelācijas instances tiesa), aizstājot iepriekšējos divus līmeņus ar trīspakāpju sistēmu.

Pārsvārā lietas Augstākajā tiesā tiek izskatītas mutvārdu procesā. Advokāti var iegūt patstāvīgas tiesības pārstāvēt klientus Augstākajā tiesā, ja kā praktikanti ir veduši noteiktu skaitu lietu šajā tiesā. Līdzīgi arī, lai varētu iegūt tiesības praktizēt Apelācijas tiesā, advokātiem ir jāiegūst noteikta pieredze.

Visi Augstākās tiesas spriedumi tiek publicēti tīmekļa vietnē (<https://www.haestirettur.is>). Augstākās tiesas tīmekļa vietne tiek uzturēta un regulāri pilnveidota kopš 1999.gada. Tajā tiek publicēta visaptveroša informācija par Augstāko tiesu, tās mērķiem un uzdevumiem. Tīmekļa vietnē tiek publicēti ne tikai pasludinātie spriedumi, bet arī tie, kas nodoti pārskatīšanai. Spriedumi pieejami bez maksas, lai nodrošinātu nepieciešamo sabiedrības informētību. Tīmekļa vietnē pieejams saraksts ar aktuālajām lietām, kas tiek izskatītas Augstākajā tiesā, šis grafiks parasti ir pieejams vairākas nedēļas uz priekšu. Augstākās tiesas nolēmumi ir pieejami Augstākās tiesas tīmekļa vietnē, kur pēc pasludināšanas tie tiek publicēti ar atslēgvārdiem un isu lietas aprakstu.

Augstākā tiesa savā darbā plaši izmanto Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, lai gan uz tās nolēmumiem atsaucas tikai pēdējā laikā; iepriekš tiesa tika kritizēta par neatsaukšanos uz šīs tiesas praksi. Izmantota tiek arī Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (EBTA) tiesas prakse, savukārt Eiropas Savienības Tiesu prakse – pavisam nedaudz. Tāpat tiesa izmanto Norvēģijas, Dānijas un Zviedrijas tiesu praksi, ņemot vērā, ka liels skaits normatīvo aktu Islandē ir pārņemti no šīm valstīm. Arī advokāti tiesas sēdēs atsaucas uz šo valstu praksi. Tiesa spriedumos necitē ne nacionālo, ne ārvalstu doktrīnu, neatsaucas uz ārvalstu tiesu praksi.

Islandē tika apmeklēta arī Apelācijas tiesa un Dienvidu rajona tiesa.

Islandē ir viena **apelācijas instances tiesa** (*Landsréttur*) visu kategoriju lietās. Šī tiesa tika izveidota 2018.gada 1.janvārī, lai mazinātu lietu izskatīšanas noslodzi Islandes Augstākajā tiesā. Šobrīd apelācijas tiesā strādā 15 tiesneši.

Islandes Dienvidu rajona tiesa (*Héraðsdómur suðurlands*) ir viena no astoņām pirmās instances tiesām, kas izskata visu kategoriju lietas. Šobrīd tiesā strādā trīs tiesneši. Vēl Islandē pastāv atsevišķa Darba tiesa (*Félagsdómur*) un Impiķmenta tiesa (*Landsdómur*) (līdz šim ir izskatīta tikai 1 lieta).

Kopumā Islandē strādā 42 pirmās instances tiesneši. Atbalsta personāla skaits ir mazs – valsti uz 65

tiesnešiem ir 25 tiesnešu palīgi. Tiesu nami tiesnešu sastāva ziņā ir ļoti mazi; četrās no astoņām tiesām strādā tikai viens tiesnesis. Ja kāda reģiona tiesa nevar nodrošināt lietas iztiesāšanu, piemēram, sakarā ar tiesneša islaicīgu prombūtni vai interešu konfliktu, tad tiesa par šādiem apstākļiem ziņo Tiesu administrācijai, kas piesaista tiesnesi no cita reģiona. Tādējādi Islande ļoti elastīgi nodrošina mazo tiesu darbības nepārtrauktību.

Pirmās instances tiesā, tāpat kā citu instanču tiesās, nepastāv tiesnešu specializācija, viens un tas pats tiesnesis izskata krimināllietas, civillietas un arī administratīvās lietas. Visiem Islandes tiesnešiem tiek nodrošināts apmaksāts mācību atvaļinājums (līdz pat 6 mēnešiem), kuru laikā tie var doties stažēties vai mācīties uz ārvalstīm. Dienvidu rajona tiesas tiesnesis stāstīja, ka viņš šādu mācību atvaļinājumu izmantojis, lai stažētos Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Tādējādi tiesnešiem periodiski tiek nodrošinātas īpašas, apmaksātas pilnveides iespējas.

Nesen tika nolemts aizliegt žurnālistiem un citām personām tiesas sēdes fotografēt, filmēt, veikt skaņu ierakstus. To veicināja pirms diviem gadiem notikušais tiesas process, kas bija saistīts ar jaunas sievietes slepkavību. Šis process bija plaši apspriests medijos, sensitīva informācija no tiesas sēdēm nepastarpināti nonāca sociālajos tīklos, kas negatīvi ietekmēja noslepkavotās sievietes tuviniekus un varēja ietekmēt tiesas procesa iznākumu. Ierakstu veikšana tiesas zālē liecinieku nopratināšanas laikā var arī radīt iespēju, ka par jau nopratināto liecinieku liecībām uzzina vēl nenopratinātie liecinieki, kas savukārt var ietekmēt to liecību saturu.

Spriedumi tiek publiskoti katras tiesas mājaslapā. Spriedumos tiek anonimizēti personvārdi, taču netiek anonimizēti krimināllietās notiesāto personu vārdi. Pastāv arī vienota tiesas spriedumu datubāze, ko uztur privāts uzņēmums. Tiesas šo datubāzi abonē. Tajā ir pieejami digitalizēti Augstākās tiesas spriedumi jau no pagājušā gadsimta 20.gadiem. Katram spriedumam ir pievienoti atslēgvārdi. Šajā datubāzē iekļauti arī doktrīnas materiāli.

Islandē tika apmeklētas divas iestādes, kuru darbs ir tiešā veidā saistīts ar tiesu darbu, – Islandes Patentu iestāde un Tiesu administrācija.

Islandes Patentu iestādē (*Einkaleyfastofan*) strādā 36 darbinieki. Iestādes pamatfunkcija ir rūpnieciskā īpašuma tiesību (patentu, preču zīmju, dizainparaugu) reģistrācija, vēl tā sniedz uzņēmumiem ar rūpnieciskā īpašuma aizsardzību saistītus pakalpojumus (piemēram, patentmeklējumus un intelektuālā īpašuma diagnostikas pakalpojumu, kas paredz apzināt uzņēmuma nemateriālos resursus un, ņemot vērā ar intelektuālo īpašumu saistīto potenciālu un riskus, rekomendē noteiktu intelektuālā īpašuma aizsardzības stratēģiju). Lielāko daļu iestādes lēmumu iesniedzēji un iebildumu iesniedzēji neapstrīd, un tikai nedaudzas reģistrācijas atteikuma, iebildumu vai spēkā neesamības atzīšanas lietas nonāk līdz tiesai. Viena no lietām, ar ko iepazīstināja iestādes darbinieces, saistījās ar preču zīmes „Time travel” reģistrāciju interaktīvās televīzijas pakalpojumam (pakalpojums paredz iespēju televīzijā

pārraidītus raidījumus noskatīties vēlāk). Patentu iestāde un Apelācijas padome noraidīja trešās personas iebildumu, ka šāda preču zīme nav reģistrējama, jo ir aprakstoša attiecībā uz attiecīgo pakalpojumu. Tiesa šo lēmumu atcēla, atzīstot, ka preču zīme ir šo pakalpojumu aprakstoša. Citā lietā iestāde nekonstatēja pieteicēja negodprātību, ēdināšanas pakalpojumiem reģistrējot preču zīmi „Sushisamba”, kas ir pazīstama preču zīme ASV, taču tiesa vēlāk lēma, ka pieteikums ir iesniegts ar negodprātīgu nolūku.

No 2019.gada Islandes Patentu iestāde ir ieviesusi izmaiņas lēmumu noformēšanā iebildumu lietās. Normatīvajos aktos nav noteikta lēmumu forma, un, ņemot vērā, ka gadā ir jāpieņem vairāki simti šādu lēmumu, lai ietaupītu iestādes laiku, lēmumā vairs netiek iekļauta faktus un pušu argumentus aprakstošā daļa, bet tikai lēmumu pamatojošā un lemjošā daļa. Taču līdz ar lēmumu tiek publicēti arī pušu iesniegumi, kuros ir iekļauts gan faktu izklāsts, gan pušu argumenti. Sensitīvā informācija (komercnoslēpumi u.tml.) iesniegumos tiek aizkrāsota. Kā atzina iestādes darbinieces, šāda kārtība ne vien atvieglo iestādes darbu, bet arī veicina to, ka puses vairāk apdomā, kādu informāciju iekļaut iesniegumos, rosina izvairīties no tādas informācijas, kas nav nepieciešama, kā arī cenšas argumentus formulēt skaidrāk.

Islandes Tiesu administrācija (*Dómsstólasýslan*) darbojas kopš 2018.gada 1.janvāra, kad Islandē tika ieviesta trīspakāpju tiesu sistēma. Iestādē šobrīd strādā pieci darbinieki – trīs pārstāvji no katras tiesu instances, kā arī Tieslietu ministrijas pārstāvis un ar šīm iestādēm nesaistīta amatpersona.

Viens to Tiesu administrācijas galvenajiem uzdevumiem ir izvērtēt tiesas budžetu un iesniegt priekšlikumus par budžetā nepieciešamajām izmaiņām.

Tiesu administrācija arī nosaka tiesnešu un citu darbinieku skaitu rajona tiesās, kā arī pieņem lēmumu par to, kurā rajona tiesā katram tiesnesim jāstrādā.

Šobrīd tiesas tehnoloģiju pilnveidošanas ietvaros tiek attīstīta lietu reģistra sistēma rajona tiesās, kas būtu nozīmīgs solis digitalizācijā. Tiesu administrācijas ieskatā, digitālās sistēmas drošības nodrošināšana tiesās ir viena no būtiskākajām un aktuālākajām problēmām šajā jomā.

Regulāri tiek organizēta tiesnešu un tiesas darbinieku tālākizglītība. Ļoti nozīmīga ir Tiesas diena – ikgadējais seminārs, kas tiek organizēts visiem 144 tiesu darbiniekiem. Semināri parasti nav ilgāki par divām stundām, jo tiek uzskatīts, ka tad tie ir efektīvāki, tāpat ilgākiem semināriem tiesneši nevar atvēlēt laiku.

Tiesu administrācija sagatavo un publicē statistikas datus par tiesu iestāžu darbību. Pirmais gada pārskats par 2018.gadu tika publicēts 2019.gada jūnijā. Tiesas iestāžu darbinieki e-pastā saņem arī tieši darbinieku vajadzībām pielāgotu žurnālu.

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas darbinieki iepazīs arī ar pētniecības centru darbu.

Kopenhāgenas Universitātes Juridiskās fakultātes pētniecības centrs „iCourts” (*Københavns Universitet – iCourts*) izveidots 2012.gadā ar Dānijas Nacionālā pētniecības fonda atbalstu, tas saņēma

finansējumu turpmākajiem sešiem gadiem. Pagājušajā gadā pēc rezultātu apkopošanas finansējums pagarināts vēl uz četriem gadiem. Finansējuma saņemšanu institūta pētnieki skaidroja ar to, ka institūts nodarbojas ar pētījumiem, kas var tikt klasificēti kā fundamentāli, tie tiek veikti, izmantojot metodoloģiju, kas nodrošina objektivitāti, kā arī tiek izmantotas empiriskās pētniecības metodes (pretstatā pētījumiem, kas tikai analizē tiesību dogmatiku), tiek attīstīti pētniecības rīki, kas analizē liela apjoma datus un ar mākslīgā intelekta tehnoloģiju palīdzību tiek analizētas tendences tiesu nolēmumos un uzlaboti spriedumu meklēšanas rīki, piemēram, izstrādāta alternatīva Eiropas Cilvēktiesību tiesas meklēšanas rīkam HUDOC. Institūtā darbojas 25 pētnieki gan no Eiropas, gan arī ASV, no tiem astoņi ir nodarbināti pastāvīgā darbā. Institūts specializējas starptautisko tiesu prakses izpētē, tās dokumentēšanā un tiesu nolēmumu datubāzes veidošanā. Tā pamatdarbība saistās ar starptautisko tiesu funkcionalitātes izpēti un autoritātes (ietekmes) apzināšanu. Institūta pētnieki apceļo arī maz zināmas starptautiskās tiesas Dienvidamerikā un Āfrikā. Pētnieki analizē katru starptautisko tiesu un kopējo starptautisko tiesu ainu institucionalizācijas, autonomizācijas un leģitīmācijas kontekstā. Institūts veic arī savu pētniecības projektu izstrādi, publikācijas (tiešsaistes platformās un grāmatās), kā arī piesaista pētniekus īsām prezentācijām (pusdienlaika semināriem) un starptautiskām konferencēm.

Izņēmuma gadījumos institūts pēc pasūtījuma nodrošina pētniecības darbus Augstākajai tiesai par ES un starptautisko tiesību un tiesu prakses jautājumiem. Institūta izstrādātie informācijas tehnoloģiju risinājumi var, piemēram, sniegt ieteikumus, kā izvairīties no valstij nelabvēlīgiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem kādā noteiktā jomā. Mākslīgā intelekta risinājumi var tikt izmantoti, lai prognozētu lietu iznākumu.

Institūta pētnieki neiesaistās lietu iztiesāšanā kā pušu pārstāvji, taču atsevišķās lietās ir līdzdarbojušies kā advokāti, tomēr šī darbība tiek nošķirta no institūta darbības, lai tas saglabātu institucionālo neitralitāti. Šajās lietās advokāti ir izmantojuši liela datu apjoma informāciju, lai prognozētu tendences tiesību normu attīstībā un piemērošanā. Šis ir vienīgās Dānijas tiesās izskatītās lietas, kurās līdz šim ir izmantotas šādas metodes.

Islandes Universitātes Juridiskajā fakultātē (*Háskóli Íslands, Lagadeild*) ir izveidoti divi pētniecības institūti: Cilvēktiesību institūts un Tiesību institūts. Tiesību zinātnes studijas piedāvā vēl arī trīs citas Islandes augstskolas, tomēr šis fakultātes ir jaunākas un mazāk prestižas. Visi tiesneši, kas šobrīd strādā Islandes tiesās, ir pabeiguši tieši Islandes Universitātes (vecākās universitātes Islandē) Juridisko fakultāti.

Cilvēktiesību institūts ir neatkarīga institūcija, ko 1994.gadā nodibināja Islandes Universitāte, Islandes Juridiskā biedrība un Islandes tiesnešu biedrība. Institūta galvenie uzdevumi ir veikt pētījumus un atbalstīt apmācību cilvēktiesību jomā. Institūts rīko dažādus seminārus par cilvēktiesību jautājumiem gan studentiem, gan pasniedzējiem un juristiem. Piemēram, tiek rīkoti semināri par Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem, kas ir pieņemti lietās pret Islandi.

Islandes Universitātes Tiesību institūts ir zinātniski pētniecisks institūts, ko pārvalda Islandes Universitāte, un tas ir daļa no Juridiskās fakultātes. Institūta galvenā funkcija ir veicināt un atbalstīt pētījumus un apmācību tiesību jomā. Institūts sagatavo dažādus atzinumus un sniedz arbitražas pakalpojumus. Dažkārt pētījumus pasūta valdība. Pētījumus veic pasniedzēji kopā ar studentiem. Šādos gadījumos studentiem tiek maksāts par padarīto darbu.

Universitātes pasniedzēji seko līdzi Augstākās tiesas judikatūrai, analizē nolēmumus, kritizē tos. Universitātes pārstāve norādīja, ka Augstākā tiesa kritiku uztver ļoti pozitīvi un to ņem vērā, izskatot turpmākās lietas. Islandes Augstākā tiesa izmanto gan Islandes Universitātes pētnieku paustās atziņas, gan arī citu Skandināvijas valstu zinātnieku pētījumus, sevišķi Norvēģijas un Dānijas. Tas ir saistīts ar Skandināvijas valstu dziļo tiesību integrāciju un tradīciju līdzību. Starp universitātēm pastāv veselīga sāncensība par tiesas uzmanību.

Divi no Augstākās tiesas tiesnešiem ir universitātes profesori, tomēr tā tiek uzskatīta par izņēmuma situāciju, jo šo amatu savienošana neesot vienkārša. Reizēm tiesneši pēc amata pilnvaru beigšanās kļūst par augstskolas profesoriem. Atsevišķās lietās universitātes profesori tiek piesaistīti kā *ad hoc* tiesneši – tas nepieciešams, piemēram, tāpēc, ka, ņemot vērā nelielo Islandes iedzīvotāju skaitu, tiesneši bieži nonāk interešu konfliktā un ir nepieciešami citi tiesneši, kas varētu izskatīt lietu. Vairāki tiesneši no dažādu līmeņu tiesām piedalās eksāmenu komisijās universitātē.

EIROPAS SAVIENĪBAS TIESA: tiesas darba aktualitātes un darba organizācija

Augstākās tiesas delegācija ar Eiropas Savienības Tiesas tiesnesi Egilu Levitu un Vispārējās tiesas tiesnesēm Ingrīdu Labucku un Ingu Reini

Augstākās tiesas delegācija – Civillietu departamenta tiesnese Anita ČERŅAVSKA un tiesneša palīdzē Anita SOLOHA, Krimināllietu departamenta zinātniski analitiskā padomniece Nora MAGONE un tiesneša palīdzē Agnese ADGERE, Administratīvo lietu departamenta tiesnešu palīgi Jānis GEKS un Santa OZOLA – maijā pieredzes apmaiņas vizītē apmeklēja Eiropas Savienības Tiesu, lai iepazītos ar tiesas aktualitātēm un darba organizāciju. Notika vairākas tikšanās ar Eiropas Savienības Tiesas tiesnešiem un darbiniekiem, kā arī apmeklētas divas tiesas sēdes.

Tiekoties ar Vispārējās tiesas tiesnesēm Ingrīdu Labucku un Ingu Reini un viņu palīgiem Ievu Freiju un Emanuēlu Fransuā (*Emmanuel François*). Delegācijai sniegta informācija par Eiropas Savienības Tiesas darbu, sastāvu, kompetenci un tiesvedības procesu. Tiesas sastāvā ir 28 tiesneši un 11 ģenerālvokāti. Ģenerālvokāts ir Tiesas loceklis, kurš piedalās tiesas sēdē un sniedz savus secinājumus. Viņš piedāvā Tiesai risinājumu, kāds, viņaprāt, būtu piemērojams izskatāmajā strīdā. Tomēr Tiesai ģenerālvokāta secinājumi nav saistoši. Katru tiesnesi un ģenerālvokātu valstu valdības ieceļ uz 6 gadu termiņu (ar iespēju to pagarināt uz tikpat ilgu laiku). Katrā struktūrā tiesneši izvēlas priekšsēdētāju uz 3 gadiem (šo termiņu arī iespējams pagarināt). Eiropas Savienības Tiesa izskata valstu tiesu lūgumus pieņemt prejudiciālus nolēmumus, prasības sakarā ar valsts pienākumu neizpildi, dažos gadījumos prasības atcelt

vadošais princips ir lietu izskatīšana to saņemšanas secībā. Izņēmums ir gadījumā, ja saņemtā lieta ir saistīta ar jau izskatīšanā esošu lietu, kā arī gadījumā, ja tā atbilst tiesneša specializācijai (tiesnesis ir skatījis jau iepriekš šādas kategorijas lietu). Lai nodrošinātu tiesu prakses vienveidību, katru nedēļu tiek sagatavots apskats par tiesas aktuālo judikatūru.

Tiekšanās ar Eiropas Savienības Tiesas tiesnesi Egilu Levitu un viņa palīgiem Ievu Freiju un Emanuēlu Fransuā (*Emmanuel François*). Delegācijai sniegta informācija par Eiropas Savienības Tiesas darbu, sastāvu, kompetenci un tiesvedības procesu. Tiesas sastāvā ir 28 tiesneši un 11 ģenerālvokāti. Ģenerālvokāts ir Tiesas loceklis, kurš piedalās tiesas sēdē un sniedz savus secinājumus. Viņš piedāvā Tiesai risinājumu, kāds, viņaprāt, būtu piemērojams izskatāmajā strīdā. Tomēr Tiesai ģenerālvokāta secinājumi nav saistoši. Katru tiesnesi un ģenerālvokātu valstu valdības ieceļ uz 6 gadu termiņu (ar iespēju to pagarināt uz tikpat ilgu laiku). Katrā struktūrā tiesneši izvēlas priekšsēdētāju uz 3 gadiem (šo termiņu arī iespējams pagarināt). Eiropas Savienības Tiesa izskata valstu tiesu lūgumus pieņemt prejudiciālus nolēmumus, prasības sakarā ar valsts pienākumu neizpildi, dažos gadījumos prasības atcelt

tiesību aktus un apelācijas sūdzības par Vispārējās tiesas spriedumiem un rīkojumiem. Tiesa var lietas izspriest plēnumā, virspalātā (15 tiesneši) vai palātās piecu vai triju tiesnešu sastāvā.

Delegācija piedalījās diskusijā ar Latvijas tiesnešiem Eiropas Savienības Tiesā un Vispārējā tiesā par tiesas spriešanas procesu, kā arī piedalījās divās tiesas sēdēs.

Apvienotajās lietās C-103/18 *Sánchez Ruiz* un C-429/18 *Fernández Álvarez* izskatāmais pamatjautājums – vai prasītāju pieņemšana darbā uz noteiktu laiku ir atzīstama par ļaunprātīgu izmantošanu, jo publiskā sektora darba devējs izmanto dažādus pagaidu līguma slēgšanas veidus, lai ilgstoši un pastāvīgi nodrošinātu tādu funkciju izpildi, ko parasti veic pastāvīgie štata darbinieki.

Lietā C-176/18 *Club de Variedades Vegetales Protegidas* jautājums par Kopenienu augu šķirņu aizsardzību. Proti, vai augu šķirnes (mandarinu) ipašnieks var aizliegt lauksaimniekam, kurš no stādaudzētavas (trešās personas uzņēmums) iegādājies stādus, kamēr šīs šķirnes aizsardzība vēl nebija stājusies spēkā, novākt ražu (kas ir uzskatāma par šķirnes ražošanu vai pavairošanu).

Pētniecības un dokumentācijas ģenerāldirekcijas darbiniece Marina Borkoveca sniedza praktiskus padomus, kā elektroniski meklēt dokumentus, kas saistīti ar Eiropas Savienības Tiesā izskatāmajām lietām. Pētniecības un dokumentācijas direkcija veic juridisko pētniecību un analīzi un nodod abām tiesām informāciju par dalībvalstu tiesībām.

Latvijas tulkotāju nodaļas vadītāja I.Skuja un juriste-lingviste I.Strazdiņa informēja par juristu-lingvistu darba pienākumiem un tulkošanas organizatoriskajiem aspektiem. Lai nodrošinātu, ka visiem Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem ir vienādi pieejama justīcija, par tiesvedības valodu var tikt noteikta ikviens no 24 Eiropas Savienības oficiālajām valodām, tādēļ juridiskās tulkošanas direkcija visās valodās tulko procesuālos dokumentus, secinājumus un spriedumus. Tiesas sēdēs tiek nodrošināta sinhronā tulkošana. Dokumenti, kas tiek saņemti no Latvijas, tiek pārtulkoti pārējās valodās. Ja nepieciešams, tiek izmantota spāņu valoda kā starpvaloda. Lai atvieglotu konkrētu terminu izpratni un lietošanu, ievērojot dažādo tiesību sistēmu valstis, ir izstrādātas salīdzinošās juridisko terminu vārdnīcas ģimenes tiesību un ārvalstnieku tiesību jomās, kā arī top šāda vārdnīca krimināltiesībās.

Tiekoties ar Kancelejas darbinieku M.Aleksejevu, gūta informācija par tiesas kancelejas darba organizāciju.

Kanceleja atbild par izskatāmo lietu materiāliem un uztur visu procesuālo dokumentu reģistru. Kanceleja saņem, uzglabā un pārsūta visus procesuālos dokumentus, ko Tiesai adresējuši lietas dalībnieku advokāti vai pārstāvji. Tā ir atbildīga par visu korespondenci, kas saistīta ar tiesvedību norisi Tiesā.

SECINĀJUMI

Vizītes laikā gūts plašs ieskaats Eiropas Savienības Tiesas darba organizācijā, izpildot institūcijas pamatuzdevumu – Eiropas Savienības tiesību normu pārņemšanu, piemērošanu un interpretāciju dalībvalstīs un institūcijās.

Eiropas Savienības Tiesas procesos no lietas saņemšanas brīža piedalās liels skaits tiesas darbinieku, kuru funkcijas un veicamie uzdevumi nav skaidri nodalīti un nereti pārklājas, līdz ar to nepieciešama nepārtraukta sadarbība uzdevuma iespējami efektīvākai veikšanai. Eiropas Savienības Tiesas oficiālā valoda ir franču valoda, tādēļ darbiniekiem labi jāpārvalda šī valoda, turklāt nepieciešamas vēl vismaz vienas svešvalodas zināšanas, neskaitot dzimto valodu.

Dokumentu tulkošana ir nozīmīga Eiropas Savienības Tiesas darba sastāvdaļa, tādēļ būtiska nozīme ir tiesas tulkošanas birojam, kurā ietilpst katras ES dalībvalsts tulkošanas nodaļas. Pieredzes rezultātā izstrādāta sistēma, kas atvieglo apjomīgos tulkošanas darbus, proti, izstrādāts mehānisms, kādās valodās secīgi tiek tulkoti dokumenti, kā arī tiek izmantotas dažādas specifiskas tulkošanas datorprogrammas (neirontulkošana). Vairums dokumentu tiek tulkoti visās ES dalībvalstu valodās. Tulkošanas process acīmredzami ieņem tik būtisku lomu tiesas funkciju pildīšanā, ka, pēc delegācijas koordinātorā norādītā, katrs otrais tiesas telpās sastaptais darbinieks ir tulks.

Ievērojot Eiropas Savienības Tiesas būtisko institucionālo nozīmi Eiropas Savienības tiesību normu piemērošanā un interpretēšanā, iestādes plašais darba apjoms atbilst tās lomai Eiropas Savienībā, tomēr, kā norādīja paši tiesas darbinieki, būtu apsverama iespēja mainīt tulkošanas kārtību tiesā, nosakot vienu universālu tiesas dokumentu pieejamības valodu (franču un/vai angļu), tādējādi būtiski ietaupot resursus, kas tiek patērēti neskaitāmo apjomīgo dokumentu tulkošanai daudzajās valodās. Turklāt paātrinātos lietu izskatīšanas ātrums, jo lietas virzību neietekmētu vairākkārtēji dokumentu tulkošanas procesi.

Vācija: saistību piespiedu izpildes brīdinājuma kārtībā procesa automatizācija

Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks Rihards GULBIS Latvijas tiesu institūciju delegācijas sastāvā piedalījās pieredzes apmaiņā Hāgenas rajona tiesā (Amtsgericht Hagen), lai apskatītu jautājumus par saistību piespiedu izpildīšanas brīdinājuma kārtībā procedūras automatizāciju Vācijā. Apmeklējot tiesas sēdi civillietā, gūts priekšstats, kā top tiesneša diktētais (rakstītais) protokols (alternatīva audioierakstam).

Vispārēja informācija par tiesu, kas izskata t.s. brīdinājuma kārtības lietas. Kopumā brīdinājuma kārtību lietu izskatīšanā ir iesaistīti 109 darbinieki (atbilstoši Latvijas tiesu darbinieku amatu klasifikācijai tos varētu pielīdzināt tiesas sēžu sekretāriem) un 29 tiesnešu palīgi (*Rechtspfleger*), kam ir augstākā profesionālā izglītība juridiskajās zinātnēs. Par brīdinājuma kārtības lietas izskatīšanu atbildīgi ir tiesnešu palīgi, ciktāl tas neskar tiesneša kompetenci. Darbinieki ir tiesas ierēdņi, un tas ir mūža darbs. Tiesnešu kompetencē ir risināt pārvaldes jautājumus, izskatīt disciplinārlietas, izskatīt sūdzības. Kopumā 2018.gadā tiesas, kurām piekritīgas Ziemeļreinas–Vestfālenas apgabala brīdinājuma kārtības lietas, izskatīja 1,05 milj. pieteikumus par aptuveni 200 milj. *euro*. Pamatā tie ir maksājumi, kas nepārsniedz 200 *euro*. Pārsvārā brīdinājumi tiek iesniegti par maksājumiem par gāzi, sakaru pakalpojumiem, kredītiestādes maksājumiem. Vācijā brīdinājumu kārtības izskata 12 tiesas, pamatā katrā pavalstī ir pa vienai tiesai, izņēmums ir Ziemeļreinas–Vestfālenas apgabals, kurā ir divas šādas tiesas, kā arī vairākām pavalstīm ir viena kopīga tiesa.

Par brīdinājuma kārtību lietu izskatīšanu. Normatīvais ietvars noteikts Vācijas Civilprocesa likuma 7.grāmatā (688.-703d.pants), risinot piekritības, pakļautības un atsevišķus procesuālos jautājumus. Ieviesta maksājumu izpilde neatkarīgi no tā izdevēja – fiziskas personas vai juridiskas personas. Maksājumiem jābūt izpildāmiem, tie nedrīkst būt atkarīgi no pretizpildījuma un pirmšķietami nedrīkst būt apstrīdami. Nav noteikts summas ierobežojums maksājuma apmēram. Pieteikumu var iesniegt pats kreditors, neizmantojot advokāta pakalpojumus (Vācijā ir obligāts advokāta process apgabaltiesā prasījumiem sākot no 5000 *euro*). Pieteikumi netiek pārbaudīti pēc būtības, par ko ir informēts parādnieks, jo attiecīga informācija ir iekļauta parādniekam nosūtītajā brīdinājumā. Pieteikumu var noraidīt, ja tas ir iesniegts par acimredzami negodprātīgu maksājumu. Pieteicējs kā saistības pamatojumu norāda attiecīgu ciparu no apstiprināta klasifikatora, piemēram, „43”, ja maksājums saistīts ar preču piegādi. Automatizētā procesā sistēma pārbauda pieteikumā norādīto klasifikatora numuru. Ja neviens no klasifikatorā minētajiem pamatojumiem neatbilst saistības pamatojumam, to norāda manuāli. Šādā gadījumā pieteikumi tiek apstrādāti manuāli.

Process. Pieteicējs iesniedz pieteikumu pēc savas atrašanās vietas un samaksā pusi no valsts nodevas. Tiesa pieteikumu apstrādā ne vēlāk kā nākamajā darba dienā un nosūta parādniekam brīdinājumu. Brīdinājums satur lūgumu parādniekam veikt apmaksu divu nedēļu laikā. Ar brīdinājumu nosūtīšanu sāk tecēt divi termiņi: 1) pieteicējam jāgaida, vai parādnieks divu nedēļu laikā nesamaksā, ja nesamaksā, tad 2) pieteicējam sešu mēnešu laikā jāiesniedz tiesā lūgums par maksājuma rikojauma izsniegšanu. Tiesa maksājuma rikojauma piegādā parādniekam ar lūgumu divu nedēļu laikā samaksāt. Par maksājuma rikojaumu parādnieks var izteikt iebildumus. Ja parādnieks iebilst, par to paziņo pieteicējam, un ja pieteicējs samaksā papildu nodevu (līdz trīskāršam apmēram), tad pieteikums tiek nosūtīts vispārējās jurisdikcijas tiesai pēc atbildētāja dzīves vietas vai pēc līgumiskās piekritības, atbilstoši pieteikumā norādītajam (ja pieteicējs kļūdinājis tiesas noteikšanā, pieteikumu nosūta uz tiesu, kurai piekritīgs attiecīgais strīds). Ja parādnieks iebilst pret maksājuma rikojaumu, tad, iesniedzot iebildumus, var lūgt apturēt izpildi, bet šī lieta turpmāk vispārējās jurisdikcijas tiesā tiek skatīta mutvārdu procesā. Ja parādnieks neiebilst, tiesa iesniedz izpildrikojaumu, kas ir procesuāli līdzīgs aizmuguriskam spriedumam. Uz tiesas veidlapām nav tiesneša paraksta, uz tām ir norādes uz tiesneša palīgu, kurš atbildīgs par konkrēto pieteikumu, un tiesas zīmogs. Tiesnesis šīs veidlapas neredz. Vācijas Civilprocesa likuma 692. panta otrajā daļā noteikts, ka paraksta vietā pietiek ar atbilstošu zīmoga nospiedumu vai elektronisko parakstu.

Brīdinājumu var iesniegt arī pret solidāriem atbildētājiem. Ja, piemēram, viens no trim parādniekiem izteiks iebildumus, maksājuma rikojaums tiks izsniegts pret diviem parādniekiem. Pieteikumā precīzi norāda galveno parādu, līgumsodu, noligtos vai likumā noteiktos procentus.

Ja, izskatot pieteikumu, tiek konstatēta kļūda vai trūkums, tiek taisīts lēmums par kļūdas novēršanu. Lēmums tiek taisīts ar sistēmas līdzekļiem. Kad kļūda izlabota, tiesa sagatavo brīdinājumu un to nosūta parādniekam. Ja pastnieks konstatē, ka parādnieks nav sasniedzams pieteicēja norādītā adresē, tiesa paziņo par to iesniedzējam, lūdzot četru nedēļu laikā paziņot citu dzīvesvietu. Iesniedzējs aktīvi rikoja, lai iegūtu informāciju par parādnieka faktisko dzīvesvietu. Tiesa iedzīvotāju reģistrā neieskatās. Ja nepaziņo jauno dzīvesvietu, process apstājas. Nav atsevišķi paredzēta maksājuma pozīcija par piegādi, jo izmaksas par 10 brīdinājumu nosūtīšanu ir iekļautas valsts nodevā. Par 11.reizi jāmaksā papildus.

Pieteikumi pārsvārā tiek iesniegti tiešsaistes sistēmā. Šādā kārtībā pieteikumus iesniedz advokāti un parādu piedzinēju uzņēmumi, kas veido lielāko apjomu no kopējo pieteikumu skaita (2018.gadā izskatīti 4,8 milj. pieteikumu). Kopumā ir 20–25 uzņēmumi, kas izstrādā attiecīgas saskarnes pieteikumu iesniegšanai. Pieteikumi tiek parakstīti ar kvalificētu elektronisko parakstu, tostarp, parakstu, kas iestrādāts ID kartēs. Pieteikumu var iesniegt arī papīra formā, pirms tam to aizpildot

tiešsaistes sistēmā un izdrukājot kopā ar attiecīgo BAR kodu. Šādā gadījumā pieteikumi izskatīšana notiek automatizētā procesā, jo, saņemot pieteikumu pa pastu, tiesa to identificē pēc BAR koda un turpmāk tā apstrāde tiek notiek automatiski. Tāpat pieteikumu var iesniegt papīra formātā, aizpildot pieteikuma veidlapu, kas nopērkama grāmatnīcās par 3 euro, manuāli. Šādā kārtībā iesniegtie pieteikumi, tāpat ja saņemta parādnieka atbilde, neizmantojot atbildes veidlapu (tās izmantošana nav obligāta), tiek apstrādāti manuāli. Papīra formā iesniegtos pieteikumus ieskenē un iznīcina. Sistēmā tiek veikti auditācijas pieraksti par veiktajām darbībām. Kopumā manuāli tiek apstrādāti ap 5% pieteikumu, 95% gadījumu sistēma tos apstrādā automatiski.

Brīdinājuma kārtības nav piemērojamas:

1) aizdevumiem patērētājiem, ja aizdevuma procentu likme ir lielāka par 12 procentpunktiem virs starpbanku procentu likmes;

2) maksājumiem, kas ir atkarīgi no pretizpildījuma;

3) ja brīdinājums jāpiegādā īpašā kārtībā, piemēram, caur oficiālo publikāciju.

Ieguvumi no brīdinājuma kārtības izskatīšanas:

1) piekritība pēc pieteicēja dzīvesvietas;

2) viss ir regulēts, formalizēts un standartizēts;

3) nav obligāts advokāta process;

4) ja netiek izteikti iebildumi, potenciālais strīds tiek noregulēts 4–5 nedēļu laikā;

5) sešas reizes mazāka valsts nodeva salīdzinājumā ar lietas izskatīšanu prasības kārtībā;

6) tiešsaistes risinājumi pieteicējiem, kas iesniedz apjomīgu daudzumu pieteikumu;

7) tiesa izpildrikojumu nosūta tiesu izpildītājam elektroniski.

Brīdinājumu izsniegšanu organizē pasta darbinieks, sākotnēji mēģinot brīdinājumu personiski izsniegt parādniekam vai līdziedzīvotājam, bet, ja tas nav iespējams, brīdinājumu atstājot pastkastē. Par brīdinājuma piegādi aizpilda piegādes paziņojuma veidlapu, ko nosūta tiesai, kura pēc veidlapas saņemšanas to ieskenē. Ja paziņojuma veidlapa nav parakstīta, to piefiksē sistēmā, nosūtot pastniekam atbildi, ka sūtījums ir nederīgs. Pieteicējs var izmantot iespēju brīdinājumu izsniegt ar zvērināta tiesu izpildītāja starpniecību, šādā gadījumā šīs izmaksas gulstas uz pieteicēju.

Apstākļi, ka tiesas izdots dokuments nav lēmēja parakstīts, bet satur tiesas zīmogu un informāciju par tiesas darbinieku, kas bijis iesaistīts attiecīgā pieteikuma apstrādes procesā, nav radījis riskus konstitucionālai sūdzībai, jo procedūra ir atrunāta likumā. Tāpat parādniekam ir nodrošināta iespēja izteikt iebildumus pret brīdinājumu, tādējādi turpinot risināt strīdu prasības tiesvedības kārtībā.

No 2022.gada 1.janvāra iestādēm un juridiskām personām būs obligāta dokumentu iesniegšana brīdinājuma kārtībā tikai elektroniski.

VISPĀRĪGA INFORMĀCIJA PAR TIESVEDĪBU

Tiesas sēdes protokols. Tiesas sēdes laikā netiek rakstīts protokols. Tiesnesis sēdē ir viens pats un diktofonā diktē protokola saturu, atstājot saviem vārdiem lietas dalībnieku teikto. Kriminālprocesa likumā ir sīkāk noteikts, kādiem faktiem ir jābūt fiksētiem protokolā. Civillietās fiksē puses, to attieksmi

pret prasījumiem, lieciniekus, lūgumus un būtiskākos faktu izklāstus. Piemēram, uzklausot lieciniekus, tiesnesis ierunā diktofonā pašā veiktu apkopojumu par būtiskākajiem liecībā minētajiem faktiem. Pēc teksta ierunāšanas diktofonā tiesnesis jautā lieciniekam, vai faktu izklāsta apkopojums ir precīzs. Ja liecinieks vai puses pieprasa, diktofonā ierunātais teksts tiek atskaņots tiesas sēdē. Diktofonā tiek ierunāts ne tikai saturs, bet arī norādes uz pieturzīmēm, rindkopām. Pēc sēdes tajā pašā dienā tiesnesis diktofona saturu ar īpašas programmatūras palīdzību dara pieejamu kancelejas darbiniekiem, kuri manuāli sagatavo protokolu. Protokolu paraksta tiesnesis.

Augstākajā tiesā tiesas sēdē tiesas darbinieks raksta protokolu. Sēdes beigās pusēm ir iespēja uzreiz saņemt protokola norakstu, ja šāds lūgums tiek izteikts. Darba tiesās šādā veidā raksta visus protokolus.

Atsevišķi tiesvedības procesa aspekti. Elektroniskus pierādījumus, piemēram, elektroniskā pasta sūtījumus, pamatā nevērtē kā pierādījumus, bet tie var būt apskates objekti Vācijas Civilprocesa likuma 371.panta izpratnē. Tos novērtē, veicot t.s. brīvo pierādījumu novērtēšanu (286.pants), proti, kopsakarā ar citiem pierādījumiem un pēc brīvas tiesneša pārliecības izlemjot, vai tie ir vai nav uzskatāmi par ticamiem.

Pirms tiesas sēdes un tās laikā ne lietas dalībniekiem un to pārstāvjiem, ne lieciniekiem netiek pieprasīti personu apliecinātie dokumenti.

Tiesnesim ir tiesības skatīties pušu iesniegtos videoierakstus, piemēram, no automašīnu avārijas, bet tie tiek vērtēti kā apskates objekti (Vācijas Civilprocesa likuma 371.pants) un netiek pievienoti lietai kā pierādījumi. Ja pēc automašīnas avārijas prasītājs būtu uzņēmis video, kurā redzams, ka atbildētājs atzīstas ceļu satiksmes negadījuma izraisīšanā, tiesas sēdes protokolā tiktu atspoguļots, ka tiesnesis noskatījies prasītāja videoierakstu, kurā redzams atbildētājs un ka atbildētājs tajā ir apliecinājis, ka viņš ir izraisījis ceļu satiksmes negadījumu.

Pieprasot eksperta atzinumu, tiesnesis neuzdod konkrētus jautājumus, bet norāda uz apstākļiem, kas ir noskaidrojami, piemēram, vai pastāvēja iespēja izvairīties no automašīnu avārijas.

Saisināto spriedumu pasludina tiesas sēdē, bet pilno spriedumu lietas dalībniekiem nosūta pa pastu. Spriedumu nosūta parastā sūtījumā ar pasta atzīmi par piegādi. Spriedumu sastāda, cik ātri vien iespējams.

Pirms lietas izskatīšanas pēc būtības tiesnesim ir pienākums noskaidrot pušu iespējas samierināties. Šāds tiesneša pienākums neaprobežojas ar formālu jautājumu par izlīguma iespējām, bet ar aktīvu iesaisti, vedinot puses uz pārdomām par viņu izredzēm (piemēram, vienā lietā tiesnesis jautāja atbildētājam, kā viņš plāno pierādīt apstākli, ka viņš nav sūtījis tik daudz īsziņu, par kuru sūtīšanu prasītājs lūdz piedzīt parādu. Uz atbildētāja atbildi, ka viņš ir pieaicinājis lieciniekus, tiesnesis paskaidroja atbildētājam, ka ar liecinieku liecībām šādus apstākļus nevar pierādīt), kā arī tiesas sēdē dodot pusēm pietiekami laiku, lai veiktu aprēķinus un vienotos par abpusēji pieņemamu izlīguma variantu. Izlīgums atsevišķa dokumenta veidā tiesā netiek iesniegts, bet puses mutiski pauž savas apņemšanās tiesas sēdē, ko

tiesnesis ierunā diktofonā. Tikai tad, ja izlīguma iespēja nepastāv, tajā pašā tiesas sēdē tiek turpināta lietas izskatīšana pēc būtības.

Ja lietas izskatīšana notiek rakstveidā, valsts nodeva ir parastā apmērā, ja mutvārdos – divkārtšā, bet ja ar pierādījuma pārbaudi – trīskāršā apmērā. Visas prasības ir novērtētas naudas izteiksmē. Ja tiek iesniegts jauns prasījums, attiecīgi palielinās valsts nodeva (arī atlīdzības takse advokātam).

Advokāts ir ieinteresēts, lai lieta tiktu izskatīta pēc iespējas ātrāk, jo visu honorāru advokāts nopelna jau pirmajā sēdē, un advokāta piedalīšanās visās nākamajās tiesas sēdēs faktiski ir uz paša advokāta rēķina.

Attiecībā uz tiesnešu brīvību dot pusēm norādījumus, likumā noteiktais atšķiras no prakses. Saskaņā ar likumu tiesnesim ir atļauts norādīt tikai to, ko puses ir palaidušas garām. Savukārt praksē Vācijas Augstākā federālā tiesa norādīšanas pienākumu ir iztulkojusi ļoti plaši. Tomēr tiesnesis nedrīkst norādīt par daudz, jo tad tiesnesim var tikt izteikts noraidījums, kas gan praksē notiek ļoti reti. Tiesnesis nevar, piemēram, norādīt, uz to, ka iestājies noilgums (*Vācijas Augstākās federālās tiesas 2003.gada 2.oktobra lēmums lietā Nr.V ZB 22/03*), bet var vērst uzmanību, ka ir pagājis ļoti ilgs laiks. Tiesnesis nevar paust viedokli par lietas pareizu risinājumu. Izņēmums, ja risinājums ir acīmredzami neiespējams. Pagaidu aizsardzības lietās pagaidu aizsardzības līdzeklis obligāti jānorāda pusei, un tad tiesnesis var norādīt uz kādu no šiem variantiem kā piemērotāku. Tikai tad, ja tiesnesis redz, ka konkrētais līdzeklis vispār neļauj

sasniegt pieteicēja mērķi, tiesnesis uz to var norādīt. Pagaidu aizsardzības jautājumus nemantiskos prasījumos izlemj gan tiesas sēdē, gan rakstveida procesā (pēc tiesas ieskata).

Pēc atsauksmes no prasītāja saņemšanas Hāgenas tiesā pirmo sēdi nozīmē mēneša laikā, tiesās ar lielāku slodzi – 6 mēnešu laikā. Vidējais lietu skaits tiesnesim gadā ir 200–250 lietas. Lietu sadale notiek pēc rīkojuma. No 1. līdz 10.lietai iedala vienam tiesnesim, nākamajam tiesnesim no 11. līdz 20. lietai utt.

Tiesa bez papildu maksas drukā prasītāja iesniegtos elektroniskos pieteikumus, lai nosūtītu tos otrai pusei, maksa ir iekļauta valsts nodevā. Oficiālais e-pasts un advokāta e-pasts tiek izmantots saziņai ar tiesu.

SECINĀJUMI

Vācijā brīdinājuma kārtības sistēma darbojas ļoti efektīvi. Tas, ka tiesas izsniegtie dokumenti nav parakstīti, bet satur tikai tiesas zīmogu un informāciju par atbildīgo tiesas darbinieku, nav radījis konstitucionālu risku. Minētais risinājums ļauj samazināt ar šīs lietu kategorijas izskatīšanu saistītos termiņus, efektīvizēt tiesvedības procesu un ievērojami optimizēt cilvēkresursus, kā arī atbrīvot tiesu resursus citu civillietu izskatīšanai. Līdz ar to ieteicams Vācijas pieredzi pārņemt Latvijas tiesās. Lai īstenotu šo ieteikumu, ir nepieciešami atbilstoši grozījumi normatīvajos aktos, kā arī jāveic izmaiņas Tiesu informatīvajā sistēmā, lai nodrošinātu procedūras automatizāciju.

PIEREDZES APMAIŅAS VIZĪTES

AUGSTĀKĀS TIESAS DELEGĀCIJAS VIZĪTE POLIJĀ

Viesojoties Polijas Augstākajā tiesā, bija arī atsevišķi ne tik oficiāli un nopietni brīži – ar lielu interesi tika izstaigāta un apskatīta Polijas Augstākās tiesas ēka, uzklausi stāsts par tās būvniecību, tehnoloģiskajām iespējām un visbeidzot ar smaidu arī pielairots Polijas Augstākās tiesas tiesneša amata tērps un izjuts tiesneša krēsls

Atsaucoties Polijas Augstākās tiesas ielūgumam, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars BĪCKOVIČS, Civillietu departamenta priekšsēdētājs Aigars STRUPIŠS un Krimināllietu departamenta tiesnese Anita POĻAKOVA septembrī oficiālā vizītē apmeklēja Polijas Augstāko tiesu un tās organizētā programmā iepazinās arī ar citu tiesu un tiesībsistēmas institūciju darbu.

Latvijas Augstākās tiesas delegācija apmeklēja Polijas Augstāko tiesu un tikās ar tās pirmo priekšsēdētāju prof.dr.hab. Malgožatu Gersdorfu un priekšsēdētājiem Dariušu Zavistovski, Juzefu Ivulski, Stanislavu Zablocki. Apmeklēja arī Polijas Augstāko administratīvo tiesu un tikās ar tās priekšsēdētāju Mareku Zirkusadovski, kā arī bija vizītē pie tiesībsarga vietnieces dr. Hannas Mahiņskas un apmeklēja Garnizona militāro tiesu Vroclavā, kur tikās ar šīs tiesas priekšsēdētāju plkv. Mihailu Rogovski un uzaicinātajiem tiesnešiem.

Tikšanos laikā Latvijas Augstākās tiesas pārstāvji iepazīstināti ar Polijas Augstākās tiesas un Augstākās administratīvās tiesas struktūru, struktūrvienību kompetenci un to vadītājiem, kā arī guva konspektīvu ieskatu Polijas Tiesībsarga darbībā un aktuālākajos tā

risināmajos problēmjautājumos. Visas diskusijas skāra arī Polijas visu tiesu tiesnešiem tik aktuālo jautājumu – reformas tiesu sistēmā, kuru diskutablākie aspekti ir tiesnešu pensionēšanās vecuma pazeminājums, izmaiņas tiesnešu disciplinārās atbildības sistēmā un Tieslietu padomes darbības principos, pastiprinot parlamenta ietekmi uz padomes sastāva veidošanu.

Kopš 2015.gada Polijā ir veiktas vairākas uz tiesu sistēmas reformēšanu vērstas darbības, kas vērtētas neviennozīmīgi un Eiropas līmenī radījušas bažas par Polijas tiesu sistēmas neatkarības iespējamo apdraudējumu. Par to liecina vairākas Eiropas Komisijas aktivitātes saistībā ar atsevišķiem Polijas tieslietu reformas soļiem. Tostarp Eiropas Komisija ir vērsusies Eiropas Savienības Tiesā ar pārkāpuma procedūram saistībā ar Polijas likumiem, ar kuriem Augstākās tiesas tiesnešiem, vispārējās jurisdikcijas tiesu tiesnešiem un prokuroriem ieviests atšķirīgs pensionēšanās vecums viriešiem un sievietēm ar iespēju attiecībā uz Augstākās tiesas tiesnešiem Polijas Republikas prezidentam vienpersoniski šo termiņu pagarināt bez tiesībām lēmumu pārsūdzēt.

Vizītes laikā jau bija zināms Eiropas Savienības Tiesas 2019.gada 24.jūnija spriedums lietā Nr.C-619/18 Eiropas

Latvijas Augstākās tiesas delegācija bija pirmie ārvalstu viesi Polijas Militārajā tiesā Vroclavā, tādēļ tika uzņemti ar lielu satraukumu

Komisija pret Poliju (EU:C:2019:531), kurā Eiropas Komisija lūdza Tiesu konstatēt, ka, pirmkārt, samazinot pensionēšanās vecumu Polijas Augstākās Tiesas tiesnešiem un piemērojot šos grozījumus tiesnešiem, kas pilda amata pienākumus un kas minētajā tiesā iecelti pirms 2018.gada 3.aprīļa, un, otrkārt, piešķirot Polijas Republikas prezidentam diskrecionāras pilnvaras pagarināt šīs pašas tiesas tiesnešu amata pienākumu pildīšanas termiņu pēc no jauna noteiktā pensionēšanās vecuma sasniegšanas, Polijas Republika nav pildījusi LES 19.panta 1.punkta otrajā daļā, skatot to kopā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47.pantu, paredzētos pienākumus.

Ar minēto Eiropas Savienības Tiesas spriedumu atzīts, ka, paredzot pensionēšanās vecuma samazināšanu Polijas Augstākās tiesas tiesnešiem, kuri pilda amata pienākumus un kuri amatā iecelti pirms 2018.gada 3.aprīļa, un piešķirot Polijas Republikas prezidentam diskrecionāras pilnvaras pagarināt tiesneša amata pienākumu pildīšanas termiņu pēc no jauna noteiktā pensionēšanās vecuma sasniegšanas, Polijas Republika

nav izpildījusi LES 19.panta 1.punkta otrajā daļā paredzētos pienākumus.

Šobrīd jau ir zināms arī Eiropas Savienības Tiesas 2019.gada 5.novembra spriedums lietā Nr.C-192/18 (ECLI:EU:2019:924), kurā konstatēts, ka pilnvaras, kādas šajā gadījumā piešķirtas tieslietu ministram, lai ļautu vai aizliegtu Polijas vispārējās jurisdikcijas tiesu tiesnešiem turpināt savas funkcijas no 60 gadu līdz 70 gadu vecumam sievietēm un no 65 gadu līdz 70 gadu vecumam vīriešiem, spēj radīt pamatotas šaubas tostarp tiesvedībā iesaistītajām personām par attiecīgo tiesnešu ārējo neietekmējamību un to neitralitāti attiecībā uz interesēm, kuras tie izvērtē. Turklāt ar šīm pilnvarām netiek ievērots arī ar tiesu neatkarību saistītais tiesnešu neatceļamības princips.

Ļoti atšķirīga pēc satura un noskaņas bija vizīte Garnizona militārajā tiesā Vroclavā, jo tā ir mums praksē nezināma tiesa ar specifisku izskatāmo lietu kategoriju un tiesnešu subordinācijas principiem. Šīs vizītes laikā mūsu tiesas delegācija bija izteiktā klausītāju un jautātāju lomā.

AUGSTĀKĀS TIESAS ADMINISTRĀCIJA UNGĀRIJAS AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

Augstākās tiesas Administrācijas delegācija pie Ungārijas Augstākās tiesas

Augstākās tiesas Administrācijas vadītāja Sandra LAPIŅA, juriskonsulte Ilze LEJA, projektu vadītājs Jānis SUPE, Komunikācijas nodaļas vadītāja Rasma ZVEJNIECE, Personāla nodaļas vadītāja Gunita ĀRGALE un Informācijas tehnoloģiju nodaļas vadītājs Pāvels VEĻECKIS maijā pieredzes apmaiņas vizītē apmeklēja Ungārijas Augstāko tiesu, kā arī Latvijas vēstniecību Ungārijā.

UNGĀRIJAS AUGSTĀKĀS TIESAS ADMINISTRĀCIJA, STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Ungārijā darbojas četru līmeņu tiesas – rajona tiesas, apgabaltiesas, apelācijas tiesas un kasācijas tiesa – Augstākā tiesa. Bija plānots, ka no 2020.gada būs atsevišķa Augstākā Administratīvā tiesa, bet pēc komandējuma saņemta ziņa, ka reformas ieviešana atlikta uz nenoteiktu laiku.

Ungārijas Augstākajā tiesā lielu daļu lietu skata mutvārdu procesā, tikai administratīvās lietas vairāk tiek skatītas rakstveida procesā. Mājaslapā pieejams lietu izskatīšanas ilguma kalkulators, kurš ļauj prognozēt, cik ātri konkrētā lieta varētu tikt izskatīta, balstoties uz statistiku par līdzīgām lietām.

Ungārijas Augstākās tiesas ikdienas darbu organizē Augstākās tiesas Administrācija. Tiesa cieši sadarbojas ar kaimiņvalstu – Austrijas, Slovēnijas, Slovākijas, Vācijas, Polijas – Augstākajām tiesām. Interesanti, ka vēsturiski cieša sadarbība izveidojusies ar Vjetnamas Augstāko tiesu, regulāri notiek pieredzes apmaiņas vizītes, Vjetnamā atsevišķas lietas tiesu sistēmā ieviestas pēc Ungārijas parauga.

Vizītes laikā Augstākās tiesas delegācija apmeklēja arī Latvijas vēstniecību Ungārijā, kur detalizēti uzzināja par sabiedrības attieksmi pret tiesām, par bažām, ka administratīvo tiesu veidošana notiek valsts režīma, nevis sabiedrības interesēs.

AUGSTĀKĀS TIESAS DOKUMENTU PĀRVALDĪBA UN IT SISTĒMAS

Tāpat kā Latvijā, arī Ungārijas Augstākajā tiesā dokumentu aprīte notiek divās dažādās sistēmās – viena ir priekšsēdētāja birojā, kur tiek reģistrēta sarakste, kas nav saistīta ar tiesu lietām, otra – Kancelejā tieslietu dokumentu reģistrēšanai. Kanceleja nodrošina klientu apkalpošanu, divas reizes nedēļā ir pagarinātais darba laiks apmeklētāju pieņemšanai. Visi dokumenti tiek

reģistrēti elektroniskā sistēmā, bet tiesu lietas tiek veidotas papīra formātā. Nelieto ECLI numurus.

Ungārijā tiek ieviests tiesu digitalizācijas projekts, kurš sastāv no četriem posmiem – tiesu nolēmumu unifikācija, e-lietas ieviešana, lēmumu publicēšana mājaslapā un anonimizēšana, saslēgumi starp dažādām valsts IT sistēmām. Jau šobrīd daudzas lietas ir iespējams izdarīt elektroniski, piemēram, no 2018.gada elektroniskā saziņa ar tiesu ir obligāta visiem lietu dalībniekiem, izņemot fiziskas personas; dokumentus tiesai iespējams iesniegt ar e-veidlapu palīdzību. Ungārijas Augstākajā tiesā šobrīd dokumenti tiek apstrādāti un arhivēti gan papīra, gan elektroniskā formā. Ja lietā viens dalībnieks iesniedz dokumentus papīra formātā, bet otrs – elektroniski, dokumenti tiek konvertēti (papīra dokumenti skenēti, elektroniskie – izdrukāti). Visiem elektroniski iesniegtajiem dokumentiem jābūt parakstītiem ar elektronisko parakstu. Interesanti, ka Ungārijā uz nolēmumiem netiek likti tiesnešu elektroniskie paraksti, bet gan kopējais tiesas elektroniskais paraksts. Ungārijā ir TIS līdzīga tiesu elektroniskā sistēma, kura obligāti jālieto visām tiesām, šajā sistēmā tiek glabāti visi nolēmumi kopš 1991.gada.

Augstākās tiesas IT sistēma cieši saistīta ar Valsts tiesu biroja (OBH) infrastruktūru. Augstākās tiesas infrastruktūras uzturēšana, pilnveidošana un attīstība ir atkarīga no Valsts tiesu biroja, kas būtiski ietekmē Augstākās tiesas neatkarību: centralizētus iepirkumus nav iespējams ietekmēt savu vajadzību nodrošināšanai, iegādāto informācijas sistēmu, tehnisko resursu un tehnisko risinājumu nesaderība, augstas uzturēšanas izmaksas.

Kopā ar citām valsts institūcijām (tiesas, prokuratūra, policija, ieslodzījumu vietas, ministrijas, u.c.) savstarpējiem drošiem sakariem Augstākā tiesa izmanto slēgto Nacionālo telekomunikācijas tīklu NTG (*National Telecommunications Backbone*), kura darbību nodrošina valsts uzņēmums NISZ (*National Infocommunications Service Company*). NTG nodrošina valsts iestādēm ātru un drošu piekļuvi valsts informācijas sistēmām, dažādiem reģistriem un datubāzēm, kā arī drošas videokonferences.

Ungārijas Augstākajā tiesā ir ap 350 lietotāji, kurus atbalsta 8 IT darbinieki. Augstākās tiesas telpās izvietots datu centrs un telefoncentrāle, 75% infrastruktūras ir virtualizētas. Valsts tiesu birojs plāno veikt Augstākās tiesas un citu tiesu IT infrastruktūras modernizāciju – *Novell* aizstāt ar *Microsoft AD* (aktīvā direktorija), ieviest *Microsoft Exchange* un *Microsoft Office 365* produktus.

Tiesnešiem un virknei darbinieku nodrošināta iespēja strādāt ārpus darbavietas, līdz ar ko ir aktuāla datu noplūdes problēma. Augstākajā tiesā ir ieviesta Drošības informācijas un notikumu pārvaldes sistēma (SIEM), kura nodrošina žurnālfailu automātisko vākšanu no visām tiesas informācijas sistēmām, to apstrādi un analīzi, incidentu izmeklēšanu, sistēmu un lietotāju darbības uzraudzību reālajā laikā un trauksmes celšanu.

Valsts tiesu birojs nodrošina Augstāko tiesu ar centralizēto runas atpazīšanas sistēmu, kas būtiski

atvieglo darbu ar audioprotokoliem un dokumentu rakstīšanu. Tāpat Valsts tiesu birojs nodrošina ar citām centralizētām sistēmām: lietvedības sistēmu, personāla reģistru, finanšu uzskaites un materiālo līdzekļu uzskaites sistēmu, algu reģistru, bibliotēkas nomas reģistru, dokumentu un anonīmu lēmumu kopumu, e-mācību sistēmu, videokonferencēm u.c.

AUGSTĀKĀS TIESAS KOMUNIKĀCIJA

Ungārijas Augstākās tiesas komunikāciju nodrošina Preses sekretariāts, tajā ir 3 sekretāri un 3 preses sekretāri. Galvenais komunikācijas avots ir nolēmumu publicēšana – tos publicē gan Augstākās tiesas, gan visu tiesu mājaslapā, izdod arī nolēmumu krājumus. Ungārijas Augstākajai tiesai nav kontu sociālajos tīklos. Mājaslapā publicē vidēji 2–3 preses relīzes dienā. Tiesneši (vai tiesnešu kolēģijas) sagatavo isu lietas aprakstu preses relīzei tajā pašā dienā, kad spriedums pieņemts, preses sekretāri tikai apstrādā šīs ziņas pirms publicēšanas mājaslapā. Preses centrs raksta relīzes par notikumiem tiesā.

Tiek gatavoti un publicēti mājaslapā video, kur tiesneši ar tiesību zinātniekiem un citu jomu speciālistiem apspriež konkrētas, jau izskatītas lietas. Šie materiāli ir īpaši noderīgi juristiem un tiesībzinātņu studentiem.

PERSONĀLA UN FINANŠU VADĪBA

Personāla vadību Augstākajā tiesā nodrošina Personāla nodaļa. Šobrīd tiek veidota jaunā tiesas stratēģija, kur personālam piešķirta svarīga loma. Augstākajā tiesā praksē tiek pieņemti doktoranti. Ļoti bieži praktikanti pēc prakses paliek darbā Augstākajā tiesā.

Ungārijā visiem tiesu darbiniekiem ir īpašs tiesu sistēmas darbinieka statuss, kas ir līdzīgs ierēdņa statusam. Lai kļūtu par tiesas darbinieku, jābūt Ungārijas pilsonim vecumā virs 18 gadiem, juridiskajai izglītībai. Tiesnešu palīgiem (Ungārijā tos sauc par sekretāriem) papildus jānokārto arī profesionālais eksāmens. Katru gadu notiek visu tiesas darbinieku vērtēšana.

Personāls tiek uztverts kā viens no instrumentiem tiesas stratēģiskā mērķa – tiesnešu slodzes samazināšana – sasniegšanai. Lai mazinātu tiesnešu slodzi, divi uzdevumi: 1) lietu administrēšanas sloga samazināšana; 2) zinātniskais atbalsts (zinātniskais atbalsts ir divu veidu: padomnieki – Universitātes pasniedzēji ar juridiskā darbinieka statusu; praktikanti – doktoranti bez juridiskā darbinieka statusa. Šie otrie saglabājas datubāzē, un no turienes aicina darbiniekus, kad ir vakances). Personāla uzskaitē tiek izmantota elektroniskā sistēma, kas ir savienota ar grāmatvedības sistēmu.

Augstākās tiesas budžets ir daļa no visas valsts tieslietu sistēmas budžeta, šogad tiesas budžets ir 11,6 miljoni *euro*. No tiem 75% tiek izmantoti atalgojumam, 16% – nodokļiem, 8% – precēm un pakalpojumiem, 1% – attīstībai. Ungārijas Augstākā tiesa pati uztur savu ēku, kurā atrodas arī apelācijas tiesa, prokuratūra un Ģenerālprokuratūra.

LATVIJAS PĀRSTĀVĪBA EIROPAS PADOMES TIESLIETU ORGANIZĀCIJĀS

EIROPAS PADOMES DALĪBVALSTU AUGSTĀKO TIESU VADĪTĀJU TIKŠANĀS UN KONFERENCE

**Eiropas
Padomes
dalībvalstu
augstāko
tiesu vadītāji
pieņemšanā
pie Francijas
prezidenta
Emanuela
Makrona**

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars BIČKOVIČS un Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita ZIKMANE 12.-13.septembrī piedalījās Eiropas Padomes dalībvalstu augstāko tiesu vadītāju konferencē Parīzē. Konferenci organizēja Francijas Augstākā tiesa (Cour de cassation), Konstitucionālā tiesa (Conseil Constitutionnel) un Augstākā administratīvā tiesa (Conseil d'état) Francijas prezidentūras Eiropas Padomē ietvaros.

Tiesnešu neatkarība un attiecīgi iespējams demokrātijas apdraudējums ir aktuāla problēma vairākās Eiropas Padomes valstīs. Šajos jautājumos būtiski ir pievērst uzmanību izmaiņām tiesnešu iecelšanas procedūrā, kopējām tiesnešu skaita izmaiņām, kā arī tiesnešu darba uzraudzības līdzekļiem.

Šobrīd aktuāli ir augstāko tiesu darbības efektivitātes jautājumi. Vienlaikus nodrošināmas gan tiesības uz tiesvedības pabeigšanu saprātīgā termiņā, gan lietas dalībnieku procesuālo tiesību ievērošana, gan nepieciešamība attiecīgajā tiesu instancē efektīvizēt resursu izmantošanu.

Šie jautājumi bija arī Eiropas Padomes dalībvalstu augstāko tiesu vadītāju konferences diskusiju aktualitāte. Konferencē piedalījās Eiropas Padomes dalībvalstu augstāko tiesu (Augstāko tiesu, Augstāko administratīvo tiesu un Konstitucionālo tiesu) vadītāji un pārstāvji, kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas pārstāvji.

Konferences ievadrunu teica Eiropas Cilvēktiesību tiesas prezidents Lins Aleksandrs Sisiljans (*Linos-Alexandre*

Siciliano). Viņš atgādināja, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencija ir balstīta uz trim pilāriem. Pirmkārt, tas ir dzīvs instruments, kura normas tiek pielāgotas tā brīža aktualitātēm, nodrošinot evolucionāru interpretāciju. Konvencijas normās tiek rastas atbildes bez nepieciešamības izdarīt grozījumus pašā Konvencijas tekstā. Otrkārt, Konvencijas normas attiecas uz visām tiesību nozarēm, tostarp tās aptver jaunas tiesību jomas, piemēram, vides jautājumus. Treškārt, Konvencijas piemērošanā tiek veicināts dialogs – gan tiesnešu neformāls dialogs, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas izveidotais un uzturētais Augstāko tiesu tīkls (SCN).

Eiropas Padomes ģenerālsēkretārs Turbjērnis Jaglans (*Thorbjørn Jagland*) atzīmēja, ka, neskatoties uz nacionālajām īpatnībām, Konvencijai jābūt kopējai tiesību valodai. Apzinoties, ka ne visās valstīs Konvencijas normas tiek piemērotas tieši nacionālo tiesību avotu sistēmā, ģenerālsēkretārs uzsvēra, ka Konvencija jāpiemēro nacionālajām tiesām. Ģenerālsēkretārs atzina, ka jāanalizē, kāpēc 70% lietu Eiropas Cilvēktiesību tiesā ienāk no septiņām valstīm. Analizējot situāciju, jārisina šo lietu pamatā esošās problēmas. T.Jaglannis uzsvēra, ka represijas pret tiesnešiem (nepamatotas reformas) vājina tiesnešu neatkarību un apdraud tiesiskumu. Viņš norādīja, ka tiesnešu mācības ir būtiskas spēju attīstīšanai un neatkarības stiprināšanai. Aicināja izmantot HELP programmu, kā arī veikt nepieciešamos mācību programmu tulkojumus.

Francijas tieslietu ministre Nikola Belubē (*Nicole Belloubet*) norādīja, ka tiesiskums nav tikai tiesnešu

Ivars Bičkovičs un Anīta Zikmane konferencē

pienākums. Tiesiskums ir dalīta likumdevēja, politiķu un tiesu atbildība. Arī Francijas tieslietu reformas skar plašus jautājumus, piemēram, tiešā veidā – tiesu budžets, civilprocesu un kriminālprocesu regulējums. Tāpat šādas reformas attiecināmas uz tādiem jautājumiem kā cīņa pret vardarbību (Stambulas konvencija), vēl Francijā nesen ieviests regulējums, kas ļauj pastiprināt cīņu pret neprecīzas informācijas izplatīšanu. Ikdienā darbā pie tiesu un tiesvedības procesu uzraudzības un nepieciešamo reformu sagatavošanas tiek izmantoti GRECO, Venēcijas komisijas, CEPEJ, Tiesnešu padomes (*Council of Judges*) ieteikumi un rekomendācijas.

Darbs konferencē notika trīs sekcijās. Pēc tam tika sniegti apkopojoshi ziņojumi par katru tēmu.

Pirmās sekcijas diskusijas tēma „**Tiesības uz piekļuvi tiesai**”. Kā norādīja ziņotājs, šīs tiesības īstenošanai nepieciešams profesionāls, neatkarīgs tiesnesis. Šo tiesību apjomu ietekmē arī likumdevējs un tiesu prakse. Piemēram: a) obligāta advokāta pārstāvība noteiktos procesos vai instancēs; b) tiesības pārsūdzēt noteiktus nolēmumus; c) tiesas nodevas, to aprēķināšana. Šiem jautājumiem ir atšķirīgi nacionālie risinājumi. Tomēr, piemēram, jautājumā par tiesu nodevām ir skaidra Eiropas Cilvēktiesību tiesas nostāja, ka nodevas nedrīkst noteikt proporcionāli no prasības summas, jo tādējādi tiek izjaukts

princips – nodevas atbilstība pakalpojumam; d) kasācijas filtru nepieciešamība. Šajā jautājumā saduras kasācijas efektivitāte un tiesības uz lietas izskatīšanu. Tiesas nolēmumā par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību vai atteikumā ļaut iesniegt pārsūdzību ir jābūt atspēkotam, ka attiecīgajai kasācijas sūdzībai nav izredžu. Kasācijas filtram jānodrošina tiesību vienveidīga piemērošana; e) tiesvedības administrēšana prasa, lai tiktu mainīta attieksme pret lietas izskatīšanu, proti, pret lietas dalībnieku jāattiecas kā pret klientu, jo lietu izskatīšana ir tiesas sniegts pakalpojums; f) tiesu nolēmumu pieejamība ir radījusi prognozējamības krīzi. Izmantojot automatizētās datu apstrādes sistēmas, tiek ietekmēta tiesību piemērošanas attīstība, proti, negatīvi tiek ietekmēts sistēmai būtiskais justīcijas dinamisms; g) taisnīga atlidzinājuma problēma saskatāma nokavētā risinājumā, proti, atlidzinot kaitējumu tikai materiāli, netiek nodrošināta vispārēja restitūcija. Konferencē tika atzīts, ka šai problēmai pagaidām nav rasts pienācīgs risinājums.

Otrās sekcijas tēma „**Vārda brīvības un personas privātās dzīves aizsardzības jautājums**”. Šos abus principus pazīst un zināmā mērā atzīst visā pasaulē. Tiek uzskatīts, ka tiesības izteikties ir senākas par tiesībām uz privātās dzīves aizsardzību. Lai varētu respektēt vienu tiesību, neizbēgami jāierobežo otra. Nacionālajai tiesai, izskatot lietu pēc būtības, ar labi motivētu nolēmumu ir jāsamēro abas šīs tiesības. Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumos tiesību līdzsvarošana nav izvērsta, jo tiek skatīts konkrēts pieteikums. Lai arī ne visas tiesas tieši atsaucas uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņām, tās ir būtiskas, tāpat tiesas radītie principi un attīstības tendences ir atrodamas visu valstu tiesu nolēmumos. Piemēram, jautājumā, kas ir publiska persona un kādas ir tās tiesību uz privātās dzīves aizsardzību robežas. Secināms, ka pamattiesību kritērijus iezīmē Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņas, tomēr faktiskā tiesību piemērošana notiek nacionālajos nolēmumos. Šobrīd aktuāla ir „publiskas personas” statusa paplašināšana, proti, kritikas un tiesību iejaukties privātajā dzīvē attiecināšana uz publisko personu tuviniekiem, mīļākajām/mīļākajiem. Slovēnijas, Slovākijas un Portugāles tiesu pārstāvji atzīmēja, ka tiesām nepietiek ar vispārējām Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņām, kad konkrētā lietā jāizvērtē proporcionalitāte. Tas tāpat attiecas uz tiesībām saņemt informāciju par sabiedrībai svarīgiem jautājumiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņas ir abstraktā līmenī, bet nacionālās tiesas saglabā konkrēto kontroli. Internets ļauj paplašināt (sociālie tīkli) un padziļināt (informācija paliek pieejama pat pēc ilgāka laika un pat tad, kad mainījušies faktiskie apstākļi) tiesības saņemt informācijas apjomu, vienlaikus vienlīdz palielina iespējamā aizskāruma plašumu un dziļumu. Tiesām jāseko, vai informācijas pieejamība, un īpaši pieejamība ilgtermiņā, ir attaisnojama. Piemēram, ziņa par personas kriminālvajāšanu vai sodīšanu. Aktuāls ir arī jautājums par tiesību tikt aizmirstam izmantošanu arhīvu un dokumentētās informācijas kontekstā; te rodas problēma, vai informāciju dokumentēt anonimizēti vai labāk priekšroku dot tiesību tikt aizmirstam izmantošanai. Privātās dzīves aizsardzība ir vispārējs princips, un, kā rāda prakse šādos pārnacionāla rakstura jautājumos, tiesas atsaucas arī uz citu valstu konstitucionālo tiesu nolēmumiem.

Trešajā sekcijā apspriežamā tēma **nacionālo tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas dialogi**. Tika akcentēts, ka dialogi ir Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību

aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencijas) sirds. Pēdējos gados dialogs ir gan paplašinājies, gan padziļinājies. Tagad dialogu noteic Konvencijas 16.protokols un Augstāko tiesu tikla darbība.

Konvencija ir valstu pozitīvā pienākuma iedvesmas avots. Tajā pašā laikā paliek vieta arī nacionālo tiesību attīstībai, tai skaitā rīcības brīvībai. Ir valstis, kurās Konvencija ir tieši piemērojams instruments, piemēram, Spānija, kuras konstitūcijas normas prasa, lai nacionālo tiesību interpretācija būtu atbilstoša Konvencijai. Tomēr arī pārējās valstīs Eiropas Cilvēktiesību tiesas interpretācija ir izpratnes iedvesmas avots.

Prezentācijās un diskusijā tika izdalītas trīs dialoga formas.

Judikatūras dialogs: savstarpēja tuvināšanās, kas veido kopējas vērtības. Ievērojot subsidiaritātes principu,

dialogam jāsākas nacionālajā tiesā.

Tiesnešu dialogs: apmācība un informēšana. Informēšana par aktualitātēm var tikt nodrošināta, arī izmantojot Augstāko tiesu tiklu. Tomēr šajā dialoga formātā izpaužas nacionālās īpatnības, piemēram, diskusija starp Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnešiem un Vācijas tiesnešiem ir akadēmiska, diskusija ar Lielbritānijas tiesnešiem – pragmatiska, bet ar Francijas tiesnešiem – gan pragmatiska, gan akadēmiska.

Jurisdikciju dialogs: kasācijas kontroles un Eiropas Cilvēktiesību tiesas kontroles (*pasterori in concreto*) sadursme. Subsidiaritātes princips liek uzdot jautājumu par pievienošanās 16.protokolam lietderību situācijā, kad nacionālajām tiesām ir pašām jāveic Konvencijas normu piemērošana.

EIROPAS AUGSTĀKO ADMINISTRATĪVO TIESU UN VALSTS PADOMJU ASOCIĀCIJAS ĢENERĀLĀ ASAMBLEJA

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika KRŪMIŅA un Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomnieks Aleksandrs POTAIČUKS 12.–14.maijā Berlīnē piedalījās Eiropas Augstāko Administratīvo tiesu un Valsts padomju asociācijas (ACA Europe) Ģenerālajā asamblejā un asociācijas rīkotajā seminārā „Augstāko administratīvo tiesu funkcijas un pieeja tiesām”

Ģenerālajā asamblejā sniegta atskaite par ACA padarīto un finanšu resursiem, kā arī izklāstīti turpmākās darbības plāni, tostarp norādīts, ka Itālijas prezidentūras laikā Latvijā tiks organizēts ACA seminārs.

Nākotnē paredzēts aplūkot arī tādas tiesību jautājumus kā zaudējumu atlīdzināšana administratīvo tiesu praksē, tiesas kontroles robežas, tiesas rīcība sociālās aizsardzības jautājumos, kā arī iestāžu bezdarbības pārbaude.

Seminārs „Augstāko administratīvo tiesu funkcijas un pieeja tiesām” bija organizēts kā panelu diskusija, kurā trīs runātāji uzstājās ar prezentācijām par dažādām tēmām, pēc kurām bija diskusija. Pirmais panelis iepazīstināja ar augstāko administratīvo tiesu pamatfunkcijām. Vairums dalībvalstu kā galveno pamatfunkciju iezīmēja vienotas tiesu prakses veidošanu, tiesību tālākveidošanu, lietu izspriešanu, kā arī procesuālo normu ievērošanas nodrošināšanu. Prezentācijās un diskusijās iezīmējās, ka dalībvalstis pamatā dalās divās grupās – pirmkārt, valstis, kas piešķir lielāku nozīmi vienotas prakses veidošanai un tiesību tālākveidošanai, otrkārt, valstis, kas piešķir lielāku nozīmi lietu izspriešanai un procesuālo normu ievērošanas nodrošināšanai. Valstīs, kas lielāku nozīmi dod tiesību tālākveidošanai, vispārīgi izskata mazāk lietu un piemēro stingrāk kasācijas filtrus, savukārt valstis, kas piešķir lielāku nozīmi lietu izspriešanai, parasti velta lielāku nozīmi individuālām lietām un cīnās ar lielu lietu uzkrājumu. Vācija un Zviedrija norādīja, ka to uzdevums ir nodrošināt procesuālo normu ievērošanu, taču šī funkcija ir mazsvarīgāka, salīdzinot ar vienotas prakses veidošanu (Zviedrijas tiesa pieņem izskatīšanai tikai 1%, Vācija – 15%, Igaunija – 10% iesniegto sūdzību). Savukārt Luksemburga kā vienu no savām pamatfunkcijām uzsvēra samierināšanas funkciju. Vairums dalībvalstis vienoja arī tas, ka to augstākās

tiesas izņēmuma gadījumā izspriež lietas arī kā pirmās (un vienīgās) instances tiesas, piemēram, vēlēšanu lietās.

Otrais runātāju panelis sniedza informāciju par tiesu nolēmumu saistošo spēku ārpus konkrētās lietas ietvariem. Pamatā visās dalībvalstīs likums nepadara augstāko administratīvo tiesu nolēmumus saistošus citās „svešās” lietās. Tomēr zemāko instanču tiesas vispārīgi seko augstāko tiesu judikatūrai un ievēro to kā autoritatīvu avotu. Pienākums ievērot augstāko tiesu praksi dalībvalstu tiesās vispārīgi izriet, pirmkārt, no fakta, ka augstākās instances tiesa var atcelt nepareizu zemākas instances tiesas nolēmumu, un, otrkārt, no tiesiskās noteiktības, paredzamības un vienlīdzības principiem. Pamatā atkāpšanās no augstāko tiesu nolēmumiem tiek pieļauta gadījumā, ja zemākas instances tiesa norāda atkāpšanās pamatojumu. Līdzīgi tas ir arī augstāko tiesu gadījumā, ja notiek atkāpšanās no esošās judikatūras, turklāt šāda judikatūras maiņa dalībvalstīs notiek parasti paplašinātos tiesas sastāvos. Savukārt Francijā pastāv nerakstīta vienošanās, ka judikatūras maiņa konkrētā tiesību jautājumā pieļaujama ne biežāk kā reizi desmit gados.

Polijas pārstāvis prezentēja abstraktās rezolūcijas mehānismu, kas ļauj pieņemt zemāko instanču tiesām saistošus izskaidrojumus par likuma piemērošanu. Šis mehānisms savā būtībā ir līdzīgs plēnuma saistošajam izskaidrojumam par likuma piemērošanu Latvijā (likuma „Par tiesu varu” 49.panta otrā daļa (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2002.gada 3.decembrim)), ko Satversmes tiesa lietā Nr.2002-06-01 atzina par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 83.pantam. Polijas gadījumā tiesnešu neatkarības princips tiek aizsargāts tādējādi, ka, ja zemāko instanču tiesneši nepiekrīt abstraktajā rezolūcijā noteiktajam izskaidrojumam par likuma piemērošanu, viņi var lūgt

savu augstāko administratīvo tiesu pārskatīt rezolūcijā nospriesto. Polijas pārstāvis norādīja, ka šāds abstraktās rezolūcijas mehānisms palīdz efektīvizēt lietu izspriešanu vienveidīgās lietās, kā arī nodrošina lietas dalībniekiem tiesisko noteiktību, paredzamību un vienlīdzību (*pro future*). Tomēr šā mehānisma trūkums ir tajā, ka tas var ierobežot tiesības uz taisnīgu tiesu. Ungārijas pārstāvis norādīja, ka arī Ungārijā pastāv līdzīgs abstraktās rezolūcijas mehānisms, tomēr tas tiek izmantots salīdzinoši reti.

Trešais runātāju panelis uzstājās par lietu pieņemšanas kritērijiem jeb „filtriem” augstākajās administratīvajās tiesās. Lietu pieņemšanas filtri ir izveidoti, lai mazinātu lietu uzkrājumu un veiksmīgāk atlasītu tās lietas, kas ir visnozīmīgākās judikatūras veidošanai. Materiālo kritēriju formulējums lietu atlasei valstīs atšķiras, taču tos ir iespējams iedalīt vairākās grupās. Viena formulējumu kategorija ir saistīta ar vienotas prakses veidošanu, piemēram, „fundamentālas nozīmes tiesību jautājums”, „lietas vispārēja sabiedriskā nozīme”, „svarīgs tiesību jautājums”, „nozīme, kas pārsniedz konkrētās lietas robežas”, „atkāpe no judikatūras”, „tiesu prakses

nepietiekamība konkrētajā tiesību jautājumā”, „nozīme vienotas tiesu prakses veidošanai”. Otrā formulējumu kategorija ir saistīta ar izspriesto lietu pareizību un tādējādi kritērijiem, kas ir vērsti uz individuālo strīdu izspriešanu, piemēram, „nepareiza normas piemērošana”, „būtiska fakta vai likuma kļūda”, „lietas pieņemšana tiesiskuma/taisnīguma interesēs”.

Savā prezentācijā Francijas Valsts padomes (*Conseil d'Etat*) pārstāvis saistībā ar atteikuma pieņemšanu sūdzību motivāciju norādīja, ka atteikumam saskaņā ar likumu ir jābūt motivētam, taču praksē atteikuma pamatojums pamatā ir ļoti kodolīgs „*aucun de ces moyens n'est de nature a permettre l'admission de la requete*” (neviens no sūdzību pieņemšanas kritērijiem neļauj pieņemt šo lietu izskatīšanai (kasācijas kārtībā)).

Dānijā un Norvēģijā šo tiesu ietvaros ir izveidotas īpašas institūcijas, kas lemj patstāvīgi par lietu pieņemšanu izskatīšanai tiesā, savukārt Igaunijā, Portugālē un Apvienotajā Karalistē par lietu pieņemšanu izskatīšanai lemj trīs šo tiesu vecākie tiesneši, pārējie tiesneši lietu pieņemšanā jeb atlasē nepiedalās.

EIROPAS TIESNEŠU KONSULTATĪVĀS PADOMES PLENĀRSĒDE UN SVINĪGĀ KONFERENCE

Kriminālietu departamenta tiesnese Aija BRANTA kā Latvijas pārstāve Eiropas Tiesnešu konsultatīvajā padomē (CCJE) 6.–8.novembrī piedalījās padomes 20.plenārsēdē un CCJE 20.gadadienai veltītajā svinīgajā konferencē Strasbūrā

Plenārsēdē dalībnieki sniedza ziņojumus par pasākumiem, kuros piedalījušies kā CCJE pārstāvji un prezentējuši CCJE darbu. Apspriests CCJE jaunākais viedoklis Nr.22 „Tiesnešu palīgu loma”. Plenārsēde iecēla CCJE prezidentu un viceprezidentu 2020.gadam, kā arī CCJE biroja locekļus 2020. un 2021.gadam, apspriesti arī citi ar darba organizēšanu saistīti jautājumi.

Svinīgajā ceremonijā par godu CCJE 20.gadadienai ievadvārdus sacīja CCJE prezidents un Horvātijas Augstākās tiesas priekšsēdētājs Duro Sessa. Notika viedokļu apmaiņa tādos jautājumos kā Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse attiecībā uz tiesnešu neatkarību, CCJE ieguldījums Eiropas Cilvēktiesību tiesas darbā un atziņas.

EIROPAS PADOMES TIESLIETU SISTĒMU EFEKTIVIZĀCIJAS KOMISIJAS PLENĀRSĒDE

Kriminālietu departamenta tiesnese Aija BRANTA kā Latvijas pārstāve Eiropas Padomes Tieslietu sistēmu efektīvizācijas komisijā (CEPEJ) 13.–14. jūnijā piedalījās komisijas plenārsēdē Strasbūrā

Lai apspriestu CEPEJ un Eiropas Cilvēktiesību tiesas iespējamo sadarbību, plenārsēdē piedalījās arī ECT prezidents Linos-Aleksandrs Sicilianoss un ECT tiesneši.

Plenārsēdē apspriesti vairāki CEPEJ dokumenti: Ziņojums par 2018.gadā notikušajiem pasākumiem (nosūtīts apstiprināšanai Ministru Komitejai), pasākumu plāns Tieslietu digitalizācijas vadlīniju ieviešanai, ziņojums par SATURN centra rīcības grupas darbu, sagatavojot attiecīgas vadlīnijas tiesām, Rokasgrāmata mediācijā un Vadlīnijas mediatoru apmācību grupu izveidošanai un vadīšanai. Izvērtējot CEPEJ lietoto terminu vārdnīcu,

nolemts uzdot *ad hoc* darba grupai pabeigt rokasgrāmatas sagatavošanu.

Apspriesti iespējamie pasākumi, kuru organizēšanu varētu uzņemt CEPEJ-GT-QUAL, lai informētu par Eiropas Ētikas Hartu mākslīgā intelekta izmantošanai tieslietu sistēmās un veiktu analīzi par tās ieviešanas mehānismiem. Izskatīti un apspriesti vēl arī citi jautājumi.

Apspriežot sadarbību ar Eiropas Savienību, Rumānijas pārstāvis informēja par paveikto prezidentūras laikā, savukārt Somijas pārstāvis – par valsts ielānoto prezidentūras laikā.

EUROJUST APVIENOTĀS UZRAUDZĪBAS IESTĀDES SANĀKSME

Civillietu departamenta tiesnese Zane PĒTERSONE kā Latvijas pārstāve Eurojust Apvienotajā uzraudzības iestādē 6.–7.jūnijā piedalījās šīs iestādes dalībvalstu pārstāvju ikgadējā sanāksmē Hāgā

Sanāksmē pārskatīts pagājušajā gadā Eurojust (Eiropas Savienības tiesiskās sadarbības iestāde) un Eurojust Apvienotajā uzraudzības iestādē (pārraudzības iestāde datu aizsardzības jomā) paveiktais, izskatītas jaunākās tendences datu aizsardzības un tās pārraudzības jomā Eiropas Savienībā, apspriests jaunais normatīvais regulējums, Apvienotās uzraudzības iestādes darbības izbeigšana un sadarbība ar trešajām valstīm.

Šobrīd Eurojust ir noslēgusi sadarbības līgumus ar 11 trešajām valstīm: Albāniju, Amerikas Savienotajām Valstīm, Gruziju, Islandi, Lihtenšteinu, Melnkalni, Moldovu, Norvēģiju, Šveici, Ukrainu un Ziemeļmaķedoniju, bet Eurojust kontaktpunktu tīklā ir pavisam 47 trešās valstis.

Visplašāk sanāksmē tika runāts par notiekošajām un nākotnē paredzamajām reformām. Plānots, ka Apvienotā Karaliste turpinās sadarbību arī pēc Brexit, jo Apvienotās Karalistes lietu, kuru risināšanai tiek izmantots Eurojust, skaits ir liels un pārobežu noziedzības izraisītie draudi paliek nemainīgi.

Tāpat Dānija, lai gan sakarā ar datu aizsardzības reformām Eiropas Savienībā izstāsies no Eurojust un tai vairs nebūs sava nacionālā locekļa, tomēr turpinās sadarbības.

Viena no nozīmīgākajām pārmaiņām skar pašu datu apstrādes kontroles mehānismu Eurojust, vienādojot to ar citām Eiropas Savienības institūcijām un attiecīgi paredzot atteikties no Apvienotās uzraudzības iestādes. Līdz ar to 2019.gada 12.decembrī Apvienotā uzraudzības iestāde beigs savu darbību, un šī bija pēdējā Apvienotās uzraudzības iestādes kopīgā sanāksme.

Pēc 2019.gada 12.decembra būs piemērojama gan 2018.gada 14.novembra Regula (ES) 2018/1727 par Eiropas Savienības Aģentūru tiesu iestāžu sadarbībai krimināllietās (Eurojust) un ar ko aizstāj un atceļ Padomes Lēmumu 2002/187/TI (Eurojust Regula), gan 2018.gada 23.oktobra Regula (ES) 2018/1725 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi Savienības iestādēs, struktūrās, birojos un aģentūrās un par šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Regulu (EK) Nr.45/2001 un Lēmumu Nr.1247/2002/EK (Datu aizsardzības Regula). Eurojust Regula kā *lex specialis* un Datu aizsardzības Regulas 3.pants un IX nodaļa attiecas uz Eurojust apstrādātajiem operatīvajiem personas datiem, bet Datu aizsardzības Regula, izņemot tās IX nodaļu – uz Eurojust apstrādātajiem administratīvajiem personas datiem.

EIROPAS TIESNEŠU ASOCIĀCIJAS MEDIĀCIJAI VALDES UN DALĪBVALSTU PĀRSTĀVJU SĒDE

Civillietu departamenta tiesnese Zane Pētersone kā Latvijas pārstāve Eiropas tiesnešu asociācijas mediācijai (GEMME) valdē 18.oktobrī piedalījās asociācijas valdes sēdē un dalībvalstu pārstāvju sēdē, kā arī asociācijas organizētajā konferencē „Ģimenes mediācija: sasniegtie rezultāti un jaunās perspektīvas” Neapolē

Valdes sēdē daļa jautājumu bija saistīti ar GEMME organizāciju, jaunās mājaslapas ieviešanu un nākotnes attīstības virzieniem, tostarp nacionālo sekciju paplašināšanu. Šogad izveidotas jaunas sekcijas piecās dalībvalstīs: Grieķijā, Dānijā, Slovākijā, Slovēnijā un atkārtoti – Austrijā.

Otrs jautājumu bloks bija saistīts ar dažādām GEMME aktivitātēm. Galvenie aktuālie jautājumi bija GEMME sadarbība ar Eiropas Savienības Intelektuālā īpašumu organizāciju (EUIPO) un CEPEJ, sakarā ar mediācijas ieviešanas un popularizēšanas projektiem.

Tāpat apspriesta GEMME palīdzība Eiropas institūcijām Eiropas Mediatoru saraksta veidošanā. Tas atvieglotu kompetentu un zinošu mediatoru atrašanu citās valstīs, kas ir jo īpaši aktuāli pārobežu mediācijā. Diemžēl

izkristalizējās problēma, ka vairākās dalībvalstīs vai nu nav nacionālo mediatoru sarakstu, kurus varētu izmantot Eiropas Mediatoru saraksta veidošanā, vai arī ir viens vai vairāki saraksti, taču tajos ietvertu mediatoru prakse un prasmes nav pietiekamas kvalificētai mediatora darbībai. Labāko risinājumu meklējumi turpināsies.

Savukārt konferencē aplūkoti dažādi mediācijas pielietojanas aspekti ģimenes lietās gan Itālijā, gan citās Eiropas valstīs. Īpaša uzmanība veltīta pārobežu mediācijai un mediācijai daudztautību sabiedrībā. Atsevišķs diskusiju panelis bija par GEMME Itālijas sekcijas darbību un vietu tieslietu sistēmā, mediācijas un tiesas mijiedarbību. Tāpat runāts par advokāta lomu ģimenes konfliktu risināšanā un par to, kā advokāts var palīdzēt klientam mediācijā un kā – sarunu procesā.

AUGSTĀKĀS TIESAS TIESNEŠI UN DARBINIEKI – EKSPERTI UN LEKTORI EIROPAS SAVIENĪBAS PROJEKTĀ UKRAINĀ

Jaurīte BRIEDE

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta senatore, ilgtermiņa eksperte projektā Ukrainas Augstākajā tiesā 2017.–2019.gadā

Projekta atklāšanas pasākumā 2017.gadā: no kreisās Kristiāns Smits-Justens, projekta vadītājs, Vācijas Ķelnes apelācijas tiesas priekšsēdētāja vietnieks; Jaurīte Briede, projekta ilgtermiņa eksperte, un Jaroslavs Romaņuks, toreizējais Ukrainas Augstākās tiesas priekšsēdētājs

No 2017.gada 4.marta līdz 2019.gada 4.jūlijam Ukrainā tika īstenots Eiropas Savienības *Twinning* projekts „Ukrainas Augstākās tiesas institucionālās kapacitātes stiprināšana cilvēktiesību aizsardzības jomā nacionālā līmenī”, kurā kā eksperti līdz ar vācu, austriešu, nīderlandiešu un slovēņu kolēģiem piedalījās arī Latvijas Augstākās tiesas senatori un darbinieki.

Projekts uzsāka darbību Ukrainas Augstākajā tiesā (*Верховний Суд України*), kad bija jau zināms, ka šī tiesa tiks likvidēta un tās vietā izveidota jauna Augstākā tiesa (*Верховний Суд*). Reformas galvenais iemesls bija tas, ka Ukrainā pastāvēja četru līmeņu tiesas, kas dažādu iemeslu dēļ nebija pietiekami efektīvas. Augstākajai tiesai tika pārņemts, ka tai nav vienotas judikatūras un trūkst vadošās lomas tiesību normu interpretācijā.

Projekta īstenošanas pirmajos mēnešos eksperti, tostarp Latvijas Augstākās tiesas tiesnesis (šobrīd Satversmes tiesas) Jānis Neimanis, līdz ar Vācijas, Austrijas un Nīderlandes ekspertiem iesaistījās Ukrainas procesuālo likumu grozījumu projektu izpētē un priekšlikumu izstrādāšanā. Galvenie ekspertu ieteikumi bija vērsti uz Augstākās tiesas kā kasācijas instances lomas pastiprināšanu. Eksperti secināja, ka projektos iestrādātie kasācijas filtri ir ļoti vāji, kas potenciāli radīs risku, ka jaunā Augstākā tiesa netiks galā ar lielo lietu uzkrājumu. Apšaubīta bija arī norma, kas ļāva Konstitucionālajā tiesā vērsties tikai Augstākajai tiesai, liekot zemāko instanču tiesnešiem normas, kas viņuprāt ir pretrunā Konstitūcijai, piemērot. Diemžēl, pieņemot procesuālo likumu grozījumus, ekspertu ieteikumi netika ņemti vērā. Tas vēlāk būtiski ietekmēja jaunās Augstākās tiesas efektivitāti, jo tā nespēja tikt galā ar lietu milzīgo uzkrājumu.

Jaurīte Briede ar savu palīgu Oleksandru Bīdņiju un tiesas kontaktpersonu – starptautisko attiecību nodaļas vadītāju Linu Hubaru – savā pirmajā darba dienā Ukrainas Augstākajā tiesā

Jaunās Augstākās tiesas tiesneši pirmo reizi Ukrainā tika izraudzīti atklātā konkursā, vairākās kārtās, kārtojot gan zināšanu, gan psiholoģiskos testus. No vairāk kā tūkstots pretendentiem (tiesnešu, advokātu, zinātnisko aprindu pārstāvju) 2017.gada rudenī tika izvēlēti 126 pretendenti uz Augstākās tiesas tiesnešu amatiem. Tikai 4 no tiem pirms tam bija strādājuši Ukrainas Augstākajā tiesā. Pēc atlases, bet pirms tiesnešu iecelšanas Ukrainas Tiesnešu mācību skola sadarbibā ar vairākiem starptautiskajiem projektiem organizēja tiesnešu mācības par tiesību principu un tiesību normu piemērošanu, tiesību tālākveidošanu, kasācijas filtriem un citiem tiesību jautājumiem. Kā lektori šajās mācībās uzstājās arī Latvijas Augstākās tiesas (šobrīd Satversmes tiesas) tiesneši Jānis Neimanis un Aldis Laviņš.

Jaunā Augstākā tiesa Ukrainā tika dibināta 2017.gada 15.decembrī. Darbu uzsāka 126 tiesneši (kopā bija paredzēti 200, vēl daļa tika iecelti šā gada sākumā). Lai palīdzētu viņiem risināt aktuālus jautājumus, projekta ietvaros vairākkārt tika rīkoti semināri un ekspertu diskusijas, kurās piedalījās arī Latvijas Augstākās tiesas senatore Aija Branta, Veronika Krūmiņa, Anita Kovaļevska un Zane Pētersone. Kā pēc semināriem un ekspertu diskusijām atzina ukraiņu kolēģi, viņiem bija svarīgi uzdot jautājumus un saņemt atbildes kaut vai tāpēc, lai saprastu, ka viņi domā tāpat kā viņu Eiropas kolēģi.

Senatore Veronika Krūmiņa kopā ar Latvijas Tiesnešu mācību centra darbinieci Inesi Avotu arī analizēja tiesnešu mācību programmas un izstrādāja ieteikumus, kādas mācības nepieciešamas tieši Augstākās tiesas tiesnešiem. Interesanti, ka viena no pieprasītākajām tēmām bija tiesību normu interpretācija un piemērošana. Semināru par šo tematu Veronika Krūmiņa kopīgi ar ukraiņu Augstākās

Jautrīte Briede ar palīgiem un zinātniskajiem padomniekiem no Latvijas – Agri Dreimani, Noru Magoni, Aleksandru Potaičuku un Rihardu Gulbi

Projekta eksperti no Latvijas: No kreisās: Jautrīte Briede un Aldis Laviņš, no labās: Aija Branta un Anita Kovaļevska Attēlā pa labi: Aldis Laviņš, Anita Kovaļevska, Jautrīte Briede un Veronika Krūmiņa

Veronika Krūmiņa ar Ukrainas tiesnesēm

Ukrainas Augstākās tiesas tiesneši vizītē Latvijas Augstākajā tiesā; attēlā kopā ar Ivaru Bičkoviču, Pēteri Dzalbi un Jautrīti Briedi

Jautrīte Briede projekta noslēguma sarunā ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju Valentīnu Daniševsku

Ukrainas Nacionālās tiesnešu skolas rektors Mikola Onišuks Jautrītei Briedei pasniedz goda zīmi par ieguldījumu Ukrainas tiesnešu mācībās

tiesas tiesnesi tiesnešiem arī novadīja. Tā laikā atklājās, ka ukraiņu kolēģi, tostarp arī pieaicinātā lektore, principā zina, bet praktiski minimāli māk piemērot tiesību normu interpretācijas metodes.

Projekta ietvaros mācības tika organizētas arī Augstākās tiesas palīgiem, uz kurām savukārt kā lektori tika aicināti Latvijas Augstākās tiesas konsultanti, padomnieki un palīgi. Tie bija Agris Dreimanis (šobrīd Administratīvās rajona tiesas tiesnesis), Rihards Gulbis, Nora Magone un Aleksandrs Potaičuks. Ar tiesnešu palīgiem faktiski tika apspriesti tie paši jautājumi, kas tiesnešu semināros ar tiesnešiem. Jāatzīmē, ka tiesnešu palīgu mācības bija jo īpaši vērtīgas tādēļ, ka iespējas mācīties ārpus šā projekta ietvariem tiesnešu palīgiem bija nodrošinātas daudz mazākā mērā kā tiesnešiem.

Projekta ietvaros tika organizētas vairākas konferences, kurās ar referātiem uzstājās arī mūsu tiesas pārstāvji. Tā konferencē par valsts dienesta aktuālajām problēmām uzstājās senatore Veronika Krūmiņa, savukārt konferencē par judikatūras vienotības nodrošināšanu – Judikatūras nodaļas vadītāja Anita Zikmane.

2018.gada septembrī Ukrainas Augstākās tiesas delegācija septiņu cilvēku sastāvā viesojās arī mūsu Augstākajā tiesā un Tieslietu ministrijā. Vizītes laikā tiesas delegācijas dalībnieki tikās ar priekšsēdētāju Ivaru Bičkoviču un visu departamentu pārstāvjiem. Galvenais sarunu temats bija lietu pieņemšanas un tiesvedības rosināšanas atteikšanas problemātika kasācijas instancē.

Viena no tēmām, kas gandrīz visos projekta pasākumos uzjundīja diskusijas, bija kasācijas filtru izmantošana. Gan mūsu, gan citu valstu eksperti centās iedrošināt ukraiņu kolēģus plašāk izmantot vismaz to sietu, kas ir iestrādāts normatīvajos aktos, mēģinot tos interpretēt kaut nedaudz plašāk, ievērojot, ka, piemēram, pierādījumu pārbaude nav kasācijas instances tiesas uzdevums un kompetence. Diemžēl ukraiņu Augstākās tiesas tiesnešu vairākums nosliecās domāt, ka, ņemot vērā tiesības uz taisnīgu tiesu, pēc iespējas vairāk cilvēkiem jādod iespēja viņa lietu izskatīt Augstākajā tiesā. Vairāki tiesneši, tostarp Augstākās tiesas priekšsēdētāja Valentīna Daniševska, uzsvēra, ka Ukrainā ir zema uzticēšanās tiesu varai, tāpēc šāda pieeja esot attaisnojama. Neraugoties uz to, ka tiesneši bieži strādāja līdz vēlam vakaram, lietu uzkrājums kļuva arvien lielāks. Diemžēl pilnībā netika sasniegts arī viens no galvenajiem jaunās Augstākās tiesas izveidošanas mērķiem – nodrošināt vienotu judikatūru, jo tiesu prakse joprojām nav uzskatāma par vienveidīgu.

Šobrīd Ukrainas tiesu sektorā atkal notiek pārmaiņas. Jaunā Ukrainas prezidenta komanda ir uzsākusi arī Augstākās tiesas reformu, jo tiesa esot sevi parādījusi kā neefektīvu, tāpēc tiesnešu skaits tikšot samazināts līdz 100. Ļoti gribas cerēt, ka Augstākajā tiesā turpinās strādāt tiesneši, kas aktīvi piedalījās projekta rīkotajos pasākumos, kas saprot Augstākās tiesas lomu, māk piemērot tiesību principus un izmantot tiesību interpretācijas un tālākveidošanas metodes.

V TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS

NAV PIELAUJAMA TIESAS SPRIEŠANAS IETEKMĒŠANA

Ivars BIČKOVIČS

Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Tiesvedības gaitai ikvienā lietā jābūt maksimāli efektīvai, un tiesai pie taisnīga sprieduma jānonāk iespējami ātrā laikā. Jo īpaši tas svarīgi Zolitūdes traģēdijas krimināllietā. Taču ne Augstākās tiesas priekšsēdētājam, ne Augstākās tiesas tiesnešiem nav tiesību iejaukties zemākas instances tiesas darba organizatoriskos jautājumos un ietekmēt lietas izskatīšanas gaitu.

Nekompetenti un sabiedrību maldinoši ir tieslietu ministra Jāņa Bordāna publiski paustie izteikumi, ka par Zolitūdes traģēdijas tiesvedības procesu vistiešākā veidā atbildību nes Augstākās tiesas priekšsēdētājs. Lietu izskatīšanas termiņu pārvaldība ir tiesas darba organizatoriskais jautājums, par ko katrā tiesā atbild tiesas priekšsēdētājs. Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 107. pantu vadošā valsts pārvaldes iestāde tiesu administrēšanā ir Tieslietu ministrija, tā izdod iekšējos normatīvos aktus par rajona (pilsētu) tiesu, apgabaltiesu organizatoriskās vadības jautājumiem; pieprasa no rajona (pilsētu) tiesām, apgabaltiesām ziņas, kas tai nepieciešamas normatīvajos aktos noteikto funkciju veikšanai; veic rajona (pilsētu) tiesu, apgabaltiesu organizatorisko vadību un veic pārbaudi rajona (pilsētu) tiesās un apgabaltiesās.

Augstākā tiesa nav administratīvi saistīta ar rajona (pilsētu) un apgabaltiesām. Augstākās tiesas priekšsēdētājs un tiesneši nevar kontrolēt vai dot norādījumus zemāka līmeņa tiesu tiesnešiem par konkrētu lietu izskatīšanu vai organizatoriskiem jautājumiem. Saikne starp visu līmeņu tiesām izpaužas procesuāli, izskatot pārsūdzētos vai noprotētos

zemākas instances tiesas nolēmumus, kā arī veidojot vienotu tiesu praksi.

Arī tieslietu ministra paustie apgalvojumi, ka tiesu sistēma, tostarp Augstākā tiesa un Tieslietu padome, neiesaistās likumdošanas procesā un normatīvā regulējuma pilnveidošanā, ir nepatiesi un maldinoši. Ne Tieslietu padomei, ne Augstākajai tiesai nav likumdošanas iniciatīvas tiesības. Augstākā tiesa nevar izstrādāt un virzīt likumprojektus. Tas, ko Augstākā tiesa var darīt un dara, ir, pirmkārt, izteikt priekšlikumus par nepieciešamajiem likumu grozījumiem, kas izriet no tiesu prakses, un otrkārt, ja tiek aicināti, piedalīties likumprojektu izstrādāšanas darba grupās un Saeimas Juridiskās komisijas sēdēs.

Augstākā tiesa aicina tieslietu ministru nodrošināt likumā noteikto Tieslietu ministrijas funkciju kompetentu izpildi un atturēties no tiesu sistēmas nekorektas un nepamatotas kritikas, izmantojot politisko retoriku publiskajā telpā.

SENĀTS UN TIESĪBU ZINĀTNE: SADARBĪBA UN MIJIEDARBĪBA

Priekšlasījums Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes simtgadei veltītajā lekciju ciklā „Tiesību zinātnes un prakses aktuālie jautājumi” 2019.gada 16.maijā

Ivars BIČKOVIČS

Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Pateicos par uzaicinājumu, kas vienlaikus bija arī izaicinājums. Man ierastāk ir uzrunāt par praktiskiem jautājumiem, sniegt pārskata ziņojumus. Šoreiz dots laiks Jūs uzrunāt par to, kas vienojis akadēmisko vidi un Senātu tā ikdienā šīs simtgades laikā. Bet ne viss ir tik vienkārši. Ir arī jautājumi, kas šķir. Un jācer, ka sakāmvārds „strīdos dzimst patiesība” ir pilnā mērā attiecināms arī šādā situācijā.

Priekšlasījuma laiku dalīšu starp to, kā viss sākās, par to, kā bija starpkaru periodā, kā arī runāšu par aktualitātēm šodienas Senāta un Juridiskās fakultātes sadarbībā.

I.

SENATORU DEVUMS JURIDISKĀS FAKULTĀTES DIBINĀŠANĀ UN DARBĪBĀ LĪDZ 1940.GADAM

Leģendas, kas apvieno. Leģenda par tiesu sistēmas veidošanos un leģenda par Juridiskās fakultātes pirmsākumiem. Visa pamatā pašai ziedošānās idejai par neatkarīgu valsti un tās attīstību.

Tiesu sistēmas pamatus 1918.gadā lika galvenokārt advokatūras pārstāvji. Ja no šodienas skatupunkta kritiski vērtējam to gadu notikumus, redzam, ka praktiski bija neliels skaits cilvēku, kuru sirdis dzima ideja par neatkarīgu Latvijas valsti, kas šo ideju attīstīja un realizēja.

Atgādinot pašus pamatfaktus par tiesu sistēmas veidošanos, norādāms, ka 1918.gada 7.decembrī Latvijas pagaidu valdība iecēla Latvijas Senātā Kristapu Valteru un Jāni Graudiņu, bet 19.decembrī vēl piecus senatorus. Lai arī vēstures pētnieki norāda, ka „latviešu advokāti ar lielāko pašai ziedošānās uzņēmās grūtos tiesneša pienākumus, nemaz neprasdami, kāds labums un cik lielu amatu katram dos”¹, ne visi apstiprinātie tomēr palika Senātā. Faktiski darbu Latvijas Senātā sāka seši senatori. Šis ir tas brīdis, kad vēsturiski svarīgi kļūst arī uzvārdi. Tāpēc nosaukšu vēlreiz visus sešus: jau pieminētie Kristaps Valters un Jānis Graudiņš, kā arī Kārlis Ozoliņš, Voldemārs Zāmuels, Miķelis Gobiņš un Augusts Lēbers.

Lai arī Augusts Lēbers nebija starp pašiem pirmajiem ieceltajiem senatoriem, viņa darba vēsturiskais mantojums ir būtisks gan Senātam, gan Juridiskajai fakultātei.

Tieši Augustu Lēberu Senāta tiesnešu sapulce 1919.gada 18.augustā ievēl par Senāta priekšstāvi Ekonomiski juridiskās fakultātes apakškomisijā. Augusts Lēbers bija ieguvis juridisko pamatizglītību pēc Krievijas impērijas

likumiem Tērbatas (tolaik Derptas) universitātē, tad akadēmisko izglītību Gētingenas universitātē Vācijā. Pēc tam papildinājis savas teorijas zināšanas Francijā un Anglijā. Mācībspēka pieredzi Lēbers bija guvis, lasot tirdzniecības tiesību kursu Rīgas Politehniskajā institūtā.

Vēstures pētnieki norāda, ka Augusta Lēbera uzdevums bija mācību plānu izstrāde un mācībspēku organizēšana.

Ministru kabinets Augustu Lēberu iecēl par Latvijas augstskolas ekonomiski-juridiskās fakultātes pirmo [pagaidu] dekānu. Amata pienākumus pilda no 1919.gada 1.septembra līdz 19.septembrim. Pats lūdz sevi atsvabināt no dekāna pienākuma sakarā ar senatora amatu. Tomēr Augusts Lēbers paliek kā ārštata docents un lasa kursu „Ievads tiesību zinātnē”.

Augusta Lēbera nozīmīgais ieguldījums Latvijas tiesībkultūras veidošanā tika atzīmēts viņa 150.jubilejai veltītā konferencē. Kādā no rakstiem atzīmēts, ka pēc Augusta Lēbera aiziešanas pensijā senators, kurš turpināja strādāt pie viņa iesāktajām lietām, atzīmē, ka spriedumu projektiem pievienots papildmateriāls ar norādēm uz tiesību normām, tiesu prakses atziņām un juridisko literatūru. Tas sasaista mācībspēku un senatoru – tas apvieno teoriju un praksi. Iespējams, tieši sistēmiskums darbā un plašā uzkrātā pieredze var izskaidrot senatora darba ražīgumu.

Pirmais Senāta spriedums, kurā kā senators referents norādīts Augusts Lēbers, datēts ar 1919.gada 20.decembri. Faktiski tas vispār ir otrais Senāta spriedums. Šis nolēmums labi raksturo grūtības tiesneša darbā. Lietā izšķiramais jautājums bija par 1914.gadā noslēgta nekustamā īpašuma atsavināšanas darījuma spēkā esību, jo ligums nav ticis korroborēts. Interesants fakts, ka Senāts atceļ „Liepājas okupācijas laika Apgabaltiesas 1918.gada 5.oktobra spriedumu”. Atzīmējams, ka spriedumā nav ne mazākās norādes par tiesību skatīt šādu lietu vai piemērojamā likuma jautājumu – tas acīmredzot tika uzskatīts par pašsaprotamu.

Augusts Lēbers savu akadēmisko darbu beidz līdz ar 70 gadu vecuma sasniegšanu 1935.gadā.

Latvijas augstskolas organizācijas padomes loceklis bija arī Kārlis Puriņš (rakstos minēts arī kā Kārlis Pūriņš), tā laika finanšu ministrs. Lai arī Kārļa Puriņa vārds nav tik plaši zināms, arī viņš bijis Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dekāna vietnieks un dekāna vietas izpildītājs (1919–1920). No 1920.gada docents (vēlāk profesors) finanšu tiesībās. Par senatoru Kārlis Puriņš kļuvis vēlāk – 1925.gadā. Senātā darbu turpina līdz 1940.gadam. Senatora amatu apvieno ar pienākumiem

¹ Tieslietu ministrijas un tiesu vēsture 1918-1938.

akadēmiskajā vidē. Jānis Breikšs, atceroties 1940.gada 17.jūniju Rīgā, citē tajā dienā Kārļa Puriņa teiktos vārdus, redzot armijas ienākšanu Rīgā: „Kad ieroči runā, tiesībām jāklusē”.

Trešais senators, kura vārds nav svešs nevienam Latvijas tiesībzinātņu studentam, ir Vladimirs Bukovskis. Viņš noteikti ir vairāk zināms kā profesors un, iespējams, mazāk kā senators, jo par senatoru viņam bija lemts strādāt tikai trīs gadus (1934–1937). Tieši ar profesora Bukovska darbu tiesību zinātnē var ilustrēt tiesību zinātnes un tiesu prakses tā laika ciešo mijiedarbību.

Profesora Bukovska „Civilprocesa mācības grāmata” bija un ir pamatu pamats civilprocesuālo tiesību izpratnei. Zīmīgi viņa vārdi grāmatas ievadā: „Piemērojoties juristu-praktiķu plašāku aprindu – tiesnešu un advokatūras – vajadzībām, zem teksta atzīmēs citēti Krievijas un Latvijas Senāta paskaidrojumi, norādīta attiecīga literatūra un ievērojamu procesuālistu uzskati attiecīgos jautājumos.” Tieši tā – teorijas apguve nav iedomājama bez atbilstošas tiesu prakses pārzināšanas. Tiesu prakses pārraudzīšanai profesors Bukovskis atsaucas uz spriedumu izvilkumu un spriedumu oficiālajām publikācijām.

II.

DOKTRĪNA UN LATVIJAS STARPKARU SENĀTA NOLĒMUMI

Latvijas Senāts mērķtiecīgi attīstīja savu ietekmi tiesību piemērošanas praksē. Lai arī Senātā strādāja par spējīgākajiem atzītie juristi, tomēr akadēmiķu vidē notika spēcīga juridiskās domas attīstības konkurence.

1926.gadā attiecībā uz Civilprocesi tika noteikts, ka „kasācijas departamenta spriedumi un lēmumi, kuriem ir principiāla nozīme tiesu prakses apvienošanā, ne mazāk kā reizi gadā izsludināmi pielikumā pie Valdības Vēstneša vispārējai zināšanai”. Tā arī sākas Senāta atlasītu nolēmumu publicēšana, kas būtiski iespaido tiesu spriešanu un tiesībzinātnes attīstību.

To, ka Senāta nolēmumi pelna uzmanību, norāda arī jau otrajā žurnāla „Jurists” izdevumā 1928.gadā aizsāktie Senāta spriedumu zinātniskie komentāri. Pats profesors Sinaiskis, vienlaikus būdams arī žurnāla izdošanas vadībā, ķēries pie Senāta atziņu pārbaudes. Šo komentāru ievadā norādīts, ka spriedumu analīze prasa lielu darbu, tāpēc viņš „spiests pagaidām aprobežoties ar to Senāta spriedumu analīzi, kas rada sevišķu interesi priekš prakses un teorijas”. Jau ar pirmajam izdevumam trīs atlasītajiem spriedumiem profesors Sinaiskis ir visai kritisks. Būtībā tiek norādīts uz principiāla rakstura jautājumiem, kurus izšķīris Senāts, un tiek dota argumentēta kritika izmantotajiem secinājumiem un argumentācijas loģikai. Kā pats autors norāda, „komentāra pilnīguma dēļ” izmantota arī salīdzināšana ar Francijas, Austrijas un Krievijas regulējumu un tiesu praksi. Jādomā, ka šādas argumentētas kritikas rakstīšana bija grūts darbs, jo vēlākos gados redzam, ka Senāta nolēmumi tiek pārpublicēti regulāri, bet zinātniskie komentāri pievienoti reti.

Tiesas spriešanā tiesnesi vada un ierobežo likums. Likuma satura izpratni veido arī tiesu dotais doktrinālais iztulkojums, kas, lai arī pastāvīgas normas nerada,

faktiski kļūst par būtisku normas izpratnes sastāvdaļu.

Zīmīgi, ka starpkaru laika likumu komentāru grāmatas faktiski bija Senāta spriedumu atziņu kodifikācijas par attiecīgo tiesību jautājumu vai pat tikai par konkrēta panta piemērošanu. Ar šādu brošūru un grāmatu sagatavošanu nodarbojās ne tikai paši senatori vai akadēmiskie mācībspēki, bet arī praktizējoši advokāti un advokātu palīgi.

Piemēram, krimināltiesībās Sodu likums ar komentāriem – izvilkumiem no Senāta Kriminālā kasācijas departamenta spriedumiem un ar alfabētisko un salīdzināmiem rādītājiem, ko sastādījuši Pauls Mincis, Latvijas Universitātes profesors, un Jānis Lauva, Kodifikācijas departamenta sekretārs. Starp citu, Pauls Mincis bija viens no tiem apstiprinātajiem senatoriem, kuri tā arī neuzsāka darbu Senātā.

Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem, proti, izvilkumiem no Latvijas Senāta un Tiesu palātas spriedumiem un no attiecīgās zinātniskās literatūras, kā arī dažiem aizrādījumiem uz likumdošanas motīviem, ko sastādījuši senators Fridrihs Konradi un Tiesu palātas Civildepartamenta priekšsēdētājs Teodors Zvejnieks.

Savukārt Senāta nolēmumos tiek izmantota tiesību doktrīna, proti, norādes uz komentāru grāmatām. Piemēram, Taganceva komentāri pie 1903.gada Sodu likuma, Erdmaņa komentāri pie Privātlikuma jeb 1864. gada Civillikuma.

Kā zināmu kuriozu var vērtēt Senāta ieguldījumu komentāru precizēšanā. Viens mazs piemērs, kurā satiekas tiesību korifeji – senators Lēbers un tajā laikā vēl profesors Bukovskis. Civillietā par mantošanas kārtību pirmajā šķīrā, ja mantinieks atsakās no mantojuma² apgabaltiesa un Tiesu palāta spriedumos min profesora Erdmaņa uzskatu, tomēr nevis pēc oriģināla, bet pēc tā tulkojuma Bukovska komentārā pie attiecīgā Civillikuma panta. Ar senatoru referentu Lēberu sastāvā Senāts norāda, ka tulkojumā profesors Bukovskis pielaidis zināmu nepareizību, proti, nepareizi izpratis vācu valodā rakstītā vārda nozīmi. Šis nepareizības nozīmi Senāts plaši iztīrījis un nonāk pie secinājuma, ka Tiesu palātas spriedums ir pretrunīgs un nepilnīgs. Interesanti, ka tieši šajā jautājumā viedokļi gadu gaitā atšķirušies arī Augstākās tiesas Senāta senatoriem, līdz praksē jautājums 2008.gadā izšķirts paplašinātā sastāvā līdzīgi, kā to izdarīja Latvijas Senāts 1934.gadā. Vēl interesantāk, ka likumdevējs Civillikuma normās skaidrību viesis tikai 2014.gadā, pievienojot norādi, kas saskan ar Senāta 1934.gada secinājumu.

Kopumā jāsecina, ka senatoru darbs starpkaru posmā (tāpat kā senatoru darbs šodien) ierobežo laiku, kuru veltīt zinātniskajiem rakstiem. Pāršķirstot tā laika publikācijas, redzam pa kādai senatora Pētera Leitāna, senatora un profesora Lēbera publikācijai, atrodamas arī senatora Jāņa Kalaca publikācijas administratīvajās tiesībās, kaut tajā tiesību nozarē visvairāk prasījās rakstu un pārskatu, jo administratīvās tiesības veidojās atbilstoši jaundibinātās valsts vajadzībām un aktualitātēm. „Tieslietu Ministrijas Vēstnesī” atrodam senatoru Lēbera un Kalaca publikācijas, kā arī Osvalda Ozoliņa rakstus par civiltiesību jautājumiem un senatora Kārļa Ducmaņa rakstus par citu valstu tiesu un tiesību sistēmām.

² CKD 781/1934. 35.lp.

III.

**DOKTRĪNAS NOZĪME SENĀTA NOLĒMUMOS
ŠODIEN, SADARBĪBA AR LATVIJAS
UNIVERSITĀTES MĀCĪBSPĒKIEM**

Doktrīnas loma Senāta nolēmumu motivos redzama tikai pēdējā desmitgadē. Katrai tiesību nozarei iezīmējas savas īpatnības. Piemēram, noteiktas autoritātes krimināltiesībās; pašu senatoru attīstīta doktrīna administratīvajās tiesībās; liela atsauču dažādība, tai skaitā būtiska vieta vēsturiskai doktrīnai civiltiesībās.

Pārceļoties mūsdienās, jāatzīst, ka senatoru darbs akadēmiskajā laukā arī nav īpaši aktīvs. Kaut 1990. gados kā pasniedzējus Juridiskās fakultātes auditorijās redzējām mūsu senatorus Rolandu Krauzi, Imantu Fridrihsonu, Pāvelu Gruzīnu, vēlāk arī Ilzi Skultāni, Jautrīti Briedi, Jāni Neimani, Kalvi Torgānu, Aigaru Strupišu un Anītu Kovaļevsku, tomēr nevar apgalvot, ka senatori būtu aktīvi akadēmiskajā vidē. Domājams, ka to var skaidrot ar lielo darba slodzi tiesā.

Tiesību zinātne un tiesas spriešana viena otru papildina. Tā tas notika starpkaru posmā, par kuru jau runāts. Līdzīgi, bet tajā pašā laikā mazliet citādi, strādā kasācijas instance šodien.

Ja jājautā, kāda ietekme tiesību zinātnes doktrīnai ir šodienas tiesu darbā, tad jāsecina, ka tiesu nolēmumu sagatavošanas kultūra ir mainījusies un mainās, kā arī ir vērojamas atšķirības kriminālprocesā, civilprocesā un administratīvajā procesā. Interesanti arī, kā departamentu tiesneši savstarpēji ietekmējas.

Šāda salīdzināšana tiek izdarīta reti – tāpēc domājams, būs klausītājiem interesanta.

Ja skatāties retrospektīvi, tad aktīva atsaukšanās uz doktrīnu vērojama vien pēdējā desmitgadē. Principā doktrīna kā papildavots tiesu nolēmumu argumentācijā parādījās līdz ar administratīvo tiesu darba sākšanu. Tomēr pretēji iespaidam, ka doktrīna kā argumentācijas rīks tika izmantota ļoti intensīvi, praksē tā tas nebūt nav bijis. Administratīvajās tiesībās bija būtiska vācu tiesību ietekme, tāpēc attiecīgi arī vācu tiesību doktrīna bija reprezentēta tiesu nolēmumu motivos. Pamazām veidojās arī mūsu pašu autoru komentāri un publikācijas. Attiecīgi arī tiesu nolēmumos tika veidotas šādas atsauces. 2008.gadā tika publicēti pirmie Administratīvā procesa komentāri senatores Jautrītes Briedes zinātniskajā redakcijā. Jāatzīmē, ka bija arī citu senatoru un senatoru palīgu publikācijas. Tādējādi tiesa atsauca uz doktrīnu, kuru veidojuši paši tiesneši, tikai ārpus tiesas spriešanas. Administratīvajā procesā tiesā bija arī jautājumi, kuri tika lemti, salīdzinot risinājumus civilprocesā. Kā ilustratīvs piemērs varētu noderēt 2009.gada 15.decembra spriedums lietā SKA-537/2009 (A42463606), kurā principā skatīts jautājums par nepieciešamību atcelt spriedumu, jo lietā skatīts jautājums, kas varētu skart lietas izskatīšanā nepieaicinātas personas intereses. Senāts nodala tiesas hipotētisko vērtējumu sākumstadijā, kad tikai jālemj, vai varētu skart trešās personas intereses, no situācijas, kad jau taisīts tiesas nolēmums, kurš patiesi skar trešās personas intereses un šī trešā persona nav tikusi aicināta piedalīties iztiesāšanā. Papildu atsaucei uz savu tiesu praksi Senāts argumentāciju nostiprina arī ar norādi uz Vācijas administratīvā procesa tiesību praksi grāmatā

„Administratīvais process tiesā”, kā arī ar salīdzinošu norādi uz analoģu tiesību normu interpretāciju civilprocesa tiesībās. Šajā gadījumā kā avots izmantoti „Civilprocesa likuma komentāri” profesora Kalvja Torgāna zinātniskajā redakcijā, kas pastiprināti ar norādi uz aktuālu Civillietu departamenta judikatūru. Šis piemērs vienlaikus paver ieskatu arī tiesas spriešanā kā kompleksā disciplīnā. Noteiktos apstākļos analogi risinājumi atvieglo tiesību sistēmisku uztveri.

Senāta Civillietu departamenta atsauces uz tiesību doktrīnu ir izteikti procesuālo tiesību kontekstā. Favorīti ir izteikti. Auditorija noteikti var nosaukt šīs grāmatas.

Pat tikai nedaudz sekojot Civillietu departamenta tiesu prakses atziņām, ir grūti nepamanīt, ka absolūti favorīti ir Vladimira Bukovska Civilprocesa mācības grāmata un Civilprocesa komentāri profesora Torgāna zinātniskajā redakcijā. Tā kā Civilprocesa komentāru grāmata faktiski ir vairāku autoru darbs, tad nevaram runāt par diviem ietekmīgiem akademiķiem, bet par diviem komentāru krājumiem gan. Par Civilprocesa likuma komentāru grāmatas būtisko statusu varētu arī liecināt zināms kuriozs, kuru gribētu atzīmēt Senāta tiesu praksē. Mūsu mājaslapā publicētajā Judikatūras nolēmumu arhīvā ir pievienots 2017.gada 24.novembra paplašinātā sastāvā taisītais Civillietu departamenta lēmums lietā SKC-1023/2017 par uzaicinājuma kārtību bezstrīdus procesā. Šis nolēmums atzīmēts kā judikatūras maiņa – tāpat jo vairāk pelna ievēribu. Šajā nolēmumā skaidrota Civilprocesa likuma 38.nodaļas „Lietas par tiesību dzēšanu uzaicinājuma kārtībā” noteiktā procesuālā kārtība. Lēmumā norādīts, ka tā ir īpaša procedūra nezināmu prasījumu noskaidrošanai, kuras mērķis ir novērst nākotnē varbūtējus strīdus un nodibināt zināmu mantisko tiesību neaizskaramību un pastāvīgumu. Citiem vārdiem, uzaicinājumam ir nevis tiesības radošas vai nodibinošas, bet gan nepieteiktās tiesības izslēdzošas sekas. Konkrētajā lietā fiziska persona vēlējās izmantot šo uzaicinājuma kārtību, lai legalizētu savas tiesības uz kolhozu laikā uzceltu individuālo dzīvojamu māju. Senāts skaidro, ka Civilprocesa likuma 38.nodaļā „Lietas par tiesību dzēšanu uzaicinājuma kārtībā” iekļautās normas būtībā ir pārņemtas no Civilprocesa likuma, kas bija spēkā Latvijā starpkaru posmā, tāpēc atziņas, kas izteiktas, skaidrojot šo tiesību institūtu tā laika tiesību telpā, ir izmantojamas arī šodien. Tālāk Senāts citē Vladimira Bukovska 1933. gada „Civilprocesa mācības grāmatā” paustās atziņas. Civillietu departaments lēmuma 9.punktā norāda, ka „Augstākā tiesa nevar atbalstīt Civilprocesa likuma 293. panta skaidrojumu, kas izteikts tiesību literatūrā, proti, Civilprocesa likuma komentāru grāmatā, kas izdota 2012.gadā, norādot arī konkrētu lapaspusi, kā arī Senāta 2012.gada 30.janvāra lēmumā lietā Nr.SK-1065/2012 (C01264111) pausto viedokli par iespēju uzaicinājuma kārtību piemērot likuma „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatā” 22.pantā norādītajā gadījumā.” Skaidrības labad vien jāpiebilst, ka profesors Torgāns bija senators referents 2012.gada lietā, bet Civilprocesa likuma komentāra autors bija senators tā laika palīgs.

Senāts šajā lietā nolēmj, ka uzaicinājuma kārtība ir bezstrīdus process un nav piemērojama, lai iegūtu īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu. Īpašuma tiesību

nostiprināšanai zemesgrāmatā pamats var būt prasības kārtībā izskatītā lietā taisīts spriedums.

Šī lieta atzīmējama vēl kādā kontekstā. Tiesneša pakļautība likumam. Satversme un likums „Par tiesu varu” noteic, ka tiesnesis ir tikai likumam pakļauts. Tiesnešu ētikas komisija 2018.gada skaidrojumā par tiesneša objektivitāti vienveidīgu lietu turpmākā skatīšanā, ja vienā no lietām kasācijas instances tiesa ir atcēlusi spriedumu, atzīmē, ka tiesneša spēja konkrēto lietu spriest objektīvi vienmēr ir saistīta ar tiesneša neatkarību lietas spriešanā. Tiesneša neatkarība ir priekšnoteikums tiesiskumam un viena no taisnīgas tiesas pamatgarantijām. Bangaloras Tiesnešu ētikas principu 1.1.punktā norādīts, ka tiesnesim savas tiesneša funkcijas jāveic neatkarīgi, patstāvīgi izvērtējot konkrētos faktus un saskaņā ar dziļu tiesību izpratni, jābūt brīvam no jebkādas ārējas ietekmes pamudinājumiem, spiediena, draudiem vai iejaukšanās, ko tieši vai netieši varētu radīt kādas aprindas vai iemesls. Ētikas komisija šajā skaidrojumā norāda, ka Civilprocesā nošķirts judikatūras saistošais raksturs, proti, ka judikatūra ir jāņem vērā, no konkrētajā lietā taisītā kasācijas instances sprieduma obligātā rakstura. Tādējādi tiesa, atspoguļojot attiecīgu argumentāciju savā nolēmumā, var nepievienoties cita tiesas sastāva vērtējumam. Šajā lietā Dobeles tiesas tiesnesis un Zemgales apgabaltiesa faktiski bija lēmusi pretēji Augstākās tiesas 2012.gada nolēmumā norādītajam viedoklim. Uzsverot tiesneša pakļautību tikai likumam, atzīmējams, ka šis gadījums pierāda, cik svarīgi ir tiesnesim ikkatrā lietā patstāvīgi veikt tiesību normu piemērošanu. Tiesnesis Egils Levits, pirms mēneša runādams šajā auditorijā, norādīja uz Eiropas Savienības Tiesas spriedumu lietā C-64/16, kurā viņš bija tiesnesis referents. Šajā spriedumā atkārtots tiesas neatkarības jēdziena saturs, proti, ka tiesa savu tiesas spriešanas funkciju pilda absolūtā autonomijā, ne ar vienu nebūdama nedz hierarhiskās, nedz padotības attiecībās un nesaņemot jebkādas izcelsmes norādījumus vai instrukcijas. Par šo norādījumu aspektu vēl vēlos pateikt īsu komentāru vēlāk.

Pabeigšu šo daļu par doktrīnas vietu tiesu nolēmumos vēl par trešo Senāta departamentu – Kriminālietu departamentu.

Kriminālietu departaments, kā jau krimināltiesībām kopumā pietāv, bija pragmatisks un līdz nesenam laikam neizmantoja savā argumentācijā nedz judikatūru, nedz tiesību doktrīnu. Tomēr šodienas nolēmumu studijas atklāj, ka tieši Kriminālietu departamenta nolēmumos visbiežāk ir norādes uz tiesību doktrīnas atziņām. Mūsu *alma mater* būtu īpaši jāizceļ, jo dominē profesoru Ulda Krastiņa, Valentijas Liholajas, Kristīnes Stradas-Rozenbergas atziņas. Kā tas izpaužas? Gan ļoti sarežģītās konstrukcijās, gan arī par pamatjautājumiem. Departamenta nolēmumi jāvērtē kontekstā ar zemāku instanču tiesu nolēmumu kvalitāti un kasācijas sūdzību un protestu saturu. Kriminālietu departaments aptuveni 10% no kasācijas kārtībā izskatītajām lietām izmanto procesā noteiktās tiesības pārsniegt kasācijas sūdzības vai protesta robežas un pievērsties jautājumiem, kas būtiski notiesātās personas tiesību ievērošanai. Zināmā mērā šī nepieciešamība lemt par jautājumiem, kurus nav izvirzījis prokurors vai aizstāvis, prasa no kasācijas

instances krimināllietās skaidrot arī tiesību jautājumu būtību, proti, tiesību saturu, vērst uzmanību uz normu piemērošanu. Aplūkosim piemēru, kur doktrīna mijas ar tiesu spriešanu krimināllietās – viena otru papildinot.

Kriminālprocesā nostiprināts, ka gadījumos, ja lietai var būt īpaša nozīme likuma nomu interpretēšanā, lietu skata mutvārdu procesā tiesas sēdē. Par šādu lietu viennozīmīgi varētu atzīt 2016.gada 8.decembra lēmumu lietā SKK-265/2016 (11290018913), kurā interpretēts „krimināllietas materiālu” jēdziens Krimināllikuma 307.panta izpratnē. Šajā lēmumā Augstākā tiesa pievērsusies tiesību doktrīnā paustajām atziņām par pieciem jautājumiem. Visupirms norādīts, kas ir noziedzīga nodarījuma kvalifikācija, tad vispārīgi, kas ir noziedzīga nodarījuma objekts. Skaidrojot konkrētā piemērojamā Krimināllikuma 307.panta tvērumu, norādīts uz doktrīnu. Lēmumā lasām: „Analizējot Krimināllikuma 307.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, krimināltiesību doktrīnā pausta atziņa, ka krimināllietas materiāli ir tajā savāktie izmeklēšanas un tiesu darbības protokoli, izmeklētāja, prokurora, tiesas, tiesneša nolēmumi, ekspertu atzinumi, kā arī citi dokumenti un lietiskie pierādījumi, kas attiecas uz izmeklējamu vai iztiesājamo vai iztiesāto lietu (*sk. Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Grām.: Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII-XXV nodaļa)*). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 545.lpp.).

No norādītā izriet, ka krimināllietas materiāli Krimināllikuma 307.panta izpratnē ir nevis attiecīgajā protokolā, nolēmumā vai citā dokumentā ietvertās ziņas atkarībā no to nozīmīguma krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā, bet protokols, nolēmums vai cits dokuments vai lietiskais pierādījums pats par sevi, neatkarīgi no tajā ietvertu ziņu nozīmīguma, ja tas attiecas uz izmeklējamu vai iztiesājamo, vai iztiesāto lietu.

Turklāt iepriekš minētajā tiesību doktrīnas atziņā ietvertā krimināllietas materiālu jēdzienu raksturojošā pazīme – krimināllietā savāktie – norāda uz attiecīgā protokola, nolēmuma, cita dokumenta vai lietiskā pierādījuma iegūšanas (izgatavošanas) procesa pabeigtību.

Augstākā tiesa piekrit profesora Ulda Krastiņa viedoklim, ka no Kriminālprocesa likuma 374.panta pirmās daļas, kas noteic, ka no kriminālprocesa uzsākšanas brīža visus ar šo procesu saistītos dokumentus glabā vienkopus krimināllietā, izriet, ka dokumentu un lietu kopums par kriminālietu uzskatāms no kriminālprocesa uzsākšanas brīža. Turklāt dokumenti un lietas kā krimināllietas materiāli, kuriem varētu būt nozīme kriminālprocesā, var arī neatrasties krimināllietā tehniskā nozīmē un tie var vēl nebūt reģistrēti procesa virzītāja lietisko pierādījumu un dokumentu sarakstā (*Krastiņš U. Komentārs par Krimināllikuma 307.pantu. Nepublicēts materiāls*).

No iepriekš izklāstītā tiesību doktrīnas atzinuma par jēdziena „krimināllietas materiāli” saturu izriet, ka viens no nosacījumiem, lai dokuments būtu atzīstams par krimināllietas materiālu, ir dokumenta attiecināmība uz izmeklējamu vai iztiesājamo, vai iztiesāto lietu, proti, konkrētu krimināllietu. Tādējādi secināms, ka dokumenta veidlapa līdz tās aizpildīšanai nevar tikt atzīta par krimināllietas materiālu. Tālāk būtu

izvērtējams apstākļi, kādām ziņām un kādā apjomā ir jābūt ietvertām dokumentā, lai to varētu atzīt par krimināllietas materiālu, un tas, vai ziņu saturam un apjomam ir izšķirošā nozīme dokumenta atzišanai par krimināllietas materiālu.”

Šajā gadījumā mijiedarbība atklājas divos veidos. Pirmkārt, Krimināllietu departaments tieši norāda, ka krimināllietas materiālu jēdziena saturs tiek saistīts ar doktrīnā paustajām atziņām. Proti, ja Krimināllikuma komentāru grāmatā ir definīcija, tad tā arī tiek izmantota konkrētā jēdziena satura izpratnei. Skaidrības labad gan jānorāda, ka tik izteikta doktrīnas piesaukšana redzama tikai jautājumos, kuros tiesa 100% pievienojas komentāru grāmatā rakstītajam. Otrkārt, šajā nolēmumā atklājas, kā Krimināllietu departaments tieši iesaista tiesību zinātni kāda tiesību teorijā neskaidra jautājuma izpētei. Šajā nolēmumā norāde uz nepublicētu materiālu, konkrēti – Ulda Krastiņa viedokli. Jautājumos, kas prasa līdz šim neizpētītu šķautņu analīzi, Krimināllietu departaments vēršas pie mācībspēkiem un lūdz tos izteikt savu komentāru vai viedokli par tiesību jautājumu, kuram būtiska nozīme lietas izlemšanā. Šajā nolēmumā pat īpaši uzsvērts, ka „Augstākā tiesa piekrit profesora Ulda Krastiņa viedoklim”. Šādā veidā notiek arī akadēmiskās domas papildināšana ar tiesu prakses jautājumiem. Mācību procesā un mācību grāmatās tādejādi komentāri veidojas arī no reālas tiesu prakses.

Lai arī tiesas komentārs doktrināliem komentāriem nav ierasta prakse citu valstu tiesu nolēmumu metodoloģijā, mūsu tiesas doktrīnas un tiesību doktrīnas ciešā mijiedarbība ir īpaša. Kamēr tiesu spriež tiesa likuma robežās, šī sadarbība ir paredzamības un izpratnes garants.

Tiesas atziņas attīstās ne tikai nolēmumu motīvu daļā. Ir arī tāds jēdziens kā tiesnešu atsevišķās domas.

Arī šajā jautājumā ir atšķirības procesuālajos regulējumos. Tiesnešu atsevišķās domas var tikt pievienotas Civillietu departamenta paplašinātā sastāvā taisītiem nolēmumiem un Administratīvo lietu departamenta kopsēdes nolēmumiem. Atsevišķo domu institūts nav paredzēts krimināllietu izskatīšanā kasācijas kārtībā.

Atsevišķās domas tiek saistītas ar juridiskās domas attīstību un tiesneša iespēju publiski paust, ka tam ir cits viedoklis izskatāmajā jautājumā. Tā kā šodien runājam par juridiskās domas attīstību, šoreiz nepievērsīšos neatkarības aspektam un iespējai publiskot savus argumentus.

Par pienesumu tiesību attīstībai. Lai tiesnešu atsevišķās domas būtu ierosme debatei par kādu tiesību jautājumu, visupirms šīm atsevišķajām domām ir jābūt pieejamām. Tiesnešu atsevišķās domas tiek pievienotas Augstākās tiesas timekļa vietnē publicētajam tiesas nolēmumam. Ar nožēlu jāatzīmē, ka tās neizpelnās īpašu sabiedrības interesi un juristu komentārus.

Kā piemēru par atsevišķo domu īpatnējo saturu kasācijas instancē izmantošu vienas no pirmajām sagatavotajām atsevišķajām domām Administratīvo lietu departamenta praksē. Tās pievienotas 2013.gada 7.maija spriedumam lietā SKA-14/2013 (A42559408). Spriedums ir par tiesībām atskaitīt priekšnodokli samaksāto pievienotās vērtības nodokli. Pievienotās

vērtības nodokļa normatīvā regulējuma pamats ir Eiropas Savienības tiesību normas, proti, direktīvu normas. Tāpēc arī spriedumā, izmantojot Eiropas Savienības Tiesas spriedumu atziņas, interpretētas likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” normas. Spriedumam pievienotas senatores Jautrītes Briedes atsevišķās domas. Spriedumā, tāpat kā vispār karuselkrāpniecisko shēmu jomā, būtisks ir Eiropas Savienības Tiesas spriedums *Forvard* lietā³. Atšķirībā no citām prejudiciālo nolēmumu lietām, kuras, lai arī cik būtiskas tiesību normu interpretācijai, praktiski paliek nepamānītas, šī lieta izpelnījās sabiedrības interesi. Senatores atsevišķās domas atklāj, ka viņa nepiekrīt ne tikai Senāta kompetencei pārvērtēt lietas faktiskos apstākļus, proti, kas ir un kas nav kasācijas instances kompetencē lietas objektīvas izskatīšanas procesā, kas pats par sevi būtu atsevišķas konferences vērts jautājums. Senatore vērs uzmanību, ka ir pārprasts Eiropas Savienības Tiesas nolēmuma teksts, jo teikuma konstrukcija latviešu valodā atšķiras no oriģinālvalodas franču un rada nepareizu priekšstatu par izlemto. Izmantojot to pašu Eiropas Savienības Tiesas judikatūru, kas citēta spriedumā, senatore atsevišķajās domās nonāk pie cita secinājuma par karuselshēmas pārbaudes metodoloģiju.

Eiropas Savienības tiesību piemērošanas jomā nacionālajai tiesai nevajadzētu attīstīt paralēlu judikatūru. Tāpēc pievienotās vērtības nodokļu jautājumos Latvijas tiesas ir vairākkārt uzdevušas jautājumus Eiropas Savienības Tiesai. Tomēr ne visu spēj atbildēt pat Eiropas Savienības Tiesa. Nacionālās īpatnības ir jāpārtrauc pašu iestādēm, tai skaitā tiesām. Kontekstā ar senatores Jautrītes Briedes atziņām jāsaprot, ka tieši izceltais aspekts par darījumu pārbaudes metodoloģiju ir tikpat aktuāls arī šodien. Administratīvo lietu departaments ir aicinājis zinātniski analītisko dienestu apkopot tiesu praksi pievienotās vērtības nodokļa jautājumos. Ir pārāgrī prognozēt, kādi būs pētnieku secinājumi. Gribu īpaši atzīmēt, ka Senāts neapstājas pie izlemta jautājuma, pie tā sauktās nostiprinātās judikatūras. Senāts ikkatrā lietā pārbauda savu atziņu pareizību. Ikkatrā lietā var papildināt savas atziņas vai pielāgot tās aktuālajai sociāli-ekonomiskajai situācijai. Ekonomisko procesu attīstība prasa ne tikai likumdevējam strādāt pie normatīvā regulējuma pielāgošanas, tā prasa tiesām būt gatavām proaktīvi saskatīt nepieciešamību pielāgot arī tiesu praksi.

Lai arī judikatūras būtības un judikatūras maiņas jautājums ir saturā ļoti interesants temats, diemžēl akadēmiskā vidē tam nav bijis pienācīga diskursa. Diskurss nav viens viedoklis, kurš, pat jāsaka, ir. Domājams, ka judikatūras vieta tiesību avotu sistēmā šodien būtu pelnījusi pat atsevišķu mācību kursu. Studenti negūst pienācīgu ieskatu tiesību avotu sistēmas darbībā praksē. Netiek gūtas pietiekamas iemaņas strādāt ar vairākiem vienlīdzīgiem avotiem. Piemēram, konkurējoša vai papildinoša tiesu judikatūra. Gribu aicināt, izmantojot Senāta prakses izcilus piemērus, skaidrot arī judikatūras nozīmi. Tas, ka ne visos jautājumos tiesību zinātnē izdevies veiksmīgi integrēt tiesību attīstības veicināšanā tiesu spriešanas procesā, būs nākamais aplūkojamais jautājums.

³ 2013.gada 28.februāra rīkojums lietā C-563/11.

IV. ZINĀTNISKĀS DOMAS ATTĪSTĪBA: SENĀTS UN DOCĒTĀJI

Juridiskās fakultātes mācībspēki tiek pieaicināti viedokļu sniegšanai par tiesu prakses apkopojumiem. Senāta nolēmumu akadēmiskā kritika ir svarīga. Tā kalpo tiesību aktualitāšu izpratnei un arī iespējama tiesu prakses atziņu pārskatīšanai nākotnē.

Augstākā tiesa attīsta zinātnisko domu, mērķtiecīgi daloties ar saviem tiesu prakses atziņu apkopojumiem. Pirms Augstākā tiesa kā vienu no savām darbības jomām izvirzīja zinātniski analītisko darbu, tiesu prakses apkopojumi tika uzticēti akadēmiskajiem mācībspēkiem. Tas bija vienlaikus ieguvums zinātnei, bet zaudējums tiesu prakses atziņu sistematizācijai, jo akadēmiķim grūti atturēties no zinātnes. Diemžēl zinātne mūsu gadījumā parasti bija konkrētā teorētiska viedoklis. Attiecīgi nereti radās domstarpības par darba saturu, vai tas ir tiesu prakses apkopojums, vai jau tiesu prakses komentārs. Pēdējos gadus Augstākā tiesa saviem spēkiem gatavo tiesu prakses atziņu apkopojumus. Vienlaikus mēs ceram, ka šādi apkopojumi rosina tiesību zinātni analizēt un saturīgi komentēt nolēmumu motīvus un tiesas secinājumus.

Ir pozitīvi piemēri. Piemēram, maksātnespējas jomas eksperts, vienlaikus arī Universitātes mācībspēks Gaidis Bērziņš ir atsaucies Augstākās tiesas aicinājumam un sniedzis savus komentārus par mūsu sagatavotam prakses apkopojumu. Šāda padziļināta izpratne ir ļāvusi arī divos uzskatāmos gadījumos konstruktīvi kritizēt Senāta lemto. Kritika bija vērtīga nevis tāpēc, ka es personīgi piekritu vai, tieši otrādi, nepiekritu Gaida Bērziņa komentāram. Neesmu maksātnespējas jomas eksperts – normu izpratne sistēmā vai likumdevēja gribas noskaidrošana lai paliek piemērotājiem. Šajā brīdī gribu uzteikt to, ka kritika abos gadījumos bija argumentēta, tā nesaturēja apvainojumus. Šāds diskurss ir ļoti veselīgs gan akadēmiskajai videi, gan tiesību normu piemērotājiem, tai skaitā tiesnešiem. Konstruktīva kritika ļauj izvērtēt ne tikai argumentus konkrētajā lietā. Šāda kritika ļauj skatīt sistēmu tiesību pētnieka acīm. Šobrīd nesākšu spekulēt, vai būs judikatūras maiņa šajā jautājumā, vai rajona tiesas sekos šai Senāta atziņai, vai argumentēti to noraidīs, būtiska ir kvalitatīva analīze.

Šāda kritika būtiski atšķiras no lietas dalībnieku vai iesaistīto aizstāvju, pārstāvju vai padomdevēju publiskajiem paziņojumiem. Šajā reizē nerunāsim par mediju viedokļa ietekmi uz tiesas spriešanu. No piemēra par doktrīnas ietekmi uz Kriminālietu departamenta lēmumu skaidrs, ka akadēmiskajiem mācībspēkiem ir būtiska loma tiesību satura izpratnes veidošanā. Ne tikai mācību procesā augstskolas solā, kad kā pilnīgi

pareizu tveram katru pasniedzēja teikto frāzi. Arī akadēmiskā diskusijā sliecamies paļauties uz zinātnisko godprātību, kādu to raksturo akadēmiskie ētikas kodeksi. Akadēmiskā brīvība un neatkarība ir salīdzināma ar tiesneša neatkarību. Ja mācībspēku publiski paustie viedokļi ir nevis akadēmiski, bet tikai publiski atkārtoti ar viņu saistītas personas konkrētā tiesvedībā esošas lietas dalībnieka intereses, tad šāda rīcība būtu nosodāma. Lietas dalībniekam ar tiesu jākomunicē procesuālo dokumentu formā. Tiesas rīcības un nolēmumu kritika būtu veidojama profesionāli un atbildīgi. Respektējot vārda brīvību un tiesības izteikt kritiku, tai skaitā nozīmīgos jautājumos, tomēr jārespektē tiesnešu cieņa. Latvijā mums ir maz izdevumu, kas raksta par juridiskiem jautājumiem. Esam jau uzrunājuši „Jurista Vārdu”, lai tā lasītājiem tiktu uzrādīta raksta autora iesaiste lietas izskatīšanā jeb slēptā interese. Nedomāju, ka šāda godīga piezīme kavēs juridiskās domas attīstību.

NOBEIGUMS

Nobeigumā par labu pozitīvu sadarbību.

Tiesību zinātņu fakultātes desmit gadu darbības pārskata ziņojumā Kārlis Dišlers savulaik norāda, ka „Universitātes pastāvēšanas pirmajos gados lielākā daļa fakultāti beigušo aizgāja advokatūrā, vēlāk maģistratūrā”. Ieskatoties Latvijas starpkaru Senāta 30 senatoru biogrāfijās, ieraksts par tieslietu studijām tikai Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē ir senatoram Jānim Ankravam, savukārt senatori Vladimirs Bukovskis, Augusts Rumpēters un Pēteris Stērste ir papildinājuši šeit savas zināšanas. Tas pamatā tāpēc, ka bija vajadzīgs laiks no fakultātes dibināšanas līdz pirmajiem absolventiem un to karjeras virsotnēm.

Šodien Augstākajā tiesā esam 36 tiesneši un 110 darbinieki. No tiem lielākā daļa savas jurisprudences studijas pamatā vai vismaz daļēji saista ar Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti. Vēl pāris gadus atpakaļ sadarbībā ar Juridiskās fakultātes Tālākizglītības centru devām iespēju saviem tiesnešiem un darbiniekiem aktualizēt un papildināt zināšanas šodien aktuālās praktiskās un akadēmiskās tēmās. Lai iegūtu sertifikātu, bija jāapmeklē noteikts nodarbību skaits. Mums par patīkamu pārsteigumu bija ne viens vien klausītājs, kas bija ieinteresējies par vairākām tēmu grupām, tādējādi neaprobežojoties ar nodarbībām krimināltiesību vai administratīvo tiesību jomā, bet kā studiju gados pārļapojojot vispārējas aktualitātes.

Novēlu Juridiskajai fakultātei saglabāt un pilnveidot akadēmiskā un praktiskā mijiedarbību. Būt mūsu atbalstam teorijā. Būt mūsu sadarbības partnerim tiesas doktrīnas izplatīšanā un attīstības veicināšanā.

Paldies par uzmanību un spēku nākamajā simtgadē!

TIESNEŠU BIEDRĪBAI JĀPAPLAŠINA TIESNEŠU INTEREŠU LOKS UN JĀSTIPRINA PAŠAPZIŅA

Uzruna Latvijas Tiesnešu biedrības 90.gadadienai veltītajā konferencē „Tiesu varas neatkarība – valstisks mērķis vai šaurs pašmērķis” 2019.gada 5.aprīlī

Ivars BIČKOVIČS

Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Šodienas Tiesnešu biedrības konferences tēma pieteikta ar jautājumu, uz kuru atbilde šķiet vienkārša un pašsaprotama.

Kāds mērķis ir tiesu varas neatkarībai? Vai tas ir valstij nozīmīgs mērķis, vai šaurs tiesu varas pašmērķis? Mēs zinām atbildi – tiesu varas neatkarība ir valstiski nepieciešama, jo neatkarīga tiesa un neatkarīgi tiesneši ir vajadzīgi ikvienam valsts cilvēkam – ne tikai tam, kura dzīves sarežģījumu izlemj tiesa, bet arī tādām, kurš nekad nav nonācis saskarsmē ar tiesu. Tikai tad, ja cilvēks ticēs, ka tiesa vienmēr tiek spriesta pēc zeltītā uzraksta vēsturiskajā Senāta zālē – viens likums, viena taisnība visiem – viņš dzīvos taisnīgu, godīgu dzīvi, nemēģinot pārkāpt vai apiet likumu.

Bet ja kāds domā, ka tiesneša ietekmējamība viņam kādā brīdī var būt izdevīga, jo tā nāk viņam par labu, tas „zāgē zaru”, uz kura pats sež. Jo citā reizē šāda tiesa varētu būt neizdevīga viņam pašam, ja kāda ietekme izrādītos spēcīgāka.

Tad kāpēc šis pašsaprotami atbildamais jautājums par tiesu varas un tiesnešu neatkarību joprojām ir aktuāls? Atbildi uz to meklējam jau pirms diviem gadiem visas Latvijas tiesnešu konferencē, un darām to atkal, šoreiz Tiesnešu biedrības konferencē. Acīmredzot jautājuma aktualitāte nav mazinājusies. Tas arī nevar notikt ātri, ar vienu lēmumu vai labas gribas apņemšanos būt neatkarīgiem.

Toreiz Tiesnešu konferencē mūsu jautājums bija: kāpēc Latvijas tiesneši, jautāti, vai jūtas neatkarīgi, ir visskeptiskākie no visām Eiropas valstīm. Atbildi uz šo jautājumu meklējam trīs neatkarības līmeņos:

- pirmkārt, ārējā neatkarībā (tas ir – normatīvos noteiktajā un mijiedarbībā ar sabiedrību un citām varām, arī ar neformālo, ceturto varu – medijiem);
- otrkārt, tiesu sistēmas iekšējā neatkarībā (tas ir – tiesu vadības, tiesnešu pašpārvaldes, arī tiesnešu biedrību ietekmē uz tiesneša neatkarību);
- treškārt, katra tiesneša individuālajā neatkarības pašnovērtējumā (tas ir – cik brīvs vai nebrīvs tiesnesis jūtas, arī pateicoties garantijām un par spīti riskiem, kas izriet no abiem iepriekšējiem punktiem. Par tiesneša personību, stāju, mugurkaulu).

Kas mainījies pa šiem diviem gadiem?

Par pirmo – **ārējās neatkarības nodrošināšanu** – jāsaka – mainījies daudz:

- Ir mazināta likumdevēja ietekme tiesneša karjerā – Saeima tiesnesi amatā apstiprina tikai vienreiz, tālāko karjeras virzību nododot Tieslietu padomes kompetencē;

- Mainījusies tiesu priekšsēdētāju izvirzīšanas un iecelšanas kārtība – tas vairs nav tieslietu ministra lēmums, arī tas tagad ir Tieslietu padomes kompetence;
  - Pēc Tieslietu padomes pieteikuma Satversmes tiesa skatījusi tiesnešu atalgojuma jautājumu, un, pildot Satversmes tiesas spriedumu, tiesnešu atalgojums 2019.gadā ir palielināts.
- Tie ir labi signāli jeb priekšnosacījumi, lai liktu tiesnesim justies neatkarīgam.

Otrais – **tiesu sistēmas iekšējā neatkarība**. Arī šajā jomā ir izmaiņas:

- ir noslēgusies tiesu teritoriālā reforma, pirmās instances tiesas kļuvušas lielākas, iespējama tiesnešu specializācija;
- ņemot vērā Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas priekšlikumus, Tieslietu padome pilnveidojusi tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanas procesu un apstiprinājusi jaunu Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas reglamentu;
- paplašināta Tiesnešu disciplinārkolēģijas kompetence – kolēģija var nosūtīt tiesnesi uz profesionālās darbības papildu novērtējumu;
- Tieslietu padomē gandrīz pilnībā nomainījies vēlēto tiesnešu sastāvs, un, kas interesanti – starp ievēlētajiem nav neviena tiesu priekšsēdētāja, šos amatus ieņem tiesu tiesneši.

Kā šīs tiesu sistēmas iekšējās pārmaiņas ietekmējušas tiesnešu neatkarību? – ceru, ka arī šajā konferencē par to tiks runāts un tas tiks analizēts.

Visbeidzot – **tiesneša individuālais neatkarības pašvērtējums**. Jau pieminētajā Tiesnešu konferencē pirms diviem gadiem uz to tika likts vislielākais uzsvars. Lai atceramies Egila Levita definētās morālā brieduma septiņas pakāpes un viņa rādīto šumeru valsts tiesneša spriedumu uz māla tāfelītes ķīļrakstā, kurā rakstīts, ka vienīgais, ar ko tiesnesis apspriedies pirms sprieduma pieņemšanas, ir gudrības dievs Enki. Tātad – tiesnesis ir tiesnesis tikai tad, ja viņam ir gudrība un morāls briedums būt neatkarīgam un neietekmējamam. Lai atceramies arī basketbola tiesnesi Oļegu Latiševu, kurš toreiz mums stāstīja, kā viņš 20 000 „uzkarsētu” līdzjutēju acu priekšā pieņem 250–300 lēmumus vienas spēles laikā. Viņa vēlējums bija būt drosmīgiem, nebaidīties pieņemt lēmumus, arī nepopulārus, un palikt konsekventiem savos lēmumos.

Esmu pārliecināts, ka ikviens no jums ir atradis vēl ne vienu vien paraugu, no kura mācīties un kura padomos

ieklausīties. Arī mācīšanās no kolēģu un citu profesionālu autoritāšu dzīves pieredzes ir iespēja tiesnesim pieņemt gudrību un morālā briedumā.

Pagājušais gads bija jo sevišķi labvēlīgs laiks šai iespējai. Tas bija Latvijas valsts simtgades gads un arī tiesu sistēmas simtgades gads. Mēs daudz vairāk pētījām savu amata priekšteču dzīves gājumus, personību iezīmes, atziņas par tiesneša misiju. Ceru, ka tas mūs stiprināja un cēla mūsu pašapziņu.

Runājot par Tiesnešu biedrības lomu, arī atsaukos uz Latvijas tiesu sistēmas pirmsākumu pieredzi un minēšu vienu no tā laika Tiesnešu biedrības iniciatīvām – priekšlasījumu ciklu organizēšanu tiesnešiem. Tie bija priekšlasījumi par dažādām, ne tikai juridiskām tēmām, kuru mērķis, kā atzīmēja tā laika Tiesnešu biedrības

priekšsēdis senators Jānis Skudre, bija „dot ierosmi mūsu garam, neļaut ierastam ikdienas darbam pakļaut savai vienmuļībai arī mūsu prātus un domas”. Skudre uzskatīja, ka gara darbinieks, inteligents cilvēks (kāds neapšaubāmi ir arī tiesnesis) nedrīkst ierobežot savu domāšanas loku ar savu dažreiz šauru darba sfēru, bet lielāki vai mazāki interesei viņam jābūt par visu, kas skar cilvēces kulturālos sasniegumus un sevišķi, kas skar viņa paša tautas un valsts kulturālo un saimniecisko dzīvi.

Aicinu Tiesnešu biedrību šodien būt atbalstam tiesnešiem arī šajā ziņā – paplašināt interešu loku un stiprināt pašapziņu. Lai tiesneši kā morāli nobriedušas personas ar pārliecību justos neietekmējami savos lēmumos, līdz ar to stiprinot sabiedrības ticību neatkarīgai tiesu varai.

KOMUNIKĀCIJA. NEATKARĪBA. KAS PIRMĀ?

Uzruna Latvijas Tiesnešu biedrības 90.gadadienai veltītājā konferencē „Tiesu varas neatkarība – valstisks mērķis vai šaurs pašmērķis” 2019.gada 5.aprīlī

Dzintra BALTA

Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesneša p.i.,
Latvijas Tiesnešu biedrības valdes locekle

Neatkarība ir Latvijas Republikas Satversmē nostiprināta vērtība. Ar to saprot, piemēram, valsts pašnoteikšanos, tā nav cita varā, ietekmē vai pakļautībā.

Tiesu varas (tiesas, tiesneša) neatkarības pamatprincipi ir institucionālā (ārējā) un personiskā (iekšējā) neatkarība – no citiem varas atzariem un no lietas dalībniekiem.

Vēsturiski kā pirmā tiek minēta personiskā neatkarība, kas saistīta ar priekšnoteikumu būt objektīvam. Mūsdienās objektivitātes jēdziena saturu palīdz noskaidrot profesionālās ētikas normas, tādas kā, piemēram, Bangaloras principi, kuru radīšana ir notikusi visplašākajā komunikācijā, nākot kopā pasaules tiesnešiem un vienojoties par ētikas principiem.

Institucionālās neatkarības saistība ar komunikāciju? Formāli nostiprinātā neatkarība patiesi pastāv, ja ir vienota izpratne par šī jēdziena piepildījumu darbos. Tieši tās trūkums ir bijis par pamatu Latvijas Tiesnešu biedrības aktivitātei – doties pie jaunievēlētajiem deputātiem ar skaidrojumu, tostarp, Satversmes tiesas atziņām, par tiesu varas, tās institūciju vietu un lomu demokrātiskas valsts iekārtā. Priekšnoteikums šādai rīcībai ir iekšēja brīvība, neatkarība un zināms briedums, tomēr būtībā tas ir tikai sarunas sākums, jo tādā veidā komunicēt nav ierasts.

Neatkarīga tiesa ir taisnīga tiesa – vienlaikus taisnīgs ir notiekošais process (komunikācija) un tā rezultātā pieņemtais lēmums. Savukārt taisnīgs nolēmums sniedz izsvērtu, pamatotu risinājumu un tas ir vienāds, ja faktiskie apstākļi ir vienādi. Lai arī šādi secinājumi galvenokārt tiek izteikti par tiesu kā strīdu izšķirēju, tos var attiecināt arī uz citiem procesiem tiesu varā un tās attiecībās ar citiem varas atzariem, jo arī tur jāizmanto komunikācija un rezultātā jāpanāk taisnīgs, kā arī

pamatots risinājums vienādos un salīdzināmos apstākļos. Saistībā ar tiesnesi būtiski ir karjeras izaugsmes risinājumi, vienlīdzīgi darba apstākļi. Tiesu sistēmai svarīga pašpārvaldes neatkarība, tiesības saņemt visus nepieciešamos resursus.

Tiesu prakses vienošanā par galveno komunikācijas veidu ir tikusi uzskatīta komunikācija ar nolēmumiem. Taču attīstoties demokrātijai, arvien vairāk šajā jomā ienāk dialogs. Dialogs starp kolēģiem, starp instancēm, starp tiesām, ar tiesu sistēmai piederīgo juridisko profesiju pārstāvjiem un arī ar citu nozaru pārstāvjiem.

Dialoga, komunikācijas pamatā ir vārds. Vārds ir svarīgs un nepieciešams, lai saprastos. Ne velti vārdu pēta gan matemātiķi, gan filozofi. Arī par vārda nozīmi var nākties vienoties, jo to var lietot dažādās nozīmēs.

Spēlējoties ar vārdu „neatkarība”, katram vārda burtam var atrast savu jēdzienu, ko saistīt ar tiesnesi, tostarp neatkarības kontekstā. Pirmais burts „N” – varētu būt „neitrāls” vai „nosvērts”; „E” – „empātisks”; „A” – „apzinīgs”, „T” – „taisnīgs”, „K” – „kompetents”, nākamais „A” varētu būt – „atvērts”; „R” – „racionāls”, „Ī” – „ists”, „B” – „bezbailīgs”, „A” – „atbildīgs”. Kā šāda veida jēdzieni saprotami un kā aprakstīt to, kas nepieciešams, lai būtu tiesnesis, tiesas priekšsēdētājs? Par to tieši pašlaik notiek diskusija, veidojot jauno tiesnešu atlases kārtību, un par to domājam, komunicējam saistībā ar tiesu priekšsēdētāju atlasī. Tās ir kompetences.

Kompetence ir jēdziens, ko lieto personāla atlases jomā, un tas ienāk arī tiesu sistēmā. Piemēram, ESF projekta „Justīcija attīstībai” ietvaros ir notikusi tiesas priekšsēdētāja un tiesu darbinieka kompetenču modeļa izstrāde. Pirmais ir devis pamatu kompetenču aprakstam,

kas tiek izmantots priekšsēdētāju un priekšsēdētāju vietnieku atlasē, bet otrs var tikt izmantots, novērtējot darbiniekus.

Kopēja cilvēka kompetence ir spēja kaut ko paveikt. Bet katru kompetenci veido zināšanas, prasmes, pieredze un motivācija. Zināšanas iegūst izglītojoties, bet prasmes – darot. Tas šķiet ierasti un saprotami. Tomēr nozīmīgākie ir abi pārējie elementi – pieredze un motivācija. Lai kādu kompetenci neaplūkotu, piemēram, kompetenci būt objektīvam un neitrālam, tikai apzinot esošo pieredzi, ar kritisko domāšanu to izanalizējot, rodas izpratne, kur attiecīgajā kompetencē ir iespējama attīstība, kur vēl ir jāpieliek. Atbalsts tādā procesā var būt saruna (komunikācija) ar tiem, kas novērojuši šo pieredzi. Tā pašizziņas ceļā var noskaidrot, kas pietrūkst, piemēram, zināšanas vai prakse/treniņš un kā trūkstošo iegūt. Pieredze tieši tādēļ nepieciešama, lai no tās mācītos, tai skaitā, atkārtoti nepieļaut kļūdas. Savukārt motivācija – tas ir virzītājs, galvenais priekšnoteikums veikspējai. Motivācija kopā ar pieredzes analīzi palīdz attīstīties un pacelties citā kvalitātē.

Pievērsoties komunikācijai kā kompetencei, ir ierasti komunikāciju saprast kā informācijas apmaiņu starp cilvēkiem. Galvenokārt šajā izpratnē balstās arī priekšstati par tiesas un mediju komunikāciju. Informācijas apmaiņa noteikti ir svarīga arī visās tiesas darbības jomās – tiesu procesos, pašpārvaldes institūcijās. Ir jābūt pietiekamai informācijai, lai varētu pieņemt izsvērtus un pamatotus lēmumus.

Kā pilnveidot un attīstīt tiesneša, tiesu sistēmas, valsts kopējo veikspēju? Ko izmantot? Komunikāciju. Saprotot komunikāciju kā filozofisku kategoriju – sociālu rīcību, kuras mērķis ir saprašanās un kopības veidošana starp cilvēkiem.

Veiksmīgai komunikācijai noteikti ir jābūt zināšanām par komunikācijas principiem un noteikumiem. Šādas zināšanas esam apguvuši visticamāk jau ģimenē, kur, lai vienotos, sanākam kopā, apspriežam visus „par” un „pret” un rodam visiem pieņemamu risinājumu. Tāpat tas ir stāsts par pilnīgas informācijas iegūšanu, lai varētu pieņemt lēmumus, un stāsts par to, ka jāļauj izteikties un jāprot uz klausīt.

Tomēr izaicinājums varētu būt prasmju apgūšana, pielietošana un jēgpilna komunikācijas vadīšana, vienlaikus esot pilnvērtīgam komunikācijas dalībniekam. Parasti komunikācija notiek starp vairāk nekā diviem cilvēkiem un jebkuram būtu jābūt vienlīdz gatavam – kā vadīt komunikāciju, tā piedalīties tajā. Vadīt komunikāciju nozīmē sagatavot visu iespējamo šai komunikācijai. Neatkarīgi, vai tas notiek jautājumā par vienotu praksi, vai pašpārvaldē, vai saziņā starp varām. Vispirms jāsaprot gan informācijas telpa, gan tā telpa, kurā notiek komunikācija plašākā nozīmē. Arī labvēlīga ieskatīšanās acīs ir sagatavošanās komunikācijai. Bet būt komunikācijas dalībniekam nozīmē būt klāt, dzirdēt un saprast teikto, kā arī būt gatavam iesaistīties, reflektēt šeit un tagad. Kā sportā – ja kāds met bumbu, ir jābūt gatavam to satvert.

Ir tāds liderības un komunikācijas pasniedzējs Tomass Bothe. Viņš mēdzot uzdod auditorijai jautājumu: „Par cik procentiem dalībniekam ir jābūt iesaistītam komunikācijā?” Minējumi ir dažādi, bet pareizā atbilde ir 100%. 100% katram. Cik bieži mēs tādi esam? Bet varam būt!

Nebūtu jābaidās no pieredzes trūkuma komunikācijā, piemēram, plašākā auditorijā, neierastā vidē vai ar medijiem. Galvenais ir rast motivāciju. Iesaistišanās komunikācijā ir labs izaicinājums personīgai un profesionālai izaugsmei.

Ikvienam, arī tiesu varai, ir nepieciešama iekšēja un ārēja komunikācija – saprašanās un vienošanās par labākajiem risinājumiem. Turklāt tā ir efektīvākais veids, kā sasniegt stratēģiskus mērķus, kas vērsti uz ieguvumiem ilgtermiņā.

Līdz ar to atbilde uz jautājumu „Kas tad pirmā – komunikācija vai neatkarība?” ir acīmredzama – secības nav, ir vienotība. Komunikācija ir neatkarības sastāvdaļa, kas izriet no atbildības. Tikai neatkarības ietvaros prasmīgi un apzināti izmantota komunikācija ikvienā no tiesneša komunikācijas veidiem (ārēja/iekšēja, rakstiska/mutvārdu, ar sabiedrību/ar nozari) var nodrošināt taisnīgāko un pamatotāko risinājumu kā tiesu lietās, tā tiesu sistēmai un valstij nozīmīgās lietās.

Apkopojot

- Taisnīgu un pamatotu risinājumu nevar rast bez komunikācijas, un tā kā prasme jāpielieto tiesas zalē, sarunā starp tiesnešiem, tiesu instancēm, tiesām, tiesnešu veidotām institūcijām, tiesu sistēmai piederīgām personām, valsts varas atzariem.
- Īstenojot tiesu varas uzdevumus, nepieciešamas dažādas kompetences. Ikvienu no tām veido: zināšanas, prasme darīt, pieredze un motivācija.
- Komunikācijas kompetenci veido zināšanas par komunikācijas principiem un noteikumiem, prasmes vadīt komunikāciju un vienlaikus būt komunikācijas dalībniekam, pieredze komunikācijā un vēlme komunicēt.
- Viena no komunikācijas nozīmēm ir informācijas apmaiņa starp cilvēkiem, taču plašākā nozīmē tā ir sociāla rīcība, kuras mērķis ir saprašanās un kopības veidošana starp cilvēkiem.
- Komunikācijas rezultāts ir saprašanās jeb vienošanās par visiem pieņemamu risinājumu. Šādi risinājumi ir nepieciešami kā juridiskos, tā darba organizācijas jautājumos, kā tiesu sistēmas attīstības, tā valsts attīstības jautājumos.

Vēlējums un aicinājums kontekstā ar simtgades un Latvijas Tiesnešu biedrības jubilejas laiku: meklējot un attīstot ideālo tiesnesi sevī, apzināties savas kompetences, izprast, kuras ir optimālas, kā arī mērķtiecīgi attīstīt tās!

Tēma „Neatkarība. Komunikācija. Kas pirmā?” attīstīta, domājot par vēlējumu „virzīties uz Latvijas ideālo tiesnesi sevī”. To saistībā ar Latvijas valsts simtgadi Satversmes tiesas priekšsēdētāja izteica, uzrunājot tiesnešus konferencē (sk. <https://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/satversmes-tiesas-priekssedetajas-inetas-ziemeles-uzruna-latvijas-tiesnesu-konference-2/> vai „Augstākās Tiesas Biļetens”, Nr.7, 2018.gada novembris, 42.lpp.).

Izmantotā literatūra: Edmunds Apsalons „Komunikācijas kompetence. Kā saprasties un veidot attiecības”, Zvaigzne ABC.

PAR AUGSTĀKĀS TIESAS ADVOKĀTU SISTĒMAS IEVIEŠANAS LIETDERĪBU

Uzruna Zvērinātu advokātu konferencē 2019.gada 12.aprīlī

Aigars STRUPIŅŠ

Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšsēdētājs

Vispirms Augstākās tiesas vārdā sveicu tiesu sistēmas kolēģus – advokātus – ikgadējā kopsapulcē pēc veiksmīgi nostrādāta kārtējā gada.

Advokatūra nav tiesu sistēmas daļa tikai vārda pēc.

Ko nozīmē „tiesu sistēmai piederīga persona”? Lai atbildētu uz šo jautājumu, ir jāsaprot, ko nozīmē jēdziens TIESISKĀ SISTĒMA, jo tiesu sistēma ir tiesiskās sistēmas daļa.

Tiesiskā sistēma – tiesību un tiesibaizsardzības orgānu un institūciju kopums. Tiesiskajai sistēmai ir valstiska nozīme. Būtībā tā ir valsts daļa, turklāt valsts BŪTISKĀKĀ daļa.

Tāpēc advokatūra kā šīs daļas sastāvdaļa nav uzskatāma par privātu biznesu, kurā peļņa ir pirmajā vietā, bet pārējais tai tiek pakārtots.

Piederība tiesu sistēmai nav tukša frāze. Tā piešķir tiesības un uzliek pienākumus – gan juridiskus, gan ētiskus. Ne velti visi tiesu sistēmai piederīgie – gan tiesneši, gan advokāti, stājoties amatā, nodod zverestu, kurā tiek pausta apņēšanās turēt godā likumu.

Ja tiesu sistēmai tiek izteikti pārmetumi, tie neskar tikai tiesu. Tie skar tiesu sistēmu. Nav šaubu, tiesas pieļauj kļūdas. No tā nespēj izvairīties nevienas valsts tiesas. Citādi pasaulē nepastāvētu vairāku instanču sistēma. Bet nav retums, kad lietu zaudē cilvēks, kuram ir objektīvā taisnība, taču nekvalitatīvi sastādīts prasības pieteikums, apelācijas vai kasācijas sūdzība, nav bijusi kvalitatīva juridiskā palīdzība u.tml. Ir gadījumi, kad tiesa var šādā situācijā palīdzēt, taču tie ir ierobežoti gadījumi, jo tiesai jādarbojas prasības robežās.

Reizēm kļūdās tiesa. Reizēm kļūdās prokurors. Reizēm kļūdās izmeklētājs. Reizēm kļūdās advokāts. Bet rezultāts

ir tiesas spriedums, un tāpēc, gluži loģiski, pirmais acimredzamais „grēkzāis” ir tiesa.

Par šo problēmu runāju pēdējā Augstākās tiesas plēnumā, sakot, ka man nav ne mazāko šaubu, ka Senāts viens pats nevar atrisināt ne tiesu sistēmas problēmas, ne paaugstināt sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Tas prasa kompleksu risinājumu ar aktīvu iesaistīšanos no visām pusēm – Senāts, apgabaltiesas, pirmās instances tiesas, advokatūra kā tiesu sistēmas sastāvdaļa – katra iesaistītā puse savas kompetences ietvaros. Ir jānāk kopā un jādomā, kā to paveikt.

Šajā sakarā par kasācijas sūdzību kvalitāti. Senāts ir ļoti ieinteresēts kvalitatīvās kasācijas sūdzībās.

Lai gan jau vairākus gadus kasācijas instancē darbojas daļējs advokātu process, tas nav sasniedzis mērķi, proti, nav būtiski uzlabojusies situācija ar kasācijas sūdzību kvalitāti. Nav šaubu, lielākā daļa ir profesionāli uzrakstītu kasācijas sūdzību, tomēr ir pārāk daudz nekvalitatīvu.

Nemot vērā problēmas apmērus, kā arī to, ka visaptveroša advokātu kvalifikācijas uzlabošana šajos jautājumos saprātīgos termiņos nav iespējama, paraleli jāsāk domāt par Augstākās tiesas advokātu sistēmas ieviešanas lietderību, līdzīgi, kā tas ir vairākās Rietumeiropas valstīs, vienlaikus ar tīrā advokātu procesa ieviešanu kasācijā. Tiesvedība kasācijas instancē pietiekami būtiski atšķiras no tiesvedības, kurā lieta tiek skatīta pēc būtības, un tai nepieciešama īpaša kvalifikācija.

Mēs varam izdarīt daudz. Ja darīsim. Tāpēc, izmantojot šo iespēju, aicinu uz sadarbību, lai risinātu mūsu kopējās tiesu sistēmas problēmas.

PROCESUĀLĀ REGULĒJUMA EFEKTIVITĀTE KOMERCSTRĪDU UN EKONOMISKO NOZIEGUMU LIETU IZSKATĪŠANĀ

Viedoklis Tieslietu ministrijas sadarbībā ar ASV vēstniecību organizētajā ekspertu panelīdiskusijā 2019.gada 20.septembrī

Aigars STRUPIŅŠ

Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšsēdētājs

Pasākumu moderē Ingrīda Kariņa-Bērziņa, Amerikas Tirdzniecības palātas Latvijā prezidente: [..] Pirmais diksusijas bloks – „Riki, kas mums jau ir”. Gribētu lūgt katram no runātājiem izteikt savu redzējumu par Civilprocesa likuma neapgūtājam iespējam procesa efektivitātes uzlabošanai.

Labdien, klātesošie! Tātad, ko es varu teikt par civilprocesa rezervēm? Civilprocesa rezerves ir neizsmeļamas, un problēma nav likumā. Civilprocesa likums balstās uz pasaulē vispārpieņemtiem, pārbaudītiem principiem, institūtiem utt. Jautājums ir – cik šobrīd Latvijas tiesu sistēma spēj to visu izmantot

profesionāli un efektīvi. To vairākkārt esmu teicis publiskos forumos un vēlreiz atkārtosu – mums Latvijā ir viena liela problēma – mēs uzskatām, ka visu var atrisināt ar likuma grozījumiem. Nevar, visu nevar atrisināt ar likuma grozījumiem. Varam grozīt likumus, cik uziet, bet ja mums nebūs profesionāls, spējīgs tiesnesis, nevieni grozījumi nenovērsīs tās problēmas, kas pastāv pašlaik.

Civilprocess nav dogma. Civilprocess ir vērsti uz to, lai palīdzētu cilvēkiem realizēt viņu materiālās tiesības. Šādā aspektā uz to arī ir jāskatās. Jautājums ir, cik tiesnesis spēj likumu efektīvi izmantot, lai šo mērķi sasniegtu. Protams, likumu vajag, jo kaut kādu rāmi procesam vajag. Bet ar to nepietiek.

Piemēram, institūts, ko kolēģis minēja, – bifurkācija. Domājat, ka tam vajag būt likumā? Tas ir veselais saprāts. Loģiski – ja tev nav piekritības tai tiesai, tev nav jāskata zaudējuma fakts vai apmērs. Ja nevari pierādīt pašu zaudējuma faktu, kāpēc ir jāpierāda cēloniskais sakars, ja paša fakta nav? Neredzu, ka tur būtu kaut kādas problēmas. Varbūt izņēmums ir dažu nepieredzējušu tiesnešu spriedumi, bet kopumā tas ir tāds pats par sevi saprotams jēdziens, tam nevajag grozīt likumu. Vajag sagatavot tiesnešus. Cits piemērs – mēs skatījām nesen lietu, kurai bija vairāki sējumi, strīdi bija ilguši apmēram sešus gadus. Izstrīdējušies, ekspertīzes, cipari, būvprojekti, nestspējas, slodzes – un tiesa to visu vērtē. Spriedums ir garš, un beigās tas nonāk Augstākajā tiesā. Un Augstākā tiesa konstatē, ka strīds nav ne par slodzēm, ne par nestspējām, ne par ekspertīzēm. Jautājums, ļoti elementārs, ir par uzņēmuma līgumu – viens pasūtīja, otrs izpildīja. Jautājums ir par to, vai to produktu, ko uzņēmējs izpildīja, pasūtītājs izmantoja. Tas bija vienīgais jautājums, kas bija sākotnēji jāpārbauda. Nebija sešus gadus jātiesājas. Tur bija jāpierāda viens vienīgs fakts – vai izmantoja vai neizmantoja izpildītāja sagatavoto produktu. To varēja izdarīt pusstundas laikā, tiesā iesniedzot attiecīgos pierādījumus.

Līdz ar to fokusam ir jābūt nevis uz likumu grozījumiem, bet uz tiesnešu izglītošanu, uz rokasgrāmatām tiesnešiem, uz kandidātu adekvātu atlasi un uz valsts spēju piesaistīt tiesām attiecīgajā tirgus situācijā adekvātus speciālistus.

Baidos, ka mēs, pārlieku koncentrējoties uz likumiem, palaižam garām to procesa būtību, ka mums vajag profesionālus spēlētājus tiesās. Mums vajag profesionālus tiesnešus.

Pilnībā piekritu par sagatavošanas tiesas sēdēm. Tas ir ļoti efektīvs instruments. Arī tad, kad nebija tiesnesis, es šad tad gāju uz tiesām. Un vienīgā sagatavošanas tiesas sēde, ko es pieredzēju, bija pie kolēģes Vilsones [Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja Daiga Vilsonē]. Ļoti efektīvi, un viss bija skaidrs – kas notiek, kāpēc notiek – prognozējama lieta. Te nonākam pie viena cita jautājuma par efektīvu procesa virzību. Tiesnesis nedrīkstētu sākt skatīt lietu pēc būtības, pirms viņam ir skaidrs, ko mēs skatām. Vispirms ir jānoskaidro, kas ir priekšmets, kādi ir apstākļi, kas ir jāpierāda, un tas viss būtu jāizrunā ar pusēm – tev ir jāpierāda tas un tas, ja tu gribi panākt savu, tev ir jāpierāda tas un tas – ir jābūt pilnīgai skaidrībai.

Otra lieta ir pierādījumu novēlota iesniegšana. Jā, daļēji strādā tas, ka 14 dienas pirms tiesas sēdes pierādījumi ir jāiesniedz, bet problēma atkal ir dažos

tiesnešos. Tiesneši negrib šim jautājumam pieiet pārlieku formāli un saka: „Bet ja tas pierādījums, ko viņi iesniedz vēlāk, patiešām pierāda, ka viņiem ir bijusi taisnība? Tad es uzlikšu viņam to procesuālo sankciju, bet pieņemšu šo pierādījumu.” Bet varbūt nepieņemot šo pierādījumu un strikti formalizēt lietas robežas, jo arī pretējai pusei ir tiesības. Tai ir tiesības paļauties uz to, ka procesam jānotiek saskaņā ar likumu un tajās robežās, ko likums un tiesa nosaka.

Tiesas sēžu atlikšanas problēma mazinās, bet joprojām aktuāla. Jautājums ir, kāpēc tiesneši atliek tiesas sēdes? Ja, piemēram, es būtu pirmās instances tiesas tiesnesis un būtu pirms tiesas sēdes nopietni iepazinies ar lietu, es darītu visu, lai savu laiku neizniekotu. Darītu visu likumā iespējamo, lai panāktu, ka tas tiek izskatīts šodien. Vienalga, vai ir pierādījumi, ir puse vai nav puse. Protams, ir jāskatās, vai netiek pārkāptas tiesības uz taisnīgu tiesu tajā ietvarā. Bet tā ir tiesas laika izniekošana, ja tiek nepamatoti atliktas tiesas sēdes. Varbūt tie tiesneši nav sagatavojušies uz sēdi un tāpēc jūtas atviegloti. Es nezinu. Tā ir problēma, kurā būtu vērts ieskatīties.

Rokasgrāmata tiesām – to es jau minēju. Mūsu tirgus diemžēl ir par mazu, lai privātais bizness ar kaut ko tādu nodarbotos. Līdz ar to es uzskatu, ka tā ir Tieslietu ministrijas funkcija, un es aicinātu ministriju varbūt pāriet no likumu grozījumiem uz šādu rokasgrāmatu izstrādi. Kamēr tas nenotiek, mēs Civillietu departamentā esam nolēmuši iespēju robežās pie tā strādāt un kaut ko tādu darīt. Diemžēl mums pašiem ir savi aktuāli, degoši jautājumi risināmi šobrīd, bet es ceru līdz gada beigām un nākamā gada sākumam piekerties šim jautājumam. Jo mēs Augstākajā tiesā esam sapratuši, ka netiekam galā ar to slodzi, kas nāk ar nekvalitatīviem apgabaltiesu spriedumiem. Ir jāstrādā ar apgabaltiesām, lai mēs varētu savu funkciju labāk veikt, lai pie mums mazāk nāktu pārsūdzēt spriedumus. Civillietu departaments mēģinās veidot kaut kāda veida rokasgrāmatu tieši lietu izskatīšanā. Jo Tiesnešu mācību centrā vairāk tiek pasniegtas procesuālas nišas tīri no likuma viedokļa. Bet ir arī profesionālais *know-how*, ko nevar procesā ielikt. Tā ir spēja uztvert lietas būtību, pierādījumu atlase. Visi tie jautājumi ir profesionālais *know-how*, ko var apgūt tikai vai nu ar nopietnu mentoringu, darbaudzināšanu, vai ar pieredzi. Ir divi varianti. Kamēr tas nav, tikmēr problēmas būs.

Advokātu kalendāri – ļoti nopietna problēma. Šos advokātu kalendārus ieviesa saistībā ar tiesas sēdes atlikšanu, datuma noteikšanu utt. Tiesa pielāgojas advokātiem. Manuprāt, tas nav īsti pieņemams risinājums. Minēšu konkrētu piemēru. Esmu arī maksātspējas administratoru disciplinārlietu komisijas loceklis. Kad vienam advokātam, kurš šīs komisijas priekšā bija nonācis arī par disciplināro pārkāpumu, tika piedāvāti trīs datumi, kuros viņš varētu nākt uz lietas izskatīšanu, viņš teica: „Es netieku tajā, tajā un tajā, jo man ir lietas tiesā.” Viņam tika piedāvāti vēl trīs. „Tajos es arī nevaru, jo man ir lietas tiesā, un vispār man gadu uz priekšu ir tiesu lietas.” Tad mēs vienkārši noteicām datumu pēc saviem ieskatiem. Protams, viņš atnāca. Nevar tiesa pieskaņoties advokātam. Piedodiet, bet tā ir elementāra lieta. Varbūt kaut kādos izņēmuma gadījumos, bet ne sistemātiski un ne sistēmiski.

VĒSTURE KĀ AUGSTĀKĀS TIESAS KOMUNIKĀCIJAS INSTRUMENTS

Referāts nolasīts konferencē „Tiesas un komunikācija” Budapeštā 2019.gada 10.oktobrī

Rasma ZVEJNIECE,

Augstākās tiesas Komunikācijas nodaļas vadītāja

Iveta JAUDZEMA,

Augstākās tiesas starptautiskās sadarbības speciāliste

Latvijas Augstākās tiesas darbības stratēģijā 2017.–2019.gadam ir noteiktas divas prioritārās darbības jomas:

- 1) Efektīva un kvalitatīva tiesas spriešana;
- 2) Augstākās tiesas autoritātes stiprināšana.

Otrajai prioritātei – tiesas autoritātes stiprināšanai – izvirzīti četri darbības virzieni:

- 1) Kasācijas instances lomas stiprināšana;
- 2) Atklātības nodrošināšana tiesas darbā;
- 3) Sabiedrības tiesiskā izglītošana;
- 4) Augstākās tiesas vēstures izpēte un saglabāšana.

Nemot vērā tiesas funkcijas un darba specifiku, visneparastākais varētu šķist pēdējais no šiem četriem virzieniem – tiesas vēstures izpēte un saglabāšana. Kāpēc tas jādara un kā tas var stiprināt tiesas autoritāti?

To skaidrosim ar Latvijas Senāta simtgades piemēru.

MAZLIET VĒSTURES

Pagājušais gads bija nozīmīgs Latvijas valsts dzīvē – tas bija Latvijas simtgades gads. Nozīmīgs tas bija arī Latvijas tiesu sistēmai un tās kasācijas instancei, ko Latvijā saucam par Senātu. 2018.gadā arī Latvijas Senāts svinēja simtgadi.

Latvijas vēsture ir traģiska. Pusi no šiem simts gadiem Latvijā bija padomju okupācija, kas ar represijām un komunistisko ideoloģiju centās no tautas atņemt visu, kas bija bijis līdz 1940.gadam. Latvijas Senātu likvidēja, senatorus atbrīvoja no darba. Daļu senatoru apcietināja un izsūtīja uz Gulaga nometnēm, spriedums bija – nošaut, un neviens no viņiem Latvijā neatgriezās. Trīspadsmit senatori devās trimdā un savu dzīvi vadīja svešumā – Vācijā, Zviedrijā, Amerikā – un arī Latvijā vairs neatgriezās. Cieta arī senatoru ģimenes – viņu sievas un bērni tika izsūtīti uz Sibīriju vai devās bēgļu gaitās.

Taču, lai arī pusgadsimtu pasaules kartē Latvija bija PSRS sastāvā, tautas sapni par neatkarīgu valsti okupācija nespēja izdzēst. 1990.gada parlamenta vēlēšanās uzvarēja Latvijas Tautas fronte un tika pasludināta neatkarīgās Latvijas valsts atjaunošana.

Valsts atjaunošana nebija iespējama tikai ar deklarācijām un likumiem. Bija nepieciešama arī institucionālā pēctecība. Proti, bija jāsaprot, ka valsts institūcijas netiek veidotas no jauna, bet turpinās tas, kas pirms 50 gadiem bija vardarbīgi pārtraukts. Latvijas tiesu sistēma nebija jāveido no baltas lapas, jo mums bija pirmsokupācijas laika pieredze, kas bija balstīta Rietumu tiesību kultūrā. Latvija atgriezās Eiropas tiesību telpā.

Tika atjaunota trīspakāpju tiesu sistēma un tās

kasācijas instance – Latvijas Senāts. Tiesnešus kasācijas instancei, tāpat kā toreiz, sauca par senatoriem. Taču svarīgāk par struktūras un nosaukumu atjaunošanu bija atjaunot Senāta garu, tas ir, augstākās tiesu instances vērtības, principus un kultūru. Tas iespējams tikai izziņot savu vēsturi, savas saknes. Tādēļ šis uzdevums Augstākajai tiesai vienmēr bijis aktuāls, bet jo īpašs akcents tam bija Latvijas Senāta simtgades gadā.

KO DARĪJĀM LATVIJAS SENĀTA SIMTGADES GADĀ?

Latvijas Senāta simtgadi sākām ar šīs jubilejas identitātes izstrādi. Par **Senāta simtgades zīmi** izvēlējamies vairāk nekā 300 gadus veco dižozolu, kas aug Senāta pirmā priekšsēdētāja Kristapa Valtera dzimtajā vietā. Kristaps Valters bija Latvijas Senāta jeb Augstākās tiesas priekšsēdētājs no 1918.gada, ar nelieliem pārtraukumiem, līdz 1934.gadam.

Latvija ir ozolu zeme – dižozolu skaits pie mums ir simtreiz lielāks nekā citās Eiropas valstīs. Ozols Latvijā ir spēka simbols, tas ir stipru cilvēku koks. Tādēļ tam bija nozīme arī Senāta simtgades stāstā. Kristapa Valtera stingrā pārliecība par tiesneša neatkarību un taisnīgumu ir kā ozola sakņu spēks Latvijas tiesu sistēmai arī pēc 100 gadiem.

Senāta simtgades zīmi lietojām ne tikai pasākumos, publikācijās, suvenīros, bet arī ikdienā, piemēram, tiesnešu un darbinieku e-pastu paraksta zonā, zīmogā uz aploksnēm Augstākās tiesas korespondencei un kalendāros, kas atradās mūsu darba kabinetos. Kā ikdienas atgādinājums, ka esam kā liela un spēcīga turpinātāji.

Arī pirmais Senāta 100-gades pasākums bija simboliski saistīts ar Kristapu Valteru. Viņa dzimtajā Kuldīgas pilsētā Augstākā tiesa kopā ar vietējo pašvaldību iestādīja jaunu **ozolu Senāta pirmā priekšsēdētāja piemiņai**. Kociņu stādīja visi trīs priekšsēdētāji, kas Augstākajai tiesai bijuši pēc neatkarības atjaunošanas 1990.gadā. Arī tas bija dziļi simbolisks fakts.

Tad Augstākā tiesa kopā ar TV profesionāļiem uzņēma **dokumentālu filmu „Senatori”**, kas ir stāsts par 30 senatoriem, kas strādāja kasācijas instancei no 1918. līdz 1940.gadam. Filma ir par Latvijas tiesu sistēmas izveidošanu, par senatoru darbu tiesību attīstībā, par viņiem kā spilgtām personībām un par viņu traģiskajiem likteņiem pēc okupācijas. Tiesību vēsturnieki, šodienas vadošie juristi un Augstākās tiesas tiesneši filmā stāsta par Senāta nozīmi Latvijas valsts vēsturē un par tiesību sistēmas pēctecību, bet emocionālīti filmā dod senatoru pēctecību – bērnu, mazbērnu un mazmazbērnu – stāstījumi.

Iveta Jaudzema
uzstājas konferencē
„Tiesas un
komunikācija”
Ungārijā

Mēs to pieteicām kā filmu par mīlestību. Jo senatori mīlēja savu tiesneša darbu, savu Latvijas valsti un savas ģimenes. Šis vēstījums aizrāva skatītājus, kas bija ne tikai juristi. Tas rādīja tiesnešus kā cilvēkus.

Uz filmas pirmizrādi aicinājām to pašvaldību vadītājus no visas Latvijas, kur savulaik dzimuši senatori. Ar domu, ka viņu cilvēkiem varētu būt interesanti uzzināt par saviem novadniekiem. Piedāvājām filmu kopā ar iespēju tikties ar tagadējiem Augstākās tiesas tiesnešiem. Daļa pašvaldību uztvēra šo piedāvājumu un rīkoja pasākumus, uz kuriem aicināja arī Augstākās tiesas tiesnešus. Pasākumi bija dažādi – bija gan tiesnešu tikšanās ar vietējiem deputātiem, tiesnešu vadītas stundas skolēniem skolā, tikšanās ar vietējās apkaimes juristiem, svētbrīdis baznīcā, tikšanās vietējā bibliotēkā, gan koncerti un kopīga koku stādīšana. Vienmēr arī mūsu filma „Senatori”. Tie bija lieliski pasākumi gan vietējiem cilvēkiem, gan Augstākajai tiesai.

Skatīties mūsu filmu aicinājām arī pie mums Augstākajā tiesā. Pirmoreiz organizējām tādus pasākumus kā Atvērto durvju dienu zemāku instanču tiesu darbiniekiem un Ģimeņu dienu Augstākās tiesas tiesnešu un darbinieku tuviniekiem. Stāstījām par savu darbu un arī par vēsturi, rādot muzeju un filmu. Simtgades gadā mums bija īpaši daudz viesu – Pasaules latviešu juristu kongresa dalībnieki, studenti, muzeju darbinieki, mākslinieki, vēsturnieki, kā arī daudzu Latvijas pirmsokupācijas laika juristu dzimtu pēcteči, kas šobrīd dzīvo visā pasaulē, bet Latvijas simtgadē pulcējās savu senču dzimtenē.

Mums bija patiešs gandarijums, ka tieši Latvijas 100. dzimšanas dienā – 18.novembrī – mūsu filmu rādīja valsts televīzijas reģionālajā kanālā. Šobrīd filmu var skatīt Augstākās tiesas mājaslapā gan latviski, gan angļiski.

Augstākās tiesas vēsturiskais „pievilkšanas punkts” ne tikai Latvijas simtgades gadā, bet arī citā laikā ir mūsu nelielais, bet saturā bagātais **Augstākās tiesas muzejs**. Līdz nesēnai pagātnei tas bija vienīgais ar tieslietām saistītais muzejs Latvijā (pāris gadus atpakaļ savu muzeju izveidoja arī Rīgas apgabaltiesa), un tas

atrodas vēsturiskajā Tiesu pilī, kas uzcelta Latvijas Senātam 1938.gadā. Tas ir „dzīvais” muzejs, jo ne tikai vāc pagātnes liecības, bet arī uztur saikni gan ar bijušo Latvijas brīvvalsts laika senatoru tuviniekiem, gan tagadējās Augstākās tiesas pensionētajiem tiesnešiem, kā arī dokumentē šodienu, kas rit jau būs vēsture. Vadot ekskursijas muzejā, runājam ne tikai par vēsturi, bet arī par šodienas tiesu sistēmu, tiesībām un vērtībām. Pagājušajā gadā muzejā novadītas vairāk nekā 70 ekskursijas. No muzeja materiāliem veidojam tematiskas izstādes, ko izvietojam tiesas apmeklētājiem pieejamās vestibila telpās, muzeja materiāli izmantoti jau minētajā filmā, tiesību vēsturnieku publikācijās un studentu mācību darbos. Muzeja materiāli izrādās noderīgi arī Augstākās tiesas šodienas darbā – gan atrotot tajos kādu argumentu tiesas sprieduma motīvu daļai, gan kādu spēcīgu punktu šodienas diskusijām par tiesu neatkarību un autoritāti.

SIMTGADES PRAKTISKIE IEGUVUMI

Filma, pasākumi Latvijas novados un tiesas muzejs bija tikai daži no Latvijas Senāta simtgades gada akcentiem.

Simtgades praktiski paliekošo vērtību sarakstā varētu minēt ne tikai Augstākās tiesas iestādītos trīs **ozolus** dažādos Latvijas novados, kas pēc simts gadiem atgādinās par to stādītājiem, bet arī divas **grāmatas**, ko izdeva Augstākā tiesa. Viena ir par Latvijas Senāta spriedumu izmantošanu šodienas Augstākās tiesas spriedumos – ar piemēriem un tagadējo tiesnešu komentāriem. Otra grāmata ir „Senatoru atziņas”, kurā apkopoti senatoru domu citāti, kas izteikti nevis spriedumos, bet viņu grāmatās, publikācijās, vēstulēs, referātos.

Praktiski paliekoša vērtība ir arī **arhīvu atdzīvināšana**. Pēc Augstākās tiesas ierosinājuma Valsts vēstures arhīvs digitalizējis un darījis publiski pieejamus vairākus simtus Latvijas Senāta 1918.–1940.gada spriedumu, kā arī Senāta Apvienotās sapulces rīcības sēžu žurnālus, kas ir Senāta organizatoriskā un tiesībpolitikas darba liecības. Augstākās tiesas darbinieki arhīvā atlasīja

un sistematizēja šos dokumentus. Padomju okupācijas laikā Senāta materiāliem arhīvos pieeja bija slēgta, visa literatūra, kas ar to laiku saistīta, bija aizliegto grāmatu sarakstos. Tādēļ šo liecību atgūšana, iepazīšana un izmantošana mums ir tik svarīga.

SIMTGADES STARPTAUTISKIE IEGUVUMI

Latvijas simtgades starptautiskais mērķis bija atgādināt pasaulei, ka 1918.gadā dibinātā Latvijas valsts Eiropas kartē bija suverēna, demokrātiska Rietumu kultūras valsts, un tāda Latvijas valsts tika atjaunota arī 1990.gadā. Arī Augstākā tiesa Senāta simtgades starptautiskajā dimensijā lika šo vēstījumu.

Pirmām kārtām akcentējām **Baltijas valstu vienotības** ideju, kas tiesu sadarbībā vienmēr bijusi spēcīga. Baltijas valstu Augstāko tiesu ikgadējā tikšanās simtgades gadā notika Latvijā. Tās ietvaros organizējām konferenci „Tiesu sistēmu attīstības simtgades ceļš Baltijas valstīs”. Simbolisks bija triju Baltijas valstu Augstāko tiesu priekšsēdētāju dāvinājums Latvijas Nacionālās bibliotēkas Tautas grāmatu plauktam, kurā ievērojamākie Latvijas cilvēki un viesi simtgadē dāvināja īpaši nozīmīgas grāmatas ar ierakstu. Igaunijas Augstākās tiesas priekšsēdētājs Prits Pikamē dāvināja Igaunijas starpkaru laika (1918–1940) tiesnešu biogrāfisko vārdnīcu. Lietuvas Augstākās tiesas priekšsēdētāja Rimvidus Norkus dāvāna bija Lietuvas statūts – Lietuvas lielkņazistes 1529.gada tiesību krājums. Latvijas Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs Tautas grāmatu plauktā atstāja Augstākās tiesas plēnuma 1990.–1995.gada lēmumu krājumu, kas ir liecība par Augstākās tiesas devumu Latvijas valsts atjaunošanā un tiesiskuma stiprināšanā.

Arī **Latvijas tiesnešu ikgadējā konference** pagājušajā gadā bija veltīta Latvijas tiesu sistēmas simtgadei un perspektīvai. Uz šo konferenci Augstākā tiesa aicināja kolēģus no to valstu Augstākajām tiesām, kas arī svinēja savu simtgadi. Pārsteidzoši dažādus akcentus savās uzrunās uzsvēra Somijas, Polijas, Igaunijas un Lietuvas Augstāko tiesu pārstāvji, bet vienojošā doma bija par tiesneša kā personības lomu visos vēstures griežos un arī nākotnē. Izmantojot mobilās tehnoloģijas, konferencē visi klātesošie varēja uzrakstīt novēlējumu Latvijas tiesu sistēmai otrajā gadu simtā. Trīs pamatlietas, ko tiesneši sev vēlēja, bija: Neatkarību! Drosmi! Izturību!

SIMTGADES VĒRTĪBU AKCENTI

Stāstos par Senātu un senatoriem īpaši akcentējām trīs vērtības, kas šodien ir ne mazāk aktuālas kā pirms 100 gadiem.

Neatkarība. Tiesas neatkarība un tiesneša kā personības neatkarība. Senāta Apvienotā sapulce lēma, ka senatora amats nav savienojams ar politiku un citu nodarbošanos. Senāta priekšsēdētājs Valters atteicās gan no aicinājuma kļūt par tieslietu ministru, gan kandidēt Valsts prezidenta vēlēšanās. Senāts izturēja neatkarības pārbaudi arī tad, kad 1934.gadā Latvijā notika autoritārais apvērsums.

Patriotisms. Senatori kā savu pilsonisko pienākumu pret valsti uzskatīja taisnīguma nodrošināšanu. Viņi palika uzticīgi Latvijas valstij arī pēc valsts neatkarības zaudēšanas. Neviens no viņiem nesadarbojās ar padomju režīmu. Trimdā izglābušies senatori uzturēja dzīvu Latvijas valstiskuma ideju līdz pat savai aiziešanai aizsaulē.

Inteliģence. Senatori uzskatīja, ka tiesnesim jābūt kultūras cilvēkam, kas pārzina ne tikai tiesības, bet arī pasaules kultūru, filozofiju, literatūru. Viņi bija spēcīgas un spilgtas, sabiedrībā cienītas personības.

Lai runātu par vērtībām ne tikai vēsturiskā, bet arī šodienas skatījumā, simtgades gadā Augstākajā tiesā organizējām sarunu pēcpusdienas par Latvijas valstiskumu. Tas bija iekšējs pasākums tiesnešiem un darbiniekiem, kurā kopā ar dažādu jomu ekspertiem diskutējām par jautājumiem, kuriem bijusi izšķiroša nozīme Latvijas valsts pastāvēšanā. Mūsu sarunu viesi bija, piemēram, vēsturnieks, mākslas zinātnieks, sociālās atmiņas pētnieks, aktieris.

KO SENĀTA SIMTGADE DEVA AUGSTĀKAJAI TIESAI?

Iespējams, tieši tiesnesim un tiesu sistēmai būtisku vērtību akcentēšana ir lielākais Senāta simtgades ieguvums. Šis ieguvums nosacīti ir gan iekšējs, gan ārējs.

Kā iekšējais ieguvums varētu būt tas, ka, pirmkārt, stiprinājusies tiesnešu un darbinieku pašapziņa, lepnums par savu amatu un tiesu, kurā strādā; otrkārt, paplašinājies redzesloks, jauna informācija un citāds skatījums uz ierastām lietām; treškārt, kopīgi pasākumi vienojuši tiesas kolektīvu.

Neesam veikuši socioloģiskas aptaujas vai pētījumus, bet mums ir cerība un pārliecība, ka Senāta simtgade devusi arī pozitīvu piensumu Augstākās tiesas autoritātes stiprināšanā sabiedrībā.

Autoritāti nevar iegūt ar likumiem vai rikojumiem. Autoritāti dod vērtību izpratne un rīcības, kas balstītas šajās vērtībās. Senāta simtgade deva iespēju Augstākajai tiesai runāt ar sabiedrību par tiesas un tiesnešu vērtībām, rādīt to nozīmi valsts un katra cilvēka dzīvē. Caur vēsturisko pieredzi to darīt ir pat iedarbīgāk un pārliecinošāk.

Simtgades pasākumi deva iespēju arī tiesnešu tiešajam kontaktam ar cilvēkiem. Runāt par tiesu ārpus tiesas zāles un bez mediju starpniecības. Kā ar humoru sacīja pašvaldības vadītājs, ar kuru kopā organizējām senatoru piemiņas pasākumu: mēs redzējām, ka tiesneši ir normāli cilvēki. Katrs viens cilvēks, kam būs bijusi šāda pozitīva saskarsme, varbūt dos papildu plusiņu aptaujās par sabiedrības uzticēšanos tiesu sistēmai.

Šī bija arī mūsu iespēja sabiedrības tiesiskajai izglītošanai. Stāstīt, ka tiesa ir viens no atzariem valsts varas sistēmā, kam jābūt līdzsvarā ar citām varām un neatkarīgai no tām. Runāt par tiesiskumu kā sabiedrības kultūru. Galu galā – izskaidrot tādus nejuristam nesaprotamus vārdus kā Senāts, kasācija, judikatūra.

NOBEIGUMS

Ceram, ka ar šo stāstu par Latvijas Senāta simtgadi ir izdevies pierādīt priekšlasījuma nosaukumā likto apgalvojumu, ka vēsture var būt labs instruments tiesas komunikācijā un autoritātes stiprināšanā.

Bet ko darīsim tagad, kad pirmā simtgade nosvinēta, bet otro piedzīvos vien nākamās paaudzes? Veidosim savu vēsturi. Tādu, lai tiem, kas Augstākajā tiesā strādās pēc nākamajiem 100 gadiem, būtu lepnums par saviem priekštečiem.

TIESA. TAISNĪGUMS. TIESNEŠA MUGURKAULS

Augstākās tiesas diskusija Tiesiskuma teltī sarunu festivālā LAMPA 2019.gada 28.jūnijā

Sarunu festivālā LAMPA Augstākā tiesa aicināja runāt par trīs pamatlietām – tiesu, taisnīgumu un tiesneša mugurkaulu. Kas ir tiesa? Soda spriedēja vai konfliktu risinātāja? Likumu tulkotāja vai taisnības nodibinātāja? Kā tiesnesim saglabāt stipru mugurkaulu un drosmi būt neatkarīgam? Vai sabiedrības uzticēšanās reitingi ir vienīgā mērķa tiesu darbam?

Diskusiju vada:

Edvins DANOVSĀIS, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Valststiesību zinātņu katedras docents

Diskusijā piedalās:

Ivars BIČKOVIČS, Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Veronika KRŪMIŅA, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja

Aigars STRUPIŠS, Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšsēdētājs

Gunta ANDŽĀNE, ārste psihoterapeite, Latvijas Ārstu psihoterapeitu asociācijas prezidente, Latvijas Ārstu biedrības Ētikas komisijas priekšsēdētāja vietniece

Artis EGLĪTIS, Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas mācītājs Rubenē un Strenčos, Starptautiskā Pastorālās vadības institūta attīstības vadītājs Eiropā.

Tiesiskuma teltis
Sarunu festivāls LAMPA
28.–29. jūnijs, Cēsis

IZMĒRI TIESISKUMA KONCENTRĀCIJAI

Par diskusijas darba kārtību. Vispirms būs ievadrūna, ko sniegs Egliša kungs. Tad diskusija par dažādiem tiesneša darbības neatkarības aspektiem. Pēc šīs diskusijas arī auditorijai būs iespēja uzdot jautājumus. Pēc tam paredzēta auditorijas iesaiste tiesas spriešanā. Šī diskusija lielā mērā ir paredzēta tam, lai sabiedrībai skaidrotu tos nopietnos izaicinājumus, ar kuriem ik dienas nākas saskarties tiesnešiem tieši tiesas neatkarības aspektā. Pieļauju, ka auditorijā liela daļa ir esošie vai topošie juristi, viņiem diskusijas otrā daļa varētu būt kā patīkams, izklaidējošs pasākums, bet pārējiem tas varētu būt nopietns intelektuāls darbs.

Edvins Danovskis: Augstākā tiesa šo diskusiju ir pieteikusi, lai, vispirms, informētu sabiedrību par to, ka tiesnešiem ir taisns mugurkauls, un par pasākumiem, kas šo tiesnešu mugurkaula stiprināšanas nolūkā tiek veikti. Arī par zināmiem izaicinājumiem tiesnešu mugurkaula stiprināšanā, par drosmi, ar kuru nākas saskarties daudzās profesijās, bet tiesneša profesijā drosmē ir viens no svarīgākajiem aspektiem.

Augstākās tiesas diskusijas dalībnieki: no kreisās Edvins Danovskis, Artis Eglītis, Gunta Andžāne, Ivars Bičkovičs, Aigars Strupišs, Veronika Krūmiņa

IEVADS

Edvīns Danovskis: Pirmais jautājums, ko mums varētu vaicāt – kāpēc šeit ir mācītājs? Mācītāji, kā zināms, labi pārzina Veco derību, un par tiesām un taisnības spriešanu ir rakstīti jau Vecajā derībā. Tad nu par šiem jautājumiem Eglīša kungs varētu izteikties un nolikt to taisno ceļu, pa kuru mums ir jāiet šajā diskusijas gaitā. Lūdzu, Eglīša kungs!

Artis Eglītis: Paldies! Esiet visi sveicināti! Esmu ļoti pagodināts, un, atsaucoties uz Augstākās tiesas aicinājumu iesākt šo diskusiju, tiešām lūgums bija, ka es varētu ievirzīt mūs „derību gultnē”. Ir interesanti, ka abas Derības, to izcelsmi, to vārdu izcelsmi varētu arī šodien modernā valodā tulkot kā „līgums”. Vārdu „derība” mēs salīdzinoši ilgi latviski lietojām, kā „kalps ir derēts”, no tā mums ir šī vārda izcelsme. Tātad Bībelē faktiski ir „vecāis līgums” vai „vecā vienošanās” starp Dievu un cilvēkiem un „jaunā vienošanās”. Divas vienošanās. Juridiska vienošanās vide ir jau no pašām pirmajām Bībeles lappusēm, jo, kā teologi saka, cilvēces vēsture ir ka cilvēks krita grēkā, bet patiesībā tas bija notikums, kad cilvēki izlēma paši noskaidrot, kas viņiem der un kas nē, kas ir labs un kas ir ļauns. Tad pasaulē sākās jukas, kur mēs tagad spriežam tiesu. Bībelē, Vecajā derībā, ir Soģu grāmata, varētu teikt, tiesnešu grāmata. Daži piemēri. Proti, baznīcas liturģiskajā gadā pirms Lieldienām viena svētdiena ir Tiesas svētdiena, ko raksturo ideja „Tiesā mani, Kungs! Izšķir manu tiesu pret nesvētiem ļaudīm!”. Bet īpaši es vēlējos runāt par ķēniņu Salamanu. Ķēniņš Salamans ir pazīstams arī pasaules vēsturē kā viens no nozīmīgākajiem valstsvīriem pirms 3000 gadiem. Pēc sava tēva Dāvida nāves viņš nonāca pie varas Izraēla valstī, un viņa pirmā lūgšana, viņa saruna Vecajā derībā naktī sapnī ar Dievu bija tāda – Dievs viņam parādījās un jautāja: „Ko tu vēlies, Salaman, lai es tev dodu?”. Un viņa atbilde sapnī bija: „Tu mani esi iecēlis par ķēniņu mana tēva Dāvida vietā. Es esmu jauns zēns, un es nezinu, kā iziet un kā ienākt. Es atrodos tautas vidū, kādu Tu pats esi izraudzījis, kas ir liela tauta, ko nevar aprēķināt, izskaitīt lielā vairuma dēļ. Tādēļ dod man gaišu sirdsprātu, ka es varu būt tiesnesis pār šo tautu un varu izšķirt labu no ļauna, jo kā lai citādi var šo tautu pārvaldīt.”

Es teiktu, ka tas ir jūsu – tiesnešu – atbildībā, kā jautājums, kā lūgšana – jums ir šī izšķiršana. Interesanti, ka tad, kad Salamans pamostas, viņš arī saņem apsolījumu, ka viņš tiešām būs vislabākais tiesnesis visos laikos, visgudrākais – neviens gudrāks par viņu pasaulē nebūs. Mēs viņu arī dēvējam par gudro Salamanu. Un pirmais notikums, pirmā rīcība, kas viņam kā ķēniņam jā dara, bija jāspriež tiesa. Es par šo tiesu arī mazliet pastāstīšu. Proti, pie ķēniņa atnāca maukas (tāds vārds tiek lietots Bībeles jaunajā tulkojumā) un nostājās viņa priekšā. Tātad mēs varam spriest, ka ir runa par tādiem sabiedrības slāņiem, kur, no sabiedrības viedokļa, notiek daudz nepatīkamas lietas. Viņas abas dzīvoja vienā mājā, un abas ar trīs dienu atšķirību bija dzemdējušas bērnus. Vairbūt vienā istabā arī gulējušas. Viena no sievietēm naktī uzgūlās virsū savam bērnam un viņu nospieda. Un samainīja bērnus. Tiesas spriešana bija par to, kurai sievietei ir dzīvais bērns. Redziet, tajā laikā nevarēja veikt DNS analīzes, un viena teica: „Šis ir mans!”, un otra teica: „Šis ir mans!”. Tad Salamans savā gudrībā teica tā: „Nesiet šurp zobenu un cērtiet viņu uz pusēm, un dodiet vienai pusi un otrai pusi, jo abas saka: tas ir mans.” Viena uzreiz sacīja: „Ja nav man, tad cērtiet

uz pusēm!” Otra teica: „Nē, tad lai tas paliek pie tās otras!” Tajā brīdī ierunājās mātes sirdsapziņa, un Salamans varēja pateikt, kura ir istā māte, kura savam bērnam novēlēja dzīvību. Tā šī tiesa bija izšķirta. Stāsts noslēdzas ar vārdiem: „Visa tauta dzirdēja tiesas spriedumu, kādu ķēniņš bija spriedis, un tie bijās, jo ievēroja, ka viņam piemīt Dieva gudrība tiesu spriest”.

Manuprāt, līdz šodienai ir atnācis lielais jautājums – kā jūs varat iemantot šo spēju – Dieva gudrību tiesu spriest? Tiesneši pirms kāda nozīmīga sprieduma rakstīšanas var lasīt arī Veco derību.

Savas ievada uzrunas noslēgumā es gribētu sacīt, ka luterāņu mācītājiem ar tiesnešiem ir kaut kas kopīgs. Proti, 1811.gadā Fridrihs Vilhelms III, Prūsijas valsts galva, pavēlēja tiesnešiem, luterāņu mācītājiem un jūdu rabīniem, kā amatpersonām, kuras pārstāv valsts varu, valkāt talārus. Jūs tos valkājat, mēs arī valkājam.

TIESNEŠA DROSME

Edvīns Danovskis: Bībelē mūs mierina apziņa, ja kādreiz kaut kam saiet kaut kas šķērsām tiesas spriešanā, arī ja Augstākajā tiesā kādreiz kāds nolēmums ne tāds, tad cerība vēl pastāv lietas dalībniekiem par pastaro tiesu un dabisko taisnīgumu. Bičkoviča kungs, Jums nākamajam vārds kā šīs diskusijas rīkotājsitūcijas pārstāvim. Augstākajai tiesai un tiesnešiem ar likumu ir uzlikts īpašs slogs, ja tā varētu teikt, – būt neatkarīgiem. Šī neatkarības nodrošināšana sastāv no vairākiem komponentiem. Katrs no tiem ir vienlīdz svarīgi. Kā Augstākā tiesa nodrošina un veicina neatkarību tiesas spriešanā?

Ivars Bičkovičs: Man ir liels gandarījums, ka diskusijas klausītāju ir tik daudz, lai arī pieteiktā tēma varbūt ir ne pārāk aizraujoša un izklaidejoša, bet katrā ziņā tas liecina, ka jautājumi par drosmi būt godīgam tiesnesim, par tiesiskumu un neatkarību ir gana svarīgi ikvienam Latvijas cilvēkam. Augstākā tiesa pieteica savu dalību šajā pasākumā, kura virstēma ir drosmē. Pirmā asociācija varbūt ir zināms samulsums vai neizpratne, kāda saistība būtu tiesas spriešanai ar drosmi. Bet saistība ir visciešākā un vistiešākā veidā. Tikai mums varbūt ir pierastāk biežāk runāt par neatkarību. Mēs runājam par vajadzību pēc tiesas neatkarības, un tas visbiežāk mūsu izpratnē nozīmē izslēgt jebkādu ietekmi no malas, tajā skaitā no divām pārējām varām – no izpildvaras un no likumdevēja, nodrošināt gan fizisku drošību, gan sociālās un materiālās tiesības, tādā veidā veicinot šo neatkarību. Bet drosmē, manā uztverē, faktiski ir tā pati neatkarība, tikai no otras puses, proti, no pašu tiesnešu puses. Ja neatkarību mēs varētu prasīt vai lūgt no malas, tad būt drosmīgiem mēs varam vien aicināt, un esam atbildīgi paši par sevi – būt drosmīgiem.

Ko nozīmē būt drosmīgiem? To ir grūti definēt vienā teikumā un to nevar izrunāt vienā vai pāris stundās. Vispirms es teiktu, ka drosmē ir būt izlēmīgam, respektīvi, pieņemt atbildīgu lēmumu. Pieņemu, ka ne katrs var pietiekami īsā laikā pieņemt sev izšķirīgu lēmumu. Tam nav jābūt juridiskam kāzusam, es runāju vispārīgi, arī par sadzīvīskām lietām, par savu karjeru, par dzīvi un ģimeni. Būt izlēmīgam, manuprāt, ir drosmē, kas vairumam, iespējams, piemīt. Bet dažiem ir arī zināmas problēmas izšķirties par savu tālāko rīcību. Drosmē – tas ir arī būt neatkarīgam. Pastāvēt par savu viedokli, neļauties ietekmēt dažādi ietekmei – vai tās būtu bailes no aplamas rīcības,

vai bailes vai bažas par savu tālāko karjeru. Drosme – tas nozīmē arī atteikties no kādiem labumiem, kas varbūt ir prettiesiski, atteikties no dažādiem kārdinājumiem, ko varētu no malas raidīt, kas būtu korupcija, neietekmēties no draugu būšanas vai telefona zvaniem, vai priekšnieka vēlmes – arī tadā nozīmē tā ir drosme. Drosme tiesnesim ir arī paust un pastāvēt par savu viedokli. Juristi zina, ko nozīmē „judikatūra”, vispārpieņemta tiesu prakse, vienveidīga lietu izlemšana. Bet mēs arī zinām, ka tiesības nav kaut kas iekalts sienā uz mūžīgiem laikiem. Viss attīstās, un šo attīstību veicina un nodrošina katra tiesneša domas lidojums, uzdrīkstēšanās. Pamatota uzdrīkstēšanās būt atšķirīgam no kaut kā iepriekš pieņemta un neļauties rutīnai vai vieglākajam ceļam – visi tā dara, es arī tā darišu. Taisnīga tiesa, taisnīgas tiesas spriešana ietver arī nepieciešamību un atbildību tiesnesim būt drosmīgam savos lēmumos.

Edvīns Danovskis: Bičkoviča kungs minēja par drosmi, kas ir nepieciešama tiesas spriešanā, un viens no drosmes aspektiem acīmredzot ir tiesnesim spriest tiesu, nedomājot, ko par viņa spriedumu teiks žurnālisti vai sabiedrība. Tiesnesim ir jābūt ar savu pārliecību, kas, bez šaubām, sakņojas likumā un lietas apstākļu juridiskā vērtējumā. Mēs esam dzirdējuši visnotaļ atzinīgus vārdus no vairākām Eiropas organizācijām par to, ka Latvijā institucionāli tiesu vara ir pietiekami labi pasargāta. Mums ir Tieslietu padome, kura lemj daudz būtiskus jautājumus, kas ir saistīti ar tiesas spriešanu, tiesu institucionālo attīstību. Bet laiku pa laikam gadās zināmas konfrontācijas tiesai ar medijiem. Viena lieta, kas nāk prātā, bija par Satversmes tiesas spriedumu saistībā ar valsts pārvaldē strādājošo algu publiskošanu. Viens otrs žurnālists izturējās pat agresīvi un tā to arī atspoguļoja. Tiesu nolēmumi tiek nepareizi traktēti un pārāk vienkāršoti atreferēti, neiedziļinoties lietas būtiskos apstākļos. Vai departamentu priekšsēdētājiem ir padomā vēl kādi piemēri, kad lieta nav atspoguļota īsti tā, kā to vajadzēja atspoguļot?

Veronika Krūmiņa: Pirms atbildēt par drosmi un sadarbību ar medijiem, es vēlētos padalīties par to, kā tiesneši spriež tiesu. Tiesnesim ir lieta, proti, dzīves gadījums, kurš ir jāatrisina. Nekas cits, kas tiek teikts vai rakstīts par šo konkrēto gadījumu, mums neeksistē. Tiesneši parasti norobežojas no „šūmēšanās”, kas notiek ap konkrēto gadījumu, proti, saglabā savu iekšējo neatkarību. Tāpat mēs norobežojamies no emocijām, kas dažkārt rodas, redzot kārtējo konkrēta pieteicēja sūdzību. Tiesnešiem ir kāzuss, kurš ir jārisina. Emocijas tiek noliktas malā.

Augstākā tiesa ir atvērta sadarbībai gan ar medijiem, gan tieši ar sabiedrību. Regulāri tiek organizētas skolēniem tiesību stundas, tikšanās gan ar tiesību zinību studentiem, komunikācijas zinību studentiem un citu programmu studentiem, kuri vēlas iegūt informāciju par tiesu darbu. Parasti šajās tikšanās reizēs tiek stāstīts ne tikai par tiesu darbu, bet arī par to, kas ir valsts pārvalde, kāda ir mūsu kā sabiedrības loma valsts pārvaldīšanā. Žurnālists bez šīm pamatzināšanām – kā strādā tiesa, kā tiesa nonāk pie konkrēta sprieduma – vispār nevarētu rakstīt par tieslietām. Vismaz no tās pieredzes, kas ir man, redzu, ka žurnālistiem šīs zināšanas nav pietiekamā līmenī. Ik pa laikam žurnālisti saskata kaut kādu intrīgu, kuru var pasniegt sabiedrībai kā būtisku, bet tajā pašā laikā tiek palaista garām pati lietas būtība un jautājums, par ko tiesa ir spriedusi. No administratīvo tiesu puses spilgtākie laiki ir bijuši divi

piemēri. Lieta par māju-kuģi, par kuru medijos un sociālajos tīklos varēja lasīt absurdu, ka tiesa kuģi ir pasludinājusi par māju. Taču informācija par šajā lietā risināto jautājumu tika atspoguļota nekorekti. Tiesa nekad nebija atzinusi, ka minētā būve ir kuģis. Otrs piemērs saistīts ar policijas darbinieku filmēšanu. Atkal medijos parādījās virsraksti, ka, lūk, tiesa neļauj filmēt policijas darbiniekus, lai gan lietas būtība vispār nebija par filmēšanu, bet par uzfilmētā materiāla publicēšanu internetā. Domāju, ka mums – Augstākajai tiesai – un varbūt arī augstskolām, kas māca komunikācijas studentus, būtu jāsadarbojas, un studentiem būtu jānāca ne tikai mediju tiesības, ne tikai informācijas pieejamības tiesības, bet pamatelementus – kā tiek spriesta tiesa, kāpēc tieši tā tiesa spriež, kā vispār strādā valsts pārvalde. No tiesu skatu punkta skatoties, dažkārt tas izpaliek.

Ivars Bičkovičs: Drosme neietekmēties no ārējās ietekmes, šajā gadījumā – no medijiem – ir ļoti būtiska lieta, un, šķiet, kopš tiesas eksistē demokrātiskā veidolā, vienmēr ir domāts par šo jautājumu. Latvijā nav zvērīnāto tiesu, bet, piemēram, ASV tiesās ir zvērīnātie, kuriem nav bijusi nekāda iepriekšēja saskarsme ar izskatāmo lietu. Vēl vairāk – uz lietas izskatīšanas brīdi šiem zvērīnātajiem tiek liegta komunikācija vai saskarsme ar ārpusauli, lai ietekme no ārpusaules tiktu samazināta līdz minimumam. Diemžēl, ja runājam par Latvijas situāciju Eiropas Savienības kontekstā, tad pēdējo gadu Eiropas mēroga aptaujas rāda, ka Latvijas tiesnešu pašvērtējums savai neatkarībai ir diezgan zems, it īpaši tas ir zems sadaļā par komunikāciju un saskarsmi ar medijiem. Lielā mērā mediji tiek uzskatīti, ja tā var teikt, par vaininiekiem tiesnešu sajūtā, ka viņi nav pietiekami neatkarīgi. Proti, šie viedokļi no malas jau iepriekš veido priekšstatu par tās vai citas lietas pareizo risinājumu vai vajadzīgo sodu. Ja šīs situācijas salīdzinātu ar kādu sporta spēli, faktiski tiesnesim svilpe būtu jālieto, ieklausoties, kurā pusē skaļākas ovācijas vai lielāks līdzjutēju pulciņš. Tas ir absolūti nepieļaujami, pat likums liedz jebkādā veidā tiši vai netiši ietekmēt tiesas spriešanu. Manuprāt, visai nekorekts ir uzstādījums, ka tiesas ir priekš sabiedrības, nevis sabiedrība priekš tiesām. Protams, tiesas ir priekš sabiedrības, taču ne tāpēc, lai spriestu tiesu tā, kā grib cilvēks no malas, bet gan tāpēc, lai nodrošinātu vienu no pamattiesībām, proti, ikvienam individam, kurš šodien varbūt ir tikai līdzjutējs un skatītājs, bet rīt var nokļūt tiesā ar savu aizskarto interesi, būtu pārliecība, ka viņa lietu, ja tāda būs, skatīs absolūti neietekmējams, drosmīgs, patstāvīgs un objektīvs tiesnesis.

Edvīns Danovskis: Paldies Bičkoviča kungam! Ir saprotams, kādēļ tiesu darbs bieži tiek atspoguļots medijos, jo ir intrīga, kāds būs rezultāts, jo sevišķi lietās, kas ir guvušas lielāku sabiedrības ievēribu. Ja administratīvajās lietās dalībnieki ir valsts un privātpersona, un pēc tam valsts parasti nekādus „netirus” paņēmienus neizmanto, tad civilīetās gan viens no lietas dalībniekiem paliks parasti izteikti neapmierināts ar nolēmumu. Vai Civillietu departaments saskaras ar lielākām grūtībām vai centieniem kaut kādā veidā no malas jaukties tiesas darbā?

Aigars Strupiņš: Vispirms gribu teikt attiecībā uz ievadrunu par Zālamanu, ka mūsdienu tiesnesim ir jāstāpjas ar krietni nopietnākiem izaicinājumiem nekā Zālamanam, jo Zālamana laikā nepastāvēja cilvēktiesības.

Ja mūsdienu tiesnesis tiesu spriestu ar Zālamana metodi, kā tika aprakstīts, tad visdrīzāk viņu atlaistu no amata. Un iespējams, ka vismaz viena no tām vieglas uzvedības sievietēm celtu pret viņu prasību par morālo kaitējumu. Varbūt pat abas. Mūsdienu tiesnesis ir diezgan tāda šaurumā, varētu teikt, starp diviem dzirnakmeņiem. Taču tas ir saprotami, tas ir normāli, un par to nav ko sūdzēties. Mūsdienu sabiedrība atšķiras no tā laika sabiedrības, un tas ir normāli. Bet izaicinājumi, protams, paliek tie paši. Pats svarīgākais ir atrast to taisnību – kurai no pusēm varētu būt taisnība. Tas tiešām reizēm ir izaicinājums, jo tas, kas parādās presē, visbiežāk ir tas, ko publika lasa, redz televīzijā un lasa internetā, un arī pēc komentāriem to var redzēt. Publika sastopas ar vienpusēju informāciju. Bet tiesnesim ir svarīgi uzklaut abas puses, un nedod Dievs, ja tiesnesim ir slēdziens, pirms viņš ir uzklauts abas puses – tas jau vairs nav īsti normāli. Reizēm tiešām gadās tā, ka izlasi prasības pieteikumu un taisnība šķiet par visiem 100%, savādāk nemaz būt nevar. Bet izlasi otras puses paskaidrojumus uz šo prasības pieteikumu – un arī pilnīga taisnība. Tad rodas jautājums – vai abiem diviem taisnība? Nevar būt, jo tiesā vinnē viens. Te arī slēpjas tiesas nianse, ka, pilnīgi pareizi, vismaz 50% tiesas klientu aiziet neapmierināti, jo viena puse zaudē. Šī neapmierinātības sajūta veido sabiedrības attieksmi, jo cilvēks ir tāda īpatnēja būtne. Kamēr viņam ir labi, neko nedara. Tie, kas ir vinnējuši tiesu un ir apmierināti, neraksta rakstus preseī par to, cik laba tiesa, jo tas ir normāli, viņi to pieņem kā pašsaprotamu, normālu dzīvi. Sūdzas tie, kas ir neapmierināti. Te rodas disproporcija, tāda ilūzija, ka kaut kas nav īsti kārtībā. Bet problēmas ir visiem. Tas, protams, ir dažādas, bet nevajag pašauties uz to, ko izlasa, neuzklausat otru viedokli. Piemēram, pirms apmēram gada bija viena skaļa lieta presē atspoguļota – sieviete apkrāpta, izkrāpta mājā, viņu liek ārā no mājās, viņa ne pie kā nav vainīga, ir viltots viņas paraksts uz pilnvaras, ar kuras palīdzību tā māja tika izkrāpta. Presē tika atspoguļots tikai šis aspekts, tātad, viņas versija. Taču no lietas materiāliem izrietēja, ka faktiski tika veiktas vairākas ekspertīzes, kas apstiprināja, ka tas ir viņas paraksts. Otrās puses versiju prese neatspoguļoja, un sabiedrībai palika iespaids, ka nabaga cilvēks tiek izlikts no mājās, turklāt viņa ne pie kā nav vainīga.

Redziet, tiesai arī ar patiesības noskaidrošanu dažkārt var būt diezgan problemātiski, it īpaši civilīetās, kur ir sacikstes princips. Man bija raksts „Jurista Vārdā” par pierādīšanas problēmu. Varbūt isumā izstāstīšu, lai saprastu, ar ko tiesnesim jāskaras un ar ko atšķiras juridiskā patiesība no objektīvās patiesības. Piemēram, Jānis aizdod Pēterim simts naudiņas – ieskaita viņa bankas kontā. Pēc kāda laika Jānis nāk uz tiesu, saka: „Pēteris man neatdod parādu.” Pēteris saka: „Es tev skaidrā naudā atdevu.” Un kur pierādījumi? Pierādījumu nav. Bez lieciniekiem vienkārši atdeva rokās. Lieta nonāk tiesā. Kas ir tiesneša priekšā? Tiesneša priekšā ir bankas pārskaitījums, kas ir pierādījums. No otras puses – nekādu pierādījumu nav, ir tikai tas, ko Pēteris saka, ka dod goda vārdu, ka ir samaksājis. Bet tiesā tas neder, tiesai vajag pierādījumu, bet puses paskaidrojums nav pierādījums, jo puse ir ieinteresētā persona. Tiesnesis nav gaišrēģis, viņš nevar ielīst prātā un pateikt, kurš no abiem melo, varbūt nauda ir atdota, varbūt nav atdota. Šādā situācijā tiesnesim nav citas izejas, kā piemērot Civillikuma pantu, kurš nosaka, ka samaksa jāpierāda tam, kurš to ir veicis. Ja atbildētājs Pēteris nevar pierādīt, ka viņš ir naudu atdevis atpakaļ, viņš zaudē, lai gan patiesībā varbūt pastāv 50:50, ka viņš

ir atdevis, jo melo no viņiem tikai viens. Bet bez skaidriem pierādījumiem lietā to nevar pateikt, un uzvar juridiskā taisnība, kura faktiskajai taisnībai var atbilst tikai 50:50.

Edvins Danovskis: Paldies Strupiša kungam. Egliša kungam ir replika par Zālamānu.

Artis Eglītis: Jā, Salamanam (mēs vārdu „Salamans” lietojam no vārda „šalom”, kas ir miers, miera cilvēks) nebija jābaidās no preses, bet viņš dzīvoja vidē, kur nonākšana nepareizā uzskatu kopumā varēja vienkārši beigties ar fizisku iznīcināšanu. Tajā laikā daudzas lietas bija dzīvības un nāves jautājums. Bet gribu teikt, ka viņa lēmums vēsta faktiski tieši par to, ko jūs runājat – viņš izaicināja abas sievietes atvērt vaļā savu sirdsapziņu, kā rezultātā tad arī bija redzams rezultāts. Tas, šķiet, ir visgrūtākais. Šī pieeja sakrīt ar piemēru par 100 aizdotajām monētām. Kā panākt, lai viens no viņiem tiek konfrontēts ar savu sirdsapziņu un pasaka, kā tad ir. Netīklās sievietes atklājās rīcības rezultātā.

Edvins Danovskis: Paldies Egliša kungam par šo repliku. Ir vēl viens aspekts, ko mēs īsi varam pieminēt un kas ir pieminēšanas vērts, jo ir ļoti saistīts ar tiesnešu drosmi. Ir svarīga drosmē nepiekrīst ilgi iedibinātai praksei. Tiesu praksē un jurisprudencē ir tāds termins, ko sauc par „judikatūru”. Tās ir tiesas labās, pareizās atziņas par likuma normu saturu. Tas ir ļoti svarīgs rīks, lai varētu saprast likumu un arī lai citi juristi zinātu, kāda tad ir Augstākās tiesas prakse, kā Augstākā tiesa tulko konkrēto likumu. Ir gadījumi, kad Augstākā tiesa savu praksi maina, tiesas mājaslapā, kur ir tiesu prakse, ir pie dažiem nolēmumiem rakstīts klāt „judikatūras maiņa”. Tā, protams, ir liela drosmē pateikt, ka, iespējams, iepriekš veiktais normas iztulkojums, kas varbūt gadiem tāds ir pastāvējis, kaut kādu iemeslu dēļ nav pilnīgs vai arī ir būtiski jauni apstākļi radušies, lai, ejot līdz laikam, arī likumu piemērotu pareizāk. Vai Jūs no Augstākās tiesas redzat, ka tiesnešiem ir bailes dažkārt spriest pareizāk, nekā tas ir darīts līdz šim.

Aigars Strupišs: Ir jāņem vērā, ka bieži vien sabiedrībā ir vērojama tāda, teiksim, ideālistiska vai naīva izpratne par tiesībām, ka viss ir uzrakstīts un viss ir perfekti skaidrs. Tiesības attīstās, un tas, ko agrāk tulkoja vienā veidā, mainās – attiecības veidojas, pieredze uzkrājas, problēmas ir redzamas arvien labāk un labāk – un vienā brīdī tā kritiskā robeža tiek pārkāpta. Jā, tas arī ir viens no drosmes izpausmes veidiem, ka tiesa pasaka: šodien šī norma ir piemērojama savādāk, nekā esam to darijuši līdz šim. Civillietu departamentā pēdējos gados tāda judikatūras maiņa ir notikusi kādos trijos četros diezgan būtiskos jautājumos. Bet uzsveru, tā ir normāla tiesību attīstības prakse. Tas nav Latvijas fenomens, tā notiek visur.

Edvins Danovskis: Bieži vien šī judikatūras maiņa rodas tieši Augstākajā tiesā. Vai tas nav arī zināms izaicinājums Augstākās tiesas tiesnešiem – nepiekrīst savu kolēģu iepriekšteiktajam?

Aigars Strupišs: Tas vienmēr ir izaicinājums, un jāsaprot, ka apspriedes tiesnešu starpā bieži ir ļoti karstas. It īpaši tajos jautājumos, kad ir paplašinātie sastāvi Civillietu departamentā, kur atsevišķos gadījumos pat līdz piecpadsmit tiesnešiem izsprīž vienu lietu. Diskusijas ir

tiesām karstas un reizēm emocionālas. Tā ir katra tiesneša drosme stāvēt par savu pozīciju, bet visu izšķir balsojuma rezultāts. Attiecībā uz to, vai tā ir drosme atkāpties no iepriekšējo kolēģu prakses, jā, ticiet man, nav viegli pateikt, ka tas, ko iepriekš darījām, bija nepareizi. Skatot lietas, tiesneši ņem vērā ļoti daudzus aspektus, kas varbūt tieši neparādās lietā, jo viena no Augstākās tiesas funkcijām ir arī skatīties mazliet uz nākotni, tā ir arī tiesībpolitiska funkcija – kā tas ietekmēs turpmāko tiesību sistēmas attīstību. Un reizēm drosme ir paskatīties, kā tas ietekmēs. Jo ir ļoti vienkārši izspriest vienu lietu, nolikt to plauktā un izlikties, ka viss ir beidzies. Nē. Tas ietekmēs tiesību sistēmu varbūt desmit divdesmit gadus uz priekšu.

JAUTĀJUMI

Edvīns Danovskis: Paldies par šo drosmes aspektu. Nākamais darba kārtības jautājums mums ir īsi jautājumi no auditorijas. Lūdzu, Šlitkes kungs!

Normunds Šlitke: Jautājums par judikatūru, judikatūras maiņu – tas vārds „judikatūra” likumā „Par tiesu varu” ir tas pats, kas, piemēram, Civilprocesa likumā? Kā pati tiesa var zināt, kas ir judikatūra?

Aigars Strupiņš: Es jūtu šī jautājuma zemtekstu, mēģināšu paskaidrot publikai, ko tas īsti nozīmē. Visdrīzāk tas nozīmē to, kāpēc Augstākās tiesas mājaslapā burts „J” pie dažiem nolēmumiem parādās, pie dažiem neparādās. Tas „J” it kā ir norāde uz „judikatūru”. Teikšu godīgi, mēs nezinām, kas ir judikatūra tādā 100% stabila izpratnē, bet burts „J” parādās pie tiem spriedumiem, par kuriem nav lielu domstarpību visa departamenta (nevis sastāva, bet visa departamenta) senatoru starpā, jo praktiski visus datubāzē ievietojamos spriedumus mēs apspriežam departamenta sapulcē. Ja ir domstarpības, ka nākotnē varētu būt attīstība uz vienu vai otru pusi, tad tas „J” burts neparādās. Ja domstarpību nav un vairākums viennozīmīgi pasaka, ka uz šo var paļauties arī turpmāk, ņemot vērā, ka, piemēram, atbalsta ¾ no senatoriem, tādā gadījumā tas „J” burts tiek pielikts kā indikators – tā ir tāda indikatīvā judikatūra, varētu teikt. Jo – kas tad īsti ir „judikatūra”? Definīcijas jūs atradīsiet desmitiem, bet manā izpratnē judikatūra ir tās atziņas, uz kurām var paļauties, ka tās tiks ievērotas arī turpmāk. Lūk, tā ir tā judikatūras jēga. Pārējām definīcijām, manuprāt, nav lielas nozīmes.

Edvīns Danovskis: Paldies. Ir ienākuši arī pieci jautājumi, bet laika ziņā var uzdot tikai vienu. Kāpēc salīdzinoši bieži tiek dzirdēti par gadījumiem, kur tiesas process tiek izstiepts neadekvātā garumā? Vai Augstākajai tiesai ir pilnvaras ietekmēt šādas situācijas, respektīvi – pieņemt stingrākus mērus un neļaut sevi vazāt aiz deguna?

Ivars Bičkovičs: Jautājumu par lietu izskatīšanas ilgumiem pirmās, otrās instances tiesās Augstākā tiesa nevar ietekmēt. Augstākā tiesa kā kasācijas instance darbojas savas kompetences robežās un nepārskata zemāko instanču tiesu nolēmumus pēc būtības. Vēl vairāk – jebkādi mēģinājumi, piemēram, likt rajona tiesai skatīt, pabeigt lietu, neskatoties uz kāda liecinieka neierašanos vai uz kāda procesa dalībnieka slimību, jebkurā gadījumā var draudēt ar to, tīri teorētiski, ka Augstākā tiesa būs liegusi pirmās instances tiesai vispusīgi izskatīt lietu, konstatēt lietas apstākļus, un pati

Augstākā tiesa pēc tam varēs norādīt – ziniet, jums vēl bija tas jānopratina, tas pierādījums bija jāpārbauda, bet jūs ņēmt un uz ātru roku izskatījāt. Ir citi instrumenti, ja, tīri teorētiski, runājam par kāda tiesneša nolaidību vai rīcību, kas ir pretrunā ar procesuālo likumdošanu, – tie ir disciplinārās atbildības instrumenti, kurus var iedarbināt gan konkrētās tiesas priekšsēdētājs, gan visu augstāku tiesu priekšsēdētāji. Bet no augšas noteikt termiņu, kad lieta jāpabeidz, tādu tiesību Augstākajai tiesai nav.

TAUTAS TIESA

Edvīns Danovskis: Nākamais dienaskārtības jautājums mums ir sadaļa „Kā nevajag spriest tiesu” jeb Tautas tiesa.

[Tiek izskaidrots telefona balsošanas mehānisms. Ņemam rokās telefonus un uz mirkli iejutīsimies tiesneša ādā. Mēs visi kopā pieņemsim nozīmīgus, atbildīgus lēmumus. Katra lēmuma ievadā tiesnesis izstāstīs īsi situāciju un aicinās balsot, un jūs spriedīsiet tiesu tieši tā, kā to darītu tiesneši.]

Aigars Strupiņš: Pirms sākam šo, man ir lūgums. Tā kā puse no jums ir juristi, es jūs lūgšu aizmirst, ka esat juristi, jo tā ir Tautas tiesa, nevis juristu tiesa.

Tātad, kāzuss ir šāds – irnieks divus gadus nemaksā iri, iere sakrājusies 4200 euro, namīpašnieks prasa tiesai piedzīt šo parādu un izlikt irnieku no dzīvokļa. Irnieks nenoliedz, saka, „jā, maksājis neesmu”, un likums ļauj gan izbeigt līgumu, gan izlikt irnieku šādā situācijā. Tātad jūsu balsojums par jautājumu – vai parādnieku izlikt no dzīvokļa un uzsākt parādu piedziņu, vai nē? Jā – izlikt un piedzīt, nē – neizlikt un nepiedzīt.

Apmēram skaidrs – 12% (nē) pret 88% (jā).

Nākamais piemērs – vienuļā māte, kuras aizgādībā ir divi nepilngadīgi bērni, viens no tiem – invalīds, divus gadus nemaksā iri. Pirms diviem gadiem sieviete zaudēja darbu, šobrīd iztiek no sociālā pabalsta un bērnu pabalsta. Namīpašnieks prasa piedzīt parādu 4200 euro apmērā, izbeigt ires līgumu un izlikt irnieku no dzīvesvietas. Irnieks nenoliedz, ka nav maksājis iri. Kāzuss 1:1, bet klāt nāk apstākļi, kuri detalizēti paskaidro, kādā situācijā ir šis parādnieks. Lūdzu, balsojiet!

Izlikt – 59 (jā), neizlikt – 41 (nē).

Kāds var būt komentārs no manas puses šeit – likuma priekšā visi ir vienādi – ja nemaksā, tad ir jāliet ārā. Protams, te ir viena nianse, ka šādā situācijā – izliekot ar mazgadīgiem bērniem – ir jāziņo sociālajiem dienestiem, bet tas nav šķērslis izlikšanai. Jāizliet ir jebkurā gadījumā, un parāds jāpiedzē. Likuma priekšā citu variantu šeit nav.

Edvīns Danovskis: Daktare Andžāne, sakiet, vai tā ir kaut kāda patoloģiska žēlsirdība vai kaut kas cits, kas ir parādījis tajā otrajā balsojumā?

Gunta Andžāne: Iesākumā vēlētos padalīties ar kādu atmiņu. Proti, mācoties medicīnu, mums pasniedzējs teica: „Visu, ko jūs runājat, visu, ko jūs rakstāt un parakstāt, jūs to darāt tiesai”. Beidzot esmu nonākusi šajā situācijā, turklāt Augstākajā tiesā. Bet es, protams, priecājos, un tas ir liels gods, ka tiku uzaicināta.

Komentējot šo balsojumu, domāju, ka joka pēc varu pat salīgt ar kādu, ka juristi šajā auditorijā ir tieši 59%. Jo no cilvēciskā viedokļa noteikti būtu otrādi: 88 pret 12, jo mēs tomēr esam sociālas būtnes, visi esam bērni

vai vecāki un zinām dzīves sūrumu un grūtumu, un sirdsapziņa mums liktu nostāties apbīzoto, vājo pusē. Līdz ar to droši vien juridiski – jā. Varbūt ir jautājums par to, kas tad ir likums, likumība, tiesa, tiesiskums. Nedaudz papētīju, no kā cēlusies tiesa un tiesiskums. Man bija ļoti simpātiski ieraudzīt, ka romieši pašā sākumā definēja, ka tiesiskums sastāv no divām daļām – no formas un satura jeb viņi to sauca par *corpus* – ķermenis un *animus* – dvēsele, tātad – saturs. Nekur tālu neesam aizgājuši. Tāpat kā ārstam – ja cilvēks vērsas pie ārsta ar somatiskām jeb ķermeņa sāpēm, bieži vien tās ir dvēseles sāpju rezultāts. Un otrādi. Pirmajā gadījumā, protams, vīrietis divus gadus nemaksājis, nu kuram gan celtos roka pateikt – nē, viņš jāpažēlo. 12%, iespējams, bija tie cilvēki, kuriem ļoti žēl katru, kas nokļuvis dzīves pabērna lomā, tēlaini izsakoties, žēl katru mazu kukainīti.

Edvīns Danovskis: Dievam visādi kukainīši vajadzīgi. Jā, tā arī ir...

Ivars Bičkovičs: Varu tikai piebilst, ka šis ir viegls uztverams piemērs, kā jūtas dzīvs cilvēks, kurš ieņem tiesneša amatu, situācijā, kad viņā ir šī sajūta – no vienas puses, tiesa jāspriež saskaņā ar likumu, bet tā dzīvā cilvēka daļa pretojas un saka, ka tas nav taisnīgi. Tad tas ir cits jautājums, cik tālu tiesiskums šobrīd ietver sevī šo balansu jeb atbilstību starp taisnīgumu un likumību. Šādās situācijās tas īpaši parādās, ka taisnīguma sajūta nereti nonāk konfrontācijā ar likumu. Šādi piemēri to ļoti labi parāda.

Edvīns Danovskis: Nākamo gadījumu mums ir sarūpējis Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments.

Veronika Krūmiņa: Tātad situācija ir šāda – likums nosaka, ka par adoptētāju nedrīkst būt persona, kura sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Tātad pirmais gadījums, kas tiek piedāvāts balsošanai: Pēteris ir sodīts par huligānismu, uzsāka kautiņu un salauza Vilim žokli. Pēteris arī tišām sabojāja Viļa velosipēdu, turklāt šo noziedzīgo nodarījumu Pēteris izdarīja grupā – trijātā. Pēterim tika piespriests četru gadu cietumsods. Mūsu jautājums – vai Pēteris var adoptēt 11 gadus vecu meiteni?

Rezultāts: $\frac{3}{4}$ – nē, $\frac{1}{4}$ – jā.

Otra situācija. Pirms 20 gadiem Pēteris 17 gadu vecumā sodīts par huligānismu – uzsāka kautiņu un salauza Vilim žokli, tišām sabojāja Viļa velosipēdu, noziedzīgo nodarījumu izdarīja grupā. Pēterim tika piespriests 4 gadu cietumsods. Kopš tā laika viņš nav izdarījis noziedzīgus nodarījumus. Jau 8 gadus Pēteris ir laulājies ar sievieti, viņiem ir kopīgs bērns. Sievai no iepriekšējās laulības ir 11 gadus veca meita, ko viņš audzina kopš 3 gadu vecuma. Pameita viņu sauc par tēti un grib, lai Pēteris ir viņas tētis. Vai Pēteris var adoptēt 11 gadus vecu meiteni?

Jā – 59%, nē – 41%.

Kā redzams, balsojumu rezultāti ir atšķirīgi. Pienākot klāt jauniem faktiem, mainās rezultāts. Nemaz vairs nešķiet, ka tā norma, kas aizliedza pilnīgu adopciju, otrajā gadījumā būtu taisnīgi piemērojama. Administratīvo lietu departaments par šo normu ir vērsies Satversmes tiesā, lai tiktu izvērtēta šīs normas atbilstība Satversmei. Paldies par balsojumu.

Edvīns Danovskis: Psihoterapeitam ir kas sakāms?

Gunta Andžāne: Šobrīd daži šajā auditorijā ir atkāpušies no tīri juridiskās domāšanas. Jāsaka, ka te ir arī pašu pieredze. Dzīvē ir daudz gadījumu, kad notiek šķiršanās, un bērni ir pie viena vai pie otra vecāka, rodas jaunas ģimenes. Atkarībā no tā, kādā bērna vecumā šķiršanās notiek, bērni sāk saukt ne savus bioloģiskos vecākus par tētiem un mammām, un pamatā tas nekādu sašutumu nevienā neizraisa. Savukārt jautājumā par to, vai drīkst vai nedrīkst adoptēt, arī mani ir duālas sajūtas – varbūt nedrīkst tīri juridiski, jo ir bijusi vardarbība, kam, kā es saprotu, nav noilguma, bet, no otras puses, tika minēts, ka viņš būs īsts tētis bērnam, domājot par atbildību, rūpēm un pieķeršanos. Viņš jau varētu būt īsts tētis bērnam arī bez šī akta (vienīgi, ja juridiski noformēti kādi dokumenti, testamenti utt.). Jāatzīmē, ka mūsdienās mēdz nebūt viens uzvārds visiem ģimenes locekļiem – satiekas divi cilvēki, veido kopdzīvi, apprecas vai nē, bet izvēlas katrs palikt savā uzvārdā. Bērniņam piedzimstot, abi kopā vai māte izvēlas bērnam dot tēva uzvārdu. Šajos piemēros labi atspoguļota situācija, ka sociālā iejūtība un sociālā līdzestība ir nozīmīgs faktors izvērtēšanas procesā, un gribētos teikt, ka empātija, tolerance un izpratne pat to, kā jūtas tēvs, bērns un ģimene kopumā, ir vērtējamā, formulējot savu individuālo izvēli.

Edvīns Danovskis: Paldies par šo komentāru. Arī par šo lietu, kur var uzsvērt, ka drosmē varbūt ir tiesnesim pateikt, ka likumdevējs ir pieņēmis tādu normu, kas neatbilst Satversmei, un attiecīgi – iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā. Nebaidieties no tā, ka Satversmes tiesa varbūt nepieņems arī Augstākās tiesas viedoklim un pieteikumu noraidīs.

Aigars Strupiņš: Neliels komentārs pie šiem abiem jautājumiem, it īpaši pie otrā. Redziet, atšķirība ir tajā, kas notika pirms astoņiem – desmit gadiem, kad puisim bija 17 gadi, kad hormoni iet pa gaisu un puisis „savāra ziepes”. Jautājums, vai par to viņam var uzlikt zīmogu uz visu mūžu? Tas ir jautājums, ko uzstāda Administratīvo lietu departaments, šo normu apstrīdot Satversmes tiesā. Bet jebkurā lietā, kā redzat, no svara ir detaļas, nianses, un tās medijos nekad neparādās. Medijos parādās emocijas – vai nu tā, vai šā. Bet nianses redz tikai tiesnesis, skatot lietu. Visas nianses ir lietā, un tikai tiesnesis to redz. Tāpēc es izvairos no dažādiem komentāriem un diskusijām, kur tiek izteikti hipotētiski un nekonkrēti pārmetumi tiesai, kur nav konkrēta lieta, konkrēti argumenti. Ar hipotētiskiem argumentiem, ka visi vīrieši ir slinki vai visi studenti ir slinki – tas nav reālas diskusijas cienīgi.

Edvīns Danovskis: Paldies. Bičkoviča kungs, vai mums ir arī laiks kriminālietai?

Ivars Bičkovičs: Turpinot to, ko kolēģi runāja, domāju, ka vēl smalkāka, emocionāli grūtāka lieta ir soda noteikšana krimināllietās. Ja iepriekšējos kāzusos faktiski par sekām varam runāt kā par kaut kādu juridisku faktu nodibināšanu – būs tas dokuments par adopciju vai nebūs (un neatkarīgi no tā dokumenta un uzvārda tai meitenei tas tētis vai nu ir, vai nav), bet mans jautājums – par sodu. Bieži tiek runāts, ka Latvijas Krimināllikuma soda sankcijas ir visai bargas. Piemēram, sodi par narkotiku nelikumīgu apriti, īpaši ņemot vērā, ka kaimiņzemēs otrpus jūrai tās ir lietas, par

kurām vispār nav kriminālās atbildības. Ir grūti spriest tiesu un noteikt sodu situācijā, kad sabiedrībā ir dominējošais viedoklis, ka visi ir jāliek cietumā, un jo ilgāk, jo labāk. Taču ir visai grūti vai pat neiespējami, nezinot arī nianšes un detaļas, no malas pateikt, ka šim cilvēkam ir vai nav jāiet cietumā.

Tas, ko no „kriminālā lauciņa” varētu piedāvāt balsojumam, – mēģināsim izspēlēt divas situācijas. Tātad Jānis un Pēteris ir klasesbiedri. 18–19 gadus veci. Izlaiduma vakarā izceļas kautiņš. Pēteris, būdams alkohola reibumā, ar nazi sadur Jāni plecā. Nodarītie miesas bojājumi ir vidēji smagi. Jāni aizved uz slimnīcu. Klasesbiedri, kas redzēja kautiņu, ir šokā. Jautājums ir – vai Pēteri jānosacīti vai ar brīvības atņemšanu?

Nosacīti – 69%, ar brīvības atņemšanu – 31%. Tātad 2/3 ir pret reālu cietumsodu, un 1/3 iestātos par reālu cietumsodu.

Tagad mēģināsim izspēlēt citādāku situāciju, kura ir varbūt vizuāli līdzīga. Arī šie divi klasesbiedri. Šajā gadījumā abi ir lietojuši alkoholu, un izceļas strīds par meiteni, kas ir Pētera draudzene. Jānis ir viņu apvainojis. Pēteris aizstāv savu meiteni. Strīda karstumā Pēteris iedur Jānim plecā. Nodarītie miesas bojājumi ir vidēji smagi. Jāni aizved uz slimnīcu. Klasesbiedri pārdzīvo gan par Jāni, gan par Pēteri, kas ir klases labākais skolnieks, nāk no labas ģimenes, ir sabiedriski aktīvs, sporto, alkoholu pirms tam nav lietojis. Vai Pēteri jānosacīti vai ar brīvības atņemšanu?

Rezultāts ir acīmredzams – 1/10 pret 9/10.

Situācijas no pamatojuma viedokļa ir acīmredzami vienādas vai katrā ziņā līdzīgas, bet sajūta par taisnīgumu un bardzību – atšķirīga. No vienas puses, likums priekš visiem ir vienāds, juridiskā kvalifikācija būs identiska, protams. Otrajā gadījumā, visdrīzāk, spriedums būtu nosacītais sods. Jāsaka, ka pēdējos gados likumdevējam ir tendence ierobežot sodu piemērošanas elastīgumu, sašaurināt gan attiecībā uz nosacītajiem sodiem, gan arī palielinot minimālās soda sankcijas, un ik pa laikam notiek diskusijas par tās vai citas noziedzīga nodarījuma kategorijas „skrūvju pievilkšanu”. Laiku pa laikam šīs diskusijas nonāk īpaši sabiedrības un likumdevēja uzmanības lokā.

Edvīns Danovskis: Daktere Andžāne, vai Jums ir kaut kas piebilstams vēl par šo?

Gunta Andžāne: Ja pareizi sapratu, tad no juridiskā viedokļa gan vienā, gan otrā gadījumā var kaut ko mainīt. Droši varu teikt – mēs kopā visi esam ļoti labestīgi un „uz labu” domājoši. Jo, ja izņem ārā vardarbības aktu, ka, dusmu vadīts, es varu sadurt otru cilvēku, tātad – nekontrolēju savas emocijas, savas darbības. No ārsta viedokļa, man tomēr šķiet, ka tā ir situācija, kurai vērts pievērst uzmanību, jo fiziska vardarbība ir psihopatoloģija, kas saistīta ar grūtībām kontrolēt savus impulsus. Vardarbības ir dažādas – emocionāla, fiziska, seksuāla, pamešana novārtā un arī pāraprūpe šobrīd tiek definēta kā vardarbība. Par visām runā, un ar visām cīnās. Bet fiziska vardarbība tomēr ir īpaši vēra ņemama situācija. Domāju, ka šī nosliece uz „nosacīti”, liecina, ka mēs tomēr ticam labajam.

Sadzirdēju no tiesas pārstāvjiem, ka ir nepieciešams dialogs, ka ir jāklausa, ir jāsadzird abas puses. Es varbūt pat teiktu, ka tiesu sistēma ir viena puse un sabiedrība ir otra puse. Kas ir mehānismi, tas ir cits jautājums – kā abas puses nodrošināt gan ar informācijas sniegšanu, gan ar informācijas saņemšanu. Man ir tāda ķecerīga doma noņemt

Temīdai acu apspēju un padarīt to redzīgu. Sākotnēji Temīdai, kas tika radīta 300 gadus pirms mūsu ēras, patiesībā nebija aizsietas acis. Viņa bija ar skaidru skatienu uz priekšu un ar kuplu miršu vainagu galvā. 16.gadsimtā Temīdai radās apspējs ap acīm. Renesanses laikā, kā zinām, radās ne tikai ļoti daudz zinātnisku sasniegumu, bet tas bija arī izvirtības laikmets. Tad arī Temīda kļuva akla, viņai aizsēja acis. Tātad ir jautājums – vai es gribu, vai negribu redzēt?! Ja man aizsien acis, tad es varu neskatīties uz personifikāciju, uz jūtām, emocijām, bet lemt pēc tiesas un taisnības. Ja es redzu, lemt taisnīgu tiesu ir daudz grūtāk. Manuprāt, tiesnešu darbs ir daudzšķautņains un komplicēts. Mums – ārstiem – ir pieejamas vairākas diagnostikas iespējas, kamēr mēs nonākam līdz īstajai diagnozei. Katrs pacients grib uzzināt diagnozi, lai saprastu, kā ārstēties, ko tālāk darīt, nevis domātu, šaubītos un būtu neziņā, kāda man ir slimība. Tiesnešiem, acīmredzot, ir tāpat – jums kā cilvēkiem un kā likuma pildītājiem ir zināma veida šaubas, kas ir gan profesionālas, gan cilvēciskas.

NOBEIGUMS

Edvīns Danovskis: Paldies. Šī interaktīvā un intelektuālu piepūli prasošā sadaļa mums ir beigusies. Mēs iesākām ar mācītāju, un vajadzētu arī noslēgt ar mācītāju. Ja pareizi atceros, tad Bibēlē rakstīts: netiesā un tu netapsi tiesāts. Egliša kungs, kā ar to sadzīvot tiesnešiem?

Artis Eglītis: Tieši tā, kā rakstīts. Paldies, ka jūs mani uzaicinājāt, es to novērtēju! Saruna bija tieši par to, ar ko es nodarbojos ikdienā. Mēs ar kolēģi dakteri spriedām, ka tie 50% cilvēku, kuri no tiesas aiziet neapmierināti, pēc tam nonāk pie ārstiem vai pie mums – mācītājiem. Redziet, to, ko es sākumā lasīju par Salamanu, to pašu jūs parādījāt ar trim tiesas piemēriem. Ja tiesu nospriež tikai tā, kā likumā rakstīts, tad jūs redzējāt vienu balsojumu. Taču tajā brīdī, kad „iedarbina” dvēseles balsi, ko mēs saucam par sirdsapziņu, tad balsojums ir cits, jo jūs iejutāties cilvēka ādā. Bet arī tas, ka jūs nobalsojāt par viena jaunā cilvēka notiesāšanu ar reālu brīvības iespēju. Un tā ir dvēseles balss. Kristīgā teoloģija, kristīgā baznīca, kuru es pārstāvu, saka ļoti skaidrā valodā – neviens nav taisns. Visiem ir nepieciešama glābšana, un visiem ir iespējas mainīties. Visskaidrāk par to mēs varam lasīt Evaņģēlijā, kur Lieldienās blakus Jēzus krustam pie diviem citiem krustiem bija divi noziedznieki. Arī viņiem izpildīja nāvessodu. Viens no viņiem atzinās, ka ir vainīgs un ka viņš ir pamatoti notiesāts, un tajā brīdī Jēzus viņam sacīja: „Šodien tu būsi ar mani paradīzē.” Grēka nožēla nekad nav par vēlu, tā arī labošanās iespēja nekad nav par vēlu. Taču labāk ātrāk.

Tiesnešiem laukums ir milzīgs, jābalansē starp to, ko runā dvēseles valoda, un starp to, ko saka likuma valoda. Lai jums izdodas! Mēs jau arī esam savā vietā, mēs esam blakus.

Edvīns Danovskis: Paldies. Šī diskusija, šķiet, ir apliecinājusi arī klātesošajai sabiedrībai – jūs ir viegli „vazāt aiz deguna”, ja jūs nezināt likumu un lietas faktiskos apstākļus. Tādēļ izsargieties no tā, klātesoši! Daļa no jums jau cenšas no tā izsargāties, kļūstot par juristiem. Kas attiecas uz pārējiem – ticiet, ka Augstākā tiesa ikdienas dara patiesi daudz, lai stiprinātu tiesnešu profesionalitāti un sargātu tiesu varas neatkarību. Āmen. Paldies.

PAR TIESISKUMA TELTI

Festivālā LAMPA Augstākā tiesa piedalījās pirmo reizi, un tās organizētā diskusija bija daļa no Tiesiskuma telts programmas, kas arī bija festivāla jaunums. „Latvijas Vēstneša” aicinātas, vairākas institūcijas rīkoja 12 diskusijas par tiesiskumu un tiesībām no visdažādākajiem skatupunktiem. Ar gandarījumu atzīstams, ka interese par tiesiskumu sabiedrībā ir liela, un diskusijas Tiesiskuma teltnī bija plaši apmeklētas un ieinteresētas. Augstākās tiesas tiesneši piedalījās arī citās Tiesiskuma telts diskusijās.

Augstākās tiesas sarunas pieteikums

Temīda aicina uz Tiesiskuma teltni

Augstākās tiesas diskusijas klausītāju bija daudz, teltnis bija par šauru, un klausītāji izvietojās turpat blakus

Zvērinātu advokātu biroja „Fort” rīkotajā diskusijā „Informācijas atklātība publiskajā sektorā – kur esam un kurp ejam?” piedalījās Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa (pirmā no labās)

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājai Veronikai Krūmiņai bija vesela līdzjutēju komanda – departamenta tiesneši, padomnieki un palīgi

Tautas tiesa balsojumā lemj par vienpadsmitgadīgas meitenes adopciju

Administratīvo lietu departamenta senatore Rudīte Vīduša (trešā no labās) piedalījās Latvijas tiesnešu biedrības, Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrības un Tiesu administrācijas rīkotajā diskusijā „Tiesnesis. Vai atbildībai ir robežas?”

TIESAS UN MEDIJU KOMUNIKĀCIJA. SABIEDRISKĀ VIEDOKĻA UN MEDIJU IETEKME UZ TAISNĪGU TIESU

Grāmatas atvēršanas pasākuma vadītājs Aigars Strupišs, VSIA „Latvijas Vēstnesis” valdes priekšsēdētāja Daina Ābele, Augstākās tiesas senatore Dace Mita un grāmatas redaktors Ringolds Balodis

Grāmata „Tiesas un mediju komunikācija. Sabiedriskā viedokļa un mediju ietekme uz taisnīgu tiesu”, ko plašākai sabiedrībai atvēra 18.oktobrī, ir nebijis mēģinājums analizēt Latvijas justīcijas komunikācijas labo praksi. „Svarīgi, lai tiesu sistēmai piederīgie ne tikai runātu ar sabiedrību, bet runātu sabiedrībai saprotamā valodā, vienlaikus saglabājot profesionālo specifiku”, uzsver izdevuma zinātniskais vadītājs un idejas autors profesors Dr.iur. Ringolds Balodis.

Ierosmi grāmatas tapšanai devusi pagājušajā gadā Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes un Tiesību zinātņu pētniecības institūta organizētā konference par sabiedrības viedokļa ietekmi uz tiesnešiem un tiesu sistēmu.

Grāmatas autori ir Valsts prezidents, tiesneši un tieslietu jomas speciālisti, sabiedrisko attiecību eksperti, sociologi un žurnālisti. Autoru kolektīvā arī Augstākās

tiesas pārstāvji. Administratīvo lietu departamenta tiesneses Dace Mita un Anita Kovaļevska raksta par tiesu komunikācijas attīstību Latvijā, Komunikācijas nodaļas vadītāja Rasma Zvejniece iepazīstina ar tiesu sistēmas komunikācijas dokumentiem, to izstrādi un ieviešanu. Grāmatā publicēts Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājas Veronikas Krūmiņas priekšlasījums „Tiesnesis juridiskās kultūras telpā”. Bez tam Veronika Krūmiņa un Aigars Strupišs komentējuši pētījumu centra SKDS sabiedriskās domas pētījumu par sabiedriskā viedokļa ietekmi uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā.

Grāmatas atvēršanas pasākumu vadīja Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšsēdētājs Aigars Strupišs. Ar uzrunu pasākumā uzstājās arī Augstākās tiesas senatore Dace Mita.

FUNDAMENTĀLĀS PAMATVĒRTĪBAS MEDIJU UN TIESU DIALOGĀ

Aigars STRUPIŠS

Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšsēdētājs

Man ir uzticēts gods vadīt šo svinīgo pasākumu, kas ir saistīts ar nebijušu projektu – grāmatas „Tiesas un mediju komunikācija. Sabiedriskā viedokļa un mediju ietekme uz taisnīgu tiesu” atvēršanu. Prieks redzēt, ka gandrīz visas vietas ir aizņemtas, tātad interese par šo tēmu ir.

Ievadam daži vārdi par grāmatas problemātiku. Tiesas un mediju attiecības nekad nav bijušas rozēm kaisītas. Ir bijuši gan kāpumi, gan kritumi. Ir bijuši pozitīvi piemēri, ir bijuši negatīvi piemēri. Tas viss kopumā ir kalpojis par pamatu šīs grāmatas tapšanai. Medijiem, tāpat kā tiesām, ir milzīga ietekme. Droši vien esat dzirdējuši teicienu, ka „ar avīzi var nosist banku”. Vēsture uzskatāmi parāda, ka mediji

var izdarīt daudz. Mediji var ne tikai „nosist banku”, mediji var noziedzniekus padarīt par varoņiem (atcerieties kaut vai Kaupēnu Latvijā, Džesiju Džeimsu Amerikā), un otrādi. Mediji var sagraut dzīvi cilvēkam. Tajā pašā laikā mediji var izdarīt daudzko labu. Mediji var izglābt dzīvības. Var mobilizēt sabiedrību lielām lietām. Var informēt sabiedrību, tādā veidā palīdzot tai pieņemt kvalitatīvus lēmumus, un tādā veidā pozitīvi attīstīt sabiedrību.

Nesen biju komandējumā Polijā, tikāties ar kolēģiem – Augstākās tiesas tiesnešiem, citiem praktizējošiem juristiem un tiesībsargu. Droši vien būsi dzirdējuši par notikumiem Polijā – tiesu situāciju tajā politiskajā vidē. To pieminu šeit tāpēc, ka Polijā problēmas sākās ar masveida kampaņu medijos pret tiesām. Tas bija sākums, kas radīja pamatu visam, kas tagad notiek.

Bet tāpat ir arī ar tiesu. Tiesa var būt valsts un nācijas sargs. Tajā pašā laikā tiesa var būt sabiedrību graužošs, demoralizējošs faktors, ja tiesa grauj cilvēka dabisko ticību,

dabisko vēlmi pēc drošības, taisnīguma un stabilitātes. Ja runājam ne par valsti, bet par konkrētiem cilvēkiem – korumpēts vai neprofesionāls tiesnesis var negatīvi ietekmēt cilvēku likteņus.

Jautājums gan tiesu gadījumā, gan mediju gadījumā ir faktiski tikai par vektoru. Abi divi var iet gan pozitīvā virzienā, gan negatīvā virzienā.

Rakstot šai grāmatai savu rakstu, konstatēju, ka tiesām un medijiem patiesībā ir ļoti daudz kas tuvs. Lai gan tā varētu nelikties, šiem abiem institūtiem patiešām ir daudz līdzību, kas varētu palīdzēt vienam otru izprast.

Tiem abiem ir vara. Tiesai ir formāla vara, medijiem ir neformāla vara. Bet tā ir vara. Arī informācija ir varas avots. Tie abi ietekmē cilvēkus, cilvēku likteņus. Tie abi ietekmē valsti.

Un divi svarīgākie aspekti, kas ir kopīgi, kas var palīdzēt vienam otru izprast, ir tas, ka tie abi balstās uz savas profesionālās ētikas principiem: žurnālistiem ir sava ētika, tiesnešiem – sava ētika; profesionālā ētika. Otrkārt, to abu

darbības pamatā ir kāds fundamentāls princips – mediju darbības pamatā ir vārda brīvība un avotu konfidencialitāte, tiesu darbības pamatā ir tiesu un tiesnešu neatkarība.

Līdz ar to, šķiet, nevajadzētu būt lielām grūtībām vienai pusei izprast otras puses motīvus, kāpēc tā puse uzvedas tā, kā tā uzvedas, tas varētu novērst daudzus pārpratumus, domstarpības. Ja žurnālists pilnīgi leģitīmi līdz pēdējam elpas vilcienam cīnās par vārda brīvību un avota konfidencialitāti, tiesnešiem to vajadzētu saprast. Tas ir tas princips, uz ko balstās profesija. Tieši tas pats ir ar tiesām. Ja šiem principiem – gan mediju principam, gan tiesu principam – pieļauj kaut mazākos izņēmumus, šo principu darbība tiek degradēta. Tas princips vai nu ir, vai nu tā nav. Tas jāņem vērā šajās attiecībās. Abi ir līdzīgā situācijā. Zinot un respektējot šos saskarsmes punktus un profesionālo ētiku, ir iespējams veidot auglīgu dialogu, sapratni un komunikāciju starp šīm divām varām.

Šī grāmata ir liels solis gan šīs izpratnes, gan šīs tuvināšanās attīstībai.

TIESNESIS NEVAR AIZBĒGT NO LAIKA, KURĀ VIŅŠ DZĪVO

Dace MITA

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta senatore

Grāmatas izdošana parasti ir skaists brīdis, jo cilvēku prātiem un sirdīm tiek nodots kāds radošs veikums. Bet grāmatas, kura aplūko valstiski svarīgus jautājumus, izdošana ir īpaša tādēļ, ka ir būtiska šīs valsts kā demokrātiskas un tiesiskas valsts attīstībā. Esmu pārliecināta, ka šī ir tieši šāda grāmata. Tajā tiek aplūkotas attiecības starp tiesu sistēmu, kas ir viens no valsts varas atzariem, un medijiem, kas to ietekmes ziņā pamatoti tiek dēvēti par ceturto varas atzaru. Šo varu savstarpējo attiecību saturs, veids, kādā tās tiek uzturētas, tiešā veidā ietekmē sabiedrības viedokli ne tikai par to, vai konkrēta tiesu lieta ir izspriesta taisnīgi. Šo attiecību kvalitāte ietekmē iedzīvotāju viedokli par to, cik tiesiska, demokrātiska un taisnīga ir valsts. Domāt, runāt par tiesu varas un mediju attiecībām nozīmē vienlaikus risināt šos fundamentālos jautājumus.

Pavisam nesena pagātnē bija laiks, kad tiesneši uzskatīja, ka savs viedoklis par lietu ir jāpauž tikai nolēmumā, ka, runājot par lietu pirms tās pabeigšanas, ir liels risks pateikt kaut ko, kas rada iespaidu, ka lieta ir izspriesta, vēl pirms ir uzrakstīts nolēmums. Proti, ka šādi var tikt pārkāptas personu cilvēktiesības. Latvijas tiesnešiem ir rūgta pieredze šajā ziņā, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu Laventa lietā vēl 2002.gadā, kurā tika atzīts, ka tiesnesis ir pārkāpis nevainīguma prezumpcijas principu, pirms sprieduma preseī atklājot, ka spriedums būs notiesājošs vai daļēji attaisnojošs. Šis, protams, bija atvēsinošs faktors vēlmei sazināties ar presi. Jāatzīst arī, ka klātesošs ir cilvēciskais faktors. Ir jāsaprot, ka tiesnesis savu darbu saista ar pienākumu izspriest lietas, bet ne tās publiski komentēt.

Tomēr pat tiesnesis nevar aizbēgt no laika, kurā viņš dzīvo. Nevar neredzēt, ka sabiedrībā ir milzīgs pieprasījums būt informētai par tiesu lietām. Nevar nesaprast, ka efektīva šā pieprasījuma apmierināšanai tiesu iesaiste ir nepieciešama. Nevar ignorēt, ka sabiedrībā lielāku uzticēšanos rada tieši tiesneša, nevis tiesas personāla

komentārs. Un šie apstākļi ir ņemami vērā, zinot, ka pastāv cieša korelācija starp sabiedrības uzticēšanos tiesu varai ar uzticēšanos valstij kopumā. Tiesu darbs ir saistīts ar atbildību. Gan ar atbildību šaurākā nozīmē – rast pareizo risinājumu katrā konkrētā lietā. Gan ar atbildību plašākā – Latvijas kā demokrātiskas un tiesiskas valsts nozīmē. Tiesu varas autoritātei šajā plašākajā kontekstā ir milzīga nozīme. Situācijas dažādās valstīs atšķiras, valstu demokrātijas, tiesiskuma, tiesu varas autoritātes tradīcijas ir atšķirīgas. Tāpēc risinājumi par to, kāds būtu pareizākais tiesu darba atspoguļošanas veids, ir jāmeklē katrai valstij pašai. Latvija ar savu pieeju jau ir atpazīstama Eiropā, mūsu Tiesu komunikācijas stratēģija, kuru 2015. gadā apstiprināja Tieslietu padome, ieinteresēja citu valstu kolēģus, un pagājušajā gadā es referēju par mūsu pieredzi Eiropas Cilvēktiesību tiesā, kad tur, kā ierasts, atklājot jauno tiesas darba gadu, pulcējas tiesneši no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas dalībvalstīm. Šobrīd Latvijā ir izveidots tiesiskais pamats, regulējums, kurā pausts tiesu varas redzējums par to, kā tiesu varai vajadzētu sazināties ar sabiedrību. Kā parasti, ar normu uzrakstīšanu istā dzīve tikai sākas. Tikai darbojoties praksē, mēs varam saprast, kas ir darīts veiksmīgi, un kas ir bijis kļūdaini. Tomēr konceptuāli ir skaidrs, ka gudrais padoms „klusēšana zelts un runāšana sudrabs” ne visās situācijās ir vērā ņemams. Katrā ziņā Latvijā tiesu varas autoritātes celšanai ar nolēmumu uzrakstīšanu nepietiek. To regulāri parāda sabiedrības aptaujas. Tiesnešiem nav jābūt šovmeņiem, bet, kā jau teicu, nevar ignorēt tos apstākļus, kādos mēs dzīvojam. Ja saruna veicina sabiedrības uzticēšanos tiesu varai un valstij kopumā, tad tā ir tiesu varas atbildība ņemt šo faktu vērā. Es domāju, ka paradigmas maiņa tiesu sistēmā ir notikusi – ir izveidojusies sapratne par to, ka saruna ar sabiedrību ir kļuvusi par tiesneša profesijas sastāvdaļu.

Šodien atveramās grāmatas virsvērtība ir dažādo skatupunktu jautājumā par tiesu un mediju komunikāciju apkopošana vienā izdevumā. Šie redzējumi fiksē laiku, kurā mēs esam, – esošās tradīcijas un vēlmes turpmākai sadarbībai. Lai izdodas tās sabalansēt un īstenot, kā mērāuklu paturēt prātā Latvijas kā demokrātiskas, tiesiskas un taisnīgas valsts stiprināšanu!

DZIMUMU LABKLĀJĪBAS LĪMEŅA ATŠKIRĪBU LEGITIMĀCIJA. TIESĪBU SOCIOLOĢISKS IESKATS FRANCIJĀ¹

Dr.iur. Dace ŠULMANE

Tieslietu padomes sekretariāta padomniece

Turpinot apskatīt jaunākos pētījumus², kas no tiesību socioloģiskā viedokļa analizējuši dzimumu vienlīdzības principa piemērošanu Eiropā un pasaulē, ievēribas vērts ir jaunākais Francijas tiesību zinātnieces Selines Bessiēras (Céline Bessière) pētījums – publikācija „Apgrieztā grāmatvedība – tieslietu profesionāļi, ģimenes un dzimumu labklājības līmeņa atšķirības Francijā”³, ilustrējot dažādus juridiskus risinājumus, kā šķietami dzimumneitrālu likuma normu piemērošana praksē faktiski veicina sieviešu un vīriešu labklājības līmeņa atšķirības. Raksts veidots kā pētījuma konspektīvs apskats, kā arī, autore sprāt, nozīmīgāko un Latvijas juristiem saistošāko piemēru un atziņu apkopojums. Raksta mērķis ir veicināt diskursu par definētās likuma neitralitātes un vienlīdzības principa faktisko realizāciju mūsdienu Eiropas tiesiskajās demokrātiskajās valstīs.

TEORĒTISKS UN SOCIOLOĢISKS IESKATS

Franciju varētu uzskatīt par vienu no Eiropas liderēm tiesību socioloģisko pētījumu jomā. To rezultāti sniedz interesantu pārskatu par Francijas sabiedriskās domas pakāpenisku modernizēšanos, vienlaikus saglabājot tradicionālus uzskatus par dzīves kārtību un vērtībām. Viens no tiesību socioloģijas celmlaužiem 20.gadsimtā bija Žans Karbonjē, kurš attīstījis sociāli politisko tiesību analīzi un likumdošanas politiku. Ž.Karbonjē XX.gadsimta 60.–70. gados reformēja Civillikuma ģimenes tiesību daļu, piesaistot sociologus, kā arī veicot sabiedriskos pētījumus.⁴ Viņa ieguldījums personas rīcības spējas, paternitātes un vecāku tiesību jomās, kā arī šķiršanās un mantojuma regulējumā ir nostiprināts, modernizējot Francijas Civillikodu mūsdienās.

Formāla dzimumu vienlīdzība, kas nostiprināta likumā⁵, uztur sabiedrībā vajadzīgo līdzsvaru, akcentējot tiesiskumu, mūsdienīgu izpratni par personas individualitāti.⁶ Dzimumu vienlīdzību šajā aspektā varētu

skatīt slovēņu marksista filosofa un kultūras kritiķa Slavoj Žižeka (*Slavoj Žižek, 1949*) piedāvātā teorijā, kas lielu lomu piešķir valsts spējai kultivēt sabiedrībā dažādus tiesību funkcionēšanas stabilizācijas konceptus. Tādējādi, kā S.Žižeks norādījis, ar fantāzijas palīdzību sabiedrības locekļos tiek uzturēta šķietamība, kuras pieņemšana par realitāti ļauj izstenot varu.⁷

Neskatoties uz stingri formulētu dzimumu vienlīdzības principu gan likumos, gan Eiropas Savienības politikas nostādnēs, pēdējos 20 gados ir palielinājusies labklājības nevienlīdzība starp dzimumiem, kas pievērsusi daudzu rietumvalstu pētnieku uzmanību.⁸ Ari Vācijā tikuši veikti socioekonomiski pētījumi par ne tikai neprecētu vīriešu un sieviešu, bet arī precētu un neprecētu pāru labklājības līmeņa atšķirībām (*angl. wealth gap*). Kopumā Eiropā lielākās labklājības atšķirības vērojamas Nīderlandē un Francijā, savukārt mazākās – Slovākijā, Grieķijā un Luksemburgā.⁹ Konstatēts, ka vīrieši deklarē par 37% vairāk finanšu līdzekļu, kā arī divreiz vairāk akciju un obligāciju.

S.Bessiēra pamatoti uzsverusi, ka pārsvarā pētījumi, kas skar sieviešu un vīriešu nevienlīdzību, fokusējas uz nevienlīdzīga atalgojuma, amatu pieejamības atšķirībām, kā arī uz faktisko darbu/pienākumu sadalījumu darba un mājas dzīvē. Tomēr mazāk pamanīti ir tie procesi, kas parasti norisinās aiz slēgtām durvīm – konfidenciāli notāra kabinetā vai tiesas zālē.¹⁰ Ņemot par pamatu divas lielas ģimenes darījumu grupas – mantojuma lietas un šķiršanās lietas – autore nonākusi pie interesantiem secinājumiem, kas lielā mērā skaidro faktisko sieviešu un vīriešu mantiskās nevienlīdzības kopējo fonu Francijā. Šo darījumu grupu lielā ietekme uz kopējiem statistikas datiem ir pamatota ar augsto šķiršanās skaita līmeni (44 šķiršanās uz 100 laulībām 2014.gadā), kā arī faktu, ka otrreizējās laulības gadījumā tiek noteikts mantas šķirtības režīms,¹¹ kas veicina labklājības individualizāciju.

Tāpat padziļinātu pētījumu veikšanu par īpašuma dalījumu pēc dzimuma kategorijas ģimenes ietvaros apgrūtinā informācijas nepieejamība. Piemēram, pārsvarā

¹ Rakstā paustie secinājumi ir autore zinātniskās pētniecības rezultāts, kas nav saistoši nevienai institūcijai, kurā viņa darbojas.

² Sk. Šulmane D. Tiesu vara dzimumu perspektīvā. Augstākās Tiesas Biļetens. Nr.18 /2019 aprīlis.

³ Bessière C. Reversed Accounting: Legal Professionals, Families and the Gender Wealth Gap in France. Socio-Economic Review, 2019, (DOI: 10.1093/ser/mwz036).

⁴ Clark D.S. ed. Encyclopedia of Law and Society: American and Global Perspectives. SAGE publications, 2007, p.159.

⁵ Saskaņā ar 2019.gada Pasaules Bankas datiem Latvija atzīta par vienu no sešām valstīm (līdzās Beļģijai, Dānijai, Francijai, Luksemburgai un Zviedrijai), kas ieguvušas maksimālo novērtējumu dzimumu vienlīdzības jomā ekonomiskās vienlīdzības nodrošināšanā (karjeras iespējas, darba samaksa u.c.).

⁶ Līdzīgu viedokli paudis poļu tiesību zinātnieks Rafals Manko, atklājot krasu atšķirību starp likumos un sabiedrības apziņā kā prestižu formulēto terminu „patērētājs”. Ar formāli plašām tiesībām apveltītais „patērētājs” faktiski bieži vien ir uz iztikas zemākā līmeņa balansējošs pensionārs vai sociāli neaizsargāta persona, tādējādi piesedzot pieaugošu sociālo nevienlīdzību; labklājības valsts neizdošanos; faktu, ka lielu daļu no patērētāja patiesībā uztur aizņēmumi vai lizingi. Plašāk: Manko R. 'Reality is for those who cannot sustain the dream': Fantasies of self in legal texts. Wrocław Review of Law, Administration and Economics. No.5/1. 2016, 00. 42-44. Pieejams: https://pure.uva.nl/ws/files/9520239/Reality_is_For_Those_Who_Cannot_Sustain_the_Dream.pdf

⁷ Plašāk skat. Šulmane D. Likumdevēja neitralitāte jeb ideoloģijas pārpilnības fenomens ideoloģiju vakuumā Latvijā. Jurista Vārds, 14.oktobris 2014 /Nr.40 (842)

⁸ Piemēram: Frémeaux N., Leturcq M. Inequalities and the Individualisation of Wealth: Evidence from France. Working paper, 2019. Gollac S. The Ambiguity of Male Primogeniture: Inheritance and the Transmission of Social Status from Generation to Generation. Revue Française de Sociologie, 54, 2013, u.c.

⁹ Wealth and Gender in Europe Vol. 1: Main Report. Eva Sierminska (LISER), European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2017, p.7.

¹⁰ Ja pētnieks par pamatu izmanto tikai esošus valsts iestāžu vai socioloģisko firmu apkopotos datus, nav iespējams nonākt pie jauniem secinājumiem. Šādi pētījumi sniedz tikai virspusēju izpratni par to, kāda ir faktiskā dzimumu vienlīdzība. Tiesību socioloģijas pienesums sabiedrībai un citām zinātnēm ir tieši tādu problēmu identificēšana, kuru apzināšanā un risināšanā, iespējams, valsts nav īpaši ieinteresēta.

¹¹ Autore atsaukusies uz avotu: Bellamy V. 123,500 Divorces en 2014. Insee Première, 1599.4.2016.

aptaujas par labklājības līmeni ietver jautājumus par kopējiem ģimenes īpašumiem, bet ne individuāli. Tādējādi daudzos pētījumos ienākumu līmenis tiek prezumēti dalīts vienlīdzīgās daļās starp ģimenes locekļiem, kas ļoti bieži neatbilst reālajai situācijai.

ĢIMENES DARĪJUMI LIKUMU FORMULĒJUMOS

Francijā, kā vispārzināms, mantojuma tiesību pamatprincipi (piemēram, vienlīdzīga mantojuma sadale starp dēliem un meitām) nostiprināti jau 1804.gada Napoleona kodeksā. Tomēr, kā atzīmējusi S.Bessiēra, tikai 1965.gadā laulātas sievietes ieguva tiesības bez vīra atļaujas strādāt, atvērt bankas kontu un slēgt līgumus. Līdz tam pastāvēja nepieciešamība saņemt vīra atļauju pieņemt vai novēlēt mantojumu, pirkt vai pārdot aktīvus.¹² Līdzīgi kā daudzās citās romāņu-ģermāņu tiesību saimes valstīs, arī Francijā likums definē abu laulāto kopīgo mantu. Francijā laulības šķiršanas situācijā kopīgā manta tiek sadalīta uz pusēm. Likums nosaka vērtēšanu pie notāra, ja dalāmās mantas apmērs ir vērtībā virs 5000 euro. Saskaņā ar Civilkodeksa 271.pantu tiek novērtēts arī katra laulātā ieguldījums mājsaimniecības uzturēšanā, veselības stāvoklis, profesija, prognozējamais pensijas apmērs¹³ un daudzi citi faktori.¹⁴ Tomēr praksē pastāv krasa atšķirība starp tā dēvētajām „*law in books*” (angl. – papīra tiesības) un „*law in action*” (angl. – reālās tiesības).¹⁵

S.Bessiēras novērojumi Francijas ģimenes tiesās un notāru birojos¹⁶ likuši secināt, ka daudzi ģimenes lietu aspekti netiek risināti tiesā. Francijas ģimenes tiesās ienākumiem tiek piešķirta lielāka nozīme nekā iesaistīto vispārējām labklājības līmenim (*angl. wealth*). Vislielākās diskusijas ir par bērna uzturlīdzekļiem, vienlaikus maz skatot laulāto īpašumu strīdus¹⁷ vai kompensācijas apmēru (*fr. prestation compensatoire*). Arī mantojuma

lietu problēmjautājumi salīdzinoši reti nonāk tiesas redzeslokā. Piemēram, 2010.gadā pie notāriem tika kārtotas 320 000 mantojuma lietas, tikai 5% (16 836) nonākot tiesā, jo notāram nebija izdevies rast „mierīgu risinājumu.” Kāds Dienvidfrancijas notārs tieši atzina, ka viņa ikdienas darbā ietilpst risinājumu rašana, kā apiet Napoleona likumu, kas nosaka mantojuma sadali vienādās daļās, lai saglabātu zemniecību, fermu un viņa dārzu vienotību, to nodošanu no vienas paaudzes nākamajai. „Par šo tematu ir ļoti maz strīdu, jo ikviens to pieņem”.¹⁸ Reālistisku ainu par ģimenes lietu skatīšanu iezīmējis kāds tiesnesis: „Ja mēs piespiežam kādu pārdot no mātes mantotu nekustamo īpašumu, tā ir problēma. Jums jābūt pragmatiskiem: vai ir pieejami naudas līdzekļi?”¹⁹

Ģimenes darījumos, kā konstatējusi franču zinātniece, pastāv tā dēvētā „apgrieztās grāmatvedības” loģika. Ļūsumā to raksturo sākotnēja mērķa (sasniedzama rezultāta) definēšana, un tikai pēc tam mantisko aprēķinu veikšana, lai procesu pielāgotu rezultātam. Puses jau procesa sākumā iezīmē to rezultātu, kas būtu jāsasniedz (tā dēvēto „rāmi”), un notārs/advokāts veic mantas vērtības aprēķinus, lai pielāgotos šim „rāmiņam”, vienlaikus pārliecinoties, ka minētās darbības atbilst ģimenes tiesību un nodokļu tiesību prasībām. Tiesas sēdēs novērotais ļāvis izdarīt secinājumu, ka sievietes ieguldījums mājas darbos, bērnu audzināšanā, karjeras ierobežošanā atkarībā no situācijas var tikt vai netikt iekļauts izvērtējamu faktoru sarakstā.²⁰

Tas, ka ģimenes darījumi tiek veikti ļoti slēgtā vidē, ļauj juristiem – profesionāļiem veikt nepieciešamās tiesību normu interpretācijas, lai katrā gadījumā tās atbilstu klientu izpratnei par taisnīgāko rezultātu. Tādējādi netiek izslēgtas mantisko un nemantisko labumu novērtēšanas atšķirības katrā individuālā lietā. Lai saglabātu atsevišķu neproporcionāli bieži vīriešu īpašumā esošu vērtību (nekustamais īpašums, uzņēmums) vienotību, ģimenes darījumos notiek atkāpes, lai pielāgotos minēto vērtību saglabāšanai „vienās rokās”. Saskaņā ar Francijas pastāvīgo demogrāfisko datu rezultātiem (2010–2015) vienu gadu pēc šķiršanas savu mājokli biežāk atstāj tieši sievietes (46% vīriešu paliek esošajā mājoklī, 30% sieviešu). Šādi uzturot vīriešu īpašumtiesību dominanci, saglabājas, kā arī palielinās dzimumu labklājības nevienlīdzība Francijā.

Secināms, ka ģimenes darījumus vispārēji nav iespējams ne apšaubīt, ne apstrīdēt, jo tie ir noformēti kā uz konsensa pamata noslēgtas vienošanās. Tomēr, pēc S.Bessiēras ieskatiem, šādi darījumi ne tikai saglabā, bet arī palielina dzimumu nevienlīdzību, kas bieži netiek adekvāti atspoguļota, jo vīriešu īpašumi finansālā izdevīguma dēļ (lai izvairītos no nodokļu nomaksas) tikuši novērtēti zemāk par patieso vērtību. S.Bessiēra konstatējusi, ka advokāti un notāri „uzskata par savu goda pienākumu palīdzēt klientiem, īpaši turīgākajiem, pielāgoties nodokļu sistēmai. [...] Tā kā fiziskie aktīvi biežāk ir vīriešu īpašumā, tas noved pie vīrieša turības zemāka novērtējuma, kas reducējas uz naudas

¹² Bessière C. Reversed Accounting: Legal Professionals, Families and the Gender Wealth Gap in France. Socio-Economic Review, 2019, (DOI: 10.1093/ser/mwz036), p.2.

¹³ Sociologi nav nepamanīti atstājuši faktu, ka sievietes vidēji dzīvo ilgāk nekā vīrieši, vienlaikus saņemot arī zemākas pensijas (pensiju atšķirības ir konstatētas 34% ESAO dalībvalstīs).

¹⁴ Skat. angļu valodā: French Civil code, Article 271. A compensatory benefit must be fixed according to the needs of the spouse to whom it is paid and to the means of the other, account being taken of the situation at the time of divorce and of its evolution in a foreseeable future. For this purpose, the judge shall have regard in particular to: - the duration of the marriage; - the ages and states of health of the spouses; - their professional qualifications and occupations; - the consequences of the professional choices made by one spouse during the community life for educating the children and the time which must still be devoted to this education, or for favouring his or her spouse's career to the detriment of his or her own; - the estimated or foreseeable assets of the spouses, both in capital and income, after liquidation of the matrimonial regime; - their existing and foreseeable rights; - their respective situations as to retirement pensions.

¹⁵ Šos terminus jau vairāk nekā pirms simts gadiem ir ieviesis amerikāņu tiesību zinātnieks, reālisma skolas pamatlicējs Rosko Paunds (Roscoe Pound). Šo konstatējumu izmanto teorētiķi, lai pretnostatītu tās tiesību normas, kurām teorētiski ir valsts atzīts spēks, un tās normas, kuras savā praksē ievēro un no kurām vadās sabiedrība.

¹⁶ Pētījumā veikta 330 ģimenes tiesu sēžu analīze (klausītāja statusā), intervijas ar 21 tiesnesi un 8 palīgiem, 17 notāriem un 48 ģimenes lietu advokātiem. Francijā ir 173 apgabaltiesas (fr.Tribunal de grande instance, angl. Superior Court), kas ģimenes lietas skata pirmajā instancē. Katrā no šīm tiesām ir Ģimenes lietu kolēģija (50% civillietu ir ģimenes lietas).

¹⁷ Saskaņā ar Francijas Tieslietu ministrijas datiem 2010.gadā bija 175 261 laulības šķiršanas lieta. Tiesās gada laikā tika skatīti tikai 4753 laulāto īpašumu strīdi. 2013.gadā tikai viena no piecām šķiršanās lietām tika veikta kompensācijas izmaksa. Divās trešdaļās gadījumu par tās apmēru jau bija panākta vienošanās, ko paraksta tiesnesis. Arī Francijā 2017.gadā ieviesta laulības šķiršanas procedūra vienošanās kārtībā (consentement mutuel) ar advokāta palīdzību notāra klātbūtnē.

¹⁸ Bessière C. Reversed Accounting: Legal Professionals, Families and the Gender Wealth Gap in France. Socio-Economic Review, 2019, (DOI: 10.1093/ser/mwz036), p.11.

¹⁹ Turpat, p.11.

²⁰ Pēc: Collectif Onze. Au tribunal des couples. Enquêteur des affaires familiales, Paris, Odile Jacob, 2013.

kompensācijas mazāku apmēru nabadzīgākajai pusei vai citiem radniekiem”²¹

Autore savā pētījumā pamatoti vairākkārt uzsver, ka juridisko profesiju pārstāvji dzimumu nevienlīdzību veicina bez nodoma diskriminēt sievietes, bet gan prakses loģikas ietvaros maksimāli īstenojot nodokļu optimizāciju, kā arī nodrošinot īpašumu vienotības saglabāšanu. Varētu strīdēties, vai franču zinātnieces apgalvojums, ka „vīriešiem ir izvēle, vai neizvākties un gūt priekšrocības, vai laipni piedāvāt vienlīdzīgāku īpašuma sadali”²², neizklausās pārlietu feministisks. Vienlaikus zinātnieces novērojums, ka tikai sievietes ar spēcīgu ekonomisko pamatu var iesaistīties līdzvērtīgā cīņā par īpašuma sadali, ir likumsakarīgs. Līdzīgi

²¹ Bessière C. Reversed Accounting: Legal Professionals, Families and the Gender Wealth Gap in France. Socio-Economic Review, 2019, (DOI: 10.1093/ser/mwz036), p.17.

²² Bessière C. Reversed Accounting: Legal Professionals, Families and the Gender Wealth Gap in France. Socio-Economic Review, 2019, (DOI: 10.1093/ser/mwz036), p.19.

izteikusies arī amerikāņu feministiskā virziena pārstāve juriste K.Makinona: „Tie, kam ļoti nepieciešama vienlīdzīga attieksme, būs vismazāk sociāli līdzīgi tiem, kuru situācija nosaka standartu, attiecībā pret kuru tiek izvērtētas indivīda tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi. Runājot doktrīnas vārdiem, dzimumu nevienlīdzības dziļākās problēmas nepiemeklēs sievietes, kas ir „līdzīgā situācijā” ar vīriešiem.”²³

S.Bessiēra savā pētījumā aicinājusi veikt plašākus pētījumus arī citās valstīs par to, kādi procesi veicina labklājības nevienlīdzīgu sadalījumu starp vīriešiem un sievietēm. Iespējams, līdzīgas izpētes veikšana Latvijā nākotnē sniegtu vērtīgus skaidrojumus par pastāvošo praksi ģimenes darījumu jomā, kas būtu fundamentāls ieguldījums tiesību socioloģijas pētniecības attīstībā mūsu valstī.

²³ Makinona K. (Catharine A.MacKinnon) Atšķirība un dominēšana: par dzimumdiskrimināciju. Grām: Mūsdienu feministiskās teorijas. Rīga: Jumava, 2001, 117.lpp.

NEMANTISKĀ KAITĒJUMA ATLĪDZINĀŠANA ADMINISTRATĪVAJĀ PROCESĀ LATVIJĀ

Referāts nolasīts Baltijas valstu tiesnešu biedrību padomes konferencē 2019.gada 26.septembrī Mētagusē, Igaunijā

Rudīte VĪDUŠA

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnese,
Latvijas Tiesnešu biedrības viceprezidente

Uzsākot ieskatu par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu administratīvajā procesā, ir jāieņem administratīvo tiesu jurisdikcijai pakļautie prasījumi. Ir divas atšķirīgas lietu kategorijas, kurās administratīvā tiesa izspriež atlīdzinājuma prasības.

Pirmkārt, tie ir administratīvo tiesu „klasiskie” pieteikumi, kuros persona prasa atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem vai nemantisko kaitējumu, kas nodarīts ar administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību. Tā ir administratīvo tiesu būtība – izlemt, vai iestādes izdotais administratīvais akts ir tiesisks vai prettiesisks, novērst prettiesiska administratīvā akta vai faktiskās rīcības sekas ar restitūciju vai kompensāciju.

Savukārt otra lietu kategorija ir tāda, kurā nevis tiesa, bet noteikta iestāde izskata personu iesniegumus par atlīdzinājumu kādā specifiskā jomā, kas pati par sevi nemaz nav administratīvo tiesību joma. Savukārt administratīvā tiesa pārbauda šādu iestāžu lēmumu pareizību. Ir divas šādas īpašas jomas:

1. Ģenerālprokuratūra un Tieslietu ministrija atlīdzina kaitējumu, kas personām nodarīts kriminālprocesā vai administratīvā pārkāpuma lietvedībā iestādes, prokuratūras vai tiesas prettiesiskas vai nepamatotas rīcības dēļ; ļoti vispārīgi to varētu apzīmēt par atlīdzinājumu attaisnošanas gadījumā, tomēr likums paredz atlīdzināt arī kaitējumu par būtiskiem procesuāliem pārkāpumiem: ja kriminālprocesā ticis iznīcināts īpašums, ja ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis pārsniedzis vēlāk piespriesto brīvības

atņemšanas sodu, ja administratīvā pārkāpuma procesā ticis pārkāpts aizturēšanas ilgums u.tml.

Runājot tieši par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu, jāatzīmē, ka administratīvo tiesu kompetencē šā jautājuma izlemšana nodota tikai no 2018.gada 1.marta, kad stājā spēkā Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums.

2. Veselības inspekcija piešķir kaitējuma atlīdzinājumu no valsts uzturētā Ārstniecības riska fonda, kuru veido ārstniecības iestāžu maksājumi; šādu atlīdzinājumu izmaksā personām par viņu dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu, kuru ar savu darbību vai bezdarbību nodarījušas ārstniecības personas vai radījuši apstākļi ārstniecības laikā.

Arī šajā gadījumā iestādes lēmums par atlīdzinājumu ir pakļauts pārbaudei administratīvajā tiesā, kas pārbauda atlīdzinājuma noteikšanas pareizību.

Arī šī kompetence izskatīt strīdus par atlīdzinājumu, kas saistīts ar ārstniecības procesā nodarīto kaitējumu, administratīvajām tiesām noteikta salīdzinoši neseno, no 2014.gada. Pirms tam šādas prasības izskatīja vispārējās jurisdikcijas tiesa civilprocesa kārtībā.

Abās minētajās lietu kategorijās iestāde un tiesa nosaka kaitējuma, arī nemantiskā kaitējuma, atlīdzinājumu atbilstoši speciālajiem likumiem ar pietiekami detalizētu atlīdzināšanas pamatu un atlīdzinājuma apmēra regulējumu. Šķiet, ka speciālā likuma pieņemšana un Ārstniecības riska fonda

**Latvijas Tiesnešu
biedrības delegācija
Baltijas valstu tiesnešu
biedrību padomes
konferencē.
Rudīte Vīduša –
trešā no kreisās**

nodibināšana ir palielinājusi atlīdzinājuma pieprasīšanas gadījumu skaitu, un šīs lietas nostabilizējas kā būtiska prakses sastāvdaļa administratīvajā tiesā. Šajā jomā, ievērojot izskatāmā jautājuma sarežģītību (ārstniecība process un kaitējums personas veselībai un dzīvībai) un privātpersonas salīdzinoši vājākās iespējas pierādīt tai nodarīto kaitējumu, var teikt, ka tiesu prakse ir tikai veidošanās stadijā. Šovasar Senāts izsprieda pirmo būtisko lietu, kurā tapa pirmās būtiskās atziņas gan par iestādes pienākumu pamatot secinājumus par lietas apstākļiem un personas pienākumu pamatot iebildumus (t.i., par pierādīšanas nastas sadali), gan par pierādīšanas standartu cēloņsakarības konstatēšanā, gan arī to, vai pastāv iestādes rīcības brīvība attiecībā uz lēmuma saturu un attiecīgi tiesas kontroles robežām (*Senāta 2019.gada 26.jūnija spriedums lietā SKA-453/2019 (A420300316), pieejams www.at.gov.lv*).

Taču ilgāk pie šā likuma nepakavēšos, tam būtu vajadzīgs atsevišķs referāts.

Turpinājumā – sikāks apskats par „klasisko” kaitējuma atlīdzināšanas prasījumu izskatīšanu, proti, par tāda kaitējuma atlīdzināšanu, kas nodarīts ar iestādes izdotu administratīvo aktu vai faktisko rīcību.

Īsi atgādināšu par šā kaitējuma atlīdzināšanas institūta ieviešanu Latvijā.

Kad Latvijas administratīvās tiesas uzsāka savu darbību 2004.gadā, mantiskā un nemantiskā kaitējuma atlīdzināšana bija regulēta tikai dažos Administratīvā procesa likuma pantos. Likums noteica tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem vai personisko kaitējumu. Likumā arī bija īsi iezīmēta prasījuma pieteikšanas un izskatīšanas kārtība, kā arī atbildētāja noteikšana (valsts, pašvaldība vai cita atvasināta publisko tiesību juridiskā persona). Savukārt no materiāltiesiskā viedokļa kaitējuma atlīdzināšanā bija jāpiemēro civiltiesību principi.

Jau apmēram pēc gada, 2005.gada 1.jūlijā, spēkā stājās speciālais likums – Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums (turpmāk – Atlīdzināšanas likums), kas gan procesu, gan atlīdzināšanas materiāltiesisko pamatu noregulēja detalizēti. Šis likums ar grozījumiem joprojām ir spēkā.

Šķiet, ka praksē zināmas problēmas vēl arvien ir saistītas ar administratīvo un vispārējo tiesu jurisdikcijas nošķiršanu. Katram tiesu atzaram ir nedaudz atšķirīga izpratne, kurai tiesai ir pakļauts prasījums par kaitējuma atlīdzinājumu. Administratīvo tiesu nemainīgs viedoklis, atsaucoties uz Administratīvā procesa likumu, ir, ka administratīvā tiesa kā specializētā tiesa izskata tikai tai ar šo vai citu speciālo likumu nodotos prasījumus. Savukārt vispārējās jurisdikcijas tiesa vismaz atsevišķos gadījumos turpina uzskatīt, ka administratīvajai tiesai piekrist visi prasījumi par kaitējuma atlīdzinājumu, kas radīti ar valsts darbību publisko tiesību jomā vispār, neaprobežojoties tikai ar izpildvaras darbību. Līdz ar to, ja, piemēram, tiktu pieteikts prasījums par tāda kaitējuma atlīdzināšanu, kas radīts, tiesai pārkāpjot saprātīgus termiņus lietas izskatīšanā, nav izslēgts, ka dažādas Latvijas tiesas varētu pieņemt atšķirīgus lēmumus par strīda pakļautību.

Turpinot pievērsīšos nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas priekšnoteikumiem.

Personai ir tiesības uz atlīdzinājumu, ja ir konstatējams pats **nemantiskais kaitējums**. Runājot par nemantiskā kaitējuma jēdzienu, interesants varētu būt neliels vēsturisks atskats.

Stājoties spēkā Administratīvā procesa likumam, tas paredzēja atlīdzinājumu par personisko, arī morālo kaitējumu, proti, tika atzīti divi nemantiskā kaitējuma paveidi.

Personiskais kaitējums ir tāds kaitējums, kas nodarīts pašai personai – gan fiziskajai personai (dzīvībai, veselībai,

brīvībai, godam un cieņai utt.), gan juridiskajai personai (piemēram, darījumu reputācijai, komercnoslēpumam). Savukārt ar morālo kaitējums kā personiskā kaitējuma sastāvdaļu bija jāsaprot ciešanas, ko personai radījis administratīvais akts vai faktiskā rīcība.

Skaidrošu ar praktisku piemēru. Ja iestāde piemērojusi disciplinārsodu ierēdnim par kādu neglītu uzvedību un vēl to publiski izziņojusi, šā lēmuma atcelšanas gadījumā ierēdnis varēja pretendēt uz kaitējuma atlīdzību gan par goda un cieņas aizskaršanu (kas ir personisks kaitējums), gan atsevišķi par morālajām ciešanām, ko šis lēmums un publiskā izziņošana sagādāja (kas ir morālais kaitējums).

Jāsaka, praksē šāda personiskā un morālā kaitējuma klasificēšana un pamatošana radīja ne tikai grūtības privātpersonām, bet reizēm neskaidrības arī pašai tiesai. Iespējams, tieši tādēļ kopš 2018.gada 1.marta ar izmaiņām Atlīdzināšanas likumā likumdevējs dzīvi ir vienkāršojis un izveidojis vienu – nemantiskā kaitējuma jēdzienu.

Nemantiskais kaitējums šobrīd tādējādi ir ar iestādes prettiesisku administratīvo aktu vai prettiesisku faktisko rīcību nodarīts

1) fiziskās personas dzīvības, veselības, brīvības, goda un cieņas, personiskā vai ģimenes noslēpuma, citu nemantisko tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskārums, kā rezultātā radušās nelabvēlīgas nemantiskās sekas;

2) juridiskās personas darījumu reputācijas, komercnoslēpuma, autortiesību vai citu nemantisko tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskārums, kā rezultātā radušās nelabvēlīgas nemantiskās sekas.

Attiecībā uz **kaitējuma rašanās pamatu** jāatzīmē, ka Latvijā ir pretrunīgas tiesību normas. Atlīdzināšanas likums paredz, ka atlīdzināms ir tikai tāds kaitējums, kas nodarīts ar prettiesisku administratīvo aktu vai faktisko rīcību, savukārt Administratīvā procesa likumā nav atrunas par prettiesiskumu. Un tas ir pamatoti. Atlīdzināšanas likums atstājis bez ievēribas to, ka atsevišķos gadījumos atlīdzinājums var tikt noteikts, arī nekonstatējot administratīvā akta vai faktiskās rīcības prettiesiskumu. Īpaši var atzīmēt administratīvajās tiesībās zināmo t.s. „īpašā upura” gadījumu, t.i., tiesības uz atlīdzinājumu arī tad, ja iestādes rīcība ir bijusi tiesiska, tomēr personai tā nodarījusi kaitējumu, turklāt nesalīdzināmi lielākā mērā nekā citām personām. Piemēram, Senāts atzina, ka šāda veida prasījums par kaitējuma atlīdzināšanu varētu pastāvēt personai, kuras īpašums ir militārā poligona tuvumā, un valsts, pastiprinot militāro izmēģinājumu darbību, bet neatsavinot šo īpašumu, nesamērīgi apgrūtinā šā īpašuma baudīšanu, kā arī, iespējams, nodara kaitējumu personas veselībai (*Senāta 2019.gada 24.septembra lēmums lietā Nr.SKA-1528/2019*). To, vai īpašais upuris šajā gadījumā patiešām pastāv, vērtēs tiesa, izskatot lietu pēc būtības.

Kaitējuma atlīdzību var piešķirt arī par procesuāliem pārkāpumiem – gan administratīvā akta izdošanas procesā, gan izpildes procesā. Kaitējuma atlīdzinājuma pamats var būt arī iestādes prettiesiska bezdarbība.

Lai atlīdzinātu kaitējumu, ir jākonstatē **cēloņsakarība** starp iestādes izdoto administratīvo aktu vai rīcību.

Cēloņsakarības konstatēšana Atlīdzināšanas likumā izvērstā atsevišķā pantā. Tas paredz, ka tiesības uz zaudējuma atlīdzinājumu rodas, ja starp iestādes prettiesisko rīcību un cietušajam nodarīto zaudējumu pastāv tieša cēloņsakarība – objektīva saikne starp iestādes rīcību un tās radītajam laika ziņā sekojošām zaudējumu nodarošām sekām. Proti, minētā rīcība rada un nosaka šo seku iestāšanās reālu iespēju un ir galvenais faktors, kas nenovēršami radījis šīs sekas. Likums arī noteic, ka cēloņsakarība nepastāv gadījumā, kad tāds pats zaudējums būtu radies arī tad, ja iestāde būtu rīkojusies tiesiski.

Cēloniskā sakara noteikšana, lai arī principiāli skaidri likumā ierakstīta, administratīvo tiesu praksē nereti rada grūtības. Prakse liek priekšā daudzus piemērus, kuros nav nemaz tik viegli noteikt, cik tiešai jābūt saiknei, un cik ļoti „galvenajam” faktoram jābūt iestādes prettiesiskajai rīcībai. Piemēram, ja iestāde, kas atbild par pasu izsniegšanu, nedaudz nokavē pasas izsniegšanu likumā paredzētajā termiņā, vai tai jāatbild par to, ka persona, kura bija precīzi ielāņojusi lidojumu tūlīt pēc pasas saņemšanas, ir nokavējusi lidmašīnu un pilnībā ticis izjaukts tās ceļojuma plāns?

Runājot par kaitējuma atlīdzinājuma veidu un apmēru, likums nosaka gan apsveramos apstākļus, gan pieļaujamās atlīdzinājuma robežas.

Atbilstoši Atlīdzināšanas likumam nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu nosaka atbilstoši aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu nozīmīgumam un konkrētā aizskāruma smagumam, ņemot vērā iestādes rīcības tiesisko un faktisko pamatojumu un motivus, cietušā rīcību un līdzatbildību, kā arī citus konkrētajā gadījumā būtiskus apstākļus.

Likums paredz, ka nemantisko kaitējumu atlīdzina, atjaunojot stāvokli, kāds pastāvēja pirms kaitējuma nodarīšanas, vai, ja tas nav vai nav pilnībā iespējams, vai nav adekvāti, – atvainojoties vai samaksājot atbilstīgu atlīdzību. Kā redzams, priekšroka ir dodama restitūcijai (*restitutio in integrum*), un tikai tad kompensējošiem pasākumiem. Arī tiesu praksē tiek atzīts, ka mantiska kompensācija iepretim *restitutio in integrum* ne vienmēr tikpat labi sniedz tiesisko aizsardzību.

Tālāk likums gradē atlīdzinājuma veidu un apmēru:

1) ja privātpersonas tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskārums nav smags, nemantiskā kaitējuma patstāvīgs vai papildu atlīdzinājums var būt rakstveida vai publiska atvainošanās;

2) nemantiskā kaitējuma atlīdzību nosaka līdz 7000 *euro* apmērā. Ja nodarīts smags nemantiskais kaitējums, atlīdzību var noteikt līdz 10 000 *euro* apmērā, bet, ja nodarīts kaitējums dzīvībai vai sevišķi smags kaitējums veselībai, maksimālais atlīdzības apmērs var būt līdz 30 000 *euro*.

Interesanti, ka likumdevējs ir noteicis vienādas nemantiskā kaitējuma apmēra robežas „klasiskajā” administratīvajā procesā un likumā, kas paredz atlīdzinājumu par kaitējumu, kas nodarīts kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu procesā, bet ir noteikti būtiski atšķirīgi maksimālie apmēri izmaksām no Ārstniecības riska fonda par ārstniecības procesā nodarīto kaitējumu veselībai un dzīvībai. Maksimālais atlīdzinājums tādā gadījumā ir 142 290 *euro*.

Runājot par nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma apmēru, ir vispārīgi jāieezīmē atlīdzinājuma funkcijas vispār. Latvijas Satversmes tiesa (tāpat kā administratīvās tiesas) ir atzinusi, ka atlīdzinājumam piemīt divējādas funkcijas – atlīdzinājums ne tikai kalpo par apmierinājumu cietušajam, bet arī pilda preventīvas funkciju – attur tiesībpārkāpējus no līdzīga nodarījuma nākotnē. Tādēļ tiesnešu pienākums ir nevis vienkārši noteikt par nemantisko kaitējumu izmaksājamās atlīdzības summu, bet gan apsvērt, kā konkrētais spriedums ietekmēs atbildētāja turpmāko darbību.

Protams, apmierinājuma funkcija ir tā, ko tiesa apsver vispirms. Nemantiskā kaitējuma apmērs ir jānosaka tāds, lai persona samierinātos ar tai nodarīto.

Otrā – preventīvas funkcija – tiesu praksē, vismaz sākumā, tikusi uztverta kritiskāk. Būtiskākā iebilde – konkrētai cietušajai personai nebūtu jāiegūst kaut kas no valsts tikai tādēļ, lai valsts atturētos no turpmākiem pārkāpumiem; tas vairs nebūs īsts atlīdzinājums par to, kas nodarīts pagātnē. Tomēr preventīvas apsvērumi dabiski iekļaujas tajā, ka – kā to arī noteic likums – ir jāvērtē iestādes rīcības pamatojums un motīvi. Ir atšķirība, vai pārkāpums ir bijis nejaušs, neraksturīgs un iestāde veikusi pasākumus, lai tas neatkārtotos, vai arī pārkāpumi ir sistemātiski un iestāde turpina radīt jaunu un jaunu kaitējumu, tik vien kā riskējot ar atsevišķām kaitējuma atlīdzības prasībām.

Kā jau iepriekš minēju, atbilstīgs atlīdzinājums var izpausties arī nemantiskā veidā, proti, kā iestādes rakstveida vai publiska atvainošanās. Rakstveida vai publiskas atvainošanās vērtība, jāsaka, sabiedrībā tiek dažādi raksturota, nereti to uztverot gandrīz kā izsmieklu par, personu ieskatā, tās subjektīvi ievērojamām ciešanām un aizvainojumu. Šī noteikti varētu būt interesantu socioloģisku pētījumu tēma, gan par atvainojošos iestāžu, gan par sabiedrības un atsevišķu indivīdu attieksmi.

Kā jau iepriekš norādīts, ja nemantisko kaitējumu atlīdzina naudā, likumā ir jau iezīmēti pieļaujamie atlīdzinājuma apmēri atkarībā no kaitējuma smaguma. Neizslēdzu, ka var pienākt diena, kad privātpersona vai administratīvā tiesa vērsīsies Satversmes tiesā, uzskatot, ka šie griesti ir par zemu, bet šāds brīdis vēl nav pienācis.

Atlīdzināšanas likums skaidri paredz arī to, ka ir jāvērtē cietušās personas lidzatlīdzība kaitējuma radīšanā. Likums paredz, ka cietušais nav tiesīgs pilnīgi vai daļēji saņemt zaudējuma atlīdzinājumu, ja viņš nav, izmantojot savas zināšanas, spējas un praktiskās iespējas, darījis visu iespējamo, lai zaudējumu novērstu vai samazinātu. Cietušais nav tiesīgs saņemt zaudējuma atlīdzinājumu, ja ar apzinātu rīcību ir veicinājis viņam nodarītā zaudējuma rašanos vai tā apmēra palielināšanos.

Šajā laikā aptuveni ir iezīmējusies administratīvo tiesu prakse attiecībā uz to, kādi pārkāpumi ir tik nozīmīgi, lai atlīdzinātu nemantisko kaitējumu, kā arī dažās lietu kategorijās pamazām veidojas priekšstati par kompensāciju apmēriem.

Tomēr, kā jau tas mēdz būt ar nemantiskā kaitējuma noteikšanu, tiesu prakse ir kazuistiska, kas ir neizbēgamas sekas tam, ka ir grūti vai neiespējami pilnīgi objektīvi novērtēt un samērot nemantisku kaitējumu un mantisku kompensāciju. Šķiet, ka administratīvā tiesa patur prātā Latvijas ekonomisko situāciju, vienlaikus

cenšoties neradīt pārāk lielu atšķirību no nemantiskajām kompensācijām, ko varētu piešķirt Eiropas Cilvēktiesību tiesa par līdzīgu tiesību aizskārums. Tomēr piešķirto nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu apmērs parasti ir neliels, salīdzinot ar prasītajām summām. Praksē pieteicēju prasītās nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma summas reti ir mazākas par vairākiem tūkstošiem *euro*, bet tiesas piespriestais atlīdzinājums, ja vispār tiek noteikts, ir krasi atšķirīgs, tas drīzāk ir neliels trīsciparu skaitlis, nevis tūkstošos mērāmas summas.

Ir atsevišķas lietu kategorijas, kurās biežāk tiek pieteikts prasījums par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu. Īpaši jāpiemin ieslodzīto personu sūdzības par uzturēšanās apstākļiem vai dažādiem konkrētiem pārkāpumiem ieslodzījuma vietās. Kā nākamā seko jau minētā specifiskā lietu kategorija par kaitējumu, kas nodarīts kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu procesā. Pārējā prakse sadalās starp ļoti dažādiem dzīves gadījumiem – par to, ka būvvalde prettiesiski atļāvusi uzbūvēt kādu būvi, par amatu konkursu pārkāpumiem, sociālo pabalstu savlaicīgu nepiešķiršanu, pārkāpumiem bāriņtiesu izskatītajās lietās, ar dažādu iestāžu lēmumiem nepamatoti ierobežotām tiesībām izmantot īpašumu, informācijas nesniegšanu utt.

Noslēgumā vēl pāris piezīmes par procesu.

Pēc vispārīga principa iesniegumu par kaitējuma atlīdzību persona vispirms iesniedz iestādē, nevis tiesā, tiesa pirmā lemj tikai atsevišķos izņēmuma gadījumos. Vispārīgi par kaitējuma atlīdzinājumu lemj augstāka iestāde, izskatot iesniegumu par zemākas iestādes prettiesisku lēmumu vai rīcību. Likums paredz noteiktu termiņu kaitējuma atlīdzinājuma prasīšanai: viens gads no dienas, kad persona uzzināja vai tai vajadzēja uzzināt par zaudējumu, bet ne vēlāk kā pieci gadi no prettiesiskā administratīvā akta spēkā stāšanās vai prettiesiskas faktiskās rīcības veikšanas dienas. Tiesa šo termiņu var atjaunot, ja konstatē attaisnojošu iemeslu termiņa kavējumam.

Pieteicējam, jau piesakot prasījumu par kaitējuma atlīdzinājumu, ir jānorāda prasītā summa un fakti, kas pamato prasījumu. Tiesu praksē nemainīgi tiek atzīts, ka atšķirībā no prasījuma par administratīvā akta tiesiskumu, kur būtiska loma ir objektīvās izmeklēšanas principam, kaitējuma atlīdzinājuma pamatošanā un pierādīšanā lielāka loma ir tieši pieteicējam. Tas izriet no tā, ka tikai pati persona var zināt, kādā veidā un kādā mērā iestādes lēmums vai rīcība ir nodarījis personai kaitējumu.

Attiecībā uz nemantisko kaitējumu ne vienmēr personas norādītais kaitējums būs pierādāms kā objektīvi konstatējams fakts. Atlīdzināšanas likums noteic, ka privātpersonai ir pienākums norādīt, kā izpaudies tās nemantisko tiesību un ar likumu aizsargāto interešu aizskārums, un pamatot atlīdzinājuma apmēru. Attiecībā uz nemantiskā kaitējuma pierādīšanu Atlīdzināšanas likums arī nāk palīgā privātpersonai, nosakot: ja ar prettiesisku administratīvo aktu vai prettiesisku faktisko rīcību privātpersonai ir nodarīts būtisks tiesību aizskārums, nemantiskā kaitējuma esība ir uzskatāma par pierādītu. Tātad tiesas uzdevums tad ir tikai pareizi noteikt, vai un kāds atlīdzinājums dotu taisnīgu gandarījumu.

ADMINISTRATĪVO TIESU 15.GADADIENAI VELTĪTA KONFERENCE „NO VISPĀRĒJIEM TIESU PRINCIPIEM IZRIETOŠĀ ADMINISTRATĪVO TIESU KOMPETENCE”

2019.GADA 6.SEPTEMBRĪ

Administratīvo tiesu izveidošanas 15.jubileja bija jau februārī, bet septembrī tā tika atzīmēta ar konferenci, kurai praktiski temati: dialogs ar Satversmes tiesu un objektīvās izmeklēšanas princips.

Latvijas Universitātes Lielajā aulā notiekošo konferenci „No vispārējiem tiesību principiem izrietošā administratīvo tiesu kompetence” uzrunāja Valsts prezidents Egils Levits, Saeimas priekšsēdētājas biedre Inese Lībiņa-Egnere, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa un Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrības valdes priekšsēdētāja Lauma Paegļkalna.

Sesijās piedalījās Satversmes tiesas tiesneši, administratīvo tiesu tiesneši, advokāti, kā arī tiesneši no Vācijas Federālās administratīvās tiesas un Tallinas Apelācijas tiesas.

Šajā Biļetena numurā publicējam Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājas Veronikas Krūmiņas uzrunu, senatoru Jautrites Briedes un Anitas Kovaļevskas un senatora palīdzes Līgas Dāces uzstāšanās konferencē.

Konferences viesi un organizatori: Saeimas priekšsēdētājas biedre Inese Lībiņa-Egnere, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa, Valsts prezidents Egils Levits, Administratīvo tiesnešu biedrības valdes priekšsēdētāja Lauma Paegļkalna

Konferences dalībnieku kopbilde

ADMINISTRATĪVO TIESU DARBA KVALITĀTES LATIŅA IR AUGSTA

Veronika KRŪMIŅA

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja

Augsti godātais prezidenta kungs, godātie kolēģi, dāmas un kungi!

Šodien man ir liels gods uzrunāt jūs šajā konferencē – konferencē, kas ir organizēta, lai atzīmētu administratīvo tiesu 15.gadadienu. Šajos 15 gados administratīvo tiesu dzīve ir bijusi ārkārtīgi intensīva. Vēl pirms tiesu izveidošanas, sākot ar šaubām par to, vai būt šādām tiesām, pirmajiem nedrošajiem tiesas spriešanas soļiem, lielajiem neizskatīto lietu atlikumiem, beidzot ar administratīvo tiesu organisku iekļaušanos Latvijas tiesu sistēmas ainavā un administratīvās tiesas autoritātes nostiprināšanos.

I.

Neraugoties uz šo salīdzinoši nelielo tiesu darbības laika posmu, administratīvās tiesas ir devušas būtisku ieguldījumu Latvijas kā tiesiskas valsts nostiprināšanā, demokrātiskas un tiesiskas valsts vērtību aizsardzībā, kā arī tiesiskās domas attīstībā. Savā darbā mums ir nācies saskarties ne tikai ar ikdienišķiem jautājumiem par pareizu nodokļu aprēķināšanu vai apstākļiem ieslodzījumu vietās, bet arī jautājumiem, kuriem ir tiesībpolitiska nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts idejas attīstībā. Te var minēt gan jautājumus, kurus esam risinājuši saistībā ar Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnas piemērošanu, Saeimas un pašvaldību vēlēšanām, tostarp jautājumu par Saeimas vēlēšanu tiesiskuma kontroles robežām tiesā.

Vēlos atzīmēt arī to, ka administratīvās tiesas vienmēr ir uzsvērušas nepieciešamību piemērot tiesību normas atbilstoši to jēgai, raudzijušās, vai privātpersonai pieejamie tiesību aizsardzības līdzekļi ir efektīvi, kā arī procesu nav uztvērušas kā pašmērķi, bet gan līdzekļi kādas nozīmīgākas vērtības aizsardzībai.

Administratīvo tiesu darba rezultāts ir arī profesionālāka un labāka valsts pārvalde. Nevar salīdzināt to administratīvo aktu pamatojuma nabadzību, kāds bija novērojams administratīvo tiesu darba sākuma posmā, ar pašreizējo parasti rūpīgo un izvērsto administratīvo aktu pamatojumu.

II.

Vispārējo tiesību principu piemērošana un principu satura noskaidrošana ir bijusi administratīvo tiesu

ikdienu, sākot jau no tiesas darba pirmajām dienām. Administratīvo tiesu izveidošanas 5. gadadienas konferencē toreizējais tieslietu ministrs Mareks Segliņš atzīmēja, ka „administratīvās tiesas ieviesa Latvijā daudzus jaunus, iepriekš tiesās neizmantotus vai maz populārus principus”. Kā arī secināja, ka „daži no tiem šo piecu gadu laikā sevi ir attaisnojuši, citus sabiedrība līdz galam vēl nav pieņēmusi un vēl ir plašas iespējas to attīstīšanai”.¹

Nākamajos gados administratīvās tiesas ir turpinājušas attīstīt izpratni par vispārējo tiesību principu piemērošanu, kā arī attīstījušas jaunus principus. Tiesas ir atzinušas, ka tiesību normām ir jādzīvo līdzī laimam, jo taisnīgs rezultāts ir jāasniedz šodienas apstākļos. Līdz ar to tiesību principi ir jāpiemēro, ņemot vērā attiecīgajā laikā sabiedrībā pastāvošās vērtības un mūsdienīgu izpratni par demokrātisku un tiesisku valsti. Šodien atskatoties uz mūsu darbu, var teikt, ka administratīvās tiesas ir strādājušas tā, lai vispārējie tiesību principi nav abstrakti lozungi, bet lai tie tiesiskajā realitātē iegūtu konkrētu saturu, nodrošinot privātpersonu tiesību aizsardzību.

Jāatzīmē, ka tiesību principu satura atklāšanu un to atbilstošu piemērošanu ir veicinājis arī administratīvo tiesu sekmīgs dialogs ar Satversmes tiesu, kā arī pār nacionālajā līmenī ar Eiropas Savienības Tiesu.

Administratīvo tiesu devums vispārējo tiesību principu izpratnes attīstīšanā, kā arī konstitucionālo principu iztulkošanā tiek novērtēts arī tiesību doktrīnā, kā piemēram, to ir atzīmējis tiesībzinātnieks Jānis Pleps savā darbā „Satversmes iztulkošana”.²

III.

Kolēģi, administratīvo tiesu darba kvalitātes latiņa ir augsta. Taču mēs nevaram ieslīgt pašapmierinātībā. Mēs nevaram ļauties, lai par labu darba rezultātu tiek uzskatīts tikai izskatīto lietu skaits. Mums jāpatur prātā, ka mūsu darba kvalitāti veido ne tikai lietu izskatīšanas ātrums un daudzums, bet arī saprotami, argumentēti spriedumi, kuros rūpīgi tiek analizēti būtiskie lietas apstākļi. Tāpat mūsu darba kvalitāti raksturo koleģialitāte, cieņpilns tiesas process un atvērta komunikācija ar sabiedrību.

IV.

Tāpat kā visās Eiropas demokrātijās, arī Latvijā mūsdienās demokrātiju un tiesiskumu nopietni pārbauda tādas parādības kā populisms, manipulācija ar sabiedrisko domu, tiesiskais nihilisms. Mēs – tiesas un tiesneši – neesam pasargāti no šī fenomena. Tāpēc viens no aktuālajiem administratīvo tiesu izaicinājumiem nākotnē ir nepazust maznozīmīgos jautājumus, kuri tiek pasniegti kā šķietami nozīmīgas problēmas, bet redzēt šos jautājumus plašākā tiesiskās situācijas kontekstā.

Kolēģi, izmantojot šo iespēju uzrunāt jūs šajā konferencē, vēlos pateikt lielu paldies par profesionālu darbu visam administratīvo tiesu personālam: sekretāriem, konsultantiem, palīgiem, padomniekiem, tiesnešiem. Novēlu arī turpmāk būt izlēmīgiem, drosmīgiem un neatkarīgiem. Lai sekmīga un interesanta konference!

¹ <http://www.at.gov.lv/lv/par-augstako-tiesu/informativie-materiali/konferences/administrativo-tiesu-5-gadi>

² Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 40. un 41. lpp.

OBJEKTĪVĀS IZMEKLĒŠANAS PRINCIPS LATVIJĀ¹

Anita KOVALEVSKA

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta senatore,
Latvijas Universitātes lektore

Objektīvās izmeklēšanas princips ir viens no galvenajiem principiem, kas Latvijā raksturo administratīvo procesu tiesā. Tā definīcija ir sniegta Administratīvā procesa likuma 107.panta ceturtajā daļā: „Lai prasījuma robežās noskaidrotu patiesos lietas apstākļus un panāktu tiesisku un taisnīgu lietas izskatīšanu, tiesa dod administratīvā procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus, kā arī savāc pierādījumus pēc savas iniciatīvas (objektīvās izmeklēšanas princips)”.

No šīs definīcijas izriet, ka objektīvās izmeklēšanas principam ir divi elementi, kuri gan ne vienmēr ir skaidri nodalāmi. Pirmais objektīvās izmeklēšanas principa elements nozīmē to, ka tiesa ir tiesīga un tiesai ir pienākums vākt pierādījumus pēc savas iniciatīvas. Tātad tiesa nav aprobežota tikai ar tiem pierādījumiem, ko iesniedz lietas dalībnieki. Otrais no Administratīvā procesa likuma 107.panta ceturtās daļas izrietošais elements uzliek tiesai pienākumu dot procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus, lai noskaidrotu patiesos lietas apstākļus un panāktu tiesisku un taisnīgu lietas izskatīšanu.

Kopš Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanās par objektīvās izmeklēšanas principu ir sarakstīti vairāki raksti², attīstīta tiesu prakse³ un 2006.gadā arī veikts tiesu prakses apkopojums⁴. Tāpēc šā referāta mērķis nav sniegt visaptverošu skaidrojumu par objektīvās izmeklēšanas principu. Šā referāta mērķis ir aplūkot objektīvās izmeklēšanas principu vēsturiskā un salīdzinošā aspektā un noskaidrot, kādus secinājumus par principa saturu var izdarīt, aplūkojot to tieši šādā griezumā.

VĒSTURISKĀ PERSPEKTĪVA – 1921.GADA LIKUMS PAR ADMINISTRATĪVAJĀM TIESĀM

Administratīvā procesa likums nebija pirmais Latvijas Republikas likums, kas regulēja administratīvo procesu tiesā. Starpkaru periodā jau 1921.gadā tika pieņemts

¹Raksts ir balstīts uz referātu, kas tika nolasīts administratīvo tiesu 15.gadadienai veltītajā konferencē „No vispārējiem tiesu principiem izrietošā administratīvo tiesu kompetence”.

²Bērziņš M. Objektīvās izmeklēšanas princips Administratīvā procesa likumā. Likums un Tiesības, 2003, Nr.6 (46), 179.-182.lpp.; Markovs M. Objektīvās izmeklēšanas princips. Jurista Vārds, 10.01.2006., Nr.2 (405), un 17.01.2006., Nr.3 (406); Vaivods K., Apešāne K. Par atsevišķiem administratīvā tiesas procesa jautājumiem. Jurista Vārds, 14.02.2006., Nr.7 (410); Markovs M. Objektīvās izmeklēšanas principa piemērošanas īpatnības. Jurista Vārds, 21.03.2006., Nr.12 (415); Vaivods K. Objektīvās izmeklēšanas princips. Grām.: Administratīvais process tiesā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008, 260.-283.lpp.; Neimanis J. Objektīvās izmeklēšanas princips. 21.04.2015., Nr. 16 (868); Bērtaitis S. Tiesas kontrole administratīvajā procesā: aktuālās problēmas. Jurista Vārds, 16.06.2015., Nr. 24 (876).

³Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Judikatūras nolēmumu arhivs. Administratīvo lietu departaments. Klasifikators pēc lietu kategorijām. Objektīvās izmeklēšanas princips, <http://www.at.gov.lv/lv/judikatūra/judikatūras-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativais-process/tiesibu-principi/objektivas-izmeklesanas-princips>

⁴Latvijas Republikas Augstākās tiesa. Objektīvās izmeklēšanas princips – interpretācija un piemērošana, 2005, <http://www.at.gov.lv/lv/judikatūra/tiesu-prakses-apkopojumi/administrativas-tiesibas>.

Likums par administratīvajām tiesām. Šā likuma nosaukums varēja radīt iespaidu, ka bija izveidotas atsevišķas administratīvās tiesas. Tomēr tā nebija. Administratīvās lietas izskatīja tās pašas tiesu iestādes, kas izskatīja civillietas un krimināllietas. Taču šajā likumā bija ietverts speciāls regulējums par administratīvo lietu izskatīšanas kārtību tiesā.

1921.gada Likumā par administratīvajām tiesām nebija uzsvērts tas, vai lietas tiek izskatītas, balstoties uz sacikstes principu vai objektīvās izmeklēšanas principu. Šā likuma 34.pants gan noteica: „Lietas referēšana un mutiska sacikste notiek atklātā tiesas sēdē.” Tomēr, iepazīstoties ar likumu kopumā, var secināt, ka šajā likumā bija nostiprināts objektīvās izmeklēšanas princips. Vispildītāk to apliecina likuma 37.pants, kurš paredzēja: „Neatkarīgi no lietas dalībnieku aizrādījumiem, tiesai atļauts: spert soļus lietas apstākļu noskaidrošanai; savākt attiecīgus pierādījumus; pieprasīt no tiesas, valdības, privātām sabiedriskām iestādēm un trešām personām vajadzīgo dokumentu un ziņu iesniegšanu; noprintāt lieciniekus, kaut arī lietas dalībnieki uz tiem nebūtu atsaukušies; pieprasīt lietpratēju atzinumu; nolikt apskatīšanu uz vietas; paziņot lietas dalībniekiem, kādi pierādījumi viņiem vēl jāpienes, izsniedzot viņiem vajadzības gadījumā attiecīgu apliecību.” Likuma 38.pants papildus noteica, ka „tiesai atļauts pārbaudīt uz vispārēja pamata pierādījumus, neaprobežojoties ar tiem pierādījumiem, par kuriem celts strīds”. Savukārt likuma F nodaļā „Tiesas spriedums” bija ietverts 41.pants, kas paredzēja, ka tiesa nav aprobežota ar lietas dalībnieku aizrādījumiem un tiem faktiskiem apstākļiem, uz kuriem dalībnieki atsaukušies. Tiesas spriedumu atļauts attiecināt arī uz lietām, kuras dalībnieki nav atzīmējuši savā prasībā, ciktāl minētās lietas nedalīti saistītas ar pieteiktām prasībām.

Tātad no šīm normām nepārprotami izrietēja, ka administratīvajā tiesas procesā darbojās vismaz viens objektīvās izmeklēšanas principa elements – tiesas tiesības savākt pierādījumus pēc savas iniciatīvas. 1921.gada Likuma par administratīvajām tiesām 37.pantā bija ietverta arī viena norāde uz otru objektīvās izmeklēšanas principa elementu – tiesas pienākumu dot norādījumus un ieteikumus lietas dalībniekiem. Kā jau tika norādīts, šajā pantā bija paredzētas tiesas tiesības dot norādījumus lietas dalībniekiem par to, kādi pierādījumi viņiem vēl būtu jāiesniedz.

1921.gada Likuma par administratīvajām tiesām pēdējais – 74. pants paredzēja, ka tiesai jāpiemēro civilprocesu regulējošās tiesību normas, ja tā konstatē, ka kāds ar tiesāšanas kārtību saistīts jautājums nav pilnīgi noregulēts. Līdz ar to ir nepieciešams pārbaudīt, vai civilprocesu regulējošās tiesību normas paredzēja kādus objektīvās izmeklēšanas principa elementus civillietu izskatīšanā, ko tiesas nepieciešamības gadījumā attiecīgi varētu piemērot arī administratīvo lietu izskatīšanā.

Starparu periodā civilprocesā pamatā darbojas sacikstes princips. Taču tiesību zinātnieki norādīja arī uz to, ka ne vienmēr ir labi, ja civilprocesā darbojas tikai sacikstes princips tirā veidā. Kā rakstīja profesors Vladimirs Bukovskis: „Sacikstes princips ir labs tur, kur abi prāvniece ir vienādi spēcīgi, vienādi sagatavoti. Tad notiek cīņa, ko tiesa var bezpartejiski novērot. Citiem apstākļiem pastāvot, sacikstes princips var dot uzvaru netaisnībai pār taisnību, viltībai un izveicībai pār vientiesību un bagātībai pār nabadzību”.⁵ Līdz ar to profesors Bukovskis norādīja, ka Eiropā, tostarp Vācijā, Austrijā un arī Latvijā, ir nolemts, ka sacikstes princips ir jāpapildina ar zināmiem izmeklēšanas principa elementiem. Atbilstoši profesora norādītajam par izmeklēšanas principa elementiem tika uzskatīti, piemēram, tas, ka tiesai bija pienākums pieprasīt no pusēm paskaidrojumus par visiem apstākļiem, kas tiesai nav skaidri (Civilprocesa nolikuma 271.pants), tiesas tiesības pieprasīt prāvniece personīgu ierašanos neskaidru apstākļu noskaidrošanai (Civilprocesa nolikuma 106.¹ un 459.pants), kā arī tiesas pienākums dot iespēju pusēm izteikties par tiem jautājumiem, kas tiesai jālemj *ex officio* (Civilprocesa nolikuma 93. un 443. pants). Civilprocesa nolikumā bija noteiktas arī tiesības tiesai pašai pieprasīt no iestādēm dokumentus, uz kuriem lietas dalībnieki ir atsaukušies, pat ja nav tieši izteikts lūgums tos izprasīt (97. un 540.pants).⁶

Tātad šīs normas paredzēja tiesas tiesības un pienākumus būt aktīvai lietas apstākļu noskaidrošanā, tostarp, iegūstot pierādījumus (dokumentus) gadījumos, kad lietas dalībnieki to nebija lūguši. No visām iepriekš minētajām tiesas tiesībām un pienākumiem kā tādu, kas visvairāk papildina izpratni par objektīvo izmeklēšanu, var izcelt tiesas pienākumu dot iespēju pusēm izteikties par tiem jautājumiem, kas tiesai jālemj *ex officio*. Šo pienākumu var uzskatīt par zināmu tiesas pienākumu dot ieteikumus lietas dalībniekiem, jo faktiski tādejādi tiesa norāda uz apstākļiem, par kuriem lietas dalībniekiem vajadzētu sniegt paskaidrojumus un par kuriem, iespējams, vajadzētu iesniegt pierādījumus. Šāds pienākums 1921.gada Likumā par administratīvajām tiesām nebija tiešā tekstā noteikts, taču, ņemot vērā 1921.gada Likuma par administratīvajām tiesām 74.pantā noteikto, ir pamats uzskatīt, ka šāds pienākums bija arī tiesai, izskatot administratīvās lietas.

SALĪDZINOŠĀ PERSPEKTĪVA – CIVILPROCESA LIKUMS

Izstrādājot Administratīvā procesa likumu, tajā iekļautais regulējums par procesu tiesā pamatā bija balstīts uz Civilprocesa likuma projektu, modificējot to atbilstoši tiesiska administratīvā procesa prasībām.⁷ Civilprocesa likums tika pieņemts 1998.gada 14.oktobrī. Tas stājās spēkā 1999.gada 1.martā.

Taču Administratīvā procesa likuma izstrādāšanas gaitā un uzreiz pēc tā pieņemšanas tika arī uzsvērts,

ka administratīvajā procesā tiesā darbosies objektīvās izmeklēšanas princips un ka tā ir galvenā administratīvās tiesas procesa atšķirība no civilprocesa.⁸ Senators Valerijans Jonikāns norādīja: „Galvenā atšķirība starp civilprocesu un administratīvo procesu ir tā, ka civilprocesā tiesa lietas skata saskaņā ar sacikstes principu, bet administratīvajā procesā – pastāv lietas apstākļu objektīvās noskaidrošanas princips. Tas ir, ja civilprocesā tiesa lietu izlemj, pamatojoties vienīgi uz pušu iesniegtajiem pierādījumiem, un pusēm ir pienākums pierādīt savu taisnību un atsaukties uz pareizo tiesību normu, tad administratīvajā procesā tiesai pašai ir pienākums uzraudzīt, vai lietas izskatīšanas gaitā tiek noskaidrota patiesība un rasts taisnīgs rezultāts, vai nav nepieciešami vēl kādi papildu pierādījumi un tamlīdzīgi.”⁹

Šāda sacikstes principa un objektīvās izmeklēšanas principa pretnostatīšana varēja radīt izspaidu, ka tiesai administratīvajā procesā ir izteikti aktīva loma, bet civilprocesā – vienīgi pasīva novērotāja loma, kas izspriež lietu, balstoties tikai un vienīgi uz lietas dalībnieku iesniegtajiem norādītajiem apstākļiem un iesniegtajiem pierādījumiem, un kurai nav tiesību dot lietas dalībniekiem nekādus norādījumus vai ieteikumus. Taču šāda izpratne par tiesas lomu abos procesos būtu stipri vienkāršota.

Jau 2002.gadā žurnālā „Jurista Vārds” tika pausts viedoklis, ka arī civilprocesā tiesai nav vien pasīva loma: „Kā zināms, šobrīd spēkā esošais Civillikums (CL) atšķirībā no Civilprocesa kodeksa (CPK) vairs neparedz, ka tiesai jālieto visi līdzekļi, lai objektīvi noskaidrotu patiesību. CL ir nostiprināts sacikstes princips. Tomēr, kā uzsvēra V.Jonikāns, tiesa nedrīkst būt pasīva vērotāja lomā, un tai ir jāmeklē taisnība. Uz to norādot CL 93.3., 97.1. un citi šī likuma panti. Arī CL 8.2. un 159.2.pants liekot tiesai civillietā iesaistīties taisnības meklējumos, jo paredz, ka tiesai ir jāizskaidro pusēm un trešajām personām to tiesības un pienākumi, kā arī to izpildīšanas vai neizpildīšanas sekas.”¹⁰

Ja skatās, kas šajās normās bija un ir noteikts, tad var konstatēt, ka tās paredz, ka tiesai ir jāizskaidro lietas dalībniekiem ne tikai viņu tiesības un pienākumi, bet arī procesuālo darbību izdarīšanas vai neizdarīšanas sekas (Civilprocesa likuma 8.panta otrā daļa un 159.pants). Šo pienākumu var uztvert kā tiesas pienākumu dot norādījumus vai vismaz ieteikumus lietas dalībniekiem. Tāpat pienākumu dot norādījumus vai ieteikumus var saskatīt Civilprocesa likuma 93.panta ceturtajā daļā, kura paredz: „Ja tiesa atzīst, ka par kādu no faktiem, uz kuriem pamatoti puses prasījumi vai iebildumi, nav iesniegti pierādījumi, tā paziņo par to pusēm un, ja nepieciešams, nosaka termiņu pierādījumu iesniegšanai.”

Šīs normas var papildināt izpratni par tiesas pienākumu dot norādījumus un ieteikumus procesa dalībniekiem administratīvajā procesā. Kā ir norādījis Senāts, tā kā administratīvajā procesā, kur darbojas objektīvās izmeklēšanas princips, tiesas pienākums dot norādījumus nevar būt šaurāks kā civilprocesā, tad arī

⁵ Bukovskis V. Civilprocesa mācību grāmata. Rīgā: autora izdevums, 1933., 236.-237.lpp.

⁶ Turpat, 237.-239.lpp.

⁷ Par Administratīvā procesa likumu. Administratīvā procesa likuma izstrādes darba grupas ziņojums Ministru kabineta 1997.gada 15.jūlija sēdē. Latvijas Vēstnesis, 22.07.1997., Nr.186 (901); Levits E. Par administratīvā procesa vietu un funkcijām Latvijas tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 19.03.1998., Nr.10/11 (78/79).

⁸ Sk., piemēram, Levits E. Par administratīvā procesa vietu un funkcijām Latvijas tiesību sistēmā. Jurista Vārds, 19.03.1998., Nr.10/11 (78/79); Salenieks N. Par administratīvo procesu tiesā. Jurista Vārds, 19.03.1998., Nr.10/11 (78/79).

⁹ Pāvils L., Jonikāns V. Administratīvais process veicinās uzticību tiesu varai. Jurista Vārds, 24.02.2004., Nr.7 (312).

¹⁰ Gailīte D. Kāda tiesu vara ir vajadzīga Latvijai. Jurista Vārds, 02.03.2002., Nr.5 (238).

administratīvajā procesā tiesai ir pienākums norādīt uz tādiem apstākļiem, kādi minēti Civilprocesa likuma 93.panta ceturtajā daļā.¹¹

Papildus var norādīt, ka Civilprocesa likums paredz, ka noteiktas kategorijas lietās tiesai ir pat pienākums savākt pierādījumus pēc savas iniciatīvas. Piemēram, Civilprocesa likuma 239.panta pirmā daļa nosaka: „Laulības šķiršanas vai neesamības lietā tiesa pēc savas iniciatīvas pieprasa pierādījumus, it īpaši tādu jautājumu izšķiršanai, kas skar bērna intereses”. Šādu pienākumu tiesai uzliek arī Civilprocesa likuma 244.⁹panta pirmā daļa lietās, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām. Savukārt Civilprocesa likuma 249.⁴pants paredz, ka lietā par paternitātes atzīšanas apstrīdēšanu tiesa pēc savas iniciatīvas vai ieinteresēto personu lūguma pieprasa attiecīgās bāriņtiesas atzinumu un var uzaicināt tās pārstāvi piedalīties tiesas sēdē. Šā likuma 266.panta ceturajā daļā noteic, ka, izskatot lietu par personas rīcības ierobežošanu, tiesa pēc savas iniciatīvas pieprasa izziņu no ārstniecības iestādes un citus personas rīcības ierobežojuma apjoma noteikšanai nepieciešamos pierādījumus no pieteicēja un iestādēm. Kā redzams, tiesas pienākums iegūt pierādījumus pēc savas iniciatīvas ir noteikts lietās, kuras skar kādas mazaizsargātas personas tiesības.

Vienlaikus var konstatēt, ka ir arī tādas administratīvo lietu kategorijas, kur likumdevējs ir atzinis, ka tiesas loma var būt mazāk aktīva un lielāka atbildība ir pašiem procesa dalībniekiem. Piemēram, Saeimas vēlēšanu likuma 54.panta ceturajā daļā, ņemot vērā isos lietas izskatīšanas termiņus, paredz, ka lietās, kas ir saistītas ar Saeimas vēlēšanām, pierādīšanas pienākums ir administratīvā procesa dalībniekiem.

SALĪDZINOŠĀ PERSPEKTĪVA – VĀCIJAS ADMINISTRATĪVĀ TIESAS PROCESA UN CIVILPROCESA REGULĒJUMS

Tā kā Latvijas administratīvā procesa regulējums ir izstrādāts, par paraugu ņemot Vācijas tiesisko regulējumu, tad interesanti ir aplūkot Vācijas Administratīvās tiesas likuma (*Verwaltungsgerichtsordnung*) regulējumu.

Vācijas Administratīvās tiesas likuma 86.pants ir galvenais šā likuma pants, kas atklāj objektīvās izmeklēšanas principa saturu. Šā panta pirmā daļa paredz, ka tiesai ir pienākums pašai noskaidrot lietas apstākļus, taču arī lietas dalībniekiem ir pienākums līdzdarboties. Turklāt tiesa nav ierobežota ar dalībnieku iesniegtajiem pierādījumiem un lūgumiem iegūt pierādījumus. Šā panta trešā daļa paredz tiesas sēdes priekšsēdētāja pienākumu dot norādījumus un ieteikumus lietas dalībniekiem. Priekšsēdētājam ir jāsekmē formas kļūdu labošana, jāveicina tas, lai tiktu precizēti neskaidri lūgumi un tiktu izteikti atbilstoši lūgumi, lai tiktu papildināti nepietiekami pierādījumi par lietas faktiskajiem apstākļiem un tiktu sniegti visi nepieciešamie paskaidrojumi lietas apstākļu noskaidrošanai. Tātad Vācijā jau pašā likuma tekstā tiesas pienākums sniegt norādījumus un ieteikumus ir atklāts plašāk nekā Latvijas Administratīvā procesa likumā, jo tajā konkrētāk ir norādīts jautājumu loks, par ko tiesai

ir jāsniedz norādījumi un ieteikumi lietas dalībniekiem.

Vācijā tiek uzskatīts, ka ar Vācijas Administratīvās tiesas likuma 86.pantu ļoti cieši ir saistīts arī šā likuma 104. un 108.pants. 104.pants nosaka pienākumu tiesai pārrunāt ar lietas dalībniekiem lietas faktiskos un arī tiesiskos apstākļus. Savukārt 108.pantā uzsverts tas, ka tiesas spriedumu var pamatot tikai ar tādiem apstākļiem un pierādījumiem, par kuriem ir bijusi iespēja paust viedokli.

Interesanti, ka Vācijā arī Civilprocesa likumā (*Zivilprozessordnung*) ir līdzīgas normas par tiesas pienākumu dot norādījumus un ieteikumus. Vācijas Civilprocesa likuma 139.pants paredz, ka tiesai ir jāsekmē, lai lietas dalībnieki sniegtu paskaidrojumus par visiem lietas nozīmīgajiem apstākļiem, iesniegtu visus nepieciešamos pierādījumus un lūgumus. Atbilstoši šim pantam, ja tiesa spriedumu vēlas balstīt uz apsvērumu, par kuru lietas dalībnieks acimredzami ir aizmirsis izteikties vai uzskatījis par nebūtisku, tiesai uz to ir jānorāda un jānodrošina iespēja izteikties. Tas jā dara arī gadījumos, kad tiesas viedoklis par kādu jautājumu (apsvērumu) atšķiras no abu lietas dalībnieku viedokļa. Tāpat šajā pantā noteikts pienākums vērst lietas dalībnieku uzmanību uz tādiem jautājumiem, kas tai ir jāapsver pēc savas iniciatīvas. Vācijas Civilprocesa likuma 279.panta trešā daļa paredz tiesas pienākumu, noslēdzot pierādījumu pārbaudi, pārrunāt ar lietas dalībniekiem lietas apstākļus un strīdu, un, cik tas ir iespējams, pierādījumu pārbaudes rezultātu.

Tātad šajās normās ir nostiprināts tiesas pienākums pārrunāt ar lietas dalībniekiem visus būtiskos lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus un nodrošināt to, ka lietas dalībniekiem ir bijusi iespēja izteikties par visiem apsvērumiem, uz kuriem tiesa varētu balstīt savu nolēmumu. Vienlaikus jānorāda, ka šis pienākums tomēr nav saprotams tā, ka tiesai jāsniedz lietas dalībniekiem juridiskas konsultācijas. Turklāt tas, cik aktīvi un plaši tiesai šis pienākums ir jāīsteno, var būt atkarīgs arī no tā, kas ir lietas dalībnieki. Ja procesa dalībnieks ir tāds, kam nav juridisku zināšanu un kuru nepārstāv zvērināts advokāts, tad tiesai aktīvāk un plašāk ir jānodrošina nepieciešamie norādījumi un ieteikumi. Savukārt lietās, kur lietas dalībniekus pārstāv zvērināts advokāts, tiesas pienākums dot norādījumus un ieteikumus ir šaurāks, jo tiek prezumēts, ka zvērināti advokāti attiecīgos jautājumus pārzina un arī bez īpašiem norādījumiem un ieteikumiem paši zina, kas ir nepieciešams lietas taisnīgai izskatīšanai.¹²

Domājot par to, vai arī Latvijā administratīvajām tiesām ir šādas tiesības un pienākumi, jāsekmē, ka ir. Administratīvā procesa likumā ir skaidri pateikti, ka tiesa ne tikai vāc pierādījumus pēc savas iniciatīvas, bet tiesa var arī izsaukt procesa dalībniekus uz sagatavošanas sēdi, lai pārrunātu neskaidrus jautājumus, izskaidrotu dalībniekiem procesuālās tiesības un pienākumus (204.panta trešā daļa). Likums arī paredz, ka tiesnesis var uzdot administratīvā procesa dalībniekiem rakstveidā atbildēt uz jautājumiem par lietas faktiskajiem apstākļiem un juridisko būtību (204.panta ceturajā daļā).

¹¹Senāta 2019.gada 23.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-131/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0923.A420172915.2.S) 9.punkts.

¹²Thomas / Putzo, *Zivilprozessordnung*. Kommentar 28. Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2007, S.269; Emerson R.W. *Judges as Guardian Angels: The German Practice of Hints and Feedback*. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 48, No. 709, 2015, p.727-728.

Lai arī Administratīvā procesa likumā nav tieši noteikts tiesas pienākums pārrunāt ar lietas dalībniekiem visus būtiskos lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus, tomēr atbilstoši 247.panta trešajai daļai tiesa spriedumu drīkst pamatot tikai ar tādiem apstākļiem, par kuriem administratīvā procesa dalībniekiem ir bijusi iespēja mutvārdos vai rakstveidā izteikt savu viedokli. Kā ir secinājis Senāts, šī tiesību norma ir vērsta uz tiesību tikt uzklaštam īstenošanu un „pārsteiguma” spriedumu nepieļaušanu, tādējādi sekmējot taisnīga tiesas procesa īstenošanu. Lai netiktu sastādīts „pārsteiguma” spriedums, mutvārdu procesā tiesai ir jāpārrunā ar lietas dalībniekiem lietā nozīmīgie faktiskie un tiesiskie apstākļi; tas pats attiecināms uz rakstveida procesu.¹³

Turklāt „pārsteiguma” spriedums ir nepieļaujams ne tikai administratīvajās lietās, bet arī civillietās un krimināllietās. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.pantā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet prasība, lai tiesas savos nolēmumos neatsauktos uz tādiem faktiskajiem vai tiesiskajiem apstākļiem, par kuriem

¹³ Senāta 2016.gada 8.aprīļa sprieduma lietā Nr.SKA-190/2016 (A420413012) 10.punkts; Senāta 2019.gada 23.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-131/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0923.A420172915.2.S) 9.punkts.

lietas dalībniekiem nav bijusi iespēja izteikties procesa laikā un kas rada tādu pagrieziena lietu, ko arī rūpīgs lietas dalībnieks nevarēja paredzēt. Tas attiecas arī uz gadījumiem, kad tiesnesis uz kādu nolēmumu pamatojošu apstākli atsaucas pēc savas iniciatīvas.¹⁴ Šis atziņas ir paustas lietā, kuras pamatā bija Čehijā izskatīta civillietā. Turklāt tiesības uz taisnīgu tiesu attiecas gan uz civillietām, gan krimināllietām.

KOPSAVILKUMS

Objektīvās izmeklēšanas princips uzliek tiesai pienākumu būt aktīvai, vācot lietas taisnīgai izskatīšanai nepieciešamos pierādījumus arī pēc savas iniciatīvas un dodot procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus. Tiesai ir arī pienākums pārrunāt ar procesa dalībniekiem visus būtiskos lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus un nodrošināt to, ka procesa dalībniekiem ir bijusi iespēja izteikties par visiem apsvērumiem, uz kuriem tiesa varētu balstīt savu nolēmumu. Turklāt lietas faktisko un tiesisko apstākļu pārrunāšanas pienākums ir tiesai arī civillietās un krimināllietās, jo tas izriet no tiesībām uz taisnīgu tiesu.

¹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 5.septembra sprieduma lietā “Čepek v. the Czech Republic”, iesnieguma Nr.9815/10, 45. un 48.punkts.

RŪPĪBAS PRINCIPA SATURS UN PIEMĒROŠANA ADMINISTRATĪVAJĀS TIESĪBĀS

Jautrīte BRIEDE

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta senatore, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore

Par rūpības pienākuma principu mans raksts jau bija publicēts „Jurista Vārdā”¹, un angļu valodā nedaudz zinātniskāks raksts publicēts LU žurnālā „Juridiskā Zinātne”². Šis temats tika izvēlēts, lai noskaidrotu, kas ir Eiropas Savienības Komisijas pasūtītajā pētījumā par administratīvā procesa principiem³ minētais pienācīgas rūpības princips (angļu val. – *duty of care*).

Pienācīgas rūpības princips tiesību literatūrā un praksē tiek lietots plašākā nozīmē un arī šaurākā nozīmē. Plašākā nozīmē šis princips kā daudzi apakšprincipi ir ietverts gan Valsts pārvaldes iekārtas likumā, gan Administratīvā procesa likumā. Tam faktiski ir tāds pats saturs kā labas pārvaldības principam. Arī pieminētajā pētījumā tā autori ir norādījuši, ka pienācīgas rūpības princips ir labas pārvaldības princips

¹ J.Briede. Valsts iestāžu rūpības pienākuma princips: saturs un piemērošana administratīvajās tiesībās. Jurista Vārds, 12.marts 2019 /Nr.10 (1067).

² J.Briede. Content and Application of Duty of Care Principle in the Field of Administrative Law in Latvia. Juridiskā Zinātne/Law, 2019, pp.110-121.

³ The General Principles of EU Administrative Procedural Law. In-depth Analysis. European Parliament. Directorate General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. The Committee on Legal Affairs, 2015. Available: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/519224/IPOL_IDA%282015%29519224_EN.pdf [last viewed 17.10.2018].

ar daudziem apakšprincipiem, ka faktiski tie ir pienācīga administratīvā procesa principi. Tādējādi šajā nozīmē Latvijā praktiski nav vajadzības lietot terminu „rūpības pienākuma princips”, labāk izmantot terminus, kuri jau ir definēti normatīvajos aktos un attīstīti tiesību literatūrā un praksē.

Taču šo principu šaurākā nozīmē varētu attīstīt un iedzīvināt. Pienācīgas rūpības princips šaurākā nozīmē ietver iestādes pienākumu rīkoties pēc savas iniciatīvas, novēršot individuālu personu dzīvības, veselības, cieņas vai mantas apdraudējumu. Citiem vārdiem, pienācīgas rūpības princips ļauj noteikt, vai cilvēktiesības (pamattiesības) valstij konkrētajā gadījumā uzliek pozitīvu pienākumu. No cilvēktiesībām valstij parasti izriet negatīvi pienākumi (pienākums atturēties

no nepamatotas cilvēktiesību ierobežošanas vai pārkāpšanas). Taču valstij no cilvēktiesībām var izrietēt arī pozitīvi pienākumi – pienākumi veikt aktīvas darbības cilvēktiesību ievērošanai, nodrošināšanai. Ne vienmēr ir attīstīta precīza metodoloģija, kā noteikt, vai valstij no tiesībām uz dzīvību, tiesībām uz īpašumu, tiesībām uz privāto dzīvi u.c. izriet pozitīvs pienākums un kad tas ir pārkāpts. Tādējādi pienācīgas rūpības princips var palīdzēt to noteikt, jo, ja būs pārkāpts pienācīgas rūpības princips, tad būs pārkāptas arī attiecīgās cilvēktiesības, jo valsts nebūs izpildījusi savu pozitīvo pienākumu.⁴

Parasti administratīvajā procesā, lai saņemtu kādu labumu no valsts, iniciatīva nāk no pašas personas – persona vērsas ar iesniegumu iestādē un lūdz, lai attiecībā uz viņu vai attiecībā uz kādu citu personu iestāde izdod administratīvo aktu vai veic kādas darbības (faktisko rīcību). Taču pienācīgas rūpības princips uzliek iestādei pozitīvu pienākumu arī pašai pamanīt, ka kādai personai vai tās mantai nepieciešama aizsardzība, un iestādei pēc savas iniciatīvas vajadzētu par šo personu parūpēties, pat ja persona to nav lūgusi. Parasti šīs iestādes ir tiesību aizsargājošās iestādes – policija, bērnu aizsardzības, vides aizsardzības iestādes, pārtikas un veterinārais dienests un tamlīdzīgas iestādes. Ir gadījumi, kad šīm iestādēm ir jāreaģē obligāti, tāpat ir gadījumi, kad iestādes var lemt par to, vajadzētu vai nevajadzētu reaģēt, izvērtējot noteiktos apstākļus.

Savukārt tiesā administratīvajā procesā rūpības principa ievērošana faktiski tiek vērtēta, kad tiek lemts par valsts atbildību bezdarbības vai nepietiekamas rīcības gadījumā. Tātad par gadījumiem, kad iestādes vispārīgās funkcijas vai uzdevumi ir konkretizējušies kā pozitīvais pienākums attiecībā pret konkrētu personu vai personām.

Lai iestādei rastos rūpības pienākums, situācijai jāatbilst vairākiem kritērijiem.

1. Ir jābūt reālam personas dzīvības, veselības, cieņas vai mantas apdraudējumam. Apdraudējumam ir jābūt individuālam, respektīvi, ir apdraudēta konkrēta persona, nevis sabiedrība kopumā. Dažkārt gan var būt situācija, kad individuālā persona kļūst zināma tikai negadījuma brīdī, kā tas, piemēram, bija gadījumā, kas izriet no Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietas: parkā vējā bija nogāzies koks un bija gājis bojā vīrietis.⁵ Proti, apdraudējuma upuris konkretizējās brīdī, kad tas notika.

2. Personas neaizsargātība. Parasti jebkurai personai ir pašai jā rūpējas par sevi, bet noteiktos gadījumos valstij ir pienākums palīdzēt personai un par to parūpēties. Īpaši tas attiecas uz neaizsargātām personām.

3. Kaitējumu un zaudējumu paredzamība. Situācijai jābūt tādai, ka to saprātīgi var un vajag paredzēt. Atgriežoties pie iepriekšminētā piemēra ar koku parkā: par publisku parku atbildīgajai personai ir jāparedz, ka veci vai bojāti koki var nogāzties, tādēļ tos regulāri jāapseko un apdraudējums jānovērš, bojātos kokus izzāģējot vai nostiprinot.

4. Samērīgums. Rūpības pienākums ir samērīgs, samērojot izdevumus, publiskas personas resursus, kas ir jāpatērē, lai panāktu šo aizsardzību, ar konkrētā individa

vajadzību pēc aizsardzības. Rūpības pienākums nerodas, ja tas ir nesamērīgs.

5. Pienākumam jābūt izpildvaras, nevis likumdevēja kompetencē.

Tālāk tiks minēti divi piemēri, lai raksturotu šos kritērijus. Pirmais piemērs tiks ņemts no tiesu prakses, otrs ir abstraktāks.

Administratīvo tiesu praksē kādu laiku atpakaļ bija gadījums, kad kāda persona bija nodevusi asinis asinsdonoru centrā, un medicīnas iestādes vēlāk konstatēja, ka viņai ir C hepatīta vīruss. Persona vēl nebija slima, bet tika konstatēta antivielu klātbūtne asinīs. Iestādes, kas šo informāciju ieguva, viņai par to nepaziņoja. Pēc vairākiem gadiem persona smagi saslima ar C hepatītu, kā rezultātā kļuva par invalidu. Persona vērsās vairākās tiesās par to, lai piedzītu zaudējumus tieši par rūpības pienākuma neveikšanu.

Kaut arī parasti iestādei obligāts pienākums rīkoties ir tad, ja konkrētā rīcība ir paredzēta tiesību normās, administratīvā tiesa faktiski secināja, ka rūpības pienākums prasa, lai izņēmuma gadījumos, kad apdraudēta cilvēka veselība, iestāde rīkotos, pārkāpjot šo skaidri noteikto kompetenci, ja jautājums kā tāds ir iestādes funkcijās un uzdevumos. Konkrētajā gadījumā tiesas pārbaudīja, vai tajā brīdī, kad iestāde konstatēja antivielas asinīs, personas veselība bija apdraudēta. Medicīnas iestādes tiesām skaidroja, ka tajā brīdī nevarēja uzskatīt, ka veselība jau ir apdraudēta, jo antivielas ne vienmēr liecina, ka cilvēks kādreiz saslims. Administratīvās tiesas šim argumentam nepiekrita, uzskatot, ka veselība ir bijusi apdraudēta. Tātad apdraudējums šajā gadījumā bija ļoti individuāls, un nevarēja sagaidīt, ka persona pati iedomāsies pavaicāt, vai asinis nav atklāts kaut kas, kas var liecināt par iespējamu saslimšanu. Līdz ar to šis kritērijs izpildījās. Kaitējuma seku paredzamība – tiesa pateica, ka tomēr iestādēm vajadzēja parūpēties, jo vajadzēja paredzēt, ka persona varētu saslimt. Rūpēšanās pienākums, ņemot vērā šo nopietno slimību, bija samērīgs. Iestādei bija jāveic tikai paziņošana. Administratīvās tiesas konkrētajā gadījumā atzina, ka, kaut arī likumdevējs nav konkrēti pateicis, ka šāda informācija asinsdonoram ir jāziņo, rūpības pienākums tomēr ir pārkāpts, un iestājas valsts atbildība.

Abstraktais gadījums. Manas mājas pagalmā, blakus īpašumā, kas pieder pašvaldībai, aug divi ļoti veci koki. Nesen lielā vējā nokrita liels zars. Laimīgā kārtā tas nokrita vietā, kas nesabojāja īpašumu un netraumēja nevienu personu. Pašvaldība tika informēta, ka šie koki ir bīstami un tos vajadzētu likvidēt, jo tie var apdraudēt personu dzīvību vai mantu, taču pašvaldība līdz šim neko nav darījusi. Reālais apdraudējums joprojām pastāv. Apdraudējums ir individuāls – koka zari stiepjas vairākos pagalmos. Vai var sagaidīt, ka personas pašas sevi pietiekami aizsargās? Iet un lūgt atļauju koku nozāģēt? Kritērijs – kaitējuma vai zaudējumu paredzamība – apstiprinās, ņemot vērā, ka pašvaldība ir informēta par koku bīstamību. Savukārt vērtējot rūpības pienākuma samērīgumu, jāpārbauda, cik konkrētie koki ir bīstami, kādu nodarījumu un kaitējumu tie varētu radīt, un kādas ir izmaksas, lai šo koku nozāģētu.

Tiesību literatūrā, pamatā anglo-sakšu, tiek minēts arī tāds institūts kā iestāžu imunitāte (atbrīvošana no

⁴ Paldies senatorei Anitai Kovaļevskai par palīdzību šīs domas noformulēšanā.

⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011.gada 14.jūnija spriedums lietā "Ciechońska pret Poliju", iesn. Nr.19776/04. Pieejams: <http://www.echr.coe.int>

atbildības). Proti, sabiedrības interesēs ir sagaidīt, ka iestāde veiks savas funkcijas, nebaidoties no atbildības. Jo īpaši tas attiecas uz tiesību aizsargājošām iestādēm, arī apžēlošanas iestādi.

Latvijas tiesu praksē ir bijuši vairāki gadījumi, kad tiesas ir pateikušas, ka iestādei nevar iestāties atbildība. Piemēram, ja bāriņtiesa ierosina lietu, jo tai ir aizdomas, ka kādam bērnam klājas slikti un vajadzētu rīkoties, un pēc tam abi vai kāds no bērna vecākiem uzskata to par cieņas aizskārumu, tad šeit var runāt par bāriņtiesas imunitāti pret atbildību, jo interese, ko bāriņtiesa aizsargā, ir ļoti būtiska. Pat ja vēlāk izrādās, ka nebija nekāda pamata, ka ģimenē viss ir kārtībā, bērna vecākiem pārbaude ir jāpiecieš, jo acīmredzot ir bijusi kaut kāda informācija, kuru bāriņtiesai ir pienākums pārbaudīt, lai novērstu bērna tiesību aizskārumu. Līdzīgi ir arī ar policiju, kad policija reaģē uz norādēm par kādu pārkāpumu. Policijai ir pienākums pārbaudīt informāciju, bet, ja vēlāk izrādās, ka pārkāpuma nav, valsts atbildībai nebūtu jāiestājas par to, ka lieta vispār tika ierosināta un informācija tika iegūta (no šī noteikuma var būt

izņēmums – īpašais upuris – taču šajā rakstā tas netiks apskatīts).

Nereti kā piemērs iestāžu imunitātei tiek minēta apžēlošanas iestāde, mūsu gadījumā – Valsts prezidents. Ja persona, kura ir apžēlota, pēc tam tomēr izdara noziedzīgu nodarījumu, valstij neiestājas atbildība par to, ka šī apžēlotā persona tika izlaista no cietuma.

Visbeidzot, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka rūpības pienākumu ir jāinterpretē tā, lai valsts institūcijām neuzliktu neiespējamu vai nesamērīgu nastu. Piemēram, lemjot par policijas rūpības pienākuma pildīšanu, tiesa norādīja īpaši ņemt vērā grūtības, kas saistītas ar policijas darbu modernajā sabiedrībā, cilvēka darbības neparedzamību un policijas tiesības izlemt par prioritātēm un resursu izmantošanu.⁶

⁶ The European Court of Human Rights judgment of 28 October 1998 in case *Osman v. United Kingdom* (No. (87/1997/871/1083), para. 116. Available: <https://hudoc.echr.coe.int>

ADMINISTRATĪVO TIESU DIALOGA AR SATVERSMES TIESU PROCESUĀLIE ASPEKTI

Līga DĀCE

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta senatora palidze

Ievērojot šīs konferences sesijas tematiku – administratīvās tiesas dialogā par tiesību principu piemērošanu –, manas runas tēma ir saistīta ar administratīvo tiesu dialogu ar Satversmes tiesu.

No vienas puses, administratīvās tiesas šī dialoga veidošanā iesaistās jau no to pastāvēšanas pirmsākumiem, turklāt to dara aktīvāk nekā vispārējās jurisdikcijas tiesas. Tāpēc varētu sacīt, ka šis dialogs ir kā labi zināma, jau iestaigāta taciņa. No otras puses, procesa dalībnieku paustie argumenti administratīvajās lietās

pietiekami bieži vedina domāt, ka tiem nav pietiekamas izpratnes par administratīvo tiesu vērtanos Satversmes tiesā; un nav noslēpums, ka arī daļa administratīvo tiesu tiesnešu ir visnotaļ bijīgi pret iesaistīšanos dialogā ar Satversmes tiesu. Tāpat, attīstoties administratīvo tiesu un Satversmes tiesas, tās kolēģiju praksei, rodas jauni dialoga izaicinājumi. Tādēļ savā runā uzsveršu galvenos dialoga ar Satversmes tiesu procesuālos aspektus.

Vispirms jāņem vērā, ka administratīvās tiesas salīdzinājumā ar vispārējās jurisdikcijas tiesām ir īpašas, jo Satversmes tiesas likums un Administratīvā procesa likums paredz, ka tās tiesību normu hierarhijas kontroli veic divos veidos. Pirmkārt, ja tiesa uzskata, ka tiesību norma, ko iestāde ir piemērojusi vai kas administratīvajā tiesas procesā būtu jāpiemēro, neatbilst Latvijas Republikas Satversmei (turpmāk – Satversme)¹ vai starptautisko tiesību normai (vai aktam), tā tiesību normu hierarhijas kontroli veic ar konkrētās kontroles jeb tiesas pieteikuma palīdzību, vērtoties Satversmes tiesā.² Savukārt, ja tiesa uzskata, ka lietā piemērojamā tiesību norma neatbilst tādai augstāka juridiska spēka tiesību normai, kam ir zemāks juridisks spēks nekā Satversmei, tā tiesību normu hierarhijas kontroli veic pati, nepiemērojot augstāka juridiska spēka tiesību normai neatbilstošo zemāka juridiska spēka normu konkrētajā lietā.³ Konkrētie gadījumi, kad administratīvā

¹ Latvijas Republikas Satversme. Likumu un valdības rīkojumu krājums. 07.08.1922., Nr. 12.

² Satversmes tiesas likums: 19.1panta pirmās daļas 2.punkts. Latvijas Vēstnesis, 14.06.1996., Nr. 103.

³ Administratīvā procesa likums: 104.panta trešā daļa. Latvijas Vēstnesis, 14.11.2001., Nr.164. Sk. arī Senāta 2018.gada 9.janvāra sprieduma lietā Nr.SKA-77/2018 (A420511213) 12.punktu. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5416>; Senāta 2017.gada 22.februāra sprieduma lietā Nr.SKA-79/2017 (A420566612) 19.punktu. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/329406.pdf>.

tiesa pati atturas no neatbilstošās tiesību normas piemērošanas, ir tad, ja tiesa konstatē pašvaldību saistošo noteikumu neatbilstību Ministru kabineta noteikumiem vai likumam, Ministru kabineta noteikumu neatbilstību likumam vai iekšējo normatīvo aktu neatbilstību ārējiem normatīvajiem aktiem vai tieši piemērojamiem vispārējo tiesību principiem.⁴ Jāpiebilst, ka minētais nozīmē arī to, ka administratīvā tiesa nevēršas Satversmes tiesā tostarp tad, ja tā konstatē teritorijas plānojuma vai detālplānojuma, kas pieņemti pašvaldības saistošo noteikumu formā, neatbilstību Ministru kabineta noteikumiem vai likumam.

Turpināšu ar šādas – duālas – tiesību normu hierarhijas kontroles analīzi un tad pievērsīšos konkrēti administratīvās tiesas pieteikuma Satversmes tiesai procesuālajiem aspektiem.

I

Vispirms noskaidrojams, kādi bija likumdevēja apsvērumi, paredzot šādu – duālu – tiesību normu hierarhijas kontroles sistēmu.

Atkāpjoties pagātnē, jāņem vērā, ka laikā pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, kad tika izveidota Satversmes tiesa, bija nepieciešams, ka tā rīkojas kā „konstitūcijas sargsuns” un pārbauda tostarp tā saucamo likumpakārtoto aktu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām.⁵ Tas bija nepieciešams, jo tobrīd Latvijas tiesību sistēmai vēsturisko apstākļu dēļ, proti, padomju laika mantojuma dēļ, bija raksturīgs, ka cilvēka reālās tiesības tika noteiktas, piemēram, ar instrukciju vai ka izpildvara atļāvās mainīt likumdevēja pieņemtās tiesību normas ar zemāka juridiska spēka aktiem.⁶ Tālab Satversmes tiesai tika piešķirta kompetence skatīt lietas arī, piemēram, par pašvaldību saistošo noteikumu atbilstību Ministru kabineta noteikumiem vai Ministru kabineta noteikumu atbilstību Satversmei. Taču Eiropas kontekstā tā netiek uzskatīta par tradicionālu konstitucionālās tiesas kompetenci.

Līdz ar to, kad tika izveidotas administratīvās tiesas, likumdevējs, ievērojot administratīvo tiesu kompetenci nodrošināt kontroli pār izpildvaras veikto darbību vai bezdarbības tiesiskumu un lietderību⁷ un no šīs kompetences izrietošo administratīvo tiesu īpašo lomu personas pamattiesību aizsardzībā, daļu no minētās – ne visai tradicionālās – Satversmes tiesas kompetences nodeva administratīvajām tiesām. Vienlaikus Satversmes tiesai tika saglabāta tās par ievērojami tradicionālu uzskatāmā un ekskluzīvā kompetence pārbaudīt tiesību normu atbilstību Satversmei un starptautisko tiesību normām.⁸ Tāpat likumdevējs ņēma vērā, ka administratīvajām tiesām būs jāpiemēro daudz lielāks daudzums dažādu normatīvo aktu nekā civiltietās un krimināllietās⁹, jo administratīvo tiesību materiālās tiesību normas nav kodificētas vienā aktā, kā tas ir civiltiesību un krimināltiesību gadījumā, kuras

galvenokārt ir kodificētas Civillikumā, Komerclikumā un Krimināllikumā.¹⁰

Administratīvajai tiesai piešķirtajai kompetencei pašai veikt tiesību normu hierarhijas kontroli ir savi plusi un minusi. Kā pluss, neapšaubāmi, norādāms apstākļi, ka ar šīs kompetences palīdzību administratīvās tiesas var efektīvi īstenot jebkuras tiesas pamatuzdevumu, proti, noskaidrot lietā piemērojamās tiesību normas, to saturu, apjomu un atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām un konkrētajā lietā nepiemērot tādas tiesību normas, kas neatbilst augstāka juridiska spēka normām.¹¹ Tāpat administratīvās tiesas var nodrošināt tiesvedības un līdz ar to arī personas pamattiesību aizskāruma novēršanas ātrumu, jo tām nav nepieciešams apturēt tiesvedību, lai iesniegtu pieteikumu Satversmes tiesai. Vienlaikus tas arī atvieglo Satversmes tiesu, samazinot tādu lietu skaitu, kam nav valstiska mēroga vai konstitucionāla nozīme.

Taču minētās kompetences minuss ir tas, ka administratīvajai tiesai dažādās lietās – parasti līdzīgās – var nākties atkārtoti veikt vienu un to pašu tiesību normu hierarhijas kontroli. Administratīvo tiesu praksē šādi gadījumi ir bijuši tostarp arī kasācijas instances līmenī.¹² Tas ir arī cieši saistīts ar to, ka Administratīvā procesa likuma 104.panta trešā daļa neuzliek tiesību normas izdevējam saistošu pienākumu izslēgt tiesību normu, ko administratīvā tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, no tiesību sistēmas,¹³ un diemžēl bieži vien normas izdevējs to nedara. Tā rezultātā rodas tā saucamās „mirušās” tiesību normas, kas pastāv tiesību sistēmā, bet reāli netiek piemērotas. Tāpat ir saskatāmi problēmjautājumi saistībā ar jaunatklātu apstākļu institūtu – Senāts savulaik ir atzinis, ka apstākļi, ka administratīvā tiesa ir atzinusi tiesību normu par nepiemērojamu kādā konkrētā administratīvajā lietā, nav uzskatāms par iemeslu citas lietas, kurā šī norma ir bijusi piemērota, izskatīšanai no jauna.¹⁴

Manuprāt, raugoties no privātpersonu tiesību aizsardzības viedokļa, minētajai administratīvās tiesas kompetencei ir vairāk plusu nekā mīnusu. Vienlaikus jānorāda, ka likumdevējam un arī pašām administratīvajām tiesām, piemērojot Administratīvā procesa likuma 104.panta trešo daļu, būtu nepieciešams apsvērt, kā iepriekš norādītos negatīvos aspektus samazināt.

Duālas tiesību normu hierarhijas kontroles sistēmas problemātika ir novērojama arī tajā aspektā, ka ne vienmēr ir viennozīmīgi nošķirami gadījumi, kad administratīvajai tiesai vajadzētu vērsties Satversmes tiesā un kad pašai atturēties no augstāka juridiska spēka tiesību normai neatbilstošās tiesību normas piemērošanas konkrētajā lietā. Jo īpaši tā tas ir situācijās, kad administratīvā tiesa uzskata, ka lietā piemērojamā tiesību norma ir pieņemta, neievērojot likumdevēja

⁴ Administratīvā procesa likuma 104.panta trešā daļa.

⁵ Endziņš A., Nikulceva I., Načiščionis J. Par konstitucionālās un administratīvās tiesvedības robežām. Jurista Vārds, 2003, Nr.41.

⁶ Turpat.

⁷ Administratīvā procesa likuma 103.panta pirmā daļa.

⁸ Sk. arī Latvijas Republikas 8.Saeimas Juridiskās komisijas 2003.gada 10.decembra sēdes protokolu Nr.135. Pieejams Saeimas arhīvā pēc individuāla pieprasījuma.

⁹ Likumprojekta „Grozījums Satversmes tiesas likumā” anotācija. Pieejama: http://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0566_0.htm.

¹⁰ Borkoveca M. Tiesību normu hierarhijas kontrole administratīvajā tiesā. Jurista Vārds, 2007, Nr.13.

¹¹ Proti, tā ir iura novit curia izpausme.

¹² Piemēram, Senāta 2015.gada 15.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-429/2015 (A420628311). Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/4332>; un Senāta 2015.gada 30.decembra spriedums lietā Nr.SKA-327/2015 (A420614811). Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/245382.pdf>.

¹³ Senāta 2008.gada 18.decembra lēmuma lietā Nr.SJA-12/2008 (A42326506) 6.punkts. Nav publicēts.

¹⁴ Turpat.

piešķirto pilnvarojumu, proti, pieņemta *ultra vires*. Šādā situācijā tiesa var uzskatīt, ka, piemēram, lieta piemērojamā pašvaldības saistošo noteikumu norma neatbilst likuma normai, bet vienlaikus tā var arī uzskatīt, ka šī norma neatbilst Satversmes 64.pantam.

Viens no Latvijas tiesību zinātniekiem ir izvirzījis tēzi, ka administratīvajām tiesām neesot nekādas metodoloģijas, kad šādos gadījumos vērsties Satversmes tiesā un kad nē.¹⁵ Tomēr pēc administratīvo tiesu prakses izpētīšanas šādam viedoklim negribētu piekrist, jo, manuprāt, to, vai rīkoties atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104.panta otrajai vai trešajai daļai, administratīvā tiesa izlemj katrā konkrētajā lietā atsevišķi, ņemot vērā individuālos lietas apstākļus. Proti, administratīvā tiesa minēto lēmumu pieņem, piemēram, ņemot vērā to, cik plašu personu loku skar strīdus tiesību norma; vai tā ir spēkā esoša vai jau spēku zaudējusi norma; vai tā skar visai sabiedrībai nozīmīgu konstitucionalitātes jautājumu, vai arī ir nozīmīga tikai specifiskajos lietas apstākļos.

Tā, piemēram, strīdus piemērojamā tiesību norma lietā Nr.SKA-429/2015 (A420628311) bija pašvaldības saistošo noteikumu norma, kas noteica papildu koeficientu zaudējumu atlīdzinājuma aprēķinā par patvaļīgu koku ciršanu. Var uzskatīt, ka šāds jautājums – patvaļīga koku ciršana vienā konkrētā pašvaldībā – skar samērā šauru personu loku. Attiecīgi minētajā lietā Senāts, konstatējot, ka norma ir pieņemta *ultra vires*, pats atturējās no tās piemērošanas, nevis vērsās Satversmes tiesā.¹⁶ Savukārt lietā Nr.SKA-48/2017 (A420543312) strīdus piemērojamā tiesību norma bija Ministru kabineta noteikumu norma, kas paredzēja Veselības inspekcijas tiesības noteikt sodu veselības pakalpojumu sniedzējam. Laikā, kad Senāts izskatīja lietu, strīdus norma vairs nebija spēkā, un līdz ar to arī minētajā gadījumā ir saprotama tiesas izšķiršanās pašai nepiemērot *ultra vires* pieņemto tiesību normu, nevis iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai.¹⁷

Lietās Nr.A42706908 un Nr.A420294014 administratīvā tiesa izvēlējās vērsties Satversmes tiesā. Strīdus piemērojamā tiesību norma lietā Nr.A42706908 bija Ministru kabineta noteikumu norma, kas paredzēja ierobežojumus kredīta devējam prasīt no kredīta ņēmēja kompensāciju par kredīta saistību izpildi pirms noteiktā termiņa. Administratīvā tiesa lietu izskatīja 2010.gadā – tātad ekonomiskās krīzes laikā. Tā kā šāds – ar kredītiem saistīts – ekonomiska rakstura jautājums tobrīd bija nozīmīgs lielai sabiedrības daļai, attiecīgi tas arī veido pamatu tam, kādēļ tiesa iesniedza pieteikumu Satversmes tiesai.¹⁸ Savukārt lietā Nr.A420294014 strīdus piemērojamā tiesību norma bija pašvaldības saistošo noteikumu norma, kas paredzēja, ka gadījumā, ja tiek atcelta personai izsniegtā būvatļauja, tai netiek

atmaksāta pašvaldības budžetā iemaksātā nodeva par pašvaldības infrastruktūras uzturēšanu un attīstību, bet gan tā tiek novirzīta jaunās būvatļaujas vajadzībām. Administratīvā tiesa iesniedza pieteikumu Satversmes tiesai par šīs normas neatbilstību Satversmes normai, un Satversmes tiesa to atzina par neatbilstošu Satversmes 105.pantam.¹⁹ Vienlaikus interesanti ir tas, ka Satversmes tiesa sprieduma pēdējā punktā vērsa administratīvās tiesas uzmanību uz tās tiesībām pašai veikt tiesību normu hierarhijas kontroli.²⁰ No tā var izsecināt, ka, Satversmes tiesas ieskatā, konkrētais strīds bija kazuistiska rakstura un varēja tikt atrisināts administratīvās lietas ietvaros bez Satversmes tiesas iesaistes.

II

Pievēršoties jautājumam par tiesas pieteikuma Satversmes tiesai procesuālajiem aspektiem, vispirms noskaidrojams, kas var iesniegt šādu pieteikumu, proti, kas ir tiesas pieteikuma subjekts.

No Satversmes tiesas likuma 19.¹panta pirmās daļas 2.punkta izriet, ka tiesas pieteikuma subjekts var būt gan pirmās, gan apelācijas, gan kasācijas instances tiesa, kuras izskatīšanā atrodas administratīvā lieta. Kopumā ar tiesas subjekta izpratni nav saistāmi būtiski problēmjautājumi. Taču paturams prātā, ka, kaut arī minētās tiesību normas gramatiskais formulējums vedina domāt, ka pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt tikai pēc tam, kad lieta administratīvajā tiesā jau ir ierosināta, proti, atrodas tiesas izskatīšanā, tomēr Satversmes tiesas kolēģija savulaik ir atzinusi, ka pieteikumu var iesniegt arī tiesnesis, ja tas ir nepieciešams, lai izņemtu jautājumu par pieteikuma virzību, proti, to, vai vispār ierosināt lietu vai nē.²¹ Tas jo īpaši jāņem vērā pirmās instances tiesas tiesnešiem.

Arī administratīvo tiesu praksē salīdzinoši nesen bija gadījums, kad tiesību norma paredzēja, ka konkrēts Ieslodzījuma vietu pārvaldes lēmuma veids, kas attiecas uz īpaši pakļautām personām – ieslodzītajiem –, nav pārsūdzams, un līdz ar to Administratīvās rajona tiesas tiesnesis atteica pieņemt pieteikumu par minētā lēmuma atcelšanu. Taču Senāts, izskatot blakus sūdzību par tiesneša lēmumu, vērsās Satversmes tiesā ar pieteikumu par normas satversmību.²² Satversmes tiesa normas daļu atzina par neatbilstošu Satversmes 92.panta pirmajam teikumam,²³ un tā rezultātā tika ierosināta administratīvā lieta.

Tāpat paturams prātā, ka, kaut arī no Satversmes tiesas likuma 19.¹panta pirmās daļas 2.punkta izriet, ka tiesas pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt arī kasācijas instances tiesa, tomēr personas pamattiesību aizsardzības nolūkā būtu maksimāli jāievēro

¹⁵ Onževs M. Discretion of judge in case of unfair legal regulation. A paper presented at the annual conference of the Central and Eastern European Network of Jurisprudence, „Jurisprudence in Central and Eastern Europe: Work in Progress 2017” on 15 September 2017 in Riga, the Faculty of Law of the University of Latvia. Available: <https://www.youtube.com/watch?v=VaGyO80lvOw>.

¹⁶ Senāta 2015.gada 15.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-429/2015 (A420628311). Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/4332>.

¹⁷ Senāta 2017.gada 5.jūlija spriedums lietā Nr.SKA-48/2017 (A420543312). Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5185>.

¹⁸ Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 2.jūnija lēmums lietā Nr.A42706908. Nav publicēts. Pēc minētā pieteikuma Satversmes tiesā tika ierosināta lieta Nr.2010-49-03.

¹⁹ Administratīvās rajona tiesas 2015.gada 15.aprīļa lēmums lietā Nr.A420294014. Nav publicēts; un Satversmes tiesas 2016.gada 12.februāra spriedums lietā Nr.2015-13-03. Latvijas Vēstnesis, 2016, Nr. 31.

²⁰ Satversmes tiesas 2016.gada 12.februāra sprieduma lietā Nr.2015-13-03 18.punkts. Latvijas Vēstnesis, 2016, Nr.31.

²¹ Satversmes tiesas I.kolēģijas 2011.gada 20.jūlija lēmuma par lietas ierosināšanu (lieta Nr.2011-16-01) 4.punkts. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2011/07/2011-16-01_Lemums_ierosinasana.pdf#search=2011-16-01.

²² Senāta 2016.gada 29.jūnija lēmums lietā Nr.SKA-887/2016 (lietas materiāli Nr. 670004116). Nav publicēts.

²³ Satversmes tiesas 2017.gada 18.maija spriedums lietā Nr.2016-12-01. Latvijas Vēstnesis, 2017, Nr. 98.

subsidiaritātes princips, proti, Satversmes tiesā jāvēršas pirmās vai apelācijas instances tiesai, kas lietu izskata pēc būtības.²⁴

Pievēršoties tiesas pieteikuma objektam jeb tiesību normai, par kuras atbilstību Satversmes vai starptautisko tiesību normai ir iesniedzams tiesas pieteikums, norādāms, ka tās ir dažādas tiesību normas – pašvaldību saistošie noteikumi, Ministru kabineta noteikumi, likumi, Latvijas parakstītie vai noslēgtie starptautiskie līgumi un citi normatīvie akti vai to daļas²⁵, un, manuprāt, plašāka analīze par šo jautājumu nav nepieciešama. Savukārt, runājot par to, kādām tiesību normām lietā piemērojamas tiesību normas atbilstību var lūgt pārbaudīt administratīvā tiesā, jānorāda, ka jēdziens „Satversme” ir tulkojams plašā nozīmē, ar to saprotot ne tikai dokumentu „Latvijas Republikas Satversme”, bet jebkuru konstitucionāla rakstura normu.²⁶ Tā, piemēram, Senāts savulaik vērsās Satversmes tiesā par lietā piemērojamas tiesību normas atbilstību Augstākās padomes 1990.gada 4.maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas atjaunošanu” preambulai.²⁷ Tāpat gribētu norādīt, ka agrāk diezgan populāri bija prasīt pārbaudīt tiesību normas atbilstību Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas²⁸ normām, tomēr šajā sakarā ir jāņem vērā Satversmes tiesas prakse nostiprinātā atziņa par Satversmē iekļauto normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām,²⁹ un tālab pieteikumā Satversmes tiesai jāpamato, kādēļ starptautiskajām cilvēktiesību normām ir atšķirīgs saturs no Satversmes normām.

Administratīvās tiesas Satversmes tiesā ir vērsušās galvenokārt par materiālo tiesību normu atbilstību Satversmes normām. Tas arī loģiski izriet no konkrētās kontroles būtības, jo tiesiskais strīds, kura dēļ persona vērsās tiesā savu interešu aizsardzībai, visbiežāk ir materiāltiesiska rakstura. Tomēr administratīvās tiesas ir iesaistījušās arī dialogā par procesuālo tiesību normu satversmību, tostarp Administratīvā procesa likuma normu satversmību. Tātad tās nav baidījušās iesniegt pieteikumu par galvenā procesuālā likuma, kas regulē administratīvo procesu, atbilstību Satversmes normām.

Tāpat jāņem vērā, ka administratīvās tiesas var vērsties Satversmes tiesā tikai par tādas tiesību normas atbilstību Satversmei vai starptautisko tiesību normai,

²⁴ Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka konstitucionālā sūdzība ir veidota kā subsidiārs (papildu) tiesību aizsardzības līdzeklis, kas Satversmes tiesas likumā paredzēts vienlaikus ar tiesas pieteikuma institūtu (Satversmes tiesas 2011.gada 19.oktobra sprieduma lietā Nr.2010-71-01 14.punkts. Latvijas Vēstnesis, 2011, Nr.167; Satversmes tiesas 2017.gada 15.jūnija sprieduma lietā Nr.2016-11-01 12.1.punkts. Latvijas Vēstnesis, 2017, Nr. 121). Sk. arī Senāta 2018.gada 20.jūlija sprieduma lietā Nr.SKA-23/2018 (A420410213) 9.punktu. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5528>.

²⁵ Satversmes tiesas likuma 16.pants un 17.panta pirmās daļas 9.punkts.

²⁶ Satversmes tiesas 2.kolēģijas 2007.gada 17.jūlija lēmuma par lietas ierosināšanu (lieta Nr.2007-14-01) 2.punkts. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2007/07/2007-14-01_Lemums_ierosinasana.pdf#search=2007-14-01; Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra sprieduma lietā Nr.2007-10-0102 55. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr.193.

²⁷ Senāta 2009.gada 25.augusta lēmums lietā Nr.SKA-262/2009 (A42455205). Nav publicēts.

²⁸ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950.

²⁹ Satversmes tiesas 2000.gada 30.augusta sprieduma lietā Nr.2000-03-01 5.punkts. Latvijas Vēstnesis, 2000, Nr.307/309; Satversmes tiesas 2007.gada 18.oktobra sprieduma lietā Nr.2007-03-01 11.punkts. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr.170.

ko iestāde ir piemērojusi vai kas administratīvajā tiesas procesā būtu jāpiemēro konkrētajā lietā. No vienas puses, tas ir pašsaprotams priekšnosacījums, jo tā ir norma, kas ir acīmredzami nepieciešama lietas izspriešanai³⁰ un kas mainīs tiesiskās sekas konkrētajos lietā apskatāmajos faktiskajos apstākļos³¹. Tomēr jāatzīst, ka praksē ne vienmēr ir viegli noteikt lietā piemērojamo tiesību normu. Kaut arī primāri tas ir juridiskās metodes jautājums, tomēr nevar atstāt bez ievēribas, ka Satversmes tiesas kolēģijas vairākkārt ir atteikušās ierosināt lietas pēc administratīvo tiesu pieteikumiem tieši tādēļ, ka šis nosacījums nav bijis izpildīts.

Administratīvo tiesu praksē ir bijis arī tāds gadījums, kad Satversmes tiesa pēc administratīvās tiesas pieteikuma ierosināja lietu par kādu Latvijas Sodudirekcijas kodeksa normu, bet, ievērojot konkrētās administratīvās lietas apstākļus, proti, to, ka faktiski konkrētajā lietā bija piemērojama tikai apstrīdētās normas daļa, spriedumā izvērtēja tikai normas daļu.³² Tomēr problemātiski bija tas, ka citās administratīvajās lietās, kurās bija piemērojama tā normas daļa, ko Satversmes tiesa spriedumā izšķīrās nevērtēt, administratīvā tiesa bija apturējusi tiesvedību līdz Satversmes tiesas nolēmuma spēkā stāšanās brīdim. Rezultāts bija tāds, ka minētajās lietās tiesvedība faktiski bija apturēta lieki. Šādu Satversmes tiesas ierobežošanu atsevišķajās domās neuzskatīja par pareizu divi Satversmes tiesas tiesneši.³³

Visbeidzot ir aplūkojams jautājums, kas ir uzskatāms par pamatu tiesas pieteikuma iesniegšanai Satversmes tiesā. No Satversmes tiesas likuma 19.1.panta pirmās daļas 2.punkta izriet, ka tas ir tiesas uzskats par lietā piemērojamas tiesību normas vai normas, ko piemērojusi iestāde, neatbilstību Satversmei vai starptautisko tiesību normai. Pirmkārt, tas nozīmē, ka pieteikums iesniedzams *ex officio* – pēc administratīvās tiesas iniciatīvas, savukārt procesa dalībnieka lūgums tiesai iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā pats par sevi nav saistošs.³⁴ Otrkārt, Satversmes tiesas likumā tiesas pieteikumam ir noteiktas arī tādas prasības kā juridiskā pamatojuma norādīšana un pieteikuma formulēšana motivēta lēmuma veidā.³⁵ Satversmes tiesas kolēģijas ir norādījušas, ka juridiskais pamatojums ir juridisku argumentu kopums, kas ir nepieciešams un vienlaikus arī pietiekams prasījuma apmierināšanai³⁶; tā ir apstrīdētās normas satura analīze, paskaidrojumi, kādā veidā apstrīdētā norma ierobežo pamattiesības, tās pieņemšanas procedūras tiesiskuma izvērtējums,

³⁰ Endziņš A. Par tiesas pieteikumu Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 2002, Nr.18.

³¹ Neimanis J. Pārbaudei nododamās normas nozīme lietas izskatīšanā un uzskats par normas neatbilstību Satversmei: novērtējuma kritēriji un pamatojuma plašums. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2011, Nr.2, 20.-22.lapa.

³² Satversmes tiesas 2017.gada 18.maija spriedums lietā Nr.2016-12-01. Latvijas Vēstnesis, 2017, Nr.98.

³³ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr.2016-12-01. Latvijas Vēstnesis, 2017, Nr.146.

³⁴ Senāta 2018.gada 27.marta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-319/2018 (A420254715) 9.punkts. Nav publicēts; Senāta 2018.gada 19.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-332/2018 (A420270615) 9.punkts. Nav publicēts.

³⁵ Satversmes tiesas likuma 18.panta pirmās daļas 4.punkts, 19.1.panta otrā daļa.

³⁶ Satversmes tiesas 2.kolēģijas 2014.gada 14.oktobra lēmuma par atteikšanos ierosināt lietu (pieteikums Nr.170/2014) 6.2.punkts. Nav publicēts.

kā arī leģitimā mērķa un samērīguma izvērtējums.³⁷ No minētā secināms, ka tiesas pieteikumam ir visnotaļ augstas prasības. Turklāt Satversmes tiesai arī kopumā ir augsti lietas ierosināšanas standarti.³⁸ Tālab nepietiek vien ar tiesas šaubām par lietā piemērojamās tiesību normas neatbilstību Satversmei vai starptautisko tiesību normai, bet faktiski tiesai ir jābūt par to pārliecinātai. Proti, tiesai ir pamats vērsties Satversmes tiesā tikai tad, ja tā ir veikusi tiesību normas konstitucionalitātes izvērtējumu un konstatējusi neatbilstību Satversmei vai starptautisko tiesību normai.

Minētais citstarp ir jāņem vērā arī procesa dalībniekiem, kuri lūdz administratīvajai tiesai iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā, – jo kvalitatīvāka būs procesa dalībnieka argumentācija, jo lielāka iespējamība ietekmēt tiesas uzskatu par normas neatbilstību, proti, pārliecināt tiesu par nepieciešamību vērsties Satversmes tiesā.

Vēl arī piebilstams, ka gadījumos, kad tiesa uzskata lietā piemērojamo tiesību normu par neatbilstošu Satversmei vai starptautisko tiesību normai, tai ir pienākums vērsties Satversmes tiesā – tiesa ir pirmais posms, kas iestājas par Satversmē ietvertu tiesību aizsardzību.³⁹

Tāpat norādāms, ka pieteikums Satversmes tiesai iesniedzams tikai tad, ja administratīvā tiesa pilnībā izmantojusi visas juridiskās metodes tiesiskā strīda atrisināšanai.⁴⁰ Šajā sakarā tiesai jo īpaši jāapsver likumdevēja mērķis un patiesā griba, proti, vai, ievērojot likumdevēja mērķi un gribu, patiešām nav iespējams tiesību normu interpretēt personas pamattiesības

vismazāk aizskarošajā veidā, kā arī jāapsver, vai konkrētajā lietā nav konstatējama likuma nepilnība, ko iespējams novērst tiesību tālākveidošanas ceļā. Šie, varētu teikt, ir biežākie iemesli, kādēļ Satversmes tiesa izbeidz tiesvedību pēc administratīvo tiesu pieteikumiem jau ierosinātās lietās.

Visbeidzot norādāms, ka tiesas uzskatu par lietā piemērojamās tiesību normas neatbilstību Satversmei vai starptautisko tiesību normai var ietekmēt dažādi faktori. Kā populārākie minami: procesa dalībnieka lūgums tiesai vērsties Satversmes tiesā; Eiropas Savienības tiesību piemērošanas aspekti konkrētajā lietā; tiesas vēlme mainīt līdzšīņējo tiesu praksi.⁴¹

Galveno tiesas pieteikuma Satversmes tiesai procesuālo aspektu analīzi vēlētos pabeigt ar piebildi par tālāko tiesvedības procesu administratīvajā tiesā pēc tam, kad Satversmes tiesa ir pieņēmusi nolēmumu lietā, kas ierosināta pēc administratīvās tiesas pieteikuma. Administratīvās tiesas diezgan bieži saskaras ar to, ka procesa dalībnieki tālākajā tiesvedības procesā turpina uzturēt pozīciju, kas acīmredzami neatbilst Satversmes tiesas pieņemtajam nolēmumam. Tālab aicinu procesa dalībniekus, jo īpaši iestādes, apsvērt, cik lietderīgi, procesuāli efektīvi un atbilstoši privātpersonas tiesību ievērošanas principam ir turpināt uzturēt šādu pozīciju, tostarp apsvērt prasījuma atzīšanu un apelācijas vai kasācijas sūdzības atsaukšanu, ja tāda ir bijusi iesniegta iestādes vārdā.

Tāpat vēlos uzsvērt, ka tiesību normu hierarhijas kontroli jāveic ne tikai administratīvajai tiesai. Administratīvā procesa likuma 15.panta vienpadsmitajā daļā noteikta kārtība, kāda iestādei jāievēro, ja tai ir šaubas par piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normai. Tālab darbosimies visi kopā vienotas tiesību telpas radīšanā, kurā tiek īstenotas tiesiskas valsts vērtības!

³⁷ Turpat; kā arī Satversmes tiesas 2.kolēģijas 2013.gada 16.janvāra lēmuma par atteikšanos ierosināt lietu (pieteikums Nr.211/2012) 6.punkts. Nav publicēts; un Satversmes tiesas 2.kolēģijas 2012.gada 20.janvāra lēmuma par atteikšanos ierosināt lietu (pieteikums Nr.185/2011) 4.punkts. Nav publicēts.

³⁸ Piemēram, 2018.gadā ierosinātas 23 lietas no 182 pieteikumiem. Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2018.gadā. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2019/01/Satversmes-tiesas-gada-gramata-2018-A4_small_file_size_L.pdf.

³⁹ Sk. 24.atsauci.

⁴⁰ Satversmes tiesas 2015.gada 2.marta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2014-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2015, Nr.45.

⁴¹ Plašāku analīzi sk.: Doriņa S. Tiesas pieteikums Satversmes tiesā un tā iesniegšanu ietekmējošie faktori. Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā. Latvijas Universitātes 73.zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 298.-307.lpp.

EIROPAS SAVIENĪBAS ADMINISTRATĪVO TIESU MEHĀNISMI PIEEJAS TIESAI ATVIEGLOŠANAI UN IEROBEŽOŠANAI

Raksta pamatā materiāli un uzstāšanās Eiropas Augstāko administratīvo tiesu un valsts padomju asociācijas (ACA) organizētajā seminārā „Pieejas tiesai atvieglošana un ierobežošana” 2019.gada 9.septembrī Brno, Čehijā

Aleksandrs Potaičuks (pirmais no kreisās) konferences referentu panelī

Aleksandrs POTAIČUKS

Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomnieks

Seminārā „Pieejas tiesai atvieglošana un ierobežošana” (*Measures to Facilitate and Restrict Access to Administrative Courts*) pārrunāti dažādi administratīvā procesa tiesā mehānismi, kas apgrūrina vai atvieglo pieeju tiesai. Rakstā atspoguļotas nozīmīgākās atziņas par šiem mehānismiem.

I. VALSTS NODEVAS

Valsts nodeva tiesā kā tiesību institūts pastāv gandrīz visās Eiropas valstu administratīvajās tiesās, izņemot Luksemburgu un Zviedriju. Eiropas Savienības tiesību telpā tiek uzskatīts, ka administratīvās tiesas process personām ir bezmaksas, taču tas nenozīmē, ka tiesu uzturēšanai un to darbības nodrošināšanai nav nekādu izdevumu – to nodrošina valsts no saviem budžeta līdzekļiem. Valsts nodeva šajā kontekstā ir vienīgi

mehānisms, lai personas rūpīgāk apsvērtu iesniedzamās sūdzības pamatotību, nevis lai nodrošinātu tiesu uzturēšanu. Līdz ar to parasti valsts nodevu apmērs nav atkarīgs no tiesu uzturēšanas izdevumiem.

Lai arī vairums valstu tiesas palielināt valsts nodevu apmēru, lai nodrošinātu to iedarbīgumu, Spānijas Konstitucionālā tiesa 2016.gadā vairākas valsts nodevas atzina par antikonstitucionālām, jo tās liedza tiesības uz efektīvu tiesas aizsardzību, un tās pilnībā atcēla (Spānijas Konstitucionālās tiesas 2016.gada 21.jūlija spriedums lietā 140/2016). Savukārt Francijas Konstitucionālā padome 2014.gadā valsts nodevu mehānismu atzina par saskaņīgu ar konstitūciju, taču vēlāk pats likumdevējs, balstoties uz ekonomiskajiem rādītājiem, atzina valsts nodevas administratīvajās tiesās par nelietderīgām, norādot, ka tās sevi nav attaisnojušas. Proti, tā vietā, lai samazinātos tiesā iesniegto pieteikumu skaits, palielinājās tiesu administrēšanas izmaksas. Tas bija saistīts galvenokārt ar to, ka tiesām bija jātaisā liels papildu nolēmumu skaits, ar kuriem privātpersonām tika atgādināts maksāt valsts nodevas. Šī procesa ietvaros Francijā tika atzīts, ka jāmeklē citi risinājumi, kā mazināt tiesā iesniegto pieteikumu skaitu. Kā viens no šādiem risinājumiem tika apsvērts obligātās pirmstiesas mediācijas ieviešana.

Valsts nodevu apmērs Eiropas valstīs ir ļoti atšķirīgs. Mazākā valsts nodeva ir Serbijā (3 *euro*) un Igaunijā (15 *euro*), savukārt vislielākā valsts nodeva ir Apvienotajā Karalistē (1000 *euro*) un Norvēģijā (2830 *euro*). Valsts nodevas parasti palielinās, vērsoties augstākā tiesu instancē. Eiropas valstīs pastāv gan fiksētas valsts nodevu summas, gan arī procentuālas nodevas, kas ir atkarīgas no strīda būtības. Piemēram, Somijā publisko iepirkumu lietās, kurās pasūtījuma summa pārsniedz 10 miljonus *euro*, ir jāmaksā valsts nodeva 6140 *euro* apmērā, savukārt Vācijā lietās, kuru vērtība pārsniedz 100 000 *euro*, ir jāmaksā valsts nodeva 5130 *euro* apmērā. Tādējādi valsts nodeva var būt atkarīga gan no pašas lietas vērtības, gan arī lietu kategorijas. Zemākas nodevas parasti ir sociālās aizsardzības lietās.

Eiropas Savienības dalībvalstīs tiek atzīts princips, ka tiesiskā valsti iestādes administratīvā akta un administratīvās tiesas nolēmuma pārsūdzēšanas iespēja nevar būt atkarīga vienīgi no personas finansiālajām iespējām, tādēļ dalībvalstīs līdz ar valsts nodevas ieviešanu paredz nodevas diferenciaciju uz likuma vai tiesneša lēmuma pamata, proti, paredz iespēju valsts nodevu samazināt vai nepieprasīt. Parasti no valsts nodevas maksāšanas tiek atbrīvotas maznodrošinātas personas, taču atsevišķās valstīs no pienākuma maksāt valsts nodevu ir atbrīvotas arī personas sociālās drošības lietās, patvēruma un ārvalstnieku aizturēšanas lietās, kā arī vēlēšanu, ierēdņu, invaliditātes, valsts iestāžu bezdarbības lietās un vides lietās par pieeju vides informācijai.

TIESĀŠANĀS IZDEVUMU ATLIDZINĀŠANA

Pieteikuma apmierināšanas gadījumā pamatā visās Eiropas Savienības dalībvalstīs persona var prasīt tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanu. Zviedrijā tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanu var prasīt tikai nodokļu un publisko iepirkumu lietās ar nosacījumu, ka šie izdevumi ir samērīgi. Vācijā, Latvijā un Zviedrijā valsts iestādes nevar prasīt tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanu, proti, tām ir pašām jāsedz tiesāšanās izdevumi no sava budžeta. Turpretī Beļģijā, Francijā, Polijā, Čehijā un Norvēģijā valsts iestādes, kuru lēmums ir pārsūdzēts tiesā, var prasīt tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanu, ja lietas sarežģītības dēļ ir nepieciešams algot juridisko pakalpojumu sniedzēju.

Lielākajā daļā valstu tiesvedības atlīdzināšana notiek, ievērojot valsts noteikto tarifu. Tomēr tiesāšanās izdevumi var tikt atlīdzināti apmērā, par kuru vienojas advokāts un viņa klients, piemēram, Igaunijā, Īrijā, Norvēģijā un Portugālē, kā arī Zviedrijā un Apvienotajā Karalistē, ja tiesa šos izdevumus atzīst par samērīgiem. Savukārt Francijā atlīdzināmo izdevumu apmērs tiek noteikts pēc tiesneša ieskata, viņam ņemot vērā zaudējušās puses mantisko stāvokli. Tomēr šādā gadījumā tiesnesim ir jāievēro tiesai izstrādātās vadlīnijas un nedrīkst pārsniegt uzvarējušās puses prasīto atlīdzinājuma apmēru.

TIESU RĪCĪBA PRET NEGODPRĀTĪGIEM PRĀVNIEKIEM

Francijā tiesnesis var piemērot 10 000 *euro* sodu personai, kas pamato savu pieteikumu ar nepatiesu informāciju, viltotiem dokumentiem vai kas tiesai atkārtoti iesniedz pieteikumus par lēmumu, kas jau reiz bija pārsūdzēts administratīvajā tiesā.

Grieķijas administratīvās tiesas var piemērot 100 līdz 500 *euro* lielu soda naudu personai, kas nepamatoti lūgusi atlikt lietas izskatīšanu un tādējādi vilcinājusi tiesvedību. Savukārt Grieķijas Augstākā administratīvā tiesa pēc attiecīga lietas dalībnieka lūguma tiesai var vairākkārtīgi palielināt atlīdzināmo tiesāšanās izdevumu apmēru par labu uzvarētājam konkrētā tiesvedībā, ja zaudējuši puse ir nepamatoti novilcinājusi lietas iztiesāšanu un iesniegusi pārmērīgi garus tiesvedības dokumentus. Šādā gadījumā Grieķijas tiesa ņem vērā lietas sarežģītību. Līdzīgi arī Itālijā tiesa var dubultot atlīdzināmos tiesāšanās izdevumus, kas jāmaksā zaudējušajai pusei, ja tā iesniegusi acīmredzami nepamatotu pieteikumu. Lai gan šādi Grieķijas tiesu sodošā rakstura mehānismi pirmšķietami šķiet efektīvi un varētu atturēt personu no savu tiesību negodprātīgas izmantošanas, tie tomēr neatbilst tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanas būtībai. Proti, tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanas mērķis ir atlīdzināt tiesvedības rezultātā radušos izdevumus tiesvedības uzvarētājam, nevis sodīt zaudējušo personu, matemātiski vairākkārtīgi palielinot tiesāšanās izdevumus, kas patiesībā nemaz nav radušies.

Apvienotajā Karalistē parasti katra puse sedz savus tiesvedības izdevumus, bet ja pieteicējs tiek atzīts par negodprātīgu, viņam var tikt uzlikts pienākums maksāt otram pusei tiesvedības izdevumus. Savukārt gadījumā, ja persona nepārtraukti ierosina dažādas tiesvedības pret citām personām, tā var tikt atzīta par negodprātīgu pieteicēju un tai var uzlikt liegumu iesniegt jaunu pieteikumu, ja vien tam nav saņemta īpaša atļauja.

OBLIGĀTĀ PĀRSTĀVĪBA

Eiropas Savienības dalībvalstīs pastāv zināms pamatprincips neievieš obligāto pārstāvību administratīvajās tiesvedībās. Izņēmuma gadījumos atsevišķās dalībvalstīs obligātā pārstāvība paredzēta vienīgi dalībvalstu pēdējās instances administratīvajās tiesās vai atsevišķu kategoriju strīdos, piemēram, Nīderlandē obligātā pārstāvība paredzēta vienīgi nodokļu strīdos. Savukārt Polijā likumā ir paredzēts, ka kasācijas sūdzību drīkst sastādīt vienīgi persona ar juridisko izglītību, bet ne obligāti zvērināts advokāts. Neieviešot advokātu procesu, dokumentu sastādīšanu un personu pārstāvību administratīvajā procesā var nodrošināt arī universitāšu mācībspēki un īpaši specializēti juristi, kas sevišķi labi pārzina konkrētas administratīvo tiesību jomas, un tādējādi personām tiek saglabāta plašāka pieeja kvalificētai juridiskajai pārstāvībai administratīvo tiesību jomā.

II.

Seminārā tiku uzaicināts uzstāties par tiesnešu tiesībām prasīt tiesā iesniegto dokumentu īsu kopsavilkumu un par tiesnešu tiesībām atteikties atbrīvot personu no valsts nodevas un drošības naudas samaksas gadījumā, ja persona savas tiesības vērsties administratīvajā tiesā iepriekš ir istenojusi negodprātīgi.

TIESNEŠĀ TIESĪBAS LŪGT IESNIEGT SŪDZĪBAS KOPSAVILKUMU

Ja procesa dalībnieka pieteikumā vai sūdzībā ietvertais pamatojums ir apjomīgs, tiesnesis var lūgt iesniegt šī pieteikuma vai sūdzības kopsavilkumu. Šis mehānisms darbojas kā vispārējs tiesvedības efektivitāti veicinošs

princips, kuru var piemērot gan visu instanču tiesās (pirmās instances tiesā, apelācijas instances tiesā un kasācijas instances tiesā),¹ gan arī iestādē, ja rakstveidā iesniegtajā iesniegumā ietvertais pamatojums administratīvā akta nepareizībai ir apjomīgs.²

Administratīvā procesa likuma attiecīgajās normās nav paredzēts konkrēts lapu skaits, kuru pārsniedzot, iesniedzams kopsavilkums, tomēr Administratīvā procesa likuma regulējumu iedvesmojusi Eiropas Cilvēktiesību tiesas reglamentā ietvertā līdzīgā norma paredz, ka dokumentam šis kopsavilkums pievienojams, ja tas pārsniedz trīsdesmit lapas.³ Minētā regulējuma mērķis ir atvieglot konkrētā dokumenta izskatīšanu iestādē un tiesā, motivēt procesa dalībniekus vērst uzmanību uz lietā būtiskiem un nozīmīgiem argumentiem un iebildumiem, kā arī izvairīties no liekvārdības, vienlaikus paātrinot attiecīgā dokumenta izskatīšanu.⁴

Pienākums iesniegt pieteikuma vai sūdzības īsu kopsavilkumu ir tiesas un procesa dalībnieka procesuālās sadarbības forma. Procesā dalībniekam ir jāatsaucas uz tiesneša lūgumu un jāiesniedz īss un pārskatāms sava iesnieguma kopsavilkums. Tomēr personas atteikumam sadarboties nevajadzētu novest pie tik nesamērīga rezultāta kā pieteikuma vai sūdzības nepieņemšanas. Šajā gadījumā personas nesadarbošanās ar tiesu rada risku, ka tās iesniegtais dokuments netiks izskatīts tik ātri, kā tas būtu gadījumā, ja dokuments būtu īss un koncentrēts. Tieši procesa dalībnieka interesēs ir veicināt ātru un efektīvu tiesvedības procesu.

PERSONAS GODPRĀTĪBA UN VALSTS NODEVAS VAI DROŠĪBAS NAUDAS SAMAZINĀŠANA

Vispārējais gadījums personai Latvijas administratīvajās tiesās ir jāmaksā valsts nodeva vai drošības nauda. Tomēr demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujams tiesības uz taisnīgu tiesu padarīt atkarīgas vienīgi no personas finansiālajām iespējām,⁵ tādēļ Administratīvā procesa likumā ir noteikts, ka tiesa (tiesnesis) pēc fiziskās personas lūguma, ievērojot tās mantisko stāvokli, var pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no valsts nodevas vai drošības naudas samaksas.⁶ Šādā gadījumā tiesa (tiesnesis), pieņemot lēmumu, ņem vērā to, vai šīs personas iesniegtos citus pieteikumus, sūdzības un lūgumus administratīvajai tiesai pēdējo trīs gadu laikā vairākkārt atteikts pieņemt, atteikts izskatīt, tie atstāti bez izskatīšanas vai noraidīti.⁷ No maksājumiem par tiesvedību parasti administratīvajā procesā pilnībā tiek atbrīvotas personas, kurām ir piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas personas statuss.⁸ Taču, piemēram, fakts, ka persona ir pensionārs, tai ir piešķirta invaliditāte vai tā ir ieslodzījumā esoša persona, pats par sevi tiesu praksē nav bijis pamats

personas atbrīvošanai no drošības naudas samaksas.⁹

Lemjot par valsts nodevas vai drošības naudas samazināšanu personas mantiskā stāvokļa dēļ, vienlaikus būtiska nozīme ir tam, cik labticīgi persona izmanto likumā noteiktās tiesības iesniegt sūdzību – vai tā nav iesniegusi tiesā pārmērīgi daudz nepamatotu pieteikumu. Šādā veidā tiesa pārliecinās par to, ka persona ir izpildījusi savu pienākumu rūpīgi apsvērt iesniedzamās sūdzības pamatotību.¹⁰ Par to, ka persona šo apsvēršanas pienākumu nav izpildījusi, var liecināt apstākļi, ka persona sistemātiski iesniedz nepārdomātus, nepamatotus pieteikumus un sūdzības. Šāda personas rīcība liecina, ka persona pirms procesuālā dokumenta iesniegšanas neizvērtē tā iesniegšanas pamatotību un noslogo tiesu ar nepieciešamību veltīt laiku nepamatotu pieteikumu un sūdzību izskatīšanai. Tā rezultātā paildzinās laiks, kas nepieciešams pamatotu pieteikumu un sūdzību izskatīšanai, un tādējādi tiek samazināta citu personu tiesību aizsardzības efektivitāte. Šādu neapdomīgu un sistemātiski traucējošu prāvnieku atbrīvošana no drošības naudas būtu pretēja drošības naudas noteikšanas pamatmērķim un citu personu tiesībām uz ātru un tādējādi efektīvu viņu tiesību aizsardzību tiesā.¹¹

Tā kā atteikums atbrīvot traucējošo prāvnieku no drošības naudas samaksas ir paša traucējošā prāvnieka sistēmiskas, ļaunprātīgas rīcības sekas, viņš nevar atsaukties, ka pieeja tiesai viņam liegta viņa mantiskā stāvokļa dēļ. Šādā gadījumā netiek pārkāpta vienlīdzīga attieksme pret personām, kurām ir vienlīdz smags mantiskais stāvoklis, jo traucējošais prāvnieks kā pastāvīgs nepamatotu pieteikumu un sūdzību iesniedzējs neatrodas salīdzināmos apstākļos ar tām personām, kurām ir tikpat smags mantiskais stāvoklis, taču tās savas tiesības vērsties tiesā izmanto labticīgi.¹² Nav tomēr izslēgta iespēja, ka arī traucējošam prāvniekam, kuram ir smags mantiskais stāvoklis, rodas reāla nepieciešamība vērsties tiesā. Taču šai nepieciešamībai jābūt skaidri redzamai no lietas apstākļiem un sūdzības satura, lai tiesai būtu pamats atzīt, ka traucējošais prāvnieks konkrētajā gadījumā atšķirībā no savas ierastās rīcības tomēr ir rūpīgi izpildījis apsvēršanas pienākumu pirms sūdzības iesniegšanas un tādēļ leģitīmi var pretendēt uz pilnīgu vai daļēju atbrīvošanu no drošības naudas sava mantiskā stāvokļa dēļ.¹³

Administratīvā procesa likuma 128.panta trešās daļas un 129.²panta ceturtais daļas piemērošanas kontekstā nozīme ir arī tam, ka gadījumā, ja personai jau ir tikušas nodrošinātas tiesības uz viņa lietas izskatīšanu vismaz vienā tiesu instancē, tad attiecībā uz lietas izskatīšanu apelācijas instances tiesā ir pieļaujams stingrāk kontrolēt formālo prasību izpildi, un, neatbrīvojot personu no valsts nodevas samaksas arī apelācijas instances tiesā, vienlīdzības princips netiek pārkāpts.¹⁴

¹ Administratīvā procesa likuma 186.panta pirmā daļa, 203.panta otrā daļa, 292.panta ceturtais daļa, 318.panta trešā daļa, 331.panta piektā daļa.

² Administratīvā procesa likuma 77.panta pirmā daļa.

³ Administratīvās apgabaltiesas 2017.gada 27.septembra lēmums lietā Nr.AA43-1802-17/10, 10.punkts.

⁴ Dreimanis A. Procesuālā dokumenta kopsavilkums. Jurista Vārds, 04.04.2017., Nr.14/15 (968/969), 27.lpp.

⁵ Sk. Satversmes tiesas 2006.gada 14.marta sprieduma lietā Nr.2005-18-01 17.punktu.

⁶ Administratīvā procesa likuma 128.panta trešā daļa, 129.2.panta ceturtais daļa.

⁷ Administratīvā procesa likuma 128.panta trešā daļa, 129.2.panta ceturtais daļa.

⁸ Augstākās tiesas 2016.gada 1.marta rīcības sēdes lēmums lietā Nr.SJA-7/2016 (A420377612), 3.punkts.

⁹ Senāta 2014.gada 1.augusta rīcības sēdes lēmums lietā Nr.SKA-949/2014 (A420626811), 4.punkts, 2013.gada 3.septembra lēmums lietā Nr.SKA-841/2013 (A420527712), 5.punkts.

¹⁰ Sal. ar Senāta rīcības sēdes 2013.gada 17.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-530/2013 (670065812) 5.punktu un Senāta rīcības sēdes 2013.gada 17.aprīļa lēmuma lietā Nr.SJA-6/2013 (A42389907) 5.punktu.

¹¹ Senāta 2013.gada 25.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-477/2013 (680115312), 5.punkts.

¹² Sk. Senāta rīcības sēdes 2013.gada 17.aprīļa lēmuma lietā Nr.SKA-530/2013 (670065812) 7.punktu.

¹³ Senāta 2013.gada 25.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-477/2013 (680115312), 5.punkts.

¹⁴ Senāta 2016.gada 5.oktobra lēmums lietā Nr.SKA-1288/2016 (A420288215), 10.punkts.

OLAF ZIŅOJUMA IETEKME UZ LIETU IZSKATĪŠANU ADMINISTRATĪVAJĀ TIESĀ

Raksta pirmpublicējums Latvijas Universitātes 77.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājumā (2019)

Aleksandrs POTAICUKS

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Valststiesību zinātņu katedras doktorants, Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomnieks

Raksts veltīts zinātniskajā literatūrā maz pētītam mehānismam – Eiropas Biroja krāpšanas apkarošanai (turpmāk – OLAF) ziņojumam –, ar kura palīdzību tiek pastiprināti apkārta krāpšana un citas nelikumīgas darbības, tostarp muitas, nodokļu un struktūrfondu jomā. Raksta mērķis ir ieskicēt atsevišķus problēmjautājumus saistībā ar OLAF ziņojuma dabu, kā arī tā pārbaudi un ietekmi uz lietas izskatīšanu nacionālajā tiesā.

Administratīvā procesa likums¹ savā būtībā sākotnēji bija domāts tīri nacionāla rakstura administratīvi tiesisko attiecību risināšanai; tas nebija paredzēts ekstrateritorialitātes izpausmēm, kurās mijiedarbojas Eiropas Savienības un dalībvalstu iestāžu kompetences. Tomēr mūsdienās šis likums pielāgojas jaunajiem eiropeizācijas izaicinājumiem. Tā šobrīd nacionālais procesuālais regulējums saskaras ar pārrobežu administratīvajiem aktiem jeb aktiem, kas izdoti vienā valstī, bet kuru spēkā esība un piešķirtās tiesības saglabājas arī citās valstīs (horizontālā mijiedarbība),² kā arī Eiropas Savienības iestāžu izdotajiem administratīvajiem aktiem, kurus īsteno dalībvalstu iestādes (vertikālā mijiedarbība), piemēram, Eiropas Komisijas lēmumu valsts atbalsta jomā, kuru nepieciešams īstenot ar nacionālajiem procesa mehānismiem.³ Viens no šādiem vertikālās mijiedarbības veidiem ir arī OLAF noslēguma ziņojums, kura tiesiskā daba un ietekme uz lietas izskatīšanu tiesā tiesību zinātnē Latvijā praktiski nav pētīta.

OLAF ZIŅOJUMA TIESISKĀ DABA

OLAF tiesisko ietvaru nosaka Regula Nr.883/2013.⁴ OLAF ir Eiropas Savienības institūcija, kas izmeklē korupciju un jebkādas citas nelikumīgas darbības, kuras ietekmē Eiropas Savienības finanšu intereses. OLAF, līdzīgi kā Konkurences padome, veicot pārbaudes notikuma vietā, iegūstot iestāžu rīcībā pieejamo

informāciju un nopratinot ierēdņus, veic izmeklēšanas darbības gan Eiropas Savienības institūcijās, gan dalībvalstīs un trešajās valstīs, tādējādi uzņemoties tādu lietu izmeklēšanu, ko dalībvalstu iestādes nevarētu īstenot patstāvīgi.⁵ Izmeklēšanas rezultātā OLAF sagatavo noslēguma ziņojumu, kurā norāda konstatētos apstākļus, veiktās procedūras un konstatēto pārkāpumu provizorisku juridisko kvalifikāciju un to aptuveno finanšu ietekmi, un nosūta šo ziņojumu dalībvalstīm. Noslēguma ziņojumam pievieno arī kompetentajām dalībvalstu iestādēm adresētus ieteikumus par veicamajām darbībām, tostarp norāda disciplinārus, administratīvus, finanšu un/vai tiesvedības pasākumus, kas jāizpilda.⁶ Šāda veida izmeklēšanas darbības var būt par pamatu administratīvā akta izdošanai dalībvalstīs, piemēram, struktūrfondu lietās, nodokļu un citu līdzvērtīgu maksājumu pārrēķinam muitas lietās.⁷

Pašreizējā Eiropas Savienības attīstības posmā rodas arvien vairāk tādu Eiropas Savienības tiesību aktu, kas var ietekmēt administratīvi tiesiskās attiecības dalībvalstu līmenī. Pirmkārt, Eiropas Savienības institūcijas var pieņemt lēmumu, kas adresēts individam, piemēram, tāds ir Eiropas Komisijas lēmums par soda uzlikšanu par konkurences noteikumu pārkāpšanu,⁸ kas vispārīgos gadījumos ir pārsūdzams Eiropas Savienības Tiesā. Otrkārt, Eiropas Savienības institūcijas var pieņemt arī lēmumu, kas adresēts dalībvalstij un kas secīgi dalībvalstij ir jāizpilda, pieņemot nacionālo administratīvo aktu, piemēram, Eiropas Komisijas lēmums, ar kuru uzlikts pienākums dalībvalstij atgūt uzņēmumam prettiesiski sniegtu valsts atbalstu.⁹ Šādā gadījumā privātpersonu ietekmē gan Eiropas Komisijas lēmums, gan dalībvalsts administratīvais akts, kura pamatā ir Eiropas Komisijas lēmums. Šādā situācijā ir pamats runāt par netipisku Eiropas Savienības Tiesas un dalībvalsts administratīvās tiesas kompetences sadursmi, jo rodas konkurence starp Eiropas Komisijas lēmumu, kas pārsūdzams Eiropas Savienības Tiesā, un dalībvalsts administratīvo aktu, kas pārsūdzams

¹ Administratīvā procesa likums: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 14.11.2001., Nr.164.

² Potaičuks A. Administratīvā procesa tiesību eiropeizācija un tiesas loma Eiropas Savienības tiesību īstenošanā. Jurista Vārds, 24.04.2018., Nr.17/18 (1023/1024), 31.–32. lpp., Pernas Gracia J. J. The EU's Role in the Progress Towards the Recognition and Execution of Foreign Administrative Acts: The Principle of Mutual Recognition and the Transactional Nature of Certain Administrative Acts. In: Rodríguez-Arana Muñoz J. Recognition of Foreign Administrative Acts. Switzerland: Springer International Publishing Switzerland, 2016, p. 20.

³ Sk., piemēram, EST 09.03.1994. spriedumu lietā C-188/92, TWD v. Bundesrepublik Deutschland.

⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes 11.09.2013. Regula Nr.883/2013 par izmeklēšanu, ko veic Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (OLAF). OV, 18.9.2013., L 248, 1./22. lpp.

⁵ Auby J. B., Breen E., Perroud T. Corruption and Conflicts of Interest: A Comparative Law Approach. Edward Elgar Publishing, 2014, p. 290.

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 11.09.2013. Regula Nr.883/2013 par izmeklēšanu, ko veic Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (OLAF). OV, 18.9.2013., L 248, 1./22.lpp., 1., 3., 4. un 11.pants.

⁷ Sk., piemēram: Augstākās tiesas 03.07.2018. spriedums lietā Nr.SKA-10/2018; 04.04.2016. spriedums lietā Nr.SKA-439/2016; OLAF Supervisory Committee Opinion No.2/2017. Brussels 28 September 2017, p.14. Pieejams: <https://ec.europa.eu>.

⁸ Līgums par Eiropas Savienības darbību. OV, 26.10.2012., C 326, 47./390.lpp., 101., 102., 103.pants.

⁹ Ibid., 107., 108.panta otrā daļa.

dalībvalsts administratīvajā tiesā. Šādi arī atsedzas problēmjaucējums, kā un ciktāl nacionālā administratīvā tiesa var kontrolēt un pārvērtēt Eiropas Savienības institūciju faktisko un tiesisko apstākļu novērtējumu. Eiropas Savienības tiesībās nostiprinājies princips, ka dalībvalsts administratīvā tiesa nevar lemt par Eiropas Savienības iestāžu izdoto lēmumu spēkā esību un to atcelšanu.¹⁰ Tādēļ, ja nacionālais administratīvais akts ir balstīts uz Eiropas Komisijas lēmumu, privātpersonai, kuru šis lēmums skar tieši un individuāli, vispirms šis lēmums ir jāpārsūdz Eiropas Savienības Tiesā. Pretējā gadījumā dalībvalsts administratīvajai tiesai ir saistošs Eiropas Komisijas nepārsūdzētais lēmums.¹¹

Tomēr OLAF ziņojuma gadījumā, ja tas implementēts dalībvalsts administratīvajā aktā, tā tiesiskās dabas dēļ iepriekš minētā kompetences sadursme nenotiek. Lai gan OLAF ziņojumam lielā mērā piemīt lēmuma daba, tostarp ziņojums iever faktisko un tiesisko apstākļu vērtējumu, kā arī ir vērstas uz zināmu tiesisko seku radišanu, šādam ziņojumam nepiemīt galīgā noregulējuma daba.¹² Eiropas Savienības likumdevējs tiešā tekstā ir noteicis, ka dalībvalstu iestādēm šie ziņojumi ir pierādījumi administratīvajās lietās vai tiesvedībā. Šāds ziņojums ir izmantojams ar tieši tādiem pašiem nosacījumiem kā attiecīgās valsts administratīvo inspektoru sagatavotie administratīvie ziņojumi.¹³ Šajā ziņā galīgais noregulējums piemīt nacionālajam administratīvajam aktam, kurā tiks ietverti OLAF ziņojuma secinājumi. Pats OLAF ziņojums nav uzskatāms par pastāvīgu lēmumu,¹⁴ un privātpersona to nevar pārsūdzēt Eiropas Savienības Tiesā.¹⁵

Tādējādi Eiropas Savienības likumdevējs, definējot OLAF ziņojumu par pierādījumu, tam ir atņēmis šādu lēmuma saistošo dabu.¹⁶ Tiesu praksē ir attīstījies uzskats, ka OLAF un dalībvalstu iestādes ir savstarpēji neatkarīgas, un dalībvalstu iestādes brīvi izlemj, vai ņemt vērā OLAF ziņojumā ietvertos secinājumus.¹⁷ Tomēr tiesību zinātnē pret šādu viedokli ir identificējami iebildumi, kuros norādīts, ka šāda dalībvalstu iestāžu rīcības brīvība ir pārspīlēta¹⁸ un ka OLAF ziņojuma saņemšana ietver prasību dalībvalsts iestādēm rīkoties Savienības finanšu interešu aizsardzības labā.¹⁹

¹⁰ EST 22.10.1987. spriedums lietā 314/85, Foto-Frost, 20.punkts; 19.12.2018. spriedums lietā C-219/17, Berlusconi, 44.punkts.

¹¹ EST 09.03.1994. spriedums lietā C-188/92, TWD v. Bundesrepublik Deutschland, 26.punkts; 18.10.2018. spriedums lietā C-207/17, Blaas, 28.punkts; Ortlep R., Widdershoven R. European Administrative Law. In: Seerden R. (ed.). Comparative Administrative Law. Cambridge/Antwerp/Portland: Intersentia, 2018, p.326.

¹² Rodopoulos M., Pantazatou K. Judicial Protection Against Olaf's Acts: In Search of Effectiveness. Hellenic Review of European Law, 2013, p.135.

¹³ EST 26.10.2017. spriedums lietā C-407/16, Aqua Pro, 56., 59., 64.punkts; ES Vispārējās tiesas 13.07.2004. rīkojums lietā T-29/03, Comunidad Autónoma de Andalucía, 33.punkts; Eiropas Parlamenta un Padomes 11.09.2013. Regula Nr.883/2013 par izmeklēšanu, ko veic Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (OLAF). OV, 18.09.2013., L 248, 1./22.lpp., 11.panta otrā daļa.

¹⁴ EST ģenerāladvokāta Melhiora Vatelē 06.04.2017. secinājumi lietā C-331/15 P, Schlyter.

¹⁵ ES Vispārējās tiesas 13.07.2004. rīkojums lietā T-29/03, Comunidad Autónoma de Andalucía/Komisija, 33.punkts.

¹⁶ Stefanou C., White S., Xanthaki H. OLAF at the Crossroads: Action against EU Fraud. Hart Publishing, 2011, p.92.

¹⁷ Ibid., p.92; EST 06.04.2006 spriedums lietā T-309/03, Manel Camós Grau, 51. punkts; Augstākās tiesas Senāta 03.07.2018. spriedums lietā Nr.SKA-10/2018, 21.punkts.

¹⁸ Stefanou C., White S., Xanthaki H. 2011, p.91.

¹⁹ Gutiérrez Zarza A. Exchange of Information and Data Protection in Cross-border Criminal Proceedings in Europe. Springer, 2015, p.103.

OLAF ziņojuma tiesiskā daba, no vienas puses, ir veids, kā ļaut dalībvalstīm decentralizēti īstenot tiesisko kārtību un saglabāt savu kompetenci pastāvīgi regulēt administratīvi tiesiskās attiecības savā teritorijā. No otras puses, par šādu regulējumu var paust arī zināmu zinātnisku kritiku, jo savā būtībā Eiropas Savienības likumdevējs, paredzot, ka šāds ziņojums ir vienīgi pierādījums administratīvajā lietā vai tiesvedībā, ir norobežojis no Eiropas Savienības atbildību, panākot to, ka tieši dalībvalstīm ir jāuzņemas atbildība par ziņojuma īstenošanu, tostarp defektu identificēšanu.

OLAF ZIŅOJUMA PĀRBAUDE TIESĀ UN IETEKME UZ LIETAS IZSKATĪŠANU

OLAF ziņojuma pieļaujamības pārbaude. Kā minēts iepriekš, OLAF ziņojums dalībvalsti ir atzīstams par vienu no pierādījumiem, kas var kalpot administratīvā akta izdošanai. Tas savukārt nozīmē, ka šādam pierādījumam un tā izmantošanai jābalstās uz Administratīvā procesa likuma 18.nodaļas noteikumiem,²⁰ tostarp šādam ziņojumam nav piešķirama jebkāda prejudiciāla nozīme, proti, tam nav jebkāda iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu, un tāpēc vien, ka to ir izdevusi Eiropas Savienības iestāde, tam nav piešķirams pārkāpums. Tiesai ir jāpārbauda šāda ziņojuma attiecināmība un pieļaujamība. Turklāt tiesa pierādījumu novērtējumā nav saistīta ar kādiem citiem apstākļiem, tostarp citu valstu tiesu veiktu pierādījumu (konkrētā OLAF ziņojuma) novērtējumu.²¹ Arī privātpersona var apšaubīt OLAF ziņojuma izmantošanu, taču tai jāsniedz attiecīgs pamatojums.

Šie paši noteikumi ir jāievēro arī valsts iestādēm. No vienas puses, lojālās sadarbības princips prasa dalībvalstīm izvērtēt OLAF noslēguma ziņojumu un vajadzības gadījumā uzsākt administratīvo procesu, tostarp pieņemt administratīvo aktu.²² No otras puses, par darbībām, reaģējot uz OLAF nodoto informāciju, atbild vienīgi valsts iestādes pašas. Tādēļ šīm iestādēm ir jāpārbauda, vai sniegtā informācija attaisno lietas ierosināšanu. Līdz ar to tiesiskā aizsardzība šāda procesa uzsākšanas gadījumā ir jānodrošina valsts līmenī ar visām garantijām, ko sniedz valsts tiesības, tostarp tām, kas izriet no pamattiesībām.²³ Valsts iestādēm var nākties arī pašām vākt papildu pierādījumus, lai pieņemtu attiecīgus lēmumus.²⁴

Tomēr, pārbaudot OLAF ziņojuma kā pierādījuma pieļaujamību, nacionālā tiesa var nonākt pie secinājuma, ka šāds ziņojums ir pieņemts, pieļaujot būtisku procesuālu pārkāpumu un neievērojot pamattiesības,²⁵ kas var ietekmēt nacionālo lēmumu, kurš pieņemts, pamatojoties uz šo OLAF ziņojumu. Piemēram, Beļģijā pret OLAF amatpersonām ir uzsākts kriminālprocess par nesankcionētu telefonsarunu pārtveršanu.²⁶

²⁰ Augstākās tiesas 04.04.2016. spriedums lietā Nr.SKA-439/2016, 12.punkts.

²¹ Ibid.

²² ES Vispārējās tiesas 04.10.2006. spriedums lietā T-193/04, Tillack, 72.punkts.

²³ EST 19.04.2005. rīkojums lietā C-521/04 P, Tillack, 38.punkts.

²⁴ EST 26.10.2017. spriedums lietā C-407/16, Aqua Pro, 60.punkts.

²⁵ Šādi piemēri ir identificēti gadījumos, kad Eiropas Savienības institūcijas pieņēmušas lēmumu, pamatojoties uz defektīvu OLAF noslēguma ziņojumu. Sk., piemēram, ES Vispārējās tiesas 18.12.2003. rīkojumu lietā T-215/02, Santiago Gómez-Reino, 65.punkts.

²⁶ OLAF Supervisory Committee Opinion No.2/2017. Brussels 28 September 2017, p.15. Pieejams: <https://ec.europa.eu>.

Administratīvā procesa likuma 18.nodaļas noteikumi nepieļauj šādu pārkāpumu ignorēt un pamatotības gadījumā prasa atzīt pierādījumu par nepieļaujamu. Tomēr šāds vērtējums ir nesaraucjami saistīts ar pašas Eiropas Savienības iestādes darbības tiesiskuma izvērtēšanu, kas principā nav dalībvalsts tiesu kompetencē. No vienas puses, nacionālā tiesa lietas pareizas izspriešanas labad var apsvērt iespēju uzdot prejudiciālu jautājumu Eiropas Savienības Tiesai saistībā ar OLAF ziņojuma pieļaujamību. No otras puses, Eiropas Savienības likumdevējs Regulā 883/2013 ir tiešā tekstā noteicis, ka OLAF ziņojums ir „atzīstams par pierādījumu” un ir izmantojams „tieši tāpat un ar tādiem pašiem nosacījumiem kā administratīvie ziņojumi, kurus sagatavojuši valsts administratīvie inspektori” – tas savukārt nozīmē, ka valstij ir liela brīvība šādu pierādījumu novērtēšanā un tā brīvi var izslēgt defektīvu pierādījumu no kopējā pierādījumu kopuma. Paturot prātā, ka dalībvalsts tiesa, pārbaudot OLAF ziņojuma pieļaujamību, vienos svaru kausos tur privātpersonas pamattiesību ievērošanas intereses, otrs – Savienības finanšu interešu aizsardzību, vērtēšanā Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālu jautājumu būtu jāvērtē kā šo abu interešu līdzsvarojošs mehānisms, kaut arī prejudiciālā jautājuma būtība ir saistīta ar pierādījuma novērtēšanu. Līdzšinējā Eiropas Savienības Tiesas prakse liecina, ka šāds dalībvalsts tiesas jautājums tiek uzskatīts par pieļaujamu, ja tas tiek formulēts saistībā ar tiesību normu interpretāciju.²⁷

OLAF ziņojums kā pagarinājums Eiropas Komisijas lēmuma sekām uz lietas izskatīšanu citā dalībvalstī. Otra inovācija, kas saistīta ar OLAF ziņojuma pārbaudi tiesā un ietekmi uz lietas izskatīšanu, ir tāda, ka šis ziņojums, ja uz tā pamata pieņemts Eiropas Komisijas lēmums, var noderēt par Eiropas Komisijas lēmuma, kas adresēts vienai dalībvalstij, pagarinājumu attiecībā arī uz citu dalībvalsti. Proti, OLAF ziņojuma daba ir tāda, ka viens un tas pats ziņojums var aptvert tādu apstākļu izmeklējumus, kas var tikt attiecināti uz privātpersonām vairākas dalībvalstīs. Tā rezultātā uz viena un tā paša ziņojuma pamata var tikt uzsāktas vairākas atsevišķas administratīvās lietas dažādās dalībvalstīs. Lietās, kas attiecīgā OLAF ziņojuma sakarā izlemtas citās valstīs, izdarītie secinājumi nav automātiski pārnesami uz izskatāmajām lietām Latvijā,²⁸ tomēr tiek atzīts, ka ziņas no citām lietām var uzrādīt būtiskus apstākļus un kontekstu, kas var tikt izmantots Latvijā izskatāmo lietu apstākļu novērtējumā.²⁹

Tomēr, ja saistībā ar attiecīgo OLAF ziņojumu kāda cita dalībvalsts ir vērsusies Eiropas Komisijā un tā rezultātā Eiropas Komisija attiecībā uz šo valsti un secīgi tās privātpersonām ir pieņēmusi lēmumu, šis ziņojums var noderēt par šī Eiropas Komisijas lēmuma saistošā rakstura pagarinājumu attiecībā uz citu valsti. Citiem vārdiem, dalībvalstij ir saistošs Eiropas Komisijas vērtējums lēmumā, kas pieņemts attiecībā uz citu dalībvalsti, gadījumos, kuri skar līdzvērtīgus faktiskos un tiesiskos apstākļus, kas ir jāizvērtē šīs dalībvalsts

iestādēm un tiesām, tostarp ņemot vērā OLAF ziņojumu, uz kuru šis lēmums ir balstīts.³⁰ Tas tā var būt muitas lietās, kad Eiropas Komisija pieņem lēmumu par muitas nodokļu neiegrāmatošanu, pamatojoties uz kādas dalībvalsts lūgumu un uz Regulas Nr.2454/93³¹ 873.pantu.³² Tas liecina, ka izņēmuma gadījumos Eiropas Komisijas lēmumam, kas pieņemts, pamatojoties uz OLAF ziņojumu, var būt *erga omnes* efekts, kas nav raksturīgi individuāliem lēmumiem. Šādā veidā OLAF ziņojums ar Eiropas Komisijas lēmuma starpniecību nodrošina vienlīdzības principa pārrobežu ietekmi, ļaujot privātpersonām no Eiropas Komisijas lēmuma izrietošās tiesības attiecināt arī uz to valsti privātpersonām, uz kurām Eiropas Komisijas lēmums sākotnēji netika attiecināts.

No ietekmes uz lietas izskatīšanu skatpunkta tas nozīmē jaunu pienākumu sekot līdzī OLAF ziņojuma īstenošanai citās dalībvalstīs. Ja cita valsts panāk labvēlīgu Eiropas Komisijas lēmumu, kurā ir ņemts vērā OLAF ziņojums, pastāv iespēja šī lēmuma sekas pagarināt, to attiecinot uz lietas izskatīšanu savā dalībvalstī. Ņemot vērā, ka šāds Eiropas Komisijas lēmums var veicināt privātpersonai labvēlīga lēmuma pieņemšanu, pienākums sekot līdzī šāda lēmuma pieņemšanai būtu primāri uzliekams privātpersonai.

KOPSAVILKUMS

1. OLAF ziņojums ir tāda veida vertikālās sadarbības mehānisms starp Eiropas Savienību un tās dalībvalsts iestādi, kurā dalībvalsts iestāde nav subordinēta Eiropas Savienībai un saglabā savu autonomiju. Dalībvalstij nav saistošs OLAF ziņojums, taču ziņojums un tajā konstatētie apstākļi noder par palīgīdzekli dalībvalstīm Savienības finanšu interešu aizsardzībai.

2. OLAF ziņojums savā būtībā ir viens no pierādījumiem visu pārējo izskatāmās lietas pierādījumu klāstā. Tas savukārt nozīmē, ka tam nav piešķirama jebkāda prejudiciāla nozīme, proti, tam nav jebkāda iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu. Tiesai ir jāpārbauda šāda ziņojuma attiecināmība un pieļaujamība.

3. Dalībvalstu tiesu kompetencē nav vērtēt Eiropas Savienības iestāžu darbības tiesiskumu. Tomēr dalībvalsts tiesas šaubu gadījumā par OLAF ziņojuma kā pierādījuma pieļaujamību vienā svaru kausā sver privātpersonas pamattiesību ievērošanas intereses, otrā – Savienības finanšu interešu aizsardzības intereses. Tādēļ šaubu gadījumā par OLAF ziņojuma pieļaujamību tiesai ir jāapsver iespēja vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālu jautājumu.

4. OLAF ziņojums, ja uz tā pamata pieņemts Eiropas Komisijas lēmums, var noderēt par šī Eiropas Komisijas lēmuma, kas adresēts vienai dalībvalstij, pagarinājumu attiecībā arī uz citu dalībvalsti. Tā kā šāds Eiropas Komisijas lēmums var veicināt privātpersonai labvēlīga lēmuma pieņemšanu, pienākums sekot līdzī šāda lēmuma pieņemšanai būtu primāri uzliekams privātpersonai.

²⁷ EST 19.04.2015. spriedums lietā C-521/04 P(R), Tillack, 38., 39.punkts; OLAF Supervisory Committee Opinion No.2/2017. Brussels 28 September 2017, p.26. Pieejams: <https://ec.europa.eu>.

²⁸ Augstākās tiesas 03.07.2018. spriedums lietā Nr.SKA-10/2018, 19. punkts.

²⁹ Ibid.

³⁰ Plašāk sk.: Augstākās tiesas 03.07.2018. spriedums lietā Nr.SKA-10/2018, 21.punkts; EST 26.10.2017. spriedums lietā C-407/16, Aqua Pro, 71.punkts.

³¹ Komisijas 02.07.1993. Regula Nr.2454/93, ar ko nosaka īstenošanas noteikumus Padomes Regulai (EEK) Nr.2913/92 par Kopienas Muitas kodeksa izveidi. OV, 11.10.1993., L 253, 1./766.lpp.

³² EST 26.10.2017. spriedums lietā C-407/16, Aqua Pro, 71.punkts.

IEDZĪVOTĀJU IENĀKUMA NODOKLIS NO NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA ATSAVINĀŠANAS

Jānis GEKS

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta senatora palīgs

MAKSĀJAMĀIS NODOKLIS

Vērtējot likumdevēja rīcības brīvības robežas attiecībā uz kāda nodokļa noteikšanu konkrētam objektam, jāņem vērā, ka Latvijas Republikas Satversme *expressis verbis* pilnvaro likumdevēju pieņemt valsts budžetu, tātad noteikt valsts ieņēmumus un izdevumus. Līdz ar to Satversme pilnvaro likumdevēju īstenot tādu fiskālo politiku, kas nodrošina valstij nepieciešamos ienākumus.¹

Satversmes tiesas praksē ir uzsvērts,² ka valstij, nosakot un realizējot savu nodokļu politiku, ir plaša rīcības brīvība. Tajā ietilpst tiesības izvēlēties, kādas nodokļu likmes un kādām personu kategorijām paredzamas, kā arī tiesības noteikt attiecīgā regulējuma detaļas. Likumdevēja izšķiršanās par to, kāds nodoklis būtu samērīgs un nepieciešams, ir politikas un lietderības jautājums. Savukārt personām ir konstitucionāls pienākums maksāt pienācīgā kārtībā noteiktus nodokļus. Minētais pienākums ir nesaraucams saistīts ar šā pienākuma izpildi nodrošinošo līdzekļu noteikšanu, proti, valsts ne vien uzliek nodokļu maksātājiem par pienākumu samaksāt noteikta apmēra nodokļus, bet arī paredz šo nodokļu aprēķināšanas, ieturēšanas un maksāšanas kārtību, kā arī atbildību par pienākuma nepildīšanu.

Likumdevējs – Latvijas Republikas Saeima – 1995. gada 2. februārī pieņēma sistēmas likumu „Par nodokļiem un nodevām”, kas stājās spēkā 1995. gada 1. aprīlī un kurā vienkopus tika noteikti visi valsts nodokļu veidi un to vispārīgie piemērošanas principi (iepriekš – Augstākās Padomes 1990. gada 28. decembra likums „Par nodokļiem un nodevām Latvijas Republikā”). Saskaņā ar šo likumu Latvijā šobrīd ir noteikti 15 valsts nodokļi, kuri tiek uzlikti, ievērojot katra konkrētā nodokļa likuma normas, piemēram, iedzīvotāju ienākuma nodoklis tiek uzlikts atbilstoši likumam „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” (turpmāk – IIN likums).

Likuma „Par nodokļiem un nodevām” 4. panta otrajā daļā ir iekļauts vispārīgs princips, ka jebkura fiziskā persona, kas gūst ienākumus Latvijā, ir iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātāja, ja vien IIN likumā nav noteikts citādi. Saskaņā ar IIN likuma 1. panta pirmās daļas 4. punktu fiziskās personas maksā iedzīvotāju ienākuma nodokli arī par ienākumu no kapitāla pieauguma. Savukārt šā likuma 8. panta

trešās daļas 11. punkts noteic, ka pie fiziskās personas ienākumiem, par kuriem jāmaksā nodoklis, tiek pieskaitīti ienākumi no nekustamā īpašuma atsavināšanas. Citiem vārdiem, fiziskai personai iedzīvotāju ienākuma nodoklis ir jāmaksā arī no nekustamā īpašuma atsavināšanas rezultātā gūtā ienākuma. 2019. gadā tie ir 20%.³

Šādā gadījumā maksājamo nodokli atbilstoši IIN likuma 11. panta pirmajai daļai aprēķina no kapitāla pieauguma, kas tiek noteikts, no kapitāla aktīva (nekustamā īpašuma) atsavināšanas cenas atņemot iegādes vērtību un kapitāla aktīvā veikto ieguldījumu vērtību kapitāla aktīva turēšanas laikā. Minētais norāda uz to, ka, aprēķinot ar nodokli apliekamo ienākumu no kapitāla pieauguma, svarīgi ir trīs lielumi: kapitāla aktīva atsavināšanas cena, iegādes vērtība un tajā veikto ieguldījumu vērtība. Līdz ar to gadījumā, ja kapitāla aktīva pārdošanas vērtība ir lielāka nekā tā iegādes vērtība kopā ar tajā veiktajiem ieguldījumiem, personai veidojas kapitāla pieaugums, un par to ir jāmaksā nodoklis.⁴

Vienlaikus likumdevējam ir tiesības, bet ne konstitucionāls pienākums, paredzēt noteikta veida vai apjoma nodokļu maksāšanas režīma atvieglojumus.⁵ Arī IIN likumā likumdevējs ir noteicis vairākus izņēmumus jeb atbrīvojumus, kad personai nerodas pienākums maksāt nodokli no nekustamā īpašuma atsavināšanas rezultātā gūtā ienākuma, t.i., nodokli no kapitāla pieauguma.

IZŅĒMUMI JEB NODOKĻA ATBRĪVOJUMI

IIN likuma 9. panta pirmās daļas 33. punktā noteikts, ka gada apliekamajā ienākumā netiek ietverts un ar nodokli netiek aplikts tāds ienākums no nekustamā īpašuma atsavināšanas, kas maksātāja īpašumā (no dienas, kad attiecīgais nekustamais īpašums reģistrēts zemesgrāmatā) ir ilgāk par 60 mēnešiem un vismaz 12 mēnešus pēc kārtas (minētajā 60 mēnešu periodā) līdz atsavināšanas līguma noslēgšanas dienai ir personas deklarētā dzīvesvieta (kas nav deklarēta kā maksātāja papildu adrese).

Tātad minētajā tiesību normā ir paredzēts izņēmums, ka personai nav jāmaksā nodoklis par ienākumu no tāda nekustamā īpašuma atsavināšanas, kas tās īpašumā ir bijis ilgāk par 60 mēnešiem un vismaz 12 mēnešus šajā laikā tas ir bijis arī personas deklarētā dzīvesvieta.

¹ Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr.2010-25-01 10. punkts.

² Satversmes tiesas 2011. gada 13. decembra lēmuma lietā Nr.2011-15-01 10. punkts.

³ Likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 15. panta piektā daļa.

⁴ Sal. Senāta 2017. gada 29. augusta sprieduma lietā Nr. SKA-214/2017 (A420558612) 5. punkts.

⁵ Sal. Satversmes tiesas 2011. gada 13. decembra lēmuma lietā Nr.2011-15-01 10. punkts.

No IIN likuma grozījumu izstrādes materiāliem⁶ ir redzams, ka šādi kritēriji likumā tika ietverti ar mērķi nošķirt sava nekustamā īpašuma pārdošanu no tāda nekustamā īpašuma pārdošanas, kas notiek ar spekulatīvu mērķi (bet nav klasificējams kā saimnieciskā darbība). Uz minēto ir arī norādījis Senāts savā praksē.⁷ Lai šādu situāciju nošķiršana būtu iespējama, likumdevējs ir izvirzījis divus kumulatīvus kritērijus – gan prasību, lai nekustamais īpašums personas īpašumā būtu ilgstoši (vismaz 60 mēnešus jeb piecus gadus), gan prasību, lai šajā īpašumā vismaz 12 mēnešus jeb vienu gadu būtu deklarēta personas dzīvesvieta.⁸ Tas nozīmē, ka, neizpildoties kaut vai vienam no šiem kritērijiem, personai rodas pienākums maksāt iedzīvotāju ienākuma nodokli no nekustamā īpašuma atsavināšanas ienākuma.⁹

Jāatzīst, ka laika gaitā ar nodokli apliekamais objekts nekustamā īpašuma atsavināšanas gadījumā ir transformējies,¹⁰ likumdevējam ieviešot attiecīgus grozījumus. Likuma piemērošanas praksē tika secināts,¹¹ ka fiziskā persona dažādu apstākļu dēļ nevar izpildīt kādu no IIN likuma 9.panta pirmās daļas 33.punktā noteiktajiem kritērijiem. Piemēram, persona atsavina savā īpašumā esošu vienīgo nekustamo īpašumu, kas ir kalpojis par tās pamata dzīvesvietu, bet objektīvu apstākļu dēļ konkrētajā īpašumā vairs nevar dzīvot, vai arī fiziskā persona objektīvu iemeslu dēļ vēlas savu vienīgo nekustamo īpašumu aizstāt ar citu (pret lielāku vai mazāku). Tāpat tika identificēti gadījumi, kad fiziskā persona nevar izpildīt 60 mēnešu īpašumtiesību kritēriju, lai gan tas bieži vien ir fiziskās personas vienīgais nekustamais īpašums (piemēram, bērni mantojuši vecāku īpašumus, kur agrāk ir dzīvojuši kopā ar vecākiem), un šis īpašums ir fiziskās personas deklarētā dzīvesvieta ne tikai obligātos 12 mēnešus pēdējo 60 mēnešu laikā, bet praktiski visus pēdējos gadus.

Rezultātā likumdevējs 2013.gada 6.novembrī grozīja IIN likuma 9.pantu, paredzot likumā jaunu izņēmumu grupu.¹² Proti, 2014.gada 1.janvārī stājās spēkā grozījumi IIN likumā, ar kuriem tā 9.panta pirmā daļa tika papildināta ar jauniem izņēmumiem 33.¹ un 34.²punktā.

Proti, 33.¹punktā tika paredzēts ar nodokli neaplikt tādus ienākumus, ja persona pārdod tās vienīgo īpašumu, kas turklāt ir bijis šai personai vienīgais piederošais nekustamais īpašums pēdējo 60 mēnešu laikā. Savukārt 34.²punktā tika paredzēts, ka, pārdodot

vienīgo īpašumu, šos 60 mēnešus var neievērot, ja īpašuma pārdošanas ienākums noteiktā laikposmā (gadu pirms vai gadu pēc nekustamā īpašuma atsavināšanas) tiek ieguldīts funkcionāli līdzīgā īpašumā.

Tātad likumdevējs no 2014.gada 1.janvāra ir paplašinājis to gadījumu skaitu, kad atsavināšanas darījumi ar personas vienīgo nekustamo īpašumu netiek aplikti ar nodokli. Tomēr Senāts atzinis,¹³ ka saturiski to nevar uzskatīt par 9.panta pirmās daļas 33.punkta redakcionālu precizēšanu, jo jaunās tiesību normas teksta un satura analīze šādus secinājumus neapstiprina. Lai arī likuma papildinājumi vispārīgi aptveras ar jau sākotnējo vispārīgo mērķi – nošķirt spekulatīvos darījumus –, tomēr tas, kādā apjomā noteikt tos darījumus, kas nav apliekami, ir likumdevēja izvēle. Senāts norādījis,¹⁴ ka likumdevēja paredzētais tiesiskais risinājums pietiekami daudzos gadījumos ar nodokli apliek arī tādus nekustamā īpašuma atsavināšanas gadījumus, kuriem acīmredzami nav spekulatīvs raksturs. Piemēram, īpašums tiek atsavināts parādu piedziņas procesa rezultātā, vai īpašuma atsavināšanu nosaka nepieciešamība personai mainīt dzīvesvietu un citi apstākļi, kas saistīti ar personas iespējām vai vēlmēm turpmāk lietot īpašumu savām vajadzībām.

Vienlaikus var izprast, kādēļ likumdevējs, nosakot kritērijus, nav vēlējis piešķirt nozīmi tiem iemesliem, kāpēc persona ir atsavinājusi savu nekustamo īpašumu. Proti, šādā gadījumā iestādei atsavināšanas darījumu iemesla pārbaude varētu būt praktiski apgrūtināša, jo tā būtu saistīta ar tādu apstākļu izpēti, par kuriem iestādes rīcībā ziņu nav.¹⁵ Piemēram, iestādei vajadzētu noskaidrot, vai atsavinātais īpašums sākotnēji iegādāts, lai persona tajā dzīvotu, vai arī lai ieguldītu savus līdzekļus vērtīgā kapitālā ar mērķi gūt ienākumus, vai tomēr pastāv kādi cita veida apsvērumi.¹⁶ Arī IIN likuma grozījumu izstrādes ietvaros tika atzīts,¹⁷ ka 9.panta pirmās daļas 33.punktā ietvertie kritēriji pamatā ir saglabājami arī turpmāk, jo nav cita instrumenta faktiskās dzīvesvietas noskaidrošanai. Tāpēc likumdevējs robežšķirtni starp darījumu grupu, kura tiek aplikta ar nodokli, un – kura netiek, ir izvēlējis noteikt, balstoties uz tādiem kritērijiem, kurus iestāde var objektīvi pārbaudīt, tas ir – piederības ilgumu un dzīvesvietas deklarēšanu.¹⁸ Senāts ir atzinis,¹⁹ ka likumdevējs ir apzināti izvēlējis tiesību normā noteikt tādus kritērijus, kurus ne tikai iestāde, bet arī pati persona var vienkārši pārbaudīt. Šāda pieeja turklāt rada iespēju precīzi prognozēt iestādes rīcību nodokļu samaksas jomā un ievērot tiesisko noteiktību, kas nodokļu lietās ir nozīmīgs aspekts.

⁶ Sal. likumprojekta (Nr.918/Lp11) „Grozījumi likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Likuma grozījumi pieņemti Saeimā 2013.gada 6.novembrī.

⁷ Sal. Senāta 2017.gada 30.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-245/2017 (A420258214) 5.punkts, 2018.gada 21.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-69/2018 (A420303514) 7.punkts, 2019.gada 13.marta sprieduma lietā Nr.SKA-137/2019 (A420322915) 10.punkts.

⁸ Sal. Turpat.

⁹ Atbilstoši Ministru kabineta 2010.gada 21.septembra noteikumu Nr.899 „Likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” normu piemērošanas kārtība” 46.punktam.

¹⁰ Sal. Senāta 2018.gada 21.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-69/2018 (A420303514) 7.punkts ar atsauci uz 2014.gada 23.janvāra spriedumu lietā Nr.SKA-25/2014 (A420706710).

¹¹ Sal. likumprojekta (Nr.918/Lp11) „Grozījumi likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Likuma grozījumi pieņemti Saeimā 2013.gada 6.novembrī.

¹² Sal. Senāta 2019.gada 25.marta sprieduma lietā Nr.SKA-109/2019 (A420275615) 8.punkts.

¹³ Sal. turpat.

¹⁴ Sal. turpat.

¹⁵ Sal. Senāta 2019.gada 13.marta sprieduma lietā Nr.SKA-137/2019 (A420322915) 10.punkts.

¹⁶ Sal. Senāta 2019.gada 23.maija sprieduma lietā Nr.SKA-245/2019 (A420238415) 8.punkts, 2019.gada 2.augusta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-1188/2019 (A420330917) 2.punkts.

¹⁷ Sal. likumprojekta (Nr.918/Lp11) „Grozījumi likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Likuma grozījumi pieņemti Saeimā 2013.gada 6.novembrī.

¹⁸ Sal. Senāta 2019.gada 13.marta sprieduma lietā Nr.SKA-137/2019 (A420322915) 10.punkts.

¹⁹ Sal. Senāta 2019.gada 23.maija sprieduma lietā Nr.SKA-245/2019 (A420238415) 8.punkts, 2019.gada 2.augusta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-1188/2019 (A420330917) 2.punkts.

Senāta praksē atzīts,²⁰ ka IIN likuma 9.panta pirmās daļas 33.punktā ietvertais kritērijs – deklarētās dzīvesvietas esība nekustamajā īpašumā – uzrāda likumdevēja mērķi nodokļa atbrīvojumu attiecināt uz nekustamo īpašumu, kas ir personas dzīvesvieta. Tapēc deklarēšanas fakts atbilstoši likumdevēja gribai nepārprotami pilda personas dzīvesvietas apliecinājuma funkciju.²¹ Senāts ir nepārprotami norādījis,²² ka tieši deklarēšanās faktam ir būtiska juridiska nozīme. Līdz ar to var secināt, ka situācijā, kad persona nav deklarējusi savu dzīvesvietu nekustamajā īpašumā tādā apjomā, kādā to prasa nodokļa likums, lai gan persona faktiski tur ir dzīvojusi un var arī to pierādīt, tas tomēr nerada personai atbrīvojumu no nodokļa maksāšanas pienākuma neatkarīgi no otra kritērija izpildes IIN likuma 9.panta pirmās daļas 33.punkta izpratnē.

Turklāt, ja nav saskatāmi īpaši apstākļi, kādēļ persona nevarēja izpildīt dzīvesvietas deklarēšanas prasību atbilstoši savai faktiskajai dzīvesvietai, nav arī pieļaujams atkāpties no tiesību normās tieši noteiktā. Piemēram, personas apsvērumi par to, ka deklarēšanās citā īpašumā bija saistīta ar citu priekšrocību gūšanu, neuzrāda neiespējamību personai deklarēt tās patieso pamata dzīvesvietu,²³ t.i., faktisko dzīvesvietu. Savukārt otra kritērija neizpildes gadījumā, piemēram, tas, ka persona bez redzamiem iemesliem nav ilgstošā laika posmā reģistrējusi īpašumu zemesgrāmatā uz sava vārda, nav uzskatāms par netipisku gadījumu, kad būtu pieļaujams atkāpties no likumdevēja tieši noteiktā.²⁴

Senāts ir skaidrojis,²⁵ ka radītā tiesiskā regulējuma sistēma par ienākumu no nekustamā īpašuma atsavināšanas aplikšanas ar nodokli principā pilnībā neizslēdz gadījumus, kad nodoklis ir maksājams arī tad, ja pārdots savs mājoklis. Tādējādi arī gadījumos, kad nav konstatējama īpašuma pārdošana peļņas nolūkā vai īpašuma kā finanšu ieguldījuma pārdošana, bet arī neizpildās noteiktie kritēriji – par piederības ilgumu un dzīvesvietas deklarēšanu –, iestājas pienākums maksāt nodokli.

STRĪDS AR NODOKĻU ADMINISTRĀCIJU

Saskaņā ar likuma „Par nodokļiem un nodevām” 18.panta pirmās daļas 2.punktu Valsts ieņēmumu dienestam (turpmāk – dienests) ir pienākums kontrolēt nodokļu, nodevu, kā arī citu valsts noteikto maksājumu aprēķināšanas un maksāšanas pareizību. Tas nozīmē, ka dienests, izpildot savus pienākumus, pārbauda nodokļu maksātāja veiktos darījumus, lai noskaidrotu, vai nodokļu maksātājs attiecīgā darījuma rezultātā ir aprēķinājis un iemaksājis valsts budžetā nodokļu maksājumus savlaicīgi un pilnā apmērā.

²⁰ Sal. Senāta 2015.gada 30.marta sprieduma lietā Nr.SKA-26/2015 (A420521111) 8.punkts, 2019.gada 13.marta sprieduma lietā Nr.SKA-137/2019 (A420322915) 10.punkts.

²¹ Sal. Senāta 2018.gada 21.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-69/2018 (A420303514) 7.punkts.

²² Sal. Senāta 2015.gada 30.marta sprieduma lietā Nr.SKA-26/2015 (A420521111) 8.punkts, 2018.gada 21.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-69/2018 (A420303514) 7.punkts.

²³ Sal. Senāta 2019.gada 25.marta sprieduma lietā Nr.SKA-109/2019 (A420275615) 10.punkts.

²⁴ Sal. Senāta 2019.gada 23.maija sprieduma lietā Nr.SKA-245/2019 (A420238415) 11.punkts.

²⁵ Sal. Senāta 2017.gada 28.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-253/2017 (A420271214) 6.punkts, 2018.gada 21.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-69/2018 (A420303514) 7.punkts.

Ja dienests, veicot iedzīvotāju ienākuma nodokļa kontroles pasākumus par fiziskās personas ienākumiem, konstatē, ka persona ir guvusi ienākumu no nekustamā īpašuma atsavināšanas, kas kvalificējams kā ar nodokli apliekams ienākums no kapitāla pieauguma un par ko persona nav samaksājusi nodokli, tad attiecīgi tiek pieņemts lēmums – administratīvais akts, ar kuru personai papildus samaksai budžetā tiek aprēķināts iedzīvotāju ienākuma nodoklis, kā arī nokavējuma nauda un atsevišķos gadījumos arī soda nauda. Biežāk sastopamie gadījumi aptver, piemēram, tādas situācijas, kad persona ir iegādājusies dzīvokli vai māju, laika gaitā tajā veikusi remontdarbus un vēlāk to (vai tā daļu) pārdevusi, vai arī persona ir iegādājusies zemesgabalu, uzbūvējusi uz tā dzīvojamo māju un vēlāk to pārdevusi kā vienotu kopumu. Tāpat ir arī gadījumi, kad nekustamā īpašuma atsavināšanas darījumi tiek kārtoti saistībā ar mantojuma lietām.

Šādās nodokļu lietās strīds parasti pastāv par kādu no kapitāla pieauguma aprēķinā iekļaujamā lieluma vērtību, visbiežāk saistībā ar nekustamajā īpašumā (kapitāla aktivā) veikto ieguldījumu vērtību tā turēšanas laikā. Proti, tiek apšaubīts, vai dienests, pieņemot personai nelabvēlīgo lēmumu un aprēķinot maksājamo nodokli no kapitāla pieauguma, pamatoti no īpašuma atsavināšanas cenas nav atņēmis visu tajā veikto ieguldījumu vērtību, t.i., izdevumus šī īpašuma uzlabošanai un atjaunošanai tā turēšanas laikā.

Saistībā ar minēto vispirms jāatgādina, ka, aprēķinot personas gūto ienākumu no kapitāla pieauguma, ir nosakāmi tikai konkrētās personas veiktie ieguldījumi nekustamajā īpašumā, jo tikai tie var ietekmēt šīs personas gūtā ienākuma apmēru. Proti, ar nodokli tiek aplikts konkrētās personas ienākums, kas nosakāms, no šīs personas apliekamajiem ienākumiem atskaitot normatīvajos aktos noteiktos šīs personas izdevumus. Tādējādi nav pamata samazināt ar nodokli aplikamo objektu par to izdevumu summu, kas ir radusies citai fiziskai vai juridiskai personai. Senāts atzinis,²⁶ ka minēto nevar ietekmēt apstākļi, ka starp attiecīgajām personām pastāv radniecības attiecības (turklāt lietā izskatāmajā gadījumā tiesa arī nekonstatēja, ka starp šīm personām būtu bijusi noslēgta vienošanās par konkrētu ieguldījumu veikšanu nekustamajā īpašumā). Attiecīgi līdzīgs secinājums būtu izdarāms arī tajā gadījumā, kad fiziskā persona ir kādas juridiskās personas īpašnieks.

IIN likuma 11.⁹panta 5.¹daļa noteic, ka veiktais ieguldījums nekustamajā īpašumā tā turēšanas laikā ir „dokumentāri pierādāmi izdevumi”, kas saistīti ar nekustamā īpašuma uzlabošanu un atjaunošanu, ja tie veikti pēc 1993.gada 31.decembra, un šie izdevumi nav atzīti nodokļa maksātāja saimnieciskās darbības izmaksās ne pamatlīdzekļu nolietojuma veidā, ne kārtējos izdevumos. Interpretējot šo tiesību normu, Senāts savā praksē ir norādījis,²⁷ ka personai ir jāspēj iesniegt dokumentārus pierādījumus, kas apstiprina ne vien nekustamā īpašuma uzlabošanas un atjaunošanas faktu, bet arī ar to tieši saistītu izdevumu apmēru. Proti,

²⁶ Sal. Senāta 2017.gada 23.janvāra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-523/2017 (A420494113) 5.punkts.

²⁷ Sal. Senāta 2016.gada 14.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-856/2016 (A420532213) 6.punkts, 2018.gada 21.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-94/2018 (A420315714) 6.punkts.

lai personai būtu tiesības atsaukties uz konkrētajiem ieguldījumiem, ir jābūt skaidri pierādītam gan attiecīgā nekustamā īpašuma uzlabošanas vai atjaunošanas faktam un raksturam, gan arī konkrētam ieguldījumu apmēram.²⁸ Bieži vien lietās nav strīda, ka nekustamajā īpašumā tā turēšanas laikā vispārīgi ir veikti kādi uzlabošanas vai atjaunošanas darbi, jo ir saprotams, ka, piemēram, dzīvojamās mājas uzcelšanai ir jāveic būvdarbi un jāiegulda naudas līdzekļi. Taču dienests savos lēmumos norāda tieši uz to, ka persona nav spējusi pierādīt konkrētu izdevumu esību, to apmēru un saistību ar atsavināto īpašumu.

Turklāt jāņem vērā, ka īpašuma uzturēšanas un dažāda veida izmantošanas izdevumi nav atzīstami par kapitāla aktīvā veiktu ieguldījumu, jo šādu izdevumu mērķis ir vienīgi saglabāt jau esošo īpašuma vērtību, vai gūt no īpašuma cita veida labumu. Tādējādi tie nav saistāmi ar īpašuma uzlabošanu, proti, tie nerada nozīmīgu un ilgstošu kapitāla vērtības pieaugumu.²⁹ Piemēram, par tādiem varētu uzskatīt nekustamā īpašuma apdrošināšanas izdevumus.

Tāpat jāņem vērā Senāta judikatūrā³⁰ nostiprināto, ka nekustamā īpašuma atsavināšanas līgumā nodalītā maksa par kustamām mantām neietilpst nekustamā īpašuma iegādes vērtībā, jo izdevumi par kustamas mantas iegādi atbilstoši IIN likuma 11.⁹panta piektās daļas nosacījumiem nevar tikt iekļauti kapitāla aktīva iegādes vērtībā. Attiecīgi arī samaksātie procentu maksājumi par kustamas mantas iegādi nav atzīstami par izdevumiem, kas saistīti ar kapitāla aktīva iegādi, un tādējādi nav iekļaujami tā iegādes vērtībā.

PUŠU ARGUMENTI

Dienests pieņemto lēmumu (administratīvo aktu) citstarp pamato³¹ ar to, ka persona atbilstoši IIN likuma 11.⁹panta 5.¹daļai nav nodrošinājusi tādus darījumu attaisnojošus dokumentus, kas dokumentāri pierādītu faktisko ieguldījumu apmēru strīdus īpašuma uzlabošanā vai atjaunošanā. Proti, persona nav iesniegusi tādus pierādījumus, kā, piemēram, līgumus, čekus, bankas maksājumu uzdevumus vai citus maksājumu apliecinājošus dokumentus, no kuriem nepārprotami būtu konstatējams strīdus īpašumā veiktā remonta izdevumu apmērs jeb naudas summa. Citiem vārdiem, no dokumentiem nav iespējams identificēt īpašumā veikto ieguldījumu apmēru konkrētas naudas summas izteiksmē.

Personas (pieteicēji) savukārt argumentē,³² ka līdz pat 2010.gada 1.janvārim, kad spēkā stājās attiecīgā tiesību norma, tās nezināja un nevarēja zināt, ka nekustamā īpašuma atsavināšanas rezultātā gūtais ienākums būs apliekams ar iedzīvotāju ienākuma

²⁸ Sal. Senāta 2019.gada 12.marta sprieduma lietā Nr.SKA-41/2019 (A420423414) 10.punkts.

²⁹ Sal. Senāta 2019.gada 13.marta sprieduma lietā Nr.SKA-137/2019 (A420322915) 8.punkts.

³⁰ Sal. Senāta 2017.gada 29.augusta sprieduma lietā Nr.SKA-214/2017 (A420558612) 9.punkts, 2018.gada 18.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-217/2018 (A420305814) 9., 10.punkts, 2019.gada 12.marta sprieduma lietā Nr.SKA-41/2019 (A420423414) 8., 9.punkts.

³¹ Piemēram, Senāta 2019.gada 30.augusta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-479/2019 (A420157016) 2., 3.punkts, 2018.gada 21.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-94/2018 (A420315714) 4.2.punkts.

³² Piemēram, Senāta 2019.gada 3.septembra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-531/2019 (A420286215) 3.punkts, 2019.gada 5.septembra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-1296/2019 (A420275017) 2.punkts.

nodokli un to, ka ieguldījumi nekustamajā īpašumā būs jāpierāda dokumentāri. Prasība iesniegt dokumentārus pierādījumus par darījumiem, kas veikti līdz 2010.gadam, šo personu ieskatā, ir pretēja tiesiskās palāvbības principam. Laikā, kad ar likumu netika noteikts pienākums ieguldījumus pierādīt dokumentāri, izdevumu un ieguldījumu apliecinājoši dokumenti netika saglabāti, vai arī, ja tādi bija, ir beidzies to likumā noteiktais glabāšanas termiņš.

Nenoliedzami, ka demokrātiskā tiesiskā valstī gadījumi, kad likumam tiek noteikts atpakaļejošs spēks, uzskatāmi par izņēmumu. Satversmes tiesa ir norādījusi,³³ ka regulējumam nodokļu jomā tiek izvirzītas īpašas prasības, tomēr tas nenozīmē, ka nodokļu jomā atsevišķos gadījumos nebūtu iespējams likumam piešķirt atpakaļvērsta spēku. Nodokļu jomā tiek izšķirts tā saucamais īstais atpakaļvērsta spēks un neīstais atpakaļvērsta spēks. Īstais atpakaļvērsta spēks skar tiesiskās attiecības, kuras jau izbeigušās pirms attiecīgās normas spēkā stāšanās, bet neīstais – tiesiskās attiecības, kuras vēl turpinās.

Ievērojot minēto, Senāts ir atzinis,³⁴ ka IIN likuma 11.⁹panta otrās daļas 4.punktam un 11.⁹panta panta 5.¹daļai ir neīstais atpakaļvērsta spēks, proti, piederības ilguma, dzīvesvietas deklarēšanas un izdevumu apmēra noteikšanai izmantojami tie faktiskie apstākļi, kuri aizsākušies pirms tiesību normas spēkā stāšanās un kas turpinās. Tomēr šāda likumdevēja rīcība ir pieļaujama un atbilstoša tiesiskās valsts principam. Lai arī var atzīt, ka pirms attiecīgā regulējuma spēkā stāšanās 2010.gada 1.janvārī bija saprātīga un loģiska personas paļaušanās, ka tai nevajadzēs pierādīt veiktos ieguldījumus nekustamajā īpašumā, tomēr personām nebija objektīva pamata paļauties uz to, ka iepriekš pastāvošais regulējums attiecībā uz nodokļu atvieglojumiem nemainīsies.³⁵ Personām ir jāreķinās ar to, ka gadījumā, ja valsts ekonomiskā situācija un vajadzības mainīsies, var mainīties arī nodokļa likmes un atvieglojumi.³⁶ Šādā ziņā personas atsaukšanās uz tiesisko paļāvību nav pamatota.³⁷

Vienlaikus Senāts ir atzinis,³⁸ ka apstākļos, kad nav saglabājušies samaksu apliecinājoši dokumenti par darījumiem līdz 2010.gada 1.janvārim, personas nevar tikt nostādītas nevienlīdzīgā situācijā ar tām personām, kuras ieguldījumus ir veikušas pēc šī datuma. Tāpēc likumdevējs, izmantojot jēdzienu „dokumentāri pierādāmi izdevumi”, ir paplašinājis izdevumu pamatošanai pieļaujamo pierādījumu loku.

Ievērojot to, ka likums nenoteic samaksas fakta pierādīšanu tikai ar kādiem noteiktiem pierādīšanas

³³ Sal. Satversmes tiesas 2010.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr.2010-25-01 10.3.punkts.

³⁴ Sal. Senāta 2019.gada 13.marta sprieduma lietā Nr.SKA-137/2019 (A420322915) 8.punkts.

³⁵ Sal. Senāta 2019.gada 30.augusta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-479/2019 (A420157016) 4.punkts.

³⁶ Sal. Satversmes tiesas 2010.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr.2010-25-01 10.3.punkts.

³⁷ Sal. Senāta 2019.gada 13.marta sprieduma lietā Nr.SKA-137/2019 (A420322915) 8.punkts.

³⁸ Sal. Senāta 2019.gada 30.augusta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-479/2019 (A420157016) 3., 4.punkts.

līdzekļiem,³⁹ par ieguldījumus apliecinātiem dokumentiem IIN likuma 11.⁹panta 5.¹daļas izpratnē var kalpot arī citi dokumenti, nevis tikai kases čeki vai bankas maksājumu uzdevumi, ja objektīvu iemeslu dēļ tie nav saglabājušies.⁴⁰ Turklāt Administratīvā procesa likuma 154.panta otrā daļa noteic, ka nekādiem pierādījumiem nav iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu. Tā kā personai, ievērojot nodokļu tiesībās atzīto līdzdarbības pienākumu,⁴¹ ir pienākums nodrošināt visus būtiskos pierādījumus vai arī norādīt uz tādu esību jau iestādes, nevis tiesvedības stadijas ietvaros, tādejādi sekmējot šīs personas interesēm pēc iespējas labvēlīgāka lēmuma pieņemšanu jau procesa sākumā, arī iestāde, pieņemot lēmumu administratīvajā lietā, var vērtēt dažādus pierādīšanas līdzekļus, kas apstiprina vai atspēko dokumentos fiksētās ziņas. Taču būtiski ir paturēt prātā to, ka ieguldījumu veikšanai kapitāla aktivā ir jābūt pierādītai konkrētas summas apmērā, lai to varētu izmantot kapitāla pieauguma aprēķināšanas formulā atbilstoši IIN likuma 11.⁹panta pirmajai daļai.⁴² Tā kā likums neuzliek par pienākumu fiziskai personai saglabāt attaisnojuma dokumentus, bet ļauj šādu dokumentu esības gadījumā par tajos norādīto ieguldījumu vērtību samazināt ar nodokli aplikamo ienākumu, tad tas ir pašas personas ziņā, vai saglabāt attaisnojuma dokumentus ilgāk vai nē.

Vienlaikus Senāts ir norādījis,⁴³ ka nav pamata atzīt par ticamiem un pierādītiem konkrētus izdevumus tikai uz personu paskaidrojumu pamata, kā arī uz tāda veida dokumentu pamata, kas tieši neaplicina samaksas faktu, tostarp uz tāmju vai aprēķinu pamata. Situācijā, kad citu pierādījumu nav, personai vismaz pietiekami precīzi ir jānorāda veikto darbu apjoms, izmaksātās summas, personas, kurām tika veikti maksājumi, līdzekļu avoti un citi dati par veikto darbību apjomu un izmaksām, kā arī jāsniedz ticami paskaidrojumi par apstākļiem, kas norāda, ka personai objektīvi nav iespējams iesniegt pierādījumus, kas apstiprinātu norādīto darbību veikšanu. Pretējā gadījumā nav iespējams nonākt pie pārliecinoša secinājuma, ka persona ir pielikusi nepieciešamās pūles, lai iegūtu pierādījumus, kas apstiprina izdevumu esību.

PIERĀDĪŠANA

No likuma „Par nodokļiem un nodevām” 38.panta izriet princips, ka nodokļu jomā pierādījumu nasta gulstas ne tikai uz nodokļu administrāciju, bet arī uz nodokļu maksātāju.⁴⁴ Tāpat jāņem vērā

³⁹ Sal. Senāta 2015.gada 14.septembra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-1022/2015 (A420531912) 10.punkts, 2018.gada 21.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-94/2018 (A420315714) 6.punkts, 2019.gada 12.marta sprieduma lietā Nr.SKA-41/2019 (A420315714) 10.punkts.

⁴⁰ Sal. Senāta 2019.gada 30.augusta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-479/2019 (A420157016) 3.punkts.

⁴¹ Piemēram, Senāta 2017.gada 28.februāra sprieduma lietā Nr.SKA-39/2017 (A420368712) 9.punkts, 2015.gada 25.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-801/2015 (A420633411) 14.punkts.

⁴² Sal. Senāta 2017.gada 23.janvāra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-523/2017 (A420494113) 4.punkts, 2018.gada 21.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-94/2018 (A420315714) 6.punkts, 2019.gada 12.marta sprieduma lietā Nr.SKA-41/2019 (A420423414) 10.punkts.

⁴³ Sal. Senāta 2019.gada 12.marta sprieduma lietā Nr.SKA-41/2019 (A420423414) 10.punkts, 2019.gada 30.augusta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-479/2019 (A420157016) 3.punkts, 2019.gada 5.septembra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-1296/2019 (A420275017) 4.punkts.

⁴⁴ Sal. Senāta 2011.gada 8.jūlija sprieduma lietā Nr.SKA-229/2011 (A42483007) 8.punkts.

Administratīvā procesa likuma 149.pantā ietvertā parastā pierādījumu nastas sadale, kad katram pašam jāpierāda savi iebildumi.⁴⁵ Tas nozīmē, ka pierādījumus par nodokļu maksājumu lielumu nodrošina nodokļu maksātājs, ja tas nepiekrīt nodokļu administrācijas aprēķinātajam nodokļu maksājumu lielumam. Turklāt arī administratīvo tiesu pastāvīgajā judikatūrā ir atzīts, ka privātpersonas pienākums nodrošināt nepieciešamos pierādījumus palielinās proporcionāli tam, cik ļoti lēmuma pieņemšanas process notiek pašas privātpersonas interesēs. Attiecībā uz faktiem, kas veicina privātpersonai labvēlīga lēmuma pieņemšanu, ir dabiski un atbilstoši pierādījumu nastu uzlikt privātpersonai, nevis valsts pārvaldei.⁴⁶

Nav šaubu, ka nekustamajā īpašumā (kapitāla aktivā) veikto ieguldījumu apmēra pierādīšana primāri ir pašas personas interesēs. Turklāt tikai viņa var vislabāk zināt, kādi tieši ieguldījumi nekustamajā īpašumā ir veikti, un attiecīgi arī nodrošināt visus pierādījumus, kas apliecina ieguldījumu veikšanu konkrētā apmērā. Tāpēc ir dabiski un atbilstoši prasīt, lai šī persona nodrošina pierādījumus par veiktajiem ieguldījumiem.⁴⁷ Tātad tieši nodokļu maksātājam ir jāiesniedz attiecīgie pierādījumi, bet, ja tos iesniegt nav iespējams, jānorāda uz šādu pierādījumu esību, lai tos varētu iegūt iestāde vai tiesa. Ja persona nevar pierādīt konkrētu ieguldījumu veikšanu, viņa nevar uz šiem ieguldījumiem atsaukties, jo nekonkrēti izdevumi nevar tikt ņemti vērā aprēķinā, nosakot kapitāla pieaugumu.

Vienlaikus jāpatur prātā princips, ka ar nodokli tiek aplikts kapitāla pieaugums, kas atbilst arī ienākuma nodokļa jēgai un mērķim. Senāts norādījis,⁴⁸ ka gadījumā, ja par labu personas pozīcijai ir iegūta virkne savstarpēji saskanīgu pierādījumu, to apšaubīšanas pamatam ir jābūt pietiekami pārliecinošam. Piemēram, Senāts ir atzinis, ka apelācijas instances tiesa spriedumā pietiekami ir pamatojusi, kādēļ lietā esošie pierādījumi, tostarp kredīta līgums mājokļa būvniecībai, sertificēta būvzinieša slēdzieni, pieteicēja paskaidrojumi un liecinieka liecības, ir atzīstami par pietiekami ticamiem, lai apliecinātu nekustamajā īpašumā veikto ieguldījumu vērtību. Tiesa konstatēja, ka pieteicējam kredīts mājokļa būvniecībai tika izsniegts pa daļām, ņemot vērā sertificēta būvzinieša slēdzienus, kas sagatavoti, apsekojot strīdus nekustamo īpašumu, un ietver ieguldījuma apmēra novērtējumu atbilstoši saskaņotajai tāmei, kā arī rekomendāciju nākamās kredīta daļas piešķiršanai. Tā rezultātā tiesa kredītiestādes izraudzīta sertificēta būvzinieša slēdzienu novērtēja kā pietiekami nopietnu pierādījumu, kas kopsakarā ar citiem netieši, bet loģiski un saskanīgi, apstiprina, ka visa kredīta summa ir izlietota noteiktajam mērķim, un tādejādi arī ieguldījuma nekustamajā īpašumā summas

⁴⁵ Sal. Senāta 2017.gada 21.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-278/2017 (A420411412) 9.punkts.

⁴⁶ Sal. Senāta 2007.gada 4.apriļa sprieduma lietā Nr.SKA-93/2007 (C15075104) 14.2.punkts, 2012.gada 6.novembra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-868/2012 (A42429006) 9.punkts, 2016.gada 14.apriļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-856/2016 (A420532213) 8.punkts, 2018.gada 12.jūlija sprieduma lietā Nr.SKA-35/2018 (A420533212) 6.punkts.

⁴⁷ Sal. 2017.gada 23.janvāra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-523/2019 (A420494113) 6.punkts, 2007.gada 4.apriļa sprieduma lietā Nr.SKA-93/2007 (C15075104) 14.2.punkts.

⁴⁸ Sal. Senāta 2018.gada 21.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-94/2018 (A420315714) 6.punkts.

apmēru. Proti, tiesa secinājumus balstīja uz apstākli, ka kredītiestāde ir veikusi kredīta summas izlietojuma kontroli, balstoties uz kredītiestādei iesniegtiem sertificēta būvzinieņa slēdzieniem, kuros ir veikts novērtējums par ieguldījuma vērtību. Tiesa atzina, ka šādos apstākļos nebūtu samērīgi kā priekšnosacījumu izdevumu ņemšanai vērā izvirzīt prasību iesniegt visu preču un pakalpojumu iegādi apliecināšus grāmatvedības dokumentus. Tas būtu pamatoti vien tad, ja būtu pazīmes, ka izdevumu apmērs apzināti uzrādīts lielāks, nekā tas ir faktiski. Tāpēc tiesa atzina, ka pierādījumi to savstarpējā kopsakarā ļauj secināt, ka dzīvojamās mājas būvniecības izdevumi ir attiecināmi uz veiktajiem ieguldījumiem kapitāla aktīva turēšanas laikā. Vienlaikus attiecībā uz citu kredītiestādes piešķirto hipotekārā kredīta summu, kas tika iesniegta vienā maksājumā, un personai nebija pienākuma atskaitīties par tās izlietojumu atbilstoši līgumā ietvertajam aizdevuma mērķim, tiesa konstatēja, ka nav pierādījumu, ka šī summa tika izmantota dzīvojamās mājas būvniecībai, nevis kādiem citiem mērķiem.⁴⁹

Savukārt citā lietā tiesa atzina,⁵⁰ ja lietā nav pierādījumu, kā kredītiestādes iesniegtā kredīta summa dzīvokļa remontam tika izmantota dzīvokļa uzlabošanai vai atjaunošanai, citstarp nav saprotams, ar kādiem līdzekļiem persona ir apstiprinājusi kredītiestādei, ka tās izlietotais kredīts pilnā apmērā izmantots strīdus dzīvokļa uzlabošanai un labiekārtošanai, tad nevar arī uzskatīt, ka persona ir pierādījusi šī iesniegtā bankas kredīta summas ieguldīšanu strīdus dzīvokli tā turēšanas laikā.

Arī ar nekustamā īpašuma novērtējumu nav pietiekami, lai apstiprinātu to, ka persona ir veikusi ieguldījumus nekustamajā īpašumā noteiktas summas apmērā.⁵¹

Vēl kādā lietā⁵² tiesa iesniegtos pierādījumus vērtēja kopsakarā ar citiem lietas apstākļiem un dokumentiem, tostarp tādiem personas iesniegtajiem izdevumiem apliecināšiem pierādījumiem, kurus dienests jau bija atzinis, t.i., par lamināta piegādi, par mēbeļu izgatavošanu un uzstādīšanu, kā arī par mēbeļu iegādi un montāžu. Rezultātā tiesai, novērtējot personas iesniegtos ieguldījumus apliecināšos dokumentus, neradās šaubas, ka konkrētā persona nekustamajā īpašumā veica remontu. Tiesa atzina, ka būtu divaini, ja persona dzīvokli būtu veikusi tikai dienesta atzitos ieguldījumus, proti, mainījusi grīdas segumu, likusi iebūvētās mēbeles un jaunu virtuves iekārtu, bet nebūtu veikusi citus remonta darbus. Tiesa apsvēra, ka parastā gadījumā persona pirms jaunu iebūvējamo mēbeļu ielikšanas dzīvokli vispirms veic dzīvokļa remontu. Turklāt no iesniegtās būvdarbu tāmes tiesa konstatēja, ka dzīvokli ir veikti vairāki konkrēti remontdarbi. Attiecīgi arī tiesai no dzīvē gūtās pieredzes, izvērtējot tamē norādītos darbus, neradās šaubas, ka minētie darbi dzīvokli ir veikti.

Tiesa atzīmēja, ka pretējā gadījumā būtu nelogiska jaunas iebūvētās virtuves pasūtīšana un uzstādīšana. Maz ticams, ka persona dzīvokli būtu ielikusi jaunu laminātu, bidāmās durvis un jaunu virtuves iekārtu, neremontējot pārējo dzīvokli. Turklāt virtuves iekārta bija pasūtīta uzreiz pēc tam, kad būvdarbi dzīvokli pabeigti, kas ir loģiski un ticami. Tiesa arī secināja, ka personas rīcībā bija naudas līdzekļi nekustamā īpašuma remontam, ko apliecināja kredītiestādes izziņa, ka personai ir piešķirts aizdevums nekustamā īpašuma iegādei, remontam un labiekārtošanai. Vērtējot minēto kopsakarā ar iesniegtajiem dokumentiem – būvdarbu līgumu, būvdarbu tāmi, kā arī pieņemšanas–nodošanas aktu, kurā apliecināts, ka persona ir norēķinājusies par veiktajiem būvdarbiem, – tiesai nebija pamata uzskatīt, ka persona nebūtu norēķinājusies par līgumā paredzētajiem būvdarbiem.

Nereti pieteicēji uzskata, ka īpašumā veikto ieguldījumu apmēru tie var apliecināt tiesā ar zvērestu. Šajā saistībā Senāts ir norādījis,⁵³ ka nodokļa apmēra aprēķināšanai vispārīgi ir jānotiek uz attaisnojuma dokumentu pamata, no kuriem ir redzamas konkrētas aprēķinā izmantojamās summas (IIN likuma 11.³panta 5.¹daļa). Tādēļ vispārīgi jāpieņem, ka konkrētu izdevumu pamatojumam ir nepietiekami tikai ar nodokļu maksātāja zvērestu, ka tam ir radušies izdevumi, bet tas ir pierādāms dokumentāri.

Proti, Administratīvā procesa likuma 161. panta trešās daļas pirmais teikums paredz – ja citu pierādīšanas līdzekļu nav vai arī tie nav pietiekami droši, pieteicējs – fiziskā persona ar zvērestu var apstiprināt savus paskaidrojumus. Savukārt atbilstoši šā likuma 224.panta pirmajai daļai, ja citu pierādījumu nav vai arī tie nav pietiekami droši, pieteicējs – fiziskā persona var pēc tiesas uzaicinājuma apstiprināt ar zvērestu savus paskaidrojumus, kas satur ziņas par faktiem, uz kuriem pamatoti viņa prasījumi vai iebildumi.

No minētajās normās ietvertā formulējuma un jēgas secināms, ka pieteicēja zvērests ir pieļaujams tikai tad, ja, pirmkārt, citu pierādījumu tiesai nav un nevar būt pieejami tāpēc, ka tie objektīvi nepastāv. Otrkārt, ja ir izsmeltas visas iespējas iegūt citus pierādīšanas līdzekļus. No Administratīvā procesa likuma 224. panta pirmās daļas izriet, ka par pieteicēja zvēresta kā pierādīšanas līdzekļa pieļaujamību lemj tiesa. Tātad tiesai vispirms ir jāvērtē, vai pastāv zvēresta sniegšanas priekšnoteikumi, tostarp – citu pierādījumu nav vai tie nav pietiekami droši. Tas, vai citi pierādīšanas līdzekļi objektīvi nepastāv, var būt atkarīgs no konkrētās lietas rakstura un faktiskajiem apstākļiem. Ja pieteicējs nevar norādīt uz tādiem apstākļiem, kas no viņa neatkarīgu iemeslu dēļ būtu lieguši saglabāt attaisnojuma dokumentus, ja tādi bijuši, tad nav pamata atzīt, ka nevarētu pastāvēt citi pierādīšanas līdzekļi. Šādos apstākļos, kā Senāts atzinis,⁵⁴ pieteicēja zvēresta izmantošana nav pieļaujama.

⁴⁹ Sal. turpat.

⁵⁰ Sal. Senāta 2016.gada 14.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-856/2016 (A420532213) 7.punkts, 2018.gada 21.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-94/2018 (A420315714) 7.punkts.

⁵¹ Sal. Senāta 2019.gada 12.marta sprieduma lietā Nr.SKA-41/2019 (A420423414) 10.punkts.

⁵² Sal. Senāta 2019.gada 30.augusta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-479/2019 (A420157016) 4.punkts.

⁵³ Sal. Senāta 2019.gada 12.marta sprieduma lietā Nr.SKA-41/2019 (A420423414) 12.punkts.

⁵⁴ Sal. Senāta 2018.gada 19.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-103/2018 (A42930909) 3.punkts, 2019.gada 12.marta sprieduma lietā Nr.SKA-41/2019 (A420423414) 12.punkts, 2019.gada 5.septembra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-1296/2019 (A420275017) 6.punkts.

KOPSAVILKUMS

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa darbības pamatā ir vispārējs princips, ka jebkura fiziskā persona, kas Latvijas Republikā gūst ienākumus, ir iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātāja, ja vien IIN likumā nav noteikts citādi. Tas nozīmē, ka personai principā ir jāmaksā iedzīvotāju ienākuma nodoklis arī no nekustamā īpašuma atsavināšanas darījumā gūtā ienākuma. Šādā gadījumā maksājamo nodokli aprēķina no kapitāla pieauguma, kas tiek noteikts, no nekustamā īpašuma atsavināšanas cenas atņemot tā iegādes vērtību un tajā veikto ieguldījumu vērtību tā turēšanas laikā. Proti, ja nekustamā īpašuma atsavināšanas vērtība ir lielāka nekā tā iegādes vērtība kopā ar tajā veiktajiem ieguldījumiem, tad personai veidojas kapitāla pieaugums, un par to ir jāmaksā nodoklis.

Iepretim vispārējam pienākumam maksāt nodokli, likumdevējs IIN likumā ir noteicis izņēmumus, kad personai nerodas nodokļa samaksas pienākums. Respektīvi, ja tiek atsavināts tāds nekustamais īpašums, kas ir bijis personas īpašumā ilgāk par 60 mēnešiem un vismaz 12 mēnešus šajā laikā tas ir bijis arī personas deklarētā dzīvesvieta. Vienlaikus likumdevējs ir izvēlējis ar nodokli neaplikt arī tādus ienākumus, ja persona pārdod tās vienīgo īpašumu, kas turklāt ir bijis viņai vienīgais piederošais īpašums pēdējo 60 mēnešu laikā. Pārdodot vienīgo īpašumu, šos 60 mēnešus var neievērot, ja īpašuma pārdošanas ienākums noteiktā laikposmā (gadu pirms vai gadu pēc atsavināšanas) tiek ieguldīts funkcionāli līdzīgā īpašumā.

Izvērtējot tiesisko regulējumu, Senāts ir secinājis, ka likumdevējs, nosakot minētos izņēmumus, ir apzināti izvēlējis tādus kritērijus, kurus ne tikai iestāde, bet arī pati persona var vienkārši pārbaudīt, proti – piederības ilgumu un dzīvesvietas deklarēšanu. Šāda pieeja rada arī iespēju precīzi prognozēt iestādes rīcību nodokļu samaksas jomā un ievērot tiesisko noteiktību, kas nodokļu lietās ir nozīmīgs aspekts. Senāta praksē ir vairākkārt uzsvērts, ka tieši deklarēšanās faktam ir būtiska juridiska nozīme, jo tas nepārprotami pilda personas dzīvesvietas apliecinājuma funkciju. Līdz ar to situācijā, ja persona nav deklarējusi savu dzīvesvietu nekustamajā īpašumā tādā apjomā, kādā to prasa nodokļa likums, lai gan persona faktiski tur ir dzīvojusi un var arī to pierādīt, tas tomēr nerada šai personai atbrīvojumu no nodokļa maksāšanas pienākuma, neatkarīgi no īpašuma piederības kritērija izpildīšanās. Esošā tiesiskā regulējuma sistēma turklāt ir radīta tāda, ka tā pilnībā neizslēdz arī tādus gadījumus, kad nodoklis ir jāmaksā, ja tiek pārdots savs mājoklis. Tādējādi arī gadījumos, kad nav konstatējama īpašuma pārdošana peļņas nolūkā vai īpašuma kā finanšu ieguldījuma

pārdošana, bet neizpildās noteiktie kritēriji – par piederības ilgumu un dzīvesvietas deklarēšanu –, personai iestājas pienākums maksāt nodokli.

Šādās nodokļu lietās strīds ar nodokļu administrāciju parasti pastāv par kādu no kapitāla pieauguma aprēķinā iekļaujamā lieluma vērtību, visbiežāk saistībā ar nekustamajā īpašumā (kapitāla aktīvā) veikto ieguldījumu vērtību tā turēšanas laikā.

Likums noteic, ka veiktais ieguldījums nekustamajā īpašumā tā turēšanas laikā ir dokumentāri pierādāmi izdevumi, kas saistīti ar nekustamā īpašuma uzlabošanu un atjaunošanu. Senāts ir atzinis, ka likumdevējs, izmantojot jēdzienu „dokumentāri pierādāmi izdevumi”, ir paplašinājis izdevumu pamatošanai pieļaujamo pierādījumu loku. Proti, likums nenoteic samaksas fakta pierādīšanu tikai ar kādiem noteiktiem pierādīšanas līdzekļiem. Līdz ar to par ieguldījumus apliecināšiem dokumentiem lietā var kalpot arī citi dokumenti, nevis tikai kases čeki vai bankas maksājumu uzdevumi, ja objektīvu iemeslu dēļ tie nav saglabājušies. Taču būtiski ir tas, ka ieguldījumu veikšanai nekustamajā īpašumā ir jābūt pierādītai konkrētas summas apmērā, lai to varētu izmantot kapitāla pieauguma aprēķināšanas formulā. Tā kā likums neuzliek par pienākumu fiziskai personai saglabāt attaisnojuma dokumentus, bet ļauj šādu dokumentu esības gadījumā par tajos norādīto ieguldījumu vērtību samazināt ar nodokli apliekamo ienākumu, tad tas ir pašas personas ziņā, vai saglabāt attaisnojuma dokumentus ilgāk vai nē. Tomēr, ja persona nevar pierādīt konkrētu ieguldījumu veikšanu, tad viņa nevar arī uz šiem ieguldījumiem atsaukties, jo nekonkrēti izdevumi nevar tikt ņemti vērā aprēķinā, nosakot kapitāla pieaugumu.

Vienlaikus, ja par labu personas pozīcijai lietā ir iegūta virkne savstarpēji saskanīgu pierādījumu, tad – kā atzinis Senāts – to apšaubīšanas pamatam ir jābūt pietiekami pārliecinošam. Proti, ja lietā esošie pierādījumi to savstarpējā kopsakarā ļauj secināt, ka konkrētās personas izdevumi patiešām ir attiecināmi uz veiktajiem ieguldījumiem nekustamajā īpašumā tā turēšanas laikā, tad nav samērīgi izvirzīt personai prasību iesniegt tikai konkrēta veida dokumentus. Tas būtu pamatoti vien tad, ja pastāvētu pazīmes, ka persona izdevumu apmēru ir apzināti uzrādījusi daudz lielāku, nekā tas faktiski ir.

Svarīgi arī atzīmēt, ka, aprēķinot personas gūto ienākumu no kapitāla pieauguma, ir nosakāmi tikai konkrētās personas veiktie ieguldījumi nekustamajā īpašumā, jo tikai tie var ietekmēt šīs personas gūtā ienākuma apmēru. Tādējādi izdevumi, kas radušies citai fiziskai vai juridiskai personai, nevar tikt ņemti vērā.

VI DISCIPLINĀRTIESA

IZVEIDOTS DISCIPLINĀRTIESAS LĒMUMU PĀRSKATS UN KLASIFIKATORI

Kopš 2010.gada Augstākās tiesas Senātā darbojas Disciplinārtiesas, kas tiek sasaukta pārsūdzēto Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumu tiesiskuma izvērtēšanai, pārsūdzēto Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas sniegto negatīvo atzinumu tiesiskuma pārbaudīšanai, pārsūdzēto Tieslietu padomes lēmumu par tiesisko attiecību nodibināšanu, grozīšanu vai izbeigšanu izskatīšanai, kā arī pārsūdzēto ģenerālprokurora lēmumu par disciplinārsodu piemērošanu tiesiskuma izvērtēšanai.

Līdz 2019.gada decembrim Disciplinārtiesā pieņēmusi 20 lēmumus:

- 14 saistībā ar Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumiem;
- 4 saistībā ar Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmumiem;
- 2 saistībā ar ģenerālprokurora pavelēm.

Lai apkopotu Disciplinārtiesas paustās atziņas un sistematizētu pieņemtos lēmumus, Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa izveidojusi Disciplinārtiesas lēmumu pārskatu un klasifikatoru. Tas publicēts Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā *Par Augstāko tiesu/ Disciplinārtiesas/ Disciplinārtiesas lēmumi*.

Pārskatā lēmumi sakārtoti hronoloģiskā secībā, katram dodot nosaukumu, kas atklāj disciplinārpārkāpuma būtību. Katram lēmumam izveidota sava „kartiņa”, kurā ietverta informācija par pārsūdzēto lēmumu un Disciplinārtiesas lēmumu.

Par pārsūdzēto lēmumu norādīts, kuras institūcijas lēmums pārsūdzēts, kad tas pieņemts, kāds tas bijis un kas ierosinājis disciplinārlietu. Savukārt par Disciplinārtiesas lēmumu norādīts lietas numurs, lēmuma datums, rezultāts un saite uz pašu lēmumu. Bez tam katram Disciplinārtiesas lēmumam izveidots atslēgvārdu saraksts, sagatavotas galvenās lēmuma atziņas, uzskaitīti avoti, uz ko Disciplinārtiesas atsaukusies lēmuma motīvu daļā, kā arī tiesību normas, uz kurām Disciplinārtiesas balstījusi savu lēmumu.

Izveidotais pārskats ir sākums Disciplinārtiesas judikatūras apkopošanai un sistematizēšanai, kas nozīmīgi tiesnešu un prokuroru disciplinārās atbildības un kvalifikācijas vērtēšanas standartu noteikšanā un tiesnešu pašpārvaldes institūciju darbības pēctecībā.

Ieskatam publicējam atziņas no Disciplinārtiesas pieņemtajiem lēmumiem un Atslēgvārdu sarakstu.

DISCIPLINĀRTIESAS ATZIŅAS

SAISTĪBĀ AR TIESNEŠU DISCIPLINĀRKOĻĒGIJAS LĒMUMIEM

DARBA PIENĀKUMU NEPILDĪŠANA

Darbnespēja ne vienmēr liecina, ka personai nav iespējams veikt kādas citas darbības, kas nav saistītas ar tās tiešo darba pienākumu izpildīšanu, un darbnespējas lapas izsniegšana pati par sevi neaplicina to, ka persona veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties uz kādu pasākumu, konkrētajā gadījumā – uz Tiesnešu disciplinārkolēģijas sēdi. Lai atliktu disciplinārkolēģijas sēdi, tiesneša veselības stāvoklim jābūt tik smagam, ka tas objektīvi liedz ierasties uz sēdi. (DT-2/2012)

Nav atbalstāms, ka tiesnesis dodas atvaļinājumā, nepabeidzis jau iesāktās lietas, tostarp nesagatavojis spriedumu likumā noteiktā laikā. (DT-6/2019)

Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma 6.panta otrajā daļā paredzētās tiesneša, kas tiek saukts pie disciplinārtiesas, tiesības piedalīties Tiesnešu disciplinārkolēģijas sēdē ietvertas likumā, lai nodrošinātu tiesneša tiesības tikt uzklaustam, kas savukārt ietver sevī virkni procesuālo garantiju, tostarp tiesības izteikt savu viedokli par lietas faktiem un tiesību jautājumiem, tiesības pieteikt lūgumus par papildu dokumentu vai materiālu pieprasīšanu vai personu uzaicināšanu, tiesības uzdot jautājumus uzaicinātajām personām. Tiesneša tiesības tikt uzklaustam var tikt īstenotas arī ar pārstāvja starpniecību. (DT-2/2012)

TĪŠS LIKUMA PĀRKĀPUMS LIETAS IZSKATĪŠANĀ UN DARBA PIENĀKUMU NEPILDĪŠANA

Lai arī kriminālprocesā un disciplinārlietā tiek analizēti viena un tā paša nodarījuma apstākļi, tas nenozīmē, ka abas lietas no tiesību viedokļa ir par vienu un to pašu jautājumu un ka vienai lietai būtu jāizslēdz otra. Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma 7.panta sestā daļa paredz, ka disciplinārsoda uzlikšana neizslēdz tiesneša kriminālo un civiltiesisko atbildību. Ar vienām darbībām persona var būt izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un, būdama tiesnesis, arī disciplinārpārkāpumu, par ko tiek atbilstoši sodīta. Lai izlemtu jautājumu par tiesneša disciplināratbildību, Tiesnešu disciplinārkolēģija pati noskaidro apstākļus un dod tiem savu vērtējumu. Ar Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumu netiek konstatēts tiesneša vainīgums noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un šim lēmumam nav Kriminālprocesa likuma 125.pantā norādītās fakta legālās prezumpcijas rakstura. Turklāt Tiesnešu disciplinārkolēģijai, izskatot disciplinārlietu, jāievēro Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā noteiktie disciplinārsoda uzlikšanas termiņi, kas nav saistīti ar krimināllietas izskatīšanu. (DT-6/2015)

Tiesneša atstatišanās no lietas izskatīšanas un noraidījuma institūti ir svarīga garantija tiesas objektivitātes nodrošināšanai, par kuru ir atbildīgs tiesnesis. Tādēļ ir būtiski, lai tiesnesis pareizi un atbilstoši tiesību normu jēgai izmantotu viņam dotās tiesības un pildītu pienākumus. Tiesnesis, izvērtējot apstākļus, kas ņemami vērā pie atstatišanās, nevar patvaļīgi tos paplašināt vai atsaukties uz tiem, ja tie neatbilst tiesību normas jēgai un mērķim – nodrošināt tiesības uz tiesas objektivitāti.

Tiesneša vērtējums par tiesas darba apstākļiem un organizāciju, izskatāmo lietu skaitu, attiecībām ar tiesas vadību, secinājumi par viņas darba novērtējumu, aizdomas par tiesas vadības nolūkiem, kā arī konkrētās lietas radītā rezonanse sabiedrībā nevar būt pamats sevis atstatišanās no lietas izskatīšanas, jo tie vispār neattiecas uz izskatāmo lietu un tās dalībniekiem. Arī sabiedrības vai masu mediju interese par konkrētu tiesas lietu pati par sevi nevar būt pamats tiesnesim šo lietu neskatīt. (DT-6/2015)

Tiša pārkāpuma atzišanas priekšnosacījumi neaprobežojas vienīgi ar personas tieša nodoma panākt kaitīgu seku iestāšanos konstatēšanas nepieciešamību. Tišu pārkāpumu var veidot netiešs nodoms, ja persona apzinājusies savas darbības kaitīgumu, paredzējusi kaitīgās sekas, bet, lai arī tās nav vēlējusies, tomēr tās apzināti pieļāvusi. (DT-6/2015)

TĪŠS LIKUMA PĀRKĀPUMS LIETAS IZSKATĪŠANĀ

Augstākā tiesa, kuras kā kasācijas instances tiesas sniegtā tiesību normu interpretācija kalpo tiesību normas vienvērtīgas piemērošanas nodrošināšanai, ir atzinusi, ka Kriminālprocesa 513.panta pirmās un otrās daļas saturs attiecas uz tiesas apspriedes organizācijas jautājumiem, bet panta trešajā daļā ietverts aizliegums tiesnešiem pārtraukuma laikā vākt ziņas par iztiesājamo lietu, izpaust apspriedes laikā izteiktos viedokļus, kā arī pieņemto nolēmumu saturu. Līdz ar to darbības, kas ietvertas Kriminālprocesa likuma 513.panta trešajā daļā bez papildu argumentācijas atzīstamas par tiesas apspriedes noslēpuma pārkāpumu. (DT-3/2015)

Divu gadu termiņš soda uzlikšanai pēc pārkāpuma izdarīšanas dienas ir noilguma termiņš, kuram iestājoties, tiesnesi vairs nevar saukt pie atbildības. Tas nav tulkojams kā iepriekšējās pārbaudes veikšanas termiņš vai kā orientējošs šīs pārbaudes termiņš. (DT-7/2015)

Ja ētikas normu rupjš pārkāpums tieši izriet no tiša likuma pārkāpuma izdarīšanas, nav pamata par tām pašām darbībām piemērot arī atbildību par ētikas normu rupju pārkāpumu. (DT-1/2015)

Neattaisnoti novilcinādams sprieduma stāšanos likumīgā spēkā, tiesnesis tieši pārkāpj Kriminālprocesa likuma prasības, kas atzīstams par tišu likuma pārkāpumu tiesas lietas izskatīšanā. (DT-1/2012)

No Zemesgrāmatu likuma 90.panta skaidri un nepārprotami izriet, ka tā mērķis ir nodrošināt iespēju izlabot zemesgrāmatas ierakstos pieļautās kļūdas attiecībā uz jau nostiprinātajām tiesībām, nevis nostiprināt jaunas tiesības, par kuru nostiprināšanu zemesgrāmatu tiesnesis iepriekš nebija lēmis. Zemesgrāmatu likuma 90.panta trešās daļas tiesību norma neveido tiesisku pamatu lēmuma pieņemšanai par jaunas tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā. Tajā ir ietverts nosacījums, kas ņemams vērā, labojot kļūdu nostiprinājuma lēmumā, kas pieļauta attiecībā uz to zemesgrāmatā nostiprināto tiesību, kurai šis lēmums ir veltīts.

Pieņemums, ka zemesgrāmatu tiesnesis apstākļos, kad ir jau mainījies nekustamā īpašuma īpašnieks, uz šīs normas pamata varētu izlemt pēc būtības nostiprinājuma lūgumu par jaunas tiesības nostiprināšanu (kuru savas nevērības dēļ viņš iepriekš likumā noteiktajā kārtībā nebija izlēmis) ir acimredzamā pretrunā ar Zemesgrāmatu likumā ietverto regulējumu par nostiprinājumu lūgumu jaunas tiesības nostiprināšanai izlemšanas kārtību un šā likuma 90.panta mērķi un jēgu. (DT-5/2019)

Nolēmumu pieņemšana lietās, kuras neatrodas attiecīgās tiesas lietvedībā, jebkurā gadījumā uzskatāma par rupju procesuālo pārkāpumu, kuru nevar attaisnot pieņemtā nolēmuma pareizība pēc būtības. Negatīvu seku neesamība var kalpot kā atbildību mīkstinošs apstākļis disciplinārsoda noteikšanā, taču tas nevar būt par pamatu tiesneša atbrīvošanai no disciplinārās atbildības, it īpaši par tišu likuma pārkāpumu. (DT-4/2015)

Par apzinātu likuma pārkāpumu atzīstama tiesneša rīcība, kad, pamatojot ar lēmumu par kļūdas labojumu, tiek mazinātas nelabvēlīgas sekas, kuras izraisīja tiesneša nevēriba, neizlemjot lūgumu savlaicīgi un tādā kārtībā, kā to noteic likums. (DT-5/2019)

Tiesneša atstāšanās no lietas izskatīšanas un noraidījuma institūti ir svarīga garantija tiesas objektivitātes nodrošināšanai, par kuru ir atbildīgs tiesnesis. (DT-1/2015)

Tiesneša darbība, kas ir pretēja pietiekami skaidri izteiktai un vienveidīgi piemērojama procesuālo tiesību normai, kuras pārkāpums noved pie nolēmuma atcelšanas, var tikt atzīta par tīšu likuma pārkāpumu tiesas lietas izskatīšanā Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma 1.panta pirmās daļas 1.punkta izpratnē.

Tiesnesim ir jāpārzina procesuālo tiesību normas tiesas lietas izskatīšanā, it īpaši uzmanību pievēršot tām, kuru neievērošana pati par sevi var radīt lietas dalībnieku būtisku tiesību pārkāpumu un tādēļ novest pie nolēmuma atcelšanas. Par šādu procesuālo tiesību normu atzīstama tāda tiesību norma, kas rada tiesas nolēmuma automātisku atcelšanu. Šādu normai jābūt skaidri formulētai un arī vienveidīgi piemērotai. Tas nozīmē, ka visos analogiskos gadījumos tiesas nolēmums ir atceļams, un rezultāts šajā gadījumā nevar būt atkarīgs no attiecīgās normas atšķirīgas interpretācijas. (DT-3/2015)

Tiesneša disciplinārā atbildība par tīšu likuma pārkāpumu tiesas lietas izskatīšanā nav pakārtota nosacījumam par tiesneša tiesas lietas izskatīšanā pieņemtā lēmuma pārsūdzēšanu un atcelšanu. Disciplinārlietā, nodibinot tiesību normas hipotēzē minētos apstākļus, iestājas pamats tiesneša disciplināratbildībai. (DT-5/2019)

Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma 1.panta pirmās daļas 1.punkts var tikt piemērots vienīgi gadījumos, ja tiesiskais regulējums ir pietiekami skaidri saprotams un piemērojams, bet tiesnesis rīkojies tam pretēji. Tīša pārkāpuma priekšnosacījums ir ne vien tiešs nodoms panākt kaitīgu seku iestāšanos, bet arī netiešs nodoms, ja persona apzinājies savas darbības kaitīgumu, paredzējusi kaitīgās sekas, bet, lai arī tās nav vēlējusies, tomēr tās apzināti pieļāvasi.

Jautājums par tiesneša atbildību par likuma pārkāpumu tiesas lietas izskatīšanā ir aplūkojams specifiski, ievērojot tiesneša neatkarības principus. Spriežot tiesu, tiesnesis ir neatkarīgs un pakļauts vienīgi likumam un tiesībām. Kontrole pār to, vai tiesnesis, spriežot tiesu, citstarp pareizi piemērojis tiesību normas, veicama likumā noteiktā kārtībā augstākas instances tiesā. Tādēļ vispārīgi tiesnesis neatbild par tāda nolēmuma taisīšanu, kurš ar augstākas instances tiesas nolēmumu atzīts par nepareizu. Tajā pašā laikā nav izslēdzama tiesneša atbildība, ja viņš rīkojies acimredzami pretēji likumā noteiktajam. (DT-3/2015)

Tiesneša pieredze un kvalifikācija ir apstākļi, kas vērtējami, lai nošķirtu tīšu likuma pārkāpumu no tiesiska jautājuma izspriešanas kļūdas, kura pamatojas tiesību normas interpretācijas problēmā. (DT-5/2019)

Valstij ir pienākums respektēt un aizsargāt tiesneša neatkarību. Tādēļ it īpaši būtiski ir pēc iespējas ātri un efektīvi panākt konkrētā gadījuma galīgu noregulējumu, noskaidrojot apstākļus un pieņemot nepieciešamos lēmumus. Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma regulējums, kur noteikti salīdzinoši īsi disciplinārlietas izskatīšanas un soda noteikšanas termiņi, prasa, lai tiesnesis nepamatoti ilgstoši neatrodas iepriekšējās pārbaudes jeb pirmsdisciplinārlietas statusā. Apstākļi, ka tiesnesis nesadarbojas un nepamatoti vilcinās sniegt paskaidrojumu, nedrīkst apdraudēt lēmuma pieņemšanu noilguma termiņa pārkāpuma dēļ, kas tādējādi var rasties. Tādēļ kompetentajai personai ir jāvērtē, vai tiesneša faktiskā atteikšanās paskaidrot lietas apstākļus konkrētā situācijā joprojām ir šķērslis pārkāpumu uzskatīt par atklātu un ierosināt lietu. (DT-7/2015)

TĪŠS LIKUMA PĀRKĀPUMS LIETAS IZSKATĪŠANĀ UN LIETAS IZSKATĪŠANĀ PIEĻAUTA RUPJA NOLAIDĪBA

Nepietiekams darbinieku skaits sastāvā un viņu kvalifikācijas zemais līmenis nav arguments, ar kuru var attaisnot likuma un pienākumu nepildīšanu.

Lietā pieteikto lūgumu un sūdzību izlemšana atbilstoši Civilprocesa likumā noteiktajai procesuālai kārtībai ir tiesneša amata tiešais pienākums, kura izpilde nav atkarīga no palīgpersonāla darba izpildes kvalitātes. (DT-1/2017)

Problēmas tiesu darba organizācijā var kalpot kā tiesneša vainu mikstinoši vai izslēdzoši apstākļi, piemēram, ja tiek pienācīgi pierādīts, ka šo ārējo apstākļu ietekmē tiesnesim palika nezināma nepieciešamība veikt noteiktas procesuālās darbības noteiktos termiņos. Gadījumā, kad tiesnesim šī nepieciešamība veikt procesuālās darbības bija zināma un viņš apzinās, ka viņš to nespēs likumā noteiktajos termiņos (piemēram, atvaļinājuma dēļ), viņam tas ir savlaicīgi jā dara zināms tiesas priekšsēdētājam situācijas risināšanai. Ja tas iepriekšminētajā situācijā nav darīts, uzskatāms, ka tiesnesis, neievērojot likumā noteikto procesuālās darbības izdarīšanas termiņu, pieļāvis tīšu likuma pārkāpumu lietas izskatīšanā. (DT-1/2017)

Regulējuma trūkums attiecīgajā jautājumā nav pamats tiesneša bezdarbībai. Konstatējot, ka attiecīgais gadījums likumā nav reglamentēts, tiesnesim ir jārikojas atbilstoši Civilprocesa likuma 5.pantā noteiktajai tiesību normu piemērošanas kārtībai, ja Civilprocesa likumā ir noregulēts līdzīgs jautājums un, ņemot vērā, ka atbilstoši taisnīguma principam līdzīgi gadījumi izšķirami līdzīgi, lūgums jāizlemj pēc būtības atbilstoši tiem principiem, kā ir noregulēts līdzīgs gadījums. (DT-1/2017)

LIETAS IZSKATĪŠANĀ PIEĻAUTA RUPJA NOLAI DĪBA

Par rupju nolaidību lietas izskatīšanā atzīstama prasības pieteikumā norādīto faktu, kuriem ir būtiska nozīme tiesību normas pareizai piemērošanai, acīmredzama neņemšana vērā.

Prasības pieteikumā norādīto ziņu nepārprotamība un fakts, ka tiesnese tās atzinusi par patiesām un pamatojusi ar tām lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, bet acīmredzami nav novērtējusi šīs ziņas kopsakarā ar bērnu interesēm šajā situācijā, nošķir šo gadījumu no citiem gadījumiem, kad tiesību normas izpratne, faktu uztvere un novērtējums ir notikuši tiesneša profesionālās neatkarības (lietu spriešanas) ietvaros. (DT-2/2017)

TIESNEŠU ĒTIKAS KODEKSA NORMU RUPJŠ PĀRKĀPUMS

Disciplinārlietas izskatīšanai noteiktā kārtība nav pašmērķīga. Tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanai būtiska ir tiesneša procesuālo tiesību ievērošana disciplinārlietas izskatīšanā, proti, vai ir tikušas aizskartas tiesneses tiesības uzzināt par disciplinārlietas izskatīšanu, piedalīties lietas izskatīšanā un sniegt savus paskaidrojumus par lietas būtību. (DT-1/2013)

Ētikas rupji pārkāpumi var izpausties kā neattaisnojama nepakļaušanās tiesas priekšsēdētāja rīkojumam par lietu sadales plānu, atteikums izpildīt tiesas priekšsēdētāja pieprasījumu sniegt paskaidrojumu vai arī kā nepamatots lūgums tiesneša amatu kandidātiem (stažieriem) nebūt klāt tiesneses vadītājās tiesas sēdēs. (DT-5/2015)

Rezolūciju rakstīšana uz tiesā saņemtajiem personu pieteikumiem, kas izskatāmi Civilprocesa likumā noteiktā kārtībā, nav pieņemams veids, kā izteikt iebildumus pret tiesas priekšsēdētāja rīkojumiem. Minētās darbības, pirmkārt, neatbilst Civilprocesa likuma 131.panta noteikumiem, otrkārt, personai, kura vērsusies tiesā, var radīt nepareizu priekšstatu par attiecīgā pieteikuma nodošanas izlemšanai konkrētam tiesnesim pamatotību, kas savukārt neveicina sabiedrības uzticību tiesu varai. (DT-5/2015)

Tiesas priekšsēdētājs ir rīkojies atbilstoši savai un Ētikas komisijas kompetencei, lai iegūtu atzinumu par tiesneša rīcību un varētu to kvalificēt kā iespējamu pārkāpumu. Tādējādi pārkāpums uzskatāms par atklātu brīdi, kad par tādu to atzinusi Ētikas komisija, nevis kad tiesas priekšsēdētājam kļuva zināms par konkrēto tiesneša rīcību. Ir saprātīga amatpersonas rīcība, iegūstot pilnīgu informāciju, prasīt tās novērtējumu tieši kompetentajai institūcijai un tikai tad lemt par disciplinārlietas ierosināšanu. Nav arī saskatāms, ka tiesas priekšsēdētājs būtu vilcinājies savā rīcībā. (DT-1/2013)

Tiesnešu profesionālā darbība aptver ne vien juridisko funkciju veikšanu, izskatot lietas un pieņemot nolēmumus, bet arī darbam labvēlīgu savstarpējo attiecību veidošanu un uzturēšanu darba vietā. Turklāt tiesnesim ar savu attieksmi jārāda priekšzīme citiem darbiniekiem, tādēļ arī viņa atbildība par veiksmīgu komunikāciju vienmēr būs lielāka nekā pārējiem darbiniekiem. (DT-5/2015)

ADMINISTRATĪVAIS PĀRKĀPUMS

Atbilstoši Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa 2.kanonam tiesnesim ir jāievēro augsti uzvedības standarti gan profesionālajā dzīvē, gan privātajā dzīvē. Ja šie standarti ir dažādi, tiesnesis var zaudēt sabiedrības uzticību, kas tālāk ietekmē arī sabiedrības uzticību tiesu varai kopumā. (DT-2/2019)

Gadījumos, kad tiesnesis pārkāpj tiesību normas, viņš neveicina sabiedrības uzticību konkrētai tiesai un visām tiesām kopumā, un šāda tiesneša rīcība rada nopietnas šaubas par tiesneša objektivitāti. (DT-2/2019)

Viens no nevainojamas reputācijas būtiskākajiem aspektiem ir sabiedrības cieņas un uzticības baudīšana. Šis aspekts jo būtiskāks ir tiesnesim, kura nolēmumi autoritatīvu spēku var iegūt tikai tad, ja tiesnesis bauda sabiedrības cieņu un uzticību. Savukārt viens no priekšnosacījumiem sabiedrības cieņas un uzticības iegūšanai ir tiesneša rīcības atbilstība likuma, ētikas un morāles normām. (DT-2/2019)

Prasībai, ka par tiesnesi var būt persona, kurai ir nevainojama reputācija, ir obligāts raksturs. Nevainojamas reputācijas neesamība ir atzīstama par tiesneša amata ieņemšanu un pildīšanu izslēdzošu faktoru.

Ievērojot to, ka tiesnesis ir apveltīts ar plašām pilnvarām un likumā noteiktām neatkarības un imunitātes garantijām, nepieciešamība, lai viņš atbilstu prasībai pēc nevainojamas reputācijas, izriet no pašas tiesneša amata būtības, turklāt šajā gadījumā piemērojami visaugstākie nevainojamas reputācijas standarti.

Likumā „Par tiesu varu” ietvertajai nevainojamas reputācijas prasībai ir patstāvīgs raksturs. Tas nozīmē, ka likumdevējs nav vēlējis aprobežot jēdziena „nevainojama reputācija” saturu vienīgi ar personas profesionālās darbības pozitīvu vērtējumu, bet tas aptver arī citus tiesneša dzīves aspektus, tostarp privāto dzīvi. (DT-2/2019)

SAISTĪBĀ AR TIESNEŠU KVALIFIKĀCIJAS KOLĒGIJAS LĒMUMIEM**NEGATĪVI NOVĒRTĒTA TIESNEŠA PROFESIONĀLĀ DARBĪBA**

Ievērojot tiesneša amata nozīmību, tam piemītošo neatkarību, tiesnesim ir noteiktas īpaši augstas prasības citastarp attiecībā uz profesionalitāti. Tā, tāpat kā neatkarība, ir tiesneša amata neatņemama sastāvdaļa. Tādēļ tās vērtēšana un tiesnesim noteikti pienākumi vai ierobežojumi tā sakarā nepārkāpj tiesneša neatkarības robežas. (DT-1/2019)

Likuma „Par tiesu varu” 93.¹panta trešā daļa neparedz Disciplinārtiesai kompetenci grozīt Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu vai ar savu lēmumu izlemt jautājumu pēc būtības. Līdz ar to, konstatējot, ka atzinumā ir nepilnīga motivācija, kas būtiski ietekmē tiesneses tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmums (atzinums) ir atceļams un materiāli nododami jaunai izskatīšanai. (DT-2/2013)

Taisot nemotivētu nolēmumu, tiek pārkāptas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. (DT-1/2019)

Tiesas spriešana un nolēmumu taisīšana tiesas lietās ir tiesneša amata pamatpienākums.

Akadēmisko zināšanu apgušana ir tikai viens no tiesneša profesionālās kvalifikācijas celšanas elementiem. Turklāt no tiesneša profesionālajām prasmēm, kuras tiek novērtētas, pamatojoties uz tiesneša profesionālās darbības analīzi, un šo prasmju apraksta Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas reglamenta 6.pielikumā izriet, ka būtisks kritērijs, novērtējot akadēmisko zināšanu apguves nozīmi tiesneša profesionālajā darbībā, ir prasmēm tās pielietot, pildot sava amata pienākumus. (DT-4/2019)

Tiesību normās nav noteikts, ka Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumam par tiesneša profesionālo darbību obligāti ir jā sastāv no viena dokumenta. Attiecīgi nav būtiski, cik dokumenti veido atzinuma pamatojumu. Būtiski ir, lai būtu objektīvi saprotams, ka Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija konkrētu dokumentu uzskata par atzinuma sastāvdaļu un tiesnesim pirms sēdes ar šo dokumentu ir bijis iespējams iepazīties. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija, sastādot atzinumu par tiesneša profesionālo darbību, ir tiesīga tajā atsaukties uz dokumentiem, kuros ietverts tiesneša darba novērtējums, un kopumā tie veido atzinuma saturu. (DT-2/2013)

Tiesību normās paredzētās prasības par argumentētas sūdzības iesniegšanu un pārsūdzētā lēmuma tiesiskuma pārbaudi atbilstoši sūdzības argumentiem ir iespējams izpildīt, ja attiecīgi sūdzības iesniedzējam, kā arī Disciplinārtiesai ir zināmi Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmuma motīvi. Attiecīgi atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 93.¹panta pirmās daļas noteikumiem Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumā ir jānorāda tā pamatojums (motivējums). Piemēram, jānorāda tiesneša iebildumu pret Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai iesniegto dokumentu par viņa profesionālo darbību saturu pamatotība un jāsniedz savi argumenti par strīdus apstākļiem vai jānorāda argumenti, ar kuriem ir noraidīti tiesneša iebildumi pret atsauksmē norādītajiem statistikas datiem vai izdarītajiem secinājumiem. (DT-2/2013)

Tiesneša darba būtiska daļa (iepretim citiem pārbaudes kritērijiem) ir tieši tiesas nolēmumu taisīšana, kas tādējādi attaisno attiecīgu tiesneša profesionālās darbības novērtējumu.

Statistikai ir sava vieta tiesneša profesionālās darbības novērtējumā, bet kvantitatīve jeb sastādīto nolēmumu skaits nevar prevalēt pār kvalitāti jeb to, cik profesionāli šie nolēmumi taisīti. Tieši nolēmumu saturā atklājas tiesneša profesionālās spējas. Turklāt tieši šim rādītājam ir tālāka un plašāka saikne ar tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu. (DT-1/2019)

SAISTĪBĀ AR ĢENERĀLPROKURORA PAVĒLĒM**TĪŠS LIKUMA PĀRKĀPUMS, PILDOT AMATA PIENĀKUMUS**

Apsūdzības celšana par mazāk smagu noziegumu nolūkā ekonomēt valsts līdzekļus nav atzīstama par atbilstošu Kriminālprocesa likuma 6.pantam, kas uzliek prokuroram pienākumu neatkarīgi no paredzamā darba apjoma noskaidrot visus faktiskos apstākļus un novest lietu līdz Krimināllikumā paredzētajam krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam. (DT-3/2019)

Prokuratūras likuma 43.panta pirmās daļas 1.punkta piemērošanas gadījumā nav nepieciešams konstatēt tiša likuma pārkāpuma rezultātā radītās būtiskās sekas. (DT-3/2019)

PROKURORU ĒTIKAS KODEKSA NORMU NEIEVĒROŠANA

Lai atzītu, ka prokurors pieļāvis ētikas normu pārkāpumu – lietojis valodu, žestus vai izdarījis darbības, kas var aizskart personas cieņu un godu – nepieciešams, lai persona, pret kuru minētās darbības veiktas, būtu saskatījusi goda un cieņas aizskārumu un uz tādu būtu norādīts iesniegumā prokuratūrai. (DT-1/2014)

Latvijas prokuroru ētikas kodeksa sadaļas „Konfidencialitāte” 1. un 2.punktā noteikto uzvedības priekšrakstu pārkāpumu veido vēstules nosūtīšana tiesai, tajā ietverot ziņas, kas prokuroram kļuvušas zināmas saistībā ar dienesta pienākumu veikšanu citā kriminālprocesā, vienlaikus pieprasot šīs informācijas pārbaudi un izvērtēšanu trešās personas interesēs. Informācijas izmantošanas mērķim nav nozīmes. (DT-1/2014)

ATSLĒGVĀRDI

administratīvais pārkāpums	DT-2/2019
apspriedes noslēpums	DT-3/2015
apsūdzētā darbību kvalifikācija	DT-3/2019
atkārtoti izdarīts pārkāpums	DT-4/2015
atsauksmes	DT-6/2019; DT-2/2015
atstatīšanās no lietas izskatīšanas	DT-6/2015
atšķirīga attieksme	DT-2/2015
atteikšanās sniegt paskaidrojumus bez objektīva iemesla	DT-7/2015
bērna labākās intereses	DT-2/2017
disciplinārlietas izskatīšana darbnespējas laikā	DT-1/2013; DT-2/2012
disciplinārlietas izskatīšana sēdē, neuzliekot disciplinārsodu	DT-6/2019
disciplinārlietas izskatīšana tiesneša prombūtnē	DT-1/2012
disciplinārsodu dzēšana	DT-1/2012
Disciplinārtiesas kompetence	DT-2/2013
Ētikas komisijas kompetence	DT-1/2013
ētikas pārkāpums	DT-5/2015
goda un cieņas aizskārums	DT-1/2014
iepriekšējās pārbaudes veikšanas termiņš	DT-7/2015
konfidencialitāte	DT-1/2014
kriminālprocesa un disciplinārlietas nošķiršana	DT-2/2012
labojumi datorizētajā zemesgrāmatā	DT-5/2019
laiks sagatavoties novērtēšanai	DT-2/2015
Latvijas Tiesnešu biedrības viedoklis	DT-2/2017
neatkarīga un objektīva tiesa	DT-1/2015
neierašanās neattaisnojošu iemeslu dēļ	DT-1/2013; DT-2/2012
neobjektīvs vērtējums	DT-2/2015
nevainojama reputācija	DT-2/2019
nolēmumu argumentācija	DT-2/2015
noraidījums tiesnesim	DT-1/2015
paziņošanas termiņš	DT-1/2013
pārkāpuma atklāšanas diena	DT-7/2015; DT-1/2013
pārkāpuma radīto seku vērtējums	DT-4/2015
pie disciplinārtatbildības sauktās personas paskaidrojumi	DT-3/2019
procesuālo termiņu ievērošana	DT-2/2017
procesuālo tiesību normu pārkāpums	DT-1/2012
profesionālās kvalifikācijas celšana	DT-4/2019
Prokuroru atestācijas komisija	DT-3/2019; DT-1/2014

prokurora neatkarības princips	DT-3/2019
prokurora rīcības brīvība	DT-3/2019
regulējuma trūkums (likuma robu aizpildīšana)	DT-2/2017
sarakste ar tiesnesi	DT-1/2014
sprieduma formas un satura prasības	DT-1/2019
sprieduma sastādīšanas termiņa neievērošana	DT-6/2019; DT-1/2012
tiesas priekšsēdētāja pienākumi	DT-2/2012
tiesas priekšsēdētāja tendencioza un neobjektīva attieksme	DT-2/2017; DT-5/2015; DT-1/2013
tiesiskās vienlīdzības princips	DT-2/2019
tiesību normu interpretācija	DT-5/2019
tiesnesi raksturojoša informācija	DT-3/2015
tiesneša atcelšana no amata	DT-2/2019
tiesneša darba organizācijas pārbaude	DT-2/2017
tiesneša neatkarība	DT-2/2017; DT-7/2015; DT-3/2015
tiesneša noslodze	DT-6/2019
tiesneša objektivitāte	DT-6/2015; DT-1/2015
tiesneša padotība likumam	DT-2/2017; DT-3/2015
tiesneša profesionālās darbības izvērtējums	DT-4/2019; DT-1/2019; DT-2/2015
Tiesnešu disciplinārkolēģijas sastāvs	DT-1/2015
Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinums	DT-4/2019; DT-1/2019; DT-2/2015; DT-2/2013
Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmuma forma	DT-2/2013
Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmuma saturs	DT-2/2013
tiesas darba organizatoriski jautājumi	DT-6/2019; DT-2/2017; DT-5/2015; DT-1/2013; DT-2/2012
tiešs nodoms	DT-3/2015; DT-1/2015
tīšs likuma pārkāpums	DT-5/2019; DT-3/2019
tīšs pārkāpums	DT-6/2015; DT-1/2015
vienota tiesu prakse; vienveidīga tiesu prakse	DT-2/2017; DT-1/2017; DT-3/2015

VII

TIESĪBU PRAKSE

SENĀTA KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTA SENATORU KOPSAPULCES LĒMUMI

Augstākajā tiesā 17.maijā notika tikšanās ar Valsts ieņēmumu dienesta un Ģenerālprokuratūras pārstāvjiem, lai pārrunātu nodokļu piedziņas problēmas tiesvedību procesos. Judikatūras un zinātniski analitiskā nodaļa, veicot tiesu prakses apkopošanu, secinājusi, ka nenomaksāto nodokļu piedziņa notiek gan administratīvā procesa, gan kriminālprocesa, gan civilprocesa kārtībā. Šāda situācija var radīt procesu pārklāšanos vai rezultātu pretrunas. Sanāksmes dalībnieki diskutēja, vai risinājumam nepieciešama doktrīnas un tiesu

prakses maiņa, vai normatīvā regulējuma grozījumi. Īpaša uzmanība pievērsta kriminālprocesā izskatāmo kaitējuma kompensācijas prasījumu izlemšanai.

Pēc Augstākās tiesas, Valsts ieņēmumu dienesta un Ģenerālprokuratūras kopīgās tikšanās secinājumu apkopšanas Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulce 19.jūnijā pieņēma lēmumu „Par valstij nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu lietās par izvairīšanos no nodokļu nomaksas”.

PAR VALSTIJ NODARĪTĀ KAITĒJUMA ATLĪDZINĀŠANU LIETĀS PAR IZVAIRĪŠANOS NO NODOKĻU NOMAKSAS

SENĀTA KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTA
SENATORU KOPSAPULCES
LĒMUMS

Rīgā 2019.gada 19.jūnijā

Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulce, apspriežot jautājumu par valstij nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu lietās par izvairīšanos no nodokļu nomaksas,

konstatē:

Valsts ieņēmumu dienests var piedzīt vai saņemt apmierinājumu par nenomaksātajiem nodokļiem trīs dažādos procesos. Vispārējos gadījumos nenomaksātie nodokļi tiek piedzīti bezstrīdus kārtībā administratīvā procesa ietvaros. Ja par attiecīgo nodarījumu uzsāks kriminālprocess, kaitējuma kompensācijas apmierinājumu var saņemt kriminālprocesa ietvaros un civilprocesa kārtībā, tostarp, pamatojoties uz personu nereabilitējošu nolēmumu krimināllietā.

Ja cietušais, Valsts ieņēmumu dienesta personā, uzskata, ka ar kompensāciju kriminālprocesā nav atlīdzināts viss radītais kaitējums, viņam ir tiesības prasīt tā atlīdzināšanu Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā (*Kriminālprocesa likuma 350.panta trešā daļa*). Tas attiecas gan uz gadījumu, kad kompensācija kriminālprocesā ir pieteikta, bet nav noteikta (*Kriminālprocesa likuma 353.panta otrā daļa, Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 1.marta lēmums lietā Nr.SKK-96/2007 (11096164005)*).

Lai arī kaitējuma kompensācijas nenoteikšana kriminālprocesā neliedz personai tiesības prasīt kaitējuma atlīdzināšanu civilprocesa kārtībā, kaitējuma kompensācijas nenoteikšanai par nenomaksātajiem nodokļiem kriminālprocesā ir izņēmuma raksturs.

Ja pieteikums par kaitējuma kompensāciju (atlīdzināšanu) tiek izskatīts secīgi citā procesā – pēc kriminālprocesa arī civilprocesā –, pastāv risks, ka šie secīgie procesi, aplūkojot tos kopsakarā, var radīt pārmērīgi ilgas tiesvedības risku, kas ir pretrunā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pantā ietvertajām tiesībām uz taisnīgu tiesu, proti, tiesībām uz lietas pabeigšanu saprātīgā termiņā.

Praksē ir situācijas, kad par vieniem un tiem pašiem nenomaksātajiem nodokļiem ir pieņemts lēmums un veikta piedziņa administratīvā procesa ietvaros, un ir pieteikta kaitējuma kompensācija kriminālprocesā. Tāpat ir gadījumi, kad administratīvā procesa ietvaros nenomaksātie nodokļi tiek piedzīti no juridiskās personas, bet kriminālprocesā iesniegts kaitējuma kompensācijas pieteikums pret fizisku personu.

Piedzenamā valstij radītā kaitējuma apmēra noteikšanai konkrētā kriminālprocesā ņemamas vērā administratīvajā procesā veiktās izmaksas un piedzītās summas, kas nodrošina nepamatota iedzīvošanās riska un dubultās piedziņas nepieļaujāmību. Nenomaksāto nodokļu dubultā piedziņa neprobežojama no dubultās sodīšanas nepieļaujāmības (*Augstākās tiesas Senāta 2017.gada 20.decembra lēmums lietā Nr.SKK-748/2017 (15830000615)*).

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 455.panta otrajai daļai tiesai ir ierobežotas tiesības pēc savas iniciatīvas iegūt pierādījumus un tos pārbaudīt tiesas sēdē. Tāpēc vispārējos gadījumos pierādījumus par jau atlīdzināto kaitējuma apmēru pirmās instances un apelācijas instances tiesā, kas lietu izskata pēc būtības, iesniedz citas procesā iesaistītās personas, tostarp cietušais un prokurors.

Spēkā esošie normatīvie akti neregulē situāciju, kad vienlaicīgi noris piedziņa administratīvā procesa ietvaros un krimināllietas iztiesāšana par nenomaksātajiem nodokļiem. Šādā gadījumā nav zināma iespējamā nomaksāta un piedzīta nodokļu summa administratīvā procesā, kas var būt par pamatu kaitējuma kompensācijas nenoteikšanai kriminālprocesā.

Lai nodrošinātu vienveidību tiesību normu piemērošanā un pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.panta pirmo, otro un trešo daļu, Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulce

nolemj:

1. Kompensācijas par valstij nenomaksātajiem nodokļiem nenoteikšanai kriminālprocesā ir izņēmuma raksturs. Tā pēc iespējas izlemjama kriminālprocesa ietvaros.

2. Ja nenomaksātie nodokļi pilnībā nomaksāti un piedzīti administratīvā procesa ietvaros, kriminālprocesā pieteikto kaitējuma kompensāciju noraida. Savukārt, ja administratīvā procesa ietvaros nodokļu summa ir nomaksāta un piedzīta daļēji, kriminālprocesā lemj par atlikušā kaitējuma apmēra atlīdzināšanu. Vispārējos gadījumos pierādījumus par atlīdzināto kaitējuma apmēru pirmās instances tiesā un apelācijas instances tiesā iesniedz procesā iesaistītās personas, tostarp cietušais, prokurors.

3. Gadījumā, kad vienlaicīgi noris piedziņa administratīvā procesa ietvaros un krimināllietas iztiesāšana par nenomaksātajiem nodokļiem, kaitējuma kompensācija kriminālprocesā nav nosakāma.

PAR TIESĪBU NORMU PAR NOZIEDZĪGI IEGŪTU LĪDZEKĻU LEGALIZĀCIJAS NOVĒRŠANU INTERPRETĀCIJU

SENĀTA KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTA SENATORU KOPSAPULCES LĒMUMS

Rīgā 2019.gada 19.jūnijā

Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulce, apspriežot tiesību normu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu interpretāciju,

konstatē:

2018.gada 23.augustā Eiropas Padomes noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas ekspertu komiteja (Moneyval) publicēja Latvijas 5.kārtas savstarpējā novērtējuma ziņojumu par tās noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas sistēmas efektivitāti par periodu no 2014.gada līdz 2017.gada novembrim. Minētajā ziņojumā attiecībā uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas izmeklēšanu un personu saukšanu pie kriminālatbildības eksperti konstatēja, ka Latvijas krimināltiesiskais un kriminālprocesa regulējums atbilst to starptautisko līgumu saistībām, kuras Latvija ir uzņēmusies, un ir stabils pamats, lai efektīvi izmeklētu un sauktu pie kriminālatbildības personas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju. Vienlaikus eksperti ziņojumā norāda uz vairākiem šķēršļiem praksē, kas neļauj Latvijai efektīvi apkarot noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, tostarp norādot uz nevienveidīgu tiesību normu izpratni un to piemērošanu.

2013.gadā Augstākā tiesa publicēja tiesu prakses apkopojumu „Tiesu prakse lietās par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas”, kas aptver tikai tādas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas lietas, kurās persona ir izdarījusi predikatīvo noziedzīgo nodarījumu kopībā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju.

Ņemot vērā izmaiņas tiesiskajā regulējumā un Moneyval ziņojumā secināto, nepieciešams veidot vienotu izpratni par lietām par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, īpaši uzsverot nepieciešamību veidot vienotu izpratni par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, kur to ir veikušas trešās personas vai kur nav zināms predikatīvais noziedzīgais nodarījums, kura rezultātā līdzekļi ir iegūti un tālāk legalizēti.

Kriminālatbildība par noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu vai citas mantas legalizēšanu ir paredzēta Krimināllikuma 195.pantā. Šā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes ir ietvertas Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma (turpmāk – NILLTFNL) 5.pantā.

Pienākumu Latvijai kā starptautisku līgumu dalībvalstij kriminalizēt noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju prasa Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret narkotisko un psihotropo vielu nelegālu apriti, kas stājās spēkā Latvijā 1993.gada 11.maijā; 1990.gada 8.novembra Eiropas Padomes Konvencija par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu, meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju, kas stājās spēkā Latvijā 1998.gada 23.oktobrī; Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību, kas stājās spēkā Latvijā 2001.gada 6.jūnijā; 2005.gada 16.maija Eiropas Padomes konvencija par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju, kas stājās spēkā Latvijā 2009.gada 31.decembrī, un 2005.gada 19.maija Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencija, kas stājās spēkā Latvijā 2005.gada 1.decembrī.

Lai nodrošinātu vienveidību tiesību normu piemērošanā un pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.panta pirmo, otro un trešo daļu, Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulce

nolemj:

1. Iztiesājot lietas, kurās persona apsūdzēta par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, jāņem vērā, ka 2011.gada 29.aprīlī stājās spēkā grozījumi NILLTFNL 5.pantā, kas paredz, ka speciālais nolūks „slēpt vai maskēt līdzekļu noziedzīgo izcelsmi vai palīdzēt citai personai, kura iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, izvairīties no juridiskās atbildības”, ir attiecināms tikai uz NILLTFNL 5.panta pirmās daļas 1.punktā norādītajām darbībām. Savukārt attiecībā uz NILLTFNL 5.panta 2. un 3.punktā ietvertajām darbībām speciālais nolūks nav jākonstatē.

2. Iztiesājot lietas, kurās persona ir apsūdzēta tikai par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu bez predikatīva noziedzīga nodarījuma, jāņem vērā, ka 2017.gada 1.augustā spēkā stājās grozījumi NILLTFNL 5.pantā.

Ar grozījumiem panta pirmās daļas visos trijos punktos vārds „zinot” tika aizvietots ar vārdu „apzinoties”, kā arī tiesību norma tika papildināta ar jaunu daļu, kas turpmāk noteic, ka arī gadījumos, ja persona apzināti pieļāva, ka līdzekļi ir noziedzīgi iegūti, darbības ir atzīstamas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju.

3. Iztiesājot lietas, kurās persona ir apsūdzēta tikai par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un nav zināms predikatīvais noziedzīgais nodarījums, jāņem vērā, ka 2017.gada 9.novembrī stājās spēkā grozījumi NILLTFNL 5.pantā, papildinot to ar jaunu daļu, kas noteic, ka noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija par tādu ir atzīstama neatkarīgi no tā, vai konstatēts, konkrēti no kura noziedzīgā nodarījuma līdzekļi ir iegūti. Savukārt 2018.gada 1.septembrī spēkā stājās grozījumi Kriminālprocesa likuma 124.pantā, papildinot to ar septīto daļu, kas paredz, ka, lai pierādītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, jāpierāda, ka šie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti, bet nav nepieciešams pierādīt, konkrēti no kura noziedzīgā nodarījuma līdzekļi iegūti. Ar minētajiem grozījumiem *expressis verbis* tika nostiprinātas 2005.gada 16.maija Eiropas Padomes Konvencijas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas

un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju 9.panta sestajā daļā paredzētās prasības (Konvencija Latvijā stājās spēkā 2009.gada 31.decembrī). Turklāt jāņem vērā, ka minētās konvencijas 9.panta piektā daļa paredz, ka ikviens dalībvalsts nodrošina to, ka iepriekšēja vai vienlaicīga notiesāšana par predikatīvo nodarījumu nav priekšnoteikums tam, lai personu notiesātu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju.

4. Lietās, kurās persona ir apsūdzēta par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, lemjot par sodu, jāievēro Krimināllikuma 35. un 46.panta prasības. Nosakot soda veidu, jāņem vērā ne tikai vainīgā personība, bet arī izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums. Nav pieļaujama vainīgās personas nosacīta notiesāšana, piemērojot Krimināllikuma 55.pantu, ja nav iegūta pārliecība, ka vainīgais, sodu neizciešot, turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus. Vērtējot Krimināllikuma 55.panta piemērošanas iespēju, tiesai jāņem vērā ne tikai vainīgā personība, bet arī izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, kā arī citi lietas apstākļi, īpašu uzmanību pievēršot Krimināllikuma 35.pantā noteiktajam soda mērķim.

SKAIDROJUMS

PAR SENĀTA LĒMUMU LIETĀ SPC-5/2019

Jautājumā par Maksātnespējas likuma 140.panta piemērošanu un Senāta lēmumu lietā Nr.SPC-5/2019 ir publiski paustas bažas par visu pabeigto fiziskās personas maksātnespējas procesu apstrīdēšanu uz protestu pamata un no saistībām jau atbrīvotu parādnieku pakļaušanu tiem pašiem parādiem, no kuriem tiesas tos jau reiz atbrivojušas.

Senāta lēmums lietā Nr.SPC-5/2019 iemeslus šādam satraukumam nerada, jo no tā neizriet pamats protesta kārtībā atcelt visu pabeigto fiziskās personas maksātnespējas procesu nolēmumus, ar kuriem parādnieks atbrīvots no saistībām.

No Senāta lēmuma minētajā lietā izriet cita, maksātnespējas mērķiem atbilstoša un nozīmīga tēze, kura netieši pateikta un nepieciešami izriet no lēmuma *ratio*: parādniekiem, kuru ienākumi bankrota procedūras laikā ir pietiekami lieli, proti, pārsniedz viņu uzturēšanas izmaksas, šie līdzekļi ir jānovirza kreditoru prasījumu segšanai. Savukārt parādnieki, kuru ienākumi nepārsniedz uzturēšanas izmaksas, var paturēt visus savus ienākumus.

Līdz ar to pēc Senāta lēmuma lietā Nr.SPC-5/2019 nebūs jāpārskata visi pabeigtie maksātnespējas procesi. Lai pārskatītu pabeigtos procesus, būtu jākonstatē, ka parādnieks bankrota procedūras laikā ir saņēmis lielākus ienākumus, nekā ir bijušas viņa uzturēšanas izmaksas un parādnieka kreditori nebūtu guvuši savu prasījumu apmierinājumu.

No Senāta lēmuma lietā Nr.SPC-5/2019 izriet arī akcents uz parādnieka un administratora pienākumu izvērtēt, cik lielu summu no ienākumiem parādniekam ir tiesības paturēt. Tie var būt arī visi ienākumi, ja tie nepārsniedz uzturēšanas izmaksas. Šo apstākļu vērtēšana ir parādnieka un administratora uzdevums.

Tas ir saprātīgs un Maksātnespējas likuma mērķiem pilnībā atbilstošs iztulkojums, kurš arī ņem vērā līdz šim publiskajās diskusijās nepateikto, ka parādniekam var būt arī salīdzinoši lieli ienākumi, no kuriem viņš patiešām spēj ne vien uzturēt sevi, bet arī maksāt kreditoriem. Pretēja pieeja, kura pausta masu informācijas līdzekļos, faktiski darbojas lielo ienākumu saņēmēju interesēs, nepamatoti un pretēji Maksātnespējas likuma mērķim nostādot tos izdevīgākā situācijā nekā mazu ienākumu saņēmējus.

Atbilde uz Latvijas kredītņēmēju asociācijas pausto viedokli (Sk. LETA, *Preses relīzes, LAKRA: Grūti izprotams Augstākās tiesas Senāta lēmums draud izraisīt anulētu privātpersonu maksātnespējas procesu lavīnu, 20.06.2019.*)

Maksātnespējas process un iespēja tā ietvaros atbrīvoties no parādiem ir paredzēta labticīgiem parādniekiem, nevis bezatbildīgas aizņemšanās sekmēšanai. Lai šo likumā doto iespēju izmantotu, parādniekam ir jāparāda labā griba un disciplinētība. Viens no veidiem, kā tas tiek parādīts, ir kreditoru prasījumu segšana parādnieka iespēju robežās. Tas saskan ar Maksātnespējas likuma mērķi – likuma robežās veicināt finansiālās grūtībās nonākuša parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksātnespējas atjaunošanu.

Augstākā tiesa, iztulkojot Maksātnespējas likuma normas atbilstoši minētajam mērķim, secināja, ka parādnieka pienākums iespēju robežās segt kreditoru prasījumus bankrota procedūras gaitā saglabājas arī pēc likuma grozījumiem 2014.gadā. To apliecina fakts, ka joprojām ir spēkā Maksātnespējas likuma 140.panta 1.punkta noteikums, ka bankrota procedūras

laikā parādniekam ir tiesības saņemt vismaz divas trešdaļas no saviem ienākumiem, lai segtu fiziskās personas uzturēšanas izmaksas. Tātad atlikusī daļa no ienākumiem, kas nevar pārsniegt vienu trešdaļu, faktisko apmēru nosakot katrā individuālajā gadījumā, ir jānovirza Maksātnespējas likuma mērķu sasniegšanai, proti, parādnieka saistību izpildes veicināšanai. Ja bija paredzēts atbrīvot parādnieku no saistību izpildes bankrota procedūras laikā, tad no likuma bija izslēdzama arī 140.panta 1.punkta norma, taču likumdevējs to ir saglabājis nemainīgu.

Nemainīgs palicis arī likuma 139.panta 1.punkta noteikums, ka parādniekam ir pienākums bankrota procedūras laikā gūt ienākumus atbilstoši savām iespējām, lai pilnīgāk apmierinātu kreditoru prasījumus.

Izvērtējot šos noteikumus kopsakarā, Augstākā tiesa sniedza attiecīgo likuma iztulkojumu.

Tiesa, noskaidrojot likumdevēja gribu, balstās uz juridisko metodi. Šīs metodes elementi cita starpā ir tiesību normu iztulkošana un tiesību palīgavotu izmantošana. Pie tiesību palīgavotiem pieskaitāmi arī likumdošanas procesa dokumenti – anotācijas, Saeimas komisiju sēžu protokoli, stenogrammas u.tml., kas satur ziņas par pieņemto tiesību normu mērķi, jēgu, pamatojumu. Minētajiem Maksātnespējas likuma grozījumiem šādi palīgavoti nav pieejami.

Neraugoties uz to, ka iepriekš minētais likuma grozījums, ja tas bija iecerēts tā, kā tas tagad tiek publiski pasniegts, fundamentāli maina maksātnespējas regulējumu un ietekmē Maksātnespējas likuma mērķus, anotācija šim grozījumam nav sastādīta. Nav arī neviena cita publiski pieejama dokumenta, kurā būtu veikta šā grozījuma nepieciešamības analīze, sniegta tā izvērtējums un pamatojums. Vienīgais avots, kurā parādās ar šo jautājumu saistīta informācija, ir Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 23.10.2013. sēdes audioieraksts, kur nav rodama ziņa par grozījumu mērķi un pamatojumu, bet vienā teikumā tiek runāts par darba grupā panākto vienošanos attiecībā uz 139.panta izslēgšanu. Saeimas mājaslapā pie šā likumprojekta pievienotie dokumenti nenorāda ne uz šādas sēdes norisi, ne uz tās darba kārtību (sk. <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttocategory=367/Lp11>).

Par šādām konceptuālām izmaiņām nav runāts arī tiesību doktrīnā. Piemēram, arī vēlāk, pēc likuma grozījumu pieņemšanas un spēkā stāšanās, toreizējais Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs G.Bērziņš savā rakstā žurnālā „Jurista Vārds”, aprakstot grozījumus Maksātnespējas likumā, šo jautājumu nemaz nepiemin (sk. *G.Bērziņš. Aktuālie grozījumi Maksātnespējas likumā: kas un kāpēc mainījies. Jurista Vārds, Nr.9 (861). 2015.gada 3.marts*).

Demokrātiskā tiesiskā valstī gadījumos, ja likumdevējs uzskata, ka tiesu prakse iet nepareizā virzienā, tas jebkurā gadījumā ir tiesīgs korigēt šo praksi likumdošanas ceļā, sašaurinot tiesas iespējas un „uzvedot” to uz tā ceļa, kuru likumdevējs uzskata par pareizu. No Augstākās tiesas lēmuma lietā ir secināms, ka, ja ir bijis mērķis atbrīvot parādnieku no jebkādiem maksājumiem bankrota procedūras laikā, bija nepieciešams izdarīt ne tikai grozījumus atsevišķā Maksātnespējas likuma 139.pantā, bet izdarīt sistēmiskus grozījumus visā Maksātnespējas likumā, ieskaitot Maksātnespējas likuma 140. un 172.

pantu, definējot šādu izmaiņu mērķus un sniedzot to pamatojumu likumprojekta anotācijā.

Likums jāaplūko kā vienota sistēma. Turklāt šādus būtiskus grozījumus ir jāizstrādā pārdomāti, publicējot informāciju par to nepieciešamību un izstrādājot anotāciju, kurā ir izskaidrots izmaiņu pamatojums un mērķi.

Atbilde uz „Latvijas Avīzē” pausto viedokli par tiesību palīgavotiem (Sk. *Senāts nerunā patiesību, Latvijas Avīze, 17.07.2019.*)

Raksts satur nepilnīgas ziņas par Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2013.gada 23.oktobra sēdes audioprotokolu, kurš tiek uzdots par tiesību palīgavotu, kas bija ņemams vērā lietā SPC-5/2019. Lai šis nepilnības novērstu, ir jāsniedz papildu informācija par šā ieraksta statusu un publisko pieejamību, kas vairāku iemeslu dēļ nav ietverta Senāta Civillietu departamenta atbildē uz Latvijas kredītņēmēju asociācijas pausto viedokli.

Rakstā pausts viedoklis, ka likumdevēja gribu par strīdus radījušajiem grozījumiem Maksātnespējas likumā esot viegli noskaidrot, iegūstot Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2013.gada 23.oktobra sēdes audioierakstu.

Tam nevar piekrist vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, audioierakstā ietvertās informācijas pieejamība. Minēto audioprotokolu nevar uzskatīt par publiski zināmu pirms 2019.gada 30.aprīļa, t.i., pirms G.Bērziņa raksta publicēšanas „Jurista Vārdā”, jo Saeimas mājaslapā un oficiālajos dokumentos nav atrodama precīza tā pastāvēšanu un saturu identificējoša informācija.

Pie likumprojekta gaitas izsekošanas rīka Saeimas mājaslapā šāds komisijas sēdes rakstveida protokols vai audioieraksts nav atrodams (sk. <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttocategory=367/Lp11>).

Tomēr, padziļināti meklējot, atrodams vēl arī Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2013.gada 23.oktobra sēdes rakstveida protokols, kurā lasāms: „Tiek izskatīta otrajam lasījumam sagatavotā likumprojekta priekšlikumu tabula (turpinājums). Atbalstīts 110A., 110B., 111A., 111B., 111C., 112., 113., 114., 117A., 118. un 119A. priekšlikums. Daļēji atbalstīts 110., 111., 116., 117. un 119.priekšlikums. Atlikta 115.priekšlikuma izskatīšana. Nolēma: atlikt likumprojekta izskatīšanu.” ([https://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf/0/1ac468f02e68afa8c2257c08003014da/\\$FILE/PR_2013_23_10_10_00_TK.doc](https://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf/0/1ac468f02e68afa8c2257c08003014da/$FILE/PR_2013_23_10_10_00_TK.doc)).

Savukārt tajos Saeimas dokumentos, kas pievienoti likumprojekta izskatīšanas gaitas izsekošanas rīkam Saeimas mājaslapā un kuri, pilnīgi loģiski, tiek izmantoti kā avots turpmākiem meklējumiem, šis Maksātnespējas likuma grozījumu priekšlikums ir identificēts kā priekšlikums Nr.143 (sk. likumprojekta „Grozījumi Maksātnespējas likumā” (Nr.367/Lp11) priekšlikumu tabula otrajam lasījumam, 153.lpp. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/CCFD05B92C1B6083C2257C2A0052F61C?OpenDocument>).

Kā redzams, komisijas rakstveida protokolā nav norādes uz priekšlikuma Nr.143 apspriešanu, līdz ar to saprātīgam meklētājam, nemaz nav pamata kaut ko meklēt tālāk komisijas dokumentos.

Informācija par to, ka šis jautājums ir atspoguļots audioprotokolā, pirmoreiz publiski parādās G.Bērziņa rakstā „Senāta lemtais rada apjukumu Maksātnespējas likuma piemērošanā” (*Jurista Vārds*, 30.04.2019., Nr.17/18 (1075/1076), 52.-62.lpp.). Tas, ka šī iekšējā informācija, kura atšķiras no publiski pieejamās informācijas, ir bijusi G.Bērziņa kā attiecīgā procesa dalībnieka rīcībā, ir saprotams, jo viņš tolaik kā Saeimas deputāts aktīvi piedalījās šo grozījumu virzībā.

Un tikai pēc šīs iekšējās informācijas iegūšanas no minētā raksta „Jurista Vārdā”, noklausoties audioprotokolu, ir iespējams uzzināt, ka grozījumi Maksātnespējas likuma 139.pantā, kurš publiski patiesi pieejamā dokumentā apzīmēts kā priekšlikums Nr.143, patiesībā komisijas dokumentos ir ierakstīts kā priekšlikums Nr.110B.

Šādos apstākļos nav pamata apgalvot, ka saprātīgs meklētājs, kuram nav pieejama iekšēja informācija par šā grozījuma gaitu Saeimā, spētu uzzināt par to, ka priekšlikums Nr.143 patiesībā tika skatīts kā priekšlikums Nr.110B un ka tas ir atspoguļots Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2013.gada 23.oktobra sēdes audioprotokolā.

Turklāt audioprotokols pats par sevi nav publiski vispārpieejams. To var iegūt tikai pieprasījuma iesnieguma kārtībā, taču, lai kaut ko pieprasītu, vispirms ir jāzina, ko un kur meklēt, bet tas, kā parāda iepriekš minētais, praktiski nav iespējams.

Otrkārt, audioprotokola saturs. Minētajā audioprotokolā nav rodama informācija, kura ļautu spriest par attiecīgā grozījuma mērķi un pamatojumu, kas kalpotu kā tiesību palīgavots. Ieraksta daļā, kas attiecas uz Maksātnespējas likuma 139.panta grozījumiem, dzirdams tikai tas, ka likumprojekta darba grupā ir bijusi mutiska vienošanās par grozījumiem, ka bankrota procedūras ietvaros parādniekam nebūs jāatdod daļa no saviem ienākumiem kreditoriem. No šī viena teikuma nav izsecināms ne mērķis, ne atbilstība likuma mērķiem. Netiek pamatots, kāpēc, grozot 139.pantu, netiek grozīti citi ar to saistītie panti, jo īpaši 140.pants. Neviens patiesi pieejams publisks avots (t.sk. likumprojekta anotācija) neatspoguļo šīs vienošanās mērķi un pamatojumu. Arī tālāka publikācijās par šiem grozījumiem netiek minēts, kādēļ grozīts Maksātnespējas likuma 139.pants un kāds ir bijis šis „mutiskās vienošanās” mērķis un saturs (*sk. Bērziņš G. Aktuālie grozījumi Maksātnespējas likumā: kas un kāpēc mainījies. Jurista Vārds*, 03.03.2015., Nr.9 (861), 10.-16.lpp.).

Darba grupā panākta mutiska vienošanās, kas pāris teikumos tiek pieminēta audioprotokolā bez pamatojuma un izskaidrojuma, nav uzskatāma par tiesību avotu, pat ja runa ir tikai par palīgavotu. Ja reiz par tiesiskuma

pamatprincipu uzskatāma normatīvo aktu publiska pieejamība caur to izsludināšanu (nevienam nevar prasīt ievērot nezināmus likumus), tad diez vai ir pamats apgalvot, ka publiski nezināma un *de facto* nepieejama informācija var kalpot par šo likumu iztulkošanas palīgavotu. Jo šāda publiski nezināma informācija, kā to parāda šis gadījums, var radikāli mainīt tiesību normu izpratni, un tādēļ tai ir jābūt vispārzināmai un vispārpieejamai.

Turklāt audioprotokola sākumā dzirdams sēdes vadītāja paziņojums – komisijas sēdē nav deputātu kvoruma, jo Saeimas telpās tiek uzņemti viesi no Vācijas, un tādēļ daļa no komisijas locekļiem devušies tikties ar ārzemju viesiem. Rezultātā sēdes vietā būs apspriede, bet varbūt vēlāk būs kvorums. Manā rīcībā nav ziņu, vai, lemjot Maksātnespējas likuma grozījumu jautājumu, šajā sēdē turpmāk bija vai nebija kvorums, bet tam vairs nav nozīmes jau iepriekš minēto apsvērumu dēļ.

Kā jau minēts Senāta Civillietu departamenta atbildē uz Latvijas kredītņēmēju asociācijas pausto viedokli, jebkurš likums jāaplūko kā vienota sistēma. Tāpēc likumdošanas procesam jābūt racionālam, pārdomātam, sistemātiskam un pamatotam. Informācijai par likuma vai tā grozījumu pieņemšanas mērķi un pamatojumu, lai to varētu izmantot kā tiesību palīgavotu, ir jābūt publiski pieejamai, skaidrai un pamatotai. Diemžēl jāatzīst, ka Senāta Civillietu departaments visai bieži saskaras ar grūtībām noskaidrot tiesību normu mērķi un pamatojumu, jo šīs ziņas nav pieejamas anotācijās, stenogrammās u.c. publiski pieejamos dokumentos tādēļ, ka grozījumi parādījušies īsi pirms trešā lasījuma, nav publiski atspoguļoti un apspriesti. Tas pierāda nepieciešamību atgriezties pie iepriekšējā Valsts prezidenta R.Vējoņa iniciatīvas likumdošanas procesa kvalitātes uzlabošanā, kura diemžēl vairāku gadu garumā nav guvusi atbalstu (*sk., piem., Latvijas Valsts prezidenta 2016.gada 12.septembra vēstuli Nr.453 „Par likumu kvalitātes uzlabošanu”. Pieejams: https://www.president.lv/storage/items/PDF/20160912_VestuleSaeimai.pdf; Latvijas Valsts prezidenta 2017.gada 18.augusta vēstuli Saeimas Juridiskajai komisijai Nr.389 „Par likumprojektu „Grozījumi Saeimas kārtības rulli””. Pieejams: <https://www.president.lv/storage/items/PDF/2017/Saeimai%20par%20Rulli18082017.pdf>; *sk. Latvijas Valsts prezidenta 2019.gada 4.februārī vēstuli Saeimas Juridiskajai komisijai Nr.36 „Grozījumi Saeimas kārtības rulli Nr.178/Lp13”. Pieejams: https://www.president.lv/storage/kcfinder/files/VP_040219_Nr.36.pdf,**

Aigars STRUPIŠS,
Augstākās tiesas (Senāta) Civillietu departamenta
priekšsēdētājs

TIESU PRAKSES APKOPOJUMI

SENĀTA CIVILLIETU DEPARTAMENTA ATZIŅAS ZEMES PIESPIEDU NOMAS JAUTĀJUMOS

Senāta judikatūras atziņu sistematizētajā apkopojumā atziņas sakārtotas šādos jautājumos: zemes piespiedu nomas jēdziens un mērķis; piemērojamās tiesību normas un strīdu piekritība; zemes piespiedu nomas līgums; zemes piespiedu nomas līguma priekšmets; piespiedu nomas maksa; puses prasībās par zemes piespiedu nomu.

Apkopojuums papildināts ar Satversmes tiesas atbilstošajām atziņām.

Apkopojuumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomnieks Reinis Markvarts.

SENĀTA ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTA PRAKSE BŪVNICĪBAS LIETĀS

Apkopojumā būvniecības lietās iekļautas atziņas no nolēmumiem lietās, ko Senāta Administratīvo lietu departaments skatījis laikā no 2013. līdz 2018.gadam.

Īpaši aplūkoti tādi jautājumi kā subjektīvās un sabiedrības tiesības iebilst pret būvniecību atļaujošo administratīvo aktu, tiesas kontrolei pakļautie būvniecības procesā pieņemtie lēmumi, būvniecību atļaujošā administratīvā akta tiesiskuma novērtējums, kā arī patvaļīgas būvniecības institūts. Kopumā apkopojumā iekļautas atziņas no 166 Senāta Administratīvo lietu departamenta nolēmumiem.

2014.gadā stājās spēkā jauns Būvniecības likums un uz tā pamata izdotie Ministru kabineta noteikumi. Jaunais regulējums būtiski mainīja gan būvniecību atļaujošā administratīvā akta institūtu, gan izpratni par kārtību, kādā notiek būvniecības procesā pieņemto lēmumu kontrole, vienlaikus saglabājot atsevišķus institūtus arī no spēku zaudējušā regulējuma. Pēc jaunā regulējuma spēkā stāšanās Senāta Administratīvo lietu departamenta praksē ir risināti būtiski jautājumi par jaunā regulējuma piemērošanu. Savukārt šo lietu rezultāts ietekmē kārtību, kādā administratīvajā procesā īstenojama kontrole pār būvniecības procesā pieņemto lēmumu tiesiskumu.

Apkopojumā ietverti nozīmīgākie Senāta nolēmumi būvniecības lietās, kā arī lietās par paredzētās darbības akceptu. Tāpat ir ietvertas apkopojuma izstrādes procesā atrastās atziņas, kuras nav paustas ar būvniecības procesu saistītajos tiesiskajos strīdos, bet kurām var būt nozīme to izšķiršanā.

Tiesu prakses apkopojumu sagatavoja Senāta Administratīvo lietu departamenta senatoru palīdzes Santa Savina un Dārta Ūdre sadarbībā ar departamenta senatoriem.

SENĀTA ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTA PRAKSES APKOPOJUMS PAR ADMINISTRATĪVAJĀM TIESĀM PAKĻAUTAJIEM JAUTĀJUMIEM

Apkopojuums, kurā strukturēti apkopotas Senāta atziņas par administratīvajām tiesām pakļautajiem jautājumiem, veidots uz iepriekšējā šāda Senāta prakses apkopojuma pamata. Apkopojuums, kurā bija apkopota tiesu prakse par 2017. un 2018.gadā skatītajām lietām, papildināts ar atziņām no Senāta nolēmumiem, kas stājušies spēkā laikā no 2019.gada janvāra līdz 2019.gada jūnijam. Aktualizētajā apkopojumā šobrīd iekļautas atziņas no 143 nolēmumiem.

Apkopojumā atziņas ir sistematizētas pēc diviem kritērijiem – gan pēc administratīvo tiesību teorijas jautājumiem, gan pēc tiesību nozares jeb jautājumu būtības. Taču apkopojumā paustās atziņas ir aplūkojamas kopsakarā ar attiecīgo tiesas nolēmumu. Apkopojuma mērķis nav radīt jaunas tiesu prakses ievirzes vai sniegt līdzšinējās tiesu prakses novērtējumu.

Apkopojuumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļas konsultants Kaspars Kukmilks, sadarbojoties ar nodaļas vadītāju Anitu Zikmani un Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāju Veroniku Krūmiņu.

Visi tiesu prakses apkopojumi pieejami Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi

PĀRSKATS PAR EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS UN VISPĀRĒJĀS TIESAS JUDIKATŪRU INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA TIESĪBU JOMĀ

Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa sagatavoja pārskatu par laikā no 2017.gada janvāra līdz 2019.gada maijam Eiropas Savienības Tiesā un Vispārējā tiesā izskatītajām lietām intelektuālā īpašuma tiesību jautājumos.

Pārskatā iekļautas lietas gan preču zīmju un dizainparaugu, gan autortiesību jomā, par kurām informācija atrodama arī Eiropas Savienības Tiesas preses ziņās.

Pārskatā iekļautas 23 lietas, kurās risināti visdažādākie jautājumi. Piemēram, par to, vai reģistrējama preču zīme, kas sakrīt ar pazīstama futbolista vārdu; vai pārtikas produkta garša tiek aizsargāta ar autortiesībām; vai skolēni drīkst brīvi pieejamu fotogrāfiju no ceļojumu tīmekļa vietnes izmantot prezentācijā un publikot skolas tīmekļa vietnē; vai anulējama preču zīme, kas neatbilst sabiedrības kārtībai un morāles principiem; vai dizainparaugs atzīstams par spēkā neesošu sakarā ar novitātes trūkumu utt.

Pārskats pieejams Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā Judikatūra/ EST judikatūra

NOZĪMĪGĀKĀS LIETAS SENĀTĀ 2019.GADA PIRMAJĀ PUSĒ

ADMINISTRATĪVO LIETU
DEPARTAMENTS

ADMINISTRATĪVO PĀRKĀPUMU LIETAS

SKA-791/2019.¹ Pirms analizēt konkrētā sprieduma atziņas, atzīmējams, ka nošķirami gadījumi, kad persona vērsas administratīvajā tiesā ar pieteikumu, kurā lūdz atzīt kādu lēmumu (vai rīcību) administratīvā pārkāpuma lietā par prettiesisku, no tādiem gadījumiem, kad persona ir vērsusies tiesā ar pieteikumu par atļidzinājuma piešķiršanu saistībā ar pārkāpumiem administratīvo pārkāpumu lietvedībā. Tas ir būtiski, jo, kā ir atzinis Senāts savā iepriekšējā praksē, tas, ka prasījums par amatpersonu rīcības tiesiskumu administratīvā procesa kārtībā nav skatāms kā atsevišķs prasījums, nekādi neizsledez pienākumu tiesai vērtēt procesuālos pārkāpumus pieteiktā prasījuma (par kaitējuma atļidzinājumu) ietvaros.² Savukārt lietā Nr.SKA-791/2019 tiesa atļidzinājuma prasījuma ietvaros analizēja jautājumu par personas aizturēšanas pieļaujamību un samērīguma pārbaudi administratīvā pārkāpuma lietā. Senāts atzina – lai personas aizturēšana būtu uzskatāma par samērīgu, ir jākonstatē, ka šis līdzeklis (personas aizturēšana) ir piemērots tikai kā galējais un citi pieejamie līdzekļi ir izsmelti vai arī ar tiem acīmredzami nevarētu sasniegt vajadzīgo rezultātu. Vienlaikus Senāts norādīja, ka tieši iestādei ir pienākums pārliecināties pierādīt, ka konkrētajos apstākļos aizturēšana ir bijusi samērīga.

SKA-8/2019,³ **SKA-121/2019**⁴ un **SKA-172/2019.**⁵ Visās trijās lietās Senāts risināja jautājumus, saistītus ar administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumiem. Nolēmumos izmantotas arī atziņas no Satversmes tiesas 2018.gada 14.decembra sprieduma lietā Nr.2018-09-0103, kura tika ierosināta un izskatīta pēc Augstākās tiesas pieteikuma.

Lietā Nr.SKA-8/2019 Senāts, ievērojot Satversmes tiesas 2018.gada 14.decembra sprieduma atziņas, noteica, ka termiņš, par kuru personai ir jāmaksā glabāšanas izdevumi par administratīvā pārkāpuma lietā izņemto mantu, ir jāaprēķina par laika posmu no dienas, kad tiek izņemts administratīvā pārkāpuma priekšmets vai izdarīšanas rīks, līdz dienai, kad stājas spēkā lēmums par mantas konfiskāciju (neatkarīgi no tā, vai persona ir apstrīdējusi vai pārsūdzējusi šo lēmumu). Savukārt lietā Nr.SKA-121/2019 Senāts analizēja jautājumu par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumu apmēra aprēķināšanu. Šajā spriedumā (līdzīgi kā citās lietās, kas tika izskatītas 2019.gada pirmajā pusgadā) Senāts norādīja, ka, aprēķinot glabāšanas izdevumus par izņemto mantu, tie ir jāaprēķina pēc faktiskajām izmaksām. Vienlaikus ir svarīgi uzsvērt, ka gan lietā Nr.SKA-8/2019, gan Nr.SKA-121/2019

Senāts, atsaucoties uz Satversmes tiesas spriedumu, atgādināja, ka iestādei un tiesai ir pienākums, aprēķinot un pieprasot personai atļidzināt glabāšanas izdevumus par izņemto mantu, ievērot samērīguma principu, kas nozīmē, ka ir jāvērtē izdevumu apmēra samērība attiecībā pret personai piemēroto sodu, tās mantisko stāvokli, kā arī personas rīcību procesa virzībā un, kas ir būtiski, vai vispār bija tāda nepieciešamība turēt valsts rīcībā izņemto mantu.

Lietā Nr.SKA-172/2019 Senāts risināja jautājumu par atbildīgo personu par administratīvā pārkāpuma lietvedībā komercsabiedrībai izņemtās mantas glabāšanas izmaksām. Atsaucoties uz Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 257.panta astoto daļu un Ministru kabineta 2010.gada 7.decembra noteikumu Nr.1098 „Noteikumi par rīcību ar administratīvo pārkāpumu lietās izņemto mantu un dokumentiem” 71.punktu, Senāts atzina, ka atbildīgā persona par izdevumiem par izņemtās mantas glabāšanu ir persona, kura ir sodīta par konkrēto administratīvo pārkāpumu. Šajā lietā tā bija konkrētās komercsabiedrības valdes locekle.

BŪVNICĪBAS TIESĪBAS

SKA-30/2019⁶ un **SKA-254/2019.**⁷ Šajās lietās Senāts turpināja risināt jau iepriekšējā gadā aizsāktu jautājumu par būvdarbu veikšanu kopīpašumā, šoreiz pievērsoties jautājumiem, kas ir saistīti ar kopīpašnieka piekrišanu būvdarbu veikšanai.

Lietā Nr.SKA-30/2019 Senāts uzsvēra, ka kopīpašnieka piekrišanas došana būvniecībai ir kopīpašnieku civiltiesiskās attiecības, kur piekrišanas došana ir uzskatāma par darījumu starp kopīpašniekiem. Šāda piekrišana vispārīgi nav atsauicama, izņemot, ja paši kopīpašnieki ir par šādu iespēju vienojušies vai ir konstatējams gribas istuma trūkums (piemēram, maldības dēļ), kā arī šāda piekrišana nav ierobežota ar termiņu. Vienlaikus uzsvērts, ka tādi apstākļi kā kopīpašnieka maiņa vai tas, ka veikta būvniecība pilnībā neatbilst obligātajiem noteikumiem, paši par sevi neiznīcina saņemto un īstenoto (vai arī īstenot uzsāktu) piekrišanas spēku, proti, kopīpašnieka piekrišana saglabā savu spēku. Vienlaikus spriedumā norādīts, ka Senāta ieskatā vispiemērotākais brīdis kopīpašnieka piekrišanas saņemšanai ir būvniecības ieceres ierosināšanas brīdis. Šādu secinājumu Senāts pamatoja ar to, ka būvniecības darbi kopīpašuma gadījumos vispār nav iespējami bez šādas piekrišanas, uz ko norāda arī atsevišķi gadījumi praksē.⁸

Lietā Nr.SKA-254/2019 Senāts, analizējot jautājumu par atsevišķa dokumenta formā sniegtu kopīpašnieka piekrišanu būvdarbu veikšanai, atgādināja savu iepriekšējo praksi, kurā ir atzīts, ka kopīpašnieka piekrišanu (saskaņojumu) būvniecībai var izteikt arī ar iepriekšēju vienošanos par kopīpašuma izmantošanu (attiecībā uz

¹ 2019.gada 10.jūnija spriedums lietā Nr.SKA-791/2019, ECLI:LV:AT:2019:0610. A420165317.11.S.

² Autora piezīme – skatīt arī, piemēram, 2018.gada 23.marta lēmumu lietā Nr.SKA-1017/2018, ECLI:LV:AT:2018:0323.A420262017.5.L., 5., 7.punktū; 2019.gada 30.janvāra lēmumu lietā Nr.SKA-904/2019, ECLI:LV:AT:2019:0130. A420298617.9.L., 5.punktū.

³ 2019.gada 25.februāra spriedums lietā Nr.SKA-8/2019, ECLI:LV:AT:2019:0225. A420348114.4.S.

⁴ 2019.gada 28.marta spriedums lietā Nr.SKA-121/2019, ECLI:LV:AT:2019:0328. A420425314.4.S.

⁵ 2019.gada 17.aprīļa rīcības sēdes lēmums lietā Nr.SKA-172/2019, ECLI:LV:AT:2019:0417.A420319215.1.L.

⁶ 2019.gada 5.jūnija spriedums lietā Nr.SKA-30/2019, ECLI:LV:AT:2019:0605. A420426913.2.S.

⁷ 2019.gada 28.februāra spriedums lietā Nr.SKA-254/2019, ECLI:LV:AT:2019:0228.A420198416.2.S.

⁸ Piemēram, lietā Nr.A420343316 vairāki kopīpašnieki pieprasīja nojaukt patvaļīgi uzceltos objektus (žogu un divas ēkas). Tika konstatēta patvaļīga būvniecība, un, tā kā patvaļīgās būvniecības veicējs nebija saņēmis pārējo kopīpašnieku piekrišanu būvniecībai, tika atzīts, ka patvaļīgi uzbūvētos objektus nav iespējams legalizēt. Zemāku instanču spriedumi pieejami vietnē www.manas.tiesas.lv, meklējot pēc lietas numura A420343316. Ar Senāta 2019.gada 11.jūnija rīcības sēdes lēmumu atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 338.1panta otrās daļas 2.punktu.

būvdarbu veikšanu atsevišķi lietošanā nodotajā kopīpašuma daļā).⁹ Šajā spriedumā arī norādīts, ka atsevišķa dokumenta formā sniegtam saskaņojumam jābūt noformētam tā, lai no tā izrietētu nepārprotama piekrišana būvdarbiem. Tas nav saprotams tādejādi, ka atsevišķajā procesuālajā dokumentā obligāti jābūt uzskaitītiem konkrētiem būvniecības darbiem, kuriem kopīpašnieki piekrit. Tomēr prasība noformēt saskaņojumu nepārprotami paredz, ka no saskaņojuma jābūt saprotamam, ka kopīpašnieks patiešām piekritis konkrēta veida būvdarbiem konkrētajā kopīpašuma daļā. Atzīmējams, ka šajā spriedumā tika analizēts arī kopīpašnieka saskaņojuma būvdarbu veikšanai mērķis un ietekme uz būvniecības ieceres atbilstību normatīvo aktu prasībām. Kā atzina Senāts, kopīpašnieka saskaņojumam nav ietekmes uz iecerēto būvdarbu atbilstību normatīvo aktu prasībām, jo kopīpašnieka saskaņojuma izskatīšanu administratīvajā tiesā. Aizsākums meklējams Satversmes tiesas 2018.gada 29.jūnija spriedumā lietā Nr.2017-32-05 un Senāta 2018.gada 27.novembra lēmumā lietā Nr.SKA-888/2018, par ko tika rakstīts jau iepriekšējā Biļetena numurā.

PAŠVALDĪBAS DOMES DEPUTĀTA TIESĪBU AIZSARDZĪBA

SKA-1023/2019,¹⁰ **SKA-890/2019**¹¹ un **SKA-1307/2019**.¹² Šajās lietās Senāts turpināja attīstīt tiesu prakses atziņas jautājumos par pašvaldības deputātu pieteikumu par pašvaldību lēmumu/rīcības izskatīšanu administratīvajā tiesā. Aizsākums meklējams Satversmes tiesas 2018.gada 29.jūnija spriedumā lietā Nr.2017-32-05 un Senāta 2018.gada 27.novembra lēmumā lietā Nr.SKA-888/2018, par ko tika rakstīts jau iepriekšējā Biļetena numurā.

Lietā Nr.SKA-1307/2019 Senāts analizēja jautājumu par pašvaldības deputāta subjektīvo publisko tiesību aizsardzību administratīvajā tiesā. Šajā lēmumā Senāts atzina, ka no Satversmes tiesas 2018.gada 29.jūnija sprieduma lietā Nr.2017-32-05 neizriet, ka administratīvajām tiesām ir pakļauts jebkurš pašvaldības deputāta strīds ar pašvaldības domi vai tās orgāniem, uzsverot, ka priekšnoteikums strīda izskatīšanai administratīvajā tiesā (un līdz ar to iespējamā pašvaldības deputāta tiesību aizsardzība) ir pašvaldības deputāta subjektīvo publisko tiesību aizskārums. Savukārt lietā Nr.SKA-1023/2019¹³ Senāts analizēja jautājumu par lēmuma, ar kuru tiek izveidota pašvaldības komisija un noteikts tās sastāvs, pakļautību administratīvajai tiesai. Šajā lēmumā Senāts uzsvēra, ka, vērtējot lēmuma pakļautību administratīvajai tiesai, ir jāvērtē, vai ir konstatējamas pašvaldības domes deputāta subjektīvās tiesības tikt iekļautam tādā komisijā.

Lietā Nr.SKA-890/2019 Senāta kopsēdē risināts jautājums par to, kurai tiesai ir pakļauti prasījumi par mantisko zaudējumu un nemantiskā kaitējuma

atlidzinājuma piešķiršanu. Senāts, ņemot vērā atlidzinājuma prasījuma subsidiāro raksturu (proti, ka tam nav patstāvīga rakstura un tas ir saistāms ar konkrētu lēmumu/rīcību), norāda – lai noteiktu, kādā procesā (proti, administratīvajā procesā vai civilprocesuālā kārtībā) ir izskatāms prasījums par atlidzinājuma noteikšanu, par izšķirošo kritēriju ir uzskatāms tas, kura tiesa ir bijusi kompetenta konstatēt un novērst šā lēmuma pretprettiesiskumu. Šajā lēmumā uzsvērts, ka tas vien, ka ir jāpastāv pašvaldības domes deputāta subjektīvo publisko tiesību aizsardzības mehānismam, nenozīmē, ka tam obligāti jābūt kā pieteikuma iesniegšanai administratīvajā tiesā – persona var vērsties tiesā arī civilprocesuālā kārtībā.

PERSONAS DATU AIZSARDZĪBA

SKA-921/2019.¹⁴ Šajā lietā Senāts ne tikai pirmo reizi piemēroja Vispārīgās datu aizsardzības regulas¹⁵ normas, bet arī norādīja vairākas būtiskas atziņas personas datu aizsardzības jomā. Šīs atziņas var iedalīt divās grupās. Pirmajā būtu atziņas par Datu valsts inspekcijas kompetences robežām. Lēmumā norādīts, ka fizisko personu datu aizsardzības uzraudzība ir Datu valsts inspekcijas patstāvīgā kompetencē īpaši nodota publiskā funkcija, kuru tā nedala ar citām valsts pārvaldes iestādēm. Vienlaikus Senāts uzsvēra, ka Datu valsts inspekcija, izdodot administratīvos aktus un uzliktot tiesiskos pienākumus, nepārskata citu iestāžu izdotos administratīvos aktus vai faktisko rīcību apstrīdēšanas kārtībā (proti, tas joiprām ir augstākas iestādes kompetencē). Otrajā grupā ir iedalāmas Senāta atziņas par datu subjekta tiesībām vērsties tiesā par iespējamiem personas datu apstrādes pārkāpumiem. Senāts atzina, ka no Vispārīgās datu aizsardzības regulas 79.panta 1.punkta izriet, ka datu subjektam ir divi alternatīvi (proti, pēc izvēles) tiesību aizsardzības līdzekļi – vērsšanās tiesā ar pieteikumu vai vērsšanās uzraudzības iestādē (Latvijas gadījumā – Datu valsts inspekcijā). Senāts arī norādīja, ka, lai personai (datu subjektam) būtu tiesības vērsties tiesā, pietiek ar to, ka persona uzskata, ka ir notikusi regulai neatbilstoša datu apstrāde.

SKA-232/2019.¹⁶ Šajā spriedumā Senāts analizēja jautājumu par ziņotāja par pārkāpumu aizsardzību¹⁷ un norādīja, ka informāciju, kas atklāj ziņotāja identitāti, drīkst izsniegt tikai divos gadījumos – ar ziņotāja piekrišanu vai ja iestādei ir pienākums izpaust šo informāciju saskaņā ar likumu. Vienlaikus šajā spriedumā Senāts norādīja, ka, lai izvērtētu, vai ziņotājam par pārkāpumu ir nodrošināma aizsardzība, nepieciešams izvērtēt kopsakarā sešus apstākļus,¹⁸ kas ir saistīti ar konkrēto ziņojumu

¹⁴ 2019.gada 22.februāra lēmums lietā Nr.SKA-921/2019, ECLI:LV:AT:2019:0222. A420236416.10.L.

¹⁵ Pilnais nosaukums: Eiropas Parlamenta un Padomes 2016.gada 27.aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula).

¹⁶ 2019.gada 22.marta spriedums lietā Nr.SKA-232/2019, ECLI:LV:AT:2019:0322. A420352216.2.S.

¹⁷ Trauksmes celšanas likums stājās spēkā 2019.gada 1.maijā, līdz ar to, kā Senāts norādīja, konkrētajā lietā nav pamata piemērot Trauksmes celšanas likuma normas, jo konkrētais likums vēl nebija stājies spēkā.

¹⁸ Šie apstākļi ir: 1) vai personai bija pieejami citi ziņošanas par iespējamo pārkāpumu risinājumi (instrumenti), proti, tādi, kas iespējamo pārkāpumu aktualizē diskretāk; 2) iesaistītās sabiedrībai svarīgās intereses (proti, vai pārkāpums skar sabiedrībai būtiskas intereses); 3) vai ziņotājs rīkojās labā ticībā; 4) atklātās informācijas patiesums; 5) ar informācijas atklāšanu radītais kaitējums personai, par kuru tiek ziņots; 6) trauksmes cēlējā radītās negatīvās sekas par trauksmes celšanu (ja tādas ir).

⁹ Skat., piemēram, 2018.gada 25.maija sprieduma lietā Nr.SKA-29/2018, ECLI:LV:AT:2018:0525.A420430912.3.S, 8.punktu.

¹⁰ 2019.gada 13.februāra lēmums lietā Nr.SKA-1023/2019, ECLI:LV:AT:2019:0213.A420254618.4.L.

¹¹ 2019.gada 27.jūnija lēmums lietā Nr.SKA-890/2019, ECLI:LV:AT:2019:0627. SKA089019.4.L.

¹² 2019.gada 28.jūnija lēmums lietā Nr.SKA-1307/2019, ECLI:LV:AT:2019:0628. SKA130719.3.L.

¹³ Pēc tam, kad Senāts atcēla konkrēto Administratīvās rajona tiesas lēmumu, pieteikums tika pieņemts un 2019.gada 20.jūnijā tika pieņemts spriedums, ar kuru tika daļēji apmierināts līdzpieteicēju pieteikums. Ar spriedumu ir iespējams iepazīties vietnē www.manas.tiesas.lv, meklējot pēc lietas numura A420254618.

par pārkāpumu. Tomēr, kā norādīja Senāts, no minētā ir iespējamas atkāpes, ja pārkāpums, par kuru persona ir ziņojusi, neskar sabiedrības intereses un ir pamats uzskatīt, ka ziņotājs rīkojies nelabticīgi. Vienlaikus Senāts norādīja, ka personas, par kuru ir ziņots, vispārīga atsaukšanās uz vēlmi vērsties tiesā civiltiesiskā kārtībā pret ziņotāju nav uzskatāma par pietiekamu, lai atklātu ziņotāja par pārkāpumu identitāti.

SKA-6/2019.¹⁹ Šajā spriedumā Senātam nācās analizēt jautājumu par policijas darbinieku dienesta telpās uzņemta attēla publiskošanas neierobežotam personu lokam pieļaujību sabiedrības interesēs. Senāts atzina, ka policijas darbinieku dienesta telpās uzņemta attēla publiskošana ir pieļaujama, ja tas ir nepieciešams sabiedrības interešu nodrošināšanai (piemēram, lai sabiedrība varētu sekot līdzi, vai policijas darbinieki nerīkojas prettiesiski). Vienlaikus norādīts, ka policijas darbiniekiem, pildot dienesta pienākumus, ir tiesības uz personas datu, tai skaitā arī attēla, aizsardzību. Līdz ar to, lai samērotu abas šīs tiesības, Senāts norādīja – ja policijas darbinieku personas datu (piemēram, attēla) publicēšana nav nepieciešama sabiedrības interešu nodrošināšanai (proti, lai noskaidrotu, vai policijas darbinieki nerīkojas prettiesiski), personai, kas vēlas publiskot informāciju, kura skar policijas darbiniekus, ir pienākums anonimizēt informāciju tā, lai nebūtu iespējams identificēt konkrētus policijas darbiniekus.

TIESĪBAS UZ INFORMĀCIJU UN ATBILDI PĒC BŪTĪBAS

SKA-40/2019.²⁰ Šajā spriedumā Senāts izteica vairākas būtiskas atziņas par informācijas pieprasītāja un iestādes pienākumiem informācijas pieprasīšanas un izsniegšanas jomā. Senāts norādīja, ka no Informācijas atklātības likuma 11.panta trešās daļas izriet ne tikai informācijas pieprasītāja tiesības uz informācijas pieprasīšanu, bet arī pieprasītāja pienākums nepieciešamības gadījumā sadarboties ar iestādi un iespēju robežās precizēt savu pieprasījumu. Senāts atzina, ka šāds pienākums ir attaisnojams, jo var nodrošināt gan informācijas ātrāku saņemšanu, gan arī iestādes resursu pārmērīgu nenoslogošanu. Senāts šajā spriedumā norādīja arī divus būtiskus iestādes pienākumus informācijas izsniegšanas jomā. Pirmkārt, no informācijas izsniegšanas pienākuma iestādi neatbrīvo tas, ka personai ir iespēja iegūt informāciju Uzņēmumu reģistrā, jo, kā norādīja Senāts, iestāde, pamatojoties uz Informācijas atklātības likuma 12.panta trešo daļu, var atteikt informācijas izsniegšanu, ja attiecīgā informācija ir pieejama internetā bez maksas. Otrkārt, atbilstoši Informācijas atklātības likuma regulējumam iestāde pieprasīto informāciju izsniedz, pēc iespējas ievērojot pieprasītāja norādīto saņemšanas veidu (proti, mutvārdos, rakstveidā vai izmantojot elektroniskos saziņas līdzekļus). Tomēr, kā norādīja Senāts, ja persona nav lūgusi pieprasīto informāciju iesniegt tiesā, tad par informācijas izsniegšanu atbilstoši likuma prasībām nav uzskatāma informācijas iesniegšana tiesā (vienlaikus neizsniedzot to personai).

SKA-1164/2019.²¹ Šajā lietā atzīmējama atziņa

¹⁹ 2019.gada 19.marta spriedums lietā Nr.SKA-6/2019, ECLI:LV:AT:2019:0319. A420502213.3.S.

²⁰ 2019.gada 26.februāra spriedums lietā Nr.SKA-40/2019, ECLI:LV:AT:2019:0226.A420227714.4.S.

²¹ 2019.gada 26.aprīļa lēmums lietā Nr.SKA-1164/2019, ECLI:LV:AT:2019:0426. SKA116419.3.L.

attiecībā uz iestādes pienākumu izsniegt informāciju, proti, ka kompetentā iestāde personas datu izsniegšanai, ja pieprasījums ir saistīts ar vēlmi vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā ar civilprasību, ir Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, jo no tiesību normām neizriet publiski tiesisks pienākums darba devējam (neatkarīgi no tā, vai tas ir publisko tiesību subjekts vai privāto tiesību subjekts) izsniegt pie konkrētā darba devēja nodarbināto personu datus.

SKA-148/2019.²² Senāts konkrētajā spriedumā analizēja vairākus jautājumus, tostarp par informācijas izsniegšanu no Uzņēmumu reģistra vestajiem reģistriem. Senāts norādīja, ka Uzņēmumu reģistra pienākums izsniegt informāciju ir noteikts, lai tiktu nodrošināta tiesiskajā regulējumā noteikto ziņu publiskā ticamība un pieejamība. Tomēr, kā uzsvēra Senāts, šis Uzņēmumu reģistra pienākums nav attiecināms uz jebkuru informāciju, kas ir nonākusi tā rīcībā, bet gan tikai uz to, kas pēc būtības ir nepieciešama Uzņēmumu reģistra pamatfunkciju pildīšanai.

SKA-255/2019.²³ Senāts risināja jautājumu par atklātā tiesas sēdē izskatītas krimināllietas sprieduma pieejamību. Senāts atzina, ka šāds spriedums (proti, atklātā tiesas sēdē pieņemts) ir uzskatāms par vispārpieejamu informāciju ar šī sprieduma pasludināšanas brīdi. Tomēr uzsveramas vairākas būtiskas piezīmes. Pirmkārt, minētā Senāta atziņa ir attiecināma uz atklātā tiesas sēdē pieņemtu spriedumu, bet nav attiecināma uz spriedumiem, kuri ir pieņemti lietās, kas izskatītas slēgtās sēdēs. Otrkārt, ir iespējamas atkāpes no šī principa, ja nepieciešams aizsargāt būtiskas intereses, kurām konkrētos apstākļos būtu dodama priekšroka.

CIVILLIETU DEPARTAMENTS

PRASĪBA PAR NEPAMATOTA RĒKINA APSTRĪDĒŠANU KĀ NEGATĪVĀ ATZIŅAS PRASĪBA

SKC-70/2019²⁴ un **SKC-81/2019.**²⁵ Lietās skatīts jautājums par rēķina daļēju atzišanu par spēkā neesošu un morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu. Lieta Nr.SKC-70/2019 attiecas uz maksu par atkritumu izvešanu, savukārt lieta Nr.SKC-81/2019 – par rēķinā iekļautā ūdens patēriņa starpību. Prasījums par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu ir pakārtots prasījumam par rēķinā iekļautās maksājuma pozīcijas apstrīdēšanu.

Senāts norādīja, ka tiesas aizsardzību likums garantē ikvienai personai, kuras tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses ir aizskartas vai apstrīdētas. Proti, tiesas aizsardzība Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā ir personai, kuras prasījums saistāms ar tās tiesību aizskārums. Jebkurai prasībai jābūt vērstai uz konkrēta tiesību vai interešu aizskārums vai apstrīdējuma novēršanu. Attiecīgi prasības priekšmets ir nevis lūgums noskaidrot kādas strīdīgas attiecības saturu vispār, bet gan prasījums par to, kā ar tiesas nolēmumu novērst materiālo tiesību aizskārums.

Senāts secināja, ka rēķinu saņemšana un attiecīgu pozīciju esība rēķinos pati par sevi nerada prasītājam tādu

²² 2019.gada 31.janvāra spriedums lietā Nr.SKA-148/2019, ECLI:LV:AT:2019:0131.A420322015.2.S.

²³ 2019.gada 31.janvāra spriedums lietā Nr.SKA-255/2019, ECLI:LV:AT:2019:0131.A420358416.2.S.

²⁴ 2019.gada 14.marta spriedums lietā Nr.SKC-70/2019, ECLI:LV:AT:2019:0314. C29691515.2.S.

²⁵ 2019.gada 11.aprīļa spriedums lietā Nr.SKC-81/2019, ECLI:LV:AT:2019:0411. C29455615.2.S.

tiesību vai interešu aizskārums vai apstrīdējums, kas dotu pamatu celt tiesā prasību pret atbildētājiem par attiecīgu rēķinu atzišanu par spēkā neesošiem (nepamatotiem) šajā daļā. Proti, rēķins pats par sevi neuzliek prasītājam nekādus pienākumus, ja viņš nesaskata tiesisku pamatu tajā norādīto maksājumu apmaksai. Turklāt dzīvojamās mājas pārvaldniekam pastāv iespēja veikt pārrēķinu un izrakstīt jaunus rēķinus, iekļaujot tajos citas vai identiskas maksājumu pozīcijas.

Neraugoties uz prasījumu formulējumiem, faktiski vienā lietā prasība vērsta uz pienākuma maksāt par atkritumu izvešanu, kas aprēķināts par divām dzīvokli dzīvojošām personām, nepastāvēšanas atzišanu, bet otrā lietā – uz pienākuma maksāt par ūdens patēriņa starpību nepastāvēšanas atzišanu, t.i., prasījumi atbilst negatīvai atzišanas prasībai.

Atzīstot, ka prasība celta nepamatoti, jo prasītājam nebija subjektīvo tiesību šāda rakstura prasības celšanai pirms atbildētāja prasības par apsaimniekošanas un komunālo maksājumu parāda piedziņu celšanas, tiesai vajadzēja atteikties pieņemt prasības pieteikumu (Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 2.punkts), Senāts tiesvedību civillietās izbeidz.

MANTAS ATPRASĪJUMS JEBKĀDA TĀS PIEDERĪBAS PAMATA TRŪKUMA DĒĻ; LĪGUMSODA ATZĪŠANA PAR SPĒKĀ NEESOŠU KĀ NEGATĪVĀ PRASĪBA

SKC-121/2019.²⁶ Lietā risināti jautājumi par naudas samaksas par transportlīdzekļa atrašanos stāvvietā atprasījumu jebkāda pamata trūkuma dēļ un piemērotā līgumsoda atzišanu par spēkā neesošu.

Prasītājs novietojis transportlīdzekli autostāvvietā, kas bijusi apzīmēta kā atbildētājas apsaimniekotā maksas autostāvvietā, un, paļaudamies uz attiecīgu ceļa zīmju, ceļa apzīmējumu un autostāvvietas lietošanas noteikumu likumību, veicis samaksu par transportlīdzekļa atrašanos stāvvietā. Prasītājs vēlāk noskaidrojis, ka atbildētājs nebija tiesīgs iekasēt maksu par autostāvvietas izmantošanu, jo autostāvvietā nodota ekspluatācijā un tajā konstatēta patvaļīga būvniecība, turklāt starp pusēm nepastāvēja līgumiskas attiecības.

Atbildētājs iebildis, ka starp viņu un prasītāju ar konkludentām darbībām, pusēm klāt neesot, noslēgts līgums par autostāvvietas lietošanu, turklāt autostāvvietā uzbūvēta un ekspluatēta likumīgi.

Jautājumā par atprasījumu jebkāda pamata trūkuma dēļ Senāts vērsa uzmanību, ka gan tiesību doktrīnā, gan judikatūrā, kas izveidojusies, iztulkojot Civillikuma 2389.pantu, norādīts, ka atprasījums jebkāda pamata trūkuma dēļ (*condictio sine causa*) ir iespējams šādos gadījumos: 1) ja izpildījums ir izdarīts uz spēkā neesoša tiesiska darījuma pamata vai vispār bez jebkādas izpildījuma devēja un izpildījuma saņēmēja norunas par tiesisku attiecību nodibināšanu; 2) ja atprasāmais priekšmets ir nonācis atbildētāja mantā nevis ar prasītāja dotu izpildījumu, bet gan citādā veidā. Turklāt prasītājam jāpierāda atprasāmā priekšmeta sākotnējā atrašanās vieta mantā un tas, ka šis priekšmets atrodas atbildētāja mantā bez tiesiska pamata.

Nolēmumā konstatēts, ka, lai gan apelācijas instances tiesa nav tieši atsaukusies uz Civillikuma 2389.panta

regulējumu, atbilstoši kuram atprasāms bez jebkāda pamata personai konstatētās (ar pierādījumiem nodibinātās) mantas neattaisnots pieaugums, lietā nodibināts, ka atbilstoši Civillikuma 1535. un 1537.pantam atbildētāja, darot prasītājam zināmus autostāvvietas lietošanas noteikumus (izsakot priekšlikumu jeb oferti), bet prasītājs (piekritot šiem noteikumiem), iebraukdams maksas stāvvietā, atstājot tajā transportlīdzekli uz noteiktu laiku, ar konkludentām darbībām noslēdza attiecīga satura līgumu par stāvvietas lietošanu. Turklāt atbilstoši Civillikuma 1587.pantam prasītājs, veicot samaksu par automašīnas atrašanos stāvvietā, uzsācis līguma izpildi.

Atsaucoties uz Būvvaldes vēstuli, konstatēts, ka autostāvvietā izbūvēta likumīgi un ir nodota ekspluatācijā. Līdz ar to prasītāja izpildījumam ir tiesisks pamats, kas prasītāja norādīto apstākļu dēļ nav atkritis arī vēlāk. Apkopojot iepriekš izklāstītos argumentus, Senāts atzinis, ka prasītāja kasācijas sūdzības argumenti, kas attiecas uz samaksātās naudas atprasījumu par autostāvvietas izmantošanu jebkāda pamata trūkuma dēļ, nav pamatoti.

Senāts atgādināja, ka lietas apstākļu konstatācija un pierādījumu izvērtēšana no jauna saskaņā ar Civilprocesa likuma 450.panta trešo daļu nav kasācijas instances tiesas uzdevums. Pārsūdzētā sprieduma atcelšanas pamats nevar būt prasītāja argumenti, kuros faktiski apstrīdēts apelācijas instances tiesas veiktais pierādījumu novērtējums. Kasācijas sūdzības iesniedzēja subjektīvs redzējums par lietā nodibinātajiem faktiem un to nozīmību strīda pareizā izšķiršanā, kas atšķiras no spriedumā dotā šo pašu apstākļu novērtējuma, nerada pamatu tiesas secinājumu apšaubīšanai.

Prasības daļā par piemērotā līgumsoda atzišanu par spēkā neesošu Senāts norāda, ka prasītāja ieskatā viņa civilās tiesības tikušas aizskartas ar atbildētājas rīcību, t.i., atsūtot viņam kvīti par piemēroto līgumsodu par automašīnas atrašanos teritorijā ilgāk par apmaksāto laiku, pieprasot tā samaksu, kā arī brīdinot par prasības celšanu tiesā līgumsoda nesamaksāšanas gadījumā.

Senāts piekrita kasācijas sūdzības iesniedzēja argumentiem, ka atbilstoši Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 25.panta devītajai daļai Patērētāju tiesību aizsardzības centra lēmuma, ar kuru atzīti par netaisnīgiem atbildētāja piemērotie līguma noteikumi par līgumsodu, pārsūdzēšana Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā neaptur tā izpildi. Tomēr tas nenozīmē, ka prasītāja izvirzītais prasījums par kvīti norādītā līgumsoda atzišanu par spēkā neesošu bauda tiesas aizsardzību atsevišķā tiesvedības procesā.

Senāts norādīja, ka likums vispārīgi neaizliedz personai aizstāvēt savas tiesības, lūdzot tiesu atzīt kādu dokumentu (darījumu), kas ir bijis iemesls viņas tiesību aizskārumam, par spēkā neesošu, tādā veidā faktiski anulējot šā dokumenta negatīvo ietekmi uz personu. Tāpat likums neaizliedz personai, realizējot Civilprocesa likuma 74.pantā paredzētās tiesības, aizstāvēties pret celto prasību, apstrīdēt kāda konkrēta līguma noteikuma tiesiskumu un pamatojumu. Tomēr jebkurai prasībai jābūt vērstai uz konkrēta tiesību vai likumīgu interešu aizskārums vai apstrīdējuma novēršanu.

Secinot, ka atbildētāja izrakstītā kvīts par līgumsodu un brīdinājums par tā samaksu pati par sevi neuzliek prasītājam nekādus pienākumus un nerada tiesisku seku iestāšanos, it īpaši situācijā, ja administratīvajā lietā

²⁶ 2019.gada 5.aprīļa spriedums lietā Nr.SK-121/2019, ECLI:LV:AT:2019:0405. C30400416.2.S.

labvēlīga iznākuma rezultātā Patērētāju tiesību aizsardzības centra lēmums tiks atstāts spēkā, Senāts nodibināja, ka prasījums par ligumsoda atzīšanu par spēkā neesošu faktiski vērsts uz pienākuma maksāt ligumsodu nepastāvēšanas atzīšanu, t.i., prasījums atbilst negatīvai atzīšanas prasībai. Senāts atzina, ka konkrētajā gadījumā prasītāja tiesības vai likumīgās intereses varētu tikt aizskartas vienīgi tad, ja atbildētāja izskatāmās lietas ietvaros būtu cēlusi pretprasību vai pieteikusi pret prasītāju vērstu prasījumu par attiecīgā ligumsoda piedziņu. Tā kā pretprasība izskatāmās lietas ietvaros netika celta, prasība celta priekšlaicīgi, jo prasītājam nebija subjektīvo tiesību šāda rakstura prasības celšanai, tādēļ tiesai vajadzēja atteikties pieņemt prasības pieteikumu (Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 2.punkts), kas ir pamats nepareizi ierosinātās tiesvedības izbeigšanai.

DARĪJUMA SPĒKĀ NEESĪBA, JA TAS SAISTĪTS AR DARĪJUMA DALĪBNIEKA GARĪGAJĀM SPĒJĀM PAUST APZINĪGU GRIBU

SKC-137/2019.²⁷ Lieta par pilnvaras un darījumu atzīšanu par spēkā neesošiem un īpašuma tiesību atzīšanu uz nekustamo īpašumu, jo prasītājs sliktā veselības stāvokļa dēļ nav sapratis, kas rakstīts viņa izdotajā pilnvarā, un nav apzinājies tās izdošanas iespējamās sekas. Prasītājs (saskaņā ar viņa procesuālo pozīciju) nekad nav vēlējis pārdot nekustamo īpašumu, un viņam nav bijis arī nodoma pilnvarot pārdot īpašumu, kas ir prasītāja vienīgā dzīvesvieta. Pilnvarojuma akts parakstīts, prasītājam esot gara darbības traucējumu stāvoklī, tādēļ pilnvara un visi darījumi ar nekustamo īpašumu atzīstami par spēkā neesošiem no to noslēgšanas brīža.

Atbildētājs citā civillietā bija cēlis koroborācijas prasību tādēļ, ka atsavinātājs lika šķēršļus darījuma ierakstīšanai zemesgrāmatā. Koroborācijas prasības lietas ietvaros jautājums par nekustamā īpašuma īpašnieka rīcības spēju un pilnvarojuma spēkā esību netika vērtēts. Senāts norādīja, ka koroborācijas prasības apmierināšana neatņem atsavinātājam iespēju vēlāk no jauna vērsties tiesā un apstrīdēt noslēgtā darījuma tiesiskumu uz tādiem pamatiem, kas iepriekš izskatītajā lietā nebija izvirzīti.

Senāts izskatītajā lietā secināja, ka Civillikuma 1409.panta tiesību norma gan vecajā, gan jaunajā redakcijā darījuma spēkā neesību saista ar darījuma dalībnieka garīgajām spējām paust apzinīgu gribu. Personai ar gara darbības, tostarp islaicīgiem, traucējumiem trūkst nepieciešamo garīgo spēju pilnībā apzināties savu rīcību un vadīt to. Senāta ieskatā no Civillikuma 1409.panta satura neizriet, ka personai darījuma noslēgšanas brīdī obligāti jābūt noteiktai un diagnosticētai konkrētai gara slimībai (uzstādītai konkrētai diagnozei), gluži pretēji – lai darījumu atzītu par spēkā neesošu, pietiek ar islaicīgiem apziņas un gribas traucējumiem, kas nav citādāk konstatējami, kā noskaidrojot, vai darījuma noslēgšanas brīdī persona spēja saprast savas darbības nozīmi un to vadīt. Tas, vai darījumu noslēgšanas brīdī personai ir vai nav bijuši gara darbības traucējumi, ir fakta jautājums, kas noskaidrojams katrā atsevišķā civillietā.

KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTS

DARBA AIZSARDZĪBAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA SKK-3/2019.²⁸

Lietā Senāts norādīja, ka kriminālatbildība saskaņā ar Krimināllikuma 146.pantu iestājas uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vadītājam, kas atbildīgs par darba aizsardzības vai tehnisko drošību reglamentējošo normatīvo aktu prasību ievērošanu, ja vadītājs nav ievērojis šo normatīvo aktu prasības un tas izraisījis miesas bojājumus ar veselības traucējumu vai darbības spēju paliekošu zaudējumu, vai cilvēka nāvi. Minētā norma nosaka kriminālatbildību par personas rīcību (darbību vai bezdarbību), kas paredzēta citā normatīvā aktā. Mainoties darbinieka veselībai kaitīgajiem darba vides faktoriem vai īpašajiem apstākļiem, personai, kura atbildīga par darba aizsardzības reglamentējošo normatīvo aktu prasību ievērošanu, saskaņā ar Ministru kabineta 2009.gada 10.marta noteikumu Nr.219 „Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude” (turpmāk – Ministru kabineta noteikumi Nr.129) prasībām ir pienākums nosūtīt darbinieku uz ārpuskārtas (papildu) veselības pārbaudi, neraugoties uz to, ka ir spēkā kārtējās veselības pārbaudes rezultāti. Minētais attiecas arī uz gadījumiem, kad persona turpina veikt tos pašus darba pienākumus, bet tiek konstatēti līdz šim neidentificēti veselībai kaitīgi darba vides faktori.

Krimināllikuma 146.pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums apdraud personas tiesības uz tādiem darba apstākļiem, kuri nodrošina darba aizsardzību un tehnisko drošību, nodarot kaitējumu cilvēka veselībai un dzīvībai. Ministru kabineta noteikumos Nr.219 iekļautās tiesību normas izriet no Padomes 1989.gada 12.jūnija Direktīvas 89/391/EEK par pasākumiem, kas ieviešami, lai uzlabotu darba ņēmēju drošību un veselības aizsardzību, kuras mērķis ir ieviest pasākumus, lai veicinātu darba ņēmēju drošības un veselības aizsardzības uzlabošanu. Obligātās veselības pārbaudes mērķis ir pēc iespējas ātrāk atklāt un novērst vides faktoru izraisītus veselības traucējumus, kamēr tie nav kļuvuši par nopietnu slimību, kas prasa jau ilgstošu ārstēšanos, vai sliktākā gadījumā attīstījusies par arodslimību, kad bieži pilnīga izveseļošanās vairs nav iespējama.

Minētajā lietā apsūdzētā ar pirmās instances tiesas spriedumu tika atzīta par nevainīgu un attaisnota pēc Krimināllikuma 146.panta otrās daļas, savukārt apelācijas instances tiesa pirmās instances tiesas spriedumu atcēla. Apsūdzētā tika atzīta par vainīgu, ka, būdama sabiedrības ar ierobežotu atbildību vadītāja, neskatoties uz to, ka bija konstatēti jauni, līdz šim neidentificēti darba vides riski, nenosūtīja darbinieku uz ārpuskārtas (papildu) obligāto veselības pārbaudi, kā cēloniskā sakarībā iestājās darbinieka nāve. Kasācijas instances tiesa atzina, ka apelācijas instances tiesas spriedums atbilst Kriminālprocesa likuma 511., 512. un 564.panta prasībām un atstāja spriedumu negrozītu.

KRIMINĀLPROCESĀ AIZSKARTĀ MANTAS ĪPAŠNIEKA TIESĪBAS

SKK-294/2019.²⁹ Senāts uzsvēra, ka mantas atzīšanas par noziedzīgi iegūtu un konfiskācijas rezultātā var tikt

²⁷ 2019.gada 26.jūnija spriedums lietā Nr.SK-137/2019, ECLI:LV:AT:2019:0626. C04217909.4.S.

²⁸ Augstākās tiesas 2019.gada 16.maija lēmums lietā Nr. SKK-3/2019, ECLI:LV:AT:2019:0516.11087124114.4.L.

²⁹ Senāta 2019.gada 11.jūnija lēmums lietā Nr. SKK-294/2019, ECLI:LV:AT:2019:0611.11519010516.L.

aizskartas Latvijas Republikas Satversmes 105.pantā noteiktās personas pamattiesības. Minētā iemesla dēļ nepieciešams skaidrs un efektīvs mehānisms, kādā persona var pierādīt, ka mantai, kura tiek pakļauta arestam, ir legāla izcelsme. Lai kriminālprocesā aizskartās mantas īpašnieks varētu aizstāvēt savas tiesības uz īpašumu, pārsūdzēt nolēmumus (tajā skaitā iesniegt apelācijas un kasācijas sūdzības attiecībā uz mantu, kas atzīta par noziedzīgi iegūtu), viņam ir jābūt tiesībām aktīvi iesaistīties kriminālprocesā, piedaloties tiesas sēdēs, izsakot savu viedokli, iesniedzot pierādījumus u.tml. Tiesai jāņem vērā Kriminālprocesa likumā veiktās izmaiņas, kas aizskartās mantas īpašniekam noteic papildu tiesības.

Minētajā lietā kratišanas laikā no dzīvokļa tika izņemti 1495,82 euro. Uzskatot, ka ir pamats kratišanas laikā izņemt naudas summu atzīt par finanšu līdzekļiem, kas apsūdzētā īpašumā tieši vai netieši nonākuši noziedzīga nodarījuma rezultātā, procesa virzītājs pieņēma lēmumu par aresta uzlikšanu mantai, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 355.panta otro daļu. Persona, kuras irētajā dzīvoklī notika kratišana, vērsās policijā ar iesniegumu, lūdzot atdot izņemto naudu. Persona norādīja, ka izņemta nauda ir viņas personīgie iekrājumi, un iesniegumam pievienoja dzīvokļa īres līgumu un izziņu no darbvietas par ienākumiem. Tomēr personas lūgums tika noraidīts. Pirmās instances tiesa izņemtos naudas līdzekļus atzina par noziedzīgi iegūtiem un konfiscēja valsts labā. Arī apelācijas instances tiesa, izvērtējot apelācijas sūdzībā izteiktos argumentus, atzina, ka lēmums par atteikšanos noņemt arestu mantai nav izvērtējams, jo tam pirmstiesas procesā ir atsevišķa pārsūdzēšanas kārtība, kuru persona nav izmantojusi.

Kasācijas instances tiesa konstatēja, ka apelācijas instances tiesa, nosakot lietas iztiesāšanu, nav lēmusi par minētās personas, kura jau pirmstiesas procesā pieteikusi īpašumtiesības uz kratišanā izņemto naudu, aicināšanu un uzklausīšanu tiesas sēdē un līdz ar to pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 564.panta ceturtajā daļā noteikto. Tādējādi apelācijas instances tiesa nav ievērojusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē izteiktās atziņas par nepieciešamību aizskartās mantas īpašniekam nodrošināt iespēju efektīvi aizstāvēt savas īpašumtiesības.

ADMINISTRATĪVO PĀRKĀPUMU LIETAS

SKK-125/2019.³⁰ Senāts par tiesas apspriedes noslēpuma pārkāpumu atzina gadījumu, kad saīsinātā nolēmuma noraksts tiek izsniegts tūlīt pēc saīsinātā sprieduma pasludināšanas un to izgatavojusi persona, kas nav tiesas sastāvā. Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesa, izskatot lietu, kļūdaini iztulkojusi Kriminālprocesa likuma 513.panta trešo daļu un 530.panta otro daļu. Kriminālprocesa likuma 530.panta otrajā daļā izteiktā norāde par saīsinātā nolēmuma noraksta izsniegšanu nenozīmē to, ka norakstu personas, kas nav tiesas sastāvā, var izgatavot pirms tā pasludināšanas, jo tādējādi pirms nolēmuma pasludināšanas tiek izpausts pieņemta nolēmuma saturs.

Kasācijas sūdzībā bija norādīts, ka pirmās instances tiesa aizgāja uz apspriežu istabu taisīt lietā nolēmumu un no apspriežu istabas atgriezās pēc 20 minūtēm un 56 sekundēm un pasludināja saīsināto spriedumu, izsniedzot lietas dalībniekiem saīsinātā sprieduma apliecinātus

³⁰ Senāta 2019.gada 20.jūnija lēmums lietā Nr.SKK-125/2019, ECLI:LV:AT:2019:0620.11514028809.6.L.

norakstus, kurus parakstījis tiesnesis. Cauršūtais tiesas spriedums bija apzīmogots ar tiesas apaļo zīmogu, un to bija parakstījusi tiesas sēžu sekretāre. Tādējādi sekretārei kļuva zināms nolēmuma saturs pirms tā pasludināšanas.

KRIMINĀLLIETAS IZTIESĀŠANA APSŪDZĒTĀ PROMBŪTNĒ (IN ABSENTIA)

SKK-62/2019.³¹ Senāts atzina, ka apelācijas instances tiesa, iztiesājot lietu apsūdzētā prombūtnē, nav pārkāpusi Kriminālprocesa likuma normas. Apstākļi, ka attiecībā uz apsūdzēto ir spēkā stājies kompetentu valsts institūciju noteiktais aizliegums iecelšanai Latvijā uz nenoteiktu laiku un tiesa ir devusi laiku apsūdzētajam pārsūdzēt kompetento valsts iestāžu pieņemtos lēmumus, lai viņš varētu ierasties Latvijā, kā arī videokonferences režīmā lietu iztiesāt nav iespējams objektīvu iemeslu dēļ, ir atzīstami par nepieciešamiem un pietiekamiem, lai lietu iztiesātu apsūdzētā prombūtnē (*in absentia*).

SKK-22/2019.³² Savukārt šajā lietā Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesa lietu nepamatoti ir iztiesājusi apsūdzētā prombūtnē (*in absentia*). Apelācijas instances tiesai bija zināms, ka apsūdzētais atrodas ārvalstī un ir ievietots stacionārā. Līdz ar to apelācijas instances tiesai nebija pamata atzīt, ka apsūdzētā atrašanās vieta nav zināma. Ja tiesa uzskatīja, ka apsūdzētā atrašanās vieta tai nav zināma, bija jāizsludina apsūdzētā meklēšana. Turklāt tiesai konkrētajā lietā nebija pamata atzīt, ka apsūdzētais uz tiesas sēdi nav ieradies neattaisnojot iemesla dēļ, jo tiesai bija iesniegtas izziņas no slimnīcas, kas apstiprina, ka apsūdzētais slimnīcā ievietots vairākkārt.

NEIZPAUŽAMU ZIŅU IZPAUŠANA

SKK-25/2019.³³ Senāts izskaidroja Krimināllikuma 329.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi. Par nepamatotu Senāts atzina apelācijas instances tiesas viedokli, ka kriminālsodāma ir neizpaužamas informācijas nodošana nevis jebkurai citai personai, bet tikai tādai personai, kurai pašai nav tiesību šo informāciju iegūt. Senāts norādīja, ka Krimināllikuma 329.pantā noteikta kriminālatbildība par neizpaužamu ziņu, kas nav valsts noslēpums, izpaušanu, neprecizējot to personu loku, kam ziņas tiek izpaustas. Lai izlemtu, vai informācijas nodošana citai personai ir bijusi tiesiska, būtiski ir noskaidrot ne tikai to, vai normatīvajos tiesību aktos konkrētajai informācijai ir bijis noteikts izplatīšanas aizliegums, bet arī to, vai un kāda ir bijusi normatīvajos tiesību aktos noteiktā šīs informācijas izmantošanas kārtība un vai informācija nodota izmantošanai normatīvajos tiesību aktos paredzētajā kārtībā. Tas vien, ka persona, kurai informācija nodota, šo informāciju varēja iegūt pati, nav pietiekams pamats atzīt, ka informācijas nodošana bijusi tiesiska un personas, kura informāciju nodevusi, nodarījumā nav Krimināllikuma 329.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva, jo ar personas tiesībām iepazīties ar konkrētu ierobežotas pieejamības informāciju ir saprotamas personas tiesības izmantot šo informāciju normatīvajos tiesību aktos paredzētajā kārtībā.

³¹ Senāta 2019.gada 27.februāra lēmums lietā Nr. SKK-62/2019, ECLI:LV:AT:2019:0227.11517037211.2.L.

³² Senāta 2019.gada 24.maija lēmums lietā Nr.SKK-22/2019, ECLI:LV:AT:2019:0524.11370042010.2.L.

³³ Senāta 2019.gada 25.aprīļa lēmums lietā Nr.SKK-25/2019, ECLI:LV:AT:2019:0425.11860000217.3.L.

Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesa, atsaucoties uz tiesību teorijā pausto atziņu, ka no objektīvās puses noziedzīgais nodarījums raksturojas ar aktīvu darbību – neizpaužamu ziņu izpaušanu –, kas var notikt jebkāda veidā, kā rezultātā neizpaužamā informācija tiek darīta zināma citai personai, kurai nav tiesību ar to iepazīties³⁴, un secinot, ka kriminālsodāma ir neizpaužamās informācijas nodošana tikai tādai personai, kurai pašai nav tiesību šo informāciju iegūt, nebija ņēmusi vērā, ka personas tiesības iegūt informāciju ir saistāmas ar normatīvajos aktos noteikto šīs informācijas izmantošanas kārtību.

NEPILNĪGS TIESAS SĒDES PROTOKOLS

SKK-94/2019.³⁵ Senāts vērtēja situāciju, kad tiesas sēdes protokolu nav parakstījusi kāda no Kriminālprocesa likuma 484.pantā³⁶ minētajām personām. Konkrētajā lietā pirmās instances tiesas sēdes protokolu nebija parakstījusi tiesas sēdes sekretāre. Tomēr procesā iesaistītās personas ne apelācijas sūdzībās, ne apelācijas protestā un apelācijas instances tiesas sēdē nebija cēlušas iebildumus, ka pirmās instances tiesas sēdes protokols, kuru nav parakstījusi tiesas sēžu sekretāre, liedz vai ierobežo viņiem realizēt tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesības uz aizstāvību.

Senāts norādīja: konstatējot trūkumus vai nepilnības tiesas sēdes gaitas fiksēšanā, pamats tiesas nolūmuma atcelšanai ir gadījumos, ja trūkums vai nepilnība liedz procesā iesaistītajām personām realizēt tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesības uz aizstāvību.

PIERĀDĪJUMU VĒRTĒŠANA

SKK-10/2019.³⁷ Kriminālprocesa likuma 143.panta trešā daļa noteic, ka skaņu un attēlu ierakstā fiksētā informācija uzskatāma par precīzāku un pilnīgāku salīdzinājumā ar rakstveidā fiksēto informāciju. Senāts uzsvēra, ka, lai gan skaņu vai skaņu un attēlu ierakstā fiksētā informācija uzskatāma par precīzāku un pilnīgāku salīdzinājumā ar rakstveidā fiksēto informāciju, izmeklēšanas darbību fiksēšana skaņu vai skaņu un attēlu ierakstā nav atzīstama par izmeklēšanas darbību rezultātā iegūto ziņu ticamības kritēriju. Jebkuru izmeklēšanas darbību rezultātā iegūto ziņu, tostarp tādu, kuru iegūšana fiksēta skaņu vai skaņu un attēlu ierakstā, ticamība pārbaudāma saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 128.panta otrās daļas prasībām – to kopumā un savstarpējā sakarībā ar citiem lietā iegūtajiem pierādījumiem.

VIENOŠANĀS PROCESA JAUTĀJUMI

SKK-34/2019.³⁸ Senāts norādīja, ka prokuroram, slēdzot vienošanos ar apsūdzēto par vainas atzīšanu un sodu un piemērojot īpašo mantas, kas pieder apsūdzētajam, konfiskāciju, jānodrošina apsūdzētās personas tiesības uz taisnīgu tiesu un jāpanāk vienošanās arī par īpašo mantas konfiskāciju, neskatoties uz to, ka Kriminālprocesa likuma normās šāda vienošanās tieši nav paredzēta. Nenoslēdzot vienošanos par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas

priekšmeta vai ar noziedzīgu nodarījumu saistītas mantas konfiskāciju, netiek ievērots Kriminālprocesa likuma 15.pantā noteiktais.

Minētajā lietā vienošanās protokolā bija norādīts, ka apsūdzētajam piederošā automašīna, kurai pirmstiesas procesā uzlikts arests, konfiscējama kā ar noziedzīgu nodarījumu saistīta manta. Tomēr no apsūdzētā nopratināšanas protokola redzams, ka apsūdzētais lūdz nekonsfiscēt automašīnu, jo tā viņam kā invalidam nepieciešama nokļūšanai uz polikliniku un slimnīcu. Pirmās instances tiesa nosūtīja lietu prokuroram pārkāpumu novēršanai, lai precizētu mantas īpašās konfiskācijas piemērošanas pamatu. Prokurors par minēto pirmās instances tiesas lēmumu iesniedza kasācijas sūdzību, kurā norādīja, ka, slēdzot vienošanos, prokuroram šajā kriminālprocesā nav jāvienojas ar apsūdzēto par mantas īpašo konfiskāciju. Šādu prokurora izteikto atziņu Senāts atzina par nepamatotu.

SKK-[B]/2019.³⁹ Senāts atkārtoti⁴⁰ uzsvēra, ka gadījumā, ja kompensācijas pieteikums, ievērojot Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmajā daļā noteiktās prasības, iesniegts laikā, kad krimināllietā par pirmstiesas procesā slēgtu vienošanos atrodas tiesā un nav izskatīta, tiesai ir jādod iespēja prokuroram ar apsūdzēto noslēgt papildu vienošanos par kaitējuma apmēru un tā atlīdzināšanu.

Pārskatu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas konsultanti:

par Administratīvo lietu departamenta nolēmumiem –
Kaspars KUKMILKS,
par Civillietu departamenta nolēmumiem –
Evita FRIDENTĀLE,
par Krimināllietu departamenta lēmumiem –
Kristīne IVULĀNE

³⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 628.lpp.

³⁵ Senāta 2019.gada 12.marta lēmums lietā Nr.SKK-94/2019, ECLI:LV:AT:2019:0312.11270001716.6.L.

³⁶ Kriminālprocesa likuma 484.panta pirmā daļa noteic, ka tiesas sēdes protokolu raksta tiesas sēdes sekretārs, bet paraksta tiesas sēdes priekšsēdētājs un sekretārs.

³⁷ Senāta 2019.gada 29.marta lēmums lietā Nr.SKK-10/2019, ECLI:LV:AT:2019:0329.11100027216.4.L.

³⁸ Senāta 2019.gada 19.februāra lēmums lietā Nr.SKK-34/2019, ECLI:LV:AT:2019:0219.15840007018.3.L.

³⁹ Senāta 2019.gada lēmums lietā Nr.SKK-[B]/2019, slēgtas lietas statuss.

⁴⁰ Augstākās tiesas Senāta 2006.gada 27.aprīļa lēmums lietā Nr.SKK-241/2006, (41130075405), Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 23.februāra lēmums lietā Nr.SKK-70/2009 (15830112005), Augstākās tiesas 2014.gada 18.februāra lēmums lietā Nr.SKK-118/2014 (11502000113).

JURIDISKĀS LITERATŪRAS JAUNUMI

Kriminālprocesa likuma komentāri

Augstākās tiesas Senāta spriedumi un lēmumi 2018

Satversmes komentāri. V nodaļa Likumdošana

Monogrāfija „Kriminālprocesa likuma komentāri” ir pirmie zinātniskie komentāri kopš Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās 2005.gadā. Nepilnu 14 gadu laikā Kriminālprocesa likums ir grozīts un papildināts vairāk nekā 30 reizi, šī straujā un būtiskā mainība rada grūtības kriminālprocesa normu piemērošanā praksē, to vienveidīgā tulkošanā, līdz ar to tik gaidīti bija likuma komentāri. Izdotie komentāri aptver likuma A daļu, tas ir, normas, kuras veltītas kriminālprocesa vispārīgiem noteikumiem.

Grāmata ir 14 autoru kopdarbs. Komentāru veidošanā profesore Kristīne Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā piedalījušies Latvijas augstskolu docētāji, zinātnieki, tiesneši, tiesu eksperti, Latvijas pārstāvji starptautiskajās institūcijās, zvērināti advokāti.

Bijušais Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētājs Pāvils Gruziņš komentējis piecus likuma pantus: 23.pantu „Tiesas spriešana”, 40.pantu „Izmeklēšanas tiesnesis”, 41.pantu „Izmeklēšanas tiesneša pienākumi un tiesības”, 48.pantu „Tiesa kā procesa virzītājs” un 49.pantu „Tiesnesis kā procesa virzītājs pēc lietas iztiesāšanas un nolēmuma pieņemšanas”.

Tiesu namu aģentūra sadarbībā ar Augstāko tiesu izdevusi 2018. gadā kasācijas kārtībā izskatītajās lietās pieņemto nozīmīgāko nolēmumu apkopojumu. 2018. gadā kasācijas kārtībā izskatītas 2107 lietas. Publicēšanai krājumā atlasīti 69 nolēmumi, kas gan ilustrē izšķirto jautājumu daudzveidību, gan iepazīstina ar aktuālajām Senāta atziņām.

Nolēmumu krājuma veidošanā piedalījušies departamentu priekšsēdētāji Veronika Krūmiņa, Aigars Strupiņš un Pēteris Dzalbe, departamentu padomnieki Reinis Odiņš un Nora Magone, Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas vadītāja Anita Zikmane, speciālisti Kaspars Kukmilks un Liena Henke, kā arī Tiesu namu aģentūras Tiesiskās informācijas un izdevējdarbības daļas juriste Signe Terihova.

Katra Senāta departamenta nolēmumi apkopoti atsevišķā krājuma daļā. Tās sākumā ietverts izvērsts satura rādītājs un anotācija ar skaidrojumu, kāpēc publicēšanai izvēlēti tieši šie nolēmumi. Nolēmumi ir sistematizēti, tiem pievienotas judikatūras tēzes. Katrai daļai atsevišķi izveidoti vairāki rādītāji.

Latvijas tiesas un augstskolas, kurās tiek sagatavoti juristi, saņēma nolēmumu krājumu no Augstākās tiesas bez maksas.

Grāmata „Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana” tapusi Satversmes zinātnisko komentāru projekta ietvaros un ir septiņi komentētā Satversmes nodaļa. Izdevuma autoru kolektīvu veido 38 zinātnieki, pētnieki un lietpratēji, starp tiem arī Augstākās tiesas senatore un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore Dr.iur. Jaurīte Briede un Administratīvo lietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece Dita Plepa. Jaurīte Briede komentējusi Satversmes 78. un 79.pantu. Savukārt Dita Plepa sadarbībā ar Jāni Lazdiņu Satversmes 66.pantu un sadarbībā ar Anitu Rodiņu Satversmes 80.pantu.

592 lappušu lielā monogrāfija ir ne tikai Satversmes normu komentāri, bet pielikums „Piezīmes par likumdošanas procesu”, kurā publicēts arī Tieslietu padomes sekretariāta padomnieces Dr.iur. Daces Šulmanes raksts „Likumdevējs jaunu regulējuma jomu meklējumos”, kurā iezīmēts arī jauns izaicinājums likumdevējam – normatīvās bāzes nepaplašināšana. Grāmatā pieejams arī pētījums par oficiālo publikāciju Latvijas tiesiskajā sistēmā, pētījuma autoru kolektīvā Jāņa Plepa zinātniskajā vadībā strādājušas arī Administratīvo lietu departamenta tiesnešu palīdzes Santa Savina un Dārta Ūdre.

AUGSTĀKĀS TIESAS DARBINIEKI IEPAZĪST KOLĒĢU DARBU ZEMĀKAS INSTANCES TIESĀS

24. oktobrī Augstākās tiesas darbinieku delegācija viesojās Administratīvajā apgabaltiesā, Rīgas rajona tiesā Jūrmalā un Zemgales rajona tiesā Tukumā.

Otrā brauciena pirmā pieturvietā – Administratīvā apgabaltiesa

Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētāja palīgs Sandis Zellis iepazīstina ar tiesas telpām

Ar Rīgas rajona tiesas Jūrmalā darbiniekiem tiesas priekšsēdētājas palīdzes Ilzes Tjarves vadībā raisījās aktīva diskusija par dažādām praktiskām lietām

Zemgales rajona tiesā Tukumā Augstākās tiesas darbiniekus uzņēma Zemgales rajona tiesas priekšsēdētājas vietniece Adrija Kasakovska (pirmā no kreisās)

Rīgas rajona tiesa Jūrmalā ir viena no pilottiesām, kurā norit tiesas klientu aptauja

Zemgales rajona tiesas Tukumā jaunā ēka

Tukumā sadzīvo modernais ar vēsturisko – tiesā tiek rūpīgi saglabāts arī viss vēsturiskais, kas palicis mantojumā no Latvijas brīvvalsts pirmā laika – lustras un tiesas zāļu mēbeles, kas tiks restaurētas

Plašu informāciju par Augstākās tiesas darbu var atrast mājaslapā

www.at.gov.lv